

HRVATSKI SABOR

KLASA: 021-03/24-09/30

URBROJ: 65-24-2

Zagreb, 20. svibnja 2024.

**ZASTUPNICAMA I ZASTUPNICIMA
HRVATSKOGA SABORA**

**PREDSJEDNICAMA I PREDSJEDNICIMA
RADNIH TIJELA**

Na temelju članka 33. stavka 1. podstavka 3. Poslovnika Hrvatskoga sabora u prilogu upućujem *Izješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2023. godinu*, koje je predsjedniku Hrvatskoga sabora u skladu s odredbom članka 22. stavka 1. Zakona o ravnopravnosti spolova ("Narodne novine", broj 82/08, 69/17), dostavila pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, aktom od 29. ožujka 2024. godine.

PREDSJEDNIK

Gordan Jandroković

REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Ev. broj: PRS 12-02/24-14

Ur. broj: 08-24-01

Zagreb, 29. ožujka 2024.

Hs**NP*021-03/24-09/30*41101-24-1**Hs

REPUBLIKA HRVATSKA
65 - HRVATSKI SABOR
ZAGREB, Trg Sv. Marka 6

Primljeno: 29-03-2024	
Klasifikacijska oznaka	Org. jed.
021-03/24-09/30	65
Urudžbeni broj	Pril. vrij.
41101-24-1	Spis 9

HRVATSKI SABOR
Predsjednik, g. Gordan Jandroković
Trg sv. Marka 6
10 000 Zagreb

Predmet: Izvješće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2023. godinu

Poštovani predsjedniče Hrvatskog sabora, gospodine Jandrokoviću,
Sukladno obvezi iz čl. 22. st. 1. Zakona o ravnopravnosti spolova dostavljam Hrvatskom saboru *Izvješće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2023. godinu* i zapis istog na CD-u zajedno sa njegovim *Sažetkom*.

Uz naprijed navedeno godišnje Izvješće o radu, sukladno obvezi iz čl. 35. st. 3. Zakona o fiskalnoj odgovornosti (NN, broj 111/18 i 83/23), dostavljam Vam i Izjavu o fiskalnoj odgovornosti za 2023. godinu (Prilozi: 1.a i 2.a).

S poštovanjem,

PRAVOBRANITELJICA ZA
RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Višnja Ljubičić, dipl.iur.

Privitak:

- navedeno

Dostaviti:

- naslovu

- arhivi

Preobraženska 4/I
10 000 Zagreb
Hrvatska

tel: ++385 (0)1 48 48 100
++385 (0)1 48 28 033

Fax: ++385 (0)1 48 44 600
e-mail: ravnopravnost@prs.hr
www.prs.hr

PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

IZVJEŠĆE O RADU ZA 2023.

Zagreb, ožujak 2024.

REPUBLIKA
HRVATSKA

**REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA**

Ev. broj: PRS 12-02/24-14

Ur. broj: 08-24-01

Zagreb, 29. ožujka 2024.

HRVATSKI SABOR
Predsjednik, g. Gordan Jandroković
Trg sv. Marka 6
10 000 Zagreb

Predmet: Izvješće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2023. godinu

Poštovani predsjedniče Hrvatskog sabora, gospodine Jandrokoviću,
Sukladno obvezi iz čl. 22. st. 1. Zakona o ravnopravnosti spolova dostavljam Hrvatskom saboru *Izvješće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2023. godinu* i zapis istog na CD-u zajedno sa njegovim *Sažetkom*.

Uz naprijed navedeno godišnje Izvješće o radu, sukladno obvezi iz čl. 35. st. 3. Zakona o fiskalnoj odgovornosti (NN, broj 111/18 i 83/23), dostavljam Vam i Izjavu o fiskalnoj odgovornosti za 2023. godinu (Prilozi: 1.a i 2.a).

S poštovanjem,

**PRAVOBRANITELJICA ZA
RAVNOPRAVNOST SPOLOVA**
Višnja Ljubičić, dipl.iur.

Privitak:

- navedeno

Dostaviti:

- naslovu

- arhivi

Preobraženska 4/I
10 000 Zagreb
Hrvatska

tel: ++385 (0)1 48 48 100
++385 (0)1 48 28 033

Fax: ++385 (0)1 48 44 600
e-mail: ravnopravnost@prs.hr
www.prs.hr

Sadržaj

UVODNA RIJEČ PRAVOBRANITELJICE.....	1
I. POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE U 2023. GODINI.....	4
1. ZAŠTITA GRAĐANA/KI OD DISKRIMINACIJE U PODRUČJU RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA - ANALIZA PRITUŽBI	7
1.1. OBLICI I OSNOVE DISKRIMINACIJE.....	9
1.2. PODRUČJE DISKRIMINACIJE.....	10
1.3. NAČIN RJEŠAVANJA PREDMETA.....	11
2. PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA - ANALIZA AKTIVNOSTI	14
3. OBILJEŽAVANJE 20-E GODIŠNJICE DJELOVANJA INSTITUCIJE PRAVOBRANITELJICE I 20 GODINA OD STUPANJA NA SNAGU PRVOG ZAKONA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA.....	22
4. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE.....	25
II. EU PROJEKTI I DRUGI MEĐUNARODNI I NACIONALNI PROJEKTI	28
1.1. EU-projekt „Podizanje svijesti o rodno uvjetovanom kibernetičkom nasilju nad djevojčicama i ženama te stvaranje sigurnijeg online okruženja (bE-SAFE)“	29
1.2. Međunarodni projekt „Gender Pay Gap in the post-Covid 19 Western Balkans“	31
1.3. EU-projekt „TEAMWORK#2: combaT sExuAlharassMent in the WORKplace vol_2“	32
1.4. Projekt „OBOJI SVIJET! – MISLI, ODLUČI, DJELUJ, UKLJUČI!“	33
III. ANALIZA PO PODRUČJIMA.....	34
1. ZAPOŠLJAVANJE I RAD	35
1.1. ZAPOSLENOST I RADNA AKTIVNOST	35
1.2. RODNO UVJETOVANA SEGREGACIJA TRŽIŠTA RADA	39
1.3. JAZ U PLAĆAMA I MIROVINAMA	42
1.4. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE.....	46
1.5. DISKRIMINACIJA PRI ZAPOŠLJAVANJU I RADU S OPISIMA SLUČAJEVA.....	48
1.6. SAMOZAPOŠLJAVANJE I PODUZETNIŠTVO ŽENA.....	52
1.6.1. Zaključno razmatranje i preporuke.....	57
1.7. SPOLNO UZNEMIRAVANJE	59
1.7.1. Zaključno razmatranje i preporuke.....	66

1.8. RODILJNE I RODITELJSKE POTPORE	67
1.8.1. Analiza korištenja roditeljskih potpora po spolu.....	67
1.8.2. Zaključno razmatranje i preporuke.....	74
1.8.3. Opisi slučajeva iz područja roditeljskih potpora.....	75
1.9. DEMOGRAFSKA POLITIKA	81
1.9.1. Odluka o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja – stav Pravobraniteljice.....	84
1.9.2. Zaključno razmatranje i preporuke.....	87
2. RODNO UTEMELJENO NASILJE	89
2.1. NASILJE U OBITELJI	94
2.1.1. Prekršajna djela nasilja u obitelji.....	95
2.1.2. Kaznena djela nasilja u obitelji/među bliskim osobama.....	97
2.1.3. Femicid.....	100
2.1.4. Trendovi.....	102
2.1.5. Psihosocijalni tretman počinitelja nasilničkih djela.....	104
2.1.6. Postupanje policije i pravosuđa prema žrtvama nasilja u obitelji.....	106
2.1.7. Postupanje Hrvatskog zavoda za socijalni rad prema žrtvama nasilja u obitelji.....	114
2.1.8. Zaključno razmatranje i preporuke.....	120
2.1.9. Provedba Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji.....	121
2.1.9.1. Financiranje skloništa za žrtve nasilja u obitelji.....	122
2.1.9.2. Stambeno zbrinjavanje djece i odraslih osoba žrtava nasilja u obitelji.....	124
2.1.9.3. Zaključno razmatranje i preporuke.....	126
2.2. SILOVANJE	127
2.2.1. Opisi slučajeva.....	129
2.2.2. Zaključno razmatranje i preporuke.....	131
3. RODITELJSKA SKRB	132
3.1. OPISI SLUČAJEVA U PODRUČJU RODITELJSKE SKRBI	134
3.2. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE	137
4. LGBTIQ OSOBE	138
4.1. DISKRIMINACIJA TEMELJEM SPOLNE ORIJENTACIJE	138
4.1.1. Praćenje provedbe Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola.....	138
4.1.2. Fizički integritet i kaznena djela motivirana mržnjom.....	141
4.1.3. Zaključno razmatranje i preporuke.....	144
4.2. DISKRIMINACIJA TEMELJEM RODNOG IDENTITETA	145
4.2.1. Zaključno razmatranje i preporuke.....	148
5. OBRAZOVANJE	150
5.1. AKTIVNOSTI U IZVJEŠTAJNOJ GODINI	150
5.2. OPISI SLUČAJEVA	152
5.3. RODNO-OSJETLJIV JEZIK	154
5.4. ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA	155
5.5. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE	157

6. MEDIJI	158
6.1. TRENDVI U MEDIJSKIM SADRŽAJIMA S OPISIMA SLUČAJEVA	158
6.1.1. Izvještavanje o rodno utemeljenom nasilju	159
6.1.2. Medijski sadržaji koji koriste seksizam, objektivizaciju i rodne stereotipe u najrazličitijim područjima života	162
6.1.3. Medijsko izvještavanje o transrodnim osobama i stručnjacima/kinjama koji rade s navedenom populacijom.....	164
6.1.4. Neravnopravnost spolova u oglašavanju/reklamama i reklamnim kampanjama, uz često korištenje rodni stereotipa.....	166
6.1.5. Seksizam u javnom prostoru i izjavama javnih osoba.....	167
6.1.6. Ostalo	168
6.2. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE	170
6.3. PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA KROZ ISTUPE U MEDIJIMA	172
6.4. OSTALI OBLICI SURADNJE U PODRUČJU MEDIJA	174
7. POLITIČKA PARTICIPACIJA	178
7.1. AKTIVNOSTI U IZVJEŠTAJNOJ GODINI	178
7.2. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE	179
8. RIZICI VIŠESTRUKI DISKRIMINACIJE	181
8.1. ŽENE U RURALNIM PODRUČJIMA	181
8.1.1. Zaključno razmatranje i preporuke.....	188
8.2. ŽENE S INVALIDITETOM	189
8.2.1. Zaključno razmatranje i preporuke.....	195
8.3. PRIPADNICE NACIONALNIH MANJINA	197
8.3.1. Novi nacionalni strateški dokument.....	197
8.3.2. Aktivnosti Pravobraniteljice u izvještajnoj godini	197
8.3.3. Zaključno razmatranje i preporuke.....	200
8.4. PROSTITUCIJA	201
8.4.1 Zaključno razmatranje i preporuke.....	205
8.5. ŽRTVE TRGOVANJA LJUDIMA	206
8.5.1. Zaključno razmatranje i preporuke.....	208
8.6. ŽENE OVISNICE	209
8.6.1. Zaključno razmatranje i preporuke.....	214
9. ZDRAVLJE	216
9.1. REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE	216
9.1.1. Zdravstvena skrb za trudnice, roditelje i babinjače.....	216
9.1.2. Zdravstvena usluga prekida trudnoće.....	217
9.1.3. Nedostatak ginekoloških timova u sustavu zdravstvene zaštite.....	220
9.1.4. Menstrualno bolovanje.....	221
9.1.5. Opisi slučajeva - ostalo.....	222
9.1.6. Ostale aktivnosti.....	223
9.1.7. Zaključno razmatranje i preporuke.....	224

9.2. MENTALNO ZDRAVLJE	225
9.2.1. Zaključno razmatranje i preporuke.....	230
10. ŽENE I SPORT	232
10.1. AKTIVNOSTI U IZVJEŠTAJNOJ GODINI.....	232
10.2. OPISI SLUČAJEVA	234
10.3. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE	236
11. RAVNOPRAVNOST SPOLOVA I TRAŽITELJI/CE MEĐUNARODNE I PRIVREMENE ZAŠTITE.....	237
11.1. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE	246
12. PROVEDBA NACIONALNOG AKCIJSKOG PLANA PROVEDBE REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI UN-A 1325(2000) – O ŽENAMA, MIRU I SIGURNOSTI I SRODNIH REZOLUCIJA	249
12.1. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE	253
12.2. ŽRTVE SEKSUALNOG NASILJA U DOMOVINSKOM RATU.....	254
13. MEHANIZMI ZA PROVEDBU ZAKONA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA.....	256
13.1. POVJERENSTVA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA	256
13.2. URED ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA VLADE REPUBLIKE HRVATSKE	263
13.3. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE	265
14. ZAKONI I PROPISI - INICIJATIVE PRAVOBRANITELJICE	267
14.1. Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o službenicima i namještenicima u lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi	268
14.2. Nacrt prijedloga Akcijskog plana djelovanja na području ovisnosti za razdoblje do 2026.	269
14.3. Nacrt prijedloga Zakona o državnim službenicima.....	269
14.4. Nacrt prijedloga Zakona o plaćama u državnoj službi i javnim službama	270
14.5. Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima	271
14.6. Prijedlog Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja	271
14.7. Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi.....	272
14.8. Prijedlog Pravilnika o sadržaju i načinu podnošenja izvješća o ostvarivanju prava na roditeljne i roditeljske potpore.....	272
14.9. Prijedlog Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja elektroničkog očevidnika o korisnicima prava na roditeljne i roditeljske potpore	272
14.10. Plan zakonodavnih aktivnosti Ministarstva pravosuđa i uprave za 2024.	273
14.11. Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o doplatku za djecu.....	274
14.12. Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku	274

14.13. Nacrt prijedloga Nacionalnog plana razvoja kulture i medija za razdoblje od 2023. do 2027. i Nacrt prijedloga Akcijskog plana razvoja kulture i medija za razdoblje od 2023. do 2024.....	275
14.14. Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona.....	276
14.15. Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima	277
14.16. Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji	278
14.17. Nacrt Nacionalnog programa za zaštitu i promicanje dojenja za razdoblje od 2023. do 2026.....	278
14.18. Prijedlog Pravilnika o jedinstvenoj metodologiji za procjenu potreba.....	279
14.19. Nacrt Akcijskog plana Grada Zagreba za provedbu Povelje integrirajućih gradova za 2023. i 2024.....	279
14.20. Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira.....	280
14.21. Akcijski plan zaštite i promicanja ljudskih prava za 2024.-2025. i Akcijski plan suzbijanja diskriminacije 2024.-2025.	280
14.22. Ostali zakoni i propisi.....	281

IV. FINACIJSKO POSLOVANJE.....282

V. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE PRAVOBRANITELJICE.....284

POPIS KRATICA

Kratica	Naziv
ADU	Akademija dramskih umjetnosti
AŽKZ	Autonomna ženska kuća Zagreb
CERV	Program Europske komisije za građane, jednakost, prava i vrijednosti
CESI	Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje
CIG	Komisija za građanstvo i ravnopravnost spolova
CRZ	Centar za rehabilitaciju Zagreb
DIRH	Državni inspektorat Republike Hrvatske
DORH	Državno odvjetništvo Republike Hrvatske
DŠJU	Državna škola za javnu upravu
DZS	Državni zavod za statistiku
ECRI	Europska komisija protiv rasizma i netolerancije
EIGE	Europski institut za ravnopravnost spolova
EK	Europska komisija
EP	Europski parlament
EQUINET	Europska mreža tijela za jednakost
ESLJP	Europski sud za ljudska prava
EU	Europska unija
FINA	Financijska agencija
FRA	Agencija EU za temeljna ljudska prava
FSO	Forum za slobodu odgoja
GREVIO	Grupa stručnjaka/inja za djelovanje protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji
HANFA	Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga
HBOR	Hrvatska banka za obnovu i razvoj
HCK	Hrvatski crveni križ
HGK	Hrvatska gospodarska komora
HKS	Hrvatski košarkaški savez

HLK	Hrvatska liječnička komora
HOA	Hrvatska olimpijska akademija
HOO	Hrvatski olimpijski odbor
HPC	Hrvatski pravni centar
HRT	Hrvatska radiotelevizija
HUP	Hrvatska udruga poslodavaca
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZSR	Hrvatski zavod za socijalni rad
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
IDIZ	Institut za društvena istraživanja
JLP(R)S	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
KBC	Klinički bolnički centar
KD	kazneno djelo
KZ	Kazneni zakon
LAG	Lokalna akcijska grupa
LEM	Organizacija za zaštitu ženskih prava iz Španjolske
LRS	lokalna razvojna strategija
MHB	Ministarstvo hrvatskih branitelja
MINGOR	Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja
MIZ	Ministarstvo zdravstva
MKB	Međunarodna klasifikacija bolesti
MORH	Ministarstvo obrane Republike Hrvatske
MP	Ministarstvo poljoprivrede
MPU	Ministarstvo pravosuđa i uprave
MPGUDI	Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine
MRRFEU	Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije
MROSP	Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova

MVEP	Ministarstvo vanjskih i europskih poslova
NATO	Euroatlantski savez
NKZ	Nacionalna klasifikacija zanimanja
NZV	Nacionalno zdravstveno vijeće
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OHCHR	Ured visokog povjerenika UN-a za ljudska prava
OPG	Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo
OSRH	Oružane snage Republike Hrvatske
Povjerenstvo	Povjerenstvo za ravnopravnost spolova
PP	policajska postaja
PPdM	Portugalska platforma za prava žena
Pravobraniteljica	Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova
RH	Republika Hrvatska
SDUDM	Središnji državni ured za demografiju i mlade
SDUOSZ	Središnji državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje
SOMK	Sindikatski obrazovanja, medija i kulture
SOPG	Samoopisno obiteljsko gospodarstvo
SRPOO	Sindikatski radnika u predškolskom odgoju i obrazovanju
TAIEX	Technical Assistance and Information Exchange instrument of the European Commission
ULJPPNM	Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske
UN	Ujedinjeni narodi
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund
URS	Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske
Vijeće EU	Vijeće Europske unije
VUS	Visoki upravni sud Republike Hrvatske
WHO	Svjetska zdravstvena organizacija
ZEM	Zakon o elektroničkim medijima
ZKP	Zakon o kaznenom postupku

ZMPZ	Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti
ZOMO	Zakon o mirovinskom osiguranju
ZOR	Zakon o radu
ZOZO	Zakon o zdravstvenom osiguranju
ZPJRM	Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira
ZRRP	Zakon o roditeljskim potporama
ZRS	Zakon o ravnopravnosti spolova
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZUS	Zakon o upravnim sporovima
ZZNO	Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji

UVODNA RIJEČ PRAVOBRANITELJICE

Pred vama je Godišnje izvješće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2023. godinu. Predmetno Izvješće o radu Pravobraniteljice čini presjek godišnjeg rada institucije, ukazuje na pojedine trendove vezane uz diskriminaciju na temelju spola, bračnog i obiteljskog statusa, trudnoće i materinstva, spolne orijentacije i rodnog identiteta te u područjima: rada, zapošljavanja i socijalne sigurnosti, rodno utemeljenog nasilja, obitelji i roditeljske skrbi, obrazovanja, medija, političke participacije, reproduktivnog i mentalnog zdravlja, sporta i rizika od višestruke diskriminacije.

Iako su pred nama i u 2023. godini bili brojni izazovi u okviru područja koja pratimo sukladno Zakonu o ravnopravnosti spolova i zakonskim nadležnostima, možemo reći da je u javnom prostoru dominirala problematika femicida i drugih oblika rodno utemeljenog nasilja, unaprjeđenja kaznenog zakonodavstva u ovom području, nejednakosti na tržištu rada, spolnog uznemiravanja te uznemiravanja, seksizama i diskriminatornog ponašanja u javnom prostoru, uključujući u odnosu prema LGBTIQ populaciji, kao i pojačanog i od strane pojedinih medija neprimjerenog medijskog praćenja i izvještavanja o transrodnim osobama i stručnjacima/kinjama koji rade s navedenom populacijom, a u okviru svih kojih je, dosljedno promičući načelo ravnopravnosti spolova, postupala i institucija Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

I ove godine institucija Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova nastavila je s proaktivnim radom na praćenju Zakona o ravnopravnosti spolova i drugih povezanih zakona i politika te na razmatranju slučajeva diskriminacije i kršenja načela ravnopravnosti spolova. Kontinuirano smo analizirati brojne zakone i propise, predlagali njihove izmjene i dopune, a sve kako bi se isti uskladili sa Zakonom o ravnopravnosti spolova.

U okviru redovnih aktivnosti 2023. godine radili smo na značajnom broju predmeta, njih 1.909, kao nositeljica ili partnerska institucija provodili smo 3 europska i međunarodna projekta, bili smo prisutni u javnosti i u gotovo svim dijelovima zemlje kroz više od 150 aktivnosti organiziranih uživo i online te smo kontinuirano izdavali javna priopćenja i nastupali u medijima sa svrhom promocije načela ravnopravnosti spolova.

Krajem studenog prošle 2023. godine, obilježili smo *20 godina od donošenja prvog Zakona o ravnopravnosti spolova* u Hrvatskoj i isto toliko godina *djelovanja institucije Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova*. Bila je to još jedna važna obljetnica, kojom smo se podsjetili na značajne trenutke u povijesnom razvoju pravnog i institucionalnog okvira ustavnog načela ravnopravnosti spolova, ali i dali određena jamstva daljnjeg promicanja načela ravnopravnosti.

Tijekom izvještajne godine surađivali smo i s brojim ključnim društvenim dionicima - državnim tijelima, lokalnom i područnom (regionalnom) samoupravom, javnim ustanovama, fakultetima i visokim učilištima, organizacijama civilnog društva te regionalnim i međunarodnim tijelima i organizacijama.

U tom dijelu potrebno je istaknuti i nastavak naše suradnje s obrazovnim i akademskim institucijama, u smislu pružanja stručne, edukativne i savjetodavne pomoći u unaprjeđenju njihovih internih antidiskriminacijskih akata i procesa, kao i s tijelima države uprave u jačanju kapaciteta stručnjaka/kinja.

Nastavili smo tako s predavanjima polaznicima/ama temeljnog tečaja za pravosudnu policiju te višim zatvorskim i probacijskim službenicima/cama, održali brojne edukacije o prevenciji i procesuiranju rodno utemeljenog nasilja namijenjene posebice djelatnicima/ama područnih ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad, ali i drugim stručnjacima/kinjama koji rade sa žrtvama nasilja. Provodili smo edukacije o ravnopravnosti spolova u okviru modula Državne škole za javnu upravu „Antidiskriminacija, ravnopravnost spolova i primjena Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom u ESI fondovima“ te održavali predavanja polaznicima/ama specijalističkog policijskog tečaja za maloljetničku delinkvenciju i kriminalitet na štetu mladeži i obitelji na Policijskoj akademiji.

U okviru vrlo *uspješne međunarodne i regionalne te suradnje na razini Europske unije*, nastavili smo s razmjenom i drugih, dodatnih primjera pozitivne prakse, gdje se osobito ističe vidljivost rada Pravobraniteljice u okviru djelovanja Europske mreže tijela za jednakost (Equinet).

Kao osnivačica Promatračkog tijela za sveobuhvatno nadgledanje, prikupljanje podataka, analizu i izvještavanje o slučajevima ubojstava žena - „*Femicide Watch*“, tijekom cijele izvještajne godine institucija Pravobraniteljice nastavila je prikupljati podatke o počinjenim ubojstvima žena te analizirati postupanja nadležnih službi u svrhu unaprjeđenja njihova rada. Kontinuirano smo pritom u svim prilikama isticali važnost primarne prevencije, edukacije stručnih radnika/ca, provedbe psihosocijalnog tretmana počinitelja i potrebu za učinkovitijom penalizacijom počinitelja od strane sudova, kao ključnih sastavnica učinkovitog suzbijanja rodno utemeljenog nasilja.

Ovom prilikom smatramo važnim naglasiti da je model Promatračkog tijela Pravobraniteljice za sveobuhvatno nadgledanje, prikupljanje podataka, analizu i izvještavanje o slučajevima ubojstava žena - „*Femicide Watch*“, u kontekstu kreiranja politika suzbijanja rodno utemeljenog nasilja na osnovu iskustava, strukture, potencijalnih članova/ica i aktivnosti koje se poduzimaju u okviru njegovog djelovanja, u izvještajnoj godini ostvario dodatnu vidljivost i značajno osnažio svoj status prepoznatog primjera dobre prakse u širem kontekstu na razini Europske unije i Vijeća Europe, s priznatim visokim multiplicirajućim potencijalom.

Naš rad u području prevencije i zagovaranja učinkovitog suzbijanja rodno utemeljenog nasilja nastavio se adresiranjem problematike rodno utemeljenog nasilja u virtualnom prostoru te smo s našim projektnim partnerima iz Hrvatske, Španjolske i Portugala nastavili s provedbom EU-projekta Pravobraniteljice „bE-SAFE - Podizanje svijesti o rodno uvjetovanom kibernetičkom nasilju te stvaranje sigurnijeg online okruženja za žene i djevojčice“, odobrenog za sufinanciranje u okviru programa Europske komisije za građane, jednakost, prava i vrijednosti (CERV). Aktivnosti trogodišnjeg projekta ukupne vrijednosti 2,2 milijuna eura, uključuju istraživačke projekte, edukacije ciljanih skupina, kao i brojne aktivnosti osvještavanja, s konačnim ciljevima, prije svega, unaprjeđenja znanja i društvene svijesti o ovom fenomenu, kao i pokretanja procesa unaprjeđenja zakonodavstva i politika utemeljenih na verificiranim stručnim analizama na lokalnoj, nacionalnoj i europskoj razini.

Imajući u vidu postignuti napredak i još uvijek prisutne brojne izazove u dosizanju stvarne ravnopravnosti spolova, institucija Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova nastavit će snažno tražiti dosljedno poštivanje svih zakona i međunarodnih dokumenata, pratiti rad državnih i lokalnih tijela na postizanju rodne ravnopravnosti, zahtijevati uklanjanje diskriminatornih praksi i biti pomoć žrtvama diskriminacije u traženju svojih prava.

Pravobraniteljica podnosi ovo Izvješće uvjerena da će njegove zaključke i preporuke Vlada Republike Hrvatske i Hrvatski sabor razmotriti i primijeniti u tekućoj godini, a sve u zajedničkom cilju unaprjeđenja ustavnog načela ravnopravnosti spolova.

Višnja Ljubičić, dipl. iur.

pravobraniteljica za ravnopravnost spolova

U Zagrebu, 29. ožujka 2024.

I. POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE U 2023. GODINI

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (dalje: Pravobraniteljica) je neovisno tijelo za suzbijanje diskriminacije u području ravnopravnosti spolova te osigurava provedbu Zakona o ravnopravnosti spolova (dalje: ZRS) i drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova, neposredno štiti i promiče prava građana/ki u ovom području.¹ ZRS utvrđuje opće osnove za zaštitu i promicanje ravnopravnosti spolova kao temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske (dalje: RH) te definira i uređuje način zaštite od diskriminacije na temelju spola i drugih osnova utvrđenih ovim Zakonom.

Stvaranje jednakih mogućnosti za žene i muškarce i pretpostavki za njihovu prisutnost u svim područjima života na način da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svojih prava, kao i koristi od ostvarenih rezultata, vizija je rada Pravobraniteljice.² Stoga, opći cilj u programu njezinog djelovanja je promicanje ravnopravnosti spolova, jačanje zaštite muškaraca i žena od diskriminacije po osnovama spola, bračnog i obiteljskog statusa, uključujući majčinstvo, spolnu orijentaciju, rodni identitet i izražavanje. Pored toga, Pravobraniteljica prati primjenu zabrane diskriminacije u odnosu na mogućnosti dobivanja i nabave roba, kao i zabrane diskriminacije u pružanju i pristupu uslugama. Kako diskriminacija žena uključuje nepovoljnije postupanje na osnovi trudnoće i materinstva, Pravobraniteljica i s tim u vezi promiče jačanje zaštite žena u svim područjima života, a osobito na tržištu rada.

Specifičnost ovog izvještajnog razdoblja početak je trogodišnje provedbe međunarodnog *EU-projekta „Podizanje svijesti o rodno uvjetovanom kibernetičkom nasilju nad djevojčicama i ženama te stvaranje sigurnijeg online okruženja - CERV-2022-DAPHNE-101096462-bE-SAFE”*, kojeg je Pravobraniteljica nositeljica i provodi u suradnji s 6 partnerskih organizacija iz Portugala, Španjolske i Hrvatske.

U ovom izvještajnom razdoblju Pravobraniteljica je nastavila pružati zaštitu građanima/kama u slučajevima kršenja načela ravnopravnosti spolova i diskriminacije počinjene prema muškarcima i ženama od tijela državne uprave, tijela jedinica lokalne, područne (regionalne) samouprave, drugih tijela s javnim ovlastima, odnosno počinjene od strane osoba zaposlenih u tim tijelima, kao i od strane drugih pravnih i fizičkih osoba. Stranke su se pretežito obraćale Pravobraniteljici redovnom poštom i elektroničkim putem³. Pritužbe su podnosili građani/ke ili su se u njihovo ime obraćale druge fizičke i pravne osobe (pojedinci/ke, organizacije civilnog društva, državna tijela, tijela jedinica lokalne i područne /regionalne/ samouprave, druga javna tijela/institucije, odbori/povjerenstva za ravnopravnost spolova). Temeljem *Sporazuma o međuinstitucionalnoj suradnji pravobraniteljskih institucija*⁴, pritužbe Pravobraniteljici na postupanje je prosljeđivala *Pučka pravobraniteljica* i ostali pravobraniteljski uredi. Isto tako, u odsustvu inicijative drugih, kada je procijenila potrebnim, postupak za zaštitu građana/ki Pravobraniteljica je pokretala samoinicijativno.

¹ Glava IX., toč. 2. Zakona o ravnopravnosti spolova (Narodne novine br. 82/08 i 69/17) i čl.13. Zakona o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine br. 85/08 i 112/12).

² Strateški plan Pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova, za razdoblje 2023.-2025., www.prs.hr.

³ Putem e-mail adrese ravnopravnost@prs.hr i web-obrazaca dostupnih na službenoj internet stranici www.prs.hr.

⁴ Sporazum je potpisan (2013.) radi unapređenja međusobne suradnje vezano za slučajeve koji potpadaju pod nadležnosti Pučkog pravobranitelja i posebnih pravobranitelja/ica temeljem Zakona o suzbijanju diskriminacije. Pravobraniteljica provodi ispitne postupke u slučaju sumnje na diskriminaciju temeljem odredbi ZRS.

Za stranke koje se obraćaju putem telefona radi traženja informacije i/ili stručnog savjeta od Pravobraniteljice ne otvaraju se spisi predmeta pa se stoga ti podaci ne uključuju u statistički pregled, a ima ih oko 30 tjedno.

Tijekom 2023. radilo se na ukupno **1.909** predmeta⁵:

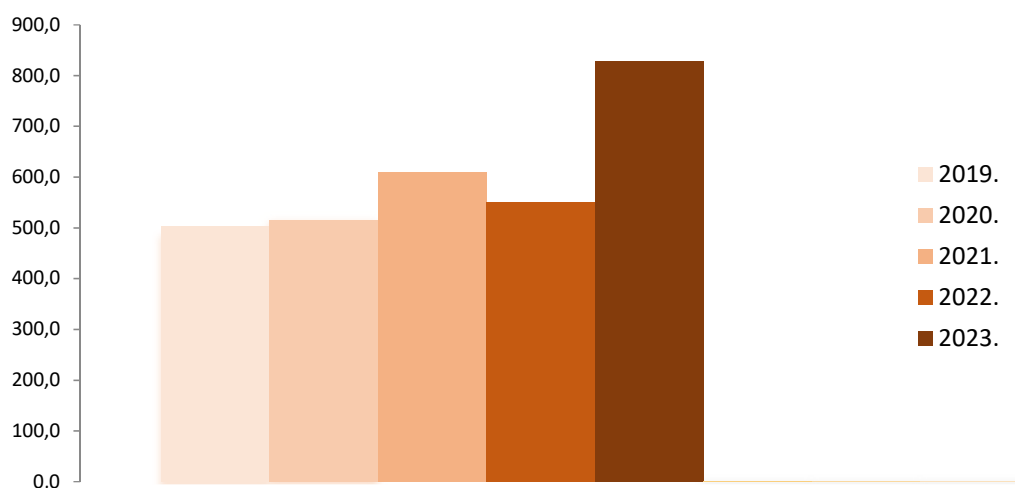
- 1.824 otvorenih u 2023.,
- 85 predmeta (pritužbi građana/ki) prenesenih iz ranijih godina.

Navedenih **1.909** predmeta odnosi se na:

- **914** predmeta zaprimljenih po pritužbama građana/ki radi zaštite od diskriminacije, od kojih je **829 novih predmeta iz 2023.** (povećanje za 50,5% u odnosu na 2022.), u koje se ubraja i 58 inicijativa Pravobraniteljice⁶ za zaštitu građana/ki (v. Grafikon 1.), te 85 pritužbi građana/ki iz ranijeg izvještajnog razdoblja.

- **995 predmeta iz 2023.**, od toga 152 ili 15,3% predmeta je otvoreno inicijativom Pravobraniteljice većinom radi praćenja primjene *Zakona o ravnopravnosti spolova*, a 843 ili 84,7% predmeta temeljem upita i/ili poziva za suradnju od međunarodnih tijela i organizacija, tijela državne uprave i drugih javnopravnih tijela, tijela JLP(R)S, organizacija civilnog društva te pravnih i fizičkih osoba, od kojih su svi novo-otvoreni u 2023.

Grafikon 1. Zaštita muškaraca i žena po pritužbama i inicijativi PRS, razvrstano po godinama od 2019. do 2023.

⁵ Godine 2022. radilo se na ukupno 1.564 predmeta.

⁶ 2022. godine, Pravobraniteljica je dala inicijativu za postupanje u 26 slučajeva, 2021. u 24 slučajeva, 2020. u 28 slučajeva, 2019. u 24 slučajeva. Inicijativa se temelji na procjeni jesu li sukladno zakonskim ovlastima reagirala nadležna državna tijela/institucije/pojedinci-ke u pojedinom slučaju ili tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

1

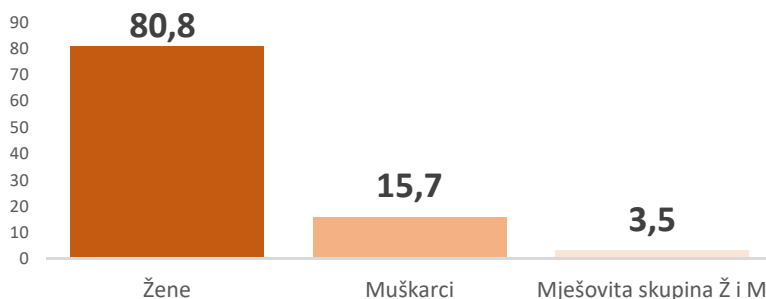
ZAŠTITA GRAĐANA/KI OD DISKRIMINACIJE U PODRUČJU RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA ⁷- ANALIZA PRITUŽBI

Novih **829 slučaj**a pružanja zaštite građanima/kama od diskriminacije u 2023., razvrstano **po spolu** oštećenih osoba:

- **žene**: pojedinačno 632 (76,2%), skupina 38 (4,6%), ukupno **670 (80,8%)**,
- **muškarci**: pojedinačno 129 (15,6%), skupina 1 (0,1%), ukupno **130 (15,7%)**,
- mješovita skupina žena i muškaraca zajedno: **29 (3,5%)**.

Ukupno gledano, razvrstano po spolu oštećenih osoba, Pravobraniteljica je razmatrala slučajeve koji su se **većinom odnosili na žene - 80,8%**⁸.

Grafikon 2. Oštećene osobe razvrstane po spolu, %

U navedenih **829** novih slučajeva postupalo se **po zahtjevu ili inicijativi**:

- **oštećene stranke** u 578 slučajeva (69,7%): **žene** u 485 slučajeva (**58,5%**), **muškarci** u 89 slučajeva (**10,7%**), **mješovite skupine** žena i muškaraca zajedno u 4 slučajeva (**0,5%**);

⁷ Strateškim planom Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, za razdoblje 2023.-2025., definiran je osnovni cilj: Jačanje zaštite građana/ki od diskriminacije na temelju spola i promicanje ravnopravnosti spolova“ kojem je jedan od tri podcilja „Zaštita građana/ki od diskriminacije u području ravnopravnosti spolova“, www.prs.hr.

⁸ Slučajevi razvrstani po spolu oštećenih u 2023., u odnosu na prethodne godine:

Žena 80,8% u odnosu na: 72,4% - 2022.; 71,6% -2021.; 76,3% -2020.; 73,4% -2019.;

Muškaraca 15,7% u odnosu na: 23,8%.-2022.; 24,0%.-2021.; 20,0% -2020.; 24,5%.-2019.;

Mješovita skupina 3,5% u odnosu na: 3,8%.-2022.; 4,3%.-2021.; 3,7%.-2020.; 2,1%.-2019.;

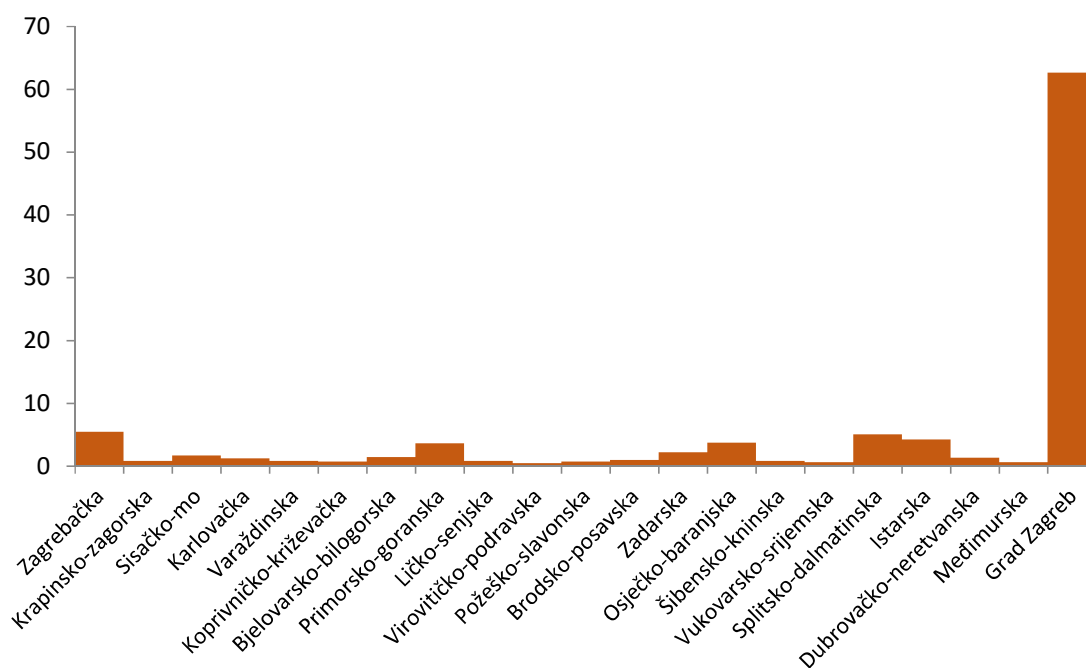
- **drugih** u ime oštećene stranke u 193 slučaja (**23,3%**)⁹: državna tijela i druge institucije u 97 slučajeva, pojedinac/ka u 38 slučaja, civilno društvo u 41 slučaju, neformalne grupe građana/ki u 17 slučajeva;
- Pravobraniteljice u 58 slučaja (7,0%).

Oštećene stranke po stručnoj spremi: NK – 1,3%, PK – 3,6%, KV – 10,5%, SSS – 48,9%, VKV – 2,7%, VŠS - 5,9%, VSS – 24,5%, magisterij – 1,3%, doktorat – 1,3%.

Oštećene stranke po starosnoj dobi: 18-24 godine – 3,6%; 25-34 godine – 22,7%; 35-44 godine – 41,3%; 45-54 godine – 22,1%; 55-64 godine – 7,4%; 65 i više godina – 2,9.

Kao i ranijih godina, Pravobraniteljici su se prituživale osobe s **područja cijele Republike Hrvatske**, najviše iz Grada Zagreba (62,6%), zatim s područja Zagrebačke županije (5,4%), Splitsko-dalmatinske (5,1%), Istarske (4,2%), Osječko-baranjske (3,7%), Primorsko-goranske (3,6%) i drugih županija kako je prikazano grafički.¹⁰

Grafikon 3. Prikaz postupanja Pravobraniteljice po županijama i Gradu Zagrebu

⁹ Temeljem odredbe čl.22.st.3. ZRS-, u tim slučajevima Pravobraniteljica je tražila pismenu suglasnost oštećene strane za razmatranje njezinog slučaja.

¹⁰ Za razliku od prethodnih godina, 2023. u ukupnom broju pritužbi veći je broj pritužbi s područja Grada Zagreba (62,6%) u odnosu na udio s područja svih županija u RH (37,4%). Udjeli sa područja Grada Zagreba prethodnih godina bili su ispod 50%: 2022.- 48,5%, 2021.-45,9%, 2020. - 43,9%, 2019. - 45,5%. Naime, 2023. Pravobraniteljici se za pomoć obratilo 234 građana/ki u statusu roditelja odgojitelja što je utjecalo na povećanje broja pritužbi s područja Grada Zagreba. S obzirom na to da Pravobraniteljica za razliku od drugih pravobraniteljskih institucija u RH nema područne urede izvan Grada Zagreba, distribucija pritužitelja/ica s područja svih županija je zadovoljavajuća.

1.1. OBLICI I OSNOVE DISKRIMINACIJE

U 829 analiziranih slučajeva:

- po **oblicima** diskriminacije¹¹ bilo je:
 - 785 slučaja izravne diskriminacije (94,7%),
 - 31 slučaj neizravne diskriminacije (3,7%)¹²,
 - 13 slučaja - ostalo (1,6%).

- po **osnovi** diskriminacije¹³ bilo je:
 - spol - 499 slučaja (60,2%),
 - višestruka diskriminacija - 235 slučaja (28,4%)¹⁴,
 - rodni identitet i izražavanje - 22 slučaja (2,7%),
 - spolna orijentacija - 21 slučaj (2,5%),
 - obiteljski status - 11 slučaja (1,3%),
 - bračni status - 7 slučaja (0,8%),
 - druge osnove po ZSD - 21 slučaj (2,5%),
 - bez osnove - 13 slučaja (1,6%).

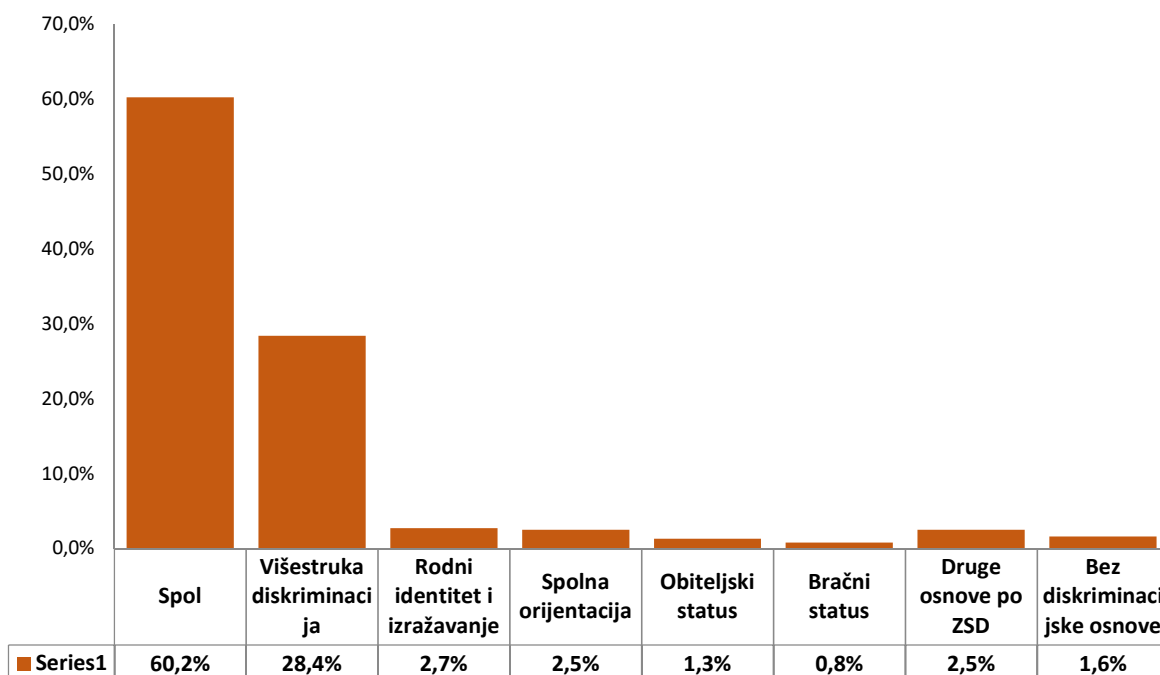
¹¹ Slučajevi su analizirani po oblicima diskriminacije u smislu odredbi čl.7. ZRS.

¹² 1 područje rada (PRS-01-06/22-18)

¹³ Slučajevi su analizirani po osnovi diskriminacije u smislu odredbi čl.6. ZRS i čl.1 ZSD.

¹⁴ Izraz "višestruka diskriminacija" uključuje sve slučajeve diskriminacije nastale na nekoliko diskriminatornih osnova, u ovdje navedenim slučajevima pritužitelji/ce su se pozivali/e na diskriminatorne osnove temeljene na spolu i obiteljskom statusu.

Grafikon 4. Zaštita građana/ki od diskriminacije razvrstano po osnovama za postupanje

1.2. PODRUČJE DISKRIMINACIJE

Analiza **829** slučajeva prema području diskriminacije u smislu odredbi čl.19.st.2.t.1.-4. ZRS¹⁵:

- 335 slučajeva (40,5%) – uprava;
- 167 slučajeva (20,1%) – socijalna sigurnost, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja te osiguranja za slučaj nezaposlenosti;
- 118 slučajeva (14,2%) – rad i radni uvjeti; mogućnost obavljanja samostalne ili nesamostalne djelatnosti, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju te napredovanju; pristup svim vrstama profesionalnog usmjeravanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja te prekvalifikacije;
- 107 slučajeva (12,9%) – javno informiranje i mediji;
- 30 slučajeva (3,6%) – zdravstvena zaštita;
- 20 slučajeva (2,4%) – pravosuđe;
- 15 slučajeva (1,8%) – obrazovanje, znanost i šport;
- 12 slučajeva (1,5%) – pristup dobrima i uslugama te pružanje istih;

¹⁵ Pravobraniteljica u okviru svoga rada, između ostalog: 1. zaprima prijave svih fizičkih i pravnih osoba vezane uz diskriminaciju u području ravnopravnosti spolova, 2. pruža pomoć fizičkim i pravnim osobama koje su podnijele pritužbu zbog spolne diskriminacije pri pokretanju sudskog postupka, 3. poduzima radnje ispitivanja pojedinačnih prijava do pokretanja sudskog spora, 4. uz pristanak stranaka provodi postupak mirenja uz mogućnost sklapanja izvan sudske nagodbe.

- 11 slučajeva (1,3%) – članstvo i djelovanje u sindikatima, organizacijama civilnoga društva, političkim strankama ili bilo kojim drugim organizacijama;
- 7 slučajeva (0,8%) – stanovanje;
- 3 slučajeva (0,4%) – kulturno i umjetničko stvaralaštvo;
- 4 slučajeva (0,5%) – diskriminacija općenito.

Od 829 analiziranih slučajeva, 121 (14,6%) se odnosio na pružanje zaštite građanima/kama koji/e su bili/e izloženi/e fizičkom, psihičkom i drugim oblicima nasilja u obitelji i/ili partnerskim vezama, kao i nasilju u javnom prostoru, od kojih su u 74,4% slučajeva zaštitu tražile žene, u 25,6% slučajeva muškarci.¹⁶

1.3. NAČIN RJEŠAVANJA PREDMETA¹⁷

Od ukupno 829 predmeta otvorenih u 2023. temeljem pritužbi građana/ki ili na inicijativu Pravobraniteljice, traženo je očitovanje od nadležnih tijela i drugih dionika koji su obvezni dostaviti Pravobraniteljici sve tražene podatke¹⁸. Tijekom 2023. odgovori su zaprimani uglavnom unutar zadanih rokova i u cijelosti. Stoga, ocjenjujemo kako je zadržan trend dobre suradnje Pravobraniteljice s nadležnim tijelima na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, kao i s drugim dionicima. Do kraja izvještajne godine riješeno je 758 (91,4%) predmeta u kojima je diskriminacija utvrđena u **189** slučajeva (povećanje za 73,4% u odnosu na 2022.)¹⁹.

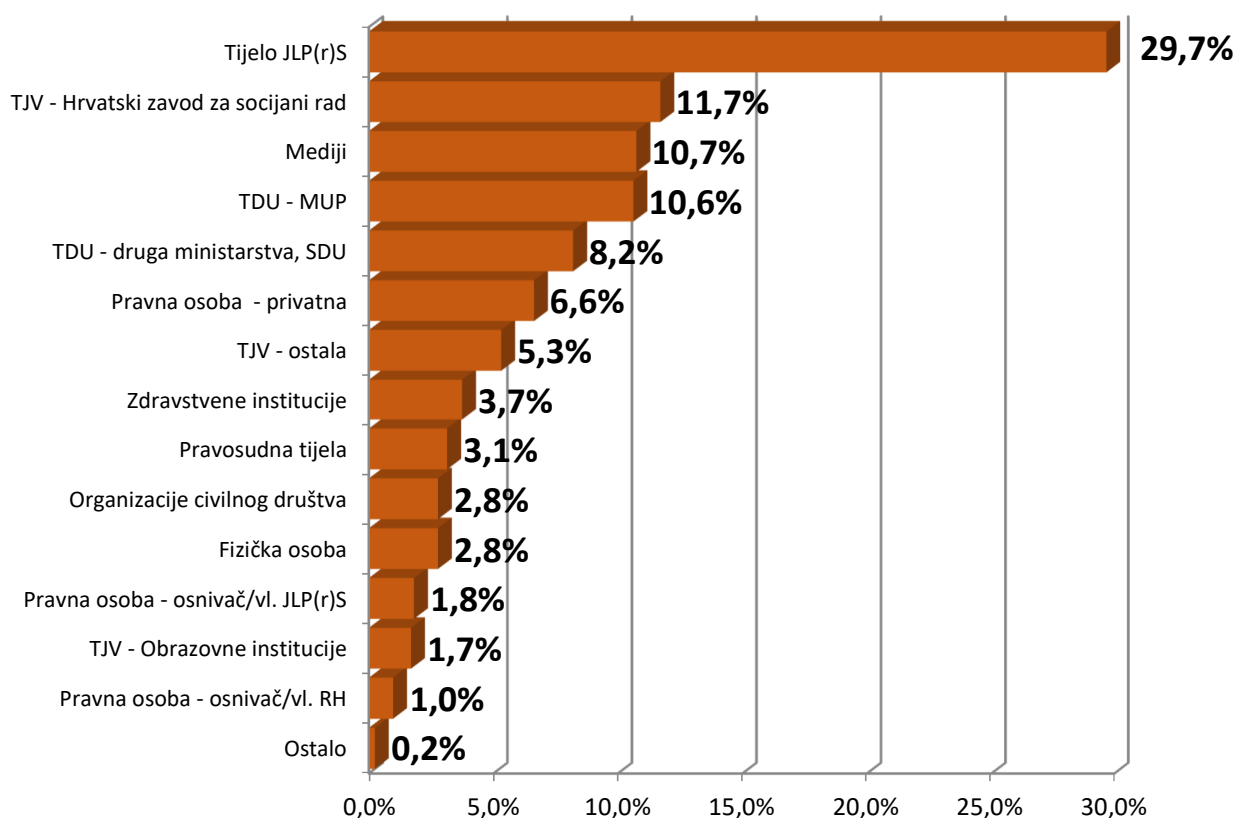
¹⁶ Nasilje nad ženama smatra se oblikom spolne diskriminacije s najtežim posljedicama za fizičko dostojanstvo i integritet žena, a postupanje Pravobraniteljice s tim u vezi temelji se na odredbi čl.4. ZRS-a temeljem koje se ne smiju ograničavati ili umanjiti sadržaji jamstava o ravnopravnosti spolova koji izviru iz općih pravila međunarodnog prava, pravne stečevine EU, Konvencije Ujedinjenih naroda o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, kao i Ugovora UN-a o građanskim i političkim pravima.

¹⁷ U ovom cjelovitom Izvješću nalazi se izbor od 62 opisa slučajeva (prošle 2022. godine 67).

¹⁸ Čl. 22 st. 2. ZRS-a određuje da su to tijela državne uprave, tijela jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i druga tijela s javnim ovlastima, zaposleni u tim tijelima i druge pravne i fizičke osobe.

¹⁹ U 2022.- od 466 riješenih slučajeva diskriminacija je bila utvrđena u **109** slučajeva, u 2021. - od 515 riješenih slučajeva u **141** slučaju, 2020. - od 415 riješenih slučajeva u **126** slučajeva, 2019. - od 448 riješenih slučajeva u **124** slučaju.

Grafikon 5. Predmeti zaprimljeni u razdoblju 1.1.-31.12.2023., razvrstani po tijelima na koja su se odnosile pritužbe građana/ki radi kršenja načela ravnopravnosti spolova i /ili diskriminacije

Nakon provedenog ispitnog postupka u slučajevima sumnje na diskriminaciju Pravobraniteljica je uputila državnim tijelima, tijelima jedinica lokalne samouprave, drugim tijelima s javnim ovlastima, medijima te drugim pravnim i fizičkim osobama **ukupno**:

- 248 upozorenja, 273 preporuke, 64 prijedloga, nadležnom državnom odvjetništvu prijavila je sumnju **na počinjenje kaznenog djela u 9 slučajeva**²⁰, **na prekršajno djelo u 1 slučaju**²¹ dok je za nezavršenih 71 slučajeva iz 2023. (8,6%) ishod bio nepoznat do kraja izvještajnog razdoblja.

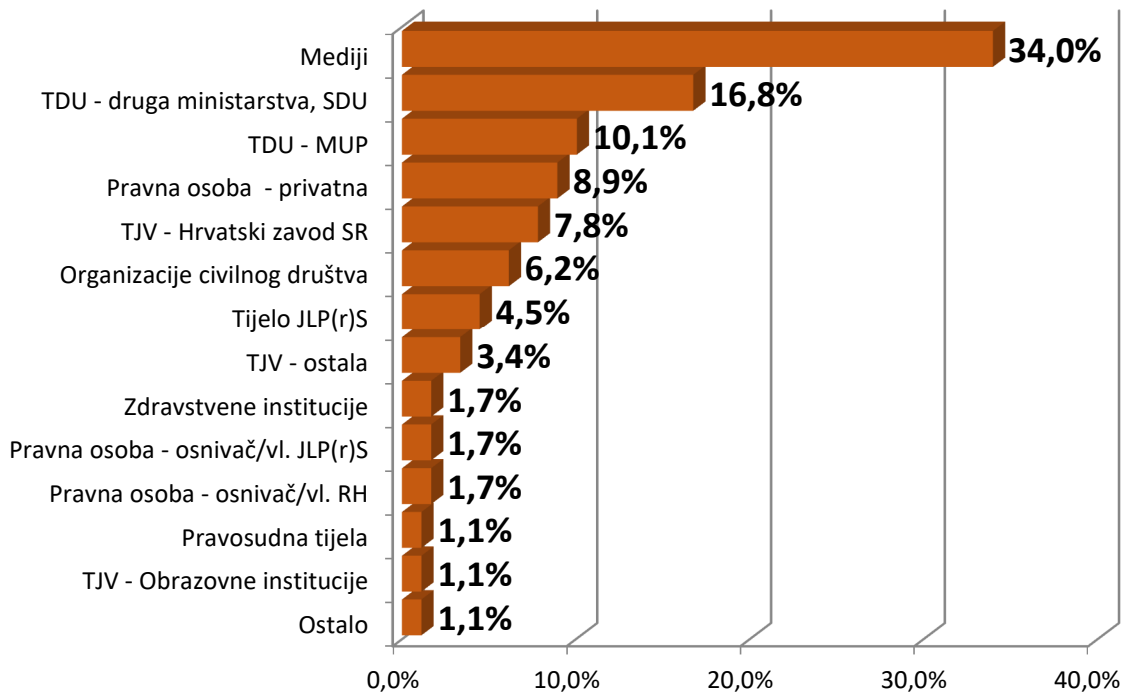
Strankama je pružila obavijest o pravima i obvezama u 766 slučajeva (92,4%), a 59 pritužbi je djelomično ili u cjelosti prosljedila drugom tijelu nadležnom za postupanje.²²

²⁰ Kada u obavljanju poslova Pravobraniteljica sazna za povredu odredbi ZRS s obilježjima kaznenog djela podnosi prijavu nadležnom državnom odvjetništvu (čl.23.st.4. ZRS), kojih je s **obilježjem kaznenog djela bilo 9: 4 područje rada** (PRS-01-01/23-4, PRS-01-01/23-6, PRS-01-01/23-8 i PRS-01-02/23-5); **1 područje obrazovanja** (PRS-02-03/23-1); **3 područje javnog informiranja i medija** (PRS-05-01/23-8, PRS-05-02/23-7 i PRS-15-06/23-1) i **1 područje zdravstvene zaštite** (PRS-17-01/23-8) .

²¹ Pravobraniteljica je saznavši za povredu odredbi ZRS s obilježjima prekršajnog djela te je podnijela **1** prijavu Državnom inspektoratu, za **područje rada** (PRS-01-06/23-14).

²² Temeljem odredbi čl.2. Sporazuma o međuinstitucionalnoj suradnji, tijekom razmatranja pojedinog slučaja Pravobraniteljica je dostavljala pritužbe drugim pravobraniteljima/cama radi eventualnog paralelnog postupanja u predmetima višestrukih nadležnosti.

Grafikon 6. Predmeti zaprimljeni u razdoblju 1.1.-31.12.2023., razvrstani po tijelima kojima je Pravobraniteljica dala upozorenje i/ili preporuku nakon razmatranja slučajeve kršenja načela ravnopravnosti spolova i /ili diskriminacije

U obavljanju poslova iz svojega djelovanja Pravobraniteljica je ovlaštena upozoravati, predlagati i davati preporuke, a tijela javne vlasti, tijela s javnim ovlastima te druge pravne i fizičke osobe u takvim slučajevima dužne su povratno odgovoriti jesu li poduzeli potrebne mjere i radnje i to u roku od 30 dana od dana primitka upozorenja, prijedloga i preporuke (čl.23.ZRS). Analizom povratnih odgovora²³ utvrđeno je da se **upozorenja, preporuke i prijedlozi Pravobraniteljice uvažavaju u:**

- 88% slučajeva u potpunosti,
- 7% slučajeva djelomično,
- 5% slučajeva ne uvažavaju, te je zbog neudovoljavanja zahtjevu, Pravobraniteljica ponovo postupala.

²³ Prema čl.23. ZRS-a.

2

PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA²⁴ - ANALIZA AKTIVNOSTI

Pravobraniteljica, osim što prati provedbu ZRS-a i svih drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova, promiče ravnopravnost spolova u svrhu podizanja svijesti šire javnosti o ravnopravnosti muškaraca i žena kao jednoj od temeljnih vrijednosti i uvjeta za brži ekonomski razvoj i socijalni prosperitet društva čemu je bio posvećen velik dio rada Pravobraniteljice tijekom godine.

Analiza se odnosi na **995** novo-otvorenih predmeta u 2023.²⁵, od čega:

I. 843 ili 84,7% predmeta otvorenih temeljem upita institucija, organizacija ili pravnih i fizičkih osoba iz zemlje i inozemstva, od čega:

- **143 upita i poziva iz inozemstva** od institucija i drugih tijela EU, veleposlanstava stranih država u RH i drugih predstavnika/ca koji su tražili sudjelovanje Pravobraniteljice u radnim skupinama, javnim raspravama, u održavanju konzultacija i sastanaka, držanje govora na video konferencijama, dostavljali su joj na analizu i mišljenje svoja specijalna i/ili istraživačka izvješća, tražili statističke i druge podatke koje prikuplja te popunjavanje upitnika iz različitih područja života i rada koja prati temeljem ZRS-a, a u svrhu provedbe njihovih istraživanja i/ili različitih izvješća;

- **700 upita i poziva iz zemlje** od tijela državne uprave i drugih javnopravnih tijela, tijela JLP(R)S, organizacija civilnog društva te pravnih i fizičkih osoba, koji su također tražili sudjelovanje Pravobraniteljice u radnim skupinama, konzultacije i sastanke, određene pokazatelje i statističke podatke koje prikuplja i obrađuje te odgovore na pitanja iz različitih područja života i rada koja prati, njezina mišljenja i komentare (128 upita se odnosilo na medije), kao i sudjelovanje u javnim događanjima na kojima je držala uvodne govore, predavanja, edukacije, sudjelovala u raspravama i informirala o provedbi ZRS-a i trendovima koje uočava.

²⁴ Strateškim planom Pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova, za razdoblje 2023.-2025., definiran je osnovni cilj: „Jačanje zaštite građana/ki od diskriminacije na temelju spola i promicanje ravnopravnosti spolova“, kojem su dva od tri podcilja „Promicanje ravnopravnosti spolova“ i „Učinkovita provedba zakona i drugih propisa vezanih uz ravnopravnost spolova“, www.prs.hr.

²⁵ Godine 2022., radilo se na 918 predmeta.

II. 152 ili 15,3% predmeta je otvoreno **inicijativom Pravobraniteljice** radi praćenja primjene ZRS-a i to:

- **97 predmeta** vezano uz rad i suradnju s tijelima državne uprave, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravnim osobama u pretežitom vlasništvu države, pravnim osobama s javnim ovlastima, drugim pravnim osobama i uz suradnju s institucionalnim mehanizmima za osiguranje provedbe ZRS-a (glava IX. ZRS);
- **55 predmeta** vezano uz provedbu EU-projekta „Podizanje svijesti o rodno uvjetovanom kibernetičkom nasilju nad djevojčicama i ženama te stvaranje sigurnijeg online okruženja - CERV-2022-DAPHNE-101096462-bE-SAFE”.

Pravobraniteljica teži, između ostalog, promicanju ravnopravnosti spolova i učinkovitoj provedbi zakona i drugih propisa vezanih uz ravnopravnost spolova te je s ciljem osvješćivanja predstavnika/ca tijela državne uprave i lokalne samouprave, odnosno šire javnosti o ravnopravnosti spolova kao jednoj od temeljnih vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske u naprijed navedenih 995 predmeta provodila različite aktivnosti:

1. Uputila je:

- **21 upozorenje** (u 13 slučajeva putem javnih priopćenja vezanih za različite društvene pojave);
- **41 preporuku** (jedicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, tijelima državne uprave i organizacijama civilnog društva);
- **94 prijedloga** (tijelima za osiguranje provedbe ZRS-a na nacionalnoj i lokalnoj razini, zastupnicima/ama u Hrvatskom saboru i tijelima državne uprave).

2. Na aplikaciji **e-Savjetovanje** pratila je **31** objavu i pri tome aplicirala primjedbe i prijedloge na objavljene nacрте zakone i druge propise čije donošenje je nastavila pratiti i u daljnjoj proceduri. Kad god je bila u mogućnosti izravno je komunicirala s predlagateljem propisa s ciljem obostranog vrednovanja o posljedicama ukoliko se razmatrani prijedlog usvoji u odnosu na stvaranje jednakih mogućnosti za žene i muškarce. Ukupno je dala 59 mišljenja i prijedloga kroz e-Savjetovanje i kroz druge oblike suradnje s tijelima državne uprave i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pri tome je razmatrala i prijedloge organizacija civilnog društva i drugih pojedinaca/ki koji su joj dostavljali svoje primjedbe i prijedloge na zakonske akte u proceduri njihovog donošenja;

3. Sudjelovala je kao članica u **8 radnih tijela**²⁶, od kojih je jednim predsjedavala („Promatračkim tijelom za sveobuhvatno nadgledanje, prikupljane podataka, analizu slučajeva ubojstava žena i izvještavanje - **Femicide Watch**“, kojeg je osnovala 2017.) i u **8 radnih skupina**²⁷.

4. Na regionalnoj i međunarodnoj razini članica je 3 tijela s kojima je redovno surađivala: (1) Radno tijelo za jednakost jugoistočne Europe, sudjelovala u njegovom osnivanju 2016.,²⁸ (2) Europska mreža tijela za jednakost (EQUINET) u kojoj sudjeluje u 7 radnih skupina²⁹ i (3) Upravni odbor Agencije EU za temeljna ljudska prava (FRA).

5. Provodila je **4 memoranduma/sporazuma** o suradnji koje je potpisala sa:

- **5.1. Policijskom akademijom** Ministarstva unutarnjih poslova (2012.), po kojem je pratila postupanje policijskih službenika/ca u slučajevima obiteljskog nasilja osobito u odnosu na njihov rodni senzibilitet i promicala podizanje svijesti o navedenoj problematici;

- **5.2. Pučkom pravobraniteljicom, Pravobraniteljicom za djecu i Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom** (iz 2013.), po kojem je temeljem međuinstitucionalne suradnje unaprjeđivala sustav zaštite i promicanja ljudskih prava i jednakosti s ciljem jačanja zaštite građana/ki;

- **5.3. Ministarstvom obrane** Republike Hrvatske (2017.) s ciljem organizacija edukativnih aktivnosti za stručne i ostale djelatnike/ce ministarstva te za pripadnike/ce Oružanih snaga Republike Hrvatske;

- **5.4. Pravnim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu** (2022.), temeljem kojeg je uspostavljen novi oblik suradnje na stručnom usavršavanju studenata/ica, u ranijem razdoblju (2013.-2021.) provodio

²⁶ **Radna tijela:** (1) Promatračko tijelo za sveobuhvatno nadgledanje, prikupljane podataka, analizu slučajeva ubojstava žena i izvještavanje - „**Femicide Watch**“; (2) Odbor za praćenje Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020.; (3) Odbor za praćenje „Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2021.-2027.“; (4) Odbor za praćenje Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija 2014.- 2020.“ i (5) Odbor za praćenje Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija 2021.- 2027. i Integriranog teritorijalnog programa 2021.-2027.“; (6) Odbor za praćenje Programa Fonda za unutarnju sigurnost 2021.-2027. (ISF Programa); (7) Odbor za praćenje Programa Fonda za azil, migracije i integraciju 2021.-2027. (AMIF Program) i (8) Odbor za praćenje Programa Fonda za integrirano upravljanje granicama, instrumenata za financijsku potporu u području upravljanja granicama i vizne politike 2021.-2027. (BMVI Program).

²⁷ **Radne skupine:** (1) Radna skupina za izradu Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. i Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027., za 2023.-2025, (2) Radna skupina za unapređenje zakonodavnog okvira zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (3) Radna skupina za donošenje Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja; (4) Radna skupina za praćenje provedbe Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja; (5) Radna skupina za izradu provedbenih planova - Akcijskog plana zaštite i promicanja ljudskih prava 2024.-2025. i Akcijskog plana suzbijanja diskriminacije 2024.-2025.; (6) „Institucionalna koordinacija za podatke o jednakosti“ za potrebe EU Radne skupine visoke razine za nediskriminaciju, jednakost i raznolikost; (7) Članica Mreže koordinatora/ica za za nediskriminaciju; (8) Međuresorna radna skupina za izradu prijedloga Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira.

²⁸ Ostali predstavnici/ce ovog tijela su iz: Albanije, Crne Gore, Makedonije, Bosne i Hercegovine i Slovenije.

²⁹ Radne skupine Equinet-a u kojima sudjeluje Pravobraniteljica: (1) Project on Standards, (2) Rainbow Families on the Move, (3) Equality Mainstreaming Cluster, (4) Equality Law WG, (5) Policy formation, (6) Research and data WG i (7) Communication and Strategies.

se u suradnji s njegovom Pravnom klinikom, a ustanovljeni novi oblik uključuje suradnju u stručnim i znanstveno istraživačkim aktivnostima te držanje predavanja studentima/cama;

6. Provodila je aktivnosti kao nositeljica i/ili partnerska institucija u **3 projekta** financirana sredstvima Europske unije i/ili iz drugih međunarodnih izvora financiranja i **1 projektu** financiranom sredstvima Grada Zagreba, i to:

6.1. Pravobraniteljica je (16.1.2023.) započela provedbu EU-projekta „Podizanje svijesti o rodno uvjetovanom kibernetičkom nasilju nad djevojčicama i ženama te stvaranje sigurnijeg online okruženja - CERV-2022-DAPHNE-101096462-bE-SAFE” kojeg je nositeljica narednih 36 mjeseci i provodi u partnerstvu s 3 organizacije iz Hrvatske, 2 iz Portugala i 1 iz Španjolske, vrijednog 2.194.983,02 eura³⁰;

6.2. Pravobraniteljica, kao podržavateljska institucija, priključila se (u svibnju 2023.) članovima/cama koji provode EU-projekt **“TEAMWORK#2: combaT sExuaALharassMent in the WORKplace vol_2”**. Priključila se u drugoj fazi projekta u kojem su se Grčkoj kao nositeljici projekta te Španjolskoj, Bugarskoj i Italiji priključile Cipar, Hrvatska i Malta. Glavna nositeljica za Hrvatsku je organizacija civilnog društva Centar za nove inicijative i CEE Gender Network (Central and Eastern European Network for Gender Issues), koja zajedno s Pravobraniteljicom provodi edukacijske i druge aktivnosti do završetka projekta, odnosno do kraja 2024.

6.3. Pravobraniteljica je, kao podržavateljska institucija, sudjelovala u istraživačkim aktivnostima za izradu (1) nacionalne studije i (2) komparativnog prikaza u **projektu “Gender Pay Gap in the post-Covid 19 Westwern Balkans”** kojeg su nositelji CEE Gender Network (Central and Estern European Network for Gender Issues) i FEPS – Foundation for European Progressive Studies.

6.4. Pravobraniteljica, kao partnerska institucija, sudjeluje u provedbi **projekta „Oboji svijet! - misli, odluči, djeluj, uključi”**, financiranog sredstvima Grada Zagreba. Nositelj projekta je Forum za slobodu odgoja, a pored Pravobraniteljice partneri su Industrijska strojarska škola Zagreb i Osnovna škola Stenjevec. Projekt se provodio svibanj 2023.- ožujak 2024.

7. Pravobraniteljica je bila **pokroviteljica 1 događanja: 1 festivala:** “Festival žena iz ruralnih područja Koprivničko-križevačke županije” održanog u organizaciji Povjerenstva za ravnopravnost spolova Koprivničko-križevačke županije u Kalinovcu (1.7.2023.).

³⁰ Ovo je peti po redu projekt financiran sredstvima Europske komisije kojeg je Pravobraniteljica nositeljica, do sada je bila nositeljica sljedećih projekata: (1) JUST/2012/PROG/AG/GE/4157 iz 2013., (2) JUST/2014/RGEN/AG/GEND/7796 iz 2016., (3) JUST/2016/RGEN/AG/VAWA/9940 iz 2017. i (4) REC-RGEN-PENS-AG-2017-820696-GPPG iz 2018., temeljem kojih je realizirala na području RH sredstva Europske komisije ukupne vrijednosti od **1.590.966 eura**.

8. Pravobraniteljica je **organizirala 2 konferencije:**

8.1. Međunarodnu Kick-off konferenciju kojom je službeno otvorila EU projekt „Podizanje svijesti o rodno uvjetovanom kibernetičkom nasilju nad djevojčicama i ženama te stvaranje sigurnijeg online okruženja - CERV-2022-DAPHNE-101096462-bE-SAFE“ u Zagrebu, 7.3.2023;

8.2. Konferenciju „Izazovi u provedbi Zakona o ravnopravnosti spolova“ kojom je obilježena 20-a godišnjica stupanja na snagu prvog Zakona o ravnopravnosti spolova i 20-a godišnjica djelovanja institucije Pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova te promovirana knjiga „Rodna ravnopravnost: pravo i politike“ u izdanju Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u Zagrebu 27.11.2023.

9. U suradnji s **4 ministarstva** i **DŠJU**, samostalno je održala **13 edukacija:**

- **3** edukacije u suradnji s Centrom za izobrazbu **Ministarstva pravosuđa i uprave**, Upravom za zatvorski sustav i probaciju (**2** za polaznike/ce temeljnog tečaja za pravosudnu policiju i **1** za probacijske i zatvorske službenike/ce) na temu „Ravnopravnost spolova te ovlasti i nadležnosti Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova“³¹;

- **4** edukacije u suradnji s **Ministarstvom rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike** i **Državnom školom za javnu upravu**, ciklus edukacija namijenjen stručnim radnicima/ama Hrvatskog zavoda za socijalni rad na temu: „Prevenција i sprečavanje rodno uvjetovanog nasilja“³²;

- **1** edukaciju u suradnji s Policijskom akademijom **Ministarstva unutrašnjih poslova**, u okviru specijalističkog tečaja za obuku policijskih službenika/ca koji rade na poslovima maloljetničke delikvencije i kriminaliteta na štetu mladeži i obitelji na temu „Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i suradnja s policijom“³³;

- **5** edukacija u suradnji s **Ministarstvom regionalnoga razvoja i fondova Europske unije**, **Ministarstvom rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike** i **Državnom školom za javnu upravu**, ciklus edukacija namijenjen državnim službenicima/ama koji rade na poslovima vezanima uz ESI fondove na temu: „Antidiskriminacija, ravnopravnost spolova i primjena Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom u ESI fondovima“³⁴;

³¹ Za pravosudnu policiju: 12.9.2023. Zagreb i 25.9.2023. Požega., za probacijske i zatvorske službenike/ce: 18.5.2023., on-line predavanje

³² 20.-21.4.2023. Zagreb, 27.- 28.4. Zadar, 9.- 10.5.2023. Opatija, 24.- 25.5.2023. Osijek., sufinancirano sredstvima u okviru Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. iz Europskog socijalnog fonda.

³³ 19.12.2023., Zagreb

³⁴ 26.4.2023., 26.6.2023., 18.9.2023., 19.10.2023. i 29.11.2023., Zagreb, sufinancirano sredstvima tehničke pomoći u okviru Operativnog programa Konkurentnost i kohezija iz Europskog fonda za regionalni razvoj.

10. U suradnji s predstavnicima/ama drugih institucija i organizacija civilnog društva samostalno je održala još **6 edukacija/predavanja:**

- **1** edukaciju za urednike/ce i novinare/ke Jutarnjeg lista o primjeni načela ravnopravnosti spolova u medijskom izvještavanju ³⁵;

- **1** edukaciju u suradnji s Centrom za nove inicijative i CEE Gender Network (Central and Eastern European Network for Gender Issues) za povjerenike/ce za zaštitu dostojanstva radnika/ca HUP-a, HGK, HRT-a, Grada Zagreba, Akademije dramskih umjetnosti u Zagrebu i drugih sastavnica sveučilišta u Zagrebu, kao i za predstavnike/ce odabranih jedinica lokalnih, područnih (regionalnih) samouprava i škola, na temu o suzbijanju spolnog uznemiravanja i seksualnog nasilja na radnom mjestu ³⁶;

- **1** edukaciju na poziv i u organizaciji TAIEX-a (Technical Assistance and Information Exchange instrument of the European Commission) i Nacionalne komisije za libanonske žene (The National Commission for Lebanese Women – NCLW), održanu na temu pravnog okvira, iskustava i prakse EU-a i Republike Hrvatske u prevenciji i borbi protiv seksualnog uznemiravanja³⁷;

- **1** edukaciju u suradnji s Autonomnom ženskom kućom u sklopu projekta „RISKFREE - Zaštita žena koje su preživjele rodno uvjetovano nasilje - odgovor na izazove pandemije“, za djelatnike/ce iz institucija koje izravno rade sa ženama koje su preživjele nasilje³⁸;

-**1** edukaciju u suradnji s Centrom za građanske inicijative Poreč u sklopu projekta „Seksizam naš svagdašnji“ za predstavnice organizacija civilnog društva o rodnoj ravnopravnosti u medijima ³⁹;

-**1** predavanje u suradnji s Centrom za rehabilitaciju Zagreb za djelatnike/ce i korisnike/ce Centra na temu o ravnopravnosti spolova ⁴⁰.

11. U suradnji sa srednjoškolskim i visokoškolskim odgojno-obrazovnim ustanovama samostalno je održala **5 predavanja:**

- **1** predavanje na poziv saborske zastupnice Katice Glamuzine u Hrvatskom saboru za studente/ice Diplomatskog kluba Sveučilišta Libertas na temu ravnopravnosti spolova⁴¹;

- **1** seminar za ravnatelje osnovnih i srednjih škola u okviru projekta „Škole podrške: učenje za otpornost, inkluziju i mentalno zdravlje u školama Sisačko-moslavačke županije“, kojeg provode Forum za slobodu odgoja i Ured UNICEF-a za Hrvatsku⁴²;

³⁵ 22.11.2023. Zagreb

³⁶ 20.-21.12. Zagreb

³⁷ 9.5.2023., Beirut

³⁸ 23.10.2023. Zagreb

³⁹ 20.2.2023. *on-line*

⁴⁰ 25.4.2023. Zagreb

⁴¹ 15.5.2023. Zagreb

⁴² 21.1.2023. Ogulin

- **1** predavanje u suradnji s Pravnim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu za zaposlenike/ce na temu prevencije spolnog uznemiravanja, postupanja po prijavama, te o međunarodnom i domaćem zakonodavnom okviru i praksi vezano uz spolnu i rodnu diskriminaciju⁴³;

- **2** predavanja u suradnji s Fakultetom kemijskog inženjerstva i tehnologije u Zagrebu za studente/ice i zaposlenike/ce na temu ravnopravnosti spolova.⁴⁴

12. Aktivno je surađivala s tijelima državne uprave i tijelima JLP(R)S, s institucionalnim mehanizmima za osiguranje provedbe ZRS-a na nacionalnoj i lokalnoj razini, s organizacijama civilnog društva te drugim organizacijama i institucijama u zemlji i izvan nje, i to:

12.1. Održala je **26 sastanaka** s različitim državnim tijelima, uključujući i sastanke s dužnosnicima/cama na nacionalnoj i lokalnoj razini te institucijama, organizacijama civilnog društva i stručnjacima/kinjama na nacionalnoj razini.

12.2. Sudjelovala je na **11** redovnih sjednica odbora Hrvatskog sabora (Odbor za ravnopravnost spolova i Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina) i na **2** tematske sjednice koje je zajednički organiziralo više odbora i/ili klubova zastupnika/ca Hrvatskog sabora.

12.3. Posjetila je **12 županija** i pri tome sudjelovala na **17 različitih događanja i sastanaka** s predstavnicima/ama lokalne i regionalne samouprave i drugih organizacija i institucija u svrhu stjecanja direktnog uvida u problematiku ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini.

12.4. Sudjelovala je i izlagala na **24 regionalna i međunarodna javna događanja** (konferencije, okrugli stolovi, seminari i dr.) te održavala **sastanke** sa stranim delegacijama i predstavnicima/ama tijela i institucija na međunarodnoj i regionalnoj razini.

⁴³ 26.5.2023. Zagreb

⁴⁴ 11. i 13.7.2023. Zagreb

Fotografija 1.: Sastanak Pravobraniteljice s delegacijom pučkog pravobranitelja Republike Turske, Zagreb, 3. ožujka 2023.

Fotografija 2.: Pravobraniteljica s predstavnicima/ama Ureda pučkog pravobranitelja Republike Tadžikistan, Zagreb, 9. svibnja 2023.

3

OBILJEŽAVANJE 20-E GODIŠNJICE DJELOVANJA INSTITUCIJE PRAVOBRANITELJICE I 20 GODINA OD STUPANJA NA SNAGU PRVOG ZAKONA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

27. studenog 2023. - Povodom obilježavanja 20-e godišnjice stupanja na snagu prvog Zakona o ravnopravnosti spolova i 20 godina djelovanja institucije Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Višnja Ljubičić u suradnji s Pravnim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu organizirala je konferenciju „**Izazovi u provedbi Zakona o ravnopravnosti spolova**“, koja se uz nazočnost niza istaknutih sudionika/ca iz Hrvatske i regije, održala u hotelu Amadria Park Hotel Capital Zagreb. U okviru konferencije promovirana je i **knjiga „Rodna ravnopravnost: pravo i politike“** u izdanju Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Uvodnim su se obraćanjima nazočnima obratili pravobraniteljica Ljubičić, Nada Murganić, saborska zastupnica - izaslanica predsjednika Hrvatskoga sabora, Anja Šimpraga, potpredsjednica Vlade Republike Hrvatske - izaslanica predsjednika Vlade Republike Hrvatske, prof.dr.sc. Ivan Koprić, dekan Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, dr.sc. Boris Jokić, ravnatelj Instituta za društvena istraživanja Zagreb te Samra Filipović-Hadžiabdić, direktorica Agencije za ravnopravnost spolova BiH.

U svom se obraćanju pravobraniteljica Ljubičić osvrnula na značaj donošenja Zakona o ravnopravnosti spolova, čijim je donošenjem prije 20 godina otvoreno novo poglavlje u zaštiti građana/ki od diskriminacije u području ravnopravnosti spolova. Istaknula je pritom ključne informacije vezane uz povijesni razvoj zakonodavno-strateškog i institucionalnog okvira u Republici Hrvatskoj za ravnopravnost spolova, s posebnim osvrtom na 20-godišnje djelovanje institucije Pravobraniteljice, gdje je tijekom godina svojim proaktivnim pristupom, otvorenošću i senzibiliziranošću za potrebe građana/ki, sustavnim proširenjem suradnje, jačanjem vidljivosti, prepoznatljivosti i interaktivnosti, Pravobraniteljica postala respektabilan čimbenik i autoritet za područje prevencije i borbe protiv rodne diskriminacije čije se mišljenje uvažava. Pravobraniteljica je naglasila značaj europskih projekata koje je institucija provodila u zadnjih desetak godina, na boljitak svih građanki i građana Republike Hrvatske, aktivnosti institucije na jačanju vidljivosti tema kao što su jaz u plaćama, spolno uznemiravanje na radnom mjestu, usklađivanje poslovnog i obiteljskog života, govor mržnje temeljem spolne orijentacije, prava istospolnih partnera, problemi transrodnih osoba, femicid, ali i proširenje djelovanja, inicijativom Pravobraniteljice, na područja kao

što su višestruka diskriminacija, područje dobivanja i nabave roba te pružanje i pristup uslugama, aktivnije korištenje ovlasti umješačice u sudskim postupcima, korištenje alata podizanja kaznenih i prekršajnih prijava, uključivanje u radne skupine za izradu zakona, te aktivnije djelovanje na područje cijele Hrvatske. Pravobraniteljica je govorila i o značaju osvještavanja i prevencije, dugogodišnjim sustavnim edukativnim aktivnostima institucije Pravobraniteljice u tom smislu te se ujedno zahvalila svi suradnicima/cama koji su u sinergiji s Pravobraniteljicom tijekom godina doprinijeli promicanju načela ravnopravnosti.

U nastavku konferencije održana su dva panela, od kojih je prvi panel bio na temu Iskustava institucionalnih tijela u promicanju ravnopravnosti spolova.⁴⁵ Nakon prvog održanog panela, emitiran je **kratki dokumentarni film „Ravnopravnost“**, snimljen u okviru EU-projekta Pravobraniteljice „Prema stvarnoj ravnopravnosti muškaraca i žena - usklađivanje profesionalnog i obiteljskog života“. Drugi panel održao se na temu Rodna ravnopravnost: Pravo i politike.⁴⁶

⁴⁵ Na panelu su sa svojim izlaganjima sudjelovali dr.sc. Goran Selanec, sudac Ustavnog suda Republike Hrvatske, mr.sc. Iris Gović Penić, sutkinja Županijskog suda u Zagrebu, Juro Martinović, državni tajnik u Ministarstvu pravosuđa i uprave, doc.dr.sc. Irena Petrijević, državna tajnica u Ministarstvu unutarnjih poslova, Tatjana Štritof, ravnateljica Hrvatskog zavoda za socijalni rad te Rada Borić, predsjednica Povjerenstva za ravnopravnost spolova Grada Zagreba.

⁴⁶ U okviru istog izlagali su prof. dr. sc. Snježana Vasiljević, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, koja je ujedno predstavila knjigu „Rodna ravnopravnost: pravo i politike“ u izdanju Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, dr. sc. Jadranka Rebeka Anić, Institut Ivo Pilar, izv. prof. dr. sc. Zilka Spahić Šiljak, Univerziteti gender resursni centar Univerziteta u Sarajevu, mr. sc. Tena Šimonović Einwalter, Pučka pravobraniteljica, prof. dr. sc. Ivana Grgurev, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, prof. dr. sc. Mario Vinković, Pravni fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, izv. prof. dr. sc. Ivana Dobrotić, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu te izv. prof. dr. sc. Dalida Rittossa, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.

Fotografija 3.: Obilježavanje 20-e godišnjice djelovanja institucije Pravobraniteljice i 20 godina od stupanja na snagu prvog Zakona o ravnopravnosti spolova, Zagreb, 27. studenog 2023.

Fotografija 4.: Obilježavanje 20-e godišnjice djelovanja institucije Pravobraniteljice i 20 godina od stupanja na snagu prvog Zakona o ravnopravnosti spolova - knjiga „Rodna ravnopravnost: pravo i politike“ Zagreb, 27. studenog 2023

4

ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Ukupno gledano kao i ranijih godina, razvrstano po spolu oštećenih osoba, Pravobraniteljica je razmatrala slučajeve koji su se većinom odnosili na žene – 80,8%.⁴⁷

Analiza slučajeva po pritužbama građana/ki ukazuje da se 94,7 % pritužbi odnosilo na izravnu diskriminaciju, a 3,7 % na neizravnu diskriminaciju⁴⁸ kod koje je primjetan trend povećanja, iako se ovo jamstvo u praksi i dalje ne prepoznaje u dovoljnoj mjeri. Naime, dok je izravna diskriminacija lako uočljiva i relativno lako otklonjiva, neizravna diskriminacija se teže uočava i sprečava, odnosno često promiče pozornosti.⁴⁹

Prema odredbama ZRS-a, od 829 pritužbi sumnja na diskriminaciju bila je u 816 slučajeva⁵⁰, od kojih je kod 758 riješenih predmeta diskriminacija utvrđena u 189 slučaja (24,9%)⁵¹.

Građanska inicijativa i inicijativa drugih dionika za rješavanje pojedinačnih slučajeva kršenja načela ravnopravnosti spolova i/ili izravne diskriminacije bilježi udio od 23,3% u kojim slučajevima Pravobraniteljica traži od oštećene strane izjavu da se izrijeком tome ne protivi. Trend pokazuje zadovoljavajući interes šire javnosti za pomoć drugima i prepoznavanje Pravobraniteljice kao mjerodavnog tijela za pružanje zaštite od diskriminacije na području ravnopravnosti spolova.

Analiza 829 pritužbi građana/ki razvrstanih prema području diskriminacije ukazuje da se najveći broj odnosio na područje uprave (40,4%)⁵² - od čega najveći broj čine pritužbe građana/ki u statusu roditelja odgajatelja, zatim pritužbe koje se odnose na područje socijalne sigurnosti, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja (20,1%) i na područje zapošljavanja i rada (14,2%), što ukupno čini značajni udio od 74,7% i ukazuje da je ovaj trend doista postojan i uzlazan⁵³, potom na javno informiranje i medije (12,9%), zdravstvenu zaštitu (3,6%), pravosuđe (2,4%), te na ostala područja.

Pritužbe se i dalje u pretežnom broju odnose na diskriminaciju temeljem spola (60,2%), zatim višestruku diskriminaciju (28,4%), koja je uključivala diskriminatorne osnove: spol i obiteljski status, spolnu orijentaciju i rodni identitet (5,2%), bračni i obiteljski status (2,1%), te po drugim osnovama utvrđenih ZSD u udjelima manjim od 2%.

⁴⁷ U 2022.-72,4%, u 2021. - 71,6%.

⁴⁸ U 2022. - 0,2%, u 2021. - 0,8 %.

⁴⁹ Neizravna diskriminacija može biti nejednako postupanje zbog naizgled neutralne odredbe, kriterija ili prakse, osim ako se oni „mogu objektivno opravdati legitimnim ciljem, a sredstva za njihovo postizanje su primjerena i nužna”.

⁵⁰ U 2022. od 551 u 542 slučaja, u 2021. od 610 u 596 slučaja.

⁵¹ U 2022. diskriminacija je bila utvrđena u 109 slučaja (23,4%).

⁵² U 2022. - 12,7%

⁵³ U 2022. - 66,45%, u 2021. - 61,8%, 2020. - 61,9%.

Pritužbi koje su se odnosile na diskriminaciju temeljem spolne orijentacije i rodnog identiteta i izražavanja bilo je ukupno 43, u prethodnom izvještajnom razdoblju bilo ih je 42. Pravobraniteljica je nastavila s posebnom pozornošću pratiti aktivnost ovih osoba u korištenju pravnih instrumenata zaštite od diskriminacije, što će činiti i nadalje.

Od 829 analizirana slučaja, 121 slučaj (14,6%) se odnosio na pružanje zaštite građanima/kama koji su bili/e izloženi/e fizičkom, psihičkom i drugim oblicima nasilja u obitelji i/ili partnerskim vezama, kao i nasilju u javnom prostoru, u kojima su zaštitu tražile žene u 74,4% slučajeva, a muškarci u njih 25,6%.⁵⁴

Pravobraniteljica je kao i svake godine do sada, postupajući po pritužbama i osobnoj inicijativi, djelovala na svim razinama državne uprave i na području svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, uključujući i druge pravne i fizičke osobe te medije. S obzirom na to da Pravobraniteljica za razliku od drugih pravobraniteljskih institucija u RH nema područne urede izvan Grada Zagreba, broj građana/ki koji traži njezinu zaštitu od diskriminacije s područja svih županija je zadovoljavajuć.⁵⁵ U ovom izvještajnom razdoblju primjetan je veći udio pritužbi s područja Grada Zagreba (62,6%)⁵⁶, za razliku od prethodnih godina kada je isti bio ispod 50%, a tome je doprinjelo 234 građana/ki u statusu roditelja odgajatelja koji su zatražili zaštitu kod Pravobraniteljice.

Rad Pravobraniteljice u njezinom sjedištu u Zagrebu bio je i nadalje otežan uslijed oštećenja prostorija njezinog Ureda izazvanih potresima u Zagrebu i Petrinji, a nakon što je službeno završila epidemija bolesti COVID-19 uzrokovane virusom SARS-CoV-2, zadržao se trend smanjenja broja osobnih dolazaka pritužitelja/ica u njezin Ured u odnosu na izvještajna razdoblja prije naprijed navedenih događaja.

Nakon provedenih pojedinačnih ispitnih postupaka temeljenih na pružanju zaštite građanima/kama od diskriminacije po njihovim prijavama, te prateći učinkovitu provedbu ZRS i drugih propisa vezanih uz ravnopravnost spolova, a sve s ciljem promicanja ravnopravnosti spolova, Pravobraniteljica je **ukupno uputila 314 pisanih preporuka, 269 upozorenja i 158 prijedlog**⁵⁷.

Zadržan je trend **uvažavanja njezinih upozorenja/preporuke/prijedloga** na visokih 95% (88% slučajeva „u potpunosti“ i 7% slučajeva „djelomično“ – u kojima su objašnjena trenutna ograničenja za cjelovitu provedbu naloga Pravobraniteljice), dok 5% „nije uvaženo“ - u kojima je zbog neudovoljavanja zahtjevu Pravobraniteljica ponovo postupala⁵⁸.

Tijekom 2023., Pravobraniteljica je javno **istupala i upozoravala na pojave diskriminacije** pozivom na zaštitu građana/ki od diskriminacije koju je svakodnevno pružala. Javno je progovarala o negativnim trendovima na području ravnopravnosti spolova putem 13 javnih priopćenja, 130 izjava

⁵⁴ U 2022. zaštitu su tražile žene u 85,1% slučajeva, u 2021. u 86,2%.

⁵⁵ Broj i sjedišta područnih ureda drugih pravobraniteljskih institucija u RH: Pučki pravobranitelj - 3 (Osijek, Split i Rijeka), Pravobranitelj za djecu - 3 (Osijek, Split i Rijeka) i Pravobranitelj za osobe s invaliditetom - 3 (Osijek, Split i Rijeka).

⁵⁶ 2022. - 48,5%, 2021. - 45,9%.

⁵⁷ 2022. - 720 pisanih preporuka, 118 upozorenja i 161 prijedlog, 2021. - 418 pisane preporuke, 312 upozorenja i 161 prijedlog.

⁵⁸ 2022. - 96%, 2021. - 97,7%.

i intervjuja u medijima i aktivnom suradnjom sa institucionalnim mehanizmima za provedbu ZRS-a i drugim državnim i lokalnim tijelima uključujući i organizacije civilnog društva⁵⁹.

Promicala je ravnopravnost spolova na lokalnoj, nacionalnoj, ali i na regionalnoj razini, koja sa velikom pažnjom i uvažavanjem prati hrvatska postignuća na ovom području.

Vidljivosti rada Pravobraniteljice doprinjelo je i održavanje **6 internetskih stranica**.⁶⁰

⁵⁹ Tijekom izvještajne godine, Pravobraniteljica je bila prisutna na više od **150** događanja u Republici Hrvatskoj koja su detaljno prikazana na mrežnim stranicama <http://www.prs.hr> i <https://be-safe.prs.hr/cms>.

⁶⁰ <http://www.prs.hr>, <https://be-safe.prs.hr/cms>, <https://gppg.prs.hr/>, <http://vawa.prs.hr>, <http://rec.prs.hr>, <http://staklenilabirint.prs.hr>

II.

EU PROJEKTI I

DRUGI MEĐUNARODNI I NACIONALNI

PROJEKTI

1.1. EU-PROJEKT „PODIZANJE SVIJESTI O RODNO UVJETOVANOM KIBERNETIČKOM NASILJU NAD DJEVOJČICAMA I ŽENAMA TE STVARANJE SIGURNIJEG ONLINE OKRUŽENJA (BE-SAFE)“

Pravobraniteljica je nositeljica EU-projekta „Podizanje svijesti o rodno uvjetovanom kibernetičkom nasilju nad djevojčicama i ženama te stvaranje sigurnijeg online okruženja“, sa partnerskim organizacijama iz Hrvatske, Španjolske i Portugala, a koji je sufinanciran sredstvima Europske komisije temeljem programa CERV (Citizens, Equality, Rights and Values). Implementacija projekta započela je u siječnju 2023., te je ukupno trajanje njegove provedbe 36 mjeseci. Ukupna vrijednost projekta iznosi 2.194.983,02 eura. Državna tijela u RH koja daju potporu projektu su: Ministarstvo unutarnjih poslova i Ministarstvo znanosti i obrazovanja.

Cilj EU-projekta je podizanje svijesti o problemu rastućeg trenda rodno uvjetovanog kibernetičkog nasilja na institucionalnoj i društvenoj razini, te stvaranje preduvjeta za unapređenje zakonodavnog i pravnog okvira za regulaciju kibernetičkog nasilja u Hrvatskoj, Španjolskoj i Portugalu, ali i na cjelokupnoj europskoj razini. Ciljane skupine su mladi u obrazovanju, nastavnici/e, stručnjaci/kinje koji/e rade s mladima, policajci/ke, socijalni/e radnici/e, zdravstveni/e radnici/e, stručnjaci/kinje u pravosuđu, predstavnici/e lokalnih, regionalnih i nacionalnih vlasti, neprofitne organizacije, rodni/e stručnjaci/kinje, saborski/e zastupnici/e i predstavnici/e tijela za ravnopravnost.

Komponente projekta provode se u sve tri zemlje, te obuhvaćaju istraživanje rodno utemeljenog kibernetičkog nasilja, razvoj obrazovnog programa i priručnika te edukaciju osoba koje rade s mladima kao i osoba koje se u sklopu svojih profesionalnih aktivnosti susreću s kibernetičkim rodno utemeljenim nasiljem, zatim provedbu kampanje zagovaranja među institucionalnim akterima i tijelima na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i europskoj razini, te provođenje medijske kampanje, vidljivosti projekta i diseminacije rezultata s ciljem podizanja svijesti o ovom obliku nasilja. Kao rezultat projektnih aktivnosti, izraditi će se ključan Strateški dokument sa smjernicama za integrirani zakonodavni i politički pristup suzbijanju rodno utemeljenog kibernetičkog nasilja, kako na nacionalnoj, tako i sveobuhvatnoj europskoj razini.

U izvještajnom razdoblju potpisani su konzorcijski ugovori sa 6 partnera na projektu: Institutom za društvena istraživanja u Zagrebu-IDIZ, CESI - Centrom za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, Domine - organizacijom za promicanje ženskih prava, Komisijom za građanstvo i ravnopravnost spolova iz Portugala - CIG, LEM Spain - organizacijom za zaštitu ženskih prava iz Španjolske i Portugalskom platformom za prava žena - PpDM. Oformljena je internetska stranica projekta⁶¹ kojom se osigurava vidljivost projekta, te se ista redovito ažurira u odnosu na sve poduzete radnje bilo na nacionalnoj ili međunarodnoj razini. Promotivna brošura projekta⁶² s ciljem podizanja svijesti o ovoj vrsti nasilja je izdana te prevedena na engleski, španjolski i portugalski jezik.

⁶¹ Službena internetska stranica projekta bE-SAFE: <https://be-safe.prs.hr/cms>

⁶² Promotivna brošura dostupna je na poveznici na internetskoj stranici projekta bE-SAFE: https://be-safe.prs.hr/application/uploads/publikacije/Ravnopravnost_spolova_hr_1_.pdf

7. ožujka 2023. - Održana je **Kick-off konferencija u Hrvatskoj**, te partnerski sastanak instruktivne naravi svih projektnih partnera uživo, na kojoj je predstavljen EU-projekt „Podizanje svijesti o rodno uvjetovanom kibernetičkom nasilju nad djevojkama i ženama te stvaranje sigurnijeg online okruženja“. Konferencija je održana hibridno (uživo i *on-line*), na engleskom jeziku, te je bila online praćena iz Hrvatske, Portugala i Španjolske (zemalja iz kojih dolaze projektni partneri). Konferenciju su pratili stručnjaci/kinje koji rade s mladima, pedagozi/ginje i psiholozi/ginje osnovnih i srednjih škola, predstavnici/e akademske zajednice, te drugi stručni/e djelatnici/ce iz navedenih zemalja, kao i predstavnici/e civilnog društva i državnih tijela, kako bi dobili uvid u pojavnost kibernetičkog nasilja kojima su posebno izloženi mladi i žene.

Fotografija 5.: Međunarodna Konferencija u okviru EU projekta „Podizanje svijesti o rodno uvjetovanom kibernetičkom nasilju nad djevojkama i ženama te stvaranje sigurnijeg online okruženja (bE-SAFE)“, Zagreb, 7. ožujka 2023.

16 - 17. svibnja 2023. - U organizaciji **Europske komisije u Bruxellesu** je održana dvodnevna Kick-off konferencija za korisnike bespovratnih sredstava odabranih u okviru poziva CERV-2022-DAPHNE i CERV-2022-CHILD. Konferencija je organizirana u svrhu razmjene iskustava i usavršavanja predstavnika/ca organizacija sudionica u CERV-2022-DAPHNE i CERV-2022-CHILD pozivima. Na sastanku su predstavnici/ce Europske komisije izložili smjernice na temu projektnog izvještavanja, informirali o EU rodno-osvijestenoj politici, EU vrijednostima te o sistemu EU anketa. Predstavnici Pravobraniteljice prisustvovali su Konferenciji u svezi s EU-projektom te iznijeli nacionalni zakonodavni okvir vezano za rodno utemeljeno kibernetičko nasilje.

Pravobraniteljica kao nositeljica je koordinirala još 14 sastanaka u prvoj godini provedbe projekta - 11 partnerskih sastanaka je dijelom realizirano uživo sa lokalnim partnerima, dok su isti sa dislociranim partnerskim organizacijama održani preko Zoom aplikacije, dodatna 2 sastanka koja su obuhvaćala sve partnerske organizacije održana su preko Zoom-a, te je jedan sastanak održan s predstavnicima/ama Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ). Sastanci su se odnosili na financijsko i operativno upravljanje projektom, te tehnička pitanja koja proizlaze iz implementacije projektnih aktivnosti. U okviru aktivnosti o istraživanju rodno utemeljenog kibernetičkog nasilja, započeta je provedba *postupka javne nabave velike vrijednosti*, putem Elektroničkog oglasnika javne nabave i Službenog lista EU (tzv. TED), sa svrhom ugovaranja izvršitelja usluge društvenog istraživanja "Prikupljanje empirijskih podataka o rodno uvjetovanom kibernetičkom nasilju nad djecom i mladima u Hrvatskoj, Španjolskoj i Portugalu" koji integrira tri zemlje s ciljem prikupljanja podataka na unificiran način i obrade podataka istom metodologijom. Pravobraniteljica je donijela *Smjernice za zaštitu djeteta*⁶³ koje se odnose na zaposlenike/ce, partnere i suradnike/ce institucije Pravobraniteljice koji/e provode aktivnosti u koje su uključena djeca.

Od strane partnerske organizacije IDIZ, izrađena je *metodologija kvantitativnog istraživanja* u domeni komponente projekta koja definira predmetnu aktivnost istraživanja rodno utemeljenog nasilja, dok je partnerska organizacija CESI izradila i *osmislila obrazovni program* koji će se nadalje primjenjivati u sve tri zemlje u nastavku provedbenog razdoblja, kao i nakon završetka provođenja projekta.

1.2. MEĐUNARODNI PROJEKT „GENDER PAY GAP IN THE POST-COVID 19 WESTERN BALKANS“

Pravobraniteljica se kao podržavajuća institucija uključila u projekt „Gender Pay Gap in the post-Covid 19 Western Balkans“ kojeg provode Central and Eastern European Network for Gender Issues (CEE Gender Network) te Foundation for European Progressive Studies (FEPS), uz financijsku potporu Europskog parlamenta i Međunarodnog centra Olof Palme. U sklopu projekta predstavnik Pravobraniteljice je proveo nacionalno istraživanje kretanja rodnog jaza u plaćama u razdoblju od pojave epidemije bolesti COVID-19 (ožujak/2020. - prosinac/2022.), a rezultati istraživanja⁶⁴ su preliminarno prezentirani u sklopu međunarodnog skupa „Korčula Think Tank School 2023“, održanog u kolovozu 2023., te su objavljeni u publikaciji „*Bridging the Gender Pay Gap in the Western Balkans*“ u siječnju 2024.⁶⁵

⁶³ Smjernice za zaštitu djeteta objavljene su na internetskoj stranici projekta bE-SAFE:

https://be-safe.prs.hr/application/uploads/publikacije/zastita_djece_smjernice_hr_bE_S.pdf

⁶⁴ Više informacija je dostupno u poglavlju „Rodni jaz u plaćama i mirovinama“.

⁶⁵ Publikacija je dostupna na poveznici <https://feps-europe.eu/publication/bridging-the-gender-pay-gap-in-the-western-balkans/>.

1.3. EU-PROJEKT „TEAMWORK#2: COMBAT SEXUALHARASSMENT IN THE WORKPLACE VOL_2“

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova pružila je potporu EU-projektu „TEAMWORK#2: combaT sExuAlharassMent in the WORKplace vol_2“. Nositelj predmetnog projekta je organizacija KMOP iz Grčke, dok je glavna nositeljica za Hrvatsku organizacija civilnog društva Centar za nove inicijative i CEE Gender Network (Central and Eastern European Network for Gender Issues). U projektu sudjeluje trinaest partnerskih organizacija iz sedam zemalja članica, te se projekt sufinancira u okviru Programa Europske komisije za građane, jednakost, prava i vrijednosti - Poziv za podnošenje prijedloga za sprječavanje i borbu protiv rodno uvjetovanog nasilja i nasilja nad djecom (CERV-2022-DAPHNE). Implementacija projekta započela je u prvoj polovici 2023., te se isti provodi do siječnja 2025.

U okviru projekta u kojem sudjeluju Grčka, Španjolska, Bugarska i Italija, u njegovoj drugoj fazi pridružuju se tri nove zemlje: Hrvatska, Malta i Cipar. Projektom se planira: a) poboljšati prevenciju seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu kroz izgradnju kapaciteta i intervencije podizanja svijesti o problemu: b) ojačati izgradnju koalicija i međugeneracijsku suradnju putem mehanizama prikupljanja podataka i sporazuma o suradnji i c) poboljšati zaštitu osoba koje su preživjele rodno utemeljeno nasilje na radnom mjestu kroz pružanje specijaliziranih usluga i transparentnih mehanizama za prijavljivanje i procesuiranje ovih prijestupa.

U izvještajnom razdoblju je na internetskoj stranici Pravobraniteljice uspostavljen - **online Obrazac za pritužbu na seksualno uznemiravanje⁶⁶ građanki i građana**, a koji se odnosi na seksualno i spolno uznemiravanje, neželjeno ponašanje, zlostavljanje, kršenje načela ravnopravnosti spolova i druge povezane oblike diskriminacije koje su doživjeli.

Također, održani su *pojedinačni sastanci* projektnog tima sa predstavnicima Hrvatske gospodarske komore (HGK), Hrvatske radio televizije (HRT), Hrvatske udruge poslodavaca (HUP), te je u prostorijama Hrvatske udruge poslodavaca, održana edukacija o suzbijanju spolnog uznemiravanja i seksualnog nasilja na radnom mjestu. Edukaciji su prisustvovali povjerenice i povjerenici za zaštitu dostojanstva radnika Hrvatske udruge poslodavaca (HUP), Hrvatske gospodarske komore (HGK), Hrvatske radio televizije (HRT), Grada Zagreba, Akademije dramskih umjetnosti u Zagrebu (ADU) te neke od ostalih sastavnica sveučilišta u Zagrebu, kao i predstavnici odabranih jedinica lokalnih, područnih (regionalnih) samouprava te škola. Edukacija i navedeni projekt namijenjeni su i svim drugim zainteresiranim organizacijama, institucijama i poslodavcima koji žele unaprijediti svoj pravni okvir i postupke zaštite žrtava od seksualnog nasilja.

⁶⁶ Poveznica na Obrazac za pritužbu na seksualno uznemiravanje: <https://www.prs.hr/contact2/form>.

1.4. PROJEKT „OBOJI SVIJET! – MISLI, ODLUČI, DJELUJ, UKLJUČI!“

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova sudjeluje kao partnerska institucija u provođenju projekta „Oboji svijet! - misli, odluči, djeluj, uključi“. Nositelj projekta je Forum za slobodu odgoja (FSO), razdoblje trajanja je rujna/2023.-veljača/2024., a pored Pravobraniteljice, partnerske organizacije su zagrebačke škole Industrijska strojarska škola i Osnovna škola Stenjevec. Projekt se provodi uz financijsku podršku Grada Zagreba, Gradskog ureda za kulturu i civilno društvo, Odjela za promicanje ljudskih prava i civilno društvo.

Projekt ima za cilj, kroz poticanje socijalne uključenosti u temama rodne ravnopravnosti, na kreativan i stvaralački način osnažiti životne vještine i senzibilitet djece u prihvaćanju različitosti, te time promovirati i unaprijediti demokratska načela društva. Glavne aktivnosti projekta su edukacije za odgojno-obrazovne djelatnike/ce i radionice za učenike/ce te natječaj „Oboji svijet“ za učenike/ce osnovnih i srednjih škola na području Republike Hrvatske.

Osnovne i srednje škole uključile su se u natječaj „Oboji svijet“ te je povodom Međunarodnog dana tolerancije 16. studenoga, odabrano 28 najistaknutijih učeničkih radova. Naime, nastavno na natječajni poziv, osnovne i srednje škole dostavile su ukupno 274 umjetnička rada, uključujući video filmove, stripove, likovne radove, fotografije, autorske priče i pjesme te druge školske projekte. U njihovoj izradi sudjelovalo je više od 700 učenica i učenika, uz mentorstvo 180 učiteljica i učitelja. U izboru velikog broja učeničkih radova, sudjelovala je i Pravobraniteljica.

III. ANALIZA PO PODRUČJIMA

1

ZAPOŠLJAVANJE I RAD

1.1. ZAPOSLENOST I RADNA AKTIVNOST

Analiza stanja ravnopravnosti spolova u području zapošljavanja i rada u Izvješću o radu temelji se na podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS), osim gdje je drukčije naznačeno.

Analize Pravobraniteljice već niz godina upućuju na **kontinuirano opadanje broja radno sposobnog stanovništva**, dok su podaci za 2022. - ukazivali na određenu stagnaciju. Privremeni podaci za prva tri kvartala 2023.,⁶⁷ ponovno ukazuju na opadanje broja radno sposobnog stanovništva iz kvartala u kvartal u prosjeku za 0,2%. Dublje usporedbe ukazuju na **dvostruko veći pad broja žena u ukupnom smanjenju broja radno sposobnog stanovništva**. Međutim, zbog prekida u vremenskoj seriji podataka koji je posljedica promjene u metodologiji obrade podataka DZS-a, podaci o broju radno sposobnog stanovništva (za prvo tromjesečje 2023.) i nadalje nisu usporedivi s podacima za prethodna tromjesečja. Ipak, usporedba udjela pojedinog spola u ukupno radno sposobnom stanovništvu pokazuje isti odnos kao i u prethodnom izvještajnom razdoblju, odnosno 47,9% muškaraca i 52,1% žena.

Prosječni broj aktivnog stanovništva prema privremenim podacima (za 2023.) iznosi 1,75 milijuna. Zbog opisanog prekida u seriji podataka, navedeni podaci nisu usporedivi s prethodnim razdobljima. Unatoč njihovoj većoj prisutnosti u radno sposobnom stanovništvu, usporedba udjela pojedinog spola u aktivnom stanovništvu, kao i u prethodnim godinama, ukazuje na nižu prisutnost žena u toj kategoriji (47,3%).

Iz nižeg udjela žena u aktivnom stanovništvu proizlazi i niža stopa njihove aktivnosti (udio aktivnog stanovništva u radno sposobnom stanovništvu) koja je u prosjeku (u prva tri kvartala 2023.), iznosila oko 47%, dok je stopa aktivnosti muškaraca iznosila nešto više od 57%. Niža stopa aktivnosti žena karakteristična je za sve dobne skupine, a najveća postotna razlika po spolu (13%) prisutna je u dobnoj skupini 15-24 godine.

Prosječan broj zaposlenih⁶⁸ muškaraca (u prva tri kvartala 2023.), prema privremenim podacima iznosio je oko 850.000 (udio od 53,2% u ukupnom prosječnom broju zaposlenih), a žena nešto više

⁶⁷1. kvartal - 3.275.000; 2. kvartal - 3.269.000; 3. kvartal - 3.262.000.

⁶⁸Zaposleni su osobe u dobi od 15 do 89 godina koje su u referentnom tjednu: a) radile barem jedan sat za plaću ili naknadu u novcu ili naturi, uključujući neplaćene pomažuće članove obitelji; b) bile privremeno odsutne s posla zbog godišnjeg odmora, preraspodjele radnog vremena, bolovanja, roditeljnoga ili očinskog dopusta, osposobljavanja (školovanja) koje je vezano uz posao koji inače obavljaju. Zaposlenima se smatraju i: osobe na roditeljskom dopustu kada imaju pravo na roditeljsku naknadu povezanu s poslom ili ako njihov roditeljski dopust traje tri mjeseca ili kraće; sezonski radnici u izvansezonskom razdoblju u slučaju da redovito nastavljaju obavljati zadatke povezane s poslom, u što nije uključeno ispunjavanje zakonskih, poreznih ili administrativnih obveza; osobe

od 748.000 (udio od 46,8% u ukupnom prosječnom broju zaposlenih). Prema istim podacima, prosječna stopa zaposlenosti muškaraca u prva tri kvartala 2023., iznosila je 54,3%, a žena 44%.

Kad se razmatraju pokazatelji nezaposlenosti i neaktivnosti stanovništva, žene su u lošijem položaju prema svim relevantnim indikatorima. Tako prosječna stopa nezaposlenosti žena (u prva tri kvartala 2023.) iznosi 6,8%, što je 1,2% više od prosječne stope nezaposlenosti muškaraca u istom razdoblju (5,6%). Pored navedenog, uočava se da u drugom i trećem kvartalu, odnosno mjesecima sezonskog rada, stopa nezaposlenosti muškaraca značajnije opada u odnosu na stopu nezaposlenosti žena. Podaci Eurostat-a⁶⁹ ukazuju da je **Republika Hrvatska i dalje među zemljama sa stopom nezaposlenosti koja je iznad EU prosjeka**, te se nalazi među zemljama s najvećim razlikama po spolu u stopama nezaposlenosti⁷⁰.

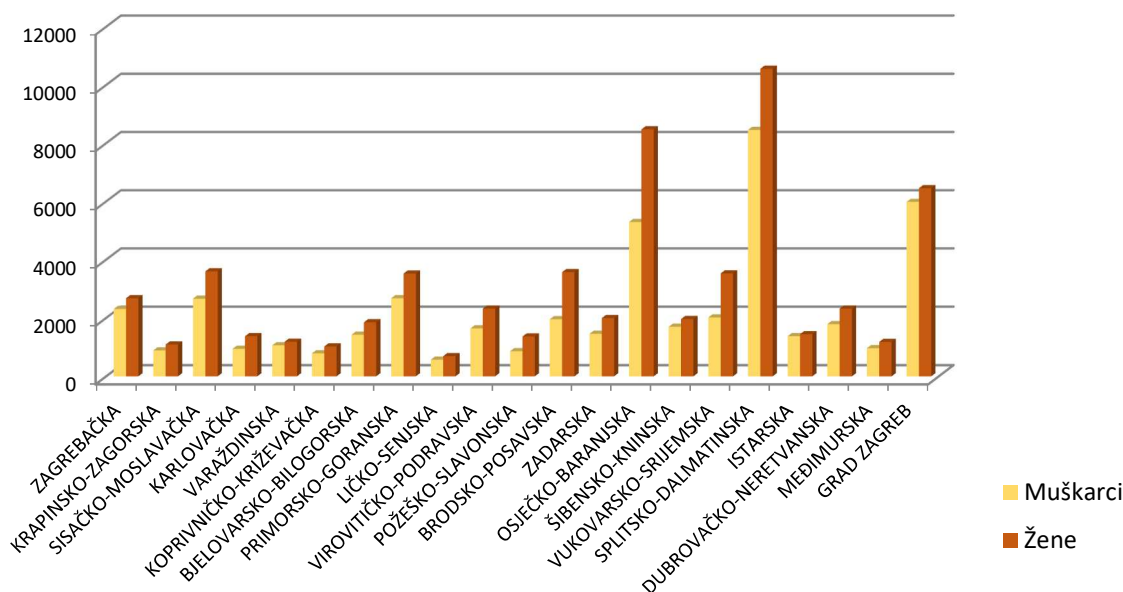
Prosječni broj nezaposlenih žena u navedenom razdoblju iznosio je 54.300, a muškaraca 50.700. Promatrajući spolnu strukturu neaktivnog stanovništva u dobnoj skupini 20-64 godine, vidljivo je da žene čine udio od 57,7% (nešto više 319.000), dok muškarci čine udio od 42,3% (nešto više od 234.000). Ovaj odnos potvrđuju i podaci Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ), prema kojima udio žena u ukupnoj evidenciji registrirane nezaposlenosti u 2023. (108.921) iznosi 57,1% (62.141), a udio muškaraca 42,9% (46.780). Kao i prethodnih godina, **žene čine pretežiti dio ukupno registriranih nezaposlenih osoba u svim županijama**. Pravobraniteljica je u prethodnom Izvješću o radu upozoravala da je u pojedinim županijama udio žena u evidenciji registrirane nezaposlenosti **prelazio i 60%**. I u ovom izvještajnom razdoblju ponovno se taj trend odnosi na županije istočne Hrvatske: Osječko-baranjska 62%, Požeško-slavonska 61%, Vukovarsko-srijemska 64% i Brodsko-posavska 65%. Navedene županije ujedno obilježavaju i najviše stope registrirane nezaposlenosti žena, uz dodatak da je rekordna prosječna stopa registrirane nezaposlenosti žena evidentirana u Virovitičko-podravskoj županiji (17,8%).

privremeno odsutne s posla zbog nekog drugog razloga, kada je ukupno očekivano trajanje odsustva 3 mjeseca ili kraće; poljoprivrednici koji proizvode poljoprivredna dobra većinom namijenjena prodaji ili razmjeni.

⁶⁹ Eurostat: Unemployment by sex and age – quarterly data.

⁷⁰ Uz Grčku, Italiju, Latviju i Litvu.

Grafikon: Broj osoba u evidenciji registrirana nezaposlenost u 2023., po spolu po županijama

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje

Osim u dobnim skupinama 15-19 te 60 i više⁷¹, žene su prevladavajući spol u svim ostalim dobnim skupinama u evidenciji registrirane nezaposlenosti. Također, iz evidencije je vidljivo **duže trajanje nezaposlenosti osoba ženskog spola**.

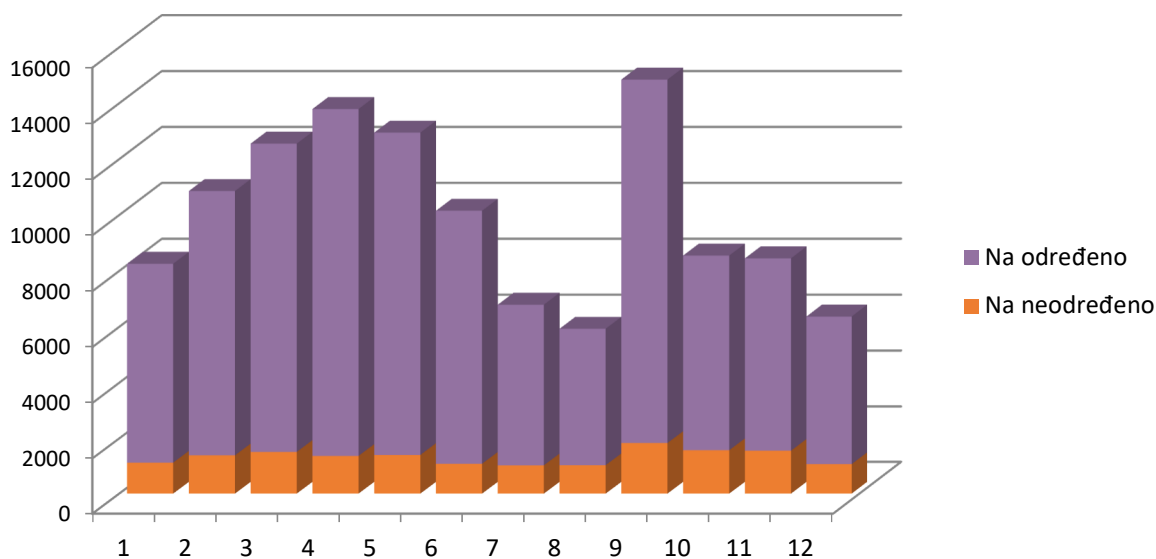
Pozitivan je trend da se ukupan broj osoba u evidenciji registrirane nezaposlenosti smanjio za 6,2% u 2023. u odnosu na prethodnu godinu (116.127)⁷², pri čemu se uočava izraženiji pad broja žena u evidenciji.

U prethodnim izvješćima o radu, Pravobraniteljica je značajnu **pažnju posvećivala prekarom radu** te ukazivala na njegovu značajnu prisutnost. Posljednje dostupni podaci Eurostat-a (2022.) i dalje ukazuju da je Republika Hrvatska među zemljama s najvišim stopama zaposlenika/ca s ugovorima o radu u trajanju do 3 mjeseca (3,9%). Analiza izlazaka iz evidencije nezaposlenih osoba temeljem radnog odnosa prema mjesečnim statističkim biltenima HZZ-a pokazuje čak **6,5 puta veću prisutnost ugovora o radu na određeno vrijeme** od ugovora o radu na neodređeno vrijeme po toj osnovi, kao što to ilustrira naredni grafikon.

⁷¹ Smanjenje broja žena u ovoj dobnj skupini jest posljedica priznavanja prava na starosnu mirovinu ženama koje su 2023. navršile 63 godine i 3 mjeseca života uz uvjet da imaju 15 godina mirovinskog staža.

⁷² Smanjenje broja osoba u evidenciji registrirane nezaposlenosti zabilježeno je u svim županijama, osim u Međimurskoj, Zadarskoj, Virovitičko-podravskoj i Varaždinskoj.

Grafikon: Izlasci evidencije nezaposlenih HZZ temeljem radnog odnosa u 2023., po mjesecima

Pritom, udio žena u sklopljenim ugovorima o radu na određeno vrijeme vezano uz izlazak iz evidencije nezaposlenih niti u jednom mjesecu 2023. - nije bio ispod 55%, a na godišnjoj razini prosječni udio žena u tim ugovorima iznosi preko 60%. Iako se povećanje prekarnog rada najčešće veže uz razdoblje sezone, najveća količina ugovora o radu na određeno vrijeme temeljem kojih je evidentiran izlazak iz evidencije u 2023. - odnosila se na rujnu, a u tom mjesecu bilježi se i najveći udio žena u sklopljenim ugovorima o radu na određeno vrijeme od čak 74%. Dublja analiza pokazuje da je taj nagli porast događa zbog broja sklopljenih ugovora o radu na određeno vrijeme u djelatnosti obrazovanja (čak 6.639 ili 51% ugovora na određeno vrijeme u rujnu), što ukazuje na visoku prisutnost prekarnog rada u tom sektoru. Od spomenutih 6.639 ugovora o radu na određeno, čak 6.011 ugovora ili **90,5% sklopile su žene, što upućuje na izrazitu rodnu segregiranost u obrazovnom sektoru.**

Zbog velike količine kratkotrajnih ugovora o radu i nesigurnog položaja na tržištu rada, Pravobraniteljica je u Izvješću o radu za 2022. preporučila jačanje kontrole zakonitosti sklapanja ugovora na određeno vrijeme, a od početka 2023., u primjeni su nova ograničenja uvedena *izmjenama i dopunama Zakona o radu*. Osnovno ograničenje je da je s istim radnikom dopušteno sklopiti najviše tri uzastopna ugovora o radu na određeno vrijeme čije ukupno trajanje, uključujući i prvi ugovor, nije duže od tri godine⁷³. Stoga kontrola postojanja objektivnog razloga za sklapanje ugovora na određeno

⁷³ Iznimno, trajanje ugovora o radu na određeno vrijeme smije biti neprekinuto duže od tri godine:

1. ako je to potrebno zbog zamjene privremeno nenazočnog radnika;
2. ako je to potrebno zbog dovršetka rada na projektu koji uključuje financiranje iz fondova EU;
3. ako je to zbog nekih drugih objektivnih razloga dopušteno posebnim zakonom ili kolektivnim ugovorom.

vrijeme, kao i njegovog trajanja i dalje ostaju jedna od primarnih aktivnosti u smanjenju prekarnog rada.

Dodatno, nepovoljan položaj žena u odnosu na tržište rada proizlazi iz njihovog većeg **angažmana u neformalnoj skrbi**. Naime, prema podacima Europskog instituta za ravnopravnost spolova (EIGE) u Republici Hrvatskoj 39% žena i 28% muškaraca svakodnevno odvaja vrijeme za brigu o djeci, unucima, starijim članovima obitelji te članovima koji su osobe s invaliditetom. U obavljanju svakodnevnih kućanskih poslova (kuhanje, čišćenje i sl.) sudjeluje 78% žena i samo 34% muškaraca. Navedeni indikatori Republiku Hrvatsku stavljaju tek na 22. mjesto od 27 članica EU.

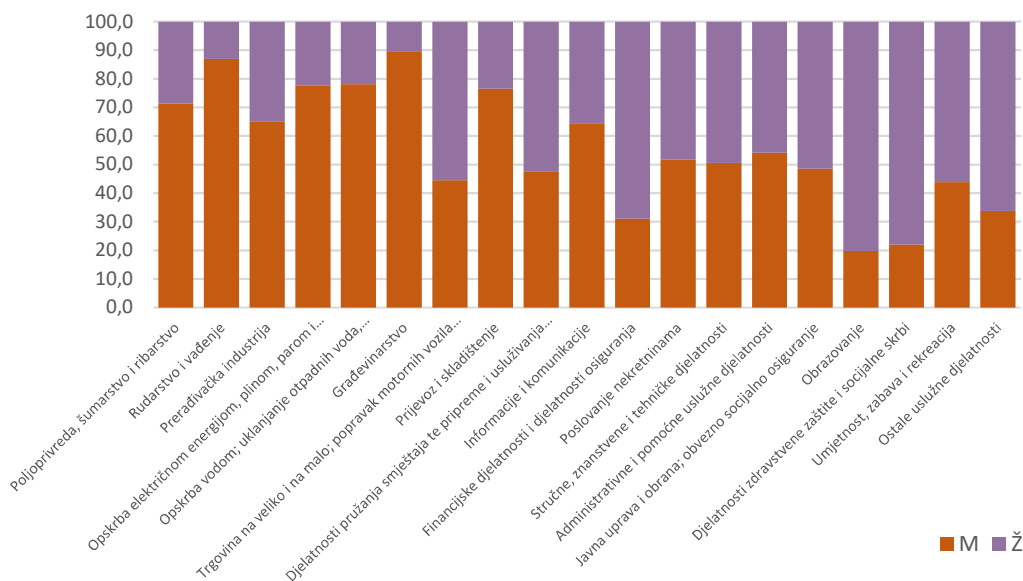
Tijekom 2023. DZS je proveo anketu o raspolaganju vremenom s ciljem prikupljanja statističkih podataka o načinu provođenja vremena tijekom radnog dana i dana odmora te socioekonomskim obilježjima članova kućanstva, a rezultati koji bi trebali pružiti potrebne informacije u području kreiranja socijalnih politika u vrijeme izrade ovog Izvješća još nisu dostupni te će se obraditi u narednom razdoblju.

1.2. RODNO UVJETOVANA SEGREGACIJA TRŽIŠTA RADA

S obzirom na okolnost da konačni podaci još nisu dostupni, kao i prethodnih godina, analiza horizontalne segregacije tržišta rada po spolu, odnosno strukture zaposlenih u pravnim osobama po spolu provedena je na temelju privremenih podataka DZS-a za 2023. U odnosu na prethodno izvještajno razdoblje, potencijalne **promjene u spolnoj strukturi zaposlenih, vidljive su u djelatnosti javne uprave i obrane te obveznog socijalnog osiguranja**, gdje privremeni podaci indiciraju smanjenje broja zaposlenih muškaraca i povećanje broja zaposlenih žena. Pored navedenog, minimalne promjene vidljive su u malom porastu udjela muškaraca u djelatnosti pružanja smještaja te pripremi i usluživanju hrane (1%). U ostalim djelatnostima privremeni podaci ne upućuju na značajnije promjene.⁷⁴

⁷⁴Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (71% muškaraca i 29% žena), rudarstvo i vađenje (87% muškaraca i 13% žena), prerađivačka industrija (65% muškaraca i 35% žena), opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija (78% muškaraca i 22% žena), opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša (78% muškaraca i 22% žena), građevinarstvo (90% muškaraca i 10% žena), trgovina na veliko i malo i popravak motornih vozila (44% muškaraca i 56% žena), prijevoz i skladištenje (76% muškaraca i 24% žena), pružanje smještaja te priprema i usluživanje hrane (48% muškaraca i 52% žena), informacije i komunikacija (64% muškaraca i 36% žena), financijska djelatnost i djelatnosti osiguranja (31% muškaraca i 69% žena), poslovanje nekretninama (52% muškaraca i 48% žena), stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (51% muškaraca i 49% žena), administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (54% muškaraca i 46% žena), javna uprava i obrana, obvezno socijalno osiguranje (48% muškaraca i 52% žena), obrazovanje (20% muškaraca i 80% žena), djelatnost zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (22% muškaraca i 78% žena), umjetnost, zabava i rekreacija (44% muškaraca i 56% žena) te ostale uslužne djelatnosti (34% muškaraca i 66% žena).

Grafikon: Zaposleni u pravnim osobama u 2023., po spolu i djelatnostima

U obrtima je bilo u prosjeku zaposleno preko 187.000 osoba, što u odnosu na ranije razdoblje ukazuje na povećanje broja zaposlenih od preko 3%. Porast broja zaposlenih se bilježi u svim mjesecima, a iz dodatne analize po razdobljima godine, vidljivo da je najveći dio rasta broja zaposlenih u obrtu sezonalne naravi⁷⁵. Pritom se spolna struktura zaposlenih nije bitno mijenjala te muškarci i dalje čine 57% zaposlenih osoba u obrtima, dok žene čine 43%. Dominantno muške djelatnosti u obrtu su poljoprivreda, građevinarstvo, prijevoz i skladištenje, informacije i komunikacije, dok žene imaju značajno pretežiti udio u djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi te ostalim uslužnim djelatnostima, što je u korelaciji sa strukturom zaposlenih u pravnim osobama.

Broj i struktura zaposlenih u djelatnostima slobodnih profesija je otprilike na razini iz 2022. Prosječan broj zaposlenih iznosi oko 17.900 osoba, pri čemu je udio muškaraca oko 63%, a udio žena oko 37%. I dalje je vidljivo da je pretežiti dio muškaraca (preko 56%) od ukupnog broja muškaraca u slobodnim profesijama zaposlen u području djelatnosti javne uprave, obrane i obveznog socijalnog osiguranja, a unutar te grane čine 92,5% zaposlenih. Veći udio žena prisutan je u području djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi gdje čine 68% zaposlenih osoba u djelatnosti, što je globalna karakteristika navedenog sektora.

Pravobraniteljica se još u Izvješću o radu za 2022., detaljnije osvrnula na stupanje na snagu **Direktive 2022/2381 Europskog parlamenta i Vijeća o poboljšanju rodne ravnoteže među direktorima uvrštenih trgovačkih društava i o povezanim mjerama** (Direktiva).⁷⁶ Rok za transponiranje Direktive je 28.12.2024., a njen temeljni cilj jest povećati transparentnost zapošljavanja i zastupljenost oba spola u trgovačkim društvima. Države članice trebaju osigurati da do 30.6.2026., u

⁷⁵Primjerice, u kolovozu 2023. u obrtima je bilo zaposleno oko 8.000 osoba (+4,1%) više nego u kolovozu 2022., a u rujnu 2023. u obrtima je zaposleno oko 9100 osoba više (+4,8%) nego u rujnu 2022.

⁷⁶<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022L2381>.

trgovačkim društvima koja podliježu primjeni Direktive, pripadnici/ce nedovoljno zastupljenog spola zauzimaju najmanje 40% položaja neizvršnih direktora/ica odnosno da pripadnici/ce nedovoljno zastupljenog spola zauzimaju najmanje 33% svih direktorskih položaja, uključujući i izvršne i neizvršne direktore/ice.

Direktivom se obuhvaćaju trgovačka društva koja imaju registrirano sjedište u državi članici i čije su dionice uvrštene za trgovanje na uređenom tržištu, izuzevši trgovačka društva u kategoriji mikropoduzeća te malih i srednjih poduzeća koja zapošljavaju manje od 250 osoba te čiji godišnji promet ne premašuje 50 milijuna eura, odnosno čija godišnja ukupna bilanca ne premašuje 43 milijuna eura ili jednakovrijedne iznose u valuti pojedine države članice. Stoga će u zemljama s manjim ekonomijama, gdje je broj trgovačkih društava koje ulaze u opisani okvir malen, Direktiva imati manji učinak na ukupan poslovni sektor nego u zemljama s razvijenijim i većim gospodarstvom.

Uvrštena trgovačka društva će jednom godišnje nadležnim tijelima dostavljati informacije o rodnoj zastupljenosti u svojim upravama te o mjerama koje su poduzete radi postizanja utvrđenih ciljeva, a pritom trebaju uključiti razloge eventualnog nepostizanja ciljeva i sveobuhvatan opis mjera koje je uvršteno trgovačko društvo već poduzelo ili namjerava poduzeti kako bi ih postiglo.

22. travnja i 16. prosinca 2023. - Interes javnosti i poslovne zajednice oko prenošenja Direktive je sve veći te je uočena potreba i za dodatnim pojašnjavanjem njenog sadržaja. **Stoga se Pravobraniteljica u više navrata u javnosti osvrtna na sadržaj Direktive⁷⁷ te sudjelovala na događanjima vezanim uz njenu provedbu.⁷⁸**

Iako je u trenutku sastavljanja izvješća o radu preostalo još oko devet mjeseci za transponiranje Direktive, u Republici Hrvatskoj još nisu vidljive legislativne aktivnosti u tome smjeru, a za očekivati je da će to biti učinjeno kroz *izmjene i dopune Zakona o trgovačkim društvima*.

Pravobraniteljica je u cilju analize **udjela žena na pozicijama ekonomskog odlučivanja** analizirala podatke Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga (HANFA). Prema zadnje dostupnim podacima, udio žena u upravama dioničkih društava čije su dionice odnosno korporativne obveznice (na dan 31.12.2023.) bile uvrštene na uređeno tržište Zagrebačke burze iznosio je 17,29% žena, što predstavlja blagi porast od 0,6% u odnosu na godinu dana ranije. Udio žena u nadzornim odborima navedenih društava na isti dan iznosio je 24,78%, što je za 1% manje u odnosu na godinu dana ranije.⁷⁹

Pored podataka HANFA-e, Pravobraniteljica prati kretanje spolne strukture na pozicijama ekonomskog odlučivanja i kroz podatke EIGE-a. Tako je prema zadnje dostupnim statističkim podacima o udjelu žena i muškaraca na neizvršnim pozicijama u 20 najvećih trgovačkih društava u Hrvatskoj koja su uvrštena na uređeno tržište, udio žena (u prvoj polovini 2023.) iznosio 31,8%, dok je udio muškaraca iznosio 68,2%. Prosječni udio žena u najvećim izlistanim kompanijama na razini

⁷⁷ Intervju specifično na temu Direktive Pravobraniteljica je dala za HINA-u, 16.12.2023. (<https://www.hina.hr/vijest/11490815>).

⁷⁸ Predstavnik Pravobraniteljice je na navedenu temu izlagao 22.4.2023., na Danima komunikacija 2023. u Rovinju. (<https://prs.hr/cms/post/962>).

⁷⁹ Ukazuje se da su moguća naknadna odstupanja od prikazanih podataka u slučaju da su pojedini izdavatelji kasnili s prijavom promjena u Sudski registar.

Europske unije iznosio je 33,8%, a udio muškaraca 66,2%. Zemlje na koje se, kao primjere dobre prakse, Hrvatska u ovom kontekstu treba ugledati su, primjerice, Francuska, Nizozemska, Belgija, Italija, Danska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Norveška i Island, u kojima udio žena na neizvršnim pozicijama odlučivanja u najvećim trgovačkim društvima iznosi preko 40%.

U odnosu na izvršne pozicije, u promatranoj selekciji trgovačkih društava udio žena u istom vremenskom razdoblju iznosio je 20,3%, dok je udio muškaraca iznosio 79,7%. Usporedno, prosječni udio žena na razini Europske unije iznosi 22,2%, a muškaraca 77,8%.

1.3. JAZ U PLAĆAMA I MIROVINAMA

Prema podacima DZS-a o prosječnoj mjesečnoj bruto plaći po zaposlenome u pravnim osobama⁸⁰, prosječna bruto plaća u Hrvatskoj iznosila je 1.585 eura. Prosječna bruto plaća muškaraca iznosila je 1.635 eura, dok je prosječna bruto plaća žena iznosila 1.524. eura, što upućuje na **rodni jaz u plaćama od 6,8%**.

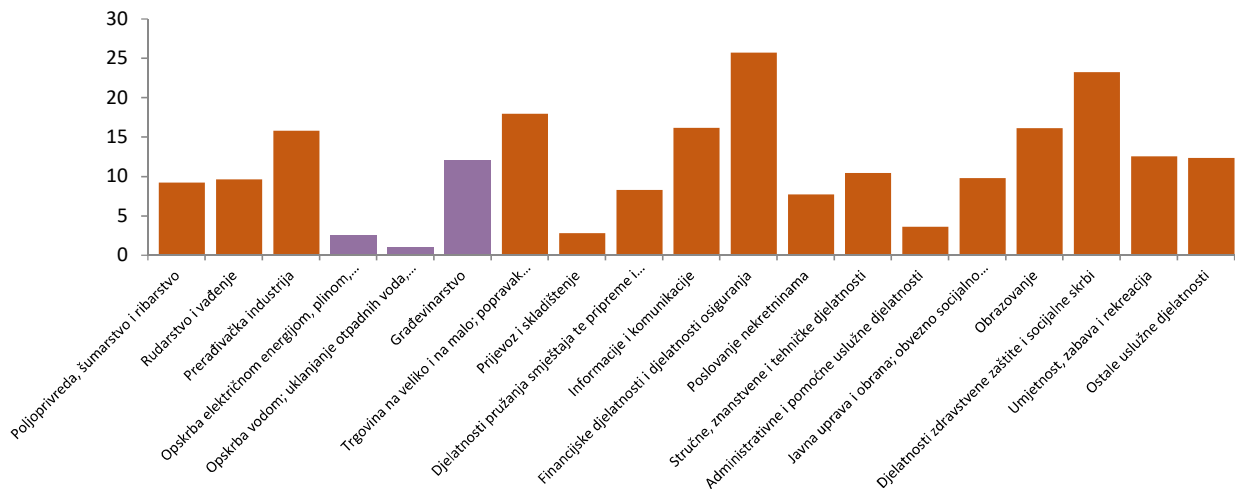
Promatrajući po djelatnostima, izraženiji rodni jaz u plaćama uočava se u području financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja (25,7%), djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (23,2%) i trgovini na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla (17,9%).

Kao relativno uravnotežena područja pokazuju se opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša (1%), opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija (2,5%) te prijevoz i skladištenje (2,8%).

Dok je prethodnih godina bilo karakteristično da je rodni jaz u korist prosječnih bruto plaća muškaraca bio prisutan u svim djelatnostima osim građevinarstva, u 2023. rodni jaz u korist prosječnih plaća žena prisutan je u opskrbi električnom energijom, plinom, parom i klimatizaciji (2,5%), opskrbi vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša (1%) te građevinarstvu (12,1%).

⁸⁰ Prosječna mjesečna bruto plaći po zaposlenome u pravnim osobama prema odjeljcima NKD-u 2007. i spolu – mjeseci i tromjesečja, obrada prema obrascu JOPPD.

Grafikon: Rodni jaz u prosječnim bruto plaćama muškaraca i žena u pravnim osobama u 2023., po djelatnostima

U okviru Izvješća o radu Pravobraniteljice za 2020. i 2021., analize rodnog jaza u plaćama su pokazale da je tijekom pandemijskog razdoblja došlo do znatnog smanjenja razlike u prosječnim plaćama između muškaraca i žena te da se rodni jaz u plaćama gotovo prepolovio. Stoga se tijekom 2023. Pravobraniteljica u svojstvu **podržavajuće institucije uključila u projekt „Gender Pay Gap in the post-Covid 19 Western Balkans“**, kojeg provode Central and Eastern European Network for Gender Issues (CEE Gender Network) i Foundation for European Progressive Studies (FEPS). U sklopu projekta provedena su nacionalna istraživanja u Hrvatskoj, Sloveniji, Srbiji i Sjevernoj Makedoniji, čiji je osnovni cilj bio utvrditi kretanje rodnog jaza u plaćama u razdoblju od početka epidemije bolesti COVID-19 (ožujak, 2020. do kraja 2022.), te nastojati dati odgovor na pitanje o uzročno-posljedičnom spletu okolnosti koji je doveo do takvog kretanja rodnog jaza u plaćama. Na temelju rezultata nacionalnih istraživanja provedeno je **komparativno istraživanje** (u kojem je sudjelovala institucija Pravobraniteljice), te su analize i rezultati objavljeni u publikaciji „*Bridging the Gender Pay Gap in the Western Balkans*“.⁸¹

Nacionalno istraživanje koje je u Hrvatskoj proveo predstavnik Pravobraniteljice pokazalo je da se gotovo u svim djelatnostima razlika u plaćama u 2020. kretala u smjeru povoljnijeg rodnog jaza u plaćama za žene.⁸² S obzirom na to da općenito većinu djelatnosti 2019. obilježava jaz u plaćama u korist muškaraca, u većini od tih djelatnosti taj proces se manifestirao kao pad jaza u plaćama. Međutim, u pojedinim djelatnostima smanjenje rodnog jaza prelazi u jaz suprotnog spolnog predznaka ili se rodni jaz u korist prosječnih plaća žena dodatno povećao. Analiza je ukazala na četiri osnovna razloga zbog kojih je došlo do promjena jaza u plaćama u promatranom razdoblju, a odnose se na: 1) smanjenje ili progresivniji pad plaće muškaraca, 2) progresivniji rast plaće žena, 3)

⁸¹ <https://feeps-europe.eu/publication/bridging-the-gender-pay-gap-in-the-western-balkans/>.

⁸² Vrlo slična dinamika kretanja vidljiva je u Sloveniji, dok podaci za Srbiju i Sjevernu Makedoniju nisu dostupni.

formiranje rodnog jaza na nominalno višim razinama plaća te 4) potencijalne promjene u strukturi zaposlenih, osobito u vidu smanjenja broja zaposlenih na niže plaćenim radnim mjestima.⁸³

Komparativno istraživanje ukazuje da **glavni generatori rodnog jaza u plaćama uključuju:** profesionalnu horizontalnu i vertikalnu segregaciju, netransparentnost plaća, slabiju razinu fleksibilnog rada i mogućnosti usklađivanja poslovnog i privatnog života, neravnotežu u pogledu neplaćenog rada i pružanja skrbi te egzistiranje društvenih obrazaca u vezi s rodnim ulogama koje dovode do nejednake podjele neplaćenog rada i pridonose rodnom jazu u plaćama. Nadalje, rezultati istraživanja pokazuju da je u Hrvatskoj i Sloveniji tijekom epidemije bolesti COVID-19 došlo do smanjenja rodnog jaza u plaćama kroz spontani proces koji se ne može pripisati planiranim politikama ili mjerama.

U lipnju 2023., na snagu je stupila **Direktiva (EU) 2023/970 Europskog parlamenta i Vijeća o jačanju primjene načela jednakih plaća muškaraca i žena za jednak rad ili rad jednake vrijednosti putem transparentnosti plaća i mehanizama izvršenja** (Direktiva), kojom se utvrđuju minimalni zahtjevi za jačanje primjene načela jednake plaće muškaraca i žena za jednak rad ili rad jednake vrijednosti, odnosno tzv. „načelo jednake plaće”.

Temeljni zahtjev Direktive jest da poslodavci u javnom i privatnom sektoru imaju platne strukture kojima se osigurava jednaka plaća za jednak rad ili rad jednake vrijednosti. U tu svrhu Direktivom se jačaju mehanizmi transparentnosti plaća već i prije samog zapošljavanja. Tako će kandidati/kinje za zapošljavanje imati pravo od potencijalnog poslodavca dobiti informacije o početnoj plaći ili rasponu plaće za radno mjesto za koje se prijavljuju, utvrđenih na temelju objektivnih, rodno neutralnih kriterija te relevantnim odredbama eventualnog kolektivnog ugovora koje poslodavac primjenjuje u vezi s tim radnim mjestom. Pritom, poslodavac neće smjeti ispitivati kandidate/kinje o plaćama u okviru trenutnih ili prethodnih radnih odnosa.

Nadalje, u cilju jačanja transparentnosti plaća, radnici/e će imati pravo na informacije u pisanoj formi o svojem pojedinačnom platnom razredu i prosječnim platnim razredima, raščlanjene po spolu, za kategorije zaposlenih koji obavljaju jednak rad kao i oni ili rad vrijednosti jednake njihovu radu. **Osim putem svojih predstavnika/ca, radnici/e će imati mogućnost zatražiti te informacije putem tijela za jednakost, odnosno Pravobraniteljice.**

Države članice Europske unije su u obvezi uvesti mjere kojima se zabranjuju ugovorne odredbe kojima se radnike/ce ograničava u otkrivanju informacija o svojoj plaći, tako da podatak o plaći neće biti obuhvaćen poslovnom tajnom.

Poslodavci sa 100 i više zaposlenih osoba bit će obvezni posebno ustrojenom nadzornom tijelu ili ustrojstvenoj jedinici dostavljati podatke o razlici u plaći na temelju spola, razliku u plaći na temelju spola u dopunskim ili varijabilnim komponentama i razliku u medijalnoj plaći, udio muškaraca i žena koji primaju dopunske ili varijabilne komponente, udio muškaraca i žena u svakom kvartilnom

⁸³ Rezultati istraživanja preliminarno su predstavljeni u sklopu međunarodnog skupa Korčula Think Tank School 2023 (<https://prs.hr/cms/post/1036>).

razredu plaća te razliku u plaći na temelju spola prema kategorijama radnika raščlanjenima po uobičajenoj osnovnoj nadnici ili plaći i dopunskim ili varijabilnim komponentama.

Ovisno o kategoriji poslodavca po broju zaposlenih, različiti su rokovi za izvršenje navedene obveze, pa tako poslodavci sa 150 i više zaposlenih imaju obvezu prvi puta nadzornom tijelu dostaviti navedene podatke do 7.6.2027., a poslodavci sa 100 i više zaposlenih do 7.6.2031.

U slučaju razlike u prosječnom platnom razredu muškaraca i žena od najmanje 5 % koju nije moguće obrazložiti na temelju objektivnih i rodno neutralnih kriterija ili ta razlika nije otklonjena u određenom roku, poslodavac će biti u obvezi provesti zajedničku procjenu plaća kako bi se utvrdile, ispravile i spriječile razlike u plaćama muškaraca i žena.

Države članice su obvezne propisati djelotvorne, proporcionalne i odvraćajuće sankcije za kršenje prava i obveza u vezi s načelom jednake plaće, koje uključuju novčane kazne, a svaki radnik/ca koji/a je pretrpio/la štetu kao posljedicu kršenja bilo kojeg prava ili obveze u vezi s načelom jednake plaće ima pravo zatražiti i dobiti potpunu naknadu ili restituciju štete. Države članice su obvezne kroz nacionalne propise transponirati Direktivu do 7.6.2026.

Nakon stupanja Direktive na snagu, sve je veći interes javnosti vezano uz transparentnost plaća i provedbu načela za jednak rad ili rad jednake vrijednosti, osobito u razdoblju kada se na razini EU obilježava dan jednakih plaća.

14. studenog 2023. - Pravobraniteljica je sudjelovala na okruglom stolu povodom obilježavanja **Europskog dana jednakih plaća**, u organizaciji Kluba zastupnika SDP-a u Hrvatskome saboru.

15. studenog 2023. - Predstavnik Pravobraniteljice je kao sugovornik sudjelovao u video panelu 24 sata, povodom dana jednakih plaća.

Također, povodom dana jednakih plaća Pravobraniteljica je dala više medijskih izjava te objavila posebno priopćenje⁸⁴ u kojemu je ukazala na ključne preporuke u cilju dugoročne politike uklanjanja rodnog jaza u plaćama.

Rodni jaz u mirovinama se minimalno smanjio (-0,1%) u odnosu na prethodno razdoblje. Prema zadnje dostupnim godišnjim podacima DZS-a⁸⁵, prosječna mirovina (na dan 31.12.2022.) iznosila je u protuvrijednosti 413 eura, što je porast u odnosu na prethodno razdoblje za 32 eura. Prosječna mirovina muškaraca iznosila je 464 eura, a prosječna mirovina žena 370 eura, što ukazuje na razliku od 94 eura, odnosno na **rodni jaz od 20,3% u korist prosječne mirovine muškaraca**. Prema istom izvoru podataka (na dan 31.12.2022.), u Hrvatskoj je bilo 1.227.671 korisnika/ca mirovine, čime se broj korisnika u odnosu na ranije razdoblje smanjio za gotovo 5.000 osoba odnosno za 0,4%. Struktura osoba u mirovini po spolu je pritom ostala ista te su 54% činile žene (662.100), a 46% muškarci (565.571).

⁸⁴ <https://prs.hr/cms/post/1095>.

⁸⁵ Žene i muškarci u Hrvatskoj 2023.

1.4. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Unatoč većoj prisutnosti u radno sposobnom stanovništvu, usporedba udjela pojedinog spola u aktivnom stanovništvu, kao i u prethodnim godinama, ukazuje na nižu prisutnost žena u toj kategoriji (47,3%), a iz čega proizlazi i niža prosječna stopa njihove aktivnosti od oko 47% u prva tri kvartala 2023. Prosječna stopa zaposlenosti muškaraca (u prva tri kvartala 2023.) iznosila je 54,3%, a žena 44%.

Svi relevantni indikatori nezaposlenosti i neaktivnosti stanovništva ukazuju na teži položaj žena, pa je tako prosječna stopa nezaposlenosti žena (u prva tri kvartala 2023.) iznosila 6,8%, što je 1,2% više od prosječne stope nezaposlenosti muškaraca u istom razdoblju (5,6%). Podaci Eurostat-a ukazuju da je Hrvatska i dalje među zemljama EU s iznadprosječnom stopom nezaposlenosti te među zemljama s najvećim razlikama po spolu u stopama nezaposlenosti.

Podaci HZZ-a iz evidencije registrirane nezaposlenosti u 2023., pokazuju udio žena u ukupnoj evidenciji od 57,1%, a u pojedinim županijama udio žena u evidenciji registrirane nezaposlenosti je prelazio i 60%.

Na veliku prisutnost prekarnog rada ponovno ukazuju i podaci Eurostat-a, koji Hrvatsku sa stopom od 3,9% smještaju među zemlje najvećom prisutnošću prekarnog rada⁸⁶, ali i analiza izlazaka iz evidencije nezaposlenih osoba temeljem radnog odnosa prema mjesečnim statističkim biltenima HZZ-a, koja pokazuje čak 6,5 puta veću prisutnost ugovora o radu na određeno vrijeme od ugovora o radu na neodređeno vrijeme po toj osnovi.

Podaci EIGE-a upućuju na visoki rodni jaz u neformalnoj skrbi odnosno brizi za djecu, starije i nemoćne članove obitelji, u kojoj u Hrvatskoj sudjeluje 39% žena i 28% muškaraca, što uz okolnost da 78% žena i 32% muškaraca svakodnevno sudjeluje u obavljanju kućanskih poslova, Hrvatsku pozicionira tek na 22. mjesto na razini Europske unije.

U pogledu horizontalne segregacije, struktura zaposlenih u različitim djelatnostima po spolu ukazuje na pretežito isti presjek kao i u prethodnom razdoblju, uz manje promjene u djelatnosti javne uprave i obrane i obveznog socijalnog osiguranja te u djelatnosti pružanja smještaja i pripremi i usluživanju hrane.

Nadalje, podaci HANFA-e i EIGE-a ukazuju na daljnju prisutnost vertikalne segregacije u odnosu na upravljačke pozicije i veliku udaljenost od ciljeva postavljenih *Direktivom o poboljšanju rodne ravnoteže među direktorima uvrštenih trgovačkih društava i o povezanim mjerama*. Podaci HANFA-e pokazuju da je udio žena u upravama dioničkih društava čije su dionice odnosno korporativne obveznice (na dan 31.12.2023.) bile uvrštene na uređeno tržište Zagrebačke burze iznosio 17,29%, dok je udio žena u nadzornim odborima navedenih društava na isti dan iznosio je 24,78%.

⁸⁶ Na razini članica EU jedino Francuska ima nepovoljniju stopu prekarnog rada

Prosječna bruto plaća muškaraca zaposlenih u pravnim osobama iznosila je 1.635 eura, dok je prosječna plaća žena iznosila 1.524 eura, što upućuje na rodni jaz u plaćama od 6,8%, odnosno relativnu stagnaciju rodnog jaza u plaćama. Također, rodni jaz u mirovinama se nije značajno promijenio te prema zadnje dostupnim godišnjim podacima DZS iznosi 20,3%.

Pred nama je razdoblje transponiranja *Direktive (EU) 2023/970 Europskog parlamenta i Vijeća o jačanju primjene načela jednakih plaća muškaraca i žena za jednak rad ili rad jednake vrijednosti putem transparentnosti plaća i mehanizama izvršenja* te je nužno da nadležna tijela što prije pristupe pripremi sustava za prikupljanje i analizu dublje strukture podataka kako bi se odgovorilo na zahtjeve Direktive. Transponiranje Direktive predstavlja složen proces i zahtjeva ozbiljne resurse, na što ukazuje i činjenica da je Europska komisija u sklopu CERV programa raspisala poziv u prosincu 2023.,⁸⁷ za projektne prijedloge na temu podrške provedbi Direktive, s ciljem poticanja nadležnih tijela država članica na razvoj nacionalnih smjernica i /ili alata za rodno osjetljive sustave ocjenjivanja poslova i klasifikacije te podizanje svijesti o ovim smjernicama i/ili alatima među poslodavcima i predstavnicima radnika/ca u njihovim zemljama.

Također, prateći komunikaciju u medijima, a osobito na društvenim mrežama, Pravobraniteljica je uočila nedostatak osviještenosti i znanja javnosti o prisutnosti i uzrocima rodnog jaza u plaćama te povremenu pojavu negativnog javnog diskursa koji seže od nerazumijevanja pa sve do potpunog negiranja prisutnosti rodnog jaza u plaćama i njegovog percipiranja kao neopravdano nametnute teme.

Pravobraniteljica za naredno razdoblje daje sljedeće preporuke :

- (1) Provoditi postupak procjene učinaka na ravnopravnost spolova pri donošenju odluka značajnih za područje zapošljavanja i rada.
- (2) Sustavno poticati povećanje udjela žena u aktivnom stanovništvu, osobito u županijama s izraženijom stopom neaktivnosti žena.
- (3) Poduzimati mjere u cilju većeg broja sklopljenih ugovora o radu na neodređeno vrijeme i provoditi kontrole opravdanosti sklapanja ugovora na određeno vrijeme.
- (4) Povećati mogućnosti korištenja fleksibilnih uvjeta rada i promovirati obiteljski-orijentiranu poslovnu politiku radi lakšeg usklađivanja poslovnog i obiteljskog života.
- (5) Žurno započeti proces transponiranja *Direktive 2022/2381 Europskog parlamenta i Vijeća o poboljšanju rodne ravnoteže među direktorima uvrštenih trgovačkih društava i o povezanim mjerama*.
- (6) Pravovremeno započeti pripremne radnje za transponiranje *Direktive (EU) 2023/970 Europskog parlamenta i Vijeća o jačanju primjene načela jednakih plaća muškaraca i žena za jednak rad ili rad jednake vrijednosti putem transparentnosti plaća i mehanizama izvršenja*.
- (7) Jačati radnopravnu zaštitu trudnica i roditelja, osobito u ranoj fazi roditeljstva.

⁸⁷ <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/topic-details/cerv-2024-ge>

- (8) Poticati ravnomjerniju zastupljenost spolova u djelatnostima koje obilježava osjetna neuravnoteženost spolova.

1.5. DISKRIMINACIJA PRI ZAPOŠLJAVANJU I RADU S OPISIMA SLUČAJEVA

PRIMJER 1. (Diskriminacija temeljem trudnoće na probnom radu) - Pravobraniteljica je u predmetu PRS-01-06/23-14, zaprimila pritužbu vezano uz diskriminaciju temeljem trudnoće na radnom mjestu. Naime, pritužiteljica navodi kako je bila zaposlena na određeno vrijeme te da joj nije bio produljen ugovor o radu i to zbog neutemeljenih razloga, a posebice činjenice da je trudna radi čega poslodavcu „*ne može biti od neke prevelike koristi u nadolazećoj sezoni*“.

Pravobraniteljica je pribavila izvješće i dokumentaciju poslodavca koji u potpunosti negira da bi razlog neproduženja ugovora o radu pritužiteljice bila njezina trudnoća navodeći kako ista nije zadovoljila na probnom radu te kako je „*učestalo radila administrativne pogreške*“ koje su poslodavcu bile nepremostive. Iako iz predmetnog ugovora o radu proizlazi kako bi odluka o uspješnosti probnog rada svakako trebala biti dana u pismenom obliku, obrazložena i uručena pritužiteljici, ne proizlazi da bi u konkretnom slučaju poslodavac postupao na opisani način. Također nije jasno tko je točno, na koji način, kada i kako izvršio „*neposredno zapažanje*“ i temeljem toga donio odluku o nezadovoljavanju pritužiteljice na probnom radu, a koja odluka joj je uručena usmenim putem. Pravobraniteljica je ukazala kako u konkretnom slučaju nije ovlaštena preispitivati radne osobine radnika te procjenjivati da li je radnik/ica ostvario/la zadane ciljeve i očekivanja od strane poslodavca. Međutim u kontekstu sumnje na spolnu diskriminaciju pritužiteljice temeljem trudnoće, Pravobraniteljica uočava kako iz izvješća i dostavljene dokumentacije poslodavca ne proizlazi da bi pritužiteljici za vrijeme trajanja radnog odnosa bila izricana kakva pisana upozorenja, a ne precizira se niti kada točno su se eventualni propusti događali, tko je nadzirao rad pritužiteljice i evidentirao te propuste. Razmatrajući očitovanje i dokumentaciju poslodavca, Pravobraniteljica je ocijenila da poslodavac, na kojemu je bio teret dokazivanja, nije pružio uvjerljive dokaze iz kojih se može zaključiti da pritužiteljica nije zadovoljila na probnom radu te da odluka o neproduženju ugovora nije uvjetovana njezinom trudnoćom. Naime, o činjenici nezadovoljavanja na probnom radu nema **niti jednog dokaza u pismenom obliku** iz kojega bi bilo vidljivo da je na odgovarajući način praćen i ocjenjivan rad pritužiteljice, a štoviše *nije donesena niti bilo kakva pisana odluka o navedenom, a što je u suprotnosti sa samim ugovorom o radu.*

S tim u vezi, Pravobraniteljica ponavlja kako se ona ne bi mogla upuštati u razložnost otkazivanja ugovora o radu s ugovorenim probnim radom, odnosno ne bi se mogla baviti pravilnošću ocjene sposobnosti pritužiteljice za vrijeme probnog rada. Međutim, Pravobraniteljica je ovlaštena procjenjivati je li otkaz uvjetovan spolnom diskriminacijom, i to u konkretnom slučaju kroz utvrđivanje sljedećih činjenica: - je li rad pritužiteljice za vrijeme probnog rada praćen u skladu sa zakonskim i podzakonskim aktima odnosno Ugovorom o radu i - je li ocjenu rada pritužiteljici dala osoba ovlaštena za praćenje probnog rada radnika sukladno Ugovoru o radu, Pravilniku poslodavca ili drugim podzakonskim propisima. Drugim riječima, Pravobraniteljica utvrđuje *postoji li kod poslodavaca uređen sustav praćenja i ocjenjivanja probnog rada.* Uvidom u predmetni Ugovor o radu vidljivo je da istim, osim što je određena mogućnost, nije detaljnije uređen probni rad, njegovo

praćenje i ocjenjivanje. Stoga je **bez uređenog sustava praćenja i ocjenjivanja probnog rada, svaka procjena je li pritužiteljica zadovoljila na probnom radu proizvoljna**. Pravobraniteljica smatra da u konkretnom slučaju poslodavac nije u svom očitovanju i obrazloženju očitovanja podastao ozbiljne, relevantne i dostatne razloge koji bi mogli opravdati njegovo postupanje prema pritužiteljici, odnosno poslodavac svoje stavove u očitovanju **nije obrazložio na način koji otklanja svaku sumnju u arbitrarnost postupanja i odlučivanja**, odnosno na način koji bi činio nedvojbenim utemeljenost donesene odluke na prihvatljivom tumačenju i primjeni mjerodavnog antidiskriminacijskog prava.

Stoga je Pravobraniteljica poslodavcu uputila slijedeća **upozorenja**: - odluka poslodavca o neuspješnom probnom radu pritužiteljice *nije donesena sukladno Ugovoru o radu*; - ne proizlazi kako bi kod poslodavca na zadovoljavajući način bio *uređen sustav praćenja i ocjenjivanja probnog rada*; - poslodavac *nije pružio uvjerljive dokaze* iz kojih se može zaključiti da pritužiteljica nije zadovoljila na probnom radu te *da odluka o neproduljenju ugovora nije uvjetovana njezinom trudnoćom*; - probni rad je u konkretnom slučaju određen u trajanju od tri mjeseca, a što je ustvari rok na koji je sam ugovor i sklopljen, uslijed čega navedeno *trajanje probnog rada ne bi bilo u skladu sa čl.53.st.6. Zakona o radu* (a što potvrđuje i mišljenje Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike od 31.1.2023.); - sve gore navedeno ne bi predstavljalo primjer dobre prakse u kontekstu zabrane diskriminacije temeljem trudnoće te ukazuje kako se pritužiteljica nalazi u potencijalno *diskriminirajućem položaju temeljem svoje trudnoće*. Istodobno, Pravobraniteljica je poslodavcu uputila i odgovarajuće **preporuke** za budući rad, a posebice da isti u kontekstu navedenih upozorenja preispita svoja dosadašnja postupanja, donese pisanu i obrazloženu odluku o ocjeni probnog rada pritužiteljice te joj istu uruči, te na zadovoljavajući način uredi sustav praćenja i ocjenjivanja probnog rada.

ISHOD: Pravobraniteljica je zaprimila očitovanje poslodavca iz kojeg proizlazi kako preporuke i upozorenja neće biti uvaženi radi čega je od Državnog inspektorata RH (DIRH) zatražila provođenje nadzor nad njegovim radom. S tim u vezi, Pravobraniteljica je od strane DIRH-a obaviještena kako je u konkretnom slučaju obavljen inspeksijski nadzor u kojem je utvrđeno kako poslodavac pritužiteljici kao radnici nije dostavio obračun iznosa koji je bio dužan isplatiti (što je protivno čl.93.st.2. Zakona o radu, kažnjivo po čl. 229.st.1.podstavku 34. i st.2. istoga zakona), kao i da je utvrđeno da je poslodavac s radnicom sklopio ugovor o radu na određeno vrijeme u kojem nije bio naveden objektivni razlog sklapanja ugovora o radu na određeno vrijeme (što je protivno čl.12.st.1. Zakona o radu, a kažnjivo po čl. 228.st.1.toč.1. i st.2. istoga zakona), radi čega je protiv poslodavca i odgovorne osobe podnesen optužni prijedlog nadležnom sudu.

PRIMJER 2. (Nemogućnost napredovanja) - Postupajući po pritužbi djelatnice Ministarstva vanjskih i europskih poslova (MVEP), a koja se odnosila na nemogućnost napredovanja zbog nepostojanja ocjene tijekom korištenja roditelnog i roditeljskog dopusta, Pravobraniteljica je uputila MVEP-u preporuku da se žurno *izmijeni Pravilnik o unutarnjem redu MVEP-a*. Naime, u konkretnom slučaju pritužiteljica je ukazala na sustavnu nemogućnost napredovanja djelatnica u MVEP koje koriste roditeljni i roditeljski dopust zbog toga što iste nisu bile ocijenjene za jednu ili više posljednjih kalendarskih godina uslijed korištenja navedenih prava, a sve sukladno čl.40. navedenog Pravilnika.

Pravobraniteljica je ukazala na relevantne odredbe Zakona o ravnopravnosti spolova (koji je organski zakon), posebice na odredbu čl.6.st.2. prema kojem se nepovoljnije postupanje prema ženama na osnovi trudnoće i materinstva smatra diskriminacijom. Pritom je posebno ukazano kako je *Sud Europske unije još u odluci u predmetu Dekker (C-177/88)* zauzeo jasno stajalište kako je nepovoljno postupanje temeljem trudnoće oblik spolne diskriminacije zato jer takvo postupanje proizvodi nepovoljne učinke isključivo za žene. Stoga svaka odluka kojom je osobi uskraćena neka korist kojoj bi ta osoba imala pristup da nije trudna predstavlja diskriminaciju temeljem njenog spola.

Također, Pravobraniteljica je MVEP-u skrenula pozornost i na *presudu Suda Europske unije u predmetu Napoli (C-595/12)* u kojem je ponovo jasno naglasio da žena nakon završetka rodiljnog dopusta ima pravo vratiti se na isti ili ekvivalentan posao onome koji je obavljala prije trudnoće i to pod istim uvjetima, odnosno pod uvjetima koji ne smiju biti nepovoljniji za nju. U konkretnom slučaju, Sud je istaknuo kako činjenica da je gospođi Napoli bio onemogućen pristup stručnom usavršavanju zbog njenog odsustva temeljem trudnoće, što joj je posljedično onemogućilo da iskoristi poboljšanja u uvjetima rada na isti način kao i njezine kolege/ice koje su prošle stručno usavršavanje, predstavlja nepovoljno postupanje uvjetovano njenom trudnoćom te kao takvo predstavlja spolnu diskriminaciju.

Pravobraniteljica je zauzela stav da se vrijeme koje žene provode na rodiljnom ili roditeljskom dopustu, odnosno na bolovanju zbog komplikacija u trudnoći i u vezi s trudnoćom, ima priznavati kao vrijeme provedeno u službi, kada se to vrijeme koristi kao kriterij za napredovanje na poslu. Svako suprotno postupanje predstavljalo bi diskriminaciju temeljem spola.

ISHOD: MVEP je obavijestilo Pravobraniteljicu kako je uvažio **njezinu preporuku** na način da je **donesen Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika** o unutarnjem redu Ministarstva vanjskih i europskih poslova (25.8.2023.) te je u istome **izmijenjen čl.40. koji propisuje uvjete za postavljenja i redovna promaknuća u diplomatska zvanja**. Navedena odredba je izmijenjena na način da se u članku 40. stavku 1. alineja prva – ataše – iza riječi „mjeseci“ briše točka i stavlja zarez i dodaju se riječi: „*kriterij radne ocjene „primjeran“ ne odnosi se na vježbenike, osobe koje su bile na stručnom usavršavanju, kao i osobe koje su koristile rodiljni i roditeljski, posvojiteljski ili očinski dopust, te dopust radi skrbi i njege djeteta s težim smetnjama u razvoju.*“

Također, u čl.40. Pravilnika dodan je i novi stavak 3 koji glasi: „*Za redovno promaknuće profesionalnih diplomata u više diplomatsko zvanje, koji su koristili pravo na rodiljni, roditeljski, posvojiteljski i očinski dopust, kao i dopust koji je po sadržaju i načinu korištenja istovjetan pravu na očinski dopust, te dopust radi skrbi i njege djeteta s težim smetnjama u razvoju, uzimaju se kao uvjet radne ocjene za posljednje dvije godine za koje su ocijenjeni.*“

PRIMJER 3. (Diskriminacija temeljem bračnog statusa) - Pravobraniteljica je postupala po pritužbi izvanbračne supruge kojoj je Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO) odbio kao neosnovan zahtjev za priznavanjem prava na obiteljsku mirovinu. Iako je u konkretnom slučaju pritužiteljica (kao izvanbračna supruga) temeljem pravomoćnog rješenja o nasljeđivanju utvrđena kao zakonska nasljednica prvog nasljednog reda iza svojeg pok. izvanbračnog supruga, HZMO joj je odbio zahtjev za priznavanjem prava na obiteljsku mirovinu uz obrazloženje kako se status izvanbračne zajednice utvrđen pravomoćnim rješenjem o nasljeđivanju ne može uzeti u obzir za priznavanje prava na obiteljsku mirovinu prema odredbama Zakona o mirovinskom osiguranju (ZOMO).

Naime, u konkretnom slučaju HZMO je pritužiteljicu uputio da, sukladno odredbama ZOMO-a, podnese prijedlog za pokretanje izvanparničnog postupka kod nadležnog općinskog suda, u kojem će dokazati postojanje izvanbračne zajednice i o tome dobiti sudsko rješenje. Sukladno navedenom, pritužiteljica je pred nadležnim sudom pokrenula predmetni izvanparnični postupak u kojem je sud njezin prijedlog odbacio uz slijedeće obrazloženje: - U ostavinskom postupku je javni bilježnik donio pravomoćno rješenje o nasljeđivanju kojim je kao zakonska nasljednica prvog nasljednog reda utvrđena pritužiteljica i to kao izvanbračna supruga ostavitelja. - Ostavinski postupak je izvanparnični sudski postupak. - Da bi osoba mogla biti zakonskim nasljednikom kao izvanbračni supružnik, potrebno je ispuniti uvjete identične onima koji su za postojanje izvanbračne zajednice propisani ZOMO-om. U konkretnoj situaciji sud smatra da je **status predlagateljice kao izvanbračne supruge već pravomoćno utvrđen rješenjem o nasljeđivanju.**

29. lipnja 2023. - Pravobraniteljica je izvršila uvid i u relevantnu praksu Ustavnog suda RH te se tako u odluci navedenog suda (broj: U-III-3295/2020, od 29.6.2023.) u obrazloženju (toč.6.) navodi kako je uređenje izvanbračne zajednice u hrvatskom zakonodavstvu regulirano različitim propisima, a temeljni propis kojim je navedena zajednica regulirana je Obiteljski zakon koji u čl.11. st.1. definira izvanbračnu zajednicu kao životnu zajednicu neudane žene i neoženjenog muškarca koja traje najmanje tri godine, a kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete ili ako je nastavljena sklapanjem braka. Iz stavka 2. istog članka proizlazi da tako pojmovno određena izvanbračna zajednica proizvodi pravne učinke braka ne samo u obiteljskom zakonodavstvu već i u propisima koji pripadaju drugim granama prava. Nadalje sud navodi: „*Međutim, Obiteljski zakon ne sadrži odredbe o postupku utvrđivanja postojanja ili ne postojanja izvanbračne zajednice. S druge strane ZOMO ne daje definiciju izvanbračne zajednice, ali određuje da se status izvanbračne zajednice utvrđuje u izvanparničnom postupku. Navedeno u praksi dovodi do situacije da ista stranka radi ostvarenja različitih prava koja proizlaze iz postojanja izvanbračne zajednice mora pokrenuti različite postupke radi ostvarenja tih prava te u svim postupcima mora tražiti utvrđenje postojanja izvanbračne zajednice.*“

Analizirajući navedeno, Pravobraniteljica je prihvatila stajališta i argumente koje je u svojem rješenju naveo izvanparnični sud, prema kojima je **status pritužiteljice kao izvanbračne supruge već pravomoćno utvrđen rješenjem o nasljeđivanju** kojega je u ostavinskom postupku – koji je izvanparnični postupak, donio javni bilježnik – koji je sukladno čl. 241. Zakona o nasljeđivanju sudski povjerenik.

Stoga je iz navedenog Pravobraniteljica zaključila kako se u konkretnom slučaju *od pritužiteljice kao stranke u upravnom postupku koji vodi HZMO ustvari tražilo pribavljanje (za nju) nemogućeg dokaza* odnosno ishodenje određene sudske odluke koju nadležni sud nije u mogućnosti donijeti i to zbog pravnih pitanja na koja pritužiteljica niti na koji način nije u mogućnosti utjecati. Pravobraniteljica je mišljenja da se u konkretnom slučaju radilo o **pretjerano formalističkom pristupu** u kojem je materijalno pravo od strane HZMO-a primijenjeno na štetu pritužiteljice. Slijedom navedenog, Pravobraniteljica je zauzela stajalište da se pritužiteljica našla u **diskriminirajućem položaju temeljem svojeg bračnog statusa** obzirom kako će osobe koje se nalaze u usporedivoj situaciji, ali koje su bile u braku, moći ostvariti pravo na obiteljsku mirovinu jer se od njih neće tražiti pokretanje izvanparničnog sudskog postupka odnosno pribavljanje nemogućeg dokaza. Pravobraniteljica je ukazala kako se **diskriminacija očituje u nejednakim mogućnostima za dokazivanje izvanbračne zajednice u odnosu na bračnu zajednicu**. Pritom je Pravobraniteljica istaknula kako zasigurno postoji određeni broj i drugih stranaka – izvanbračnih drugova koji se nalaze (ili će se nalaziti) u sličnoj situaciji pred HZMO-om radi čega bi se radilo o **diskriminatornim rizicima šireg raspona**.

ISHOD: Pravobraniteljica je HZMO-u i Središnjoj službi HZMO-a (kojima je pritužiteljica uložila žalbu) uputila **upozorenja i preporuke** usmjerene na dokidanje opisane diskriminatorne prakse. Iz dostavljenog očitovanja HZMO-a kao prvostupanjskog tijela proizlazi kako je isti odlučio o predmetnoj žalbi na način da je sporno prvostupanjsko rješenje zamijenio rješenjem o priznavanju prava, a čime su **upozorenja i preporuke Pravobraniteljice uvaženi**.

1.6. SAMOZAPOŠLJAVANJE I PODUZETNIŠTVO ŽENA

Poduzetništvo, u smislu pokretanja i vođenja poslovnog subjekta u svojstvu vlasnika/ce tog subjekta, bilježi kontinuiranu podzastupljenost žena. Razloge za tu podzastupljenost nalazimo u nekoliko čimbenika - stereotipima vezanim uz ulogu žena u društvu, kao i patrijarhalnim rodnim ulogama koje otežavaju usklađivanje poslovnog i privatnog života, stvarnom ili samopercipiranom nedostatku znanja i vještina, izostanku umreženosti i mentorske podrške koje bi ženama olakšale ulazak u poduzetništvo te u konačnici nedovoljnom pristupu financijskim sredstvima za pokretanje poslovanja.

Republika Hrvatska je jedna od rijetkih zemalja koja je u prethodnom razdoblju donijela strateški dokument vezan uz razvoj poduzetništva žena te Pravobraniteljica navedeno smatra primjerom dobre prakse. Na važnost ove strategije i sustavnog pristupa razvoju poduzetništva žena, Pravobraniteljica je višekratno ukazivala i u ranijim razdobljima, te tijekom izvještajne godine prilikom sudjelovanja u aktivnostima vezanim uz žensko poduzetništvo. No, **Strategija razvoja poduzetništva žena u Republici Hrvatskoj, za razdoblje od 2014. do 2020. godine, istekla je 2020.**, te tijekom 2023. nije bilo aktivnosti vezano uz donošenje novog zasebnog strateškog dokumenta za žensko poduzetništvo.

Unatoč preporuci Pravobraniteljice⁸⁸, MINGOR je u prethodnom je razdoblju navodilo da ne planira donositi zasebnu strategiju razvoja ženskog poduzetništva već je isticalo da će strateške odrednice vezane uz unaprjeđenje i razvoj ženskog poduzetništva biti sadržane u okviru *Nacionalnog plana industrijskog razvoja i poduzetništva za razdoblje do 2027.*, čija izrada je u tijeku. Do kraja izvještajne godine isti dokument nije bio donesen i prihvaćen od strane Vlade RH, usprkos od strane nadležnog ministarstva (MINGOR) najavljenom donošenju do kraja II kvartala 2023. godine⁸⁹.

U izvještajnoj godini vezano uz poduzetništvo žena, Pravobraniteljica je sudjelovala u više aktivnosti:

21. travnja 2023. - u okviru festivala **Dani komunikacija 2023, koji se održava u Rovinju**, Pravobraniteljica je sudjelovala u panel raspravi na temu „Equality of Europe“ (Ravnopravnost u Europi). Rasprava je organizirana s ciljem diskusije o legislativnim promjenama na razini EU po pitanju jačanja ravnopravnosti spolova i njihovom utjecaju na poslovni sektor. U svojem izlaganju, zamjenik pravobraniteljice se osvrnuo na sadržaj Direktive o poboljšanju rodne ravnoteže među direktorima uvrštenih trgovačkih društava i o povezanim mjerama, koja je stupila na snagu krajem 2022., posebno ukazavši na očekivanja koja Direktiva stavlja pred uvrštena trgovačka društva s 250 i više zaposlenih osoba, rokovima u kojima se očekuje ostvarivanje postavljenih kvota od minimalno 40% udjela podzastupljenog spola na položajima neizvršnih direktora i 33% udjela na ukupnim direktorskim položajima te obveze država članica u pogledu transponiranja i praćenja primjene Direktive.

19. svibnja 2023. - pravobraniteljica Višnja Ljubičić je sudjelovala na **Nacionalnoj konferenciji Hrvatske udruge poslovnih žena KRUG i obilježavanju Svjetskog dana poduzetnica**, održanoj u organizaciji KRUG-a i HGK u Zagrebu. Pravobraniteljica je u pozdravnom obraćanju i panelu istaknula značaj žena u poduzetništvu i poslovnom svijetu, njihovog doprinosa i ideja te važnost njihova umrežavanja i osnaživanja za samozapošljavanje. Uputila je ujedno čestitke ovogodišnjim dobitnicama priznanja za rad u 2022. godini za ženu menadžericu, poduzetnicu i socijalnu poduzetnicu te poručila da priznavanjem značaja žena u poslovnom svijetu dajemo dodatni doprinos oživotvorenju načela ravnopravnosti spolova te na taj način dalje gradimo društvo jednakih mogućnosti.

⁸⁸ U Godišnjem izvješću o radu za 2019., Pravobraniteljica je uputila sljedeću preporuku nadležnim tijelima: Izraditi novu Strategiju razvoja poduzetništva žena s akcijskim planovima koji će obuhvaćati kraća razdoblja te aktivnostima s jasnom poveznicom na način ostvarenja zadanih ciljeva, str.59.

⁸⁹ Uvidom u objavljena savjetovanja sa zainteresiranom javnošću na elektroničkoj publikaciji e-Savjetovanja, Nacrt Nacionalnog plana industrijskog razvoja i poduzetništva za razdoblje do 2027. godine, u postupku je savjetovanja sa zainteresiranom javnošću zaključno sa 28. ožujkom 2024. (poveznica na e-Savjetovanje: <https://esavjetovanja.gov.hr/Econ/MainScreen?EntityId=26623>) te će se na isti Pravobraniteljica u okviru svojih nadležnosti pravovremeno i očitovati.

18. prosinca 2023. - pravobraniteljica Višnja Ljubičić dala je **izjavu za HINU vezano uz Direktivu 2022/2381** Europskog parlamenta i Vijeća o poboljšanju rodne ravnoteže među direktorima uvrštenih trgovačkih društava i o povezanim mjerama. U predmetnoj je izjavi pravobraniteljica govorila o: značaju i svrsi ovog najvažnijeg legislativnog momenta na razini EU u odnosu na zastupljenost na pozicijama ekonomskog odlučivanja; području njene primjene; modalitetima periodičkog izvještavanja trgovačkih društava koja su u obvezi njene primjene, uključujući o razlozima eventualnog nepostizanja ciljeva, uz sveobuhvatan opis mjera koje je uvršteno trgovačko društvo već poduzelo ili namjerava poduzeti kako bi ih postiglo; vremenskim rokovima transponiranja Direktive u nacionalna zakonodavstva; te smjernicama koje sadrži Direktiva, a vezane su uz sankcije za društva koja bi prekršila zakonske odredbe kojima je Direktiva transponirana. U izjavi je pravobraniteljica Ljubičić istaknula i podatke o udjelu žena na rukovodećim pozicijama u RH, koje Pravobraniteljica u cilju analize udjela žena na pozicijama ekonomskog odlučivanja te za potrebe izrade svojeg godišnjeg izvješća o radu svake godine prikuplja od HANFA-e. Pored podataka HANFA-e, Pravobraniteljica prati kretanje spolne strukture na pozicijama ekonomskog odlučivanja i kroz podatke EIGE-a. Također, u svojoj je izjavi pravobraniteljica naglasila i što je potrebno učiniti da bi se ostvarili ciljevi Direktive, posebice imajući o vidu njen privremeni karakter, što je jedno od osnovnih obilježja posebnih mjera kao pogodnosti koje se uvode radi ostvarivanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca te stoga ne predstavljaju diskriminaciju⁹⁰.

U svrhu stjecanja uvida u stanje poduzetništva žena u 2023. - provedena je analiza podataka, a koja se temelji na podacima pribavljenima od HZZ-a, MINGOR-a, HBOR-a te javno dostupnim podacima FINA-e⁹¹, te ukupni dostupni podaci ukazuju na blagi rast poduzetničke aktivnosti žena.

Analiza podataka koji su prikupljeni od MP i Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, a vezano uz poduzetništvo žena u poljoprivrednom sektoru, prikazana je detaljnije u ovom Izvješću, *poglavlju 8.1. Žene u ruralnim područjima*.

Analiza udjela žena poduzetnica u vlasničkoj strukturi trgovačkih društava - razdoblje 2012.-2021., koju je FINA izradila (2022.), pokazuje lagani rast žena vlasnica/osnivačica trgovačkih društava u navedenom periodu.⁹² Predmetna analiza tako, prema rodnom kriteriju, pokazuje da je udio žena poduzetnica, tj. vlasnica/osnivačica trgovačkih društava lagano rastao, uz iznimku 2015., kada je udio bio manji (18,3%) u odnosu na 2014. godinu (20,4%) te 2021. - kada je udio također bio manji (18,6%) u odnosu na 2020. (22%).

Ako se broju trgovačkih društava u isključivo ženskom vlasništvu pridoda i broj društava u mješovitom vlasništvu, u kojima je uz druge skupine jedan od vlasnika žena ili više njih, udio

⁹⁰ Naime, sama Direktiva u završnim odredbama određuje da prestaje važiti 31. prosinca 2038., što ukazuje na okolnost koji je to vremenski okvir unutar kojeg EU očekuje realizaciju ciljeva iz Direktive.

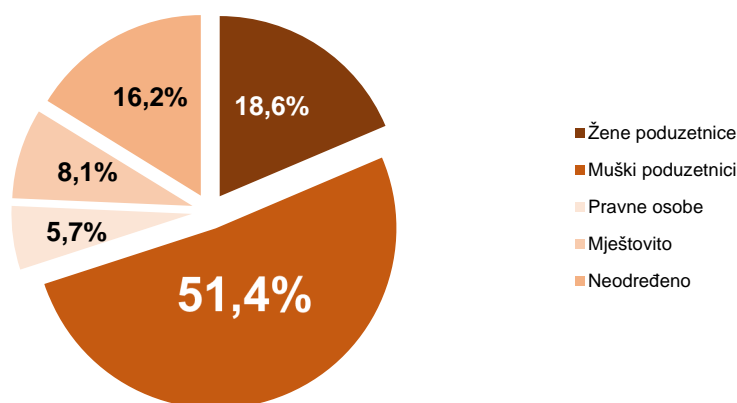
⁹¹ FINA: Analiza udjela žena poduzetnica u vlasničkoj strukturi trgovačkih društava - razdoblje od 2012. do 2021. godine (poveznica: <https://www.fina.hr/-/udio-zena-poduzetnica-u-vlasnickoj-strukturi-trgovackih-drustava-od-2012.-do-2021.-godine>)

⁹² Detaljne analize i informacije vezane uz kretanje spolne strukture na pozicijama ekonomskog odlučivanja, kao i značaju te očekivanjima vezanim transponiranje EU Direktive o poboljšanju rodne ravnoteže među direktorima uvrštenih trgovačkih društava, kao i EU Direktive o jačanju primjene načela jednakih plaća muškaraca i žena za jednak rad ili rad jednake vrijednosti putem transparentnosti plaća i mehanizama izvršenja, dostupne su u ovom Izvješću, poglavlju 1. Zapošljavanje i rad, potpoglavlja 1.1. - 1.4.

ženskog poduzetništva je još i veći. U razdoblju od 2012. do 2021., udio se ženskog poduzetništva (žene osnivačice i mješoviti osnivači) u ukupnom broju trgovačkih društava kretao od najmanjeg udjela od 26,7% (2021.) do najvećeg udjela od 33,1% (2016.).

Od ukupno 135.869 društava u 2021., 51,4% je bilo isključivo u vlasništvu muškaraca, 5,7% je u vlasništvu pravnih osoba, 8,1% u mješovitom vlasništvu, dok za čak 16,2% ili 21.991 trgovačkih društava, prema dostupnim podacima, nije bilo moguće odrediti kojoj skupini pripadaju.

Grafikon: Struktura osnivača (2021.)

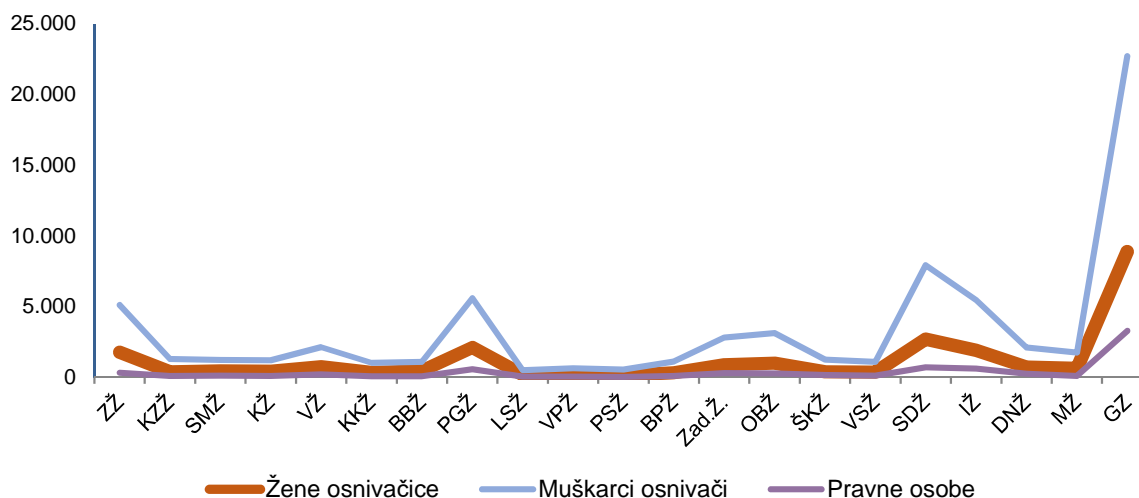
Izvor: Financijska agencija, Registar godišnjih financijskih izvještaja za 2021.

Promatramo li vlasničku strukturu prema rodnom kriteriju po županijama u 2021., udio trgovačkih društava koja su isključivo u vlasništvu žena u ukupnom broju poduzetnika županije najveći je bio u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji (21,2%). Od ukupno 2.150 trgovačkih društava s područja te županije, u 456 društava vlasnice su bile isključivo žene, dok je 1.093 društava ili 50,8% bilo u vlasništvu muškaraca. Udio žena poduzetnica najniži je bio u Požeško-slavonskoj županiji (15,4%) u kojoj sjedište ima ukupno 942 trgovačka društva, a od toga su u 145 društava vlasnice žene, dok je 561 društvo ili 59,6% u vlasništvu muškaraca⁹³.

Nominalno, najveći broj trgovačkih društava isključivo u vlasništvu žena je bio u Gradu Zagrebu, 8.904 društva. Udio trgovačkih društava isključivo u vlasništvu žena u ukupnom broju trgovačkih društava sa sjedištem na području županije Grad Zagreb je 19,4%, a udio u ukupnom broju žena poduzetnica na razini RH je bio 35,3% u 2021.

⁹³ FINA, Analiza udjela žena poduzetnica u vlasničkoj strukturi trgovačkih društava - razdoblje od 2012. do 2021. godine.

Grafikon: Vlasnička struktura trgovačkih društava u RH, po županijama - prema rodnom kriteriju (2021.)

Izvor: Financijska agencija, Registar godišnjih financijskih izvještaja za 2021.

Unatoč poticajima razvoju ženskoga poduzetništva, srednjoročnim strategijama razvoja i nastojanjima da se žene u većoj mjeri uključe u područje biznisa koje još uvijek, u velikome dijelu, pripada muškom dijelu stanovništva, analiza podataka iz godišnjih financijskih izvješća prema rodnom kriteriju pokazala je da je i u 2021. godini najveći broj društava u vlasništvu žena bio u uslužnim djelatnostima (49,6% udjela u ukupnom broju poduzetnika područja), dok je u ostalim djelatnostima koje su pretežito proizvodnoga karaktera bio veći broj muškaraca kao vlasnika⁹⁴.

Prema podacima iz Obrtnog registra od ukupno 111.912 obrta registriranih na dan 31.12.2023., njih 41.347 bilo je u vlasništvu žena što čini 36,95% te predstavlja blagi porast u odnosu na 2022., kada je udio žena u vlasništvu obrta iznosio 36,42%.⁹⁵

Prema području djelatnosti, najveći udio ženskih obrta je u djelatnostima ostale uslužne djelatnosti (20,6%). Gledano prema statističkim regijama, najveći udio obrtnica među svim obrtima je u Gradu Zagrebu - 9.643 od ukupno 22.861 (42,2%), dok se u ostalim statističkim regijama broj obrtnica kreće od 31,6% (Požeško-slavonska županija) do 37,4% (Primorsko-goranska županija) udjela u ukupnom broju obrta u tim regijama⁹⁶.

Prema podacima HZZ-a, u **programe aktivne politike zapošljavanja** tijekom 2023., novouključena je 37.226 osoba od čega su 45,63% muškarci, a 54,37% žene⁹⁷. Iz aspekta

⁹⁴ FINA, Analiza udjela žena poduzetnica u vlasničkoj strukturi trgovačkih društava - razdoblje od 2012. do 2021. godine.

⁹⁵ Podaci MINGOR-a za 2023., Uprava za industriju, poduzetništvo i obrt.

⁹⁶ HOK, Obrtništvo u brojkama XII/2023, Vlasnici/ortaci u aktivnim obrtima prema županijama i spolu – prosinac 2023., https://www.hok.hr/sites/default/files/page-docs/2024-03/Obrtni%C5%A1tvo_u%20brojkama_%20OUB_XII_2023.pdf.

⁹⁷ HZZ, Podaci za 2023.; Žene su u većini koristile mjere - Potpore pripravnosti u javnim službama (78,63%), Aktivacijski program (71,81%), Potpore za očuvanje radnih mjesta u sektorima tekstila, odjeće, obuće, kože i drva (71,18%), Osposobljavanje na radnom mjestu (61,18%) te Obrazovanje nezaposlenih osoba i ostalih tražitelja zaposlenja (59,77%).

poduzetništva žena, najvažnija mjera aktivne politike zapošljavanja je **potpora za samozapošljavanje** u koju je (2023.) novouključeno 2.193 žena što čini 40,36% svih korisnika/ca potpore. Najviše potpora za samozapošljavanje iskorišteno je u djelatnostima Ostale osobne uslužne djelatnosti - 707, odnosno čak 32,24% svih potpora, a dalje slijede, sa značajno manjim udjelom, Obrazovanje (7,84%), Ostale stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (7,02%) te Promidžba (reklama i propaganda) i istraživanje tržišta (6,02%).

HBOR je u 2023. godini nastavio provoditi svoje dugogodišnje aktivnosti s fokusom na **omogućavanje lakšeg pristupa financiranju ženama poduzetnicama**. Tako je ženama poduzetnicama odobreno 65⁹⁸ kredita po HBOR-ovim programima kreditiranja u ukupnom iznosu od 37,02 milijuna eura. Ove aktivnosti predviđene su i u narednom razdoblju, stoga je HBOR nositelj mjere 2.5. Jačanje konkurentnosti poduzetništva žena putem povoljnih kredita za žene poduzetnice Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova za 2023. i 2024. godinu.

Programom *Poduzetništvo mladih, žena i početnika*, HBOR je u razdoblju (1.5.2019. do 31.12.2023.) ženama poduzetnicama dodijelio ukupno 157 kredita,⁹⁹ pri čemu su najveći broj kredita ostvarile poduzetnice iz Primorsko-goranske županije (41), Osječko-baranjske županije (25), Istarske županije (25) i Grada Zagreba (20). 2023. je navedenim programom ženama poduzetnicama dodijeljen 21 kredit, od čega njih najviše u Primorsko-goranskoj županiji (13).

1.6.1. Zaključno razmatranje i preporuke

Analizirajući razvoj poduzetništva žena kroz duže razdoblje vidljiv je spori rast udjela žena u poduzetništvu. Žene poduzetnice u najvećem se broju bave djelatnostima ostalih uslužnih djelatnosti. Dio prepreka koje stoje na putu u poduzetništvo su općenite prepreke koje sprječavaju ulaz žena na tržište rada, a to se posebice odnosi na **rodne stereotipe, tradicionalne rodne uloge i posljedično otežano usklađivanje privatnog i profesionalnog života**. Pojedine JLP(R)S kroz

⁹⁸ Korisnici programa kreditiranja s atributom Žene poduzetnice u okviru namjenskog programa *Mladi, žena i početnici* i ostalim programima (osim okvirnih kredita s bankama i *leasing* društvima za koje nema evidencije o atributima).

⁹⁹ Program **Žene poduzetnice** bio je u ponudi kreditnih programa HBOR-a od 2011. do 30.4.2019. Od 1.5. 2019., započela je primjena novih 9 grupa kreditnih programa (ranije 25), između kojih i kreditni program Poduzetništvo mladih, žena i početnika. Dodatne informacije dostupne su putem sljedeće poveznice: <https://www.hbor.hr/poduzetništvo-mladih-zena-i-pocetnika-648/648> i https://www.hbor.hr/kreditni_program/poduzetništvo-mladih-zena-i-pocetnika-394/394

Od 1. 5.2019., u svoj informacijski sustav HBOR je ugradio dodatne prilagodbe na način da je uveden atribut **žene poduzetnice**, kako bi se mogle identificirati žene poduzetnice i u svim ostalim programima kreditiranja (uz namjenski program Poduzetništvo mladih, žena i početnika). Prikupljanje podataka po rodnom kriteriju je izazovno i izgledno je da je broj žena poduzetnica veći od zabilježenog. Za dio kredita koji su odobreni neizravno, putem poslovnih banaka, izvan namjenskog programa, podaci nisu dostupni.

Definicija koju je HBOR usvojio za žene poduzetnice je: **Žene poduzetnice** - poslovni subjekti u kojima najmanje jedna ili više žena zajedno posjeduju više od 50% vlasništva i kojima ujedno upravlja žena. U slučaju poduzeća koje nije mikro ili malo, žena ili žene zajedno mogu imati i manje od 50% vlasništva uz uvjet da je najmanje jedna žena na nekoj od ključnih upravljačkih pozicija vezanoj za financije i/ili operativne poslove i/ili strategiju.

U drugoj polovici 2022., HBOR je započeo s **provedbom novog kreditnog programa iz sredstava Nacionalnog plana oporavka i otpornosti (NPOO)** koji je namijenjen posebnim segmentima malog i srednjeg poduzetništva za ulaganja veća od 100.000,00 eura. Po ovom programu nazvanom Investicije posebnih segmenata MSP-ova u okviru NPOO-a, žene poduzetnice mogu ostvariti kamatne stope u rasponu od 0,4 do 0,8 % godišnje, ovisno o vrsti investicije i području ulaganja. Razdoblje provedbe ovog programa je do iskorištenja raspoloživih sredstava NPOO-a, najkasnije do 30.6.2026. Za više informacija: <https://www.hbor.hr/investicije-posebnih-segmenata-msp-ova-u-okviru-npoo-a/650>.

svoje politike rade na uklanjanju prepreka za poduzetništvo žena, posebice u dijelu edukacije i umrežavanja te usklađivanja profesionalnog i privatnog života, što može služiti kao primjer dobre prakse¹⁰⁰.

Uzevši u obzir činjenicu da su žene sve obrazovanije te njihovu smanjenu zastupljenost u svijetu rada, kao i činjenicu da se žene u poduzetništvu susreću s dodatnim setom prepreka, Pravobraniteljica ponavlja preporuke iz prethodnog razdoblja te upućuje sljedeće nove **preporuke**:

- (1) Dosljedno provoditi posebne mjere za razvoj poduzetništva žena po donošenju *Nacionalnog plana industrijskog razvoja i poduzetništva za razdoblje do 2027. godine* (sukladno odredbama čl.9. ZRS).
- (2) Promovirati poduzetništvo žena na nacionalnoj i lokalnoj te područnoj (regionalnoj) razini kroz kampanje informiranja i edukacije te podršku projektima koji za cilj imaju jačanje znanja i vještina žena, njihovo umrežavanje i mentorsku podršku.
- (3) Prilikom formuliranja politika poticanja poduzetništva, posebice na lokalnoj i područnoj (regionalnoj) razini, uvažavati prepreke specifične za poduzetništvo žena te razvijati mjere koje će ih ublažavati/ukloniti, s naglaskom na područje usklađivanja poslovnog i obiteljskog života te suzbijanje rodних stereotipa.
- (4) Jačati dostupnost financijskih instrumenata za pokretanje i razvoj poslovanja ženama poduzetnicama, posebno ženskim *start up* inicijativama.
- (5) Osigurati da zakonodavni okvir koji regulira financijske obaveze poduzetnika/ca ne utječe nepovoljno na žene poduzetnice koje su kao članice uprave trgovačkog društva, izvršne direktorice trgovačkog društva i upraviteljice zadruge prijavljene na pola radnog vremena

¹⁰⁰ 2023. godine **Grad Dubrovnik ženama** poduzetnicama dodijelio je 40 potpora u pojedinačnom iznosu do 1.325 eura i intenzitetom potpore do 100% prihvatljivih troškova do razine maksimalnog iznosa. Za ovu namjenu u Proračunu Grada Dubrovnika za 2023., bilo je osigurano 48.354,04 eura. Pravo na potpore korisnice su ostvarile na temelju provedenog javnog poziva u sklopu projekta „Razvoj ženskog poduzetništva u Gradu Dubrovniku“. Program obuhvaća subjekte malog gospodarstva, trgovačka društva, obrte i OPG koji udovoljavaju uvjetima javnog poziva, a Grad Dubrovnik uveo ga je 2018.

Poslovne aktivnosti za koje se navedenim programom odobravaju sredstva podijeljene su u dvije kategorije. Prva obuhvaća inicijalne troškove opremanja poslovnog prostora, izrade poslovnog plana i konzultantske usluge, izradu web stranice te sufinanciranje troškova čuvanja djece poduzetnicama početnicama, dok su drugom kategorijom obuhvaćene inovacije uvedene u poslovne postupke. Moguće je tako bilo dobiti potporu za kupnju novih strojeva ili opreme kojima će se unaprijediti poslovanje, razvoj novog proizvoda ili usluge, za nastupe na specijaliziranim sajmovima, edukacije i slično. Projekt „Razvoj ženskog poduzetništva u Gradu Dubrovniku“ temelji se na suradnji Grada Dubrovnika, HGK - Županijske komore Dubrovnik i Hrvatske udruge poslovnih žena „Krug“ - ogranak Dubrovnik.

Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci je početkom 2024., uz financijsku podršku Veleposlanstva SADa u Zagrebu, pokrenuo program **Akademije za žene poduzetnice u Hrvatskoj**. 2024. godine po prvi puta upisuje prvu generaciju polaznica. Radi se o programu koji je 2019. godine pokrenuo *U.S. State Department's Bureau of Educational and Cultural Affairs (ECA)* i provodi ga diljem svijeta. Cilj programa je osnažiti žene i pružiti im znanje i informacije o tome kako pokrenuti ili povećati svoje poslovanje. Dodatno, cilj je umrežiti poduzetnice s onim pojedincima koji im u lokalnoj zajednici mogu pomoći svojim dugogodišnjem iskustvom i ekspertizom. Od pokretanja, program se proširio u gotovo 100 zemalja i pomogao je preko 25 000 žena. Riječ je o cjeloživotnom programu koji je besplatan za polaznice te je namijenjen polaznicama koje su započele formalno ili neformalno svoje poslovanje i naišle na prepreke te zastale na svom poduzetničkom putu. Prvenstvo odabira imat će polaznice koje posluju u području digitalnih ili zelenih transformacija ili ako nastoje da im poslovanje ima komponente digitalnog ili zelenog poslovanja. Program posebno poziva žene poduzetnice iz Ukrajine smještene u RH i Romkinje koje su započele svoje poduzetničke aktivnosti. Akademija započinje u siječnju i traje do sredine lipnja 2024. godine.

radi usklađivanja poslovnog i obiteljskog života, a sukladno preporukama Pravobraniteljice (2018.) vezano uz *Zakon o doprinosima*¹⁰¹.

1.7. SPOLNO UZNEMIRAVANJE

Uspoređujući s 2022. godinom, u izvještajnoj godini evidentiran je **nastavak rasta broja pritužbi** zbog spolnog uznemiravanja kao oblika diskriminacije iz područja disciplinskog/stegovnog/radnog i prekršajnog prava ali i u području kaznenog prava, posebice u sustavima zapošljavanja, rada i obrazovanja.

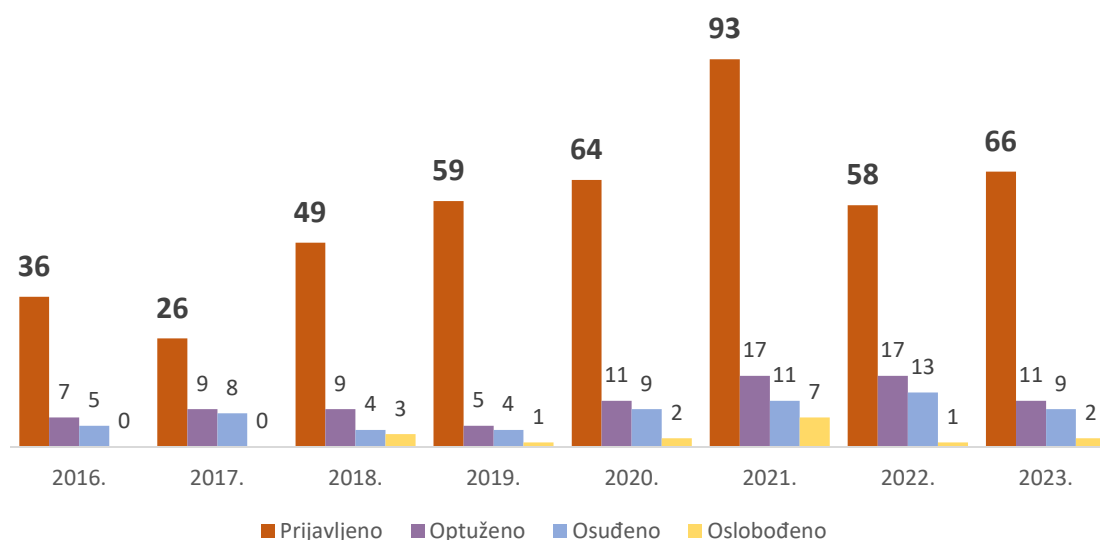
Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP) je primjerice zabilježio **rast broja prijava za kazneno djelo Spolno uznemiravanje iz čl.156. Kaznenog zakona - 66 u odnosu na 58 u 2022.**, dok je prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave (MPU) broj pravomoćnih osuđujućih **presuda za isto to kazneno djelo u padu – 9 u odnosu na 13 u 2022.** Što se spolne raščlambe tiče, među počiniteljima/okrivljenicima u 2022. - 2023., bila je po jedna žena (ali ni jedna u konačnici nije optužena i osuđena)¹⁰², **svi ostali počinitelji/okrivljenici ovog kaznenog djela su bili muškarci, a žrtve žene.**

Shodno istaknutom, nastavljamo bilježiti višegodišnji uočeni negativni trend malih brojki stvarno procesuiranih slučajeva, odnosno optuženih i pravomoćno osuđenih počinitelja na godišnjoj razini za ovo kazneno djelo te istovremeni rast broja prijava. Kao što se vidi iz grafikona „Statistički pokazatelji za kazneno djelo - Spolno uznemiravanje za razdoblje 2016. - 2023.“, od ukupnog broja prijavljenih slučajeva, **kazneno se procesuirala svega nekolicina slučajeva godišnje, dok je broj osuđujućih presuda i dalje vrlo nizak te u padu u odnosu na 2022.**

¹⁰¹ Pravobraniteljica je prilikom izmjena *Zakona o doprinosima (2018.)* dala preporuku da se za člana/icu uprave i/ili izvršnog direktora/icu i/ili upravitelja/icu zadruge prijavljenog **na pola radnog vremena, odnosno na nepuno radno vrijeme plaćaju umanjeni doprinosi**, a koji mogu biti definirani u skladu s visinom prihoda poduzeća. Predlagatelj tada nije uvažio prijedloge. (Godišnje izvješće o radu za 2018. godinu, str. 353., https://prs.hr/cms/posts_all/1/36).

¹⁰² DZS je dostavio podatke iz kojih proizlazi da je u 2022. godini bilo 55 prijavljenih počinitelja ovog KD, među kojima je bilo i 6 prijavljenih žena te ukupno 18 optuženih (svi muškarci) i 14 osuđenih. Sukladno statistikama DZS-a žena nije bilo među 14 osuđenih i 1 oslobođenom osobom. Razlike u dostavljenim podacima proizlaze iz različitih metodologija prikupljanja i praćenja podataka. **Pravobraniteljica već godinama ukazuje na potrebu harmonizacije podataka i usklađivanja metoda praćenja podataka od svih nadležnih tijela.**

Grafikon: Statistički pokazatelji za kazneno djelo -
Spolno uznemiravanje za razdoblje 2016. - 2023.

Izvori: MUP, MPU i DZS

Građani i građanke se i dalje Pravobraniteljici najčešće pritužuju na neučinkovitu zaštitu od strane poslodavaca, odnosno povjerenika/ca za zaštitu dostojanstva radnika/ca kod prijave za spolno uznemiravanje. U većini slučajeva nastavljammo svjedočiti tzv. 'zamjenama teza', pa su tako povjerenici/ce često skloni štititi poslodavca ili stati na stranu počinitelja, smatrajući da su žrtve, a ne počinitelji, zapravo te koje stvaraju probleme, koje su „lude“, „nestabilne“, „histerične“, izmišljaju ili instrumentaliziraju ovaj prijestup kako bi se osvećivale zbog drugih problema i slično. Opisani stereotipi i mitovi o ženama kada je u pitanju ovaj prijestup zapravo su direktna posljedica patrijarhalne paradigme kroz koju naše društvo i dalje gleda na spolno uznemiravanje.

Što se tiče broja prekršaja iz ZRS-a i tu bilježimo trend rasta. Prema podacima MUP-a, u 2023. godini evidentirano je ukupno 33 prekršaja za koja je prijavljeno isto toliko počinitelja (31 osoba muškog spola i 2 ženskog spola), dok je brojka evidentiranih prekršaja u 2022. godine iznosila 26, za koja je prijavljeno 25 počinitelja (svi muškog spola).

Na godišnjoj razini, Pravobraniteljica zaprima okvirno između 500 i 800 pritužbi građana/ki na diskriminaciju, od čega otprilike 1/5 dolazi iz područja zapošljavanja i rada. Pa je tako 2023. – 118 pritužbi zaprimljeno iz područja zapošljavanja i rada dok se od tog broja njih 28 odnosilo na uznemiravanje i spolno uznemiravanje (24%).

Međutim, trend koji u zadnjih nekoliko godina evidentiramo jest taj da **Pravobraniteljica zaprima sve veći broj pritužbi na spolno uznemiravanje s obilježjima kaznenog djela** iz članka 156. Kaznenog zakona – *Spolno uznemiravanje*. Ovaj trend upućuje na to da poslodavci i dalje nisu svjesni svojih obveza te da i dalje ili izbjegavaju podnijeti kaznene prijave ili ako podnesu, izbjegavaju paralelno procesuirati radno-pravni aspekt povrede pozivajući se na činjenicu da je

podnesena kaznena prijava. Ovdje je važno istaknuti kako podnesena kaznena prijava državnom odvjetništvu ne isključuje odgovornost institucije da odmah po zaprimanju prijave i sama utvrdi relevantne činjenice sukladno svojim internim aktima, zaštititi žrtvu te provede disciplinski i/ili stegovni postupak protiv počinitelja zbog težih ili lakših povreda obveza iz radnog odnosa i narušavanja ugleda institucije i to neovisno o tijeku i ishodu kaznenog postupka.

Tijekom izvještajne godine zaprimljeno čak 9 pritužbi u kojima su utvrđena obilježja kaznenih djela, odnosno u kojima je utvrđeno da su žrtve bile u odnosu podređenosti prema počiniteljima. **Svih 9 pritužbi upućeno je DORH-u na daljnje nadležno postupanje.** Iako po podnesenoj kaznenoj prijavi Pravobraniteljice, DORH redovno provede izvide i/ili istragu o čemu obavijesti i Pravobraniteljicu, vrlo mali broj slučajeva u konačnici rezultira terećenjem počinitelja i sudskim postupkom. Uz objektivnu preopterećenost DORH-a, te loše uvjete rada, posljedica je to i nedostatka sustavne edukacije DORH-a o rodno utemeljenom nasilju i posebice o seksualnom nasilju kao obliku rodno utemeljenog nasilja.

Na tragu unaprjeđenja sustava zaštite žrtava seksualnog nasilja i kažnjavanja počinitelja u području rada i zapošljavanja, kao i otklanjanja opisanih stereotipa, mitova i tabua koje prate spolno uznemiravanje, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova dala je tijekom izvještajnog razdoblja podršku **EU-projektu koji se bavi suzbijanjem seksualnog nasilja na radnom mjestu - „TEAMWORK#2: combaT sExuAlharassMent in the WORKplace vol_2“**.¹⁰³

Uloga Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u ovom projektu pokazala se od ključne važnosti jer osigurava dugoročnu održivost svih projektnih ciljeva kroz nastavak edukacija i podršku poslodavcima u ustrojavanju i poboljšavanju internih pravnih okvira za suzbijanje ove vrste spolne diskriminacije, a što Pravobraniteljica već godinama i radi. U okviru projektnih ciljeva uveden i tzv. **Helpdesk** ili poseban obrazac za prijavu seksualnog uznemiravanja na web-stranicama Pravobraniteljice. Idući korak je kreiranje posebnog informativnog dijela za poslodavce/institucije/tvrtke/organizacije, također na web-stranicama Pravobraniteljice gdje bi bile sadržane sve informacije o načinima kreiranja internih pravnih okvira, načinima vođenja postupaka po prijavama i sve ostale informacije važne za poslodavce kada je u pitanju spolno uznemiravanje.

Tijekom izvještajnog razdoblja **Europski sud za ljudska prava (ESLJP)** donio je svoju **odluku u jednom važnom slučaju seksualnog nasilja u kojem je također postupala i Pravobraniteljica.** ESLJP je (12.12.2023.) objavio presudu u predmetu Vučković protiv Hrvatske, slučaj na kojem je Pravobraniteljica postupala još od 2015. godine te se i 2018. godine umiješala u sudski postupak na strani žrtve. U predmetnom slučaju ESLJP je utvrdio da je Republika Hrvatska u kaznenom postupku koji se vodio radi seksualnog nasilja počinjenog na štetu podnositeljice zahtjeva, gospođe Vučković, izricanjem nerazmjerno blage kazne počinitelju, povrijedila prava podnositeljice zahtjeva zajamčena čl.3. i čl.8. Europske konvencije. Europski sud je izrazio jasno stajalište o neprihvatljivosti politike blagog kažnjavanja počinitelja (**izricanje kazne radom za opće dobro na slobodi počinitelju seksualnog nasilja**), na što **Pravobraniteljica kontinuirano upozorava već godinama.** Stoga,

¹⁰³ Vidjeti više u ovom Izvješću: II. EU projekti i drugi međunarodni i nacionalni projekti.

vjerujemo da će ova presuda pozitivno djelovati na sustav pravosuđa u RH te doprinijeti daljnjoj promjeni svijesti o potrebi učinkovitog i strogog kažnjavanja svih počinitelja nasilja nad ženama.

Nadalje, u ovoj godini nastavio se trend pojačanog normiranja ove materije kroz interne propise mnogih institucija, tvrtki i organizacija od kojih neke nisu niti imale propisane postupke za zaštitu dostojanstva radnika/ca i disciplinskog kažnjavanja počinitelja/ica u slučaju spolnog uznemiravanja.

Što se tiče izmjene zakonodavstva, krajem izvještajne godine, Ministarstvo pravosuđa i uprave, kao predlagatelj, uputilo je u e-Savjetovanje izmjene i dopune Zakona o kaznenom postupku, Kaznenog zakona i Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji kojima se predlažu strože kazne za nasilnike i osnažuje sustav zaštite žrtava. Ukoliko bi ove izmjene bile usvojene, spolno uznemiravanje više ne bi bilo kažnjivo prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji već bi isključivo predstavljalo kazneno djelo, ali bi i dalje ostalo u sferi diskriminacijskog, radno-pravnog prijestupa i prekršajnog prijestupa iz Zakona o ravnopravnosti spolova.

Pravobraniteljica je tijekom izvještajnog razdoblja pružila podršku, stručnu pomoć i edukaciju brojnim institucijama, organizacijama, tvrtkama i poslodavcima u izradi i unaprjeđenju internih pravnih okvira koji služe suzbijanju ove vrste nasilja.

Od Hrvatske gospodarske komore, Hrvatske udruge poslodavaca, Hrvatske radiotelevizije, Sveučilišta u Zagrebu, Akademije dramske umjetnosti, Veterinarskog fakulteta pa sve do pojedinih manjih tvrtki i jedinica područne (regionalne) i lokalne samouprave.

15. ožujka i 26. svibnja 2023. - U organizaciji Pravne službe, Pravnog fakulteta, Sveučilišta u Zagrebu, Pravobraniteljica je održala **edukacije zaposlenika/ca Pravnog fakulteta na temu prevencije spolnog uznemiravanja**, postupanja po prijavama, međunarodnog i domaćeg zakonodavnog okvira i prakse po pitanjima vezanim uz spolnu i rodnu diskriminaciju. Uz detaljno predstavljanje pravnog okvira, zatim distinkcije kod zakonodavnih definicija ovog prijestupa kao disciplinskog, prekršajnog i kaznenog, standarda vođenja disciplinskih postupaka te činjenice da podnošenje prekršajnih i kaznenih prijava nikada ne isključuje i disciplinsku odgovornost, odnosno paralelno vođenje disciplinskih i/ili stegovnih postupaka protiv počinitelja, iznesena je ukratko i praksa Ustavnog suda i Europskog suda za ljudska prava po tim pitanjima.

09. svibnja 2023. - Na poziv i u organizaciji TAIEX-a (Technical Assistance and Information Exchange instrument of the European Commission) i Nacionalne komisije za libanonske žene (The National Commission for Lebanese Women – NCLW), **u Beirutu je održana jednodnevna edukacija o pravnom okviru, iskustvima i praksi EU-a i Republike Hrvatske u prevenciji i borbi protiv seksualnog uznemiravanja.** Sudionici edukacije bili su libanonski suci/tkinje, tužitelji/ice, predstavnici/ce ministarstva obrane, policije, informiranja, socijale i zdravstva te organizacija civilnog društva, prvenstveno NCLW-a, koja je i potakla ovu edukaciju. Prezentacije na navedenu

temu održali su pravni savjetnik pravobraniteljice, Nebojša Paunović kao ekspert za rodno utemeljeno nasilje i spolno uznemiravanje i pravna savjetnica za pravosuđe Ministarstva pravosuđa Kraljevine Španjolske, Vanessa Untiedt. Eksperti su sudionicima detaljno predstavili međunarodni pravni okvir i praksu vezano uz pravno reguliranje i suzbijanje seksualnog uznemiravanja s naglaskom na iskustva EU-a i posebice Republike Hrvatske po pitanjima zaštite žrtava i procesuiranja počinitelja ovog prijestupa. Sa sudionicima edukacije podijeljena su iskustva rada Pravobraniteljice na pritužbama vezanim uz spolno uznemiravanje, preporuke te razvoj zakonodavnog okvira u RH, uz primjere iz prakse po pitanju svih oblika diskriminacijskih povreda i sankcija – radno pravnih, prekršajnih i konačno kaznenih.

20.-21. prosinca 2023. - U okviru EU-projekta „TEAMWORK#2: combaT sExuAlharassMent in the WORKplace vol_2, u prostorijama **Hrvatske udruge poslodavaca (HUP) u održana je dvodnevna edukacija** o suzbijanju spolnog uznemiravanja i seksualnog nasilja na radnom mjestu. Edukaciji su prisustvovali povjerenici/e za zaštitu dostojanstva radnika Hrvatske udruge poslodavaca (HUP), Hrvatske gospodarske komore (HGK), Hrvatske radio televizije (HRT), Grada Zagreba, Akademije dramskih umjetnosti u Zagrebu (ADU) te neke od ostalih sastavnica sveučilišta u Zagrebu, kao i predstavnici/e odabranih jedinica lokalnih, područnih (regionalnih) samouprava te škola. Edukacija i navedeni projekt namijenjeni su i svim drugim zainteresiranim organizacijama, institucijama i poslodavcima koji žele unaprijediti svoj pravni okvir i postupke zaštite žrtava od seksualnog nasilja. Dvodnevnom edukacijom o rodno utemeljenom nasilju te spolnom uznemiravanju, načinima i postupcima zaštite žrtava i kažnjavanja počinitelja, postupanja sa žrtvama, traumi i traumatskom iskustvu planira se ojačati prevenciju seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu kroz izgradnju kapaciteta poslodavaca i drugih organizacija za unaprjeđenje i izradu internih pravnih okvira za zaštitu žrtava i kažnjavanje počinitelja. Cilj projekta također je i potaknuti što širi krug poslodavaca te drugih organizacija, institucija, tvrtki i poslovnih subjekata na izgradnju koalicija i jačanje suradnje putem mehanizama razmjene iskustava posredstvom cehovskih, strukovnih i drugih organizacija te u konačnici poboljšati zaštitu osoba koje su preživjele rodno utemeljeno i seksualno nasilje na radnom mjestu kroz pružanje specijaliziranih usluga, unaprjeđenje pravnog okvira i internih pravnih akata te jačanje mehanizama zaštite žrtava i procesuiranja počinitelja.

Slijedi opis nekoliko slučajeva iz prakse rada Pravobraniteljice:

PRIMJER 1. U predmetu broj **PRS-01-01/23-9**, Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu jedne odvjetnice iz koje je proizlazila sumnja da je ista bila izložena **spolnoj diskriminaciji od strane suca Prekršajnog odjela Općinskog suda**, na način da ju je sudac udaljio iz sudnice samo iz razloga što nije poštovala njegov zahtjev da raskriži noge dok sjedi u sudnici. Kako je iz očitovanja suca koje je zatražila Pravobraniteljica proizlazilo da je isti doista zatražio od pritužiteljice da raskriži noge prije početka rasprave, te je nakon toga udaljio iz sudnice jer nije htjela postupiti po njegovoj naredbi, Pravobraniteljica je utvrdila diskriminatorno postupanje utemeljeno na spolu jer se sjedenje prekrštenih nogu ne može tretirati kao nepristojno sjedenje ili nepoštivanje suda posebice ako se, sukladno članku 6. Zakona o ravnopravnosti spolova, postupak suca stavi u usporedivu situaciju s

muškarcima kojima se sjedenje prekriženih nogu nikada ne uzima kao nepoštivanje suda, a još manje ih se zbog toga udaljuje iz sudnice. **Pravobraniteljica je stoga predsjednici suda uputila preporuke** u kojima je tražila da ista upozori suca na neprimjerenost njegovog ponašanja te da, ukoliko smatra da je potrebno, poduzme i druge mjere sukladno internim propisima protiv suca, kao i da razmisli o provođenju edukacije među sucima i sutkinjama o oblicima spolne diskriminacije, načinima zaštite od iste te kažnjavanju počinitelja. U povratnom očitovanju predsjednica suda istaknula je kako je **sudac sukladno preporuci upozoren na svoje ponašanje, ali da je sudac dodatno izuzet od daljnjeg suđenja u predmetnom slučaju**, zbog opasnosti od sukoba interesa.

PRIMJER 2. U predmetu broj **PRS-01-03/23-12**, Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu jedne odvjetnice koja se žalila na neprimjerenost i po spolu diskriminatorno ponašanje suca jednog županijskog suda prema njoj. Ukratko, ista se požalila da je predsjedavajući sudac njen opravdan izostanak s ročišta neprimjerenost javno komentirao iznoseći pred medijima informacije o njenom zdravstvenom stanju, te i propitivao njenu sposobnost za daljnjem sudjelovanju u predmetnom suđenju. U bitnom, u očitovanju suca koje je Pravobraniteljica zatražila isti se nije osvrtao na pritužbene razloge već je uglavnom ukazivao na kompleksnost i opsežnost predmetnog slučaja u kojem je pritužiteljica ujedno i branjenica jednog od optuženih, zatim na veliki interes javnosti prema ovom sudskom postupku te značajne troškove postupka koji nastaju zbog odgoda ročišta. Kako je izostalo očitovanje o pritužbenim razlozima, Pravobraniteljica je zauzela stajalište da je komentar izrečen upravo na onaj način na koji je pritužiteljica navela u svojoj pritužbi i to s diskriminatornim učinkom. Sukladno navedenom, **Pravobraniteljica je predsjedniku suda uputila preporuku** da skrene pozornost sucu da opisano ponašanje prema pritužiteljici nije bilo primjerenost, da je imalo po spolu diskriminatorni učinak na nju, te da se javno iznošenje informacija o nečijem zdravstvenom stanju ne može pravdati opsežnošću i kompleksnošću predmeta, troškovima postupka i slično. Sud se do završetka pisanja ovog Izvješća nije očitovao Pravobraniteljici da li prihvaća preporuke.

PRIMJER 3. U predmetu **PRS-01-01/23-3**, pritužbu je Pravobraniteljici podnijela jedna prometnica vlakova žaleći se da je izložena spolnom uznemiravanju od strane radnika partnerske tvrtke s kojim često dolazi u kontakt na radnom mjestu. Pravobraniteljica je zatražila dokumentaciju i izvješća od oba poslodavca. Iz dostavljenih izvješća i priložene dokumentacije proizlazi da su poslodavci proveli odvojene postupke po pritužbi pritužiteljice te da poslodavac čiji je radnik optužen za spolnu uznemiravanje nije u postupku utvrdio postojanje spolnog uznemiravanja već samo neprimjerene komunikacije između pritužiteljice i njihovog djelatnika, dok je poslodavac čija je radnica podnijela pritužbu u svom postupku utvrdio da je pritužiteljica bila žrtva verbalnog i neverbalnog spolnog uznemiravanja radnika partnerske tvrtke. No, na temelju provedenog postupka i utvrđenih činjenica, poslodavac čiji je radnik optužen za spolno uznemiravanje ipak je odlučio odrediti privremene mjere zaštite pritužiteljice na način da je rad organizirao tako da njihov djelatnik ne može doći u kontakt s pritužiteljicom dok mu je dodatno, zbog utvrđene neprimjerene komunikacije (koju je u postupku i sam priznao), izdano pisano upozorenje s mogućnošću otkaza ugovora o radu zbog skrivljenog ponašanja. Na temelju analize zaprimljene pritužbe i očitovanja poslodavaca, Pravobraniteljica je u svojoj odluci zauzela stajalište da poslodavci u svojim postupcima nisu pritužiteljicu dodatno izlagali

spolnoj diskriminaciji te da su poduzeta zaštita pritužiteljice, kao i ostali poduzeti koraci u smislu kažnjavanja prijavljenog radnika, bili primjereni s obzirom na razinu utvrđenosti činjenica. Međutim, propusta u provedenim postupcima je ipak bilo pa u je tom smislu **Pravobraniteljica poslodavcima izdala određene preporuke i upozorenja** kako bi se uočeni propusti otklonili, odnosno kako se ne bi ponavljali u budućnosti. Prvo, kod provođenja postupka po pritužbi zbog spolnog uznemiravanja djelatnice jednog poslodavca protiv djelatnika drugog poslodavca, izdana je preporuka da poslodavci usko surađuju jedan s drugim s posebnim senzibilitetom za žrtvu. Drugo, u sudskim i svim ostalim postupcima za zaštitu od diskriminacije, a posebice u postupcima za zaštitu dostojanstva radnika/ca postoji obveza primjene tzv. načela prebacivanja tereta dokaza. Naime, dokazivanje da nije bilo diskriminacije leži na počinitelju/prijavljenom, a ne na žrtvi, odnosno pritužiteljici. Drugim riječima, ako pritužiteljica učini vjerojatnim da je došlo do diskriminacije, a počinitelj nema nikakvih dokaza da do nje nije došlo, odnosno da istu nije počinio (osim primjerice pukog negiranja), poslodavac je dužan utvrditi diskriminaciju/spolno uznemiravanje. I konačno, poslodavci su upozoreni da moraju poštivati odredbe članka 2. Zakona o ravnopravnosti spolova o zabrani reviktimizacije žrtve. U povratnom očitovanju **poslodavci su istaknuli kako prihvaćaju upozorenje i preporuku Pravobraniteljice.**

PRIMJER 4. U predmetu broj **PRS-01-01/23-7**, Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu jedne ženske osobe u kojoj se ista žalila kako je bila **žrtva spolnog uznemiravanja na radnom mjestu**, a da po prijavi istog nije od poslodavca dobila primjerenu zaštitu. Pritužiteljica je istaknula kako joj je kolega protiv njezine volje obje ruke stavio na vrat praveći se da je masira da bi joj potom povukao patent radne jakne te joj obje ruke stavio na grudi, nakon čega da ga je odgurnula. Navedeni događaj navodi da je prijavila nadređenom zatraživši da se kolega odmah makne iz njezine smjene te prijavila policiji. Nakon provedenog ispitnog postupka Pravobraniteljica je ustanovila kako je poslodavac u konkretnom slučaju pokrenuo postupak radi zaštite dostojanstva, međutim isti nije dovršio pod obrazloženjem da je svako daljnje postupanje u ingerenciji nadležne PU prema podnesenoj kaznenoj prijavi pritužiteljice za kazneno djelo bludne radnje. Pravobraniteljica je zauzela stajalište kako je poslodavac svakako trebao dovršiti započeti postupak zaštite dostojanstva na način da, neovisno od daljnjeg postupanja policije, donese svoju odluku koja se odnosi na povredu dostojanstva odnosno na spolno uznemiravanje na radnom mjestu. **Pravobraniteljica je upozorila poslodavca** kako je postupanje policije u konkretnom slučaju usmjereno isključivo na postupanje po zaprimljenoj kaznenoj prijavi pritužiteljice radi počinjenja kaznenog djela Bludne radnje, ali ne i na postupanje koje bi se odnosilo na povredu dostojanstva radnika/ice i spolno uznemiravanje na radnom mjestu kao oblika povrede obveza iz radnog odnosa. Pravobraniteljica je poslodavcu ukazala i na relevantnu praksu Ustavnog suda RH (U-III-4798/2010 od 12.6.2014.) koja je u skladu s navedenim. Stoga je Pravobraniteljica istaknula kako podnošenje kaznene prijave radi počinjenja kaznenog djela i postupanje policije odnosno drugih nadležnih tijela nikako nije zapreka za paralelno provođenje disciplinskog postupka pred poslodavcem, u konkretnom slučaju postupka radi zaštite dostojanstva radnika odnosno utvrđivanja spolnog uznemiravanja kao povrede obveza iz radnog odnosa. Unatoč nepostojanju konačne odluke poslodavca, isti je ipak žurno poduzeo aktivnosti kojima je predmetni djelatnik raspoređen u drugu smjenu rada čime mu je onemogućen kontakt s pritužiteljicom. Iz dostavljenog izvješća i priložene dokumentacije poslodavca, proizlazilo je da isti zapošljava 83

djelatnika/ice, od čega je 17 žena (udio od 20,5%) a muškaraca 66 (udio od 79,5%), a što ukazuje kako su žene zastupljene u znatno manjem broju od muškaraca što navedeni kolektiv čini većinski „muškim“, radi čega je poslodavac svakako trebao problematici spolnog uznemiravanja na radnom mjestu pridavati značajniju pažnju te imati senzibilan pristup za ovu problematiku s obzirom na rodnu uvjetovanost ovog prijestupa. Osim toga, kako poslodavac zapošljava više od 75 radnika, isti je bio dužan imenovati dvije osobe različitog spola koje su osim njega ovlaštene primati i rješavati pritužbe vezane za zaštitu dostojanstva radnika, a što nije učinio. Radi svega navedenog Pravobraniteljica je poslodavcu uputila upozorenja i odgovarajuće preporuke. U povratnom očitovanju **poslodavac je naveo kako je pripremio konačan prijedlog novog Pravilnika o radu** kako bi se isti uskladio u cijelosti sa novim Zakonom o radu. Nadalje navodi se kako je predmetni djelatnik ispunio zakonske uvjete za mirovinu te da mu je radni odnos prema njegovom zahtjevu prestao, a radi čega da poslodavac nije bio u mogućnosti donijeti odluku u postupku zaštite dostojanstva pritužiteljice. Pravobraniteljica je obavijestila poslodavca kako će reagirati prema nadležnim tijelima ukoliko u budućnosti bude imala saznanja o sličnim pritužbama njegovih radnika/ica.

1.7.1. Zaključno razmatranje i preporuke

U izvještajnoj godini zamijećen je daljnji nastavak **trenda anonimnog prijavljivanja spolnog uznemiravanja**. Pravobraniteljica je kroz svoj rad na praćenju ove vrste rodno utemeljenog nasilja primijetila kako **i dalje prevelik broj žrtava nema povjerenja u sustav zaštite** i učinkovitost progona te u pravednost brze, odnosno stroge osude počinitelja, pa žrtve pritužbe ili uopće ne podnose ili ih podnose anonimno ili ih u pojedinim slučajevima umjesto njih podnose treće osobe, opet anonimno prijavljujući ovu vrstu prijestupa ponekad i bez informacija o svom identitetu i/ili identitetima žrtava.

Iako takve anonimne pritužbe značajno ograničavaju postupanje te su istovremeno znak slabosti sustava da zaštiti žrtve i osudi počinitelje, ono što je Pravobraniteljica u svim svojim stručnim ali i javnim istupima uvijek naglašavala jest činjenica da, iako ograničeno, postupanje po anonimnim prijavama mora biti omogućeno i propisano jer se kroz takve postupke, u kojima se provjeravaju i istražuju anonimne prijave, vrlo često dođe do konkretnih dokaza i svjedoka što povratno osnažuje žrtve i omogućava normalnu provedbu postupka i kažnjavanje počinitelja.

Imajući u vidu sve navedeno, Pravobraniteljica kontinuirano upućuje **preporuke** kako bi se institucionalni, pravosudni i zakonodavni okvir borbe protiv spolnog uznemiravanja unaprijedio:

- (1) Formalizirati i propisati, odnosno uvesti obvezu i ustrojiti jasne formalno-pravne i sadržajne okvire za međuresornu suradnju na svim razinama, posebice između policije, državnog odvjetništva i pravosuđa, zdravstvenih i socijalnih institucija u slučajevima seksualnog nasilja.
- (2) Uvesti sustavnu, redovitu i cjeloživotnu edukaciju sudaca/kinja i državnih odvjetnika/ca pri Pravosudnoj akademiji isključivo o progonu i kažnjavanju slučajeva rodno utemeljenog i seksualnog nasilja, kao i specijaliziranu edukaciju svih povjerenika/ca za zaštitu dostojanstva radnika/ca u državnom i privatnom sektoru te uvesti redovitu edukaciju o rodnoj ravnopravnosti i spolnoj diskriminaciji u sve odgojne i obrazovne institucije.

- (3) Nastaviti s edukacijom policije po pitanju istraživanja i procesuiranja svih oblika seksualnog nasilja.
- (4) Zakonom o radu propisati minimum standarda koji moraju preuzeti poslodavci iz svih sektora (državnih/javnih i privatnih), kao i sve obrazovne i ostale institucije, te propisati obvezu poslodavaca preuzimanja i ugrađivanja navedenih minimalnih standarda u svoje jedinstvene interne pravne akte, bez obzira na broj zaposlenih osoba¹⁰⁴.
- (5) Osvijestiti problem i njegove posljedice na položaj žena na tržištu rada te slijedom toga i na opću ekonomsku i demografsku situaciju. Provesti javne kampanje s ciljem edukacije i osvještavanja javnosti o ovom problemu, uz pokretanje zakonodavne reforme.
- (6) Uključiti mušku populaciju u aktivno suzbijanje ovih (ali i drugih) oblika diskriminacije odnosno rodno uvjetovanog nasilja.
- (7) Potpisati i ratificirati Konvenciju br. 190. o sprječavanju nasilja i uznemiravanja u svijetu rada, koju je (2019.) donijela Međunarodna organizacija rada, a kojom se državama članicama nalaže poduzimanje niza mjera s ciljem prevencije i sprječavanja rodno utemeljenog nasilja i uznemiravanja u području zapošljavanja i rada, ističući da su žrtve tih oblika nasilja najčešće djevojke i žene.
- (8) Obvezati sve poslodavce kojima je jedini ili većinski osnivač/vlasnik RH i/ili JLP(R)S da redovno objavljuju podatke o broju postupaka provedenih povodom zahtjeva za zaštitu dostojanstva na svojim web-stranicama.
- (9) Osnažiti sve postojeće nacionalne preventivne mehanizme.

1.8. RODILNE I RODITELJSKE POTPORE

1.8.1. Analiza korištenja roditeljskih potpora po spolu

Dana 1. siječnja 2023., na snagu je stupio novi Zakon o roditeljskim potporama¹⁰⁵ (ZRRP). Navedenim zakonom se, radi zaštite materinstva, njege novorođenog djeteta i njegova podizanja, ravnopravne podjele prava i obveza skrbi o djetetu između oba roditelja te usklađenosti obiteljskog i poslovnog života propisuje pravo roditelja i njemu izjednačene osobe na vremenske i novčane

¹⁰⁴ Minimalni standardi koji Pravobraniteljica predlaže da se uvedu u Zakon o radu odnose se na propise koje čine temeljne interne pravne arhitekture za procesuiranje, sankcioniranje i zaštitu žrtava spolnog uznemiravanja i spolne diskriminacije za sve poslodavce, kako iz državnog tako i iz privatnog sektora, uključujući i obrazovne institucije, akademije, škole, sportska društva, pravosuđe itd. Pa bi tako Zakonom o radu bilo potrebno propisati jedinstvene rokove zastare za prijavu spolnog uznemiravanja kao disciplinskog/prekršajnog prijestupa, osnovnu kategorizaciju disciplinskih/prekršajnih sankcija kada je u pitanju spolno uznemiravanje i spolna diskriminacija u svim područjima rada, način postupanja po neanonimnim i anonimnim pritužbama, obvezu vođenja disciplinskog postupka bez obzira na podnošenje kaznene prijave zbog istog prijestupa, kao i sve ostale važne normativne standarde koji trebaju predstavljati minimum informacija, pravnih kriterija i temelja koje svi moraju preuzeti i ugraditi u svoje interne propise. Današnji standardi koje propisuje Zakon o radu omogućavaju svakom poslodavcu, tvrtki, organizaciji, instituciji, tijelu državne uprave i slično da donose svoje interne akte iz ove materije praktički po vlastitom nahođenju upravo iz razloga što ne postoje propisani jedinstveni zakonodavni i pravni minimalni standardi obvezni za sve.

¹⁰⁵ Zakon je donesen 20.12.2022. i objavljen u „Narodnim novinama”, br. 152/2022. Neke od novina koje su ZRRP-om definirane odnose se i na povećanje materijalnih prava pojedinih skupina zaposlenih i samozaposlenih roditelja, sa 70% na 125% proračunske osnovice za određena prava, a što Pravobraniteljica pozdravlja.

potpore, uvjeti i način njihova ostvarivanja i financiranja te tijela nadležna za provedbu toga Zakona (čl.1.).¹⁰⁶

Kao i tijekom ranijih godina, Pravobraniteljica je u izvještajnom razdoblju nastavila sa aktivnostima povezanima s ravnotežom između poslovnog i privatnog života, poticanjem očeva da se što ranije uključe u skrb o djeci te općenito aktivnostima iz područja roditeljskih i roditeljskih potpora od kojih se posebice izdvajaju slijedeće.

19. ožujka 2023. - Pravobraniteljica je objavila **javno priopćenje povodom Dana očeva**¹⁰⁷ istaknuvši kako su očevi u Republici Hrvatskoj i dalje opterećeni patrijarhalnim rodnim ulogama te se od njih primarno očekuje ekonomska skrb za djecu i obitelj. Tako postavljene društvene uloge i očekivanja od muškaraca zasigurno ne doprinose korištenju prava koje očevi imaju vezano uz ostanak uz dijete u najranijoj dobi.

25. travnja 2023. - Predstavnik Pravobraniteljice je u Virovitici sudjelovao na **okruglom stolu na temu “Ravnopravnost u društvu i u obitelji – važnost, postignuća i izazovi”**, koji je organizirala udruga S.O.S. Virovitica u sklopu projekta „*Tata i ja = prijateljica dva*“.¹⁰⁸ U svom izlaganju predstavio je iskustva u radu Pravobraniteljice vezano uz rad na pritužbama koje se odnose na diskriminaciju u navedenom području, uključujući i preporuke Pravobraniteljice koje smjeraju većem uključivanju očeva u poslove koji su stereotipno i tradicionalno smatrani ženskim poslovima u obitelji.

13. - 14. lipnja 2023. - U organizaciji Europske mreže tijela za jednakost (Equinet) i Europske komisije, u Bruxellesu je održan seminar na temu **Direktive 2019/1158 o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i skrbnika** s ciljem jačanja kapaciteta tijela za jednakost u svrhu praćenja učinkovite implementacije Direktive. Seminaru je prisustvovalo 50-ak stručnjaka/inja iz redova EU institucija, tijela za jednakost, državnih inspektorata, akademske zajednice te organizacija civilnog društva. U sklopu seminara održan je i panel na temu transponiranja Direktive pod nazivom „*Transposition of the Directive: status quo and ways forward*“, kojeg je vodila Karen Vandekerchove, čelnica Odjela za ravnopravnost spolova u Europskoj komisiji, a u okviru kojeg je izlaganje o transponiranju Direktive održao i zamjenik pravobraniteljice.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Još posljednjim izmjenama i dopunama ZRRP-a (stupile na snagu 1.8.2022.) koje su prethodile donošenju novog ZRRP-a zakonodavstvo je usklađeno s *Direktivom 2019/1158 Europskog parlamenta i Vijeća od 20.6.2019. o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i pružatelja skrbi i o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 2010/18/EU* te je poseban naglasak bio stavljen na aktivniju ulogu očeva i na ravnopravnije roditeljstvo. Pravobraniteljica se tijekom svih zakonskih izmjena prava iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora u postupcima javnog savjetovanja, kao i u svojim ranijim izvješćima o radu, kontinuirano zalagala za **potpuno delimitiranje iznosa roditeljskih naknada** kao i za povišenje svih ostalih naknada iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora. Također, Pravobraniteljica je ukazivala i na potrebu isplate **dvostrukih novčanih naknada i potpora iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora u slučajevima poroda blizanaca** te će i u svojem budućem radu prilikom predmetnih izmjena svakako ukazivati na navedeno.

¹⁰⁷ Na isti datum Dan očeva obilježavaju i Portugal, Španjolska, Belgija, Italija, te Lichtenstein. U Švedskoj, Norveškoj, Finskoj i Danskoj, Dan očeva obilježava se drugu nedjelju u studenom, a u 52 zemlje svijeta treće nedjelje u lipnju.

¹⁰⁸ Projekt je usmjeren na poticanje i osnaživanje očeva za aktivniju obiteljsku ulogu pružanjem podrške i informacija o pozitivnim pravnim propisima usmjerenih obitelji i važnosti ravnomjerne raspodjele obiteljskih obveza, senzibilizaciju javnosti i poslodavaca i razbijanje stereotipa i predrasuda vezanih za ravnopravnost spolova. Projekt se provodi uz financijsku podršku SDUDM-a, a projektne aktivnosti provodi Udruga SOS Virovitica.

¹⁰⁹ Zamjenik pravobraniteljice je održao prezentaciju na koji način su u hrvatskom zakonodavstvu transponirani zahtjevi Direktive u pogledu instituta očinskog i roditeljskog dopusta, dopusta za pružatelje skrbi te odredbe o fleksibilnim uvjetima rada, s posebnim fokusom na aspekte većih pogodnosti i bolje pravne zaštite očeva te općenito roditelja djece u dobi do 8 godina i pružatelja skrbi za

29. lipnja 2023. - Pravobraniteljica je održala virtualnim putem sastanak sa predstavnicama udruga Roda - Roditelji u akciji, CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje te SOS Rijeka - Centar za nasilje i ljudska prava. Na sastanku se raspravljalo o pojedinim pitanjima od zajedničkog interesa vezano uz ostvarivanje prava trudnica, roditelja i roditelja iz sustava obveznog zdravstvenog osiguranja kao što su visina naknade plaće za vrijeme bolovanja zbog bolesti i komplikacija u vezi s trudnoćom i porodom te pitanje reguliranja bolovanja kod prekida trudnoće. Također su raspravljena i pojedina pitanja regulirana ZRRP-om vezano uz način obračunavanja i uvjete ostvarivanja tih potpora. Ukazano je i na problematiku nedovoljne informiranosti građana/ki o pravima iz sustava obveznog zdravstvenog osiguranja te roditeljskih i roditeljskih potpora i načina ostvarivanja tih prava, a na što ukazuju i pojedine pritužbe koje je Pravobraniteljica zapimala.

Kolovoz 2023. - Pravobraniteljica se uključila u postupak javnog savjetovanja o **Nacrtu Nacionalnog programa za zaštitu i promicanje dojenja za razdoblje od 2023. do 2026. godine** (Nacionalni program) istaknuvši kako niti jedan od predviđenih 9 ciljeva, 21 podcilja, 35 mjera i 73 aktivnosti nije usmjeren na promoviranje i korištenje *zakonskog prava na stanku za dojenje*, kao niti općenito na *aktivnosti vezane uz provođenje dojenja na radnom mjestu*, posebice u vidu stvaranja pozitivne klime kod poslodavaca te informiranja samih žena o korištenju navedenog prava.¹¹⁰ Uvidom u točku 3. Nacionalnog programa (Opis prioriteta javne politike), proizlazi kako navedeni program ima za cilj „povećati učestalost isključivog i ukupnog dojenja”, te da je potrebno planirati nastavak rada na poboljšanju uvjeta rađanja sa stajališta ljudskih prava u rodilištima u RH uvođenjem novog programa „Rodilište-prijatelj majki i djece“ uz „*poticanje dojenja na dječjim odjelima bolnica i u zajednici*“. Navedeno ukazuje kako bi se **poticanje dojenja**, osim unutar zdravstvenog sustava, trebalo **promovirati i u zajednici koja svakako uključuje i radno mjesto**. Stoga je Pravobraniteljica stala kako je ovo najprikladniji dokument za osvještavanje poslodavaca u cilju osiguravanja odgovarajućih uvjeta za korištenje predmetnog prava, a koje pravo je ključno za dosljednu provedbu Nacionalnog programa. Primjedbe Pravobraniteljice su primljene na znanje.¹¹¹

koje se Pravobraniteljica zalagala tijekom procesa transponiranja Direktive. Između ostalog, ukazano je na **prijedloge Pravobraniteljice za dužim trajanjem očinskog dopusta, potpuno delimitiranje iznosa naknada za dopuste i uvođenje plaćenog dopusta za pružatelje skrbi umjesto neplaćenog** te druge intervencije Pravobraniteljice u cilju većeg poticanja očeva na korištenje pogodnosti iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora i omogućavanje lakšeg usklađivanja poslovnog i obiteljskog života. Zaključno, kao primjer dobre prakse djelovanja tijela za jednakost istaknut je **EU projekt „Prema stvarnoj ravnopravnosti muškaraca i žena”**, kojeg je **Pravobraniteljica kao nositeljica provela** sa svrhom uklanjanja rodni stereotipa i nametnutih obiteljskih i profesionalnih rodni uloga žena i muškaraca, senzibiliziranja poslodavaca i poticanja na kreiranje obiteljski orijentiranih politika te promoviranje proaktivnije uloge očeva u formativnim godinama razvoja djeteta.

¹¹⁰ Pravobraniteljica ovoj problematici kontinuirano pridaje pažnju, a još tijekom 2015. sa udrugom Roditelji u akciji - RODA provela je zajedničko istraživanje na temu „*Korištenje prava na stanku za dojenje djeteta*”, imajući u vidu kako se navedeno pravo (prema podacima HZZO-a) koristi u relativno malom broju slučajeva te da se u razdoblje od 2014. pa nadalje *kontinuirano smanjuje broj majki koje koriste to pravo*. Imajući u vidu rezultate navedenog istraživanja, Pravobraniteljica je kontinuirano u svom radu upućivala slijedeće **preporuke**: 1. Potreba daljnjeg osvještavanja žena u pogledu zakonskih jamstava koja štite njihove interese na tržištu rada za vrijeme trudnoće i majčinstva. 2. Potpuno informiranje žena o korištenju prava na stanku za dojenje djeteta. 3. Aktivno provoditi kampanje radi stvaranja pozitivne klime i javnog mišljenja, uključujući poslodavce, o korištenju stanke za dojenje djeteta. 4. Osigurati puni iznos plaće za vrijeme korištenja prava na stanku za dojenje djeteta.

¹¹¹ Ministarstvo zdravstva je navelo kako reguliranje radni prava nije u dosegu predmetnog dokumenta, međutim svjesno je potrebe informiranja budućih roditelja i majki o zakonskim pravima, uključujući i zakonsko pravo na stanku za dojenje te općenito o aktivnostima vezanim za dojenje na radnom mjestu. Prema navodima Ministarstva zdravstva, informiranje će se provoditi u sklopu cilja 7. Osnajivanje i nastavak programa promicanja dojenja u okviru zdravstvenog sustava i cilja 8. Osnajivanje i nastavak programa promicanja dojenja u zajednici.

5. listopada 2023. - Održan je **sastanak sa predstavnicama Udruge SIDRO** - odgojitelji u zaštiti prava djeteta u dječjem vrtiću, a na temu ostvarivanja prava na *dopust trudne radnice* velikog broja odgojiteljica u dječjim vrtićima, s obzirom da u praksi prilikom ostvarivanja navedenog prava (koje je regulirano u ZRRP-u) dolazi do određenih poteškoća, kako od strane ovlaštenih liječnika specijalista koji daju svoja stručna mišljenja, tako i od strane samih poslodavaca prilikom priznavanja navedenih prava.¹¹²

Prosinac 2023. - Pravobraniteljica se uključila u postupke **javnog savjetovanja** o Pravilniku o sadržaju i načinu podnošenja izvješća o ostvarivanju prava na roditeljske potpore te Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja elektroničkog očevidnika o korisnicima prava na roditeljske potpore, ukazavši na potrebu uvrštavanja odredbe o korištenju pojmova s rodnim značenjem, sukladno čl.43. ZORS-a, a koja primjedba je u oba pravilnika **prihvaćena**.

27. lipnja 2023. - U ovom području svakako treba istaknuti i kako je **Ustavni sud RH** donio odluku (broj U-III-3641/2020) kojom je usvojio ustavnu tužbu podnositeljice zaključivši da je u konkretnom slučaju osporenim odlukama (HZZO-a i sudova) na štetu podnositeljice povrijeđena opća zabrana diskriminacije propisana čl.14. Ustava RH u vezi s ostvarenjem prava na naknadu plaće propisanog čl.24. ZRRP-a.¹¹³ U navedenom slučaju USRH se pozvao i na odluku ESLJP u predmetu *Jurčić protiv Hrvatske* u kojem je sud ustanovio kako su podnositeljici povrijeđena prava u odnosu na naknadu za vrijeme čuvanja trudnoće kao i roditeljsku naknadu koju joj je HZZO odbio isplatiti u punom iznosu kao zaposlenoj osobi, a u navedenom predmetu je (još 2010.) postupala i *Pravobraniteljica koja je uputila HZZO-u upozorenja i preporuke radi spolne diskriminacije, koje stajalište je kasnije potvrdio i ESLJP*.

Kao i ranijih godina, od strane Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO) pribavljeni su podaci iskazani po spolu o broju korisnica/ka roditeljskih potpora (razdoblje 1.1. – 31.12.2023.).

¹¹² Više o navedenom se nalazi u opisu slučaja PRS 12-04/23-80.

¹¹³ Narodne novine, broj 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, 152/14, 59/17, 37/20).

U konkretnom slučaju HZZO kao prvostupanjsko tijelo je rješenjem odbio podnositeljičin zahtjev za priznanje prava na naknadu plaće na teret HZZO-a za vrijeme korištenja roditeljskog dopusta iz razloga što ista (kao samozaposlena majka koja obavlja gospodarsku djelatnost) nije bila podmirila svoje obveze s osnova doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje u trenutku nastanka privremene spriječenosti za rad. Radi navedenog, sukladno čl.81.st.1. ZOZO-a, prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja se ograničavaju na pravo na hitnu medicinsku pomoć što podrazumijeva pružanje dijagnostičkih i terapijskih postupaka koji su nužni u otklanjanju neposredne opasnosti za život i zdravlje. Navedeno stajalište i odluku HZZO-a potvrdili su i sudovi (Upravni sud u Splitu i Visoki upravni sud RH), koji su istaknuli kako nije osnovan prigovor tužiteljice da se u konkretnoj situaciji primjenjuje isključivo ZRRP, odnosno da se ne može primijeniti ZOZO. USRH je ponovio da je kao cilj koji se ZRRP-om nastoji ostvariti, člankom 1. stavkom 1. tog Zakona, propisana zaštita materinstva, njega novorođenog djeteta i njegova podizanja, te usklađenje obiteljskog i poslovnog života. Stoga, *novčane potpore propisane tim Zakonom ne služe kao pomoć samo majkama, već i novorođenoj djeci te cijeloj obitelji. Rodiljni dopust i s njim povezana prava imaju za cilj promicanje ravnopravnosti žena i muškaraca u pogledu njihovih mogućnosti na tržištu rada.* To su sve vrijednosti zaštićene člancima 3. i 62. Ustava RH, pa se pravo na roditeljski dopust te s njim povezane novčane naknade ne može tumačiti restriktivno. Slijedom navedenog, USRH navodi kako „ne može zaključiti da je u konkretnom slučaju uskraćivanje prava podnositeljici na korištenje roditeljske naknade kao samozaposlene majke zbog duga s osnova doprinosa za zdravstveno osiguranje imalo objektivno i razumno opravdanje.”.

Tabela: Statistički pokazatelji o korisnicima roditeljskih i roditeljskih potpora u 2023.

RODILJNI DOPUST DO 6 MJESECI STAROSTI DJETETA		RODITELJSKI DOPUST NAKON 6 MJESECI STAROSTI DJETETA		RAD S POLOVICOM PUNOG RADNOG VREMENA (SVI OBLICI)		DOPUST ZA NJEGU DJETETA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU DO 8. GOD		SKRAĆENO RADNO VRIJEME ZBOG NJEGE DJETETA (SVI OBLICI)	
UKUPNO - 68.402		UKUPNO - 48.188		UKUPNO - 5.328		UKUPNO - 5.606		UKUPNO - 8.842	
M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
156 ili 0,23%	68.246 ili 99,77%	2.022 ili 4,2%	46.166 ili 95,8%	620 ili 11,64%	4.708 ili 88,36%	175 ili 3,12%	5.431 ili 96,88 %	823 ili 9,31%	8.019 ili 90,69%
RODILJNA POŠTEDA		RODITELJSKA POŠTEDA (SVI OBLICI)		RODILJNA BRIGA DO 6. MJESECA		RODITELJSKA BRIGA (SVI OBLICI)		STANKA ZA DOJENJE	
UKUPNO - 2.837		UKUPNO - 4.974		UKUPNO - 6.193		UKUPNO - 10.847		UKUPNO - 38	
M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
1 ili 0,04%	2.836 ili 99,96%	5 ili 0,1%	4.969 ili 99,9%	6 ili 0,1%	6.187 ili 99,9%	38 ili 0,35%	10.809 ili 99,65%	-	38 ili 100%

Očinski dopust uveden je u hrvatski sustav roditeljskih i roditeljskih potpora tijekom 2022.¹¹⁴. Odredbom čl.7.st.1.t.14. ZRRP-a očinski dopust je definiran kao dopust zaposlenog ili samozaposlenog oca ili *njemu izjednačene osobe koja se brine o djetetu*¹¹⁵, povodom rođenja djeteta, radi pružanja njege i podizanja tog djeteta. Nadalje, čl. 16. ZRRP-a navodi kako zaposleni ili samozaposleni otac ima pravo, nakon rođenja djeteta, na očinski dopust u neprekidnom trajanju, ovisno o broju rođene djece, od 10 radnih dana za jedno dijete i od 15 radnih dana u slučaju rođenja blizanaca, trojki ili istodobnog rođenja više djece, a navedeno pravo se može koristiti do navršanih šest mjeseci života djeteta pod uvjetom da u isto vrijeme ne koristi jedno od prava propisanih ZRRP-om. Očinski dopust se može koristiti neovisno o radnopravnom statusu majke te je neprenosiv. Iz dostavljenih podataka HZZO-a o korisnicima roditeljskih i roditeljskih potpora proizlazi kako je **očinski dopust koristilo ukupno 16.289 korisnika**. Pritom je očinski dopust u trajanju od 10 dana koristilo

¹¹⁴ Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o roditeljskim i roditeljskim potporama koji je donesen 15.7.2022., a stupio na snagu 1.8.2022. godine

¹¹⁵ Pravobraniteljica je još tijekom savjetovanja sa zainteresiranom javnošću na Nacrt prijedloga izmjena i dopuna ZRRP-a, ukazala kako kod transponiranja odredaba Direktive o očinskom dopustu nije pojašnjeno koje sve osobe ulaze u pojam „*ekvivalentni drugi roditelji*”, a koje Direktiva u korištenju ovog prava izjednačava s očevima, pretpostavljajući da opseg mogućih korisnika navedenog prava treba promatrati i iz aspekta članka 3. st. 4. trenutno važećeg ZRRP-a, prema kojem se odredbe ZRRP-a primjenjuju pod jednakim uvjetima na roditelje u bračnoj i izvanbračnoj zajednici, kao i na roditelje ili **njima izjednačene osobe** koje se brinu o djetetu, a koje se ne nalaze u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici. Prilikom savjetovanja o Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama ZRRP-a, u lipnju 2022., Pravobraniteljica je istaknula kako bi, u cilju otklanjanja eventualnih nejasnoća u primjeni propisa o tome tko može biti korisnik očinskog dopusta, makar na razini obrazloženja zakonskog prijedloga, bilo potrebno pojasniti na koji način je u hrvatskom zakonodavstvu reflektirana odredba o očinskom dopustu u odnosu na ekvivalentne druge roditelje. Unatoč prijedlogu Pravobraniteljice, takvo obrazloženje je tada izostalo.

16.076 korisnika, očinski dopust u trajanju od 15 dana koristila su 202 korisnika, a očinski dopust u slučaju smrti djeteta 11 korisnika.¹¹⁶

Novim ZRRP-om je od 1.1.2023., uvedeno i novo pravo na **dopust drugog posvojitelja** koje drugi posvojitelj koristi neovisno o radnopravnom statusu posvojitelja s kojim ima zajednički posvojeno dijete, u neprekidnom trajanju, a koje posvojitelj može koristiti do isteka 6 mjeseci od pravomoćnosti rješenja o posvojenju djeteta, za koje pravo se propisuje pravo na naknadu plaće na istovjetan način kao i za očinski dopust.¹¹⁷ Prema podacima HZZO-a, dopust drugog posvojitelja su koristila **ukupno 22 korisnika/ice** (18 muškaraca i 4 žene).¹¹⁸

Kada uspoređujemo statističke pokazatelje o korisnicima roditeljskih i roditeljskih potpora u 2023. s onima iz 2022., razvidno je da (kao i tijekom ranijih izvještajnih razdoblja) nema velikih odstupanja, odnosno da su pokazatelji slični. Što se tiče očinskog dopusta, koji je novo pravo u sustavu roditeljskih i roditeljskih potpora od 1.8.2022., izvještajna godina bila je prva godina u kojoj se navedeni dopust mogao koristiti kroz cijelu godinu. Uspoređujući roditeljski dopust i očinski dopust, vidljivo je kako je **roditeljski dopust koristilo svega 2.022 muškaraca, dok je očinski dopust istodobno koristilo 16.289 očeva, odnosno njih gotovo osam puta više.** Prema stajalištu Pravobraniteljice, navedeno je svakako u korelaciji sa činjenicom kako za vrijeme korištenja prava na očinski dopust naknada plaće iznosi 100% od osnovice za naknadu plaće utvrđene prema propisima o obveznom zdravstvenom osiguranju (bez limita), za razliku od roditeljskog dopusta kod kojega je visina naknade limitirana.

Što se tiče korištenja **roditeljskog dopusta od strane muškaraca**, isti je koristilo 4,2% očeva, dok ga je koristilo 4,05% u 2022., što ukazuje na **blagi porast** pri čemu treba imati u vidu činjenicu kako je naknada plaće za korištenje roditeljskog dopusta porasla. Od 1.8.2022.¹¹⁹ U našem društvu još uvijek prevladava stereotipno stajalište da su žene te koje bi trebale primarno obavljati sve ili većinu obaveza vezanih uz kućanstvo i brigu oko djece i svih članova obitelji, što zaposlene žene dvostruko opterećuje i dovodi do nejednakosti u startnim pozicijama žena i muškaraca. Uloga poslodavaca u omogućavanju i poticanju usklađivanja poslovnog i privatnog života je stoga jedna od ključnih za zaposlene roditelje, uz razvoj odgovarajućih i dostupnih usluga skrbi za djecu i starije. Po već uvriježenom mišljenju, **očevima nedostaje podrška u korištenju roditeljskog i drugih dopusta povezanih s rođenjem djeteta**, odnosno nedovoljna podrška majki-partnerica i šire okoline, ali tu je i strah od posljedica na radnom mjestu. Dakle, izostaje podrška i od poslodavaca i od radnih

¹¹⁶ Tijekom 2022. (počevši od 1.8.2022. do 31.12.2022.) očinski dopust koristilo je ukupno 6.777 korisnika, od čega je njih 6.662 koristilo očinski dopust u trajanju od 10 dana, njih 109 u trajanju od 15 dana, a njih 6 u slučaju smrti djeteta.

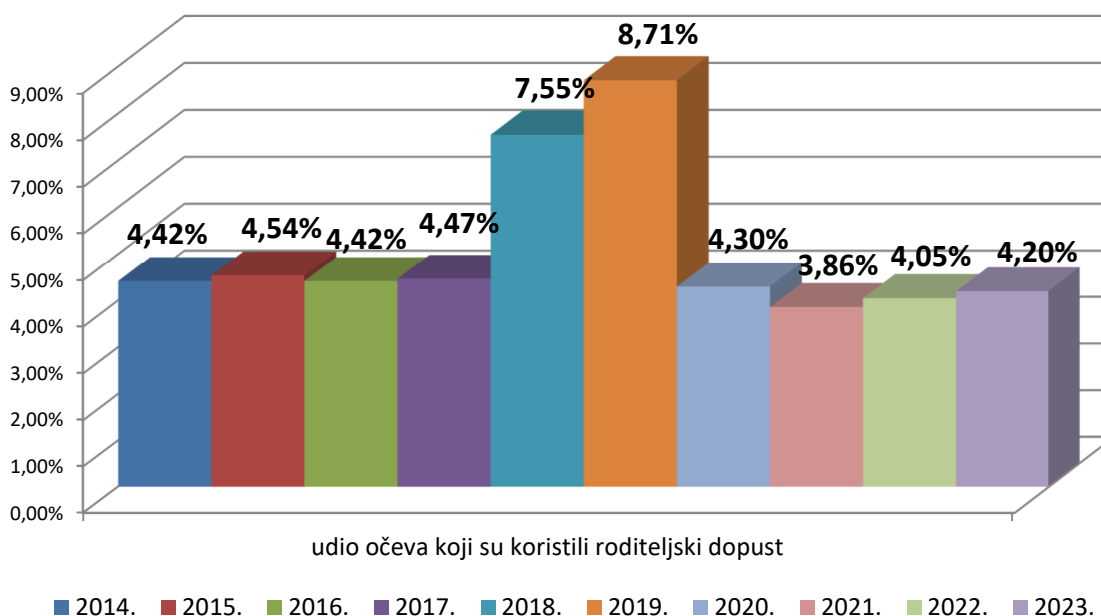
¹¹⁷ Naime, po uzoru na očinski dopust koji je uveden kao novo pravo posljednjim izmjenama i dopunama ranijeg ZRRP-a (2022.), u novom ZRRP-u (2023.) se uvodi pravo sličnog sadržaja u slučaju *zajedničkog posvojenja* zaposlenih ili samozaposlenih posvojitelja. Slijedom navedenoga, uvodi se novo pravo na dopust drugog posvojitelja, koje drugi posvojitelj koristi neovisno o radnopravnom statusu posvojitelja s kojim ima zajednički posvojeno dijete.

¹¹⁸ Dopust drugog posvojitelja (u trajanju od 10 dana) koristilo je ukupno 17 osoba, od čega 14 muškaraca, a dopust drugog posvojitelja (u trajanju od 15 dana) koristilo je ukupno 5 osoba, od čega 4 muškarca.

¹¹⁹ Za vrijeme korištenja prava na roditeljski dopust naknada plaće za prvih šest mjeseci, ako to pravo koristi jedan roditelj, ili prvih osam mjeseci, ako to pravo koriste oba roditelja, iznosi 100% osnovice za naknadu plaće, a koja ne može za puno radno vrijeme iznositi više od 225,5% proračunske osnovice odnosno 995,45 eura mjesečno, što svakako predstavlja povećanje, međutim, ostaje vidjeti da li će navedeno doprinijeti povećanju korištenja roditeljskog dopusta od strane očeva. Neka iskustva govore da roditeljski dopust u pravilu koristi onaj član obitelji čija su primanja manja, kako se ne bi ugrozila financijska stabilnost obitelji.

kolega/ica. U kontekstu navedenog, ohrabrujuća je činjenica kako se **očinski dopust u znatnoj većoj mjeri koristi od strane muškaraca nego što je to slučaj kod roditeljskog dopusta.**

Grafikon: Udio očeva koji su koristili roditeljski dopust u razdoblju od 2014. –2023., izraženo u postotcima

Kada analiziramo i uspoređujemo neke od preostalih statističkih pokazatelja, npr. pokazatelje o korisnicima/ama koji/e ostvaruju drugi dohodak, poljoprivrednici/e, nezaposleni/e korisnici/e, odnosno korisnici/e roditeljske i roditeljske poštode od rada, kao i korisnici/e izvan sustava rada, odnosno korisnici/e roditeljske i roditeljske brige - broj korisnika muškog spola je već godinama neznatan, odnosno *niti u jednoj kategoriji ne prelazi 1%*.

Što se tiče korištenja prava na stanku za dojenje djeteta, vidljivo je da je broj korisnica počevši od 2014. do 2023., konstanto u blagom opadanju.¹²⁰

¹²⁰ Tako je stanku za dojenje djeteta koristilo: u 2015.- 160 žena, u 2016. - 154, u 2017. - 145., u 2018. - 109, u 2019. - 90, u 2020. - 79, u 2021. - 57, u 2022. - 59, a u 2023. - 38.

1.8.2. Zaključno razmatranje i preporuke

Kao i tijekom ranijih godina, statistički pokazatelji i nadalje potvrđuju situaciju da je Republika Hrvatska među članicama Europske unije gdje muškarci (očevi) najmanje koriste dopuste za djecu. Roditeljski dopust i nadalje koristi mali broj muškaraca (njih 2.022 odnosno 4,2%) dok je situacija ipak bolja kada je u pitanju očinski dopust kojega je u 2023. (kao prvoj cjelovitoj godini primjene istoga) koristilo gotovo osam puta više muškaraca (16.289). Međutim, kada se usporedi ukupan broj korisnika/ica koji/e su koristili/e roditeljski dopust u 2023. (68.402 od čega je 99,77% žena), vidljivo je kako je očinski dopust koristilo četiri puta manje korisnika što ukazuje na potrebu poduzimanja daljnjih mjera i aktivnosti usmjerenih na veće poticanje muškaraca za korištenjem prava iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora. Treba imati u vidu i činjenicu kako je RH jedna od zemalja EU koja ima najkraće trajanje očinskog dopusta – samo 10 radnih rada (za jedno dijete), odnosno 15 radnih dana (blizanci, trojke ili istodobno rođenje više djece), radi čega se Pravobraniteljica aktivno zalaže za njegovo povećanje.¹²¹

Hitno se moraju potražiti nova i bolja rješenja u smjeru još snažnijeg ulaska žena na tržište rada, dodatnih inicijativa upućenih prema očevima za uključivanje u obiteljski život te razvijanja socijalnih usluga, ali i mijenjanja sveukupne svijesti. Tijekom izvještajne godine, Pravobraniteljica je nastojala osvijestiti roditelje i širu javnost o usklađivanju poslovnog i privatnog života te o važnosti očeva u korištenju roditeljskog dopusta.

Slijedom navedenog, Pravobraniteljica i nadalje **preporučuje**:

- (1) Kreirati politike i strategije koje će doprinijeti ravnopravnom angažiranju očeva u roditeljstvu te osigurati međuresorski pristup u promoviranju teme i bavljenja pitanjem angažiranog očinstva te poduzimati druge mjere za što ranije uključivanje očeva u skrb o djeci.
- (2) Kontinuirano stvarati u društvu pozitivnu klimu prema korištenju roditeljskog, roditeljskog i očinskog dopusta od strane očeva te posebno uključivati poslodavce putem različitih kampanja.
- (3) Povećati broj dana za korištenje očinskog dopusta na minimalno 15 dana uz naknadu plaće koja odgovara visokom postotku plaće.
- (4) Uvoditi fleksibilne radne uvjete za roditelje kako bi se povoljno utjecalo na smanjenje dijela neplaćenog rada u obitelji koje obavljaju žene, kojima se tako ostavlja više vremena za plaćene poslove te *kontinuirano podizati razinu znanja i svijesti o usklađivanju obiteljskih i poslovnih obveza*.
- (5) *Potpuno delimitirati iznos roditeljskih naknada* kao i dodatno povisiti sve ostale naknade iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora.
- (6) Poduzimati aktivnosti usmjerene na promoviranje i korištenje zakonskog prava na stanku za dojenje, posebice u vidu stvaranja pozitivne klime kod poslodavaca te informiranja samih žena o korištenju navedenog prava.

¹²¹ [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/739346/EPRS_ATA\(2023\)739346_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/739346/EPRS_ATA(2023)739346_EN.pdf)

- (7) Od strane institucija, posebno HZZO-a, roditelje na prikladan način upoznavati s njihovim pravima o korištenju roditeljskih i roditeljskih potpora te kontinuirano poboljšavati komunikaciju s trudnicama i roditeljima.

1.8.3. Opisi slučajeva iz područja roditeljskih i roditeljskih potpora

I u ovom izvještajnom razdoblju Pravobraniteljica je zaprimala pritužbe građana/ki koje su se odnosile na poteškoće i nezadovoljstvo prilikom ostvarivanja prava propisanih ZRRP-om.

PRIMJER 1: U predmetu **PRS-01-05/23-6** pritužiteljica se obratila vezano uz pogrešno izvršeno obračunavanje roditeljske naknade od strane HZZO-a. Navodi kako se od 14.11.2022. nalazila na roditeljskom dopustu, kako je rodila 1.1.2023. te kako HZZO od nje traži povrat krivo obračunate roditeljske naknade za mjesec siječanj, a do čega je došlo uslijed prelaska na euro. Navodi kako joj HZZO daje rok od 8 dana za plaćanje pod prijetnjom tužbe te da ona nije imala nikakvog razloga sumnjati da je došlo do pogreške. Iz dostavljenog izvješća HZZO-a proizlazi kako su navodi iz pritužbe točni te da je pritužiteljici za mjesec siječanj 2023. isplaćen nepripadajući iznos od 149,58 eura i to isključivo „*uslijed tehničke pogreške u informatičkom sustavu HZZO-a*“. Iako **pritužiteljica niti na koji način nije doprinijela navedenoj grešci**, HZZO se poziva na odredbe ZOZO-a (čl.137.) i ZRRP-a (čl.70.) koje reguliraju naknadu štete, tražeći povrat pogrešno isplaćenih sredstava. Pravobraniteljica je ukazala na nedavnu odluku Županijskog suda u Bjelovaru¹²² te je **HZZO-u preporučila** da preispita svoje postupanje imajući pritom u vidu nespornu činjenicu kako je u konkretnom slučaju *do propusta došlo isključivo greškom HZZO-a*. Također je **preporučila HZZO-u** da razmotri ispunjenost uvjeta za otpis duga primjenom čl.13. Pravilnika o imovinsko-pravnim tražbinama HZZO-a, međutim isti je nakon provedenog postupka ustanovio kako pritužiteljica ne ispunjava uvjete za navedeno.

Pravobraniteljica je postupala po pritužbi iz ovog područja koja se odnosila i na primjenu Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju (ZOZO). Naime, *prava iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora vezana su uz obvezno zdravstveno osiguranje te se pojedini uvjeti, naknade ili provedbeni postupci nužno promatraju u cjelini odnosno kao jedinstven sustav zaštite trudnoće i roditeljstva*. Budući da su **osnovice za obračun naknada iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora vezane uz obvezno zdravstveno osiguranje**, naknada plaće se određuje sukladno odredbama ZOZO-a odnosno sukladno odredbama podzakonskih akata koji su na snazi. Navedena odredba propisuje da osnovicu čini

¹²² Radi se o predmetu u kojem je Županijski sud u Bjelovaru pravomoćnom presudom poništio odluku Općinskog suda u Splitu i dosudio u korist gđe M.K., sukladno prethodno zauzetom stajalištu Pravobraniteljice. Naime, M.K. je prema nepravomoćnoj prvostupanjskoj presudi bila dužna HZZO-u izvršiti povrat sredstava koje je primala za vrijeme korištenja roditeljskog dopusta (2018.) jer je HZZO naknadno utvrdio da joj je *zbog administrativne pogreške* isplaćivana puna plaća. Međutim, Županijski sud u Bjelovaru odlučio je da zahtjev za povrat nepripadno isplaćene naknade koja je isplaćena pogreškom nadležnog tijela predstavlja prekomjeran teret za tuženicu te, sukladno sudskoj praksi Europskog suda za ljudska prava, *povredu čl. 1. Protokola uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, čime je potvrdio stajalište Pravobraniteljice.

prosječan iznos plaće koja je osiguraniku/ici isplaćena u posljednjih šest mjeseci prije mjeseca u kojem je nastupio slučaj na osnovi kojeg se stječe pravo na naknadu plaće (čl.54. ZOZO-a), dok se Pravilnikom o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja propisuje postupanje u slučaju kada osiguraniku/ici nije isplaćena niti jedna plaća ili je isplaćena samo jedna.

PRIMJER 2: Tako je u predmetu **PRS-01-05/23-18** Pravobraniteljica ustanovila da se radi o *nepovoljnijem položaju u kojem se nalaze majke koje za vrijeme korištenja roditeljskog i/ili roditeljskog dopusta ostanu ponovno trudne* te rode drugo dijete za koje počnu koristiti roditeljski/roditeljski dopust, a uslijed čega im u zadnjih šest mjeseci prije mjeseca u kojem je nastupio osiguranik slučaj na osnovi kojeg se stječe pravo na naknadu (odnosno roditeljski/roditeljski dopust za drugo dijete) nije bila isplaćena niti jedna plaća (ili je bila isplaćena samo jedna plaća) od strane poslodavca te im se stoga za vrijeme roditeljskog/roditeljskog dopusta (za drugo dijete) isplaćuje naknada u minimalnom iznosu. Naime, naknada plaće koju roditelji primaju tijekom roditeljskog dopusta isplaćuje se na teret državnog proračuna, pa *isplate za vrijeme korištenja toga prava ne ulaze u potvrdu o plaći* koja obuhvaća isplate plaće te naknade plaće koje isplaćuje *poslodavac, na svoj teret*, a temeljem kojih se utvrđuje osnovica za naknadu plaće. Pravobraniteljica je nadležnim tijelima **preporučila** da se ponovno preispita predmetna problematika te da se *predlože i razmotre sva normativna rješenja kojima bi se ista riješila na cjeloviti način.*¹²³ Naime, iako se radi o problematici koja je regulirana propisima iz obveznog zdravstvenog osiguranja, ista **u praksi po svojim učincima pogada upravo veliki broj žena (majki većeg broja djece) korisnica prava iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora** te je time u neposrednoj vezi i sa pitanjem *demografske politike na koju se negativno reflektira*. Imajući u vidu širi značaj ove problematike, Pravobraniteljica će se i nadalje aktivno zalagati za odgovarajuće normativne izmjene.

Pravobraniteljica je postupala i po pritužbi radi diskriminacije u području prava na isplatu roditeljske i roditeljske naknade koja se, pored nacionalnih tijela, odnosila i na rad *mjerodavnih stranih tijela*.

PRIMJER 3: Tako se u predmetu **PRS-01-05/23-8**, Pravobraniteljici obratila majka djeteta (rođ.2019.) navodeći kako radi za austrijskog poslodavca od 2015., prebivalište joj je u Hrvatskoj, a za vrijeme trajanja roditeljskog i roditeljskog dopusta (21.9.2019.-20.09.2021.) austrijske nadležne institucije su joj odbile isplatiti naknadu kao zaposlenoj majci, dok su HZZO i HZMO izdali negativna rješenja po istom zahtjevu. U međuvremenu, Austrija joj u navedenom periodu ukida osnovno zdravstveno osiguranje te joj ne priznaje mirovinski staž uslijed čega je *za vrijeme trajanja roditeljskog i roditeljskog dopusta bila bez tih naknada, te bez zdravstvenog i mirovinskog osiguranja*.

¹²³ Vezano uz predmetnu problematiku, Pravobraniteljica je i tijekom ranijih godina (počevši od 2018.) zaprimala određeni broj pritužbi sličnog sadržaja te je (2022.) **predlagala izmjene spornih članaka ZOZO-a** posebice imajući u vidu kako se ova problematika, pored majki koje neposredno nakon korištenja roditeljskog/roditeljskog dopusta za prvorodeno dijete koriste roditeljski/roditeljski dopust za drugo dijete, odnosi *na jednak način i na roditelje koji neposredno nakon korištenja roditeljskog/roditeljskog dopusta koriste bolovanje radi njege djeteta*.

Navodi kako Austrija prebacuje odgovornost na Hrvatsku, a Hrvatska na Austriju. Nakon provedenog ispitnog postupka Pravobraniteljica je zaključila kako su mjerodavna nacionalna tijela (HZMO i HZZO) u potpunosti postupila sukladno relevantnim nacionalnim propisima, kao i sukladno propisima EU koji se odnose na koordinaciju sustava socijalne sigurnosti (Uredba br.883/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 29.4.2004. o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti (Uredba 883/2004) te Uredba br. 987/2009 Europskog parlamenta i Vijeća od 16.9.2009 o utvrđivanju postupka provedbe Uredbe br.883/2004 o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti (Uredba 987/2009)).¹²⁴ Naime, HZMO napominje kako je austrijska nadležna ustanova za obiteljska davanja obaviještena da je **u Republici Hrvatskoj doplatak za djecu jedino pravo koje se smatra obiteljskim davanjem** na temelju Zakona o provedbi uredbi Europske unije o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti¹²⁵. HZZO navodi kako **Republika Austrija jedno od austrijskih prava zaposlenih roditelja, koje bi bilo eventualno usporedivo s roditeljskom naknadnom sukladno hrvatskim pravnim propisima, svrstava u grupu obiteljskih davanja.**¹²⁶

Navedeno nije problem samo u odnosima Austrije i Hrvatske, već HZZO navodi kako se s istim problemom postupanja Austrije susreću i druge države članice EU. HZZO ističe kako su **nacionalni austrijski sudovi** u usporedivim slučajevima hrvatskih državljanke zaposlenih u Austriji **jasno zauzeli stajalište da postupak austrijskih nadležnih nositelja nije bio u skladu s propisima** te da su donijeli pozitivne presude u njihovu korist, a austrijske nositelje proglasili nadležnim za priznavanje prava na roditeljni i roditeljski dopust. HZZO zaključno navodi kako sa svoje strane godinama upozorava na ovakvo postupanje hrvatske, austrijske i europske institucije, pokušavajući pomoći hrvatskim državljanicama, a ponajviše uz pomoć Centra SOLVIT HR pri Ministarstvu gospodarstva i održivog razvoja te Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade.

¹²⁴ Naime, u trenutku podnošenja zahtjeva za korištenje prava na roditeljni dopust i naknadu plaće tijekom korištenja roditeljnog dopusta, HZZO navodi kako *pritužiteljica nije bila zaposlena odnosno samozaposlena niti obvezno zdravstveno i mirovinski osigurana u Republici Hrvatskoj, već je bila zaposlena kod austrijskog poslodavca i zdravstveno i mirovinski osigurana u Republici Austriji*. Iz navedenog razloga, HZZO navodi kako nije mogao postupiti drugačije nego donijeti negativno rješenje po njezinom zahtjevu s obzirom da isplata naknade plaće osobama koje nisu osiguranici HZZO-a te koji doprinose za obvezna osiguranja uplaćuju u sustave drugih država članica Europske unije (EU) nije u skladu niti s jednim važećim pravnim propisom. Sukladno Uredbi br. 883/2004 te Uredbi br. 987/2009 Europskog parlamenta i Vijeća od 16.9.2009. o utvrđivanju postupka provedbe Uredbe (EZ) br. 883/2004 o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti, HZZO navodi kako prava na roditeljne i roditeljske potpore, ovisno o prirodi sustava socijalnog osiguranja pojedine države članice EU, mogu biti svrstane u jednu od dvije moguće kategorije davanja. Te kategorije su: davanja za majčinstvo i istovjetna davanja za očinstvo koja su obuhvaćena Poglavljem 1. Glave III. Uredbe 883/2004 te obiteljska davanja obuhvaćena Poglavljem 8. Glave III. Uredbe 883/2004. Ujedno su sve države članice EU obvezne, u skladu sa člankom 9. Uredbe 883/2004, svake godine obavještavati Europsku komisiju u koju grupu davanja su svrstale prava predviđena svojim zakonodavstvom. S tim u vezi, HZZO navodi kako **Republika Hrvatska koordinira navedene roditeljske naknade** prema pravilima Glave III. Poglavlja I. Uredbe 883/2004, **kao davanja za majčinstvo i istovjetna davanja za očinstvo, a ne kao obiteljska davanja**. Navedeno konkretno znači da se u skladu s člankom 21. Uredbe 883/2004 **novčana davanja s ove osnove u Republici Hrvatskoj isplaćuju sukladno hrvatskim pravnim propisima** te da se na ova novčana davanja ne primjenjuju pravila Uredbe 883/2004 koja se odnose na obiteljska davanja. Stoga, kao što je i rečeno, HZZO prava na roditeljne i roditeljske potpore priznaje svojim osiguranim osobama kao njihovo osobno pravo. Iako je **Republika Austrija** kroz Izjavu iz čl.9. Uredbe 883/2004, kao i u većem broju pojedinačnih slučajeva **jasno obaviještena da se roditeljne i roditeljske naknade sukladno hrvatskim pravnim propisima ne smatraju obiteljskim davanjima**, HZZO navodi kako ista i nadalje samoinicijativno i jednostrano *nameće Republici Hrvatskoj svoje stajalište da bi i hrvatske roditeljske naknade trebale biti koordinirane kao obiteljska davanja*.

¹²⁵ „Narodne novine RH”, br. 54/13.

¹²⁶ Prema EU propisima o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti u slučaju obiteljskih davanja, iznimno je predviđena mogućnost istovremene nadležnosti dvije države članice EU, npr. kada je jedan roditelj zaposlen i osiguran u jednoj državi članici, a dijete živi u drugoj državi članici, a iz razloga što se po prirodi davanja radi o davanju namijenjenom samom djetetu. Iz tog razloga, Austrija pri utvrđivanju postojanja prava svojih osiguranica uzima u obzir situaciju cijele obitelji te za osiguranice čija djeca žive na području druge države članice pokušava prebaciti nadležnost za isplatu obiteljskog davanja na drugu državu.

Imajući u vidu navedeno, Pravobraniteljica je podržala dosadašnje aktivnosti nacionalnih tijela te je **preporučila** HZZO-u, HZMO-u, SDUDM-u, te Ministarstvu gospodarstva i održivog razvoja (Centar SOLVIT) da nastave sa daljnjim proaktivnim pristupom i poduzimanjem svih odgovarajućih mjera iz svoje nadležnosti, a sve **u cilju pružanja odgovarajuće pomoći pritužiteljici** i konačnog rješenja njezine nepovoljne situacije. Istodobno, preporučila je i da *sve nadležne institucije* i nadalje poduzimaju odgovarajuće mjere iz svoje nadležnosti kako bi se **dokinula postojeća loša praksa na štetu svih hrvatskih državljanke koje se nalaze u usporedivoj situaciji kao i pritužiteljica**.¹²⁷ Obzirom na inozemni element ovog predmeta, Pravobraniteljica je skrenula pažnju na eventualnu mogućnost obraćanja pritužiteljici i nadležnoj instituciji za zaštitu ljudskih prava u Republici Austriji, posebice **Pučkom pravobraniteljstvu u Austriji**, a što je pritužiteljica naknadno i učinila te je predmetni postupak u tijeku.

Pravobraniteljica je nastavila poduzimati aktivnosti i vezano uz problematiku povezanu sa stečajnim postupcima poslodavaca za vrijeme korištenja prava iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora od strane zaposlenika/ica.

PRIMJER 4: Tako je tijekom izvještajne godine u predmetu **PRS-01-06/23-13** Pravobraniteljica zaprimila pritužbu majke na roditeljskom dopustu u kojoj ista navodi kako nije imala saznanja da je nad njezinim (sada bivšim) poslodavcem otvoren i zaključen stečaj već je o navedenom obavještena tek primitkom rješenja HZMO-a od 18.5.2023. u kojem joj je utvrđen prestanak svojstva osiguranika s danom 22.11.2022, a obzirom kako ju poslodavac nije odjavio niti obavijestio o prestanku radnog odnosa. Kao posljedicu navedenog, navodi kako HZZO traži od nje povrat isplaćenih naknada s osnove roditeljskog i roditeljskog dopusta kao i da joj je prošao rok od 30 dana za prijavu na HZZ. U konkretnom slučaju Pravobraniteljica je nadležnim tijelima (DIRH, MPU, HZMO, HZZO, HZZ) uputila **preporuku** da se *prekršajne odredbe* iz Zakona o mirovinskom osiguranju odnosno Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju *razmotre u korelaciji s dužnostima stečajnih upravitelja koje proizlaze iz čl.89. Stečajnog zakona*, a obuhvaćaju i obvezu dostaviti HZMO-u i HZZO-u isprave koje se odnose na radnopravni status osiguranika. U odnosu na HZZO, isti je **uvažio** žalbu pritužiteljice radi čega ona nije bila dužna vratiti naknadu plaće isplaćenu do 30.6.2023., a što je također bila **preporuka Pravobraniteljice**. U odnosu na DIRH, isti je obavijestio Pravobraniteljicu

¹²⁷ U dostavljenom očitovanju HZZO navodi kako je **uz pomoć Centra SOLVIT** predmet pritužiteljice i još jedne austrijske osiguranice, a hrvatske državljanke, **pripremio za tzv. medijaciju pred Europskim nadzornim tijelom za rad (ELA), no austrijska strana je od istoga odustala**, a o navedenom je izvijestilo i Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja. Također, HZZO navodi kako niz godina na spomenutu problematiku upozorava austrijske nositelje zdravstvenog osiguranja i austrijsko tijelo za vezu, a na redovnom **sastanku Administrativne komisije o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti**, kao posebnom tijelu Europske komisije, upozorio je i navedeno tijelo na opisana postupanja austrijskih nositelja prema pojedinim austrijskim osiguranicama, a hrvatskim državljanicama. HZMO je naveo kako je, sukladno preporukama Pravobraniteljice, dana 22.1.2024. izradio požurnicu za rješavanje zahtjeva pritužiteljice u Austriji „*koja je više formalno-postupovnog djelovanja i deklaratornog učinka*“, u smislu aktivnih radnji.

kako je protiv stečajnog upravitelja poslodavca **podnesen optužni prijedlog, a sukladno preporuci Pravobraniteljice.**¹²⁸

Unatoč svim naporima poduzetim u cilju zaštite navedene kategorije radnika/ca, noviji primjeri tumačenja Stečajnog zakona u praksi dovode u pitanje smisao odredbe o obvezi suda iz čl.132.st.6. da radnicima/ama dostavi rješenje o otvaranju i zatvaranju stečajnog postupka te smisao odredbe o obvezi stečajnih upravitelja iz čl.89.st.1.st.8. da HZZO-u i HZMO-u dostave isprave koje se odnose na radnopravni status radnika/ca.¹²⁹ Budući da je u konkretnom slučaju *predmetno rješenje objavljeno na e-Oglasnoj ploči suda*, Trgovački sud u Zagrebu je zauzeo stajalište da se *isto smatra dokazom da je dostava obavljena svim sudionicima*, pa tako i potencijalnim zaposlenicima stečajnog dužnika. Smatrajući kako navedeno tumačenje čl.132.st.6. Stečajnog zakona, a u vezi čl.12. Stečajnog zakona, predstavlja pogrešnu interpretaciju koje nema u vidu stvarnu intenciju zakonodavca te da je isto *isključivo formalističke prirode*, Pravobraniteljica je od MPU zatražila mišljenje o odgovarajućoj primjeni predmetne odredbe.

Istodobno, Pravobraniteljica se uključila i u javno savjetovanje o **Planu zakonodavnih aktivnosti Ministarstva pravosuđa i uprave za 2024. godinu** ukazavši na gore navedenu problematiku i tumačenje nadležnog suda. S obzirom da je sasvim razvidno da je izostao ciljani učinak svih nenormativnih rješenja, a dobrim dijelom i zakonskih odredaba, Pravobraniteljica je predložila da se u Plan normativnih aktivnosti za 2024. uvrsti i Stečajni zakon, kako bi se konačno razradilo zakonsko rješenje koje će učinkovito spriječiti da se u praksi događa da se tvrtka briše iz Sudskog registra, a da radnici/e ostanu prijavljeni na obvezna osiguranja temeljem radnog odnosa u tvrtki koja je prestala postojati. Međutim navedeni **prijedlog Pravobraniteljice nije bio prihvaćen**¹³⁰, radi čega će Pravobraniteljica i dalje nastaviti pratiti ovu problematiku te ukazivati na potrebu pronalaženja adekvatnih normativnih rješenja.

¹²⁸ **Zakonom o izmjenama i dopunama Stečajnog zakona** („Narodne novine RH”, br. 36/22.) dopunjen je čl.89.st.1.t.8. Stečajnog zakona na način da je, pored obveze stečajnog upravitelja da dostavi HZMO-u isprave koje se odnose na radnopravni status osiguranika, navedena obveza propisana i u odnosu na HZZO, *kojem će ubuduće stečajni upravitelj također morati dostaviti navedene isprave*. Nadalje, uvedena je **obveza suda da rješenje o otvaranju i zaključenju stečajnog postupka, kao i rješenje o zaključenju stečajnog postupka, dostavi radnicima dužnika**. Iako zakonske izmjene Stečajnog zakona iz 2022. predstavljaju poboljšanje pravnog okvira, Pravobraniteljica je isticala da navedeni rizik ovom novelom nije u potpunosti otklonjen.

¹²⁹ Naime, u predmetnoj pritužbi je zbog retroaktivne odjave sa zdravstvenog osiguranja povodom stečajnog postupka i brisanja tvrtke iz Sudskog registra bez obavještanja pritužiteljice kao radnice, Trgovački sud u Zagrebu istaknuo kako je u čl.12.st.1. Stečajnog zakona propisano da se sudska pismena dostavljaju objavom pismena na mrežnoj stranici e-Oglasna ploča sudova, ako Stečajnim zakonom nije drukčije određeno, dok je u st.4. propisano da se objava pismena na mrežnoj stranici e-Oglasna ploča sudova smatra dokazom da je dostava obavljena svim sudionicima i onima za koje Stečajni zakon propisuje posebnu dostavu, osim u slučaju dostave Financijskoj agenciji.

¹³⁰ U dostavljenom očitovanju na navedeni prijedlog Ministarstvo pravosuđa i uprave naglašava kako je osiguralo da su podaci o tijeku stečajnih postupaka i statusu trgovačkih društava i ostalih pravnih osoba koje se upisuju u sudski registar dostupne javnosti u svakom trenutku. Na stranicama e-Oglasne ploče sudova moguće je pretražiti sve podatke o stečajnim postupcima u realnom vremenu na poveznici: <https://e-oglasna.pravosudje.hr/stecajjevi>. Pretraga objava o stečajnim postupcima omogućena je po oznaci spisa, naslovu objave nazivu subjekta na kojeg se objava odnosi ili osobnim identifikacijskim brojem (OIB) stečajnog dužnika. Svi podaci o statusu trgovačkih društava i drugih osoba koje se upisuje u sudski registar mogu se pribaviti na internetskim stranicama sudskog registra (poveznica: <https://sudreg.pravosudje.hr/registar>). Pretragu subjekata moguće je obaviti putem matičnog broja subjekta upisa, OIB-a i naziva subjekta upisa. Na ovim stranicama je na vrlo lak i dostupan način u nekoliko klikova moguće doći, među ostalim, do podataka o tome je li otvoren stečaj odnosno o tome je li subjekt brisan iz sudskog registra. U skladu s navedenim, niti radnici niti bilo koja zainteresirana osoba (npr. zavodi i institucije u Republici Hrvatskoj) ne može reći da joj u svakom trenutku nisu dostupni podaci o statusu poslodavaca koji se upisuju u sudski registar odnosno o stečajnim postupcima.

U ovom izvještajnom razdoblju određene aktivnosti Pravobraniteljice su bile usmjerene i na dopust trudne radnice kao pravo regulirano ZRRP-om.

PRIMJER 5: Pravobraniteljici se obratila Udruga SIDRO – odgojitelji u zaštiti prava djeteta u dječjem vrtiću u predmetu **PRS-12-04/23-80**, ukazujući na **nemogućnost ostvarivanja prava na dopust trudne radnice za veliki broj odgojiteljica u dječjim vrtićima**. Pritom se posebice ukazuje na neujednačenu praksu u postupanju prilikom ostvarivanja ovog prava, kako od strane liječnika specijalista medicine rada, tako i od strane poslodavaca. Iako je nesporno da, sukladno relevantnim propisima, trudne radnice imaju navedeno pravo, isto se u praksi uskraćuje velikom broju radnica. Prema navodima Udruge SIDRO, dio specijalista medicine rada koji su dužni izdavati uvjerenja o sposobnosti trudne radnice za pojedine poslove je sve zaustavio navodeći kako čekaju upute nadležnih. Za to vrijeme dio trudnih odgojiteljica nema zaštitu, nema rješenje mogu li ili ne mogu raditi, a ravnatelj/ce vrtića boje se preuzeti odgovornost. Udruga SIDRO navodi kako pojedini poslodavci čak prijete otkazom radnicama nastojeći ih uvjeriti da odustanu od zahtjeva za korištenje prava dok istovremeno druga polovica trudnih radnica bez problema ostvaruje ovo pravo. Osim toga, navodi se kako poslodavci ponekad donose odluke o raspoređivanju radnica na poslove odgojitelja, ali ne u jaslicama nego u program predškole i to čine bez dodatka ugovoru o radu, a sve češći su prijedlozi i da se radnice raspoređi na rad u samo jednom od mnogih segmenata rada odgojitelja, bez neposrednog rada s djecom unatoč državnom pedagoškom standardu.

S obzirom da je, prema podacima DZS-a, u dječjim vrtićima i drugim pravnim osobama koje ostvaruju programe predškolskog odgoja zaposleno 98,67% odgojiteljica ženskog spola (početak pedagoške godine 2022./2023.) te kako se radi o poteškoćama u ostvarivanju *prava iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora*, Pravobraniteljica je ispitala pritužbu i to posebice vezano uz postojeću neujednačenu praksu odnosno neujednačena mišljenja liječnika specijalista medicine rada o štetnim utjecajima na zdravlje trudnih odgojiteljica i njihovoj sposobnosti za rad u dječjem vrtiću.¹³¹ Stoga je Pravobraniteljica nadležnim tijelima (SDUDM, HZZO, HZJZ i Ministarstvo zdravstva) uputila **preporuke** usmjerene na žurno ujednačavanje postojeće prakse, na *izradu odgovarajućih smjernica, protokola ili drugih adekvatnih dokumenata kojima bi se ujednačila postojeća praksa* kao i na razmatranje mogućnosti zakonskih izmjena prema kojima bi se trošak naknade plaće za vrijeme korištenja prava na dopust trudne radnice *prebacio sa poslodavca na drugo odgovarajuće tijelo*.¹³²

Iz dostavljenih povratnih očitovanja navedenih tijela proizlazi kako je prekršajnim odredbama ZRRP-a propisana **prekršajna odgovornost poslodavca** ako ne osigura ili na bilo koji način priječi korištenje prava na dopust trudne radnice, dopust radnice koja je rodila ili radnice koja doji dijete (čl.71.st.1.toč.10. ZRRP-a). Nadalje, Pravobraniteljica je ustanovila kako je inspekcijski nadzor

¹³¹ Pritom Pravobraniteljica ni na koji način nije ulazila u stručnu procjenu predmetnih mišljenja već je ukazala na njihovu neujednačenost odnosno na okolnost da se **za ista radna mjesta** (odgojitelja u dječjim vrtićima) **od strane različitih liječnika specijalista medicine rada donose različita mišljenja** o sposobnosti trudnih radnica/odgojiteljica za rad u vrtiću i o štetnim utjecajima na zdravlje trudnica, **bez jasnih osnova za takvo različito postupanje**.

¹³² U odnosu na navedenu preporuku, iz dostavljenih očitovanja HZZO-a kao i SDUDM-a proizlazi kako „ne postoje druge odgovarajuće mjere kojima bi se osiguralo financiranje predmetnog prava na teret državnog proračuna.“

provedbe propisa iz radnih odnosa i u vezi s radnim odnosima u ustanovama predškolskog i školskog sustava (uključujući i vrtiće) u skladu s odredbama Zakona o prosvjetnoj inspekciji¹³³ u djelokrugu prosvjetne inspekcije Ministarstva znanosti i obrazovanja te kako ista do sada „nema podataka o zaprimljenim podnescima/predstavkama radnica koje bi se prituživale ili prijavljivale povrede navedenog Zakona (članka 71. stavka 1. točke 10.).“ Nadalje, iz izvješća HZJZ-a, Službe za medicinu rada proizlazi kako je s ciljem ujednačavanja postojeće prakse među svim specijalistima medicine rada i sporta Služba za medicinu rada i sporta, prevenciju invalidnosti i psihosocijalne rizike na radnom mjestu Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (Služba) u suradnji s Hrvatskim društvom za medicinu rada (HDMR) izradila **smjernicu o postupanju** u navedenom slučaju,¹³⁴ **a što je bila jedna od preporuka Pravobraniteljice.**

Pravobraniteljica je tijekom ovog izvještajnog razdoblja (kao i tijekom ranijih razdoblja) postupala i po **znatnom broju pritužbi** vezanih uz ostvarivanje prava iz sustava roditeljskih potpora, a koje **nisu bile osnovane.**

Zaključno, postupanje po pritužbama bilo je, kao i tijekom ranijih izvještajnih razdoblja, usmjereno na praćenje provedbe načela ravnopravnosti spolova pri čemu je Pravobraniteljica posebice isticala da ona **nije drugostupanjsko tijelo** nadležno za odlučivanje o pravima iz ZRRP-a (ne kontrolira zakonitost postupanja HZZO-a niti može mijenjati njihove odluke). S tim u vezi, pritužitelji/ice su bili/e upućivani/e na mogućnost ulaganja žalbe protiv prvostupanjskih rješenja HZZO-a, odnosno na mogućnost pokretanja upravnog spora protiv drugostupanjskih rješenja Direkcije HZZO-a, uz poštivanje propisanih zakonskih rokova.

1.9. DEMOGRAFSKA POLITIKA

Prema trenutno raspoloživim podacima DZS-a o procjeni stanovništva za 2022. , RH je imala 3.855.641 stanovnika. Udio muškaraca u ukupnom broju stanovništva iznosi oko 48,3%, dok udio žena iznosi oko 51,7%. Najmanji udio ženskog stanovništva bio je u Ličko-senjskoj županiji (50,5%), dok je najveći udio bio u Gradu Zagrebu (53,1%). Nadalje, u 2022. nastavlja se kontinuirano starenje stanovništva. Naime, prosječna starost ukupnog stanovništva Republike Hrvatske iznosila je 44,3 godine (muškarci 42,6 godina, žene 46,0 godina), što ga svrstava među najstarije nacije Europe. Prema privremenim podacima DZS-a o prirodnom kretanju stanovništva, u RH je (2023.) rođeno 32.047 djece, od čega 16.265 dječaka (51%) i 15.782 (49%) djevojčica.

¹³³ „Narodne novine RH“, br. 61/11, 16/12, 98/19, 52/21.

¹³⁴ Navedene smjernice su dostupne na poveznici: <http://www.hzzzsr.hr/index.php/medicina-rada/strucne-upute-i-misljenja/>.

*Tabela: Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske
u razdoblju od 2010.-2023., prema podacima Državnog zavoda za statistiku*

ŽIVOROĐENI				UMRLI			PRIRODNI PRIRAST
GOD.	UKUPNO	DJEČACI	DJEVOJČICE	UKUPNO	MUŠKARCI	ŽENE	
2010.	43.361	22.423	20.938	50.096	5.683	26.413	-8.735
2011.	41.197	21.177	20.020	51.019	25.184	25.835	-9.822
2012.	41.771	21.687	20.084	51.710	25.776	25.934	-9.939
2013.	39.939	20.731	19.208	50.386	24.988	25.398	-10.447
2014.	39.566	20.374	19.192	50.839	24.965	25.874	-11.273
2015.	37.503	19.379	18.124	54.205	26.414	27.791	-16.702
2016.	37.537	19.072	18.465	51.542	25.344	26.198	-14.005
2017.	36.556	18.566	17.711	53.477	25.861	27.616	-16.921
2018.	36.945	19.078	17.867	52.706	25.964	26.742	-15.761
2019.	36.135	18.478	17.657	51.794	25.352	26.442	-15.659
2020.	35.845	18.389	17.456	57.023	28.093	28.930	-21.178
2021.	36.508	18.968	17.540	62.712	31.137	31.575	-26.204
2022.	33.994	17.337	16.657	57.364	28.092	29.272	-23.370
2023.¹³⁵	32.047	16.265	15.782	51.319	25.652	25.667	-19.272

Prema istim podacima broj umrlih osoba (2023.) iznosi 51.319, od čega je umrlih 25.652 muškaraca (49,98%) i 25.667 žena (50,02%), a prirodni prirast u 2023. iznosi -19.272.¹³⁶

¹³⁵ Radi se o privremenim podacima za 2023.

¹³⁶ U 2022. je broj umrlih osoba iznosio 57.364 od čega je umrlih 28.092 muškaraca (49%) i 29.272 žene (51%). Prirodni prirast u 2022. iznosi -23.370, što je za 13,7% manje nego u 2021. Promatrajući stopu kretanja prirodnog prirasta u proteklih 10 godina uočava se kontinuirani negativni prirodni prirast koji se od 2013. - povećao za 123%. Pritom, treba naglasiti da je visina prirodnog prirasta

Prema publikaciji DZS-a „Prirodno kretanje stanovništva u 2022.“, stopa nataliteta (živorođeni na 1 000 stanovnika) iznosila je 8,8 u 2022., dok je stopa totalnog fertiliteta iznosila 1,53, što je znatno ispod razine jednostavne reprodukcije.¹³⁷ Prosječna starost majke pri prvom porođaju u blagom je porastu već dugi niz godina, npr. u 1968. je iznosila 22,8 godina, 1992. je iznosila 24 godine dok je iznosila 29,5 godina u 2022. Naime, prosječna starost majke pri prvom porodu konstantno raste, što je demografsko obilježje na razini cijele EU, a isto se, posljedično, odražava na stopu fertiliteta.

Za potrebe analize poduzetih mjera u cilju poboljšanja demografske situacije u RH, Pravobraniteljica je od Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade (SDUDM) zatražila relevantne podatke o aktivnostima u kontekstu demografske politike koje su poduzimane u izvještajnom razdoblju.

SDUDM je izvijestio o nizu mjera koje su poduzete u cilju poticanja demografske obnove i demografskog razvoja RH. Na snagu je stupio (1.1.2023.) *novi Zakon o roditeljskim potporama (ZRRP)*, a neke od novina koje su definirane predmetnim zakonom se odnose na povećanje materijalnih prava pojedinih skupina zaposlenih i samozaposlenih roditelja, sa 70% na 125% proračunske osnovice za određena prava, zatim, smanjeno je trajanje prethodnog osiguranja zaposlenog ili samozaposlenog roditelja kao uvjeta za ostvarivanje prava iz sustava roditeljskih potpora, a uvedeno je i novo pravo na dopust drugog posvojitelja. Nadalje, donesen je i Zakon o izmjenama i dopunama *Zakona o doplatku za djecu*.¹³⁸ Navedene zakonske izmjene usmjerene su poticanju demografske obnove i demografskog razvoja RH uvažavajući povezanost sustava obiteljskih potpora s ukupnim pronatalitetnim kretanjima i učinkom na održanje i podizanje socijalne sigurnosti obitelji s uzdržavanom djecom.

Nadalje, SDUDM je proveo *Poziv za prijavu projekata udruga usmjerenih podršci roditeljstvu za 2023.*, na temelju kojeg je pružena financijska podrška za 74 projekta u ukupnom iznosu od 795.638,54 eura. SDUDM je također pružao potporu i lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi u provedbi djelatnosti koje su usmjerene na demografski razvoj, obitelj i djecu. S tim u vezi, pokrenuti su *Programi potpore jedinicama lokalne samouprave za održavanje i razvoj predškolske djelatnosti*.

Isto tako, Vlada RH je (29.4.2021.) donijela Odluku o pokretanju postupka izrade dugoročnog strateškog dokumenta pod nazivom *Strategija demografske revitalizacije RH do 2033.*, a za izradu dokumenta zadužen je SDUDM. Sukladno uočenim razvojnim potrebama i potencijalima, Strategijom su definirana dva strateška cilja: Izgrađeno poticajno okruženje za obitelj i mlade te Uravnotežena mobilnost stanovništva. *Strategija demografske revitalizacije RH do 2033.*, poslužit će kao okvir za izradu planova, programa, projekata te mjera i aktivnosti kojima će se pridonijeti rješavanju negativnog demografskog trenda na razini općina, gradova i županija, a u sinergiji sa svim dionicima koji tome pozitivno doprinose.¹³⁹ U izradi Strategije aktivno je sudjelovala i Pravobraniteljica.

protekle 3 godine neminovno vezana uz bolest COVID-19, od koje je u RH od početka epidemije do kraja 2022. preminulo preko 17.500 ljudi, od čega preko 5.000 osoba tijekom 2022.

¹³⁷ Stopa nataliteta (živorođeni na 1.000 stanovnika) u 2021. iznosila je 9,4.

¹³⁸ Više u poglavlju 14. Zakoni i propisi - inicijative Pravobraniteljice.

¹³⁹ Hrvatski Sabor donio je (14.3.2024.) *Strategiju demografske revitalizacije RH do 2033.*

1.9.1. Odluka o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja – stav Pravobraniteljice

Pravobraniteljica je zaprimila veći broj pritužbi građana/ki u statusu roditelja odgojitelja, konkretno, **otvoreno je 235 predmeta**, a u tih 235 predmeta pritužilo se **4 muškarca i 230 žena, a 1 pritužba je bila upućena od strane cijele obitelji**. Pritužbe su se odnosile na presudu Visokog upravnog suda Republike Hrvatske (VUS), poslovni broj: Usoz-143/22-91, od dana 27.2.2023., a kojom je VUS zapravo potvrdio da je *Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja* od 8.9.2022. (Odluka) zakonita, iz čega proizlazi da će se roditeljima odgojiteljima, sukladno predmetnoj Odluci, novčane pomoći smanjivati sve dok u konačnici ne izađu iz statusa roditelja odgojitelja. Također, pritužitelji/ice su u pritužbama naveli kako VUS nije zauzeo stajalište o zakonitosti čl.6. Odluke kojom je, prema navodima građana/ki roditelja odgojitelja, Gradska skupština Grada Zagreba postupila protivno Zakonu o općem upravnom postupku (ZUP) i ušla u sferu zakonodavca. Zaključno, građani/ke roditelji odgojitelji su zatražili od Pravobraniteljice da intervenira odnosno da zatraži ocjenu zakonitosti spornog čl.6. Odluke, a sve temeljem čl.83.st.2. Zakona o upravnim sporovima (ZUS).

Pravobraniteljica je bila uključena u postupak javnog savjetovanja koji je Grad Zagreb otvorio vezano uz *Nacrt prijedloga Odluke o izmjenama Odluke o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja* te je ukazala na to da su većina korisnika/ica mjere roditelj odgojitelj upravo žene (čak 88,1%), stoga sve izmjene vezane za novčanu pomoć najviše njih pogađaju. Pravobraniteljica je također isticala kako se obiteljska politika mora oslanjati na zapošljavanje oba roditelja kako bi isti ravnopravno i jednako pridonosili obitelji, a što promiče i *Europska strategija za skrb* koju je donijela Europska komisija, COM (2022)440, koja, među ostalim, preporučuje da države članice potiču ravnopravnu podjelu skrbi o djeci među roditeljima boreći se protiv rodni stereotipa i podupirući organizaciju radnog vremena prilagođenu obiteljskom životu. Iako *Europska strategija za skrb* daje preporuke na razini države, Pravobraniteljica je zauzela stav kako navedene preporuke EK valja uzeti u obzir i u ovom slučaju koji je limitiran na područnu (regionalnu) samoupravu odnosno na Grad Zagreb. Upravo zbog svega navedenog, Pravobraniteljica se zalagala da trajanje navedene mjere bude ograničeno do sedme godine života djeteta, a ne do petnaeste godine jer upravo zbog tako dugotrajnog izbjivanja s tržišta rada ponovno uključivanje postaje još teže. Unatoč mišljenju Pravobraniteljice kako mjera roditelj odgojitelj nije u skladu s načelom ravnopravnosti spolova te kako ista nepovoljno utječe na položaj žena na tržištu rada, kao i na perzistiranje rodni nejednakosti u različitim sferama društvenog života, Pravobraniteljica je isticala kako još teže posljedice za žene mogu nastupiti ukidanjem ili prestankom novčane pomoći jer mnogim ženama koje su se povukle s tržišta rada ili se nisu ni uključivale, ponovni povratak ili ulazak na tržište rada bi bio znatno otežan, s obzirom na to da se uglavnom radi o ženama srednje životne dobi s djecom predškolske dobi, s dugim izbjivanjem s tržišta rada, što su sve visoko otežavajući faktori za uključivanje istih na tržište rada. S tim u vezi, **Pravobraniteljica je iznijela preporuke** koje su prvenstveno bile usmjerene na to da se usklade rokovi od kada se skraćuje vrijeme korištenja mjere sa posljednjim danom u mjesecu kada dijete (za koje je ostvarena novčana pomoć) kreće u prvi razred obveznog osnovnog obrazovanja ili u predškolsko obrazovanje, zatim, da se osigura postupnost u smanjenju iznosa potpore za roditelje odgojitelje koji nastavljaju koristiti mjeru bez zapošljavanja, a kako bi se osigurala stabilnost prihoda, kao i smanjio nagli pritisak na tržište rada tijekom 2022. godine, da se osiguraju programi jačanja kapaciteta i obrazovanja korisnika/ica mjera za aktivno sudjelovanje na tržištu rada te izrade planovi

zapošljavanja za korisnike/ice mjere, da se omogući upis u vrtić za svako dijete korisnika/ica mjere koji se zaposli, da se osiguraju programi čuvanja, brige i skrbi za predškolsku djecu korisnika/ica mjere dok traže posao te da se osigura da uključivanje djece korisnika/ica mjere u predškolske ustanove ne utječe na ukupnu dostupnost mjesta i obuhvat djece u predškolskom odgoju i obrazovanju.

Nakon što je Visoki upravni sud u svojoj presudi od 5.7.2022. (Posl.br. Usoz-8/22-68) ukinuo *Odluku o izmjenama Odluke o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja*¹⁴⁰ te ujedno naveo u svom obrazloženju kako novčana pomoć za roditelja odgojitelja „nije pravo u klasičnom smislu, već financijska pomoć koju je javna vlast ovlaštena dodijeliti, ali i oduzeti (a koja pomoć se ne temelji na obvezi javne vlasti, nego na solidarnosti)“, Grad Zagreb je odlučio donijeti novu Odluku te istu uskladiti s mišljenjima koje je u obrazloženju gore navedene presude iznio VUS.

S tim u vezi, Pravobraniteljica se opet uključila u javno savjetovanje Grada Zagreba o *Nacrtu prijedloga Odluke o izmjenama i dopunama Odluke o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja* te iznijela svoj stav u skladu s ranijim, istaknuvši kako bi u širem okviru ove problematike svakako trebalo imati u vidu i pitanje zapošljavanja korisnika/ica mjere te poduzimati određene aktivnosti i mjere u tom smjeru kao što je npr. omogućiti upis u vrtić za svako dijete korisnika/ice mjere koji se zaposli, osigurati programe jačanja kapaciteta i obrazovanja korisnika/ica mjera za aktivno sudjelovanje na tržištu rada te izraditi planove zapošljavanja za korisnike/ice mjere. **Navedena primjedba Pravobraniteljice je bila prihvaćena.**

Gradska skupština Grada Zagreb je (8.9.2022.) donijela novu *Odluku o izmjenama i dopunama Odluke o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja*¹⁴¹ te predstavila **tzv. kompenzacijske mjere** koje se prvenstveno odnose na proširenje kapaciteta gradskih vrtića, odnosno omogućavanje upisa u vrtić svoj djeci Grada Zagreba te se ista ujedno ističe kao najvažnija kompenzacijska mjera za korisnike/ice mjere roditelj odgojitelj, a kojima je do sada bilo zapriječeno upisati djecu u vrtić. Zatim, uvažavajući činjenicu otežanog povratka na tržište rada, Grad Zagreb donosi četiri tzv. kompenzacijske mjere u području osposobljavanja za uključivanje u tržište rada i to Program stjecanja obrazovnih kvalifikacija u Pučkom otvorenom učilištu, Program edukacije i savjetovanja u Plavom uredu, Potporu za samozapošljavanje korisnika mjere roditelj odgojitelj i Potporu za očuvanje i razvoj obrtničkih djelatnosti. Kompenzacijske mjere, prema najavi Grada Zagreba, kreću u implementaciju odmah, a prve promjene za korisnike/ice, u smislu smanjenja razine naknade, stupaju na snagu u travnju 2023., dok prvi korisnici/ice „izlaze“ iz mjere u listopadu 2023. Istima će, prema stajalištu Grada Zagreba, biti omogućeno da se na vrijeme prilagode novim okolnostima koje nastupaju nakon 6, odnosno nakon 12 mjeseci.

Uzimajući u obzir sve gore navedeno, kao i razmatrajući pritužbe građana/ki, Pravobraniteljica se očitovala svim građankama/ima te je pozdravila spomenute kompenzacijske mjere posebno proširenje kapaciteta gradskih vrtića, a za što se i Pravobraniteljica ujedno zalagala te se i dalje zalaže, a u skladu sa stavom da socijalne usluge (primjerice otvaranje novih vrtića i jaslica) pomažu više

¹⁴⁰ Klasa: 021-05/21-01/513, urbroj: 251-01-03-21-8 od 9.12.2021.; Službeni glasnik Grada Zagreb«, 29/21.

¹⁴¹ Službeni glasnik Grada Zagreba 23/16, 2/18, 23/18, 3/20, 3/21, 11/21 – pročišćeni tekst i 16/22.

nego novčane naknade. Također, Vijeće EU je (studen/2022.) donijelo *Preporuke o ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju* kojima se revidiraju ciljevi iz Barcelone i preporučuje da države članice pruže visokokvalitetne usluge ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u skladu s nacionalnim nadležnostima, razinama korištenja roditeljskog dopusta i obrascima pružanja ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, osiguravajući da do 2030., najmanje 45% djece mlađe od tri godine sudjeluje u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, odnosno da najmanje 96% djece u dobi od tri godine do uključivanja u obvezno osnovnoškolsko obrazovanje sudjeluje u ranom predškolskom odgoju i obrazovanju. Nadalje, jedna od novosti koja je predstavljena prilikom posljednjih izmjena je mogućnost zapošljavanja roditelja odgojitelja te upis djece u vrtić, što ranije nije bilo moguće, a što je svakako **u skladu s preporukom Pravobraniteljice**.

Isto tako, činjenica da se novčana pomoć smanjuje postupno odnosno na način da će do 31. ožujka 2023. biti isplaćivana u iznosu od 65% prosječne bruto plaće djelatnika u gospodarstvu Grada Zagreba za razdoblje I. do VIII. mjeseca prethodne godine, zatim, nakon 1. travnja 2023. do 30. lipnja 2023. u iznosu neto minimalne plaće za 2023. u Republici Hrvatskoj te nakon 1. srpnja 2023. do prestanka novčane pomoći u iznosu od 50% neto minimalne plaće za tekuću godinu u Republici Hrvatskoj, Pravobraniteljica smatra primjerenim rokom za prilagodbu te dovoljnim vremenskim razdobljem u kojem se korisnici/ice mogu odlučiti za daljnje životne odluke uzimajući u obzir svoje životne ciljeve i prioritete. Dakako, Pravobraniteljica smatra odgovarajućom činjenicu da će simultano s postupnim smanjenjem postojati mogućnost zaposlenja korisnika/ica te upis djece u vrtiće. Naime, Pravobraniteljica je ranije isticala kako naglo skraćivanje vremena korištenja mjere te značajno smanjenje novčane pomoći za roditelja odgojitelja može svakako imati negativne učinke s aspekta ravnopravnosti spolova, odnosno može biti na štetu žena, međutim, u situaciji kada se omogućava zapošljavanje korisnika/ica mjere roditelj odgojitelj, odnosno povratak korisnika/ica na tržište rada uz mogućnost upisa djece u vrtiće, smanjena novčana potpora u tom slučaju ima karakter određenog novčanog stimulansa, odnosno dodatka koji pomaže korisnicima/ama u brizi za dijete. Također, Pravobraniteljica smatra odgovarajućom mjeru osposobljavanja za uključivanje u tržište rada te potpore za samozapošljavanje, kao i potpore za očuvanje i razvoj obrtničkih djelatnosti. odnosno donošenje *Zaključka o dodjeli potpora za samozapošljavanje korisnicima novčane pomoći Grada Zagreba za roditelja odgojitelja*¹⁴², gdje Grad Zagreb omogućava dodjeljivanje potpora za samozapošljavanje korisnicima/ama novčane pomoći Grada Zagreba te je javni poziv otvoren do iskorištenja sredstava, a najkasnije do rujna 2023. Također, tu je i *Pravilnik o izmjenama Pravilnika o kriterijima i načinu dodjele potpora za očuvanje i razvoj obrtničkih djelatnosti*¹⁴³, gdje se u članku 3. propisuje da se potpora dodjeljuje i za „zapošljavanje korisnika novčane pomoći za roditelja odgojitelja“. **Navedeno je u skladu s preporukama Pravobraniteljice** da treba osigurati programe jačanja kapaciteta i obrazovanja korisnika/ica mjera za aktivno sudjelovanje na tržištu rada te izraditi planove zapošljavanja za korisnike/ice mjere. Što se tiče prijedloga da Pravobraniteljica intervenira odnosno da, sukladno čl.83.st.2. ZUS-a pokrene postupak ocjene zakonitosti čl.6. Odluke, odnosno obustavu izvršenja Odluke, Pravobraniteljica je istaknula kako sukladno ZUS-u nije nadležna pokretati takve postupke s obzirom na to da čl.83.st.2. ZUS-a decidirano ovlašćuje samo Pučku

¹⁴² Službeni glasnik Grada Zagreba 23/16, 2/18, 23/18, 3/20, 3/21, 11/21- pročišćeni tekst i 16/22.

¹⁴³ Službeni glasnik Grada Zagreba 6/19.

pravobraniteljicu i sudove, a ne spominje mogućnost da Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova kao niti druge pravobraniteljice, pokrenu predmetni postupak. Što se tiče čl.6. Odluke, isti propisuje da će nadležno gradsko upravno tijelo donijeti nove akte u cilju usklađenja s novom Odlukom koju je prethodno donijela Gradska skupština. Pravobraniteljica smatra da je VUS u toč.35. svoje presude naglasio bitnu poantu svojeg stajališta, a iz kojeg je vidljivo i da je **predstavničko tijelo Grada Zagreba nesporno imalo pravo donijeti navedenu Odluku**. S tim u vezi, važno je ukazati na to da su svi dužni poštivati sudske odluke, a sukladno odredbama Zakona o sudovima.

Pravobraniteljica će se, u ovom kontekstu, nastaviti zalagati za poboljšanje položaja žena na tržištu rada kroz jačanje njihovih kompetencija, mogućnost napredovanja, jednake plaće, za zaštitu od rodne diskriminacije, te općenito pronalaženje balansa između roditeljskih i poslovnih obveza.

1.9.2. Zaključno razmatranje i preporuke

U RH je prema privremenim podacima DZS-a (2023.) rođeno 32.047 djece, **što je najmanji broj rođenih u jednoj godini od osamostaljenja RH**. Iako se radi o privremenom podatku, on je već sada alarmantan te izaziva zabrinutost. Ipak, u trenutku sastavljanja ovog Izvješća o radu, Vlada RH je donijela *Strategiju demografske revitalizacije RH do 2033.*, u kojoj je jedan od dva strateška cilja usmjeren na izgrađivanje poticajnog okruženja za obitelji i mlade stoga preostaje pratiti učinke predmetne Strategije.

Nadalje, prosječna starost prvorodilja u RH kontinuirano raste te danas u prosjeku žene prvi put rađaju u 29 godini. Takav trend je očito povezan i s odlukom o sklapanju braka koju žene u prosjeku donose u istoj životnoj dobi. Prosječna starost stanovništva prema zadnje dostupnim podacima DZS-a (2022.) se kontinuirano povećava te iznosi 44,3 godine. Nadalje, novi ZRRP donosi značajan broj naprijed opisanih poboljšanja kojima se jača ekonomski položaj roditelja te stvaraju uvjeti za veći stupanj fleksibilizacije korištenja dopusta iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora i omogućava uspostavljanje bolje ravnoteže između poslovnog i obiteljskog života. S tim u vezi, Pravobraniteljica ponavlja svoje stajalište o potrebi potpunog delimitiranja novčanih naknada, što bi otklonilo bilo kakvo uvjetovanje načina i opsega korištenja dopusta financijskim razlozima. Pravobraniteljica je ranije isticala stajalište da bi različite vrste novčane pomoći roditeljima trebalo donositi na državnoj razini kako roditelji koji ne žive na području Grada Zagreba ili bilo kojem drugom području RH ne bi bili u nepovoljnijem položaju. U tom smislu, pozitivnim se pokazuje što je SDUDM svoje aktivnosti značajno orijentirao na lokalnu i područnu samoupravu. S obzirom na to da je demografska revitalizacija pitanje intersekcijskih mjera koje su usko povezane s ravnopravnošću spolova, Pravobraniteljica je u drugim poglavljima ovog izvješća, prije svega onima o zapošljavanju i radu te roditeljskim i roditeljskim potporama, već ukazala na niz mjera koje je potrebno poduzeti u cilju ekonomskog osnaživanja žena te stvaranja poticajnih uvjeta za planiranje obitelji.

Preporuke za unaprjeđivanje demografske politike za naredno razdoblje:

- (1) Poduzeti normativne mjere u cilju jačanja zaštite položaja trudnica i roditelja na tržištu rada.
- (2) Poduzimati mjere u cilju ekonomskog jačanja mladih osoba.
- (3) Nastaviti provoditi mjere za održavanje i razvoj predškolske djelatnosti u cilju povećanja vrtićkih kapaciteta i njihove dostupnosti.
- (4) Organizirati školsku nastavu na način koji će roditeljima olakšati usklađivanje poslovnog i obiteljskog života i prilagoditi kapacitete demografskim potrebama i očekivanjima.

2

RODNO UTEMELJENO NASILJE

Suzbijanje rodno utemeljenog nasilja i nasilja u obitelji tijekom izvještajne godine karakterizirale su u najvećoj mjeri inicijative nadležnih tijela koje su smjerale izmjenama i unaprjeđenju zakonodavnog okvira koji regulira ovu materiju.

Istovremeno su usvojeni neki od ključnih strateških dokumenata kao što su **Nacionalni plan za ravnopravnost spolova za razdoblje do 2027. godine** i pripadajući Akcijski plan za razdoblje do 2024. godine¹⁴⁴ te **Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja**¹⁴⁵.

Pod vodstvom Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike s radom je u izvještajnoj godini također nastavila multisektorska Radna skupina za izradu **Nacionalnog (i Akcijskog) plana zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje do 2028. godine** (Akcijski do 2025.), dok je pri Ministarstvu pravosuđa i uprave **Radna skupina za izmjenu i unaprjeđenje kaznenog i prekršajnog zakonodavstva u području rodno utemeljenog nasilja i nasilja u obitelji** objavila prijedloge za izmjenu relevantnog zakonodavstva i unaprjeđenje sustava suzbijanja rodno utemeljenog nasilja.

Pravobraniteljica je bila aktivna i punopravna članica svih navedenih radnih skupina, dok je u Radnoj skupini Ministarstva pravosuđa i uprave koja je pripremala navedene izmjene paketa zakonodavnog okvira koji je ciljao poboljšanju učinkovitosti u suzbijanju rodno utemeljenog nasilja i unaprjeđenju zaštite prava žrtava, bila pridružena članica.

Na temelju objave prijedloga za unaprjeđenje sustava suzbijanja nasilja prema ženama, **Pravobraniteljica je utvrdila kako su mnogi njeni višegodišnji prijedlozi i preporuke vezano za rodno uvjetovano nasilje - konačno uvaženi.**

¹⁴⁴ Nacionalni plan za ravnopravnost spolova za razdoblje do 2027., te pripadajući Akcijski plan za razdoblje do 2024., donesen je na 199. sjednici Vlade RH, 9.3.2023.

¹⁴⁵ Vlada Republike Hrvatske na svojoj 248. sjednici, održanoj 7.9.2023., donijela je Zaključkom - Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja. Pravobraniteljica je kao članica Radne skupine za izradu Protokola aktivno sudjelovala u radu iste. Potreba za donošenjem novog, ažuriranog teksta Protokola proizašla je, između ostalog i iz činjenice da je u razdoblju od usvajanja 'starog' Protokola značajnije izmijenjen zakonodavni okvir koji se odnosi na zaštitu žrtava i progon počinitelja rodno utemeljenog nasilja. Većina prijedloga Pravobraniteljice za izmjene Protokola u Radnoj skupini uvažena je, a posebna novina jest ta da su **na inicijativu Pravobraniteljice Protokolom sada definirane odgovornosti poslodavaca i drugih organizacija i institucija u slučaju prijave zbog spolnog uznemiravanja**, kao i nadležnosti i ovlasti Pravobraniteljice po tim pitanjima. Uz navedeno, Protokol sadrži obveze svih nadležnih tijela i drugih čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja i pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim seksualnom nasilju, kao i oblike, način i sadržaj suradnje između navedenih nadležnih tijela. Novi *Protokol* sadrži i novine u pogledu razrade postupovnih koraka kada su djeca žrtve seksualnog nasilja.

Pa su tako pooštrene sankcije za nasilnike, posebno kada se radi se o kršenju mjera opreza i zaštitnih mjera, na sudovima su uspostavljeni tzv. obiteljski odjeli, licenciraju se suci za predmete obiteljskog i rodno utemeljenog nasilja, odnosno nasilja nad ženama. Ozbiljnije se pristupilo edukaciji sudaca i tužitelja koji će raditi na tim predmetima te je stavljen i dodatan naglasak na edukacijski rad i ulogu Pravosudne akademije.

Što se tiče izmjene zakonodavstva, krajem izvještajne godine, Ministarstvo pravosuđa i uprave, kao predlagatelj, uputilo je u e-Savjetovanje izmjene i dopune **Zakona o kaznenom postupku, Kaznenog zakona i Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji**, kojima se predlažu strože kazne za nasilnike i osnažuje sustav zaštite žrtava.

Predloženim izmjenama **Kaznenoga zakona** predložilo se uvođenje novog kaznenog djela „**teško ubojstvo ženske osobe**“ - kao kvalificiranog oblika kaznenog djela ubojstva s propisanom maksimalnom kaznom dugotrajnog zatvora. Predložilo se također povećati kazne za kazneno djelo silovanja i teško kazneno djelo protiv spolne slobode. Uz to, izmjenama se predlaže i proširiti mogućnosti određivanja zaštitnog nadzora po punom izvršenju za kaznena djela protiv braka, obitelji i djece te bi se ukinula zastara progona i izvršenja kazne zatvora za sva teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta. Prema prijedlogu, kazneno djelo teškog ubojstva žene također ne bi zastarijevalo.

Izmjenama i dopunama **prekršajnog Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji** predlažu se propisati veće kazne za nasilje u prekršajnim postupcima. Ukoliko bi i ove izmjene bile usvojene, spolno uznemiravanje više ne bi bilo kažnjivo prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji već bi isključivo predstavljalo kazneno djelo, ali bi i dalje ostalo u sferi diskriminacijskog i radno-pravnog prijestupa.

Predlagatelj je obrazlagao kako se navedenim izmjenama paketa zakona cilja osnažiti sustav zaštite prava žrtava, te omogućiti što veću učinkovitost progona počinitelja. Pa bi tako, prema predloženim izmjenama, sudovi kod izbora i mjere kazne u obzir trebali uzimati i posljedice koje je žrtva pretrpjela kaznenim djelom. Predlaže se također propisivanje prava žrtve na žalbu protiv rješenja o određivanju, produljenju ili ukidanja sigurnosnih, zaštitnih i mjera opreza, a za kršenje navedenih mjera određivao bi se istražni zatvor (u kaznenom i prekršajnom postupku). Prilikom donošenja odluke o mjeri opreza sudovi bi morali uzimati u obzir i očitovanje žrtve o opasnosti za njezinu sigurnost, a kod pojedinačne procjene potreba žrtava, tijela kaznenog postupka trebala bi uzimati u obzir i procjene rizičnih faktora kod počinitelja za ponavljanje nasilja. Zakonskim se izmjenama predlaže izrijekom propisati pravo žrtve da bude obaviještena o puštanju nasilnika iz istražnog zatvora putem policije. U cilju snažnije zaštite žrtava zakonskim se prijedlozima predlaže također da minimalna udaljenost između žrtava i nasilnika ne može iznositi manje od 50 metara.

Izmjene navedenog paketa prekršajno – kaznenog zakonodavstva koincidirale su s *inicijalnim Osnovnim Izvješćem GREVIO odbora za praćenje provedbe Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji* (GREVIO) za Hrvatsku.

Vidljivo je da se GREVIO prilikom izrade izvješća učestalo pozivao na istraživanja, statističke analize i nalaze Pravobraniteljice, te da preporuke iz izvješća potvrđuju probleme u sustavu na koje Pravobraniteljica ukazuje već niz godina.

GREVIO kroz svojih 70-ak preporuka šalje poruku da Republici Hrvatskoj nedostaju: 1) Razvoj i dosljedna primjena rodno osjetljivih sveobuhvatnih politika suzbijanja rodno utemeljenog nasilja; 2) Sustavna prevencija; 3) Edukacija stručnjaka i stručnjakinja na svim razinama.

Pa tako GREVIO u svom izvješću kao prioritete za Republiku Hrvatsku navodi: 1) izradu dugoročne strategije borbe protiv rodno utemeljenog nasilja; sustavno prikupljanje širokog raspona podataka o nasilju nad ženama od strane svih nadležnih tijela; 2) djelovanje na promjeni mentaliteta i stavova opće populacije koji doprinose opravdanju i ponavljanju nasilja; 3) provođenje obvezne edukacije svih službenika/ca nadležnih tijela i organizacija o rodno utemeljenom nasilju već prilikom ulaska u sustav; 4) osiguranje brze i cjelovite reakcije policije na rodno utemeljeno nasilje; 5) izradu smjernica za državno odvjetništvo o senzibiliziranom postupanju sa žrtvama rodno utemeljenog nasilja; 6) proširenje kapaciteta i pristupačnosti te odgovarajuće financiranje skloništa za žrtve nasilja u obitelji; 7) povećanje podrške i razine pomoći žrtvama seksualnog nasilja; 8) obvezno uzimanje u obzir počinjenog nasilja prilikom određivanja sadržaja roditeljske skrbi i kontakata počinitelja sa žrtvama odnosno djecom; 9) poništavanje prisilnih brakova; 10) žurno postupati u svim slučajevima prijave nasilnog postupanja granične policije nad imigrantkinjama.

Pored ovih prioriteta, od Republike Hrvatske se očekuje poduzimanje niza dodatnih mjera, a osobito je za pozdraviti preporuku GREVIO-a o **uvođenju individualne odgovornosti za propuste** prilikom sprječavanja, istraživanja i kažnjavanja slučajeva nasilja obuhvaćenih Istanbulskom konvencijom. Ova preporuka traži individualnu odgovornost i u pogledu propusta u istrazi i samom sankcioniranju rodno utemeljenog nasilja.

Pravobraniteljica naglašava kako u svjetlu ratificirane Istanbulske konvencije postoji kontinuirana inicijativa zakonodavca prema izmjenama zakonodavnog okvira i postrožavanju kazni za rodno utemeljeno nasilje. Međutim, jedan od osnovnih problema je što te izmjene ne prate sustavno prikupljanje podataka, stručna i dubinska analiza sustava te strateški dokumenti izrađeni od strane struke, a koji bi trebali osigurati održivost i potrebnu društvenu arhitekturu za provedbu (izmijenjenog) zakonodavstva, već se uglavnom radi o izmjenama zakona izazvanim najčešće slučajevima teškog nasilja ili ubojstvima žena koji mobiliziraju javnost, koja onda izvrši pritisak na političare, odnosno izvršnu vlast.

Nedostaje i sustavan pristup obrazovanju na svim društvenim razinama o pogubnosti rodno utemeljenog nasilja i načinima njegovog ranog sprječavanja, a posebice je vidljiv deficit obrazovanja i edukacije struke, odnosno policije, pravosuđa i državnog odvjetništva. Na posljedice takvog pristupa, koje registrira i GREVIO izvješće, Pravobraniteljica već godinama upozorava. Rezultat takvog načina borbe protiv rodno utemeljenog nasilja redovito su niske kazne, koje se u RH i dalje izriču gotovo uvijek uvjetno i u okviru zakonskim minimuma.

Uz sve navedeno, takva praksa direktna je posljedica **nepostojanja konkretne strategije prevencije** koja bi ciljala na otklanjanje uzroka nasilničkih obrazaca ponašanja u društvu, zatim nedostatak kontinuirane i sveobuhvatne edukacije pravosuđa o međunarodnim instrumentima i standardima

procesuiranja slučajeva rodno utemeljenog nasilja te, konačno, kroničan nedostatak društvenog obrazovanja o ravnopravnosti spolova na svim razinama, kao programa dugotrajne i kvalitetne resocijalizacije počinitelja. Navedene komponente, ukoliko bi se ustrojile, ciljale bi uklanjanju uzroka nasilničkih obrazaca ponašanja u društvu. Tada bi kazne počiniteljima zasigurno bile izricane u okvirima zakonskim maksimuma, a ne minimuma, kao što je to danas slučaj, dok bi poruka o potpunoj društvenog neprihvatljivosti nasilja prema ženama bila puno jasnija.

Što se tiče samog zakonodavnog okvira koji bi trebao osigurati odgovornost države (i nadležnih državnih tijela) i kompenzaciju u svim onim slučajevima u kojima žrtve nisu dobile učinkovitu zaštitu, upravo kao što i GREVIO Izvješće ističe, Pravobraniteljica već godinama upozorava da je zakonodavni okvir konfuzan i prenormiran, odnosno preopterećen suvišnim detaljima koji onemogućavaju njegovu brzu i jednostavnu primjenu te otvaraju prostor različitim interpretacijama. Postupci su predugi, a suci/sutkinje i državni odvjetnici/ce slabo educirani o ovom obliku zaštite, čak i kada se radi o naknadi štete.

U vezi procjene rizika za ponavljanjem nasilja te upravljanja tim rizikom, procjene individualnih potreba žrtava, određivanja mjera opreza, odnosno mjera zaštite žrtava, problem na koji Pravobraniteljica ukazuje već godinama, a koji registrira i GREVIO u svom Izvješću, jest taj da se kod navedenih instrumenata za suzbijanje rodno utemeljenog nasilja, uglavnom radi o formalističkom pristupu bez mehanizama koji doista mogu osigurati učinkovitu zaštitu žrtava. Pa je u tom smislu potrebno de-formalizirati ove instrumente kako bi zaštita žrtava postala stvarna, životna, sadržajna i učinkovita, a ne samo formalna i deklaratorna.

Kao što je Pravobraniteljica naglašavala u svojim izvješćima, GREVIO poziva hrvatske vlasti da poduzmu potrebne mjere kako bi osigurale da nadležna tijela imaju dužnost razmotriti na koji način počinjeno nasilje prema ženama utječe na određivanje prava na skrbništvo i viđanje sa zajedničkom djecom, te procijeniti da li i u kojoj mjeri nasilje opravdava ograničavanje tog prava.

Predlagane **promjene i preporuke Pravobraniteljice u okviru prethodno navedenih radnih skupina smjerale su reformi cjelokupnog sustava borbe** protiv rodno utemeljenog nasilja i to promjenom društvenog fokusa s otklanjanja isključivo posljedica nasilja kroz kažnjavanje i osude, na paralelno ustrojavanje mehanizama za učinkovito otklanjanje samih uzroka nasilja, primarno kroz ranu prevenciju te kroz obrazovanje i edukaciju koji ciljaju otklanjanju uzroka nasilničkih obrazaca ponašanja u društvu, ustrojavanje konkretne, kvalitetne i dugotrajnije psihosocijalne podrške obiteljima u problemima, a prije eskalacije nasilničkih obrazaca ponašanja.

Pravobraniteljica se u svom radu također zalagala za uvođenje redovite, sustavne i cjeloživotne edukacije pravosuđa, posebice o pitanjima vezanim uz međunarodni zakonodavni okvir i praksu postupanja te procesuiranja slučajeva nasilja u obitelji i rodno utemeljenog nasilja. Uvođenje programa učenja o spolnoj i rodnoj ravnopravnosti na svim razinama društvenog odgoja i obrazovanja, počevši od najmlađe dobi, te ustrojavanje obrazovnih kurikuluma s naglaskom na teme koje uključuju učenja o ljudskoj spolnosti, ravnopravnosti spolova, ljudskim pravima i metodama i načinima nenasilnih rješavanja konflikata.

Pravobraniteljica se u navedenim radnim skupinama zalagala i za preusmjeravanje i osiguravanje dodatnih sredstava za resocijalizaciju počinitelja rodno utemeljenog nasilja, osnivanje specijalnih odjela za rodno utemeljeno nasilje pri policiji, državnom odvjetništvu, sudovima te uredima Hrvatskog zavoda za socijalni rad, a sve kako bi se postigla učinkovitija i tješnja suradnja među ovim tijelima te žrtvama osigurala stvarna i učinkovita zaštita, a ne samo deklaratorna i formalna.

13. rujna 2023. - ususret Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, predsjednik Vlade Republike Hrvatske sazvaio je sastanak na kojem je, zajedno s ministrom pravosuđa i uprave i ministrom rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, predstavio opisan opsežan paket izmjena zakonodavstva i drugih za suzbijanje nasilja nad ženama i zaštite djece. Sastanku je prisustvovala Pravobraniteljica koja je u svom obraćanju ukazala da najavljene zakonodavne izmjene u dobroj mjeri adresiraju preporuke koje je davala u svojim godišnjim izvješćima u radu, međutim, da učinkoviti sustav borbe protiv rodno utemeljenog nasilja treba utemeljiti na sveobuhvatnoj i rodno osjetljivoj politici, sustavnoj prevenciji te sustavnoj i kontinuiranoj edukaciji stručnjaka/inja svih relevantnih sektora.

Osim u radnim skupinama, Pravobraniteljica je i kroz svoje brojne javne istupe i priopćenja isticala kako je jedino takvim sveobuhvatnim zahvatima i izmjenama sustava moguće stvoriti uvjete za dosljednu primjenu politike nulte tolerancije na rodno utemeljeno nasilje i dugoročno uspješno suzbijati nasilje u obitelji.

U izvještajnoj godini, Pravobraniteljica se bavila provedbom europskih i međunarodnih projekata o kibernetičkom nasilju, edukacijama o seksualnom uznemiravanju, unaprjeđenjem psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja, analizom statističkih pokazatelja o rodno uvjetovanom nasilju i dr.

U izvještajnoj godini fokus Pravobraniteljice bio je usmjeren i prema tzv. kibernetičkom ili virtualnom nasilju rodne prirode, a koje u najvećoj mjeri pogađa upravo žene i djevojčice. Pa je tako započeta provedba trogodišnjeg EU-projekta naziva: „**Podizanje svijesti o rodno uvjetovanom kibernetičkom nasilju i zagovaranje sigurnijeg online okruženja za žene i djevojčice**“, ukupne vrijednosti 2.200.000 eura. Glavni cilj ovog projekta upravo je rad na prevenciji rodno utemeljenog kibernetičkog nasilja i to u 3 države članice EU (RH, Španjolska i Portugal). Cilj projekta, između ostalog, jest povećati znanje o ovom fenomenu i društvenu svijest o njegovoj pogubnosti kroz široku kampanju obrazovanja ciljanih skupina, kao i pokretanja procesa unaprjeđenja zakonodavstva i politika utemeljenih na verificiranim stručnim analizama na lokalnoj, nacionalnoj i europskoj razini¹⁴⁶.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova dala je podršku **EU-projektu koji se bavi suzbijanjem seksualnog nasilja na radnom mjestu, originalnog naziva „TEAMWORK#2: *combaT sExuAlharassMent in the WORKplace vol_2*“**. Uloga Pravobraniteljice u ovom projektu pokazala se

¹⁴⁶ Vidi poglavlje 2.1.4.

od ključne važnosti. Naime, institucija Pravobraniteljice osigurava zapravo dugoročnu održivost svih projektnih ciljeva kroz nastavak edukacija i podršku poslodavcima u ustrojavanju i poboljšavanju internih pravnih okvira za suzbijanje ove vrste spolne diskriminacije, a što Pravobraniteljica već godinama i radi. Pa je tako u okviru projektnih ciljeva uveden i tzv. **Helpdesk ili poseban obrazac za prijavu seksualnog uznemiravanja na web-stranicama Pravobraniteljice**. Idući korak je kreiranje posebnog informativnog dijela za poslodavce/institucije/tvrtke/organizacije, također na web-stranicama Pravobraniteljice, gdje bi bile sadržane sve informacije o načinima kreiranja internih pravnih okvira, načinima vođenja postupaka po prijavama i sve ostale informacije važne za poslodavce kada je u pitanju spolno uznemiravanje.

U organizaciji Društva za psihološku pomoć, **Pravobraniteljica je sudjelovala na seriji radnih sastanaka koji su se bavili psihosocijalnim tretmanom**, kao jednim od glavnih stupova prevencije i koordinirane zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Organizacija navedenih sastanaka direktno je potaknuta prvim objavljenim GREVIO evaluacijskim izvješćem o provedbi Istanbulske konvencije u Hrvatskoj, a u kojem se navodi niz preporuka za javne službe i organizacije civilnog društva u unapređenju psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja.¹⁴⁷

Zaključno, kao vrlo zabrinjavajući trend u **2023. godini po prvi put, otkad Pravobraniteljica statistički prati pojavnost nasilja nad ženama i među bliskim osobama, bilježimo kako je broj evidentiranih kaznenih djela pretekao broj evidentiranih prekršaja (prekršaja nasilja u obitelji je zabilježeno – 7.675, a kaznenih djela među bliskim osobama – 8.460)**¹⁴⁸. Stoga, a kako je već istaknuto, na temelju prakse i višegodišnjih analiza, Pravobraniteljica je zaključila kako od svih metoda suzbijanja rodno utemeljenih nasilničkih ponašanja, represivne mjere i metode uvijek predstavljaju kratkoročna rješenja s vrlo ograničenim učinkom – a nerijetko i kontra-účinkom – jer se isključivo bave posljedicama nasilja.

Za razliku od represije, svi oblici obrazovanja i edukacije, odnosno preventivnog rada, uključujući i dugotrajne terapijske te resocijalizacijske procese s počiniteljima, predstavljaju kvalitetnija i dugoročnija rješenja jer se bave uzrocima, a ne posljedicama nasilja te su stoga garant uspješnog suzbijanja, ali i iskorjenjivanja ove vrste nasilja. Naravno, sve navedeno vrijedi jedino pod uvjetom da se paralelno pokreću procesi na izgradnji društva solidarnosti, poštivanja različitosti, odgovornosti i znanja, a ne isključivo potrošnje, kompeticije, zabave i profita.

2.1. NASILJE U OBITELJI

Pravobraniteljica je kao i prošlih godina u suradnji s drugim resornim tijelima i ministarstvima, tijekom izvještajnog razdoblja pozorno pratila i analizirala sve slučajeve nasilja u obitelji, nasilja

¹⁴⁷ Sastanci su završili organizacijom okruglog stola (1.12.2023.) u Tribinama grada Zagreba u organizaciji Društva za psihološku pomoć i Doma Duga - Zagreb, na kojem su se raspravljali načini i metode unapređenja sustava psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja.

¹⁴⁸ Vidi niže poglavlje 2.1.4. Trendovi.

prema ženama, a posebno sve slučajeve ubojstva žena koja su počinili njima bliski i/ili intimni muškarci.

Kroz pritužbe građana i samostalno, Pravobraniteljica je pratila velik broj slučajeva nasilja u obitelji i drugih oblika rodno utemeljenog nasilja dok je putem promatračkog tijela Femicide Watch detaljno i sustavno praćeno te analizirano svako pojedinačno ubojstvo i to iz rodnog aspekta. Analizirali su se svi dostupni podaci radi uočavanja ključnih propusta nadležnih tijela kod ranijih intervencija zbog nasilja u obitelji, a koji su mogli doprinijeti ubojstvima žena od strane njihovih supruga ili bivših i sadašnjih partnera, odnosno bliskih osoba. Na temelju navedenih praćenja i analiza, Pravobraniteljica je nudila prijedloge za unaprjeđenje sustava zaštite žrtava i progona počinitelja.¹⁴⁹

Pravobraniteljica je kontinuirano javno izražavala ozbiljnu zabrinutost u odnosu na činjenicu da većinu nasilja prema ženama i dalje čine zapravo njihovi najbliži, supruzi, partneri ili bivši supruzi i partneri, dok veliki broj žena smrtno strada upravo nakon što se odluči prekinuti nasilnički odnos ili usprotiviti nasilničkom partneru. Takva ubojstva upravo predstavljaju femicide, odnosno rodno utemeljena ubojstva ili ubojstva zbog ponašanja žena koja su suprotna od patrijarhalnih društvenih normi i standarda očekivanih ponašanja za ženu.

2.1.1. Prekršajna djela nasilja u obitelji

Prema **Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji**, a sukladno dostavljenim službenim podacima Ministarstva unutarnjih poslova (MUP; razdoblje 1.1.-31.12.2023.), zbog prekršaja počinjenog nasiljem u obitelji **prijavljeno je 7.675 osoba (za 3,42% manje nego u 2022., kada je prijavljeno 7.946 osoba).**

Od toga je muškarca kao počinitelja nasilja prijavljeno 5.847 osoba ili 76% (256 osoba manje nego u 2022., kada su prijavljene 6.103 osobe), dok je žena kao počiniteljica nasilja prijavljeno ukupno 1.828 osoba ili 23.8% (15 osoba manje nego u 2022., kada je prijavljeno 1.843 osobe ženskog spola).

Kada navedene brojke evidentiranih počinitelja kompariramo s podacima **Ministarstva pravosuđa i uprave (MPU)** o broju osoba osuđenih radi prekršaja nasilja u obitelji prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji u 2023., **ukupno je 5.385 osoba prekršajno kažnjeno što predstavlja 70% od brojke ukupno prijavljenih osoba. Od toga broja za prekršaj obiteljskog nasilja kažnjeno je 4.286 muškaraca (80%) i 1.099 žena (20%).**

Glede vrste izrečenih sankcija, MPU je dostavio informacije kako je izrečeno **ukupno 3.366 novčanih kazni (62%), 1.657 uvjetnih osuda (30,7%) i 365 zatvorskih kazni (6,7%).**

Ukoliko promatramo **partnerski odnos** između počinitelja i žrtava u 2023., u 2.660 slučajeva počinitelj je bio suprug ili bivši suprug, te izvanbračni suprug ili bivši izvanbračni suprug (2.837 – 2022.), što čini 45,5% u ukupnom broju muških počinitelja nasilja – pad od pola postotnog poena u komparaciji s 2022. Što se tiče počiniteljica, njih je među navedenim kategorijama bilo

¹⁴⁹ Vidi poglavlje 2.1.3. Femicid.

ukupno 802 (789 – 2022.), što čini 43% u ukupnom broju žena počiniteljica nasilja – rast od jednog postotnog poena u odnosu na 2022. Evidentiramo stoga i određeni blagi rast žena počiniteljica nasilja među bliskim i intimnim osobama kada kompariramo navedene brojke s lanjskim, ali bez značajnijih poremećaja u odnosu na ukupne postotke i trendove.

Policija ističe kako je počinjenjem prekršaja nasilja u obitelji, zbog kojih su počinitelji/ce bili/e prekršajno prijavljeni, **ukupno oštećeno 8.414 osoba/žrtava**, što je za 6,5% manje u usporedbi sa 2022., kada je evidentirano ukupno 9.008 oštećenih osoba (žrtava). **Prema spolu** je evidentirano ukupno 5.482 žrtava ženskog spola (65% u ukupnom broju žrtava) i 2.932 muškog spola (35% u ukupnom broju žrtava). Komparirajući s 2022., žrtava žena je 350 manje, a muškaraca 244 manje nego u 2022.

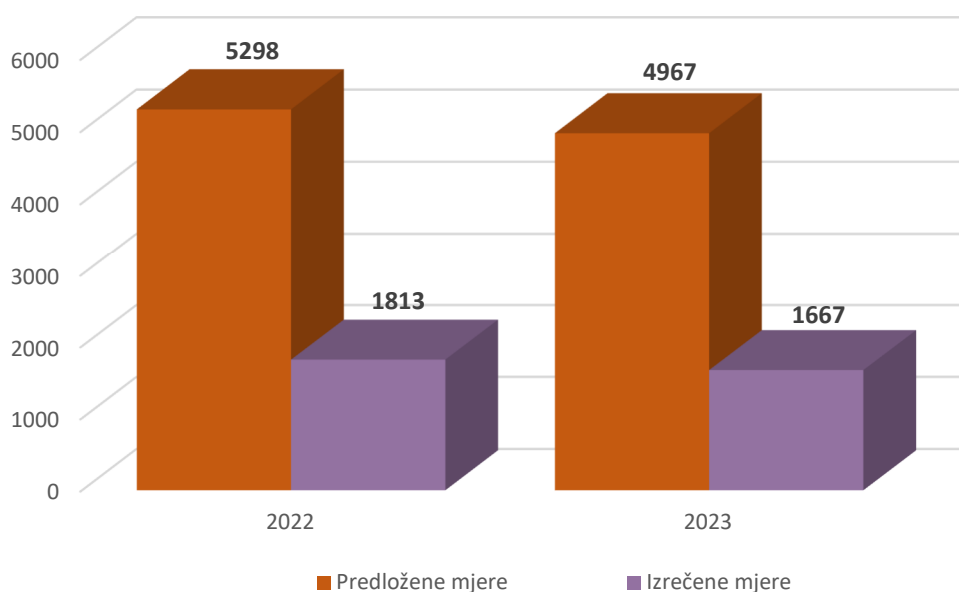
Evidentirano je ukupno **1.336 recidivista prekršajnih djela nasilja u obitelji**, što čini udio od 17,4% od svih počinitelja prekršaja. Recidivista je ukupno evidentirano 66 manje nego u 2022., kada je bilo evidentirano 1.402 recidivista.

Kada uspoređujemo **podatke o broju i vrsti predloženih zaštitnih mjera iz Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji** koje je predlagala policija – **4.967 (5.298 u 2022.)** i **podatke o broju stvarno izrečenih zaštitnih mjera od strane sudova – 1.667**, proizlazi da se i u 2023. nastavio trend uočen u prošlom izvještajnom razdoblju, a to je da se **tek svaka treća predložena zaštitna mjera od strane policije doista na sudu prihvati i odredi počinitelju prekršaja nasilja u obitelji**. Što se tiče provedenih mjera, primjerice **od ukupno 219 osoba kojima je određena zaštitna mjera obveznog psihosocijalnog tretmana, on se doista proveo u odnosu na 162 osobe (73,9%)**.

MPU ovu razliku i dalje obrazlaže kriterijima i uvjetima za uključivanje u tretman koji su iz obveznog psihosocijalnog tretmana isključili čak 57 osoba. Postavlja se pitanje zbog čega se onda ovaj tretman u zakonu naziva obveznim, kada ga kriteriji i uvjeti za uključivanje u tretman mogu de-facto učiniti neobaveznim¹⁵⁰.

¹⁵⁰ Detaljnije o ovom problemu vidi u poglavlju 2.1.5. **Psihosocijalni tretman počinitelja nasilničkih djela.**

Grafikon: Odnos predloženih i provedenih zaštitnih mjera prema ZZNO-u

Uz navedenu statistiku vezanu uz zaštitne mjere, prikazane brojke evidentiranih slučajeva nasilja u obitelji ponovo upućuju na nastavak trenda kontinuiranog pada broja slučajeva obiteljskog nasilja u sferi prekršajnog prava i to sada već u razdoblju dužem od deset godina.

2.1.2. Kaznena djela nasilja u obitelji/među bliskim osobama

Kako je već istaknuto, i u ovoj izvještajnoj godini **nastavljen je trend rasta broja počinjenih kaznenih djela** u obitelji i među bliskim osobama.

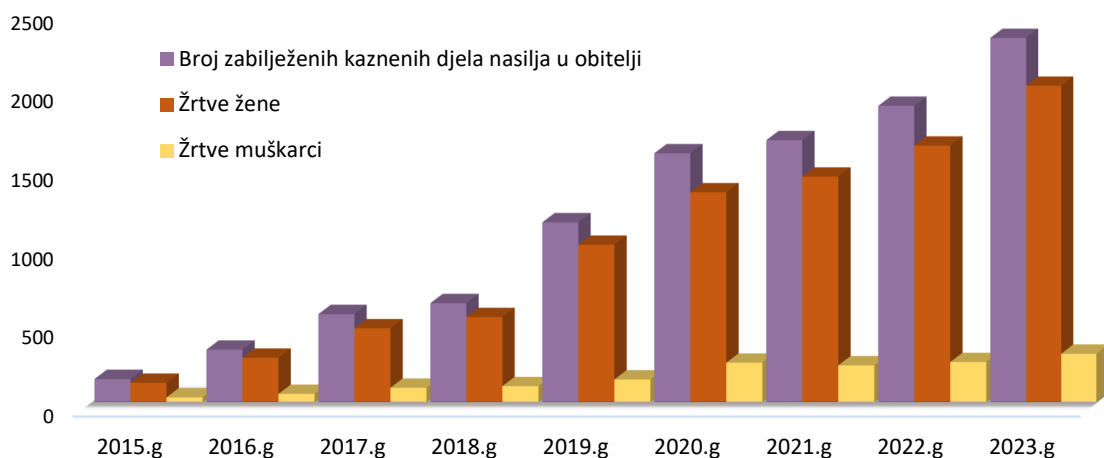
Prema službenim podacima MUP-a, **počinjeno je ukupno 8.460 kaznenih djela na štetu članova obitelji i bliskih osoba što predstavlja porast od 1.409 kaznenih djela u odnosu na 2022.** (kada je bilo evidentirano ukupno 7.051 kaznenih djela), **odnosno 20%.**

Navedenim kaznenim djelima **ukupno je stradalo 8.652 žrtve, što je za 1.395 više žrtava nego u 2022. (7.257 u 2022.).** Od ukupnog broja stradalih žrtava su 6.710 žene (5.706 u 2022.) ili 77.5%, dok je muškaraca 1.942 ili 22,5% (1.551 u 2022.). Sukladno dostavljenoj statistici, **bilježimo ukupno 1.004 žene i 391 muškaraca žrtava nasilja više nego u 2022.**

Prema evidenciji MUP-a, ukupno evidentiranih navedenih kaznenih djela iz korpusa kaznenih djela koja se mogu počinuti i na štetu članova obitelji i bliskih osoba, dakle, uključujući i ona kaznena djela koja nisu činjena na štetu članova obitelji i bliskih osoba, je 13.139 (10.970 u 2022.). Dakle, **udio kaznenih djela koja se čine na štetu članova obitelji i bliskih osoba u udjelu ukupno počinjenih kaznenih djela bez tog kvalifikatornog oblika, jest i dalje visokih 64%.**

Što se tiče samo kaznenog djela iz čl.179.a Kaznenog zakona „Nasilje u obitelji“, policija je **evidentirala 2.310 ovih kaznenih djela, što je čak 431 ili 23% više nego u 2022. (1.879 u 2022.).**

Grafikon: Brojčani pokazatelji za kazneno djelo iz čl. 179.a - "Nasilje u obitelji", razdoblje 2015. - 2023.

Prema evidenciji MPU, u svezi s **čl.179.a Kaznenog zakona – Nasilje u obitelji, evidentirano je ukupno 516 osuda** - 336 ili 65% uvjetnih osuda, 173 ili 33,5% bezuvjetne kazne zatvora, 1 ili 0,19% novčana kazna i 6 ili 1,16% izrečenih sankcija rada za opće dobro.

Uzimajući u obzir **brojčane pokazatelje kaznenih djela koja se najčešće čine** nasilničkim ponašanjem u obitelji/između bliskih osoba, komparativno gledano s 2022., bilježimo značajan skok u broju svih kaznenih djela, kao i skok u broju svih žrtava, i žena i muškaraca, osim kod kaznenog djela silovanja, gdje bilježimo i ukupni pad i pad broja žrtava, žena i muškaraca¹⁵¹.

Prema evidenciji MUP-a, po brojnosti evidentiranih kaznenih djela koja se najčešće čine nasilničkim ponašanjem u obitelji/između bliskih osoba situacija je sljedeća:

1. **KD Prijetnja** s 3.895 zabilježenih kaznenih djela (3.053 žrtava žena i 1.037 žrtava muškaraca; 3.330 u 2022.);
2. **KD Nasilje u obitelji** s 2.310 zabilježenih kaznenih djela (s 2.006 žrtava žena i 304 žrtve muškaraca; 1.879 u 2022.);
3. **KD Tjelesna ozljeda** s 1.593 zabilježenih kaznenih djela (1.126 žrtava žena i 467 žrtava muškaraca; 1.276 u 2022.);
4. **KD Nametljivo ponašanje** s 301 zabilježenih slučajeva (s 271 žrtava žena i 30 žrtava muškaraca; 232 u 2022.);
5. **KD Teška tjelesna ozljeda** s 197 zabilježena slučaja (116 žrtava žena i 81 žrtva muškarac; 130 u 2022.);
6. **KD Silovanje** s 100 zabilježena slučaja (s 100 žrtava žena i 0 žrtava muškaraca; 129 u 2022.).

¹⁵¹ U 2022., zabilježen je jedan muškarac kao žrtva silovanja, dok nije zabilježena ni jedna žrtva silovanja među muškarcima u 2023.

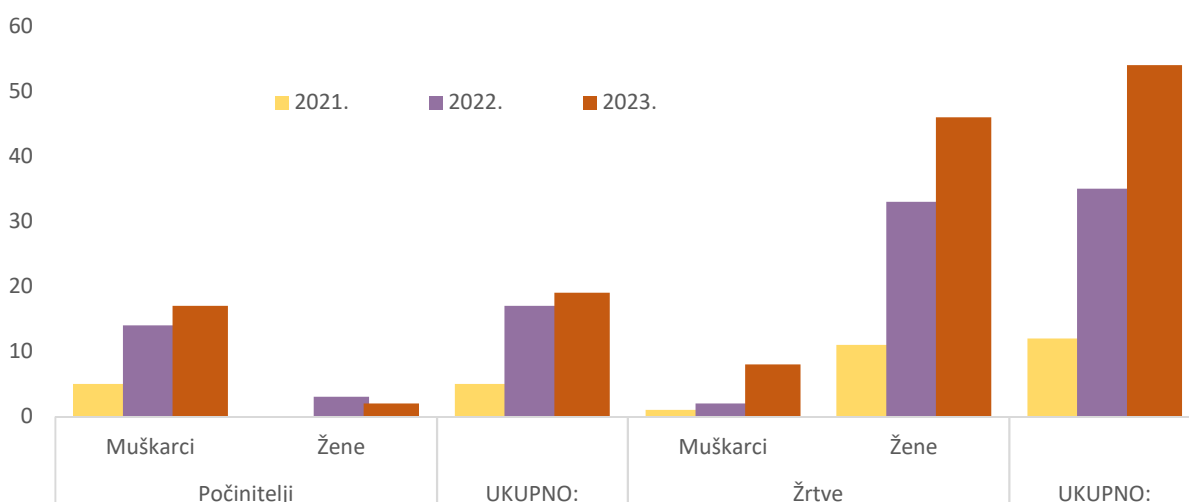
S druge strane, prema podacima MPU, ukupno je **990 osoba osuđeno za kaznena djela među bliskim osobama**. Gledajući vrste kaznenih djela, najviše osoba osuđeno je za:

1. **KD Tjelesna ozljeda – 403;**
2. **KD Nasilje u obitelji – 397;**
3. **KD Nametljivo ponašanje – 85;**
4. **KD Ubojstvo – 48;**
5. **KD Teška tjelesna ozljeda – 41;**
6. **KD Teško ubojstvo – 16 osuđenih osoba.**

Iz dostavljenih podataka MUP-a i MPU-a, proizlazi da na godišnjoj razini pravosuđe uspijeva **procesuirati oko 1/8 evidentiranih kaznenih djela**. No, ovdje svakako treba u obzir uzeti činjenicu da MUP kaznena djela evidentira trenutno, odnosno vrlo brzo nakon što se ona dogode, dok pravosuđe, odnosno sudovi ista procesuiraju u dužem vremenskom razdoblju što je razumljivo i očekivano.

Što se tiče kaznenog djela iz članka 144.a Kaznenog zakona „**Zloupotrebavanje snimke spolno eksplicitnog sadržaja**“, u razdoblju od uvođenja ovog kaznenog djela u Kazneni zakon do kraja 2023., MUP je zabilježio ukupno **54 ovih kaznenih djela s 41 počiniteljem (5 žena i 36 muškaraca) i 101 žrtvom (90 žena i 11 muškaraca)**. Od 54 kaznena djela, 36 je počinjeno među bliskim osobama - 66,6%. Navedeni postotak ukazuje da se ovo kazneno djelo pretežito događa među bliskim osobama.

*Grafikon: KD Zloupotrebavanje snimke spolno eksplicitnog sadržaja 2021. - 2023.
(žrtve - počinitelji)*

2.1.3. Femicid

Pravobraniteljica je (još 2017.) osnovala Promatračko tijelo za sveobuhvatno nadgledanje, prikupljanje podataka, analizu slučajeva ubojstava žena i izvještavanje – „**Femicide Watch**“. Radnu skupinu ovog tijela uz Pravobraniteljicu, čine predstavnici/ce Ravnateljstva policije, MPU, Visokog prekršajnog suda, Pravnog fakulteta u Zagrebu, ministarstva nadležnog za obitelj. Pravobraniteljica je posebnu pozornost posvetila ovim slučajevima zbog trenda značajnog porasta prijave kaznenih djela obiteljskog nasilja i među bliskim osobama desetogodišnjem razdoblju.

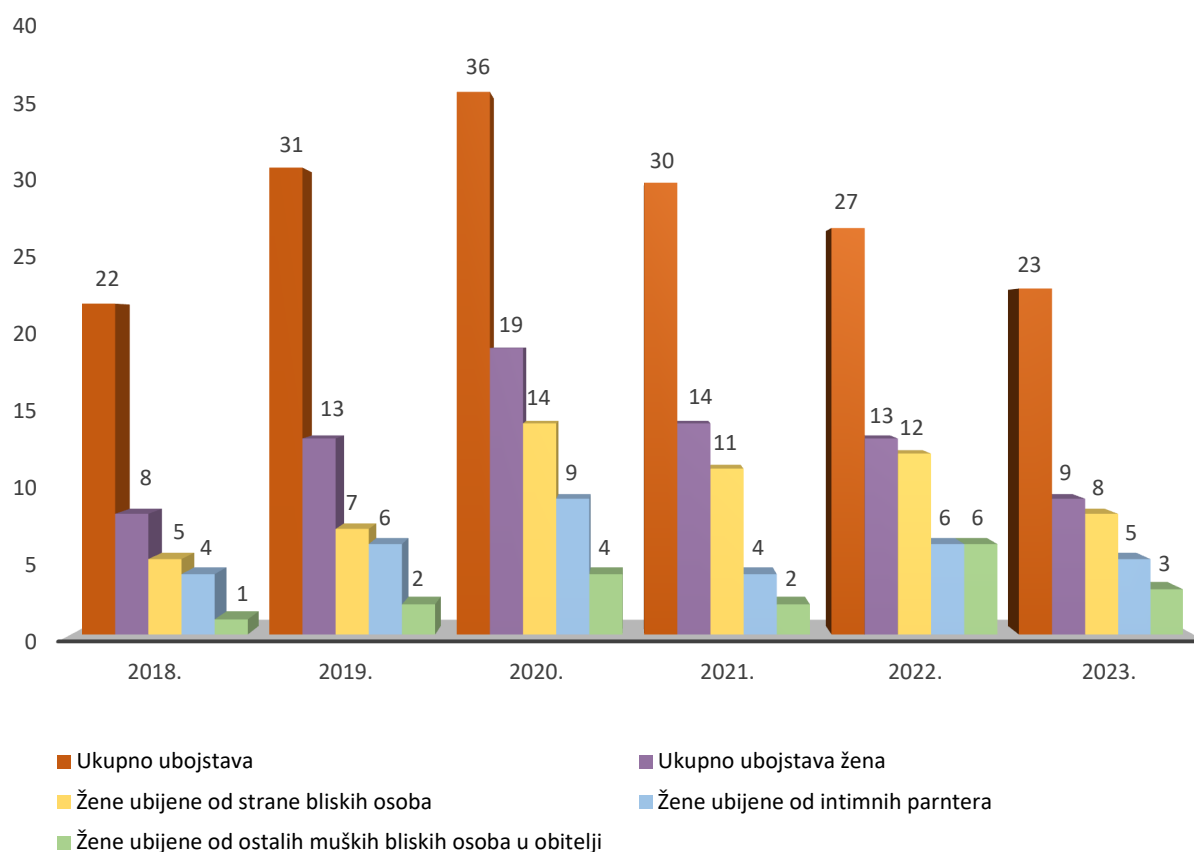
18. prosinca 2023. - u Uredu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova održan je sedmi sastanak Radne skupine Femicide Watch. Nakon uvodnog dijela u kojem je pravobraniteljica Višnja Ljubičić upoznala sudionike s postignućima rada tijela Femicide Watch-a u posljednjih sedam godina, te naglasila važnost izmjena relevantnog zakonodavnog okvira u smislu suzbijanja femicida i rodno utemeljenog nasilja, pozvala je prisutne na diskusiju sukladno točkama dnevnog reda.

Na sastanku su se raspravile najavljene izmjene kaznenog zakonodavstva vezano uz rodno utemeljeno nasilje te se dao prijedlog na koji način Radna skupina Femicide Watcha smatra da bi trebalo pristupiti uvođenju kaznenog djela femicida u Kazneni zakon: 1) da se po uzoru na belgijsko rješenje donese posebni zakon o sprječavanju femicida kojim bi se moglo regulirati i djelovanje tijela Femicide Watch-a; 2) najavila se izrada web stranice za tijelo Femicide Watch te mogućnost objave svih izvješća Radne skupine kao i zajedničkih preporuka; 3) raspravila se metodologija prikupljanja i obrade podataka te statistika femicida i rodno utemeljenog nasilja; 4) te su se razmijenila iskustva u odnosu na uočene trendove vezane uz femicid, odnosno rodno utemeljeno nasilje; 5) posebna je pažnja posvećena metodama unaprjeđenja prakse postupanja policije u visoko rizičnim slučajevima te suradnja nadležnih tijela; 6) uočeni su problemi vezano uz različite načine prikupljanja i prikazivanja podataka od strane policije, DORH-a i pravosuđa te je dogovoreno da će se unatoč istaknutim razlikama nastojati sustavno prikupljati i prikazivati svi podaci vezani uz femicide, bez obzira iz kojih su izvora prikupljeni, dok će se istovremeno raditi na harmonizaciji načina prikupljanja i prikazivanja podataka različitih tijela.

Prema podacima MUP-a, zabilježeno je ukupno **23 ubojstva u Republici Hrvatskoj (4 manje nego 2022. i 7 manje nego 2021.)** od čega je ukupno **14 ubojstava zabilježeno na štetu članova obitelji i bliskih osoba**. Od ukupno **9 ubijenih žena** (4 manje nego 2022. i 6 manje nego 2021.), **5 ili 55,5% žena su ubili njihovi bivši ili sadašnji intimni partneri/supruzi**. Što se tiče preostale četiri žrtve, jednu je ubio susjed, dvije sinovi te je jedno žensko dijete ubio intimni partner žene, u neuspjelom pokušaju da ubije i nju.

Prema navedenim podacima, vidljivo je da je i u 2023. godini **nastavljen trend ukupnog pada broja ubojstava, kao i pada broja ubojstava žena**, a koji bilježimo još od 2020.

Grafikon: Ubojstva žena u razdoblju 2018. - 2023.

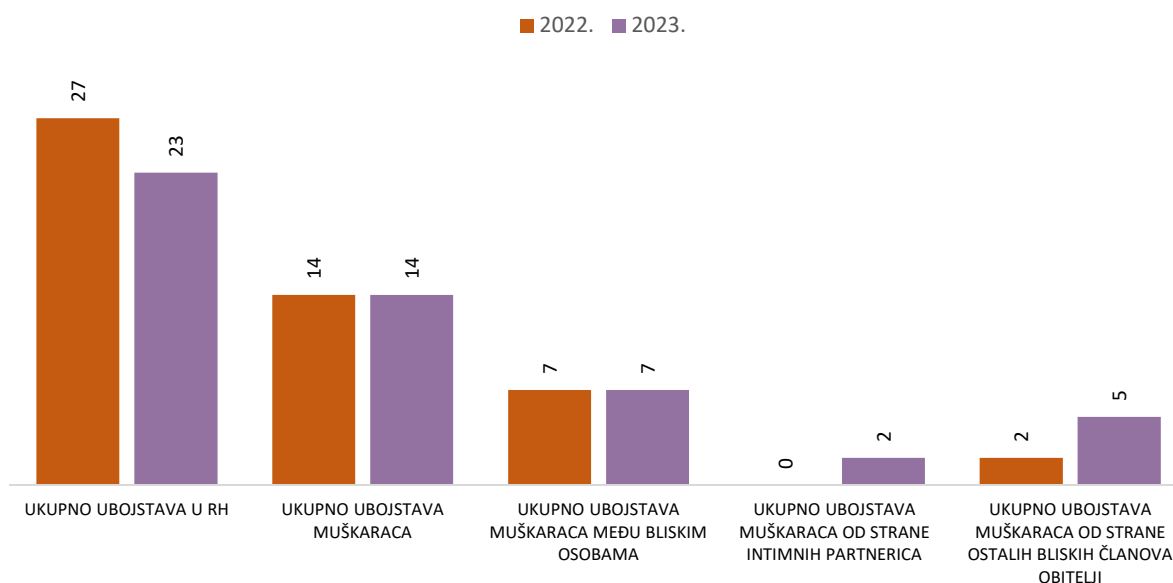
Iako, kako je već istaknuto, nekoliko godina svjedočimo silaznom trendu kada su u pitanju ukupne brojke ubojstava u RH, kao i silaznom trendu kada su u pitanju ukupne brojke ubojstava žena, međutim **nastavljen je trend udjela od minimalno 50 % ubojstava žena od strane intimnih partnera u odnosu na ukupan broj ubijenih žena među bliskim osobama** (s izuzetkom 2021., kada je zabilježen nešto niži postotni udio): 2018. - 80%; 2019. - 85%; 2020. - 64%; 2021. - 36%; 2022. - 50%; 2023. - 62%.

Kada kompariramo udio ubojstava žena od strane intimnih partnera u odnosu na ukupan broj ubojstava žena postoci se kreću na sljedeći način: **2018. - 50%; 2019. - 46,2%; 2020. - 47,4%; 2021. - 28,6%; 2022. - 46,2%; 2023. - 55,5%.**

S druge strane, kada analiziramo **brojke ubojstva muškaraca u 2023., od 7 ubijenih muškaraca među bliskim osobama, 2 ili 28,5% muškaraca su ubijena od strane intimnih partnerica (bivša/sadašnja supruga, bivša/sadašnja partnerica).** U 2022. nije bilo muškaraca ubijenih od strane intimnih partnerica, evidentirana su svega 2 ubijena muškaraca među bliskim osobama¹⁵².

¹⁵² U oba slučaja radilo se o majkama počiniteljicama koje su ubile svoje sinove.

Grafikon: Ubojstva muškaraca u razdoblju 2022.-2023.

Što se tiče pokušaja ubojstava (i pokušaja teških ubojstava), a prema statistici MUP-a evidentirano je ukupno 111 takvih kaznenih djela (108 u 2022.), dok je od toga broja među bliskim osobama i članovima obitelji evidentirano ukupno 30 kaznenih djela pokušaja ubojstava (i pokušaja teških ubojstava) ili udio od 27% (40 u 2022.).

Kada gledamo žrtve kaznenih djela pokušaja ubojstva među bliskim osobama i članovima obitelji, muškaraca je 16 (27 u 2022.), a žena 14 (13 u 2022.). Od 16 žrtava muškaraca, 5 muškaraca su bili žrtve kaznenih djela pokušaja ubojstava od strane svojih intimnih partnerica (31%), a preostalih 9 od drugih članova obitelji. Od 14 žrtava žena, 6 žrtava je bilo kaznenih djela pokušaja ubojstava od strane svojih intimnih partnera (43%), a preostalih 8 od drugih članova obitelji.

2.1.4. Trendovi

Glede navedenih statističkih pokazatelja, Pravobraniteljica već godinama upozorava kako je kroz analizu slučajeva ubojstava žena nesporno utvrđeno da se femicide može spriječiti ili smanjiti šanse da do njega dođe ukoliko se u ranijoj fazi utvrdi da je primjerice kod raskida nasilničkih veza, žena izložena prijetnjama ubojstvom i/ili prijetnjama partnera samoubojstvom, ukoliko bliža rodbina ili prijatelji svjedoče ili iskazuju o prisutnosti ljubomore, posesivnosti i/ili sklonosti prema prisilnoj kontroli žene, ukoliko se utvrdi sklonost alkoholizmu, posjedovanje oružja, psihičkih poremećaja i slično.

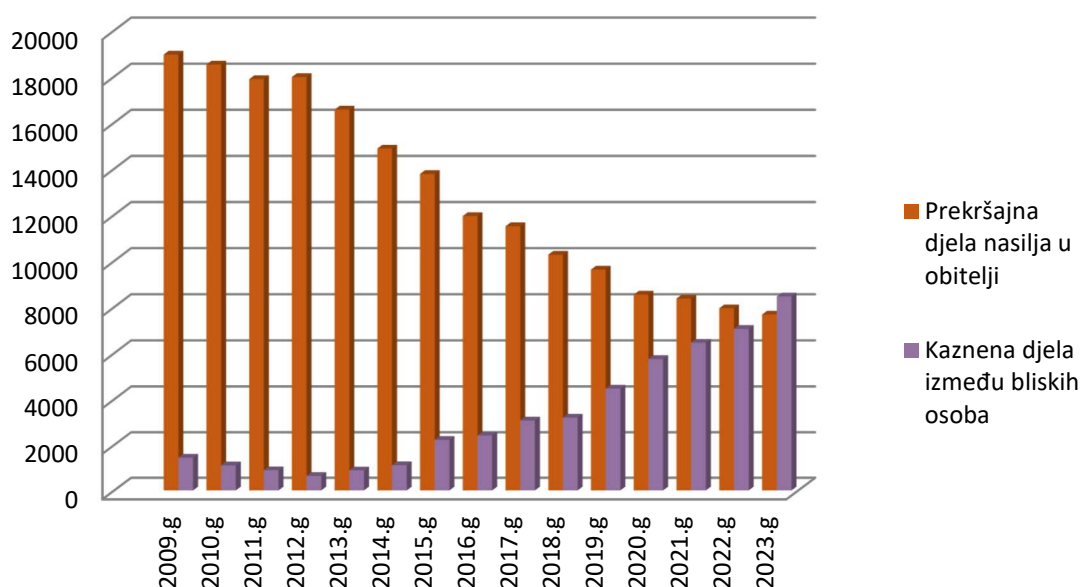
U izvještajnoj godini imali smo i dva slučaja ubojstva žena koja bi se sukladno međunarodnim standardima mogla definirati kao tzv. ubojstva iz časti¹⁵³ kod kojih je najbliža rodbina znala za

¹⁵³ Vidi dolje niže opis slučajeva PRS-03-02/23-43 i PRS-03-02/23-57 iz prakse rada Pravobraniteljice.

nasilje, posesivnost i ljubomoru muškaraca, ali nisu poduzimali ništa. U oba slučaja muškarci su ubili svoje partnerice po saznanju za njihov preljub¹⁵⁴.

Glede drugih trendova vezanih uz rodno utemeljeno nasilje, ove godine je po prvi puta od kada Pravobraniteljica prati statističke pokazatelje ovu vrst nasilja, **brojka evidentiranih kaznenih djela (8.460) pretekla brojku evidentiranih prekršajnih djela (7.675)**. Razlika u koristi kaznenih djela iznosi čak 785 evidentiranih kaznenih djela među bliskih osobama i u obitelji više nego ukupno evidentiranih počinjenih prekršaja nasilja u obitelji.

Grafikon: Pokazatelji trenda brutalizacije rodno uvjetovanog nasilja

Elementi koji doprinose navedenom **trendu povećanja broja kaznenih djela su**: edukacija policije, generalna senzibilizacija i edukacija građanki i građana, kontinuirana inicijativa zakonodavca da inkorporira međunarodne standarde u domaće zakonodavstvo i postroži kazne, posebice u svjetlu ratificirane Istanbulske konvencije.

Broj kaznenih djela se u razdoblju od 8 godina učetverostručio (s nešto preko 2.000 evidentiranih djela u 2015., došli smo na preko 8.000 ovih djela u 2023.), **dok se broj prekršajnih djela**

¹⁵⁴ Članak 42. Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji propisuje da su: neprihvatljiva opravdanja za kaznena djela, uključujući i kaznena djela počinjena u ime takozvane “časti”, te da će: 1. Stranke poduzeti sve potrebne zakonodavne ili druge mjere kako bi osigurale da se, u pokrenutim kaznenim postupcima zbog počinjenja bilo kojeg djela nasilja obuhvaćenog područjem primjene ove Konvencije, kultura, običaji, vjera, tradicija ili takozvana “čast” neće smatrati opravdanjem za takva djela. Ovo osobito obuhvaća tvrdnje da je žrtva prekršila kulturne, vjerske, društvene ili tradicionalne norme ili običaje prikladnog ponašanja.

nasilničkih ponašanja u obitelji istovremeno i u istom razdoblju praktički prepolovio (sa skoro 14.000 u 2015., na ispod 8.000 u 2023.).

Navedeni višegodišnji trend pada broja prijavljenih počinitelja i broja žrtava nasilja u obitelji u području prekršajnoppravne zaštite, uz višegodišnji i kontinuirani porast slučajeva u području kaznenopravne zaštite, **upućuje na zaključak na koji Pravobraniteljica već godinama upozorava**, a to je da naš sustav borbe protiv nasilja prema ženama i u obitelji zapravo nije ustrojen na način da učinkovito adresira i uklanja uzroke nasilja kroz prevenciju, edukaciju i obrazovanje, već se isključivo oslanja na adresiranje posljedica nasilja kroz penalnu politiku i kažnjavanje.

Stoga ponovo naglašavamo **stajalište Pravobraniteljice kako se protiv rodno utemeljenog nasilja ne može boriti isključivo zakonskim izmjenama i represijom već fokus borbe suzbijanja rodno utemeljenog nasilja mora biti paralelno izmješten u društvenu zbilju koja proizvodi nasilničke obrasce ponašanja te mora adresirati njegove uzroke**. To su prvenstveno borba za kvalitetnije društveno obrazovanje o ravnopravnosti spolova, tješnja i za rodno utemeljeno nasilje senzibilizirana međuresorna suradnja svih relevantnih dionika, osiguranje dostupnosti socijalnih servisa i servisa podrške obiteljima i žrtvama, dostupnost zdravstvenih usluga i podrške ženama i obiteljima u potrebi, suzbijanje siromaštva i primarno dugotrajna podrška obiteljima (u problemima) kroz ranu prevenciju putem stručnih servisa socijalnih službi.

2.1.5. Psihosocijalni tretman počinitelja nasilničkih djela

Psihosocijalni tretman počiniteljima nasilničkih djela (pa tako i počiniteljima rodno utemeljenog i obiteljskog nasilja) izriče se počiniteljima nasilja temeljem četiriju zakona i to kao:

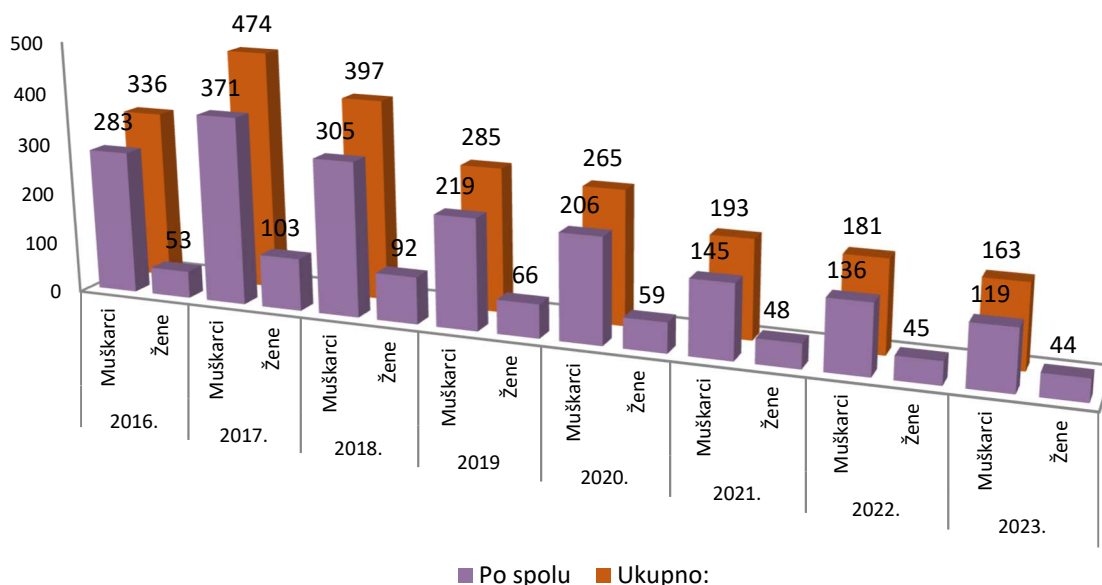
1. **Sigurnosna mjera psihosocijalnog tretmana** temeljem čl.70. Kaznenog zakona;
2. **Obveza psihosocijalnog tretmana** temeljem čl.206d.toč.6. Zakona o kaznenom postupku;
3. **Zaštitna mjera obveznog psihosocijalnog tretmana** kao prekršajnoppravna sankcija temeljem čl.13. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji;
4. **Posebna obveza psihosocijalnog tretmana** uz uvjetnu osudu temeljem čl.45. Prekršajnog zakona.

Prema podacima MPU za 2023., **ukupni broj evidentiranih sigurnosnih mjera prema kaznenim zakonima bio je 280**. Od navedenog broja 14 sigurnosnih mjera izrečeno je prema ženama (5%), a ostalo prema muškarcima. Od navedenog broja 58 ili **20,7% je izrečenih obveza psihosocijalnog tretmana (od čega 2 prema ženama)**.

Prema istim podacima, ukupni broj osoba (u 2023.) prema kojima su u **cijelosti provedene zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog** sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji (ZZNO) jest 163, od kojih su 44 ili 26,9% bile žene¹⁵⁵.

¹⁵⁵ Prema podacima MPU u 2022., ukupan broj osoba koje su bile upućene provoditeljima zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana bio je 237 (18 osoba više nego u 2023.), dok je 2022. - 181 osoba tretman u cijelosti i završila (što je također 18 osoba više nego u 2023.). **Nastavljaju se zabilježeni negativni trendovi pada broja osoba kojima je određen psihosocijalni tretman, kao i pada broja osoba koje u cijelosti psihosocijalni tretman završe.**

Grafikon: Mjere izrečene temeljem prekršajnih zakona 2016.- 2023.

Ukupan broj osoba koje su bile upućene provoditeljima zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana (fizičkim i pravnim osobama koje su s MPU sklopile ugovor o provođenju zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana u 2023. godini) bio je 219, od kojih su 162 osoba zaštitnu mjeru obveznog psihosocijalnog tretmana i završila.

MPU navodi kako prema **57 osoba zaštitna mjera nije provedena jer nisu zadovoljavale uvjete** za uključivanje u tretman (nema kapaciteta, nema potrebe, bolest i sl.), što provoditelji tretmana procjenjuju tijekom inicijalnih susreta. MPU navodi kako kod jedne osobe može biti prisutno više kontraindikacija za neuključivanje u tretman, kao što su narušeno kongitivno funkcioniranje, emocionalno sniženi kapaciteti, impulzivni i nezreli obrasci ponašanja, emocionalna nestabilnost, nedostatna emocionalno racionalna integracija i neadekvatan kontakt s realnošću. Ujedno ističu kako je kognitivno-emocionalni kapacitet za usvajanje novih sadržaja zapravo preduvjet za uključivanje u tretman. Nadalje, kao dodatni razlozi zbog kojeg zaštitna mjera nije provedena ističe se da su primjerice osobe tijekom inicijalnih susreta s provoditeljima mjera upućene u daljnji tretman, ali su tijekom provođenja tretmana samoinicijativno odustale ili se tretman nije mogao dalje provoditi zbog bolesti i sl.

Ponovo ističemo kako je u članku 11. stavku 1. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji propisano da zaštitne mjere predstavljaju prekršajnoppravne sankcije, te je psihosocijalni tretman koji sud izriče počiniteljima nasilja **obvezatnog karaktera**, a ne proizvoljnog. Stoga činjenica da osoba može samostalno odustati od tretmana ovu prekršajnoppravnu sankciju čini zapravo besmislenom. **Pravobraniteljica već duže vremena upozorava na ovu nelogičnost i potrebu iznalaženja odgovarajućeg rješenja u praksi.** Naime, ako je nešto propisano kao sankcija ono ne može biti podložno zadovoljavanju dodatnih uvjeta koje zakon ne predviđa, od kojih jedan čak uključuje mogućnost da osoba od sankcije samoinicijativno jednostavno odustane.

MPU dostavlja informaciju kako je **ugovor o provođenju zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana** za 2023., potpisala s Ministarstvom pravosuđa i uprave - 31 osoba od kojih 24 fizičke osobe i 7 pravnih osoba. Novčana sredstva osigurana Državnim proračunom za aktivnost provođenja psihosocijalnog tretmana pod nazivom „Psihosocijalni tretman u kaznenom i prekršajnom postupku“ **iznosila su 150.686 eura za 2023. (povećanje od cca 30.000 eura u odnosu na 2022. – 126.000)**, dok je ukupno utrošeno 92.374,15 eura. Sredstva su namijenjena za naknade provoditeljima zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana koju izriče sud u prekršajnom postupku te sigurnosne obveznog psihosocijalnog tretmana ili posebne obveze koju izriče sud u kaznenom postupku.

U svjetlu višegodišnjih preporuka Pravobraniteljice o važnosti kvalitetnog i dugotrajnog psihosocijalnog tretmana kao jednog od najznačajnijeg alata za sprječavanje recidiva, pohvaljujemo podizanje budžeta za psihosocijalni tretman.

2.1.6. Postupanje policije i pravosuđa prema žrtvama nasilja u obitelji

U izvještajnom razdoblju evidentiramo **određenu stagnaciju u području procesuiranja** i suzbijanja nasilja u obitelji i nasilja među bliskim osobama, **od strane policije i pravosuđa**. Naime, Pravobraniteljica je tijekom izvještajnog razdoblja evidentirala kako je u pokrenutim antidiskriminacijskim postupcima protiv policije, Ravnateljstvo policije u određenom broju slučajeva odbijalo prihvatiti odluke Pravobraniteljice „braneći“ postupanja policijskih službenika i policijske postaje za koje je Pravobraniteljica utvrdila da prilikom intervencija zbog nasilja u obitelji nisu postupali s potrebnim senzibilitetom za rodno utemeljeno nasilje i/ili su žrtve izlagali dodatnoj spolnoj diskriminaciji.

Iako je policija i u 2023. godini nastavila s intenzivnom edukacijom svojih službenika/ca, te nastavila unaprjeđivati sustav ranog prepoznavanja rodno utemeljenog nasilja kao i uvoditi nove preventivne programe u procesuiranju i suzbijanju ovog oblika nasilničkog ponašanja, izvještajnu godinu ipak karakterizira određeno nazadovanje kada su u pitanju intervencije policije zbog rodnog i nasilja u obitelji, što se najbolje vidi iz primjera slučajeva rada Pravobraniteljice po pritužbama građanki i građana, jer je u dva slučaja u kojima je Pravobraniteljica postupala po pritužbama, policija odbila prihvatiti preporuke Pravobraniteljice¹⁵⁶.

Posebno ističemo kako je u pojedinim slučajevima uočeno kako je policija i dalje sklona **provoditi tzv. dvostruka terećenja**, odnosno ne razlikovati primarne počinitelje od žrtava, dok u određenom broju slučajeva femicida policija nije prepoznala karakteristične okidače za femicid (npr. odluku žene da napusti nasilnog muškarca; uhođenje i nametljivo ponašanje, odnosno ranije evidentirano nasilje; raniju osuđivanost; prijetnje ubojstvom ili samoubojstvom; alkoholizam; posjedovanje oružja; psihički problemi i slično). Kao negativnu praksu, zabilježili smo da policija u nekim slučajevima nasilje u obitelji i dalje tretira situacijski, kao izoliranu pojavu ne uzimajući u obzir kontekst i kronologiju nasilja. Osim navedenog, policija ponekad propušta utvrditi odnos počinitelj - žrtva, što rezultira time da u jednom trenu terete počinitelja za nasilje, a onda po pozivu počinitelja, za nasilje terete žrtvu. Tijekom izvještajne godine zabilježeni su i slučajevi rodno utemeljenog nasilja u kojima

¹⁵⁶ PRS-03-02/23-91 i PRS-03-02/23-46.

je policija primijenila Zakon o prekršajima protiv reda i mira, što proizlazi iz nedostatka senzibiliteta za ovu vrst nasilja, kao i slučaj u kojemu se u potpunosti nije mogla otkloniti sumnja u pristrano postupanje policije jer je počinitelj bio pripadnik sustava MUP-a.

Također, evidentirali smo i slučajeve u kojima je **DORH odbacivao kaznene prijave** zbog rodno utemeljenog nasilja, odnosno kaznenih djela protiv spolnih sloboda smatrajući da nema osnove za daljnji kazneni progon, što je također bila posljedica izostanka rodne senzibilnosti za ovaj oblik nasilničkog ponašanja.

Sudovi također nerijetko znaju ispitivati ponašanje žrtve i/ili dopustiti odvjetnicima/cama počinitelja da ispituju ponašanje žrtve prije počinjenja kaznenih djela protiv spolnih sloboda i to na način da navedeno **ponašanje žrtava dovode u vezu s počinjenjem kaznenog djela** iako je takav način ispitivanja zakonom zabranjen. Sudovi su također u ponekim slučajevima skloni žrtvu izlagati sekundarnoj viktimizaciji odnosno istu opetovano ispitivati o činjenicama o kojima je već svjedočila, čime izražavaju zapravo svoje nepovjerenje prema žrtvi i njezinim navodima.

Ipak, postoje i primjeri dobre prakse u radu policije i područnih ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad, pa je tako primjerice **policija razvila tzv. Obrazac rizičnih faktora za ponavljanje nasilničkog ponašanja**, koji sukladno uputi Glavnog ravnatelja policije svi policijski službenici/ce primjenjuju od 1.11.2022., uz obvezu dostavljanja ispunjenog obrasca nadležnom pravosudnom tijelu – prekršajnom sudu/odjelu ili državnom odvjetništvu kao prilog optužnom prijedlogu, odnosno kaznenoj prijavi. Prema dostavljenim informacijama, obrazac su policijski službenici/ce temeljne i kriminalističke policije dužni popuniti u slučajevima nasilničkih ponašanja na štetu bliskih osoba/članova obitelji te u slučajevima nasilja nad ženama. Policija ističe kako je obrazac rezultat trinaestogodišnjeg praćenja ubojstava bliskih osoba i žena u RH, te da je nastao na temelju proučavanja spisa, znanstvene literature, analize obrazaca procjene rizika koje koriste policije drugih država.

PRIMJERI SLUČAJEVA IZ RADA PRAVOBRANITELJICE

PRIMJER 1. (Pokušaj ubojstva bivše izvanbračne supruge) - u predmetu broj PRS-03-02/23-02, Pravobraniteljica je temeljem navoda iz medija zatražila izvješće i dokumentaciju od naslova kako bi utvrdila da li je bilo ranijih postupanja nadležnih tijela koja bi se mogla dovesti u vezu s ubojstvom djeteta i pokušajem ubojstva bivše izvanbračne supruge u smislu možebitnih propusta u prevenciji nasilja i/ili propusta u poduzimanju određenih koraka nadležnih tijela koji bi, da su poduzeti, osigurali bolju zaštitu žrtava i učinkovitiji progon počinitelja¹⁵⁷. Što se tiče ranijih intervencija policije i drugih nadležnih tijela u ovoj obitelji, iz dostavljenog izvješća i priložene dokumentacije utvrđeno je da su isti u više navrata postupali zbog prijave nasilja u ovoj obitelji i to tijekom razdoblja od nešto preko 7 godina. Iz priloženog izvješća i dostavljene dokumentacije proizlazi također i to da je počinitelj bio

¹⁵⁷ Pravobraniteljica je također zatražila izvješće i dokumentaciju kako bi utvrdila da li se predmetni pokušaj ubojstva može klasificirati kao 'femicid', tj. da li se radi o nasilničkom ponašanju prema ženi koje je rezultiralo pokušajem ubojstva, za koje je osumnjičen ženi blizak muškarac, a čiji su motivi za ubojstvo, između ostalog, determinirani spolom (ili rodnom ulogom) žrtve, odnosno – rodno uvjetovani.

sklon činjenju kaznenih djela, da je bio sklon svim oblicima nasilja i alkoholu, te da je recidivist. Naime, ne računajući nasilje u obitelji, isti je terećen/optužen ili kažnjavao za ukupno čak 15 kaznenih djela i to neprekinuto od 2001. Istovremeno, počinitelj nikada nije kazneno odgovarao za nasilje koje je preko 7 godina činio u obitelji na štetu svoje izvanbračne supruge i djece. Iz iste dokumentacije, proizlazi da je još od 2017. evidentirano da je počinitelj sjekirom prijetio izvanbračnoj supruzi da će ubiti i nju i djecu. No, unatoč činjenici što je obiteljsko nasilje koje je činio prema svojoj tadašnjoj izvanbračnoj supruzi policija evidentirala, isti je do ubojstva djeteta i pokušaja ubojstva bivše izvanbračne supruge bio samo jednom osuđen za tu vrst nasilja i to za prekršaj iz Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji te kažnjen s novčanom kaznom. Iako je policija protiv počinitelja u navedenom razdoblju, odnosno 2017. podnijela jednu kaznenu prijavu zbog KD prijetnje, ona nije rezultirala sudskim postupkom, pa je tri godine kasnije, odnosno 2020., sama žrtva, izvanbračna supruga, ponovo podnijela kaznenu prijavu zbog istog kaznenog djela, ali i zbog kaznenog djela povrede djetetovih prava. No, prema dostavljenom izvješću i dokumentaciji, proizlazi da niti jedna kaznena prijava koja je podnesena protiv počinitelja ubojstva, a zbog ranijeg nasilja u obitelji nije u konačnici rezultirala presudom i kažnjavanjem. Sukladno svemu navedenom, a temeljem detaljne analize slučaja, proizlazi kako nadležna tijela nisu s dovoljnim stupnjem ozbiljnosti shvaćali strah i pozive žrtve da ju se zajedno s djecom učinkovito zaštiti od nasilnika. Policija je svaki poziv žrtve zapravo tretirala vrlo formalistički, bez senzibiliteta za žrtvu nasilja i potpuno izolirano od konteksta višegodišnjeg nasilničkog ponašanja prema njoj, dok niti jedno nadležno tijelo nije u dovoljnoj mjeri povezalos narušeno psihičko stanje žrtve s njenom višegodišnjom izloženošću nasilju od strane izvanbračnog supruga. Stoga je Pravobraniteljica upozorila policiju kako je ovaj nasilnički odnos u fazi prije pokušaja ubojstva ostao praktički potpuno dekontekstualiziran od ukupnog rodno utemeljenog nasilja koje je kroz skoro jedno desetljeće počinitelj ubojstva činio na štetu svoje izvanbračne supruge i djece, što je u konačnici rezultiralo ubojstvom djeteta i teškim ozljeđivanjem bivše izvanbračne supruge, odnosno pokušajem ubojstva iste. Shodno svemu navedenom, Pravobraniteljica je zaključila kako su u konkretnom slučaju izvršene površne, pogrešne, nemarne, formalističke i rodno neosjetljive procjene policije o nasilničkom odnosu u ovoj obitelji, iz čega su uslijedile manjkave intervencije svih nadležnih tijela uključenih u progon i suzbijanje rodno utemeljenog nasilja te zaštitu žrtava. Stoga su **policiji upućene upozorenja na uočene propuste i preporuke za budući ispravak istih, a koje su prihvaćene.**

PRIMJER 2. (Ubojstvo supruge) - U predmetu broj PRS-03-02/23-43, suprug je ugušio suprugu. Pravobraniteljica je temeljem navoda iz medija o ubojstvu zatražila izvješće i dokumentaciju od MUP-a kako bi utvrdila da li je bilo ranijih prijava nasilja i postupanja nadležnih tijela u ovoj obitelji koja bi se mogla dovesti u vezu s predmetnim ubojstvom, a u smislu možebitnih propusta u prevenciji (rodno utemeljenog) nasilja i/ili propusta u poduzimanju određenih koraka nadležnih tijela koji bi, da su poduzeti, osigurali bolju zaštitu žrtve i učinkovitiji progon počinitelja te eventualno prevenirali ubojstvo ili smanjili šanse da se ono dogodi¹⁵⁸. Iz priložene dokumentacije te iz izvješća MUP-a i

¹⁵⁸ Pravobraniteljica je također zatražila izvješće i dokumentaciju kako bi utvrdila da li se predmetni slučaj ubojstva može klasificirati kao 'femicid', odnosno da li je ubojstvo, između ostalog, bilo determinirano spolom (ili rodnom ulogom) žrtve, odnosno – rodno uvjetovano.

nadležnog područnog ureda HZSR-a proizlazi da u predmetnom slučaju nije bilo ranijih dojava o nasilju u obitelji žrtve i počinitelja ubojstva, pa slijedom toga niti ranijih postupanja navedenih nadležnih tijela zbog nasilja u obitelji. Međutim, iz priložene dokumentacije i službenih policijskih zabilješki o obavjesnim razgovorima koje je policija obavila nakon ubojstva, proizlazi da je **suprug ubio svoju suprugu zbog njenog preljuba, čineći na taj način zapravo tzv. ubojstvo iz časti**. Iz navedenih zabilješki proizlazi i da je najbliža rodbina žrtve znala za nasilničku narav supruga i suprugin preljub, ali su isti u svojim izjavama policiji, između ostalog, naveli da se nisu htjeli miješati u bračne odnose počinitelja i žrtve iz straha da isti kojim slučajem ne bi i njima naudio. Shodno svemu navedenom, Pravobraniteljica je zaključila kako u konkretnom slučaju nažalost žrtvini najbliži nisu imali nikakav senzibilitet za rodno utemeljeno nasilje, niti su bili osviješteni vezano uz isto, pa iako su znali za nasilničku, posesivnu i ljubomornu narav supruga, kao i za prijetnje, maltretiranja i proganjanja, nisu ništa poduzimali. Čak štoviše, nastojali su što su mogli više ignorirati sve te znakove kako bi zaštitili sebe, iako su bili svjesni činjenice da bi do ubojstva moglo doći. U tom smislu, nadležna tijela nisu mogla u ranijoj fazi nasilničkog odnosa poduzimati mjere iz svoje nadležnosti protiv počinitelja jer za njegovo nasilje nisu niti znala. Bez obzira što **u predmetnom slučaju ne postoji odgovornost nadležnih tijela**, Pravobraniteljica je policiji i HZSR-u skrenula pozornosti na bitne odrednice (i preporuke) važne za razumijevanje, prevenciju, suzbijanje, zaštitu žrtava i kažnjavanje počinitelja rodno utemeljenog nasilja i posebice rodno utemeljenih ubojstava žena, jer je predmetni slučaj školski primjer femicida u kojemu muškarac „**iz časti**“ ubija ženu. Naime, patrijarhalni moral stavlja čast muškarca (nekad i cijele obitelji) u direktnu vezu s nevinošću djevojke, odnosno sa čednošću udane žene. Ako je "sramota" vidljiva za susjede i društvenu okolinu (na primjer zbog preljuba udane žene, kao što je to bio slučaj u ovom predmetu), jedina šansa da se povрати izgubljena čast je njezina smrt.

PRIMJER 3. (Ubojstvo majke) - U predmetu broj PRS-03-02/23-22, Pravobraniteljica je temeljem navoda iz medija o ubojstvu zatražila izvješće i dokumentaciju od policije i drugih nadležnih tijela kako bi utvrdila da li je bilo njihovih ranijih postupanja koja bi se mogla dovesti u vezu s ovim ubojstvom u smislu možebitnih propusta u prevenciji nasilja i/ili propusta u poduzimanju određenih koraka nadležnih tijela, a koji bi, da su poduzeti, osigurali bolju zaštitu žrtve i učinkovitiji progon počinitelja¹⁵⁹. Izvršen je uvid u pribavljena izvješća i dokumentaciju te je u bitnom utvrđeno da je **sin na okrutan način ubio svoju majku posebno ranjivu zbog svoje dobi i narušenog zdravstvenog stanja**. Iz priložene dokumentacije te iz izvješća MUP-a i nadležnog područnog ureda HZSR-a proizlazi da u predmetnom slučaju nije bilo ranijih dojava o nasilju u ovoj obitelji, pa slijedom toga niti ranijih postupanja nadležnih tijela zbog nasilja u obitelji. No, iz priloženog izvješća i dokumentacije MUP-a, posebice iz službenih zabilješki o razgovorima sa susjedima ove obitelji u bitnom proizlazi da su svi bliži susjedi znali da je sin duže vrijeme nasilan prema svojoj majci, kao i da je sklon konzumiranju alkohola i drugih opojnih sredstava. Iako su neki od susjeda upozoravali počinitelja nasilja da prestane s nasiljem nad bolesnom majkom, nitko od njih nije poduzimao nikakve

¹⁵⁹ Pravobraniteljica je također zatražila izvješće i dokumentaciju kako bi utvrdila da li se predmetno ubojstvo može klasificirati kao 'femicid', tj. da li se radi o nasilničkom ponašanju prema ženi koje je rezultiralo ubojstvom, za koje je osumnjičen ženi blizak muškarac, a čiji su motivi za ubojstvo, između ostalog, determinirani spolom (ili rodnom ulogom) žrtve, odnosno – rodno uvjetovani.

druge mjere u smislu prijave nasilja policiji, te nisu prepoznali okidače za femicid (nasilje, sklonost alkoholu i sklonost opojnim sredstvima). Shodno navedenom, nadležna tijela nisu niti mogla u ranijoj fazi ovog odnosa poduzimati bilo kakve mjere iz svoje nadležnosti protiv počinitelja nasilja, a kako bi prevenirali ubojstvo i/ili umanjili mogućnosti da do njega dođe. Bez obzira što **ne postoji odgovornost nadležnih tijela u konkretnom slučaju**, Pravobraniteljica je policiji i HZSR-u skrenula pozornost na bitne odrednice (i preporuke) važne za razumijevanje, prevenciju, suzbijanje, zaštitu žrtava i kažnjavanje počinitelja rodno utemeljenog nasilja i posebice rodno utemeljenih ubojstava žena, jer bi se predmetni slučaj prema UN-ovoj klasifikaciji trebao tretirati kao tzv. obiteljski femicid.

PRIMJER 4. (Kršenje mjere opreza zabrane prilaska; Ekonomsko nasilje) - u predmetu broj PRS 03-02/23-46, Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu ženske osobe koja je navela kako je žrtva nasilja supruga kojemu su čak određene mjere opreza zabrane prilaska njoj kao žrtvi na manje od 100 metara, te da je isti također terećen za više kaznenih djela zbog počinjenog nasilja. Međutim, da je policija prilikom novih intervencija zapravo krenula štiti nasilnika na način da su i nju također teretili zbog ekonomskog nasilja nad suprugom, u potpunosti ignorirajući činjenicu da supružnici nisu još podijelili svoju bračnu stečevinu. Pritužiteljica je navela da je razlog podnošenja pritužbe zbog spolne diskriminacije zbog spolne diskriminacije od strane policije, sadržan u činjenici da joj je suprug samoinicijativno tri put promijenio bravu na navedenoj vikendici gdje je boravila i to kada nje nije bilo tamo, a ona ju je svaki put mijenjala, da bi četvrti put, suprug uspio u svojoj nakani **angažirajući čak policijske službenike iz nadležne PP da mu pomognu kršiti mjeru zabrane prilaska i omogućće mu ulazak u posjed vikendice**, iako je isti, kako je navela, do tada boravio na drugoj adresi. Nakon što je policija pristala na opisanu intervenciju koju od njih traži počinitelj nasilja, pritužiteljica ističe da su zajedno s nasilnikom de-facto prekršili mjeru zabrane prilaska da bi u konačnici nju tretirali kao počiniteljicu nasilja, maltretirali je te joj zabranili pristup kući i pristup supругu na osam dana i teretili je za ekonomsko nasilje prema supругu. Na temelju zaprimljene pritužbe, održanih kontakata s pritužiteljicom i Ravnateljstvom policije, zaprimljenog očitovanja i dokumentacije nadležne PU, Pravobraniteljica je zaključila kako navedeno očitovanje i opisano postupanje policije upućuje na to kako se **radi o jednom od najgorih i najbrutalnijih slučajeva kršenja prava žrtava od strane policije u praksi Pravobraniteljice**. Iz opisanog očitovanja policije proizlazilo je potpuno nerazumijevanje rodno-utemeljenog nasilja, zakonskih definicija nasilja, posebice ekonomskog nasilja (gdje je došlo do gramatičkog tumačenja zakona bez ikakvog uvida u smisao i duh zakonodavnih definicija i rješenja, a sve kako bi se zapravo pogodovalo nasilniku), nesenzibiliziran tretman žrtve nasilja, nepoznavanje međunarodne prakse i standarda progona za rodno utemeljeno nasilje, te posljedično izvrtanje teza i smisla čitavog zakonodavnog okvira koji propisuje način i djelovanje policije kod prijave za nasilje u obitelji i prema ženama te posljedično zaštitu žrtava nasilja. Osim toga, Pravobraniteljica je utvrdila kako se radi o vrlo grubim povredama Istanbulske konvencije od strane policije. U konkretnom slučaju, policija (sustav) pružila je (učinkovitu) potporu nasilniku, omogućavajući mu da se „osveti“ pritužiteljici, miješajući se bez ikakvog osnova i ovlasti u imovinsko-pravna pitanja bračne stečevine, za rješavanje kojih policija nema nikakvih nadležnosti, te u potpunosti zanemarujući i ignorirajući činjenicu tko je u ovoj obitelji

već identificiran kao nasilnik, a tko kao žrtva te kome je određena mjera zabrane prilaska i koga je policija po navedenoj mjeri zabrane prilaska dužna štiti.

Zbog svega istaknutog, **Pravobraniteljica je policiji uputila upozorenja i preporuke koje je policija odbila** na način da su zaključili kako je Pravobraniteljica izvela pogrešne zaključke vezano uz postupanje policije u predmetnom slučaju. Stoga je Pravobraniteljica uputila pritužiteljicu da iskoristi svoje zakonsko pravo iz čl.17. Zakona o suzbijanju diskriminacije i čl.30. Zakona o ravnopravnosti spolova i podnese nadležnom sudu posebne tužbe za zaštitu od diskriminacije protiv policije te da zatraži naknadu štete. Pri tom je ista upućena kako se u svim sudskim postupcima koji se vode ili će se voditi u vezi predmetnog slučaja, svakako može služiti odlukama, stajalištima i utvrđenjima Pravobraniteljice.

PRIMJER 5. (Ubojstvo bivše djevojke) - u predmetu broj PRS-03-02/23-60, Pravobraniteljica je temeljem navoda iz medija zatražila izvješće i dokumentaciju od nadležnih tijela koja bi se mogla dovesti u vezu s predmetnim ubojstvom u smislu možebitnih propusta u prevenciji nasilja i/ili propusta u poduzimanju određenih koraka nadležnih tijela koji bi, da su poduzeti, osigurali bolju zaštitu žrtava i učinkovitiji progon počinitelja. Izvršen je uvid u pribavljena izvješća i dokumentaciju te je utvrđeno da **muškarac ubio svoju bivšu djevojku i sebe aktiviravši ručnu bombu**. Što se tiče ranijih intervencija policije i drugih nadležnih tijela u ovom odnosu, iz dostavljenog izvješća i priložene dokumentacije utvrđeno je da su isti u više navrata postupali zbog prijave ubijene djevojke koja je bila u strahu zbog činjenice što ju je bivši partner intenzivno proganjao, pratio i uznemiravao i to od trenutka od kada je ista odlučila prekinuti vezu s njim. Istovremeno, bivši partner, koji se nije mirio s prekidom, također je podnosio razne kaznene prijave protiv žrtve nasilja, a po kojima je policija također postupala u potpunosti zanemarujući kontekst i kronologiju nasilja, kao i činjenicu da je iz njegovih prijava proizlazilo da isti čini KD Nametljivo ponašanje prema svojoj bivšoj djevojci te da se radi o izuzetno opasnoj osobi s psihičkim problemima koja progoni žrtvu iz razloga što se ne može pomiriti s prekidom veze, te da iz ljubomore podnosi kaznene prijave kako bi naštetio svojoj bivšoj djevojki. Za razliku od policije, nadležni HZSR je iz prijave koje je bivši partner podnosio i njima, prepoznao da je njegova bivša djevojka zapravo žrtva njegovog nametljivog ponašanja i da se radi o rodno utemeljenom nasilju. Međutim, niti nekoliko prijava koje je policija zaprimila i od žrtve i od nadležnog HZSR-a nije bilo dovoljno da isti shvate ozbiljnost situacije, da prepoznaju više glavnih okidača za femicide koji su svi bili prisutni u ovom odnosu – od odluke žene da napusti nasilnog muškarca, preko psihičkih problema nasilnika pa sve do nametljivog ponašanja i nelegalnog posjedovanja eksplozivnih naprava. Stoga je ovaj nasilnički odnos u fazi prije samog ubojstva ostao praktički potpuno dekontekstualiziran od rodno utemeljenog nasilja kojemu je bivši partner intenzivno izlagao nasilju svoju bivšu djevojku što je u konačnici rezultiralo ubojstvom, odnosno femicidom. Ovakav tragičan ishod nažalost predstavlja logičan slijed načina na koji je policija tretirala predmetni slučaj izjednačivši praktički žrtvu i počinitelja. Shodno svemu navedenom, Pravobraniteljica je zaključila kako su u konkretnom slučaju izvršene površne, pogrešne, nemarne, formalističke i rodno neosjetljive procjene o rodno utemeljenom nasilju, iz čega su uslijedile manjkave intervencije policije koja je postupala po svakoj prijavi bez obzira tko ju podnosi – žrtva ili počinitelj i to bez da je prethodno identificiran počinitelj kao i uspostavljen odnos počinitelj – žrtva, a koji bi policiju zasigurno usmjerio na učinkovitiju zaštitu žrtve i stroži progon počinitelja.

Shodno navedenom, **Pravobraniteljica je policiji uputila upozorenja na uočene propuste u postupanju i preporuke za buduće postupanje u slučaju rodno utemeljenog nasilja, koje su u potpunosti prihvaćene.**

PRIMJER 6. (Rodno uvjetovano nasilje) - u predmetu broj PRS-03-05/23-12, Pravobraniteljica je putem medija saznala da je u jednom manjem mjestu u ugostiteljskom objektu, jedan **visoko pozicionirani općinski čelnik (počinitelj) fizički napao vlasnicu kafića**. Dalje se u članku navodilo da otkad je otvoren ugostiteljski objekt, počinitelj konstantno u alkoholiziranom stanju seksualno napastvuje djelatnice kafića. Temeljem navedenih medijskih napisa, Pravobraniteljica je samoinicijativno zatražila od MUP-a očitovanje, izvješće i dokumentaciju kako bi utvrdila da li je u postupanju policije ostvarena brza i učinkovita zaštita žrtve te učinkovit progon počinitelja. Iz pristiglog očitovanja i izvješća proizlazilo je da je policija utvrdila da je uz počinitelja, predmetni događaj uključivao više napadača, isključivo muškaraca i više žrtava – muškaraca, među kojima je bila i jedna žena – vlasnica kafića. Dalje, iz istog izvješća i priložene dokumentacije proizlazilo je da je policija napadače teretila zbog narušavanja javnog reda i mira, da bi im naknadno sud odredio i mjere opreza zabrane posjećivanja ugostiteljskog objekta te zabranu približavanja i uspostavljanja veze sa žrtvama na udaljenost manju od deset metara. Također, policija je navela da je o događaju obavijestila i nadležno Općinsko državno odvjetništvo koje da je odlučilo da su u navedenom događaju ostvarena i obilježja kaznenog djela koje se progoni po službenoj dužnosti, što je konačnici rezultiralo podizanjem optužnice protiv počinitelja zbog kaznenog djela nasilničkog ponašanja. Policija je također u svom izvješću istaknula kako su na temelju dopisa Pravobraniteljice proveli dodatnu analizu postupanja policijskih službenika nadležne PP te da su utvrdili da je došlo do propusta pravovremenog i cjelovitog postupanja, a što da je rezultiralo time da je tek naknadno utvrđen i prekršaj iz čl.31.st.1. Zakona o ravnopravnosti spolova koji je također počinio počinitelj, a na štetu jedne djelatnice ugostiteljskog objekta, odnosno konobarice. Na temelju opisanog izvješća i dostavljene dokumentacija, **Pravobraniteljica je policiji uputila preporuke**, u kojima je istaknula kako smatra da je sve počinitelje ovog nasilničkog ponašanja trebalo teretiti isključivo kazneno te da je potrebno provesti edukaciju o postupanju vezanom uz rodno utemeljeno nasilje među svim službenicima nadležne PU i PP, a sukladno međunarodnim standardima progona za nasilje prema ženama te preporukama Pravobraniteljice. U svom povratnom očitovanju **MUP je istaknuo kako u potpunosti prihvaća sve preporuke** Pravobraniteljice, a sukladno kojima da su i poduzete konkretne mjere.

PRIMJER 7. (Rodno utemeljeno nasilje – nanošenje teške tjelesne ozljede) - u predmetu broj PRS-03-02/23-91, Pravobraniteljici se pritužila jedna žena na postupanje policijskih službenika navodeći da joj je zet nanio teške tjelesne ozljede, a nadležna PP da je nakon intervencije oboje teretila temeljem kršenja odredbi *Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira*. Iz priloženog izvješća i dokumentacije policije proizlazilo je da se incident dogodio za vrijeme odvijanja sudskog ročišta zbog podjele bračne stečevine između kćerke pritužiteljice i njenog bivšeg supruga, a koje ročište je održano van sudnice. Pritužiteljica je navodno glasno ometala raspravu, a nije prestajala niti nakon što ju je sutkinja nekoliko puta opomenula, da bi je tada njen bivši zet samoinicijativno grubo primio

s obje ruke te ju odvuкао oko 15-tak metara dalje, nakon čega da je ista pala na tlo i zadobila teške tjelesne ozljede. Policija je u svom izvješću podnesenom Pravobraniteljici negirala diskriminacijsko postupanje, kao i mogućnost primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, jer da je pravomoćnom sudskom presudom već ranije razveden brak između kćerke pritužiteljice i njenog bivšeg supruga, čime da je prestala tazbinska veza između njih, pa da se s obzirom na odredbe članka 8. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji taj propis nije mogao primijeniti, već da se morao primijeniti Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira. Također, u očitovanju se navodilo kako je policija o događaju putem Posebnog izvješća ipak obavijestila i nadležno Općinsko državno odvjetništvo kako bi isti odlučili da li su u navedenom događaju ostvarena i obilježja kaznenog djela koje se progoni po službenoj dužnosti. Temeljem detaljne analize pritužbe, policijskog očitovanja, izvješća i dostavljene dokumentacije, Pravobraniteljica je zauzela stajalište da je u predmetnom slučaju došlo do spolne diskriminacije prilikom intervencije policije u odnosu na pritužiteljicu, prvenstveno jer su se mimo duha i intencije zakonodavca tumačile odredbe zakona koje štite žene od rodno utemeljenog nasilja, što je **posljedično dovelo do izjednačavanja počinitelja nasilja i žrtve**, odnosno do nepovoljnog tretmana pritužiteljice kao žrtve rodno utemeljenog nasilja i to od strane policije koja je žrtvu bila dužna zaštititi od takve vrste nasilja. Pravobraniteljica je naglasila kako je počinitelj tjelesnog nasilja nad ženom svakako trebao biti izložen težem terećenju od strane policije, odnosno terećenju temeljem zakonskih propisa koji štite žene – žrtve rodno utemeljenog nasilja. Svaki drugačiji ishod je zapravo nepravedan i predstavlja spolnu diskriminaciju. **Kako policija nije prihvatila stajališta Pravobraniteljice**, pritužiteljica je upućena da sudu podnese tužbu za zaštitu od diskriminacije te da se u postupku pred sudom koristi odlukom Pravobraniteljice.

PRIMJER 8. (Ne-senzibilitet prema žrtvama obiteljskog nasilja) - U predmetu broj PRS-03-02/23-102, Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu jedne ženske osobe (pritužiteljica) koja se žalila da je prilikom postupanja nadležnih policijskih postaja zbog prijave nasilja bila izložena spolnoj diskriminaciji, jer da policija njene pravovremeno podnesene prijave za nasilje u obitelji protiv bivšeg supruga i punoljetnog sina ne uvažava, iako su argumentirane i utemeljene na dokazima, dok u usporedivoj situaciji, primjerice, prijave njenog sina, odmah rezultiraju postupcima protiv nje, iako iste nisu bile niti pravodobno podnesene niti utemeljene na ikakvim dokazima već isključivo na danim iskazima. U podnesenom policijskom izvješću na okolnosti pritužbe **policija je priznala da je doista došlo do određenih (metodoloških) propusta postupanja policije po prijavama**, a koji su se oglasili u činjenici da nisu bile prikupljene sve relevantne informacije vezane uz prijave, odnosno da nisu bili ispitani svi svjedoci koji su po prirodi stvari imali ili mogli imati saznanja vezana uz sadržaje prijave pritužiteljice protiv sina i supruga i prijave sina i supruga protiv pritužiteljice. No, u izvješću je policija također tvrdila kako su se navedeni propusti naknadno ispravili. Međutim, iz dostavljenog očitovanja i izvješća, Pravobraniteljica je utvrdila kako postupanje policije u predmetnom slučaju nije bilo usklađeno s međunarodnim i domaćim standardima kad je u pitanju rodno utemeljeno nasilje, a koje uvijek traži poseban senzibilitet za žene žrtve obiteljskog nasilja prilikom intervencija. Sukladno navedenom, **Pravobraniteljica je policiji izdala upozorenja i preporuke koje su se odnosile na standarde postupanja** kada je u pitanju obiteljsko i rodno utemeljeno nasilje.

2.1.7. Postupanje Hrvatskog zavoda za socijalni rad prema žrtvama nasilja u obitelji

Pravobraniteljica je i tijekom ovog izvještajnog razdoblja nastavila postupati po pritužbama građana/ki vezano uz njihov tretman pred nadležnim uredima Hrvatskog zavoda za socijalni rad (HZSR) u slučajevima nasilja u obitelji. Iz navedenih pritužbi proizlazi kako se, kao i tijekom ranijih izvještajnih razdoblja, **nastavila načelno dobra praksa** vezano uz dosljednu primjenu odredaba Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji¹⁶⁰ (Protokol) od strane područnih ureda HZSR-a.

Pravobraniteljica je sudjelovala na regionalnim edukacijama koje je organiziralo MROSP i Državna škola za javnu upravu, a u okviru projekta „*Zaustavimo nasilje nad ženama i nasilje u obitelji – Za nasilje nema opravdanja*“.¹⁶¹ Edukacije na temu „*Prevenција i sprečavanje rodno uvjetovanog nasilja*“ bile su namijenjene djelatnicima/icama iz područnih ureda HZSR-a, policijskim službenicima/icama, predstavnicima/icama organizacija civilnog društva te drugim osobama koje u svojem poslu dolaze u kontakt sa žrtvama rodno utemeljenog nasilja. Na **4 edukacije**, koje su bile održane u **Zagrebu (20.-21.4.2023.)**, **Zadru (27.-28.4.2023.)**, **Opatiji (9.-10.5.2023.)** i **Osijeku (24.-25.5.2023.)**, predstavnici Pravobraniteljice održali su izlaganja u kojima su predstavili ovlasti i aktivnosti Pravobraniteljice u području suzbijanja rodno utemeljenog nasilja te preporuke u navedenom području.¹⁶²

Pored navedenih edukacija, Pravobraniteljica je u ovom području provodila i druge aktivnosti usmjerene na poboljšanje položaja žrtava obiteljskog nasilja pred nadležnim institucijama, uključujući i HZSR.

31. kolovoza 2023. - Na inicijativu Pravobraniteljice je održan **sastanak sa predstavnicama Duge Zagreb - Doma za djecu i odrasle - žrtve obiteljskog nasilja**, koje su upoznale Pravobraniteljicu sa inicijativom radi usklađenja prakse nadležnih sudova i područnih ureda HZSR-a sa zakonskim odredbama koje se odnose na **tajnost osobnih podataka žrtava** (sukladno Zakonu o kaznenom postupku), kao i na činjenicu da se adresa skloništa smatra klasificiranim podatkom, sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi¹⁶³. Ukazano je kako se navedena odredba u praksi dosljedno ne poštuje te se još uvijek u određenom broju slučajeva spisi na sudu (kao i u područnim uredima HZSR-a) daju na uvid počinitelju nasilja ili njegovom opunomoćeniku, koji onda iz spisa saznaju ime i adresu skloništa u kojem žrtva boravi. Pravobraniteljica je *dala podršku navedenoj inicijativi* istaknuvši kako je i u svom dosadašnjem radu kroz edukacije djelatnika/ica HZSR-a koje je provodila ukazivala na važnost

¹⁶⁰ Protokol je donijela Vlada Republike Hrvatske, 19.6.2019.

¹⁶¹ Tijekom 2023. godine MROSP je provodio predmetni projekt sufinanciran iz Europskog socijalnog fonda ukupne vrijednosti 1.348.175,62 eura. Cilj projekta, koji se provodio od 25.11.2020.-30.11.2023., odnosio se na unaprjeđenje sustava prevencije i zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, a njegove aktivnosti obuhvaćale su podizanje javne svijesti u borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, jačanje kapaciteta stručnjaka i unaprjeđenja međuresorne suradnje te unaprjeđenje rada Nacionalnog pozivnog centra za žrtve kaznenih djela i prekršaja (116 006) kao dio sustava prevencije od nasilja i zaštite žrtve, odnosno produljenje njegova rada na 24 sata svih 7 dana u tjednu.

¹⁶² Također, i Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina je u razdoblju 4.1.2023.-4.1.2024. organizirao *on line* stručni tečaj o nediskriminaciji i zaštiti prava ranjivih skupina u sustavu socijalne skrbi, a edukaciju je uspješno završilo 60 socijalnih radnika/ica.

¹⁶³ Zakon o socijalnoj skrbi, (Narodne novine, br. 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23), čl. 163.st.3. glasi: (3) *Adresa pružatelja usluga smještaja ili organiziranoga stanovanja za žrtve nasilja i žrtve trgovanja ljudima je klasificiran podatak označen stupnjem tajnosti »tajno«.*

predmetne problematike, odnosno čuvanja tajnosti svih podataka koji se odnose na žrtve,¹⁶⁴ radi čega je Ministarstvu pravosuđa i uprave uputila **preporuke** usmjerene i na *žurno* poduzimanje odgovarajućih mjera iz njegove nadležnosti, a posebice da se razmotri i podrži **moгуćnost uvođenja ove problematike u programe stručnog usavršavanja na Pravosudnoj akademiji, što je prihvaćeno.**

Kao značajniju aktivnost u ovom području Pravobraniteljica ističe kako je, prema navodima MROSP-a, još tijekom 2022., započela edukacija stručnjaka/inja iz sustava socijalne skrbi za pružanje **usluge psihosocijalnog tretmana radi prevencije nasilnog ponašanja**¹⁶⁵. Tijekom 2022. održane su edukacije u okviru Modula 1, dok su u 2023. održane edukacije u okviru Modula 2 i 3¹⁶⁶ na kojima su **educirana 52 stručnjaka/kinje** iz sustava socijalne skrbi za pružanje navedene usluge. Pravobraniteljica pozdravlja edukacije te kontinuirano ističe da su temelji učinkovite borbe protiv rodno utemeljenog nasilja upravo rani preventivni psihoterapijski rad s obiteljima u konfliktnim situacijama prije eskalacije nasilja. Zbog navedenog bi pružanje socijalnih usluga namijenjenih prevenciji nasilja i podršci prije nego do nasilja dođe trebala postati **uobičajena praksa** HZSR-a.

6. rujna 2023. - Tijekom izvještajnog razdoblja Grupa stručnjaka Vijeća Europe za djelovanje protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (**GREVIO**) objavila je svoje **Osnovno evaluacijsko izvješće o zakonodavnim i drugim mjerama kojima se provode odredbe Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji** za Republiku Hrvatsku. Također, tijekom 2023. objavljeni su i komentari Republike Hrvatske na predmetno Izvješće GREVIO-a.¹⁶⁷ Izvješće sadrži opsežnu analizu provedbe odredaba Konvencije u Republici Hrvatskoj, pregled poduzetih aktivnosti radi usklađivanja s Konvencijom te identificira područja u kojima je još potreban napredak temeljem čega su upućene određene preporuke.

Imajući u vidu navedeno Osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO-a, a posebice preporuku br. 11 koja glasi: „*GREVIO snažno potiče hrvatske vlasti da osiguraju sustavno i usporedivo prikupljanje javno dostupnih podataka o broju žrtava koje su stupile u kontakt sa socijalnim službama i intervencijama koje se pružaju žrtvama u vezi s iskustvima svih oblika nasilja obuhvaćenih Istanbulskom konvencijom.*“, Pravobraniteljica je predložila MROSP-u da se **u Zakon o socijalnoj skrbi uvrsti odgovarajuća odredba** prema kojoj će se propisati navedena obveza u odnosu na

¹⁶⁴ S obzirom na to da se Pravobraniteljica tijekom 2023. uključila u postupke javnog savjetovanja o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku i Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji u kojima je predložila da se **pravo na tajnost podataka proširi na sve sudske i druge postupke** te na taj način spriječi narušavanje tajnosti podataka u drugim postupcima (npr. za uzdržavanje i sl.) kroz isticanje pismena s osjetljivim podacima na oglasnoj ploči suda, navođenje naziva i adrese skloništa za žrtve nasilja u spisu i sl., čijim bi se otkrivanjem mogla ugroziti sigurnost žrtve ili njoj bliskih osoba, Ministarstvu pravosuđa i uprave je ponovno **preporučila** da se razmotre i prihvate navedene primjedbe.

¹⁶⁵ Članak 89. Zakona o socijalnoj skrbi (Narodne novine br. 18/22, 46/22, 119/22) propisuje **psihosocijalni tretman radi prevencije nasilničkog ponašanja**, a radi se o uslugama koje smjeraju podršci i savjetovanju obiteljima u ranijim fazama konfliktnih situacija, prije nego situacija eskalira u nasilje, sve kako bi se na vrijeme reagiralo i *preventivno djelovalo* na uzroke koji dovode do nasilja u obitelji. S obzirom na to da Pravobraniteljica tijekom ovog izvještajnog razdoblja, kao i tijekom ranijih, nije uočila praksu HZSR-a glede primjene navedene odredbe Zakona o socijalnoj skrbi, navedene aktivnosti svakako podupire.

¹⁶⁶ Edukacija u okviru Modula 2 za prvu grupu polaznika održana je u Zagrebu, 18.-20.1.2023., a za drugu grupu polaznika u Zadru, 11.-13.1.2023. Edukacija u okviru Modula 3 za prvu grupu održana je 15.-17.2.2023., a za drugu grupu 8.-10.2.2023.

¹⁶⁷ MROSP navodi kako je, prema propisanoj proceduri izvještavanja, koordiniralo izradu i objedinjavalo komentare nadležnih državnih tijela RH na Nacrtu izvještaja GREVIO-a za RH te potom i na preporuke GREVIO-a date u usvojenom izvještaju za RH.

HZSR. Iz povratnog očitovanja MROSP-a proizlazi kako će se *svi prijedlozi uzeti u razmatranje* prilikom izrade prijedloga izmjena i dopuna Zakona o socijalnoj skrbi.¹⁶⁸

23. studenog 2023. - U organizaciji Autonomne ženske kuće Zagreb (AŽKZ), a povodom obilježavanja 25. studenog - Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, održan je **okrugli stol** „Značaj preporuka GREVIO-a za borbu protiv nasilja prema ženama“ na kojem se raspravljalo i o problematici femicida na koju se u raspravi osvrnula predstavnica Pravobraniteljice.

Pravobraniteljica je sudjelovala i u savjetovanju o **izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona** koje su imale za cilj usklađivanje sa odredbama Istanbulske konvencije na način da se dodatno pojača zaštita interesa djece kao i žrtava u slučajevima nasilja u obitelji. Primjedbe Pravobraniteljice u tom dijelu bile su usmjerene i na potrebu uvrštavanja odredbe koja bi propisivala da se prilikom primjene odredbi Obiteljskog zakona treba imati u vidu odredbe Istanbulske konvencije te da se *sve odredbe Obiteljskog zakona trebaju tumačiti i primjenjivati u skladu s navedenom Konvencijom*. Na taj način bi se u slučaju bilo kakvih dvojbi i nedorečenosti koje se mogu pojaviti u praksi, odredbe Obiteljskog zakona primjenjivale u duhu Konvencije, a sve u cilju omogućavanja zaštite žrtava obiteljskog nasilja sukladno standardima zajamčenim u navedenoj Konvenciji.¹⁶⁹ *Prijedlog Pravobraniteljice nije prihvaćen.*

Jedno od pitanja iz ovog područja o kojima se raspravljalo tijekom izvještajnog razdoblja odnosilo se na „**sindrom otuđenja od roditelja**“.

Naime, u okviru Osnovnog evaluacijskog izvješća GREVIO-a za RH, među ostalima, vezano uz skrb o djeci, prava na viđanje djece i sigurnost (čl.31. Konvencije)¹⁷⁰, GREVIO zahtjeva žurno djelovanje odnosno poduzimanje određenih mjera, kako bi svi zainteresirani stručnjaci/kinje, posebno oni koji rade u pravosudnom sustavu, socijalnim službama i zdravstvenom, psihološkom i psihijatrijskom sektoru, bili **upozoreni na nedostatak bilo kakvih znanstvenih temelja za „sindrom otuđenja od roditelja“**, kao i na bilo koji drugi pristup ili načelo, kojim se majke koje se pozivaju na nasilje smatraju „nesuradljivima“ i „nekompetentnima“ kao roditelji, te ih se okrivljuje za loš odnos između nasilnog roditelja i njegove djece.¹⁷¹ Slijedom navedenog, MROSP je (5.9.2023.) izdalo uputu HZSR-

¹⁶⁸ Donošenje navedenog zakona je prema Nacionalnom planu oporavka i otpornosti 2021.-2026. planirano u 2024. godini.

¹⁶⁹ Pravobraniteljica u svom radu (pa tako i kroz upućena upozorenja, prijedloge i/ili preporuke prilikom postupanja po pritužbama) kontinuirano ukazuje na potrebu dosljedne primjene Istanbulske konvencije.

¹⁷⁰ Članak 31. Konvencije glasi:

„1. Stranke će poduzeti potrebne zakonodavne ili druge mjere kako bi osigurale da se, pri određivanju skrbi o djeci i prava na viđanje djece, uzmu u obzir pojave nasilja obuhvaćene područjem primjene ove Konvencije.

2. Stranke će poduzeti potrebne zakonodavne ili druge mjere kako bi osigurale da ostvarivanje bilo kojeg prava na viđanje djece ili skrbi o djeci ne ugrožava prava i sigurnost žrtve ili djece“.

¹⁷¹ **Osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO-a za Hrvatsku u točki 197.** navodi sljedeće:

„GREVIO urgira hrvatske vlasti da poduzmu potrebne mjere kako bi osigurali da su nadležni sudovi dužni razmotriti sva pitanja vezana uz nasilje nad ženama prilikom određivanja prava na skrb o djeci i viđanje djece te procijeniti bi li takvo nasilje opravdalo ograničavanje prava na skrb o djeci i viđanje djece. U tu svrhu, bez ugrožavanja strukture sudskog sustava u Hrvatskoj, hrvatske vlasti trebaju: ...

e. „osigurati da svi zainteresirani stručnjaci, posebno oni koji rade u pravosudnom sustavu, socijalnim službama i zdravstvenom, psihološkom i psihijatrijskom sektoru, budu upozoreni na nedostatak bilo kakvih znanstvenih temelja za „sindrom otuđenja od roditelja“, kao i na bilo koji drugi pristup ili načelo, kojim se majke koje se pozivaju na nasilje smatraju „nesuradljivima“ i „nekompetentnima“ kao roditelji, te ih se okrivljuje za loš odnos između nasilnog roditelja i njegove djece;“

u, Obiteljskom centru i Centru za posebno skrbništvo koja se ima odmah primjenjivati te o istoj obavijestiti sve stručne radnike/ce navedenih ustanova kako se u službenoj komunikaciji te izradi izvješća i mišljenja ne bi koristio navedeni „*sindrom otuđenja djeteta*“, kao i majke koje se pozivaju na nasilje ne bi smatralo „nesuradljivima“ i „nekompetentnima“ kao roditeljem.

Pravobraniteljica je podržala navedene aktivnosti te je, vezano uz predmetnu problematiku, ukazala i na **Izvješće Posebne izvjestiteljice UN-a o nasilju prema ženama i djevojčicama od 13.4.2023. (A/HRC/53/36)**, vezano uz skrbništvo te nasilje nad ženama i djecom s fokusom na zlouporabu pojma „*roditeljskog otuđenja*“ (parental alienation) i sličnih koncepata. Jedna od osnovnih preporuka Posebne izvjestiteljice (t.74.c) jest da države osiguraju obvezne edukacije pravosudnih dužnosnika/ca o rodnim predrasudama, dinamici nasilja u obitelji i odnosu između optužbi za obiteljsko zlostavljanje i roditeljskog otuđenja odnosno sličnih pseudo-koncepta, pri čemu je potrebno edukacijom obuhvatiti sve suce/tkinje u području obiteljskog prava (family justice professionals).¹⁷²

U kontekstu navedenog, značajan dokument je i **Rezolucija Europskog parlamenta od 6.10.2021. o posljedicama nasilja koje vrše partneri u intimnim vezama i prava skrbništva po žene i djecu (2019/2166(INI))**, u kojem se poziva države članice da ne priznaju sindrom otuđenja od roditelja u svojoj sudskoj praksi i pravu te da odvrćaju od njegove uporabe u sudskim postupcima ili ga čak zabrane (opća napomena 41.), dok se u općoj napomeni 29. poziva države članice na ciljano osposobljavanje, između ostalog, pravosudnih službenika/ca u okviru kojeg je potrebno naglasiti bitne posljedice nasilja koje vrše partneri u intimnim vezama na prava djece, njihovu zaštitu i dobrobit, zatim, poboljšati znanje i razumijevanje stručnjaka o postojećim mjerama zaštite, kao i o sigurnosti, učinku kaznenog djela, potrebama žrtava i načinu odgovaranja na te potrebe, te da im se pruže odgovarajuće vještine potrebne za bolju komunikaciju i pružanje potpore žrtvama.¹⁷³

Pored opisanih aktivnosti, Pravobraniteljica je nastavila i tijekom ovog izvještajnog razdoblja ukazivati na važnost prepoznavanja svih oblika nasilja od strane HZSR-a i to *bez obzira na spol žrtve nasilja*, posebice imajući u vidu kako muškarci žrtve nasilja u obitelji navedeno rijetko prijavljuju zbog nerazumijevanja okoline, a često i samih institucija.

¹⁷² Pored navedenog, Posebna izvjestiteljica je preporučila (t.74.j) da države predvide obvezne treninge za sve pravosudne djelatnike/ce s područja obiteljskog prava o vezi i između optužbi za roditeljsko otuđenje i nasilja u obitelji te spolnog zlostavljanja, pri čemu je potrebno obuhvatiti područje suzbijanja rodnih stereotipa i razumijevanje pravnih standarda u borbi protiv nasilja prema ženama i djeci.

¹⁷³ Također, očekuje se da se stručnjacima u okviru navedene edukacije omogući da procijene situaciju s pomoću pouzdanih alata za procjenu rizika i da otkriju znakove zlostavljanja. Osposobljavanje mora biti usredotočeno na potrebe i probleme žrtava te mora omogućiti spoznaju da se nasilje nad ženama i nasilje u obitelji mora rješavati konkretnim, *rodno osjetljivim pristupom* temeljenim na ljudskim pravima, pridržavajući se nacionalnih, regionalnih i međunarodnih standarda i mjera. Zaključno, Europski parlament poziva Europsku uniju i njene države članice da osmisle i financiraju takvo osposobljavanje.

Iako se nastavila načelno dobra praksa postupanja HZSR-a, Pravobraniteljica je tijekom izvještajnog razdoblja zaprimila pritužbu u kojoj se problematizira upotreba sindroma otuđenja od roditelja, dok su se pojedine pritužbe odnosile i na određenu razinu nesenzibiliziranosti stručnih radnika/ca prema žrtvama obiteljskog nasilja, kao i na nepostupanje HZSR-a sukladno svim obvezama iz Protokola. Ipak, u najvećem broju slučajeva postupanja područnih ureda HZSR-a su i tijekom ovog izvještajnog razdoblja bila u skladu s Protokolom, te Pravobraniteljica nije mogla ustanoviti da bi došlo o povrede načela ravnopravnosti spolova, a čime se nastavila ranija dobra praksa.

PRIMJER 1: U predmetu PRS-03-02/23-51, obratila se majka djece iznoseći sumnju na spolnu diskriminaciju nje kao žrtve obiteljskog nasilja kojem je bila izložena od strane (sada bivšeg) supruga pri čemu navodi i da je jedno dijete bilo seksualno zlostavljano od strane oca. Pritužuje se na nadležni HZSR navodeći kako isti kontinuirano iznosi neosnovan stav da je ona „*otuđujući roditelj odnosno da emocionalno zlostavlja svoju djecu*“ te kako se njezine prijave o nasilju ne shvaćaju ozbiljno. Iz ispitnog postupka proizlazi kako je prethodno proveden izvanredni upravni nadzor nad zakonitošću rada i postupanja u kojem je utvrđeno kako je HZSR postupao u okviru svoje nadležnosti i zakonskih ovlasti, međutim, utvrđeni su određeni propusti koji se, između ostaloga, primarno odnose na ne postupanje sukladno Protokolu, te na **upotrebu neodgovarajućih termina, sukladno Međunarodnoj klasifikaciji bolesti i srodnih zdravstvenih problema (MKD-10)**. Stoga su HZSR-u bile izrečene određene mjere usmjerene na dosljednu provedbu Protokola, a jedna od mjera se odnosila i na obvezu HZSR-a da vodi računa „*da se ne daju kvalifikacije o strankama koje nemaju znanstveno utemeljenje iz postojeće Međunarodne klasifikacije bolesti i srodnih zdravstvenih problema (MKD-10), primjerice navođenje specifičnog sindroma otuđenja djeteta i kvalifikacije majke kao roditelja koji je emocionalno otuđio djecu.*“ U odnosu na navode da HZSR nije ništa poduzeo kada je dobio iskaz oko mogućeg seksualnog zlostavljanja starije kćeri, HZSR iste negira budući je odmah po zaprimanju takvog iskaza o tome obavijestio policiju te uputio majku da uključi dijete u obradu. Stoga je Pravobraniteljica HZSR-u **preporučila** da svoja postupanja uskladi sa mjerama izrečenim od strane MROSP-a te da u svom radu ima u vidu toč.197.e. Osnovnog evaluacijskog izvješća GREVIO-a, a koje **preporuke je HZSR uvažio**.

PRIMJER 2: U predmetu PRS-03-02/23-89, Pravobraniteljica je postupala po pritužbi žrtve nasilja od strane bivšeg izvanbračnog supruga i oca djeteta koji je bio kazneno procesuiran, a isti je nasilje počinio i prema djetetu te su mu bile određene i mjere opreza nakon ukidanja istražnog zatvora. Iznosi se nezadovoljstvo postupanjem HZSR-a vezano uz roditeljsku skrb i tretman pritužiteljice kao žrtve nasilja te se navodi i kako je nad nadležnim HZSR-om proveden izvanredni nadzor od strane MROSP-a. Iz dostavljenog izvješća i dokumentacije proizlazi kako su u izvanrednom upravnom nadzoru utvrđene nepravilnosti u postupanjima HZSR-a i to na način da je „*izostalo postupanje prema Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, izuzev u dijelu nuđenja majci smještaja u sigurnu kuću. Nije izrađen Plan sigurnosti za majku i dijete, majka nije upoznata sa postupanjima institucija u slučaju nasilja u obitelji (kao i sa vlastitom ulogom i obvezama u postupku, s naglaskom na zaštitu djeteta). Također, nije upućena na mogućnost ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć i na relevantne institucije.*“ Pravobraniteljica je podržala sve mjere koje je u provedenom nadzoru odredilo MROSP te dala **preporuke** da se postupanja HZSR-a žurno usklade sa izrečenim mu

mjerama kao i da se imaju u vidu sve odredbe Protokola, a posebice da se primjenjuje pro-aktivan, senzibilan i sveobuhvatan pristup problematici obiteljskog nasilja, što je **HZSR uvažio**.

PRIMJER 3: U predmetu PRS-03-02/23-99, pritužbom na rad HZSR-a obratila se žrtva obiteljskog nasilja od strane bivšeg supruga koji nju (kao i njezine roditelje kod kojih živi) i nakon razvoda braka psihički zlostavlja. Navodi kako se isti ne pridržava rasporeda viđanja djece po koje dolazi u alkoholiziranom stanju te se učestalo ponaša nasilno navodeći kako ju „*nikada neće ostaviti na miru*“. Iz izvješća i dokumentacije HZSR-a proizlazi kako je pritužiteljica dulje vrijeme izložena nasilju od strane bivšeg supruga iako je isti samo jednom bio osuđen, a pritužiteljica je u HZSR-u iskazivala i o ranijem nasilju za vrijeme braka, koje *nije nikad prijavljivala policiji niti proizlazi da je HZSR isto proslijedio policiji*. Nadalje, proizlazi kako je bivši suprug došao i na njezino radno mjesto gdje je fizički napao drugog zaposlenika i pobjegao, zatim da je isti u više navrata bio agresivan u komunikaciji sa službenim osobama i vrijeđao ih, te da ima problem sa ovisnošću o alkoholu i da u takvom stanju zna doći po djecu radi čega postoji rizik. Obzirom na navedeno, Pravobraniteljica je **upozorila** HZSR na potrebu postupanja sukladno Protokolu, posebice vezano uz obvezu prijavljivanja svih saznanja o nasilju te produbljenje međuresorne suradnje s policijom i razmjene svih relevantnih informacija, a istodobno je uputila i odgovarajuće **preporuke** koje je **HZSR uvažio**.

PRIMJER 4: U predmetu PRS-03-02/23-85, pritužbom se obratila žrtva obiteljskog nasilja navodeći kako joj je u područnom uredu HZSR-a rečeno da „*nasilje nema veze s roditeljskim kompetencijama*“ i da je riječ o „*međusobnim odnosima roditelja koji nemaju veze s djetetom*.“ Ističe kako je HZSR činjenicu da je protiv oca djeteta u tijeku kazneni postupak zbog obiteljskog nasilja (te da su istome bile izrečene i mjere opreza) u potpunosti zanemario i prilikom izrade stručnog mišljenja i prijedloga sudu o roditeljskoj skrbi te da joj je nametao obvezu kontakta i suradnje s bivšim suprugom, pokušavajući pritom utjecati na nju da ostane živjeti u istom gradu, unatoč tome što se tamo više ne osjeća sigurno te se željela preseliti s djetetom u drugo mjesto. U dostavljenom izvješću HZSR negira navode iz pritužbe navodeći kako nije zanemario nasilje, ali „*u slučaju nasilja između bračnih drugova stručni radnici prosuđuju od slučaja do slučaja*“. Stoga je Pravobraniteljica uputila **preporuku** HZSR-u da se **izbjegne bilo kakva potencijalna tendencija zauzimanja gotovo neutralnog stava od strane HZSR-a u odnosu na počinjeno nasilje u obitelji**, a koja bi posljedično dovela do jednakog tretmana u odnosu na oba roditelja vezano uz pitanja iz područja roditeljske skrbi. S obzirom da je pritužiteljica navela i kako prilikom prijave nasilja HZSR-u od strane djelatnica nije bila informirana o pravima koja joj pripadaju kao žrtvi nasilja u obitelji, a HZSR o navedenom nije dostavio dokumentaciju navodeći kako predmetnu službenu zabilješku o usmenom savjetovanju pritužiteljice nije pronašao, Pravobraniteljica je uputila **preporuku** i radi potrebe dosljednog postupanja sukladno Protokolu.

PRIMJER 5: U predmetu PRS-03-02/23-88, Pravobraniteljici se obratila majka petero djece koja se razvela zbog obiteljskog nasilja od strane bivšeg supruga ovisnika o alkoholu i kocki. Iako bivši suprug mjesečno ostvaruje primanja oko 2.000,00 eura, isti od kada mu je izrečena mjera opreza udaljenje iz doma zbog počinjenog kaznenog djela prijetnje na njezinu štetu ne plaća uzdržavanje za troje ml. djece te im uskraćuje sredstva nužna za život. S obzirom na to kako je nezaposlena, navodi kako je prisiljena skupljati plastične boce kako bi ona i djeca imali od čega živjeti, međutim navodi da se stručne djelatnice prema njoj, kao žrtvi nasilja, ponašaju „*neprofesionalno, diskriminatorno i*

neobjektivno.“ Iz provedenog ispitnog postupka proizlazi kako značajan problem predstavlja uzdržavanje djece te izloženost ekonomskom i drugim oblicima nasilja radi kojeg je bivši suprug bio u više navrata osuđen, a navedeno nasilje je HZSR prijavljivao u nadležnu PP. U kontekstu nepovoljne životne i ekonomske situacije, Pravobraniteljica je uputila **preporuku** HZSR-u kako bi prema pritužiteljici trebalo postupati na posebno obziran, nepristran i stručan način, sve sukladno Protokolu. U tom smislu i navod HZSR-a kako je pritužiteljica „*prvenstveno (bila) usmjerena na suprugovo financijsko pridonosenje kućanstvu*“ ne bi trebalo cijeniti isključivo kao negativno već razumjeti u kontekstu njezine nepovoljne životne situacije imajući pritom u vidu kako bivši suprug i nadalje, unatoč presudi, ne uplaćuje uzdržavanje.

2.1.8. Zaključno razmatranje i preporuke

I tijekom ovog izvještajnog razdoblja nastavila se načelno dobra praksa HZSR-a vezano uz dosljednu primjenu odredbi *Protokola prema žrtvama nasilja u obitelji*, i uvažavanja odluka Pravobraniteljice, kao i dobra suradnja sa resornim Ministarstvom rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, koja se očituje i kroz nastavak provođenja edukacija. Izvještajno razdoblje u ovom području obilježile su i preporuke iz Osnovnog evaluacijskog izvješća GREVIO-a za Republiku Hrvatsku. Uočeni propusti u postupanju HZSR-a predstavljaju (kao i tijekom ranijih godina) *pojedinačne i izdvojene slučajeve*, a nikako uobičajeni standard u postupanju sa žrtvama. Pritom se kao jedno od aktualnih pitanja javlja važnost senzibilnog i individualnog pristupa prema žrtvama obiteljskog nasilja.

Ističući posebno važnost obrazovanja o ravnopravnosti spolova na svim društvenim razinama, zatim sveobuhvatne edukacije, rane prevencije nasilja i resocijalizacije počinitelja koji su po stajalištu Pravobraniteljice među najvažnijim, a u značajnoj mjeri ujedno i među najzanemarenijim aspektima u borbi protiv nasilja prema ženama u RH, Pravobraniteljica upućuje sljedeće preporuke za unaprjeđenje sustava borbe protiv rodno utemeljenog nasilja i posebice protiv femicida:

- (1) Nastavak kontinuiranih edukacija djelatnika/ica iz sustava socijalne skrbi, a vezano uz primjenu Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji i ostalih propisa iz područja zaštite od nasilja u obitelji, kao i pružanje usluge psihosocijalnog tretmana radi prevencije nasilnog ponašanja.
- (2) Jačanje daljnje međuresorne suradnje svih nadležnih tijela, a u cilju prevencije i pružanja pomoći žrtvama obiteljskog nasilja.
- (3) Uvažavanje svih preporuka iz Osnovnog evaluacijskog izvješća GREVIO-a za Republiku Hrvatsku.
- (4) U cjelokupni sustav prevencije i postupanja tijela kaznenog progona uvesti rodno senzibilizirani pristup.
- (5) Na svim društvenim razinama odgoja i obrazovanja uvesti kurikulume koji će obrađivati ravnopravnost spolova i metode nenasilnih rješavanja konflikata u okviru tzv. građanskog odgoja ili odgoja o ljudskim pravima i to za sve dobne skupine, počevši od vrtičke dobi.
- (6) Osigurati prikupljanje, harmonizaciju i stručnu analizu široke strukture podataka o rasprostranjenosti rodno utemeljenog nasilja i femicida te o svim okolnostima počinjenja ubojstava žena, a što je u svojim zaključcima utvrdilo i tijelo Femicide Watch dajući preporuku da se takvo tijelo ustroji.

- (7) Osnažiti i propisati resornu suradnju između policije i državnog odvjetništva u slučajevima obiteljskog nasilja i nasilja prema ženama. Primjerice, u Protokol o zajedničkom radu policije i državnog odvjetništva u kaznenim predmetima iz 2021. trebalo bi uključiti odredbe koje bi suradnju navedena dva tijela proširile na sve slučajeve obiteljskog i rodno utemeljenog nasilja, uključujući i na one s obilježjima prekršaja.
- (8) Nastaviti s jačanjem sustava redovne edukacije i specijalizacije policije, te sudaca/kinja i državnih odvjetnika/ca pri Pravosudnoj akademiji isključivo o progonu i kažnjavanju slučajeva obiteljskog i rodno utemeljenog nasilja.
- (9) Po uzoru na sudove, ustrojiti posebne odjele na svim državnim odvjetništvima sa specijaliziranim sucima/tkinjama i državnim odvjetnicima/cama samo za obiteljsko i rodno utemeljeno nasilje, te, također, posebne odjele pri policiji sa specijaliziranim policijskim kadrom za rodno utemeljeno i nasilje u obitelji.
- (10) Sukladno odredbama članka 89. i 90. Zakona o socijalnoj skrbi – *Psihosocijalni tretman radi prevencije nasilja u obitelji* osigurati učinkovitu provedbu rane prevencije nasilja i stručne podrške obiteljima u problemima, a koji bi mogli dovesti do nasilja¹⁷⁴.
- (11) Investirati značajnija sredstva i razviti dugotrajnije i sveobuhvatnije programe obvezne resocijalizacije počinitelja nasilja (psihosocijalnog tretmana) kako bi se recidiv sveo na najmanju moguću mjeru te osnažiti psihološku podršku žrtvama nasilja.
- (12) Osnažiti postojeće nacionalne preventivne mehanizme.
- (13) Kažnjavati počinitelje propisanim zakonskim maksimumima, kako bi se poslala jasnija društvena poruka nulte tolerancije na ovu vrst nasilja.

2.1.9. Provedba Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji

A) Financiranje skloništa za žrtve nasilja u obitelj od strane MROSP-a

Pravobraniteljica je i u ovom izvještajnom razdoblju nastavila svoju višegodišnju praksu praćenja i analiziranja provedbe *Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2017. do 2022.*, kao temeljenog strateškog dokumenta u tom području. Iako se navedeni dokument odnosio na razdoblje od 2017. do 2022., isti sadrži pojedine mjere koje se (sukladno Istanbulskoj konvenciji) trebaju kontinuirano provoditi, kao što su mjere usmjerene na **financiranje skloništa** za žrtve nasilja u obitelji te na **stambeno zbrinjavanje** djece i odraslih osoba žrtava nasilja u obitelji.¹⁷⁵ Stoga su zatraženi relevantni podaci od MROSP-a, Ministarstva prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine te od Grada Zagreba.

¹⁷⁴ Unatoč navedenim odredbama Zakona o socijalnoj skrbi, Pravobraniteljica u svojim terenskim obilascima utvrdila da ovaj institut još nije počeo s radom. Prema navedenim odredbama, stručni timovi Obiteljskih centara bi trebali pružati podršku obiteljima u svim slučajevima u kojima nije došlo do nasilja, odnosno u kojima nije uspostavljen odnos žrtva počinitelj, i to u fazi prije eskalacije nasilja.

¹⁷⁵ Obje navedene mjere su sadržane u tematskom području djelovanja pod točkom III. *Zbrinjavanje i potpora žrtvama nasilja u obitelji* u sklopu kojeg se nalaze mjere broj 1. i mjere broj 2. koje glase: Mjera broj 1. „*Osigurati stambeno zbrinjavanje djece i odraslih osoba žrtava nasilja u obitelji.*“; Mjera broj 2. „*Osigurati financijsku potporu radu skloništa i savjetovaništva za žrtve nasilja u obitelji koje vode organizacije civilnog društva te ustanovama koje pružaju smještaj žrtvama nasilja u obitelji na području cijele Republike Hrvatske.*“

U cilju dosljedne provedbe odredaba Konvencije, a uvažavajući činjenicu isteka Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji, MROSP navodi kako je formiralo *Radnu skupinu za izradu Nacionalnog plana zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, za razdoblje do 2027. godine i Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana, za razdoblje do 2025. godine.*¹⁷⁶ Nacionalni plan u najvećoj mogućoj mjeri dat će odgovor na preporuke sadržane u Osnovnom izvješću GREVIO-a za RH te je svaka mjera temeljena na jednoj ili više preporuka GREVIO-a. Prema navodima MROSP-a, završetak rada Nacionalnog plana može se očekivati u drugom kvartalu 2024. godine.

2.1.9.1. Financiranje skloništa za žrtve nasilja u obitelji

U dostavljenom očitovanju MROSP navodi kako redovito izdvaja sredstva iz Državnog proračuna u cilju održivog financiranja i skrbi za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji. U RH trenutno djeluje **ukupno 25 skloništa** za žrtve nasilja, od kojih njih 23 financijsku potporu ostvaruju putem MROSP-a iz Državnog proračuna ili Europskog socijalnog fonda, dok je jedno sklonište dio ustanove izravno financirane iz Državnog proračuna, a jedno sklonište financira se u potpunosti iz sredstava osnivača, odnosno Grada Zagreba. Navedena skloništa djeluju na području svih županija, čime je osigurano pružanje usluga smještaja za žrtve nasilja u obitelji **na cijelom području RH.**

Ukupni kapacitet skloništa uključuje **373 raspoloživa mjesta**¹⁷⁷ u skloništima. MROSP prati popunjenost smještajnih kapaciteta svih skloništa u RH na dvotjednoj razini te podaci pokazuju popunjenost smještajnih kapaciteta do najviše 67%. Prema posljednjim podacima (15.1.2024.), **popunjenost kapaciteta skloništa iznosi 61%.**¹⁷⁸

Tijekom 2023. iz sredstava Državnog proračuna i Europskog socijalnog fonda putem MROSP-a (23 skloništa) ili izravno iz Proračuna (1 sklonište) **ukupno je izdvojeno 3.849.697,18 eura.**

MROSP navodi kako je tijekom 2023., u dva navrata financiralo drugu godinu provedbe 7 programa udruga u okviru *Poziva za trogodišnje programe udruga koje pružaju usluge savjetovanja i skloništa za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji u Republici Hrvatskoj*, te je u konačnici osiguralo financijski iznos od **431.048,00 eura za provedbu navedenih programa.**

Nadalje, financijska potpora za uređenje i **rad novih 6 skloništa**¹⁷⁹ osigurana je iz Europskog socijalnog fonda u okviru ograničenog Poziva pod nazivom „*Osiguravanje sustava podrške za žene žrtve nasilja i žrtve nasilja u obitelji*“.¹⁸⁰ U okviru ugovorenih 6 projekata ukupne vrijednosti 7.258.590,04 eura provedene su aktivnosti uspostave skloništa i skrbi izvan vlastite obitelji, pružanja usluga savjetovanja i pomaganja, osnaživanja i motiviranja te pružanja podrške ženama žrtvama

¹⁷⁶ Radna skupina sastavljena je od predstavnika/ca nadležnih državnih i javnih tijela, Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH, **Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova**, organizacija civilnog društva, inicijativa građana te nezavisnih stručnjaka/kinja.

¹⁷⁷ Tijekom 2022. ukupni kapacitet skloništa iznosio je 357 raspoloživih mjesta.

¹⁷⁸ Popunjenost skloništa prema podacima od 14.1.2022. iznosila je 53%, kao i prema podacima od 14.1.2021.

¹⁷⁹ Navedena skloništa se nalaze na području Krapinsko-zagorske, Koprivničko-križevačke, Ličko-senjske, Virovitičko-podravne, Požeško-slavonske i Dubrovačko-neretvanske županije.

¹⁸⁰ Opći cilj Poziva bio je unaprjeđenje sustava podrške, prevencije i zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u obitelji na područjima šest županija u kojima su nedostajale takve usluge; jačanje kapaciteta stručnjaka/osoba koje rade sa ženama žrtvama nasilja i žrtvama nasilja u obitelji te podizanje svijesti javnosti o pravima žena žrtava nasilja i žrtava nasilja u obitelji kao i o negativnim posljedicama nasilja u obitelji.

nasilja i žrtvama nasilja u obitelji. Provedba svih projekata **završila je 2023.** tijekom koje je za provedbu projektnih aktivnosti **isplaćeno 2.112.627,78 eura.**

Istekom financiranja skloništa temeljem spomenutog projekta, a kako bi se omogućio nastavak financiranja, MROSP navodi kako je u svibnju te ponovno u listopadu 2023. objavilo *Javni poziv za podnošenje ponuda za sklapanje ugovora za pružanje socijalnih usluga u Republici Hrvatskoj* koji među ostalim obuhvaća i žrtve nasilja. Temeljem provedenih poziva **pojedina skloništa kojima je prestalo financiranje iz EU projekta sklopila su ugovore o pružanju socijalnih usluga.**

Slijedom navedenoga, **temeljem ugovornog odnosa s MROSP-om** pružatelji djeluju na području sljedećih županija: Bjelovarsko-bilogorske, Virovitičko-podravske, Krapinsko-zagorske, Primorsko-goranske, Zadarske, Splitsko-dalmatinske, Međimurske, Vukovarsko-srijemske, Šibensko-kninske, Varaždinske, Dubrovačko-neretvanske te Zagrebačke županije. Korisnici/ice se smještavaju temeljem rješenja HZSR, a MROSP je za navedenu namjenu tijekom 2023. utrošilo ukupno **1.071.053,99 eura.**

Za sklonište za žrtve nasilja u Osječko-baranjskoj županiji, koje je dio ustanove izravno financirane iz Državnog proračuna, u 2023. izravno je iz Proračuna isplaćeno 165.381,79 eura.

Pored navedenih aktivnosti usmjerenih na financiranje skloništa za žrtve obiteljskog nasilja, MROSP navodi kako je provodilo i određene druge aktivnosti usmjerene na provedbu ostalih mjera iz Nacionalne strategije u 2023.¹⁸¹, pri čemu ističe i kako se u okviru Poziva „*Razvoj, širenje i unaprjeđenje kvalitete izvaninstitucijskih socijalnih usluga kao podrška procesu deinstitucionalizacije*“ sufinanciranog iz Europskog socijalnog fonda ukupne vrijednosti 13.272.280,84 eura, u razdoblju od 1.7.2021. do 1.7.2023., provodio projekt Ženske grupe Karlovac-Korak u vrijednosti 492.773,24 eura.¹⁸² Za provedbu projekta je tijekom 2023. isplaćeno 69.585,62 eura.

14. prosinca 2023. - Pravobraniteljica je sudjelovala **na okruglom stolu „33 godine borbe protiv nasilja prema ženama – postignuća i izazovi“**, održanom u Hrvatskom saboru, u organizaciji potpredsjednice Hrvatskog sabora u suradnji s Autonomnom ženskom kućom Zagreb (AŽKZ), a u povodu obilježavanja 33. godišnjice osnivanja AŽKZ. U svom izlaganju Pravobraniteljica je, između ostalog, naglasila nužnost sustavnog te odgovarajućeg financiranja skloništa koje mora pronaći svoju podlogu u sinergijskom djelovanju nacionalnih i lokalnih tijela.

20.-21.4.2023 (Zagreb), 27.-28.4.2023. (Zadar), 9.-10.5.2023. (Opatija) i 24.-25.5.2023. (Osijek) - održane su **4 regionalne edukacije na temu „Prevenција i sprečavanje rodno uvjetovanog nasilja“**, u trajanju od dva dana, za stručnjake/inje svih relevantnih sustava; socijalne skrbi, policije,

¹⁸¹ Tijekom 2023. MROSP je provodilo projekt „*Zaustavimo nasilje nad ženama i nasilje u obitelji – Za nasilje nema opravdanja*“ sufinanciranog iz Europskog socijalnog fonda ukupne vrijednosti 1.348.175,62 eura.

¹⁸² U okviru projekta provodile su se aktivnosti razvoja izvaninstitucijske usluge organiziranog stanovanja, unaprjeđenja usluge psihosocijalne podrške, jačanja kapaciteta stručnjaka/kinja za pružanje usluga te podizanja svijesti javnosti o procesu deinstitucionalizacije i pravima žrtava nasilja na život u zajednici.

pravosuđa, zdravstva, školstva i organizacija civilnog društva. Na navedenim edukacijama sudjelovala je i Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova u svojstvu predavačice.

6.-7. ožujka 2023. - u Zagrebu su održane edukacije državnih službenika/ica s ciljem senzibilizacije i postupanja po odredbama Istanbulske konvencije, na kojima je sudjelovala i Pravobraniteljica u svojstvu predavačice.

B) Financiranje skloništa od strane Grada Zagreba

Gradska skupština Grada Zagreba je (26.1.2023.) donijela **Zagrebačku strategiju zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2023. do 2025.**¹⁸³ (Zagrebačka strategija) kao četvrti strateški dokument Grada Zagreba u području zaštite od nasilja u obitelji, osiguravajući tako dugogodišnji kontinuitet u borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. U sklopu aktivnosti *Mjere 1. Osiguravanje financijske potpore radu skloništa i/ili savjetovališta za žrtve nasilja u obitelji i za žrtve seksualnog nasilja* i u 2023. osigurana je kontinuirana **financijska potpora radu 2 skloništa i 4 savjetovališta** za žrtve nasilja u obitelji koja djeluju na području grada Zagreba.¹⁸⁴ Za djelatnost **Doma „Duga – Zagreb“** (koja se sastoji od skloništa za žrtve nasilja u obitelji, psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji i savjetovališta) u Proračunu Grada Zagreba za 2023. osigurano je 711.400,00 eura dok je rad skloništa udruge **Autonomne ženske kuće Zagreb** sufinanciran u iznosu 87.597,05 eura. Savjetovalište udruge Autonomne ženske kuće Zagreb financirano je u iznosu od 12.000,00 eura, savjetovalište udruge **B.a.B.e.** u iznosu od 13.400,00 eura, a savjetovalište za žrtve seksualnog nasilja udruge **Ženska soba** u iznosu od 13.200,00 eura. Udruga Ženska pomoć sada koja vodi sklonište i savjetovalište za žrtve nasilja u obitelji u 2023. nije aplicirala na javni natječaj za sufinanciranje rada savjetovališta.

2.1.9.2. Stambeno zbrinjavanje djece i odraslih osoba žrtava nasilja u obitelji

Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine¹⁸⁵ navodi kako je u 2023. *zaprimalo ukupno 29 pozitivnih/pravomoćnih rješenja*¹⁸⁶ (porast od 70%) kojima je utvrđeno pravo na stambeno zbrinjavanje te je **izvršilo useljenje za 22 korisnice**¹⁸⁷, dok je za preostalih 7 korisnica u tijeku osiguravanje odgovarajuće stambene jedinice te će iste biti useljene tijekom 2024. obzirom

¹⁸³ Službeni glasnik Grada Zagreba 3/23. **Pravobraniteljica je još krajem 2022. sudjelovala u postupku javnog savjetovanja o Nacrtu prijedloga Zagrebačke strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2023. do 2025. godine** te je, između ostaloga, ukazala i na problematiku vezanu uz broj skloništa na području Grada Zagreba, pri čemu je istaknula kako bi financijsku potporu Grada Zagreba trebalo planirati i urediti na takav način koji će omogućiti konkretne rezultate u vidu otvaranja (i/ili izgradnje) novih skloništa.

¹⁸⁴ Rad skloništa i savjetovališta financira se putem javnog natječaja kroz trogodišnje programe financiranja unutar posebnog područja razvoja mreže socijalnih usluga usmjerenih prioritetnim korisničkim skupinama. Rad skloništa za žrtve nasilja u obitelji u sklopu Doma za djecu i odrasle žrtve nasilja u obitelji „Duga - Zagreb“ financira se iz proračuna Grada Zagreba, a rad skloništa za žrtve nasilja koju vodi organizacija civilnog društva Autonomna ženska kuća Zagreb dijelom iz proračuna Grada Zagreba, te dijelom iz Državnog proračuna Republike Hrvatske i drugih izvora.

¹⁸⁵ Hrvatski sabor donio je na sjednici 17. veljače 2023., Zakon o izmjenama Zakona o ustrojstvu i djelokrugu tijela državne uprave ("Narodne novine" broj [21/23](#)) kojim je Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine preuzelo poslove, prava i obveze Središnjeg državnog ureda za obnovu i stambeno zbrinjavanje.

¹⁸⁶ Navedeno predstavlja **porast** u broju zaprimljenih pozitivnih rješenja u odnosu na 2022. i to **za čak 70%** (tijekom 2022. zaprimljeno je 17 pozitivnih rješenja od čega je za 15 korisnica bila osigurana odgovarajuća stambena jedinica dok je za 2 korisnice bio u tijeku postupak osiguravanja odgovarajuće stambene jedinice).

¹⁸⁷ **14 korisnica useljeno je u privatne stanove, a 8 korisnica useljeno je u stanove u državnom vlasništvu.**

da su rješenja o utvrđenom pravu na stambeno zbrinjavanje zaprimljena na samom kraju 2023. godine.¹⁸⁸ MPUGDI navodi kako je **Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima** (koji je stupio na snagu 28.7.2023.) omogućeno da se utvrđeno pravo na stambeno zbrinjavanje temeljem zahtjeva korisnika/ica nakon isteka roka od dvije godine može *produžiti za dodatne dvije godine* ako razlozi zbog kojih je rješenje doneseno još uvijek traju, što se utvrđuje u postupku pred upravnim tijelom županije odnosno Grada Zagreba. MPUGDI napominje kako je u 2023. kroz navedene izmjene i dopune zakona osiguralo *produženje stambenog zbrinjavanja za 10 korisnica*, te trajno putem Liste prvenstva stambeno zbrinulo dvije korisnice davanjem u najam stana u državnom vlasništvu.¹⁸⁹

Pravobraniteljica je sudjelovala u postupku javnog savjetovanja o navedenom Nacrtu prijedloga zakona, ali je **upozorila da dodatni rok od dvije godine**, iako predstavlja poboljšanje u odnosu na prethodno zakonodavno rješenje, *nije usklađen s odredbama i duhom Istanbulske konvencije* jer je, sukladno istoj, potrebno omogućiti dulji rok, odnosno **zbrinjavanje mora trajati sve dokle traju razlozi zbog kojih je doneseno rješenje**.

Gradska skupština Grada Zagreba je donijela (**5.10.2023.**) novu **Odluku o najmu stanova**.¹⁹⁰ U 2023. nije zaprimljen niti jedan zahtjev za stambeno zbrinjavanje žrtve obiteljskog nasilja, a stambeno je zbrinuta jedna žena žrtva obiteljskog nasilja temeljem ranijeg zahtjeva za stambeno zbrinjavanje, slijedom čega broj zbrinutih osoba/obitelji u razdoblju od 2017. do 2022. sada iznosi 31, te je u svim slučajevima riječ o žrtvama ženskog spola.¹⁹¹

Gradu Zagrebu se, kao osnivaču, obratio Dom „Duga – Zagreb“ sa zahtjevom za davanje u zakup bez zakupnine dva stana u vlasništvu Grada za potrebe **pružanja socijalne usluge organiziranog stanovanja za žrtve obiteljskog nasilja**, a u skladu sa Zakonom o socijalnoj skrbi,¹⁹² te je u navedenu svrhu gradonačelnik Grada Zagreba a na temelju prijedloga Povjerenstva za davanje u zakup gradskih prostora, te u skladu s Odlukom o davanju u zakup gradskih prostora udrugama i ostalim organizacijama civilnog društva (Službeni glasnik Grada Zagreba 19/23), *dao u zakup*

¹⁸⁸ MPUGDI navodi kako vodi službenu evidenciju zaprimljenih, pozitivnih rješenja koje je zaprimilo na izvršenje, a broj ukupno podnesenih zahtjeva za stambeno zbrinjavanje sa osnove statusa žrtava nasilja u obitelji, koji su u postupku (odbijeno/negativno) vodi zasebno svako upravno tijelo u županijama ili nadležno upravno tijelo Grada Zagreba kao prvostupanjsko tijelo u postupcima utvrđivanja prava na stambeno zbrinjavanje.

¹⁸⁹ MPUGDI navodi kako provedbenu mjeru stambenog zbrinjavanja žrtava nasilja u obitelji provodi kontinuirano od 2019. od stupanja na snagu Zakona o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima, na način da provođenjem istog daje kontinuirani doprinos borbi protiv nasilja u obitelji, nasilja nad ženama i politici nulte tolerancije na bilo koji oblik nasilja te korisnicima/icama pruža stvarnu materijalnu potporu kroz *osiguranje smještaja i podmirenje svih troškova stanovanja* za vrijeme trajanja ostvarenog prava na stambeno zbrinjavanje temeljem čl. 45 Zakona.

¹⁹⁰ Navedenom Odlukom su propisani uvjeti i mjerila za davanje stanova u najam socijalno ugroženim osobama te uvjeti i mjerila za davanje u najam priuštivih stanova, a razlika o vrsti najma je prihodovni cenzus. Stanovi se daju u najam putem javnog natječaja, a kod utvrđivanja glavnih kriterija za bodovanje mjerila za utvrđivanje liste reda prvenstva kao posebne okolnosti utvrđeni su *dodatni bodovi ako je podnositelj zahtjeva i/ili član kućanstva žrtva obiteljskog nasilja* po pravomoćnoj sudskoj odluci.

¹⁹¹ Grad Zagreb je provodeći Nacionalnu strategiju i Zagrebačku strategiju razdoblju u razdoblju od 2012. do 2016. dao u najam ukupno 69 stanova (navedeno je Pravobraniteljica konstatirala u svom Izvješću o radu za 2016.). S obzirom da je u razdoblju od 2017. do 2022. Grad Zagreb stambeno zbrinuo 31 osobu/obitelj, vidljivo je kako je došlo do **značajnijeg pada broja osoba** kojima je osigurano stambeno zbrinjavanje od strane Grada Zagreba.

¹⁹² Stanovi bi se koristili u svrhu provedbe nove socijalne usluge organiziranog stanovanja za funkcionalno neovisne korisnice, žrtve obiteljskog nasilja. Korisnice će dobiti priliku koristiti stan u trajanju od šest mjeseci do godine dana, a stručnu podršku i pomoć korisnicima pružat će stručne djelatnice Doma „Duga-Zagreb“.

neposrednom pogodbom Domu Duga dva gradska prostora, u naravi stana te je u tijeku sklapanje ugovora o zakupu istih.

2.1.9.3. Zaključno razmatranje i preporuke

Tijekom izvještajnog razdoblja nisu bili doneseni Nacionalni plan zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, za razdoblje do 2027. godine i pripadajući Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana, za razdoblje do 2025. godine. Međutim, Pravobraniteljica je nastavila svoju višegodišnju praksu praćenja i analiziranja provedbe Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022., posebice vezano uz mjere usmjerene na financiranje skloništa za žrtve nasilja u obitelji te na stambeno zbrinjavanje djece i odraslih osoba žrtava nasilja u obitelji. Uočeno je da i dalje postoji izvjesni kontinuitet u provedbi navedene Strategije te da se još uvijek provode mjere iz područja izobrazbe stručnih osoba koje rade na području zaštite od nasilja u obitelji, unaprjeđenja međuresorne suradnje i senzibilizacije javnosti za problematiku nasilja u obitelji.

Iako je u ovom izvještajnom razdoblju zabilježen značajniji porast (sa 17 na 29, što je porast od 70% u odnosu na 2022.) u broju zaprimljenih pozitivnih rješenja kojima je utvrđeno pravo na stambeno zbrinjavanje te je MPUGDI izvršilo useljenje za 22 korisnice, ipak je potrebno nastaviti s proaktivnom provedbom navedene mjere te pojačati stambeno zbrinjavanje žrtava nasilja u obitelji, posebice imajući u vidu podatak kako Grad Zagreb u 2023. nije zaprimio niti jedan zahtjev za stambeno zbrinjavanje žrtve obiteljskog nasilja, a stambeno je bila zbrinuta samo jedna (žena) žrtva obiteljskog nasilja temeljem ranijeg zahtjeva.

U odnosu na skloništa za žrtve obiteljskog nasilja, Pravobraniteljica izražava zadovoljstvo što od 2020. postoji barem jedno sklonište na području svake županije te ih je sada ukupno 25 (od kojih MROSP pruža financijsku potporu za njih 23). Također, pozitivni pomak predstavlja i činjenica što su pojedina skloništa kojima je u 2023. prestalo financiranje iz EU projekta sklopila ugovore o pružanju socijalnih usluga te temeljem ugovornog odnosa sa MROSP-om djeluju i nadalje.

Slijedom navedenog, Pravobraniteljica daje sljedeće **preporuke**:

- (1) Osigurati dostatna financijska sredstva iz Državnog proračuna za financiranje skloništa kako bi se njihov rad odvijao neometano.
- (2) Podupirati provođenje mjera stambenog zbrinjavanja i potpore žrtvama nasilja u obitelji nakon izlaska iz skloništa.
- (3) Poduzimati daljnje mjere u cilju uvođenja rodno osjetljivog proračuna na lokalnoj i područnoj (regionalnoj) razini, a kako bi se sukladno analizi potreba financirale usluge za pružanje savjetodavne podrške i smještaja za žrtve rodno uvjetovanog nasilja, kao i stambeno zbrinjavanje po izlasku iz skloništa.
- (4) Prilikom budućih izmjena *Zakona o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima* imati u vidu kako zbrinjavanje mora trajati sve dokle traju razlozi zbog kojih je doneseno rješenje, a sukladno standardima iz Istanbulske konvencije.

(5) Što skorije donošenje i usvajanje *Nacionalnog plana zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, za razdoblje do 2027. godine i pripadajućeg Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana, za razdoblje do 2025. godine.*

2.2. SILOVANJE

Seksualno nasilje, uz obiteljsko, ulazi u dominantne oblike rodno uvjetovanog nasilja, odnosno one vrste nasilja u kojima je u većini slučajeva počinitelj muškarac, a većina žrtava su žene. Pravobraniteljica kontinuirano u svom radu ukazuje kako su žrtve seksualnog nasilja često izložene predrasudama i stigmatizaciji zbog čega se isto u velikom broju ne prijavljuje, a silovanje¹⁹³ je najteži oblik seksualnog nasilja koje ostavlja dugotrajne i višestruke posljedice za žrtvu.

26. travnja 2023. - Pravobraniteljica se uključila u nacionalnu kampanju borbe protiv okrivljavanja žrtava i destruktivnih mitova o seksualnom nasilju nad ženama „**DENIM DAY - nosi traper s višim ciljem!**“, koji se obilježio i izvještajne godine.¹⁹⁴ Pravobraniteljica podržava aktivnosti usmjerene prevenciji svih oblika seksualnog nasilja, kao i pružanju odgovarajuće pomoći i zaštite svim žrtvama. Sveobuhvatna društvena edukacija, ali i dugotrajna resocijalizacija počinitelja nasilja te njihovo strože kažnjavanje dodatni su temelj učinkovite borbe protiv rodno utemeljenog i seksualnog nasilja. Podršku navedenom Pravobraniteljica je dala i putem svoje službene web stranice.¹⁹⁵

7. rujna 2023. - Vlada Republike Hrvatske je donijela novi **Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja**¹⁹⁶, a u čijoj izradi je kao članica Radne skupine aktivno sudjelovala i Pravobraniteljica. Većina prijedloga Pravobraniteljice je uvažena, a posebna novina je da su na inicijativu Pravobraniteljice Protokolom sada definirane odgovornosti poslodavaca i drugih organizacija i institucija u slučaju prijava zbog spolnog uznemiravanja, kao i *nadležnosti i ovlasti Pravobraniteljice po tim pitanjima.*

22. listopada 2023. - Povodom prvostupanjske presude suda u Splitu koja se odnosi na silovanje maloljetnice, **Pravobraniteljica je za HINU iznijela svoj načelni stav o sudskim presudama** donesenim u postupcima koji se odnose na kaznena djela rodno utemeljenog nasilja, uključujući i silovanje. Ne ulazeći pritom niti na koji način u načelo neovisnosti pravosuđa, pravobraniteljica je istaknula kako je u sklopu EU projekta „*Izgradnja učinkovitije zaštite: promjena sustava za borbu*

¹⁹³ Još u 2019. došlo je do izmjena kaznenog zakonodavstva (stupile na snagu 1.1.2020.) na način da je *brisano kazneno djelo spolnog odnošaja bez pristanka iz čl.152. KZ-a*, čiji kontinuitet je očuvan u kaznenom djelu silovanja iz čl.153.st.1. KZ-a.

¹⁹⁴ Nošenje traperu zadnje srijede u travnju svake godine međunarodni je simbol prosvjeda protiv okrivljavanja žrtava i destruktivnih mitova o nasilju nad ženama kad je riječ o silovanjima ili seksualnim napadima. Navedena je inicijativa započeta 1998. kao lokalna kampanja za osvještavanje problema okrivljavanja žrtava i destruktivnih mitova koji se vežu uz seksualno nasilje te je u međuvremenu prešla u globalni pokret u kojem sudjeluje više od 12 milijuna ljudi diljem svijeta.

¹⁹⁵ Dostupno na poveznici: <https://www.prs.hr/cms/post/969>

¹⁹⁶ Potreba za donošenjem novog, ažuriranog teksta Protokola proizašla je, između ostalog, i iz činjenice da je u razdoblju od usvajanja ranije važećeg Protokola značajnije izmijenjen zakonodavni okvir koji se odnosi na zaštitu žrtava i progon počinitelja rodno utemeljenog nasilja.

protiv nasilja prema ženama“ provela istraživanje te ukazala kako već godinama pravosuđe na bezuvjetne zatvorske kazne osuđuje ispod 10% ukupne brojke svih počinitelja nasilja, a svi ostali osuđeni su relativno blagim novčanim, odnosno uvjetnim zatvorskim kaznama. Prema rezultatima navedenog istraživanja, kazne koje su sudovi izricali počiniteljima kaznenih djela protiv spolne slobode na štetu žena odmjeravale su se pretežito u donjoj trećini propisanog zakonskog okvira, a što je u skladu i sa rezultatima ranijih istraživanja o navedenoj problematici. U preostalim slučajevima izrečene kazne većinom nisu prelazile polovicu okvira propisane kazne iz zakona. Ukazano je i na još uvijek ukorijenjeni obrazac razmišljanja koji proizlazi iz snažnog patrijarhalnog stava prema kojem je kazneno djelo silovanja u kojem je muškarac počinitelj moralo biti na neki način isprovocirano od strane žrtve.

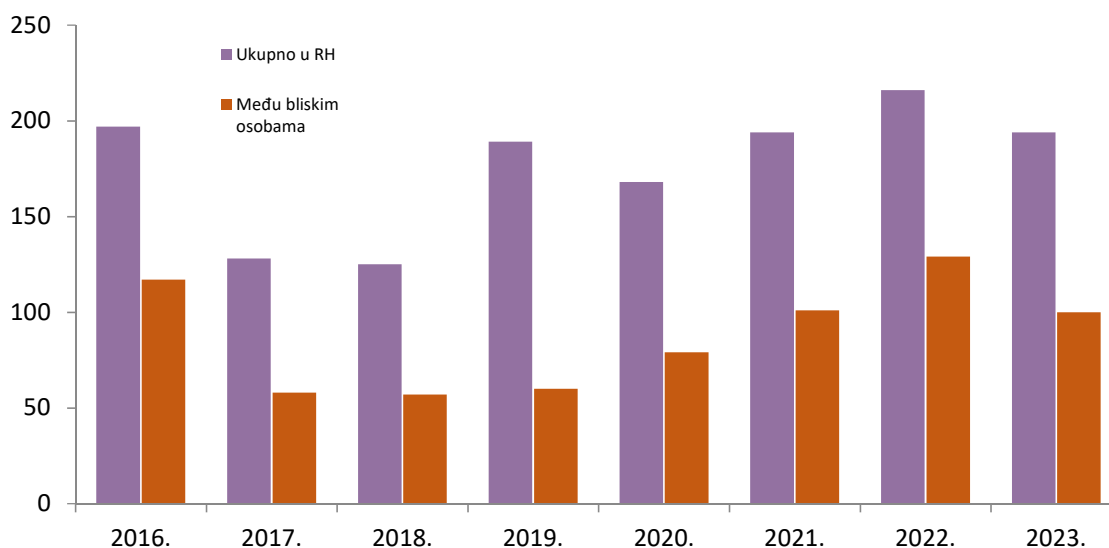
Prema statističkim podacima MUP-a, u 2023. evidentirana su **ukupno 194 kaznena djela silovanja što je za 22 kaznena djela ili 10% manje nego u 2022.**, kada je bilo evidentirano 216 kaznenih djela silovanja (čl.153. KZ-a). Pritom su **sve žrtve bile ženskog spola**. Analizom podataka vidljivo je kako je broj evidentiranih kaznenih djela silovanja u 2023. identičan tom broju u 2021. godini.

Od ukupno navedenih kaznenih djela, njih 100 (udio od **51,5%**) počinjeno je **na štetu članova/ica obitelji i bliskih osoba** (60% u 2022.).

Silovanje u pokušaju bilo je evidentirano u ukupno 17 slučajeva (3 više nego u 2022.), od čega se u 9 slučajeva (53%, za razliku od 35% u 2022.) radilo o bliskim osobama ili članovima/icama obitelji te su sve žrtve pokušaja silovanja također bile ženskog spola.

Usporedbom podataka vidljivo je kako su podaci koji se odnose na broj kaznenih djela silovanja u 2023. gotovo identični podacima iz 2021., odnosno da se u ovom izvještajnom razdoblju nije nastavio porast započet 2022., već je došlo do ponovnog pada.

Grafikon: Broj evidentiranih kaznenih djela iz čl.152. i čl.153. KZ-a (2016.-2019.) te iz čl. 153. (2020.-2023.) i udio tih djela počinjen među bliskim osobama

Analizom srodničkih odnosa između žrtve i počinitelja u 2023., vidljivo je kako je kazneno djelo silovanja koje je bilo počinjeno među bliskim osobama i članovima/icama obitelji, u najvećem broju slučajeva bilo počinjeno od strane *bračnog druga* (43%), a zatim slijede bivši partneri u intimnim vezama (12%) te izvanbračni drugovi (11%) kao počinitelji.

2.2.1. Opisi slučajeva

PRIMJER 1: U predmetu **PRS-03-02/23-101**, Pravobraniteljici se obratila žrtva obiteljskog nasilja navodeći kako policija nije poduzela sve mjere u cilju pružanja odgovarajuće zaštite. Smatra kako su policijski službenici/ice pristrani u korist bivšeg supruga te, između ostaloga, navodi kako je **prijavila i silovanje**, ali da joj je policijska službenica rekla da se ona (pritužiteljica) „*želi osvetiti suprugu*“, što smatra neprimjerenim. S tim u vezi, iz dostavljenog izvješća i dokumentacije MUP-a proizlazi da je pritužiteljica u nadležnoj PP izjavila kako je imala spolni odnos sa suprugom iako to nije htjela te je detaljnije opisala kako se predmetni događaj zbilo, o čemu je sastavljena službena zabilješka u kojoj se navodi kako pritužiteljica „*ostaje pri tome da se događaj dogodio, ali protiv supruga ne želi podnositi nikakve prijave...*“ Istog dana saslušan je i njezin suprug koji je negirao predmetne navode, a razgovori su obavljani i sa kćerkom i svekrvom pritužiteljice koje su također negirale isto. Navedene službene bilješke su dostavljene nadležnom ODO-u. U odnosu na neprimjereni komentar policijske službenice, ista ga je u cijelosti negirala u pisanom očitovanju. Pravobraniteljica je, imajući u vidu odredbe **Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja**, ustanovila kako nije razvidno da li je u predmetnom slučaju postupala policijska službenica osposobljena za postupanje u slučajevima seksualnog nasilja kao niti da li je pritužiteljica bila upoznata s pravima koja joj po zakonu pripadaju te načinu na koji ista može ostvariti. Također, nije vidljivo da bi pritužiteljici kao žrtvi bila uručena pisana obavijest o pravima kao i dostupni podaci o službama za zaštitu i podršku žrtvama i besplatnom broju telefona za podršku žrtvama. Nadalje, iako iz službene bilješke o razgovoru sa pritužiteljicom proizlazi kako je ista navela da se o svemu navedenom (uključujući i silovanje koje je prijavila) „*povjerala svojoj majci*“, pri čemu je navela i njezin broj mobitela, ne proizlazi da bi policija obavila razgovor sa njom. Stoga je Pravobraniteljica **upozorila** MUP kako je dvojbeno da li su policijski službenici/ice „*osigurali žurnost postupanja učinkovitom organizacijom kriminalističkog istraživanja*“, odnosno da li su postupali sukladno svim odredbama Protokola, posebice imajući u vidu činjenicu da je u konkretnom slučaju pritužiteljica iznijela navode o tome da je bila *žrtvom silovanja, a za koje kazneno djelo je predviđen progon po službenoj dužnosti*. Također, Pravobraniteljica je uputila **preporuku** da se u ovakvim slučajevima u cijelosti primjenjuju odredbe *Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*.

PRIMJER 2: U predmetu **PRS-03-05/23-15** Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu žene žrtve silovanja od strane *dvojice policijskih službenika* koji su bili pušteni iz istražnog zatvora bez da su im izrečene bilo kakve mjere opreza zabrane približavanja pritužiteljici kao žrtvi. Pritom pritužiteljica navodi kako uopće nije bila obaviještena o navedenom te izražava zabrinutost za svoju sigurnost. Iz provedenog ispitnog postupka proizlazi kako je protiv jednog policijskog službenika u proteklom periodu bilo pokrenuto *više disciplinskih postupaka* (između ostaloga i zbog kaznenih djela nasilja u obitelji, prijetnje i kršenja javnog reda i mira) u kojima su mu izricane novčane kazne te disciplinska mjera uvjetnog prestanka državne službe. U odnosu na drugog policijskog službenika, MUP navodi

kako je isti također do sada disciplinski više puta kažnjavan zbog konzumiranja alkohola, a nadležni ODO je protiv njega 2019. podignuo optužnicu zbog kaznenog djela prijetnje. Stoga MUP navodi kako „se radi o vrlo problematičnim policijskim službenicima, ... te su višestruko disciplinski kažnjavani“, a protiv istih je i radi predmetnih događaja (kaznene prijave radi silovanja) pokrenut disciplinski postupak. Pravobraniteljica je izrazila zabrinutost navedenim, posebice činjenicama koje se odnose na nasilje u obitelji policijskih službenika te ukazala kako osobe sa opisanim ponašanjem svakako nisu podobne da dolaze u kontakt sa potencijalnim žrtvama kaznenih djela, a *posebice kaznenih djela nasilja u obitelji, nasilja prema ženama i rodno utemeljenog nasilja*. Takvo ponašanje policijskih službenika u izravnoj je suprotnosti i sa **Etičkim kodeksom policijskih službenika**¹⁹⁷ koji u čl.4. govori o zaštiti ugleda te propisuje kako „*policijski službenici u obavljanju posla i osobnom životu brinu o zaštiti i jačanju svog ugleda i ugleda policije u cjelini*“. Stoga je Pravobraniteljica MUP-u uputila odgovarajuće **preporuke** usmjerene na potrebu žurnog poduzimanja odgovarajućih mjera u cilju sankcioniranja svih oblika ponašanja policijskih službenika/ica koji su neprimjereni i nespojivi sa obavljanjem policijske službe, kao i na potrebu kontinuirane edukacije policijskih službenika/ica, a što je MUP uvažio. U odnosu na postupanje pravosuđa, Pravobraniteljica je ukazala na svoje zakonske ovlasti kao i ustavna i zakonska načela neovisnosti pravosuđa, radi čega nije bila u mogućnosti ispitati pritužbu u navedenom dijelu.

PRIMJER 3: U predmetu **PRS-01-01/22-17**, Pravobraniteljici se obratila policijska službenica pritužbom na istragu nadležne PU povodom njene prijave silovanja koju je podnijela protiv kolege policijskog službenika. Pritužiteljica izražava zabrinutost načinom na koji se vodila istraga, odnosno činjenicom da istragu nije preuzelo nadležno ŽDO, već je vođena od strane policijskih službenika za koje smatra da su postupali pristrano i u korist svog osumnjičenog kolege, a na njenu štetu. Navela je i da je bila izložena pritiscima da odustane od prijave, da je cjelokupna istraga bila neprofesionalna i pristrana te da se tijekom iste ispitivao njen prijašnji život i seksualne navike što je u konačnici rezultiralo rješenjem o odbačaju kaznene prijave od strane nadležnog ŽDO-a. Kako se radi o postupanju pravosuđa, Pravobraniteljica nije imala ovlasti preispitivati odluke DORH-a. Međutim, kako je iz pritužbe i posebice iz priložene dokumentacije nedvojbeno proizlazilo da je postupanje po prijavi od strane nadležnih tijela bilo u određenoj mjeri usmjereno **ispitivanju prijašnjeg načina ponašanja i seksualnog života pritužiteljice**, a ne isključivo ispitivanju činjenica vezanih uz samo kazneno djelo, Pravobraniteljica je (bez namjere da preispituje konkretan slučaj) svim nadležnim tijelima uključenim u progon kaznenih djela protiv spolnih sloboda, a posebice policiji, skrenula pozornost na neke od važnijih propisa i praksi kojih bi se ubuduće trebali pridržavati prilikom istraživanja tih kaznenih djela, a posebice silovanja. Skrenuta je pozornost na čl.422. ZKP-a prema kojem se u sudskim postupcima ne mogu kao dokazi upotrebljavati i iznositi činjenice koje se odnose na ranije spolno ponašanje žrtve kao i na njene seksualne sklonosti. Analogno tome, Pravobraniteljica je nadležnim tijelima pojasnila kako se kod istraživanja silovanja nikada ne propituje/istražuje

¹⁹⁷ Etički kodeks policijskih službenika (Narodne novine, broj 62/12) predstavlja „moralne i etičke standarde policije, izražava volju i želju policijskih službenika za zakonitim, profesionalnim, pravednim, pristojnim, korektnim i humanim postupanjem. Svrha Etičkog kodeksa je podizanje svijesti policijskih službenika o važnosti poštivanja etičkih načela i jačanje etičnoga odnosno moralnog ponašanja u praksi.“ (čl.1.).

osobnost žrtve, njeno ponašanje u obitelji, van obitelji, njen ljubavnički život, seksualne sklonosti i slično, već samo da li je ili nije došlo do spolnog odnošaja bez njenog pristanka. Shodno navedenom, Pravobraniteljica je **policiji uputila preporuke** radi edukacije policijskih službenika koji postupaju u slučajevima seksualnog nasilja kako bi osigurali primjenu rodno senzibilnog tretmana žrtava kao i radi jačanja međuresorne suradnje.

2.2.2. Zaključno razmatranje i preporuke

U izvještajnom razdoblju došlo je do pada od 10% u ukupnom broju kaznenih djela silovanja (sa 216 na 194) te su podaci za 2023. gotovo identični podacima za 2021. godinu. Silovanje je u 51,5% slučajeva bilo počinjeno među bliskim osobama, i to najčešće od strane bračnog druga. Pritom su sve žrtve ovog kaznenog djela bile ženskog spola, a što dodatno ukazuje na nužnost primjene *rodno senzibilnog pristupa* ovoj problematici.

Značajan problem još uvijek predstavljaju destruktivni mitovi o seksualnom nasilju, kao i *relativiziranje traume žrtava* seksualnog uznemiravanja i silovanja, jer svaka banalizacija, diskreditacija ili relativizacija takvih slučajeva dovodi u pitanje borbu protiv ovoga problema, senzibilizaciju društva o njemu i posljedično odlučnost žrtava da o tome progovore. Pravobraniteljica naglašava kako su kazne preblage, a trajanje sudskih postupaka predugo, što kod žrtava stvara osjećaj bespomoćnosti i nepovjerenja u sustav te ne postoji dovoljno senzibiliteta za žrtve rodno utemeljenog nasilja, a što pokazuje i sudska statistika. Sve navedeno svakako doprinosi i tzv. *tamnoj brojci* ovih kaznenih djela, a koja nikad ne budu prijavljena. Imajući u vidu sve navedeno, od izuzetne je važnosti dosljedna primjena *Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*, kao i kontinuirana edukacija svih dionika o ovoj tematici i postupanju prema žrtvama.

Stoga Pravobraniteljica i dalje upućuje **preporuke**:

- (1) Sustavna i kontinuirana edukacija svih nadležnih tijela koja postupaju sa žrtvama seksualnog nasilja, a koja bi obuhvaćala i primjenu rodno senzibilnog tretmana prema žrtvama seksualnog nasilja kao i primjenu međunarodnih standarda.
- (2) Uvođenje cjelovitog i sustavnog seksualnog odgoja i obrazovanja, uključujući teme o ravnopravnosti spolova kao obvezatnog nastavnog sadržaja na svim obrazovnim razinama, a ne isključivo kroz među-predmetne teme.
- (3) Daljnje jačanje međuresorne suradnje svih nadležnih tijela, a u cilju prevencije i pružanja pomoći žrtvama seksualnog nasilja.
- (4) Dosljedna primjena novog *Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*.

3

RODITELJSKA SKRB

Kao i tijekom ranijih izvještajnih razdoblja, Pravobraniteljica je nastavila pratiti provedbu načela ravnopravnosti spolova na području roditeljske skrbi, prvenstveno kroz zaprimljene pritužbe roditelja (očeva i majki). Pritom su roditelji iznosili sumnju na nejednak tretman pred nadležnim područnim uredima Hrvatskog zavoda za socijalni rad (dalje: HZSR) i sudovima smatrajući da su po pitanju roditeljske skrbi stavljeni u nepovoljniji položaj (u odnosu na drugog roditelja) i to, prema njihovom mišljenju, upravo temeljem svojeg spola. U navedenim pritužbama roditelji su ukazivali na spolne stereotipe vezane uz roditeljsku skrb, brigu o djeci i nasilje u obitelji. Po zaprimljenim pritužbama Pravobraniteljica je, sukladno svojim ovlastima, provodila ispitne postupke te zauzimala svoj stav o povredi načela ravnopravnosti spolova, posebice imajući u vidu kako je Obiteljskim zakonom¹⁹⁸ kao jedno od temeljnih načela propisano upravo načelo ravnopravnosti žene i muškarca.¹⁹⁹

Pravobraniteljica je zaprimila **ukupno 76 pritužbi** iz područja roditeljske skrbi što je **smanjenje (od 6%)** u odnosu na 2022. (kada je u tom području zaprimila 81 pritužbu).²⁰⁰ Od 76 zaprimljenih pritužbi, Pravobraniteljica je u njih **6 (7,9%) utvrdila postojanje diskriminacije, u njih 26 (34,2%) da nema diskriminacije**, a u **44 (57,9%)** zaprimljene pritužbe **Pravobraniteljica nije bila nadležna za postupanje**. S tim u vezi, Pravobraniteljica je izdala **9 preporuka i 7 upozorenja**. Iz analize spolne strukture osoba koje su podnosile pritužbe u 2023., **proizlazi da je među osobama koje su se prituživale bilo 30 muškaraca (39,5%) i 43 žene (56,6%), te 3 grupe osoba (muško-ženske) koje su se pritužile (3,9%).**²⁰¹

U predmetnim pritužbama stranke su pretežito izražavale nezadovoljstvo – komunikacijom s HZSR, mišljenjem HZSR o tome s kojim roditeljem dijete treba stanovati te o načinu i vremenu ostvarivanja osobnih kontakata djeteta s roditeljem s kojim ne živi, nepoštivanjem odluka o roditeljskoj skrbi, neplaćanjem ili iznosom uzdržavanja, neriješenim imovinsko-pravnim odnosima, tretmanom u sudskom postupku i sl.

U odnosu na pritužbe u kojima su stranke isticale nezadovoljstvo mišljenjem HZSR o tome s kojim roditeljem dijete treba stanovati, te načinu i vremenu ostvarivanja osobnih kontakata djeteta s roditeljem s kojim ne živi, **potrebno je istaknuti da Pravobraniteljica nema ovlasti propitivati stručna mišljenja HZSR niti ima ovlasti za eventualna vještačenja vezana uz roditeljske**

¹⁹⁸ Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23.

¹⁹⁹ Sukladno čl.3.st.1. Obiteljskog zakona, žena i muškarac imaju međusobno jednaka prava i dužnosti u svim obiteljsko-pravnim odnosima, a posebno u odnosu na roditeljsku skrb.

²⁰⁰ U 2021. je došlo do značajnog povećanja (od 70%) u odnosu na 2020. odnosno u 2021. je iz područja roditeljske skrbi zaprimljeno 109 pritužbi, a u 2020. 64 pritužbe. Već od prošle, 2022., bilježi se smanjenje zaprimljenih pritužbi iz područja roditeljske skrbi, a to smanjenje se nastavilo i u 2023.

²⁰¹ Što se tiče spolne strukture osoba koje su se prituživale, tijekom 2021. i 2022. su prevladavali muškarci (2021. 54% muškaraca, 46% žena, a u 2022. 56% muškaraca, 43% žena), međutim, u 2023. je veći broj žena koje su se pritužile (56,58%).

kompetencije. Navedeno je u isključivoj nadležnosti sudova koji neovisno i samostalno vrednuju mišljenja HZSR, a Pravobraniteljica samo ispituje je li eventualno došlo do nepovoljnijeg postupanja od strane HZSR koje je uvjetovano spolom, obiteljskim statusom ili nekim drugim osobinama koje se odnose na stranku.

Pored navedenog, potrebno je naglasiti da je prema odredbi čl.19.st.2.toč.3. Zakona o ravnopravnosti spolova, Pravobraniteljica ovlaštena poduzimati radnje ispitivanja pojedinačnih prijava **do pokretanja sudskog spora.** Temeljem navedene odredbe, te u skladu s načelom samostalnosti i neovisnosti sudbene vlasti, zajamčenog u čl. 115. Ustava Republike Hrvatske i čl. 2. Zakona o sudovima, Pravobraniteljica nije ovlaštena ispitivati pojedinačne prijave vezane uz okolnosti koje su već predmet razmatranja u sudskom postupku te je u takvim slučajevima obvezna obustaviti eventualno započeto postupanje.

Pravobraniteljica je također prilikom rješavanja pritužbi posebnu pozornost obraćala na pojavnost nasilja u obitelji odnosno jesu li HZSR prilikom svoga postupanja uzimali isto u obzir, koliko su bili senzibilizirani odnosno jesu li pridavali/e potrebnu pažnju i razumijevanje pojavnosti nasilja u obitelji. S tim u vezi, važno je spomenuti *Rezoluciju Europskog parlamenta od 6. listopada 2021. o posljedicama nasilja koje vrše partneri u intimnim vezama i prava skrbništva po žene i djecu (2019/2166(INI))*, koja navodi sljedeće: „budući da bi u slučajevima nasilja koje vrše partneri u intimnim vezama pravo žena i djece na zaštitu i život bez fizičkog i psihološkog nasilja trebalo imati prednost pred preferiranim zajedničkim skrbništvom; budući da se zlostavljanje djece koje vrše partneri u intimnim vezama može koristiti za stjecanje moći nad majkom i vršenje nasilja nad njom, što je oblik rodno uvjetovanog nasilja koji je u nekim državama članicama poznat kao neizravno nasilje;...“. U točki 28. navedene Rezolucije se „naglašava da se nasilje nad djecom također može povezati s rodno uvjetovanim nasiljem, bilo da su djeca svjedoci nasilja počinjenog nad njihovim majkama ili su i sama žrtve zlostavljanja, kad se ono na neizravan način koristi za stjecanje moći i psihološko nasilje nad njihovim majkama“.

Stoga je Pravobraniteljica u svojem radu, posebice prilikom postupanja po pritužbama roditelja iz ovog područja, imala u vidu i gore navedenu Rezoluciju, kao i čl.31. *Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulska konvencija)*, koji nalaže poduzimanje potrebnih zakonodavnih ili drugih mjera kako bi se osiguralo da se, pri određivanju skrbi o djeci i prava na viđanje djece, uzmu u obzir pojave nasilja obuhvaćene područjem primjene Konvencije.

3.1. OPISI SLUČAJEVA U PODRUČJU RODITELJSKE SKRBI

Pritužbe iz ovog područja koje su bile osnovane se i dalje sadržajno bitno ne razlikuju od pritužbi iz ranijih izvještajnih razdoblja, te ukazuje na potrebu daljnjeg proaktivnog pristupa ovoj problematici, a koji Pravobraniteljica primjenjuje u svom radu.

PRIMJER 1. U predmetu **PRS-03-01/23-42**, Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu zbog sumnje na diskriminaciju temeljem bračnog statusa u postupku posvojenja. Iz navoda pritužbe proizlazi kako se pritužiteljica obratila nadležnom HZSR-u radi posvojenja djeteta te da joj je od strane stručnih radnica rečeno da one „za dijete biraju obitelj gdje će imati oba roditelja (oca i majku) te navode kao razlog donošenja mogućeg negativnog mišljenja to što je ona (pritužiteljica) razvedena“. Nakon provedenog ispitnog postupka Pravobraniteljica je HZSR-u, ne preispitivajući pritom niti na koji način postupak posvojenja kao niti ne ulazeći u procjene stručnog tima, **preporučila** da prilikom provođenja postupka posvojenja ima u vidu načelo zabrane diskriminacije temeljem bračnog i obiteljskog statusa odnosno da se suzdrži od bilo kakve procjene potencijalnih posvojitelja isključivo temeljem navedenog statusa te da svoju procjenu i mišljenje argumentira na način koji neće dovoditi u pitanje provedbu načela zabrane diskriminacije temeljem bračnog i obiteljskog statusa, **što je HZSR uvažio**.

PRIMJER 2. U predmetu **PRS-03-02/23-46** pritužila se majka koja se već četiri godine nalazi u postupku razvoda braka u kojem je donesena privremena mjera prema kojoj dijete jedan tjedan živi sa njom, a jedan s ocem. Navodi kako ju suprug učestalo lažno prijavljuje radi zanemarivanja djeteta te da ju je lažno prijavio i radi spolnog zlostavljanja djeteta, zbog čega se dijete sada nalazi kod njega, iako je i dalje na snazi privremena mjera. Izražava nezadovoljstvo duljinom predmetnih postupaka te sumnju na spolnu diskriminaciju nje kao majke. Iz provedenog ispitnog postupka proizlazi kako je nadležni HZSR postupao po prijavama roditelja vezano uz zlostavljanje djeteta, te kako postoji potreba za izricanjem mjere stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu. HZSR nije bio u mogućnosti izraziti stručno mišljenje sudu dok se ne utvrde sve činjenice odnosno dok se ne završi postupak koji se vodi u DORH-u vezano uz prijavu spolnog zlostavljanja djeteta. Iako su postupanja HZSR-a u značajnoj mjeri uvjetovana postupcima i odlukama drugih institucija, i to prije svega DORH-a, a imajući u vidu dugotrajnost svih postupaka, Pravobraniteljica je dala **preporuku** HZSR-u da nastavi žurno poduzimati sve odgovarajuće mjere, a u cilju reguliranja osobnih odnosa majke s djetetom te ispitivanja prijave oca djeteta. Također je dala **preporuku** da se čim prije realizira izrečena mjera stručne pomoći i potpore odnosno da se pronađe zainteresirani/a stručni/a radnik/ica za vođenje navedene mjere obzirom kako nitko od stručnih radnika/ica HZSR-a nije bio zainteresiran za vođenje iste. Iz povratnog očitovanja proizlazi kako je DORH, a temeljem provedenog psihologijskog vještačenja djeteta u kojem se navodi kako dijete ne pokazuje znakove zlostavljanja te da je isto „pod induktivnim utjecajem svojeg oca u smislu tendencije ocrnjivanja majke u različitim aspektima“, odbacio kaznenu prijavu oca protiv majke, slijedom čega je nadležni sud (sukladno mišljenju HZSR-a) donio novu privremenu mjeru prema kojoj će dijete stanovati s majkom dok će se osobni odnosi oca i djeteta odvijati isključivo pod nadzorom. Određene su i mjera stručne pomoći

i potpore u ostvarivanju roditeljske skrbi te mjera nadzora nad ostvarivanjem osobnih odnosa oca i djeteta te su imenovane i voditeljice mjere, a čime su **preporuke Pravobraniteljice u potpunosti uvažene**.

PRIMJER 3. U predmetu **PRS-03-01/23-5** pritužio se otac navodeći kako ga nadležni HZSR diskriminira prilikom pružanja obiteljsko pravne zaštite u postupku izmjene roditeljske skrbi između njega i bivše partnerice te dogovora oko viđanja zajedničkog mlt. djeteta. Iz pritužbe proizlazi kako se otac žalio na postupanje jedne djelatnice nadležnog HZSR-a navodeći da postupa pristrano u korist bivše partnerice te da ga se ignorira od kada je podnio tužbu nadležnome sudu kojom traži da mlt. dijete provodi jednako vremena i s njime, i s majkom te da nadležni HZSR ne uzima u obzir pojavnost nasilja u obitelji odnosno činjenicu da se protiv bivše partnerice vodi prekršajni postupak za ponovljeno nasilje u obitelji. Nakon provedenog ispitnog postupka Pravobraniteljica je utvrdila da nadležni HZSR nije poduzeo sve mjere iz svoje nadležnosti odnosno nije ih poduzeo žurno. Naime, proizlazi kako su samo oca prijavili policiji, a majku nisu uopće prijavili. Nadalje, nadležni HZSR prilikom obavljanja razgovora s oboje roditelja, samo oca upozoravaju na neprimjerenu komunikaciju, a ne i majku, te joj i savjetuju da kontaktira policiju u slučaju neprimjerene komunikacije iako su prije obavljanja razgovora službeno upoznati sa činjenicom da je majka prekršajno osuđena za nasilje u obitelji. Naime, proizlazi kako nadležni HZSR nije uzeo u obzir pojavnost nasilja u obitelji iako je Pravobraniteljica već ranije uputila istom uredu, u identičnom slučaju, upozorenje i preporuke, S tim u vezi, Pravobraniteljica je nadležnom HZSR-u uputila **preporuke** u kojima preporučuje da se roditelji obavezno pozivaju na sastanke i savjetovanja po njihovim zahtjevima i u slučaju ponovljenog nasilja odmah po saznanju za isto, zatim, da se osobita pozornost posveti ostvarivanju unaprjeđenja međuresorne suradnje te da se stručni suradnici/ce kontinuirano educiraju. **HZSR je prihvatio sve preporuke Pravobraniteljice.**

Ipak, kao što je već spomenuto, **u najvećem broju slučajeva Pravobraniteljica je utvrdila da se ne radi o povredi načela ravnopravnosti spolova na području roditeljske skrbi**, već o nekim drugim pitanjima izvan nadležnosti Pravobraniteljice.

Stoga je u najvećem broju slučajeva Pravobraniteljica konstatala da su postupanja HZSR bila utemeljena na objektivnim faktorima (npr. poduzimanje odgovarajućih, zakonom propisanih, postupaka u cilju zaštite od nasilja u obitelji) koji nisu u vezi s diskriminacijom temeljem spola. Iz tih razloga Pravobraniteljica je u takvim slučajevima zaključila da je HZSR poduzimao sve radnje i aktivnosti iz svoje nadležnosti te da su omogućili roditeljima ravnopravan položaj u ostvarivanju roditeljske skrbi nevezano za spol ili neki drugi temelj diskriminacije iz čl.6. Zakona o ravnopravnosti spolova, a u nastavku su neki od takvih slučajeva.

PRIMJER 4. U predmetu **PRS-03-01/23-8** Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu oca koji iznosi pasivnost i pristranost HZSR-a u korist majke vezano uz roditeljsku skrb. Iako je sudskom odlukom odlučeno da dijete živi s majkom, a s njim ostvaruje kontakte, pritužitelj navodi kako majka djeteta opstruira isto radi čega on nije vidio dijete zadnjih 6 mjeseci. Unatoč učestalom obraćanju HZSR-u za pomoć, navodi kako je izostao proaktivan pristup. Nakon provedenog ispitnog postupka Pravobraniteljica nije mogla ustanoviti da se radi o spolnoj diskriminaciji obzirom kako je HZSR poduzimao odgovarajuće mjere vezano uz ostvarivanje osobnih odnosa pritužitelja i djeteta. Međutim, unatoč navedenim aktivnostima, proizlazi kako je mlt. dijete (sada u dobi od 16 godina) i nadalje u određenom otporu vezano uz ostvarivanje osobnih odnosa s ocem, a što je posljedica dugotrajno narušenih odnosa oca i djeteta kao i njegovog neprimjerenog postupanja i odnosa prema djetetu.

PRIMJER 5. U predmetu **PRS-03-02/23-41** Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu ženske osobe u kojoj ista navodi da su je HZSR te policija stavili u nepovoljniji položaj od bivšeg supruga odnosno da nisu poduzeli sve radnje iz svoje nadležnosti kako bi i nju i njezinu djecu zaštitili od nasilja koje je počinio njezin bivši suprug. Pravobraniteljica je provela ispitni postupak, zatražila očitovanje i dokumentaciju od HZSR i policije te utvrdila kako niti HZSR niti policija svojim postupanjem nisu stavili pritužiteljicu u nepovoljniji položaj od njezinog bivšeg supruga. Naime, HZSR je poduzeo radnje iz svoje nadležnosti u svrhu procjene ugroženosti prava i dobrobiti mlt. djece, ali kako bi i pritužiteljici pružio adekvatnu pomoć i podršku. Naime, i s pritužiteljicom i s njezinim bivšim suprugom obavljani su višestruki razgovori, upućena je na mogućnost zaštite preko sigurne kuće, izrađen je Plan sigurnosti za pritužiteljicu kao žrtvu nasilja u obitelji, izvršeni su terenski očevidi u obitelji, obavljen je razgovor s mlt. kćeri te su zatražena izvješća škola koju pohađaju mlt. djeca. Nakon svega, stručni tim HZSR je i pritužiteljici i njezinom bivšem suprugom odredio mjeru obiteljsko pravne zaštite (mjeru intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djeci), a svrha mjere je bila educirati roditelje o posljedicama izloženosti mlt. djece nasilju u obitelji te pružiti dodatnu stručnu pomoć i podršku roditeljima kao i pratiti obiteljske prilike. Razvidno je iz svega kako je HZSR isto tako obavijestio policiju o izricanju mjera obiteljsko pravne zaštite. Mjera obiteljsko pravne zaštite koju je izrekao HZSR je kolidirala s mjerom opreza koju je bivšem suprugom izrekao ODO stoga je voditeljica mjere upozoravala bivšeg supruga pritužiteljice na mjeru zabrane približavanja. Iako iz dokumentacije proizlazi kako je pritužiteljica obavijestila policiju nekoliko puta o tome da njezin bivši suprug krši mjere opreza, na što je policija promptno reagirala te obavijestila nadležno državno odvjetništvo o svemu, važno je naglasiti da je policija, neovisno o pritužiteljicininim prijavama, vršila redovni nadzor nad provedbom mjera opreza te da je kontaktirala pritužiteljicu u vezi s navedenim i o svemu izvještavala ODO. Nastavno na gore navedeno, Pravobraniteljica nije našla propuste u postupanju HZSR te policije.

PRIMJER 6. U predmetu **PRS-03-02/23-61** Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu ženske osobe na diskriminatorno postupanje HZSR. Pritužiteljica je naime navela u pritužbi kako smatra da HZSR nije poduzeo adekvatne radnje kako bi nju, žrtvu nasilja u obitelji, zaštitio odnosno pružio njoj i njezinoj djeci adekvatnu pomoć. Nakon što je Pravobraniteljica provela ispitni postupak, proizšlo je da je obitelj u tretmanu HZSR te kako su i pritužiteljici i njezinom suprugom izricane mjere obiteljsko-

pravne zaštite i to dva puta mjera upozorenja na pogreške i propuste u odgoju djece i dva puta mjere stručne pomoći i potpore u izvršavanju skrbi o djeci. Dalje navode kako im se obraćala pritužiteljica i njezin bivši suprug te da je stručni tim HZSR učestalo zaprimao na znanje njihove međusobne prepiske iz kojih je, kako navode, evidentan manjak roditeljske suradnje te su vidljive međusobne pritužbe na ponašanje drugog roditelja. Iz HZSR također navode kako je voditeljica mjere zatražila razrješenje uslijed otežane suradnje s bivšim suprugom pritužiteljice, a suradnju s pritužiteljicom je ocijenila kao dobru, ali je navela kako je za održavanje pomaka potrebno puno više susreta i intenzivniji rad. HZSR također navodi kako su iz dosadašnjeg rada utvrđeni izrazito narušeni roditeljski odnosi, roditeljska komunikacija, neprihvatanje odgovornosti od strane roditelja za razvojne ishode i ponašanja djece, otpor djece prema ocu kao i nepoštivanje odluke suda radi čega su višekratno izricane mjere obiteljsko pravne zaštite. Također, HZSR odnosno stručni tim je zaključio da je potrebno odrediti osobne odnose pod nadzorom stručne osobe, a radi uklanjanja i prevencije nepoželjnih ponašanja roditelja. Nadalje, navode kako je, sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, od strane stručnih osoba podnesena prijava nadležnoj policijskoj postaji na daljnje postupanje obzirom da, kako navode, nisu ovlašteni za utvrđivanje istinitosti dobivenih tvrdnji o nasilju kao ni pribavljanja dokaza te poduzimanja istražnih radnji. S tim u vezi, napominju kako su postupali po svim prijavama sukladno gore spomenutom Protokolu te da „*pojavnost nasilja u obitelji nije zanemarivana, već se o istom vodilo računa u svim predmetima koji se vode za ovu obitelj*“. Nastavno na sve navedeno, Pravobraniteljica je utvrdila kako HZSR svojim postupanjima pritužiteljicu nije diskriminirao temeljem spola.

3.2. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Analizom zaprimljenih pritužbi vidljivo je kako se i tijekom 2023., nastavila načelno dobra praksa HZSR vezano uz ravnopravnost spolova na području roditeljske skrbi. Osnovane pritužbe svakako predstavljaju iznimku, a u takvim slučajevima upozorenja i preporuke Pravobraniteljice su u pravilu bili uvažavani. Pravobraniteljica u svom radu kontinuirano ukazuje na važnost provedbe načela ravnopravnosti spolova na području roditeljske skrbi, a posebice na uklanjanje svih oblika spolnih stereotipa. Određeni broj pritužbi iz ovog područja odnosio se na pitanja koja nisu u nadležnosti Pravobraniteljice, a posebice na pitanja koja se odnose na dobrobit djeteta, navodnu štetnost jednog roditelja u odnosu na dijete, kao i na nezadovoljstvo sudskim postupcima i odlukama.

U cilju nastavka pozitivnih trendova, Pravobraniteljica daje **preporuke**:

- (1) Provoditi daljnje **edukacije** djelatnika/ca iz sustava socijalne skrbi, a vezano uz provedbu načela ravnopravnosti spolova na području roditeljske skrbi.
- (2) Kontinuirano **promicati načela ravnopravnog roditeljstva** te uklanjanje svih oblika nejednakosti unutar obitelji.
- (3) Daljnji **proaktivni pristup** u provedbi načela ravnopravnosti spolova na području roditeljske skrbi.

4

LGBTIQ OSOBE

4.1. DISKRIMINACIJA TEMELJEM SPOLNE ORIJENTACIJE

4.1.1. Praćenje provedbe Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola

Prema zaprimljenim podacima Ministarstva pravosuđa i uprave (MPU), tijekom izvještajnog razdoblja u Hrvatskoj su sklopljena 103 životna partnerstva. U odnosu na 2022., broj sklopljenih životnih partnerstava veći je za 27%, odnosno na razini je iz 2021. Od navedenog broja, 53 životna partnerstva su sklopljena među osobama ženskog spola, a 50 među osobama muškog spola.

19. prosinca 2023. - Ustavni sud Republike Hrvatske je proveo postupak povodom više prijedloga iz 2014., za **ocjenom ustavnosti Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola**, te je na sjednici donio odluku da se ne prihvaćaju prijedlozi za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola.

Za razliku od prethodnih godina, Pravobraniteljica je zaprimila manji broj pritužbi na nepravilnosti vezane uz primjenu *Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola*. Ukupno gledajući, pritužbe na diskriminaciju po spolnoj orijentaciji čine udio od 2,5% u ukupnom broju pritužbi. Pritužbe su se pretežito odnosile na područje administracije, pristupa uslugama i dobrima te medija. Pravobraniteljica je u brojnim prigodama upozoravala na prisutnost negativne retorike u javnosti u odnosu na LGBTIQ osobe, osobito u sferi političkog diskursa, a neke od važnijih javnih aktivnosti navode se u nastavku.

Tijekom izvještajne godine, Pravobraniteljica je sudjelovala na domaćim i međunarodnim konferencijama te davala izjave medijima vezano za stanje ljudskih prava LGBTIQ osoba u RH.

5. siječnja 2023. – Pravobraniteljica je u **izjavi za portal Crol.hr** upozorila na oblike netolerancije, neuvažavanja, isključivosti te nasilja, uključujući zločine iz mržnje motivirane spolnim opredjeljenjem i rodnim identitetom, te ukazala na nužnost sustavnog provođenja aktivnosti promicanja tolerancije prema LGBTIQ osobama, uključujući unaprjeđenje prevencije zločina iz mržnje i govora mržnje, izražavanja osude diskriminatornih sadržaja iznesenih na političkoj razini, ali i u javnom prostoru općenito, te sustavnog osvještavanja i edukacije šire javnosti i ciljanih skupina.

13. veljače 2023. – Pravobraniteljica je u Kući ljudskih prava u Zagrebu sudjelovala na predstavljanju **Izvještaja o stanju ljudskih prava LGBTIQ osoba u Republici Hrvatskoj 2018. - 2022.** „Rozi

megafon, Dva koraka naprijed, jedan natrag - LGBTIQ prava u Hrvatskoj između stagnacije i sudskih pobjeda". Tom prilikom je govorila o pregledu stanja LGBTIQ prava koje je u godišnjim izvješćima o radu Pravobraniteljice redovito detaljno prikazano, uz dubinsku analizu i preporuke nadležnim dionicima radi unaprjeđenja položaja LGBTIQ zajednice.

17. svibnja 2023. – Pravobraniteljica jedala **priopćenje povodom Međunarodnog dana borbe protiv homofobije, transfobije i bifobije**u kojem je upozorila na rastuću prisutnost retorike protiv LGBTIQ osoba potaknute dezinformacijama i lažnim diskursima, koja često dovodi do nasilja, uznemiravanja i stigmatizacije.

25. svibnja 2023. – Pravobraniteljica je sudjelovala na **sjednici Odbora za zdravstvo skupštine Grada Zagreba** na temu „Manjinski stres kod LGBTIQ+ osoba“, na kojoj su iznesena iskustva rada Pravobraniteljice na pitanjima vezanim uz medicinsku skrb i zaštita prava transrodnih osoba i predmetima u kojima je Pravobraniteljica utvrdila diskriminaciju temeljem rodnog identiteta te je ukazano na slučajeve sudske prakse utemeljene na stajalištima Pravobraniteljice kada je u pitanju zaštita prava rodnih manjina na jednako postupanje i odsustvo diskriminacije u području pružanja zdravstvene skrbi.

26. svibnja 2023. - Pravobraniteljica je prisustvovala okruglom stolu u okviru EU projekta UNIQUE „**Ravnopravno uključivanje LGBTIQ osoba u strukovno obrazovanje i osposobljavanje**“, održanom putem Zoom platforme u organizaciji Algebre i Centra za građanske inicijative Poreč, partnerskih organizacija na projektu. Cilj okruglog stola je bio sudionicima/ama prezentirati rezultate EU projekta UNIQUE, upoznati ih s platformom za e-učenje te od govornika/ca čuti njihove stavove, preporuke i mišljenja o važnosti inkluzivnog obrazovanja, odnosno povezanosti smanjenja diskriminirajućeg ponašanja prema LGBTIQ učenicima/ama i studentima/cama uvođenjem inkluzivnih pristupa u obrazovni proces.

29. lipnja 2023. - Pravobraniteljica je sudjelovala na **tribini “Homofobija i transfobija u medijima u Hrvatskoj”**, održanoj u organizaciji Duginih obitelji i Centra za građanske inicijative Poreč (Seksizam naš svagdašnji), u Književnom klubu Booksa u Zagrebu. Tribina je organizirana kao odgovor na učestalo neprimjereno izvještavanje pojedinih medija o predstavnicima/ama LGBTIQ zajednice, s elementima homofobnog i transfobnog izričaja, sve s ciljem boljeg razumijevanja problematike i identificiranja mogućih koraka za poboljšanje.

7. prosinca 2023. - Pravobraniteljica je sudjelovala na **međunarodnoj konferenciji "Radnopravnost 2023. - radno okruženje ponosno na raznolikost"**, organiziranoj u okviru projekta “Radnopravnost za sve!” kojeg zajednički provode Prostor rodne i medijske kulture K-zona, Lezbijska organizacija Rijeka “LORI” iz Hrvatske te Legebitra iz Slovenije, a financira Europska unija i sufinancira Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske. Predstavnik Pravobraniteljice je tom prigodom prezentirao ulogu Pravobraniteljice kao tijela za jednakost u suzbijanju diskriminacije na području ravnopravnosti spolova i najčešće oblike diskriminacije po osnovi spolne orijentacije i rodnog identiteta, te je kroz stvarni primjer opisao tijek antidiskriminacijskog postupka i učinkovitost postupanja Pravobraniteljice.

Zbog izostanka mjera u nacionalnim politikama kojima bi se adresirala opisana problematika, Pravobraniteljica se uključila u **javno savjetovanje o Akcijskom planu suzbijanja diskriminacije**

za razdoblje od 2022. do 2023. godine (Akcijski plan), kao jednom od provedbenih dokumenata Vladinog Nacionalnog plana zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije za razdoblje od 2022. do 2027. godine (Nacionalni plan). Pravobraniteljica je tom prilikom ukazala da pregledom nacрта Akcijskog planova nije identificirala konkretna rješenja vezana za specifične izazove i probleme LGBTIQ osoba, odnosno da je definiran tek minimum mjera koje su specifično usmjerene na zaštitu te kategorije ranjive skupine. Akcijskim planom nisu predviđena rješenja vezana uz nedostatak sustavne izobrazbe te kampanja senzibiliziranja javnosti za promicanje tolerancije prema LGBTIQ osobama u društvu, a što je nužno za ostvarenje za ravnopravnog prihvaćanja i detabuizaciju LGBTIQ osoba na svim društvenim razinama. Nakon opisane intervencije Pravobraniteljice, prijedlozi postojećih aktivnosti su prošireni na način da su uz druge ranjive skupine izložene riziku od višestruke diskriminacije uvrštene i LGBTIQ osobe kao ranjiva skupina. Unatoč tome, dojam je da strateška politika u tom segmentu u konačnici ostala na deklaratornoj razini.

S tim u vezi, Pravobraniteljica podsjeća da je njena prva preporuka u poglavlju LGBTIQ osobe u prethodna dva izvješća o radu bila da se u nacionalne politike uvrsti ciljeve i konkretne mjere koje se specifično odnose na promicanje prava i zaštitu LGBTIQ osoba od diskriminacije, međutim, nisu vidljivi konkretni naponi nadležnih tijela u tom pravcu. U tom kontekstu Pravobraniteljica naglašava da je Europski parlament u svojoj Rezoluciji (od 8.2.2024.) o provedbi Strategije EU o ravnopravnosti LGBTIQ osoba 2020.-2025.²⁰², pozvao EU i države članice da osiguraju istinsko uključivanje LGBTIQ+ prava u sve politike EU-a, te da uključe LGBTIQ+ osobe u oblikovanje politika, uključujući u oblikovanje i provedbu socioekonomskih, stambenih i obrazovnih politika.

Nadalje, Europski parlament poziva sve države članice da donesu nacionalne akcijske planove i strategije u području LGBTIQ prava do 2025. Pravobraniteljica podsjeća na svoju preporuku iz *Izvješća o radu za 2020.*, kada je pozvala nadležna tijela da razmotre donošenje nacionalnog akcijskog plana za ravnopravnost LGBTIQ osoba.

Tijekom 2023., Europska komisija je objavila **specijalno izvješće o diskriminaciji u Europskoj uniji (SpecialBarometer 535)** s posebnim poglavljem o diskriminaciji LGBTIQ osoba. Prema rezultatima anketnog istraživanja, 56% ispitanika/ca smatra da je diskriminacija temeljem spolne orijentacije u Hrvatskoj vrlo raširena. Na pitanje za mišljenje o tome da na najvišu političku poziciju u Hrvatskoj bude izabrana iz osoba lezbijske, gej ili biseksualne zajednice, 30% ispitanika/caje navelo da se ne bi osjećalo nimalo ugodno. Nadalje, još uvijek je vidljiv manjak inkluzivnosti na radnom mjestu, pa se tako četvrtina ispitanika u Hrvatskoj ne bi osjećala nimalo ugodno da netko od svakodnevnih suradnika na poslu pripada nekoj od navedenih zajednica. Nadalje, 60% ispitanika/ca u Hrvatskoj se nikako ne slaže s time da osobe lezbijske, gej ili biseksualne zajednice trebaju imati ista prava kao i osobe heteroseksualne orijentacije. Pored toga, čak 57% ispitanika/ca u Hrvatskoj izjavljuje da se ne bi osjećalo nimalo ugodno ako bi njihovo dijete bilo u ljubavnoj vezi s osobom istog spola.

Određena istraživanja upućuju na okolnost da je ta tendencija izraženija u manjim sredinama. Primjerice, *istraživanje pod nazivom „Potrebe LGBTIQ+ mladih u Dubrovačko-neretvanskoj*

²⁰²https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0076_HR.pdf

županiji“, provedeno u sklopu projekta “Dugin put”²⁰³, ukazuje da 66% ispitanika/ca smatra da ne mogu biti otvoreni/e oko svog rodnog identiteta/seksualne orijentacije u školama/fakultetima/na radnom mjestu bez straha od negativnih posljedica. Čak 83% ispitanika/ca smatra kako se u vlastitoj lokalnoj zajednici na javnim mjestima ne mogu potpuno slobodno ponašati na način da ne moraju skrivati svoj LGBTIQ+ identitet.

4.1.2. Fizički integritet i kaznena djela motivirana mržnjom

Pravobraniteljica je analizu pojavnosti kaznenih djela motiviranih mržnjom i narušavanja fizičkog integriteta LGBTIQ osoba bazirala na podacima Ministarstva unutarnjih poslova (MUP) i Ministarstva pravosuđa i uprave (MPU).

Tijekom 2023., MUP je evidentirao 13 kaznenih djela kvalificiranih kao zločin iz mržnje počinjen zbog spolnog opredjeljenja. Od toga se 6 kaznenih djela odnosilo na prijetnju, 2 na povredu djetetovih prava, 2 na tešku krađu, te po 1 na nasilničko ponašanje, tjelesnu ozljedu i dovođenje u opasnost života i imovine opće opasnom radnjom ili sredstvom. Tome treba dodati da je zabilježeno još 6 kaznenih djela javnog poticanja na nasilje i mržnju počinjenih po osnovi spolnog opredjeljenja, koje MUP temeljem Protokola o postupanju u slučaju zločina iz mržnje statistički vodi kao govor mržnje. Ukupno gledajući, riječ je o 19 kaznenih djela počinjenih zbog mržnje prema spolnom opredjeljenju, što predstavlja porast u odnosu na 8 u 2022.

Pritom, važno je za istaknuti da MUP nije evidentirao zločine iz mržnje počinjene po osnovi rodnog identiteta u 2023.

Kao niti prethodnih godina, **Državno odvjetništvo Republike Hrvatske nije bilo u mogućnosti** dostaviti podatke o zločinima iz mržnje s obrazloženjem da je u tijeku prikupljanje i obrada podataka o predmetima u kojima su državna odvjetništva postupala i poduzimala radnje tijekom 2023., a za potrebe izrade Izvješća Glavnog državnog odvjetnika Republike Hrvatske, koje se podnosi Hrvatskom saboru do 30.4.2023.

Ove godine Pravobraniteljici **nisu bili dostupni podaci Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina** o zločinima iz mržnje, unatoč normativnoj poziciji središnjeg tijela za prikupljanje i objavu podataka o zločinu iz mržnje.

Prema podacima MPU o broju kaznenih predmeta na sudovima tijekom 2023., **nije bilo pravomoćnih odluka** vezanih uz kaznena djela iz sfere zločina iz mržnje po osnovi spolnog opredjeljenja.

Pored kaznenih djela, Pravobraniteljica je analizirala i podatke o pojavnosti prekršaja počinjenih zbog mržnje. MUP je evidentirao svega 4 prekršaja počinjena po osnovi spolnog opredjeljenja, dok su prema podacima MPU-a sudovi donijeli 7 osuđujućih i 3 oslobađajuće presude za prekršaje počinjene po istoj osnovi.

²⁰³ Projekt je provodila Udruga za razvoj civilnog društva Bonsai uz podršku udruga LORI iz Rijeke i Dugine obitelji iz Zagreba.

Uz standardnu kontinuiranu **edukaciju policijskih službenika/ca** u sklopu redovnih programa Policijske akademije „Prvi hrvatski redarstvenik“ i Policijske škole „Josip Jović“, od bitnijih aktivnosti koje su provodile u cilju učinkovitijeg sprječavanja i suzbijanja zločina iz mržnje može se izdvojiti nacionalni preventivni projekt „*Zajedno protiv govora mržnje*“ kojeg Ravnateljstvo policije duže vremena provodi u suradnji različitim partnerima u cilju promicanja pozitivnih stilova života, nenasilja, međusobne tolerancije i kulture dijaloga te sprječavanja nasilja u obitelji i nasilja nad ženama. Pored navedenog, dostupne su informacije o održavanju *seminara na temu Zločina iz mržnje i govora mržnje* u Zagrebu i Opatiji za predstavnike/ce tijela kaznenog progona, što je nastavak dobre prakse, ali je potrebno da se učestalije provodi.

Glede sudske prakse, ponovno se ukazuje na propuste koji rezultiraju neučinkovitim istraživanjem.

19. siječnja 2023. - **Ustavni sud Republike Hrvatske je donio odluku** u predmetu U-III Bi-2933/2018, koji se odnosio na neodgovarajuću reakciju državnih tijela na nasilni zločin iz mržnje prema istospolnom paru te je činjenično i pravno vrlo sličan predmetu *Sabalić protiv Hrvatske* o kojem je Pravobraniteljica izvještavala u okviru Izvješća o radu za 2021.

Naime, povodom događaja na štetu podnositelja pokrenuti su prekršajni i kazneni postupak, ali je kazneni obustavljen primjenom načela *ne bis in idem*, dok su u prekršajnom postupku počinitelji kažnjeni za prekršaj iz čl.6. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira uvjetnom osudom, unatoč zadobivenim lakim tjelesnim ozljedama.

Ustavni sud je istaknuo da je već u početnim fazama postupka, neposredno nakon fizičkog napada, policija bila upoznata s *prima facie* naznakama nasilja motiviranog spolnom orijentacijom podnositelja, što je prema praksi Europskog suda za ljudska prava zahtijevalo djelotvornu primjenu domaćih kaznenopravnih mehanizama kojima se može rasvijetliti mogući motiv mržnje s homofobnim konotacijama za nasilni incident te identificirati i, prema potrebi, na odgovarajući način kazniti odgovorne osobe. Unatoč tome, homofobni motiv u okviru prekršajnog postupka uopće nije ispitan, niti je uzet u obzir pri odmjeravanju kazne. Stoga su se posljedice potencijalno homofobnog fizičkog napada za počinitelje svele na zadržavanje u policiji i uvjetnu osudu, uz puštanje na slobodu u vremenu kraćem od 24 sata od samog događaja.

Pozivajući se na presudu u *predmetu Maresti*, nadležno općinsko državno odvjetništvo je odbacilo kaznenu prijavu zbog provedenog prekršajnog postupka. Međutim, s obzirom na praksu Europskog suda za ljudska prava koja se razvila nakon presude u predmetu *Maresti*, Državno odvjetništvo Republike Hrvatske je utvrdilo pogrešnu primjenu načela *ne bis in idem* te je općinskom državnom odvjetništvu naloženo provođenje daljnjeg kaznenog istraživanja.

Ustavni sud Republike Hrvatske je ukazao da prekršajni postupak bez učinkovitog provođenja kaznenog postupka nije odgovarajući mehanizam za pokazivanje da se nasilje motivirano mržnjom i diskriminatornim pobudama ne može tolerirati te je **ukinuo odluke domaćih tijela kojima je**

odbačena kaznena prijava podnositelja, a kaznena istraga o nasilnom napadu na žrtveje nastavljena.

21. ožujka 2023. - **Europski sud za ljudska prava (ESLJP) je donio odluku u predmetu *Beus protiv Hrvatske***, kojom su utvrđeni povreda prava na učinkovitu istragu zlostavljanja pretrpljenog zbog spolnog opredjeljenja i diskriminacija. Podnositelj zahtjeva ESLJP bio je žrtva niza verbalnih napada i prijetnji tijekom 2013. i 2014. godine koje je prijavio policiji. Potom je u svibnju 2014. godine podnositelja zahtjeva i njegovog prijatelja na ulici napalo nekoliko mladića, koji su uputili uvredljive primjedbe na račun LGBTIQ osoba te podnositelja fizički napali i nanijeli mu tjelesne ozljede.

Analizirajući okolnosti događaja, ESLJP je istaknuo da, prema njegovoj dosadašnjoj praksi, takve okolnosti zahtijevaju djelotvornu primjenu domaćih kaznenopravnih mehanizama kojima se može rasvijetliti mogući motiv mržnje s homofobnim konotacijama za nasilni incident te identificirati i na odgovarajući način kazniti odgovorne osobe.

Unatoč tome, ESLJP je istaknuo da jedini konkretan rezultat napora nadležnih tijela da identificiraju počinitelje nekoliko napada na podnositelja zahtjeva u razdoblju od dvije godine jest sankcija izrečena u prekršajnom postupku za jednog napadača iz događaja u svibnja 2014., koja se sastojala u izvršenju rada za opće dobro i obvezi da se počinitelj ispriča podnositelju zahtjeva, pri čemu je rad za opće dobro izvršen tek dvije godine nakon donošenja sudske odluke, a do isprike žrtvi nikad nije došlo. U odnosu na ranije incidente policija nikad nije uspjela identificirati niti jednog počinitelja.

ESLJP se u svom obrazloženju posebno poziva na preporuke Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u pogledu učinkovite istrage koje je povodom pritužbe podnositelja uputila policiji te ukazuje na brojne nedostatke u kriminalističkom istraživanju koji su utvrđeni u dopisu Pravobraniteljice, uključujući propust uzimanja otisaka prstiju, obavljanja obavijesnog razgovora sa susjedima i pribavljanja osobnih podataka svjedoka koji je želio ostati anonimn. ESLJP je istaknuo da se odgovori policije na brojne prijave podnositelja zahtjeva mogu prije smatrati odgovorima koji potiču osjećaj nekažnjivosti za činove uznemiravanja i nasilnog zločina iz mržnje kojima je podnositelj bio podvrgnut od strane privatnih osoba nego postupovnim mehanizmom koji pokazuje da se takvi činovi nikako ne mogu tolerirati.

ESLJP se osvrće i na postupanje državnog odvjetništva koje je odbacilo kaznene prijave jer je smatralo da, unatoč visokom stupnju sigurnosti, prepoznavanje počinitelja nije bilo pouzdan dokaz, a u odnosu na jednog počinitelja državno odvjetništvo je odbacilo kaznenu prijavu, a da nije objasnilo zašto protiv istog nikada nije pokrenut kazneni postupak, premda je na temelju istih dokaza taj počinitelj u prekršajnom postupku proglašen krivim. U odnosu na navedeni prekršajni postupak, ESLJP primjećuje da u njemu ni na koji način nije razmatran element zločina iz mržnje. **ESLJP zaključuje da je sankcija izrečena u prekršajnom postupku u vidu naloga da počinitelj izvrši rad za opće dobro te da se ispriča žrtvi očigledno nerazmjerna težini zlostavljanja koja je pretrpio podnositelj zahtjeva.** Stoga je ESLJP utvrdio da je u ovom predmetu došlo do povrede čl.14. u vezi s čl.3. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

4.1.3. Zaključno razmatranje i preporuke

U odnosu na prethodna izvještajna razdoblja, primjetan je manji broj pritužbi na nepravilnosti vezane uz primjenu *Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola*, što ukazuje da se nadležna tijela u svom postupanju dosljedno rukovode odredbama predmetnog zakona.

Područja na kojem treba uložiti značajan napor u cilju bolje zaštite prava LGBTIQ osoba jesu javne politike i stupanj prihvaćanja različitosti u javnosti, osobito u političkom diskursu. Izvješće o diskriminaciji u Europskoj uniji (SpecialBarometer 535) ukazuje na nizak stupanj prihvaćanja ravnopravnosti pripadnika/ca LGBTIQ zajednice u odnosu na heteroseksualne osobe. Negativan prikaz LGBTIQ populacije u javnosti doprinosi širenju netrpeljivosti, osobito kada na političkoj razini, ne samo da izostane oštra i nedvosmislena osuda, već se tema zaštite prava LGBTIQ osoba nerijetko podvodi pod ideološki aktivizam.

Nažalost, unatoč više puta ponovljenim preporukama Pravobraniteljice o potrebi uključivanje LGBTIQ pitanja u nacionalne politike i donošenja posebne strategije i više prilika da u nacionalnim dokumentima anticipira učinkovite aktivnosti, Hrvatska je ostala izvan trendova koje je u svojoj Rezoluciji nedavno preporučio Europski parlament.

Podaci o zločinima iz mržnje su ponovno prikupljeni u reduciranom opsegu, unatoč institucionalnim pretpostavkama i uspostavljenim procedurama koje bi trebale omogućiti raspolaganje puno kvalitetnijom strukturom podataka. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina izvijestio je o svega dva sastanka radne skupine za praćenje zločina iz mržnje, iako evidentne i kontinuirane poteškoće u prikupljanju i obradi statističkih podataka ukazuju na potrebu za proaktivnijim djelovanjem, što je Pravobraniteljica preporučila u svojim ranijim izvješćima o radu. Tome treba dodati da dodatno zabrinjava izostanak pravomoćnih osuđujućih sudskih odluka vezanih uz kaznena djela iz sfere zločina iz mržnje po osnovi spolnog opredjeljenja, što još više ukazuje na potrebu uspostavljanja funkcionalnog sustava praćenja kaznenog progona od saznanja za događaj pa do pravomoćnog okončanja postupka (track-record).

U području zaštite prava LGBTIQ osoba, Pravobraniteljica za naredno razdoblje nadležnim tijelima daje sljedeće **preporuke**:

- (1) Uvrstiti u nacionalne politike ciljeve i konkretne mjere koje se specifično odnose na promicanje prava i zaštitu LGBTIQ osoba od diskriminacije.
- (2) Procijeniti napredak Hrvatske u provedbi *Strategije EU o ravnopravnosti LGBTIQ osoba 2020.-2025.* i izvijestiti Europsku komisiju i Europski parlament o rezultatima procjene.
- (3) Uspostaviti proaktivnije djelovanje *Radne skupine za praćenje zločina iz mržnje* te funkcionalan i pravovremen sustav prikupljanja i analize podataka o zločinima iz mržnje.
- (4) Povećati broj edukacija o zločinima iz mržnje za predstavnike/ce tijela kaznenog progona.

4.2. DISKRIMINACIJA TEMELJEM RODNOG IDENTITETA

I tijekom 2023., glavni problem za transrodnu populaciju nastavio je biti različit tretman po pitanju pružanja zdravstvenih usluga na teret obveznog zdravstvenog osiguranja u usporedivoj situaciji s drugim osobama koje su u potrebi liječničkog tretmana.

Kako bi se izbjeglo daljnje diskriminatorno tretiranje transrodnih osoba u području pružanja zdravstvenih usluga, Pravobraniteljica je tijekom izvještajnog razdoblja intenzivirala svoju suradnju s udrugama civilnog društva za promicanje i zaštitu prava trans, interspolnih i rodno varijantnih osoba²⁰⁴. S druge strane, **Ministarstvo zdravstva nastavilo se oglašivati na Pravobraniteljici pozive na suradnju** i to unatoč opetovanom traženju da se žurno organizira sastanak s ciljem iznalaženja optimalnih rješenja za uočene probleme²⁰⁵.

Kako je tijekom izvještajne godine nastavljeno i pojačano negativno izvještavanje o transrodnim osobama od strane određenih medija/portala, što je rezultiralo i većim brojem pritužbi na neprimjereno, pristrano, a ponekad i huškačko medijsko izvještavanje pojedinih medija o transrodnim osobama, Pravobraniteljica je u više navrata reagirala s preporukama, javnim istupima i priopćenjima, kako bi zaštitila transrodne osobe i stručne zdravstvene djelatnike od neprimjerenih medijskih napisa²⁰⁶.

Glede neprimjerenih medijskih napisa čiji cilj je bio narušavanje položaja, statusa i prava transrodnih osoba, Pravobraniteljica je u svojim javnim priopćenjima, između ostalog, upozorila da kada se pod krinkom prava na slobodu govora i izražavanja misli u javnom prostoru i/ili putem određenih medija, elementima senzacionalizma dovode u pitanje ili krše prava i slobode drugih, posebice prava na opstojnost, zaštitu privatnosti, medicinsku skrb i dobrobit rodnih manjina i transrodnih osoba, te kada se sloboda govora i izražavanja misli koristi kako bi se navedena populacija, koja se ionako nalazi u nepovoljnom položaju zbog stigme i tabua koje ih prate, javno dodatno izložila društvenoj stigmi, kada se instrumentaliziraju tekstovi drugih tiskovina na način da se društvo neosnovano dodatno zaplaši te pojača animozitet prema određenoj populaciji samo zato što se ne uklapaju u svjetonazorske

²⁰⁴ KolekTIRV Zagreb.

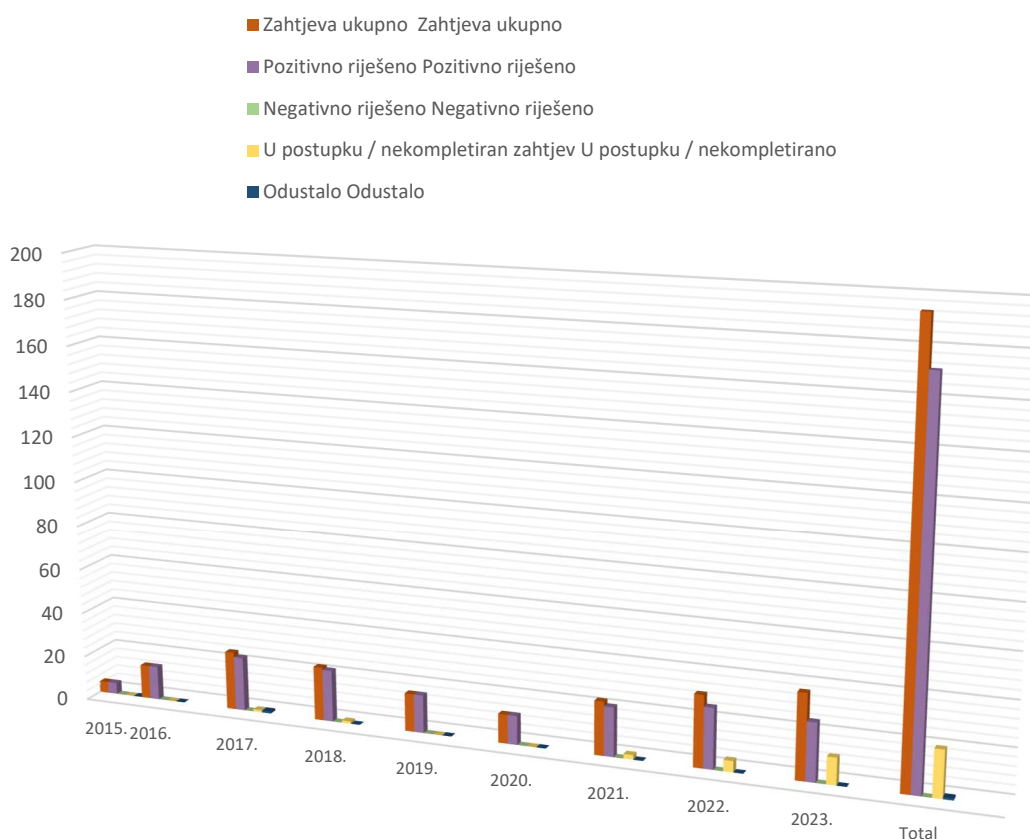
²⁰⁵ Kako već četvrtu godinu za redom izostaje suradnja Ministarstva zdravstva kao ključnog nadležnog tijela u području zaštite zdravstvenih prava transrodnih osoba, a zaprimljene pritužbe i dalje upućuju na nepovoljan tretman transrodnih osoba u pogledu pružanja zdravstvenih usluga, Pravobraniteljica je još 2021. godine u 8 slučajeva podnesenih pritužbi utvrdila diskriminaciju te potakla sve transrodne osobe koje su se susrele s ovim problemom na podnošene sudskih tužbi na zaštitu od diskriminacije, a protiv bolnica koje odbijaju osigurati zdravstvene usluge transrodnim osobama na teret obveznog zdravstvenog osiguranja, ali i na tužbe protiv Ministarstva zdravstva i HZZO-a koji su, kao ovlaštena tijela, propustili osigurati jednak tretman svih transrodnih osoba. Navedeno diskriminacijsko postupanje bolnica i odgovornih tijela države, rezultiralo je i prvom pravomoćnom presudom u korist transrodne osobe, 2021. Iako se Pravobraniteljica nije umiješala u ovaj sudski postupak, putem odvjetnice oštećenog **sudu je dostavljeno stajalište Pravobraniteljice kojim se sud rukovodio prilikom donošenja presude**. Presudom je utvrđeno da su KBC Dubrava i HZZO diskriminirali tužitelja jer mu nisu omogućili kirurški zahvat na teret sredstava obveznog zdravstvenog osiguranja i time ga, u usporedivoj situaciji, doveli u nepovoljan položaj. Sud je naložio da tuženici moraju tužitelju vratiti sva sredstva koja je tužitelj bio primoran platiti za operativni zahvat s pripadajućim kamatama.

²⁰⁶ Kaznena prijava podnesena je protiv bivšeg saborskog zastupnika Ivana Pernara zbog sumnje u počinjenje kaznenih djela javnog poticanja na mržnju temeljem rodnog identiteta i nedozvoljene upotrebe osobnih podataka u predmetnom slučaju uhićenja hrvatskih državljana u Africi, a prilikom pokušaja usvajanja djece. **O podnesenoj kaznenoj prijavi DORH se još nije očitovao unatoč činjenici što je Pravobraniteljica u nekoliko navrata zatražila informacije o ishodu postupanja DORH-a po kaznenoj prijavi.**

norme i ideologiju određene politike, onda sloboda govora i različito mišljenje opasno graniči kako s najgrubljim oblicima diskriminacije tako i s kaznenim djelima počinjenim iz mržnje.

Prema statistici koju je Pravobraniteljici dostavilo Ministarstvo zdravstva, Nacionalno zdravstveno vijeće (NZV) je u razdoblju od 2015. – 2023. godine **ukupno zaprimilo 194 zahtjeva za izdavanjem mišljenja o promjeni spola ili odabira života u drugom rodnom identitetu**, od čega je ukupno pozitivno riješeno 172 (89%) zahtjeva, 1 osoba je odustala od svog zahtjeva (0,5%), dok je 21 zahtjev još u postupku rješavanja ili ih podnositelji/ice zahtjeva nisu kompletirali/le (10,5%).

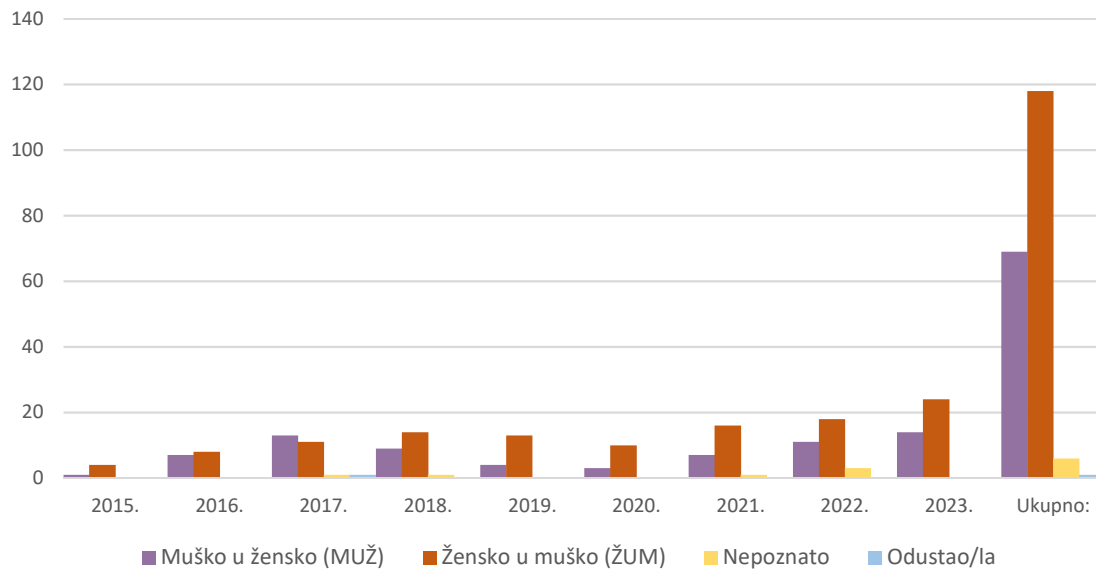
Grafikon: Dinamika rješavanja zahtjeva za promjenom spola Nacionalnog zdravstvenog vijeća, za razdoblje 2015. – 2023.

Kao što se vidi iz gore priloženog grafikona, svi do sada riješeni zahtjevi dobili su pozitivno mišljenje NZV-a o promjeni spola ili odabiru života u drugom rodnom identitetu.

Kada gledamo spolnu tranziciju iz ugla odabira željenog spola, odnosno života u drugom rodnom identitetu, uočavamo da je skoro svake godine duplo više podnesenih zahtjeva za život u muškom rodnom identitetu nego za život u ženskom rodnom identitetu.

Grafikon: Prikaz podnesenih zahtjeva prema odabiru spola/rodnog identiteta, za razdoblje 2015. - 2023.

Unatoč navedenim neriješenim problemima i nekim društvenim negativnim trendovima, položaj i **prava transrodnih osoba u našem društvu u proteklom desetljeću ipak su značajno unaprijeđeni** te se iz godine u godinu nastavlja jačanje pravnog okvira i jamstava zaštite prava osoba drugačijih rodnih identiteta.

S druge strane, Pravobraniteljica već godinama naglašava kako sam postupak tranzicije iz jednog spola u drugi nije zadovoljavajuće riješen odgovarajućim učinkovitim postupcima nadležnih tijela s čime se ove osobe izlaže diskriminaciji te kako postoji potreba za edukacijom kako struke, tako i društva u cjelini, ali i posebice pravosuđa o ovim pitanjima. U tom smislu navodimo jedan primjer iz prakse rada Pravobraniteljice koji plastično oslikava probleme s kojima se u našem društvu susreću transrodne osobe:

U predmetu **PRS-16-02/19-02**, Pravobraniteljica je (još 2019.) putem jednog odvjetničkog ureda **zaprimala pritužbu transrodnog muškarca na ponašanje liječnice jedne privatne poliklinike**. Pritužitelj navodi kako je zajedno sa svojom suprugom pristupio u kliniku radi obavljanja plaćenog liječničkog pregleda. Ističe kako je u poliklinici izvrnut vrlo neprimjerenom ponašanju liječnice. Naglašava kako je ista bila vrlo neugodna te da je o njemu ali i svim drugim rodnim manjinama govorila s osudom, podsmjehom i zgražanjem. Da je izražavala svoje stavove koji su bili prepuni predrasuda, stereotipa i mržnje prema rodnim manjinama, da mu je govorila protiv promjene spola, protiv svih transrodnih i osoba istospolne orijentacije, čak prijeteci pritužitelju da će zdravstveno nastradati ukoliko bude nastavio spolnu tranziciju. Da bi sve završilo grubim vrijeđanjem i izbacivanjem pritužitelja i njegove supruge iz ordinacije od strane liječnice. Zbog stresa uzrokovanog opisanom grubom diskriminacijom, pritužitelj je naveo kako je istog dana doživio nekoliko paničnih napada te osjećao intenzivne bolove u prsima, da bi navečer završio na hitnoj pomoći, gdje je u čekaonici doživio i epileptični napad. Kako je iz priložene snimke proizlazilo da je počinjena gruba

diskriminacija temeljem rodnog identiteta, spolne orijentacije i u pružanju pristupa uslugama od strane liječnice, a prema pritužitelju, Pravobraniteljica je bez provođenja ispitnog postupka utvrdila kako je liječnica svojim postupanjem počinila diskriminaciju temeljem rodnog identiteta na štetu pritužitelja **te klinici i liječnici izdala upozorenja i preporuke** kako su u postupanju s transrodnim osobama dužni poštovati izabrani rodni identitet osobe, kako je biti transpolna, transrodna ili rodno nenormativna osoba stvar različitosti, a ne patologije te zatražila da klinika provede edukaciju o pravima i standardima skrbi za zdravlje transpolnih, transrodnih i rodno nenormativnih osoba među liječnicama i liječnicima koji posredno ili neposredno dolaze u kontakt s transrodnim osobama kao i da pritužitelju osigura javnu ispriku zbog počinjene diskriminacije prema njemu kao transrodnoj osobi koja živi u muškom rodnom identitetu. Uz sve navedeno Pravobraniteljica je zatražila da klinika prijavi liječnicu koja je počinila diskriminaciju Hrvatskoj liječničkoj komori kako bi se poduzele i druge mjere protiv iste, a sukladno njenom skrivljenom ponašanju, odnosno kršenju kako ugovora o radu tako i Zakona o radu te Kodeksa medicinske etike i deontologije (Kodeks). **Komora je utvrdila da je prijavljena liječnica povrijedila odredbe Kodeksa** jer se prilikom pregleda pacijenta nije etički ponašala, odnosno nepromišljeno je komunicirala ne poštujući dostojanstvo pacijenta. Osim navedenog, **protiv liječnice podnesena je i od strane nadležnog Općinskog državnog odvjetništva prekršajna prijava zbog diskriminacije**, ali je sud nakon 4 godine sudovanja odlučio da pacijent nije bio diskriminiran, pokazujući u svojoj presudi znatno nerazumijevanje i nesenzibilitet za diskriminaciju. U istom predmetu, viši sud je po žalbi ODO-a na takvu odluku žalbu proglasio bespredmetnom te odbio optužbu pozivajući se na zastaru prekršajnog progona. Odluka višeg suda donesena je svega tjedan dana od dana kada je nastupila četverogodišnja zastara prekršajnog progona.

4.2.1. Zaključno razmatranje i preporuke

Kako je već istaknuto, neriješen problem u području pružanja zdravstvenih usluga je to što HZZO, Ministarstvo zdravstva, pojedini klinički bolnički centri i liječnici specijalisti i dalje nemaju zajedničko stajalište vezano uz obvezno zdravstveno osiguranje i dostupnost pojedinih medicinskih usluga, tretmana/zahvata (uključujući terapijski tretman i eventualne kirurške zahvate) transrodnih osoba. Također, postoji nedostatak sustavne izobrazbe kao i kampanja senzibiliziranja javnosti za ravnopravno prihvaćanje transrodnih osoba u društvu, dok se u obrazovnom sustavu premalo pažnje posvećuje učenju o ljudskoj različitosti i diskriminaciji.

Što se tiče unaprjeđenja statusa i prava transrodnih osoba u članicama Europske unije, Pravobraniteljica ponovo ističe kako Europska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI) preporučuje sljedeće²⁰⁷: „Uključiti spolnu orijentaciju i rodni identitet u sve članke Kaznenog zakona koji se bave govorom mržnje i zločinom iz mržnje; Izmijeniti anti-diskriminacijsko zakonodavstvo kako bi rodni identitet bio uvršten u diskriminacijske osnove; Prikupljati podatke o govoru mržnje i zločinu iz mržnje prema LGBTIQ osobama, uključujući i broj prijavljenih te broj slučajeva pod istragom; Provoditi istraživanja te prikupljati podatke o diskriminaciji i netrpeljivosti prema LGBTIQ osobama; Razviti zakonodavstvo koje omogućava odabir drugog rodnog identiteta i promjenu spola,

²⁰⁷ <https://tgeu.org/recommendations-from-ecri/>

uz istodobno usklađivanje s međunarodnim standardima; Izraditi i usvojiti akcijske planove za borbu protiv homofobije i transfobije u svim područjima života, uključujući obrazovanje, zapošljavanje i zdravstvenu zaštitu, a sukladno Preporuci CM / Rec (2010) 5 Odbora ministara Vijeće Europe o mjerama za borbu protiv diskriminacije na temelju seksualne orijentacije ili rodnog identiteta.“

Kako nije ostvaren značajniji napredak u zaštiti prava u odnosu na prošlogodišnje izvještajno razdoblje, dok se za pojedina područja može reći i da je situacija donekle pogoršana, Pravobraniteljica ponavlja svoje preporuke iz prošlogodišnjeg Izvješća:

- (1) Ustrojiti učinkoviti zdravstveni sustav skrbi i tretmana transrodnih osoba sukladno *Preporuci CM/Rec(2010)5 Odbora ministara/ministrice državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta*²⁰⁸, odlukama Europskog suda za ljudska prava i ostalim međunarodnim obvezama i standardima zaštite²⁰⁹, na način da je isti usmjeren brzom i efikasnom rješavanju problema pojedinaca/ki koji podnose zahtjeve za promjenom spola, odnosno rodnog identiteta, kako bi se zaštitilo njihovo dostojanstvo i ljudska prava sukladno međunarodnim obvezama i standardu zaštite.
- (2) U slučaju administrativnih, pravnih, medicinskih, odnosno bilo kakvih nejasnoća i prepreka u postupanju kod promjene spola, tumačenju zakona, ili snošenju troškova, teret i rizik trebaju uvijek podnositi nadležna tijela, a ne osobe pogođene ovim problemom, kako bi se izbjegla diskriminacija.
- (3) Organizirati sustavnu izobrazbu u svim odgojno-obrazovnim ustanovama o transrodnosti, poticati i organizirati kampanje senzibiliziranja javnosti za ravnopravno prihvaćanje i detabuizaciju transrodnih osoba na svim društvenim razinama.
- (4) Kako je najnovija verzija Međunarodne klasifikacije bolesti ili MKB-11 usvojena još na 72. zasjedanju Svjetske zdravstvene skupštine prije četiri godine, odnosno 2019., te s obzirom da je prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije 35 zemalja svijeta do sada već prešlo na korištenje MKB-11 verzije, Pravobraniteljica potiče nadležna tijela RH da se poduzmu svi potrebni koraci kako bi i Republika Hrvatska također u što kraćem roku prešla sa zastarjele MKB-10 na MKB-11 klasifikaciju bolesti²¹⁰.

²⁰⁸ U točki 35. Preporuke navodi se: “*Države članice dužne su poduzeti sve potrebne mjere kako bi transrodnim osobama osigurale učinkovit pristup prikladnim uslugama za promjenu spola, uključujući psihološke, endokrinološke i operacijske usluge na području transrodne zdravstvene zaštite, bez da ih se izlaže nepotrebnim zahtjevima...*“

²⁰⁹ U **predmetu Van Kück protiv Njemačke** (2003), Europski sud za ljudska prava (ESLJP) utvrdio je da je transrodnoj osobi prekršeno pravo na pravično suđenje i pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života jer je zahtjev za dokazivanjem medicinske nužnosti liječenja u vezi s promjenom rodnog identiteta osobe bio nerazmjernan i nerazuman s obzirom da je rodni identitet jedno od najintimnijih područja privatnog života osobe. U slučaju, Schlumpf protiv Švicarske (2009), ESLJP je utvrdio povredu prava na poštivanje privatnog i obiteljskog života zaključivši da su švicarske vlasti neopravdano za dvije godine odgodile pružiti zdravstvenu uslugu transrodnoj osobi starije dobi.

²¹⁰ Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) objavila je još sredinom 2018. godine novu verziju Međunarodne klasifikacije bolesti (MKB-11), a koja je, kako je istaknuto, usvojena 2019. godine. U **MKB-11 klasifikaciji bolesti sve su kategorije vezane za trans osobe premješteno iz poglavlja o mentalnim poremećajima u ono o seksualnom zdravlju**. To predstavlja veliki korak prema destigmatizaciji trans osoba i njihovoj društvenoj uključenosti. Svjetska strukovna organizacija za zdravlje transrodnih osoba (engl. *The World Professional Association for Transgender Health* – dalje u tekstu: WPATH) još je u svibnju 2010. godine izdala priopćenje u kojem se zalaže za depsihiopatologizaciju rodne nenormativnosti na svjetskoj razini (Upravni odbor WPATH-a, 2010). U priopćenju se navodi da je “*izražavanje rodnih karakteristika, uključujući i rodni identitet, koje nisu stereotipno povezane sa spolom pripisanom osobi pri rođenju, uobičajen i kulturno raznolik ljudski fenomen kojeg ne bi trebalo smatrati inherentno*

5

OBRAZOVANJE

5.1. AKTIVNOSTI U IZVJEŠTAJNOJ GODINI

20. siječnja 2023. - U Hotelu Frankopan u Ogulinu održan je **seminar za ravnatelje osnovnih i srednjih škola**²¹¹ u okviru projekta „Škole podrške: učenje za otpornost, inkluziju i mentalno zdravlje u školama Sisačko-moslavačke županije“ kojeg provode Forum za slobodu odgoja i Ured UNICEF-a za Hrvatsku. U provedbi seminara sudjelovala je Pravobraniteljica, odnosno savjetnik pravobraniteljice koji je održao izlaganje o temi rodne ravnopravnosti iz perspektive ovlasti i djelovanja Pravobraniteljice.

5. travnja 2023. - Pravobraniteljica je izrazila podršku donošenju novog **Eksperimentalnog programa „Osnovna škola kao cjelodnevna škola - Uravnotežen, pravedan, učinkovit i održiv sustav odgoja i obrazovanja“**, kojim se kroz uvođenje cjelodnevne škole pridonosi lakšem usklađivanju privatnih i poslovnih obveza roditelja, što treba posebno istaknuti kada je riječ o jednoroditeljskim obiteljima i samohranim majkama i očevima. U okviru praćenja donošenja Programa, Pravobraniteljica je sudjelovala na **okruglom stolu „Kakva nam cjelodnevna škola treba?“**²¹², održanom u Hrvatskom saboru. Savjetnik pravobraniteljice ključnim je istaknuo praćenje implementacije programa u osnovnim školama, kako bi se izbjegao raskorak između predviđenih i ostvarenih učinaka predložene reforme, što je bio identificiran problem na temelju pojedinih dosadašnjih iskustava.

25. travnja 2023. - Nastavno na poziv Centra za rehabilitaciju Zagreb (CRZ), savjetnik Pravobraniteljice održao je **edukaciju o ravnopravnosti spolova za korisnike i djelatnike CRZ-a**²¹³ iz perspektive ovlasti i djelovanja Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, pod nazivom „Promicanje ravnopravnosti žena i muškaraca i zabrana diskriminacije“. Edukacija je provedena u okviru projekta „Imam svoj dom“ (nositelj projekta: CRZ).

4. svibnja 2023. - U okviru nastave građanskog odgoja i obrazovanja kroz fakultativni predmet „Škola i zajednica“ (ŠiZ), organiziran je **posjet učenica/ka XVI. gimnazije (Zagreb) instituciji**

patološkim ili negativnim”. **Biti transpolna, transrodna ili rodno nenormativna osoba stvar je različitosti, a ne patologije.** Nažalost, rodnu nenormativnost stigmatizira se u mnogim društvima diljem svijeta. Takva stigma može poticati predrasude i diskriminaciju koje pak uzrokuju “manjinski stres” (I. H. Meyer, 2003). Manjinski stres je jedinstven (pridonosi općim stresorima koji pogađaju sve ljude), društveno uvjetovan i kroničan, a transpolne, transrodne i rodno nenormativne pojedinke i pojedinci zbog njega mogu postati podložniji psihičkim tegobama kao što su anksioznost i depresija (Institute of Medicine, 2011). Uz to što uzrokuje predrasude i diskriminaciju u društvu općenito, stigma pridonosi i zlostavljanju i zanemarivanju u osobnim odnosima s vršnjacima/kinjama i članovima/icama obitelji, a zlostavljanje i zanemarivanje mogu opet uzrokovati psihološki stres. Međutim, takvi su simptomi društveno inducirani. Oni nisu inherentni samoj transpolnosti, transrodnosti ili rodnoj nenormativnosti.

²¹¹ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/908>

²¹² Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/949>

²¹³ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/966>

Pravobraniteljice²¹⁴. Učenicima je prezentiran rad institucije te pravni okvir i glavni izazovi u području rodne ravnopravnosti.

23. svibnja 2023. - U Preporodnoj dvorani Palače Narodnog doma Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti održana je **svečanost dodjele stipendija Nacionalnog programa stipendiranja „Za žene u znanosti“**²¹⁵, koju dodjeljuje L'Oréal Adria i Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO pri Ministarstvu kulture i medija, uz pokroviteljstvo Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Rektorskog zbora Republike Hrvatske. Pravobraniteljica Višnja Ljubičić je u svom govoru istaknula značaj dugogodišnjeg promicanja ravnopravnosti spolova u znanosti kroz program „Za žene u znanosti“, koji predstavlja pozitivnu tradiciju i primjer dobre prakse, s obzirom na još uvijek nedovoljnu participaciju žena u području znanosti.

26. svibnja 2023. - Pravobraniteljica je sudjelovala na **okruglom stolu „Ravnopravno uključivanje LGBTIQ osoba u strukovno obrazovanje i osposobljavanje“**²¹⁶, organiziranom od strane Algebre i Centra za građanske inicijative Poreč u okviru istoimenog EU projekta. Pravobraniteljica Višnja Ljubičić održala je izlaganje o iskustvima u području unaprjeđenja prava LGBTIQ zajednice i suzbijanju homofobije.

11. i 13. srpnja 2023. - Nastavno na poziv Fakulteta kemijskog inženjerstva i tehnologije u Zagrebu (FKIT), Pravobraniteljica se uključila u provedbu Plana za ravnopravnost spolova 2022.-2026. tog Fakulteta te 11. i 13. srpnja 2023. održala **dvije edukacije o ravnopravnosti spolova u prostorijama FKIT-a**²¹⁷. Prva edukacija bila je namijenjena zaposlenicama/ima Fakulteta, a druga studentima/cama.

7. rujna 2023. - Pravobraniteljica je sudjelovala na **sastanku povodom posjete UNICEF-ove regionalne savjetnice za rodna pitanja**²¹⁸ kojeg je Ured UNICEF-a za Hrvatsku organizirao za predstavnike/ce pravobraniteljskih institucija i saborskog Odbora za ravnopravnost spolova. Zamjenik pravobraniteljice Kristijan Kevešević održao je izlaganje u kojem se osvrnuo na određene prioritete u zaštiti dobrobiti i interesa djece koji imaju naglašenu rodnu dimenziju.

21. rujna 2023. - U Centru kulture na Peščenici - KNAP u Zagrebu održan je ciklus predstava i **razgovora o tabu temama za djecu i mlade „Bolje da o tome (ne)razgovaramo“**²¹⁹. Pravobraniteljica se odazvala na poziv Teatra Poco Loco i Teatra Tirena i sudjelovala u razgovoru na temu rodni stereotipa trećeg dana ciklusa.

6. studenog 2023. - U prostorima Saveza samostalnih sindikata Hrvatske održan je **okrugli stol „Zaštita prava djece i odgojitelja u RPOO – gdje smo i što još moramo učiniti?“**²²⁰, u organizaciji udruge Sidro, Sindikata obrazovanja, medija i kulture (SOMK), Sindikata radnika u predškolskom odgoju i obrazovanju (SRPOO) i udruge Krijesnica. U uvodnom obraćanju savjetnik

²¹⁴ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/973>

²¹⁵ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/994>

²¹⁶ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/1001>

²¹⁷ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/1026>

²¹⁸ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/1040>

²¹⁹ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/1051>

²²⁰ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/1083>

Pravobraniteljice je opisao postupanje Pravobraniteljice, koja je na navedenu temu uputila dopis Ministarstvu zdravstva, Središnjem državnom uredu za demografiju i mlade te Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje, ukazavši na aktualne poteškoće u odnosu na mogućnosti odgajateljica za ostvarivanjem svih zajamčenih radničkih prava.

6. studenog 2023. - Slijedom podrške Nacionalnom programu stipendiranja „Za žene u znanosti“, Pravobraniteljica je sudjelovala na **svečanom otvorenju 18. ciklusa stipendiranja Nacionalnog programa „Za žene u znanosti“**²²¹. U svom govoru savjetnik pravobraniteljice izrazio je podršku programu.

6. prosinca 2023. - Pravobraniteljica je sudjelovala na **predstavljanju projekta Jean Monnet Module „EUGEquality/Europska unija i rodna ravnopravnost“**²²² Pravnog fakulteta Sveučilišta u Osijeku. Pravobraniteljica Višnja Ljubičić u svom govoru je istaknula da je važno da se u proces promicanja ravnopravnosti spolova uključuju odgojno-obrazovne ustanove, kao jedni od najvažnijih pokretača društvenih promjena i nositelja aktivnosti usmjerenih na promicanje ljudskih prava.

5.2. OPISI SLUČAJEVA

PRIMJER 1. Pravobraniteljica je postupala po pritužbi (PRS-02-02/23-02) na Osnovnu školu „Retfala“ u Osijeku zbog **murala koji se nalazi na zgradi škole**. Prema navodima iz pritužbe i priloženoj fotografiji, radi se o muralu s ekološkom odgojnom porukom, na kojem se nalazi slikovni prikaz očišćenog okoliša te kraj njega dva dječaka i dvije djevojčice, s čije lijeve strane se nalaze dvije ispunjene vreće za smeće, a s desne strane natpis: „Čista priroda želja je svih budi i ti jedan od njih!“. Pritužiteljica smatra da se radi o diskriminirajućem slikovnom prikazu osoba ženskog i muškog spola, budući da **djevojčice u rukama imaju metle, dok dječaci nemaju** čime se sugerira da je čišćenje dvorišta metlom „ženski“ posao, pri čemu naglašava da se radi o muralu na odgojno-obrazovnoj ustanovi koja bi trebala promovirati ravnopravnost spolova.

Iz zaprimljenog očitovanja Škole proizlazi da se radi o muralu koji je izrađen u okviru projekta EKO škole na temelju učeničkog likovnog uratka²²³ i od 2013. godine se nalazi na zidu školske dvorane kraj igrališta. Iz navedene web-objave vidljivo je da se pobjednički crtež koji je izabran na natječaju i koji je poslužio kao predložak za oslikavanje murala malo razlikuje od konačnog slikovnog prikaza na muralu, pa tako na crtežu metle u rukama drže dva dječaka, dok na muralu metle u rukama drže dvije djevojčice. Pravobraniteljica je Školi skrenula pažnju na čl.14. st.2. i st.3. Zakona o ravnopravnosti spolova, prema kojem su odgojno-obrazovne ustanove dužne *pripremati oba spola za aktivno i ravnopravno sudjelovanje na svim područjima života te promicati nediskriminacijska znanja o ženama i muškarcima, uklanjanje neravnopravnosti spolova i rodnih stereotipa*, naglasivši da se navedenim slikovnim prikazom na muralu, na kojem se metle nalaze u rukama djevojčica, ali ne i dječaka, sugerira tradicionalno-stereotipna podjela rodnih uloga, odnosno predodređenost takve

²²¹ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/1082>

²²² Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/1128>

²²³ O tome je objavljena vijest na mrežnoj stranici OŠ Retfala: <http://kbg-retfala.eu/old/?q=hr/node/5>

vrste poslova za žene, što nije u skladu s navedenim odredbama. Rodni stereotipi o poželjnim ulogama za žene i muškarce koji izvire iz običajne tradicije pridonose održavanju neravnopravnih odnosa među spolovima te predstavljaju jednu od prepreka na putu ka ostvarivanju ravnopravnosti spolova.

Pravobraniteljica je pri razmatranju predmeta pritužbe uzela u obzir središnju afirmativno-ekološku poruku murala te činjenicu da je izrađen po uzoru na učenički likovni rad izabran putem natječaja. Stoga je izrazila stajalište da eventualne intervencije u mural u sadržajnom smislu vizualne korekcije ne bi predstavljale prikladno rješenje već pretjerano restriktivnu i najvjerojatnije kontra-produktivnu mjeru. Stoga je Školi preporučila da u narednom razdoblju posebnu pozornost prida jačanju odgojno-obrazovnih sadržaja usmjerenih na promicanje ravnopravnosti spolova te je predložila da se u blizini postojećeg murala oslika novi mural s nekim vidom rodno-egalitarne poruke. U svom odgovoru Škola je navela kako zbog nedostatka financijskih sredstava uvjetovanog troškovima oko skorašnje rekonstrukcije i dogradnje zgrade Škole trenutno nije u mogućnosti provesti prijedlog, ali da će to učiniti *ukoliko financijske mogućnosti budu dozvoljavale te osmisliti prikladnu aktivnost oslikavanja učeničkih radova predmetne tematike po završetku radova.*

PRIMJER 2. Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu (PRS-02-01/23-03) na Dječji vrtić Budućnost u Zagrebu zbog spolne segregacije, odnosno zbog **odvajanja djevojčica i dječaka prilikom reorganizacije odgojnih skupina**, kada su djeca pri raspuštanju jedne odgojne skupine i pripajanju drugim odgojnim skupinama razdvojena po spolu na način da su svi dječaci upućeni u jednu, a sve djevojčice u drugu odgojnu skupinu. Iz zaprimljenog očitovanja DV Budućnost proizlazi da je takva preraspodjela djece učinjena upravo zbog nastojanja za promicanjem ravnopravnosti spolova, s namjerom da se **u obje skupine u koje se djeca preraspoređuju postigne podjednaka zastupljenost djece oba spola**. Na temelju dostavljenih brojevanih podataka Pravobraniteljica je utvrdila da je obrazloženje DV Budućnost utemeljeno te da je praksa primijenjena prilikom reorganizacije odgojno-obrazovnih skupina u skladu s načelom ravnopravnosti spolova. Pravobraniteljica je Dječji vrtić potaknula da i nadalje obraća pažnju na čimbenik spolne zastupljenosti u odgojno-obrazovnim skupinama, kako bi se izbjegla osjetna spolna neuravnoteženost te kako bi se poticala spolna komplementarnost i pluralizam već od najmlađih uzrasta djece.

PRIMJER 3. Pravobraniteljica je postupala po **pritužbi na udžbenik „Politika i gospodarstvo“** (PRS-02-03/23-03) za četvrti razred gimnazije (izdavač ALFA d.d.). Pritužba se odnosila na tekstualni i likovno-grafički prilog na temu žena u politici. Nakon uvida u udžbenik, Pravobraniteljica je utvrdila da su u udžbeniku u cjelini prisutni korisni, informativni i afirmativni sadržaji o pitanjima u vezi s ljudskim pravima i rodnom ravnopravnošću, što predstavlja napredak po pitanju integriranosti rodno osjetljivog pristupa u udžbenicima u usporedbi sa starijim generacijama udžbenika. Međutim, u odnosu na tekstualni i likovno-grafički sadržaj koji su predmet pritužbe, utvrdila je da je pritužba osnovana, budući da nisu u potpunosti u skladu s načelom ravnopravnosti spolova. Na likovno-grafičkim priložima žene su osjetno podzastupljene i prikazane na neodgovarajući način, s obzirom da od 5 slikovnih priloga na kojima su prikazane osobe u politici, muškarci su kao političari prikazani na njih četiri, a žene na jednoj, naslovljenoj „Žene u politici“, uz odabir fizičke ekspresije prikazane

političarke s namrštenim izrazom lica kao da prigovara i „pametuje“. Najveći problem je nespretno sročeni tekst podložan tumačenju u rodno-neafirmativnom kontekstu, budući da se pitanjima „*želiš li žene u politici?*“ i „*koje su moguće prednosti, a koji nedostaci angažiranja žena u politici?*“ učenike upućuje da razmisle o negativnim aspektima angažiranja žena u politici te im se sugerira se da je razumljivo i potpuno legitimno vagati argumente „za“ i „protiv“ i propitivati treba li poticati veću zastupljenost žena u politici, dok se isto ne propituje za muškarce. Na taj način o ženama u području politike formira se dojam kao o stranom tijelu i neuobičajenoj pojavi koju je potrebno analizirati u kontekstu poželjnosti njihove zastupljenosti.

Nastavno na novinarske upite, Pravobraniteljica je objavila priopćenje²²⁴, a resorno ministarstvo i **izdavača upozorila na neusklađenost udžbeničkog sadržaja** s čl.14. st. 2. i 3. Zakona o ravnopravnosti spolova, istaknuvši da negativni aspekti ravnopravnog uključivanja žena u područje političke participacije ne postoje, pa tim slijedom nije prikladan udžbenički sadržaj kojim bi se učenicima to sugeriralo. Preporučila je da se istaknuti dijelovi u novom izdanju udžbenika izmijene. **Izdavač je preporuku usvojio**, obavijestivši Pravobraniteljicu da su u novom 3. izdanju udžbenika dva sporna pitanja zamijenjena novim pitanjima: „*S kojim se preprekama suočavaju žene kada ulaze u politiku? Kako se može promicati sudjelovanje žena u politici?*“, dok je slikovni prilaz „Žene u politici“ zamijenjen prikladnijom fotografijom.

Navedeno predstavlja **prvi primjer** propusta u poštivanju načela ravnopravnosti spolova u novijoj generaciji školskih udžbenika (nakon kurikularne reforme 2019.) zabilježen u radu Pravobraniteljice. Pravobraniteljica je pratila ispitni postupak Pravobraniteljice za djecu kojim je utvrđen **drugi takav primjer** (PRS-02-03/22-01), kada je utvrđena prisutnost spolnih i rodni stereotipa i predrasuda u udžbeniku Etika 1 za 1. razred srednje škole (izdavač Školska knjiga d.d.). **Ministarstvo znanosti i obrazovanja i izdavač uvažili su preporuku Pravobraniteljice za djecu te je tiskano ispravljeno izdanje udžbenika**²²⁵.

5.3. RODNO-OSJETLJIV JEZIK

PRIMJER 1. Pravobraniteljica je postupala po pritužbi (PRS-20-01/23-10) na Hrvatski crveni križ (HCK) zbog **jezične prakse navođenja zanimanja „spasilac/spasiteljica“** isključivo u muškom rodu. U pritužbi je ukazano da se u okviru programa osposobljavanja koji HCK provodi za to zanimanje primjenjuje rodno neosjetljiv jezični izričaj, uključujući natpise na službenoj odjeći polaznika/ca programa. Iz informacija objavljenih na mrežnim stranicama HCK-a razvidno je da je pritužba osnovana, stoga je Pravobraniteljica HCK-u ukazala na rodno osjetljive jezične standarde u okviru Zakona o ravnopravnosti spolova, nedavno donesenog Popisa pojedinačnih zanimanja prema Nacionalnoj klasifikaciji zanimanja NKZ 10²²⁶ i stajališta strukovnih organizacija u području lingvistike. Pravobraniteljica je preporučila da se identifikacijska obilježja na kojima se navodi

²²⁴ „Izjava o udžbeniku politike i gospodarstva“ (8.1.2024.) <https://prs.hr/cms/post/1162>

²²⁵ Vidjeti Izvješće o radu Pravobraniteljice za djecu za 2022. godinu (str. 66., 123. i 187.).

²²⁶ Narodne novine, br. 32/23

strukovna kvalifikacija, zvanje ili zanimanje osobe, poput natpisa na službenoj odjeći, u jezičnom smislu prilagodi sukladno spolu osobe na koju se natpis odnosi te da se način oglašavanja tečaja osposobljavanja za navedeno zanimanje uskladi s rodno osjetljivim jezičnim standardima, kako bi se zainteresiranim kandidatima jasno dalo do znanja da se na natječaj mogu prijaviti osobe oba spola. **HCK se očitovao da će svoje postupanje uskladiti s preporukom** te da će nadalje jezični izričaj prilagoditi rodno osjetljivim jezičnim standardima te ravnopravno koristiti oba roda pri oglašavanju programa osposobljavanja za zanimanje „spasilac/spasiteljica“ te da će na identifikacijskim obilježjima koja se odnose na konkretnu osobu stajati naziv prilagođen spolu te osobe (na odjeći namijenjenoj muškarcima „spasilac“; na odjeći namijenjenoj ženama „spasiteljica“).

PRIMJER 2. U predmetu (PRS-02-06/23-01) Pravobraniteljici se obratila predsjednica Povjerenstva za prava pacijenata Grada Zagreba, zatraživši pravni savjet vezano uz namjeru tog Povjerenstva da tekst *Poslovnika o radu Povjerenstva za prava pacijenata Grada Zagreba* bude **pisan u ženskom rodu**, odnosno na način da se ženski rod u tekstu koristi kao sredstvo standardizacije izraza koji imaju rodno značenje. Budući da se Povjerenstvo sastoji isključivo od članica ženskog spola (5), Pravobraniteljica je izrazila stajalište da iz perspektive načela ravnopravnosti spolova nema zapreka za provedbu navedene zamisli, polazeći od članka 43. Zakona o ravnopravnosti spolova, prema kojem *riječi i pojmovni sklopovi koji imaju rodno značenje bez obzira jesu li u zakonima ili drugim propisima korišteni u muškom ili ženskom rodu odnose se na jednak način na muški i ženski rod*, te uzimajući u obzir jezični standard da se pojmovi koji imaju rodno značenje, a koji se odnose na osobe ženskog spola, pišu u ženskom rodu (što se među ostalim nalaže i člankom 14. st. 5. Zakona o ravnopravnosti spolova). Poslovnik je na kraju usvojen u predloženom obliku i objavljen na mrežnim stranicama Grada Zagreba²²⁷. Iz teksta Poslovnika razvidno je da se izrazi s rodnim značenjem koji se odnose na članice Povjerenstva navode u ženskom rodu (*članica, predsjednica, zastupnica, imenovana, sudjelovala*), a ostali izrazi koji se ne odnose na članice Povjerenstva (*pacijent, predstavnik nadležnih tijela, zdravstveni djelatnik, stručnjak, podnositelj pritužbe*) navode u muškom rodu, uz uvodnu odredbu o rodnoj neutralnosti izraza koji imaju rodno značenje (*Izrazi koji se koriste u ovom Poslovniku. a imaju rodno značenje, odnose se jednako na muški i ženski rod*).

5.4. ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Pored toga što je Pravobraniteljica pozdravila donošenje novog Eksperimentalnog programa „*Osnovna škola kao cjelodnevna škola - Uravnotežen, pravedan, učinkovit i održiv sustav odgoja i obrazovanja*“²²⁸, također izražava podršku donošenju **Eksperimentalnog kurikuluma nastavnoga predmeta Svijet i ja za osnovne škole**²²⁹, kao dijela nastavnog plana navedenog Eksperimentalnog programa. Kurikulumom su sadržajno obuhvaćena pitanja ljudskih prava, uključujući odgojno-

²²⁷ Poveznica: <https://www.zagreb.hr/povjerenstvo-za-zastitu-prava-pacijenata-grada-zag/48543>

²²⁸ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/949>

²²⁹ Poveznica: <https://mzo.gov.hr/vijesti/eksperimentalni-kurikulum-nastavnoga-predmeta-svijet-i-ja-za-osnovne-skole/5525>

obrazovne ishode vezano uz stereotipe, predrasude i općenito diskriminaciju temeljem spolne i rodne pripadnosti.

Pravobraniteljica je izrazila podršku uvođenju **novog kolegija o ljudskih pravima u program studija psihologije na Sveučilištu u Zadru**. Naime, u program za II. semestar sveučilišnog prijediplomskog jednopredmetnog studija psihologije u ak. god. 2023./2024. uvršten je kolegij „Psihologija ljudskih prava“ (nositeljica kolegija: izv. prof. dr. sc. Vera Čubela Adorić).

U okviru **praćenja provedbe Akcijskog plana zaštite i promicanja ljudskih prava za 2023.**²³⁰, Pravobraniteljica je od nositelja mjere 1.4. *Unaprijediti kvalitetu i dostupnost obrazovanja za ljudska prava* zatražila izvješće o provedbi te mjere, s obzirom da je predviđeni rok provedbe bio IV. kvartal 2023.

Pravni fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku izvijestio je da, pored toga što se na tom fakultetu izvodi Sveučilišni specijalistički studij Ljudska prava (počevši od ak.god. 2019./20.), posljednjim preustrojem fakulteta osnovan je Zavod za ljudska prava (2022.), a iste godine odobren je i novi program cjeloživotnog obrazovanja „Ljudska prava u digitalno doba“. Na tom fakultetu ukupno se izvodi 37 kolegija s tematikom ljudskih prava i/ili pravima manjina.

Ravnateljstvo policije Ministarstva unutarnjih poslova izvijestilo je da su teme o temeljnim ljudskim pravima, uključujući one iz područja ravnopravnosti spolova, uključene u Stručni prijediplomski studij Kriminalistika u okviru 13 kolegija, Stručni diplomski studij Kriminalistika u okviru 5 kolegija i Program obrazovanja odraslih za zanimanje policajac/policajka koji provodi Policijska škola „Josip Jović“ u okviru 6 predmeta/modula.

Europska komisija je u **izvješću „Promicanje raznolikosti i uključivosti u školama u Europi“**²³¹ naglasila kako je rodna ravnopravnost važan čimbenik u promicanju raznolikosti i uključivosti u školama, dok su LGBTIQ+ učenici/e jedna od posebno osjetljivih skupina koja je u tom smislu često zapostavljena te joj je potrebno pridati veću pažnju, a sve s ciljem kako bi svi učenici dobili podršku u učenju i razvoju i ostvarili svoj puni potencijal.

²³⁰ Narodne novine, br. 37/23

²³¹ *Promoting diversity and inclusion in schools in Europe* (2023.)

<https://eurymice.eacea.ec.europa.eu/publications/promoting-diversity-and-inclusion-schools-europe>

5.5. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Pravobraniteljica je u izvještajnoj godini sudjelovala u brojnim aktivnostima koje se odnose na promicanje ravnopravnosti spolova u području obrazovanja, uključujući provedbu edukacija na različitim obrazovnim razinama i za različite ciljane skupine, od učenika do ravnatelja školskih ustanova. Pritužbe koje je zaprimala tijekom godine i dalje ukazuju na neiskorijenjenost rodni stereotipa u odgojno-obrazovnom sustavu na čijoj prevenciji i suzbijanju je potrebno ustrajno raditi.

Premda se na temelju dugogodišnjeg praćenja integracije rodne ravnopravnosti i poštivanja načela ravnopravnosti spolova u području obrazovanja može ustvrditi da su primjetni pozitivni pomaci prema rodno osjetljivom obrazovanju, osnovano je za pretpostaviti da će za ostvarivanje stvarne ravnopravnosti spolova, kao i u drugim područjima javnog i privatnog života, biti potrebno izvjesno vrijeme, budući da se radi o pitanju strukturalne prilagodbe sustava u cjelini, paralelno s promjenama koje se odvijaju u hrvatskom društvu. To dakako ne znači da se radi o procesu koji će se odvijati sam po sebi, već je potrebno kontinuirano raditi na poticanju sveobuhvatnije i kvalitetnije integracije načela rodne ravnopravnosti na svim odgojno-obrazovnim razinama, poglavito stoga što prostor za konkretne radnje u tom smislu svakako postoji. Navedeno je potrebno uzeti u obzir polazeći od činjenice da odgoj i obrazovanje igra izuzetno važnu ulogu u smislu pokretača društvenih promjena.

Pravobraniteljica preporučuje:

- (1) Raditi na prevenciji i suzbijanju rodni stereotipa na svim odgojno-obrazovnim razinama.
- (2) Ojačati sustav stručnog usavršavanja odgojno-obrazovnih djelatnika/ca o temama iz područja ljudskih prava i rodne ravnopravnosti.
- (3) Raditi na unaprjeđivanju integracije, provedbe i evaluacije građanskog odgoja i obrazovanja u sustavu osnovnog i srednjeg školstva.
- (4) Poticati postupnu promjenu podjele na dominantno „muška“ i dominantno „ženska“ područja obrazovanja.

6

MEDIJI

U nadležnosti Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova kao neovisnog tijela, opunomoćenice Hrvatskog sabora, je praćenje područja medija iz aspekta poštivanja načela ravnopravnosti spolova, prema osnovama iz njene nadležnosti (spol, bračni i obiteljski status, trudnoća i materinstvo, spolna orijentacija i rodni identitet). U svome radu u ovom području pravobraniteljica se vodi odredbama iz čl.16. ZRS-a, čl.8. ZSD-a i čl.3. Zakona o medijima, koje reguliraju način javnog prikazivanja žena i muškaraca s obzirom na spol i spolnu orijentaciju, rodni identitet ili izražavanje. Pravobraniteljica medije prati putem svakodnevnog pregleda (*press clipping*) tema vezanih uz njezinu nadležnost, provedbom neovisnih tematskih analiza i istraživanja, postupanjem po pritužbama koje često rezultira upozorenjima i preporukama oglašivačima ili medijskim nakladnicima, reagiranjem javnim priopćenjima, izjavama za medije te sudjelovanjima u javnim događanjima vezanim uz pitanja ravnopravnosti spolova u medijskim sadržajima. Kao neovisna institucija, Pravobraniteljica samostalno odlučuje o načinu postupanja u svakom pojedinačnom slučaju, sukladno ZRS-u. U obavljanju poslova iz svoga djelokruga Pravobraniteljica je ovlaštena upozoravati, predlagati i davati preporuke. U slučajevima u kojima nije nadležna postupati (npr. kada se ne radi o diskriminaciji po osnovama iz nadležnosti, kada se pritužbe odnose na umjetničke sadržaje ili autorska djela ili kada se radi o objavama ili komentarima na društvenim mrežama, osim ako isti ne pozivaju na nasilje ili mržnju), Pravobraniteljica o svojoj nenadležnosti obavještava stranku koja se pritužuje i/ili joj daje savjet kome se u tom slučaju može obratiti.

Kada u ispitnom postupku utvrdi kršenje odredbi ZRS-a, prituženom mediju/glavnom i odgovornom uredniku/ci upućuje prijedloge, upozorenja i/ili preporuke za daljnje postupanje, uz zahtjev za dostavom povratnog očitovanja o svim mjerama i radnjama poduzetima slijedom dopisa Pravobraniteljice u zakonskom roku od 30 dana. U izvještajnom razdoblju, Pravobraniteljica je zaprimila 80 pritužbi građana/ki, koje su se odnosile na diskriminatorno prikazivanje muškaraca - 15 (18,75%), te najčešće žena - 65 (81,25%) u medijskim sadržajima.

6.1. TRENDOVI U MEDIJSKIM SADRŽAJIMA S OPISIMA SLUČAJEVA

Temeljem iskustava u radu institucije Pravobraniteljice, praćenja trendova te provedenih analiza i istraživanja, razvidno je da se i nadalje pojedini ustaljeni obrasci uporno ponavljaju u medijskim sadržajima i/ili iako mijenjaju svoj fokus i dalje ostaju problematičnima iz aspekta ravnopravnosti spolova.

Značajan broj primjera iz medija u kojima se krše načela ravnopravnosti spolova može se stoga prema svojim karakteristikama podijeliti na osnovne medijske trendove u okviru kojih postupaju institucija Pravobraniteljice. U godišnjim izvješćima o radu Pravobraniteljice, isti se trendovi ilustriraju kroz konkretne primjere iz prakse, kako bi se naglasili negativni učinci takve medijske prakse na načelo

ravnopravnosti spolova. Opisi slučajeva koji su ovdje navedeni nisu jedini slučajevi po kojima je Pravobraniteljica postupala niti jedini koji su sporni u medijskim sadržajima. Vezano uz izdana upozorenja i preporuke, u opisu pojedinih slučajeva navodimo i postupanja medija po zaprimljenim upozorenjima i preporukama.

Bitno je naglasiti da **u značajnom broju slučajeva mediji prihvaćaju odgovornost** za svoje postupke te, iako iskazuju da im nije bila namjera reproducirati rodne stereotipe, seksizam ili narušavati privatnost i dostojanstvo žrtve te vršiti daljnju viktimizaciju, priznaju pogrešku te sa stajalištem Pravobraniteljice upoznaju uredništvo i redakciju i iskazuju otvorenost za edukaciju, posebice vezano uz senzibilizirano izvještavanje o slučajevima rodno utemeljenog nasilja.

Ključni trendovi u medijskim sadržajima:

1. Izvještavanje o rodno utemeljenom nasilju
2. Medijski sadržaji koji koriste seksizam, objektivizaciju i rodne stereotipe u najrazličitijim područjima života
3. Medijsko izvještavanje o transrodnim osobama i stručnjacima/kinjama koji rade s navedenom populacijom
4. Neravnopravnost spolova u oglašavanju/reklamama i reklamnim kampanjama, uz često korištenje rodni stereotipa
5. Seksizam u javnom prostoru i izjavama javnih osoba
6. Prisutnost rodni stereotipa u satiričkim prilozima ili umjetničko-kulturnim sadržajima
7. Seksistički govor putem osobnih profila na društvenim mrežama
8. Neprijemljivi komentari koje na elektroničkim publikacijama generiraju korisnici/ce

6.1.1. Izvještavanje o rodno utemeljenom nasilju

Općenito govoreći u posljednjih pet godina došlo je do **pozitivnih pomaka u načinu izvještavanja medija o nasilju prema ženama i femicidu**, u odnosu na razdoblje prije donošenja *Smjernica za senzibilizirano izvještavanje o nasilju prema ženama i femicidu* (Smjernice) u okviru Medijskog kodeksa koje je Pravobraniteljica objavila 2019²³². **Napredak je vidljiv u činjenici da medijski sadržaji ne relativiziraju nasilje i manje potenciraju predrasudu da je žrtva izazvala nasilje**, iako često propituju koji su uzroci konkretnog čina nasilja o kojem izvještavaju, dok bi naglasak prilikom izvještavanja trebao biti na činjenici da je sam događaj koji radi svoje težine dospije u medije, u najvećem broju slučajeva eskalacija nasilja koje traje neko duže vrijeme te da ne postoji jedan sve-objašnjavajući i u svakom pojedinačnom slučaju primjenjujući uzrok konkretnog čina. Jedno od područja napretka je i da mediji češće traže komentare i izjave relevantnih institucija i

²³² „Medijski kodeks - vodič za profesionalno i senzibilizirano izvještavanje o nasilju prema ženama i femicidu“, sadrži uvodni dio s brojnim korisnim tekstovima i izvorima informacija, nacionalno i međunarodno zakonodavstvo te 20 smjernica za profesionalno i senzibilizirano izvještavanje o nasilju prema ženama i femicidu. Izrađen je u okviru *EU-projekta Pravobraniteljice „Izgradnja učinkovitije zaštite: promjena sustava za borbu protiv nasilja prema ženama“*, koji se provodio 2017.-2019.

organizacija civilnoga društva vezano uz događaj, što doprinosi boljem javnom razumijevanju problematike rodno utemeljenog nasilja.

Međutim, **određena negativna medijska praksa i dalje postoji**, čak i kod medija koji su *potpisali Sporazum o prihvaćanju Smjernica*, a koji je posebice primjetan kod pojedinih lokalnih medija odnosno medija s manjim dosegom. Tako se pri izvještavanju, osobito kada se objavljuju inicijalne vijesti o nekom slučaju nasilja ili femicidu i dalje koriste senzacionalistički izrazi za počinitelja i čin nasilja - monstruozan, horor, brutalan, čudovište i sl., dok se žrtve primjerice naziva „nesretnim ženama“, a događaj „obiteljskom svađom“ ili „tučnjavom“. Drugo što i dalje uočavamo je pitanje zaštite privatnosti i dostojanstva žrtve. Pojedini mediji vrlo detaljno iznose pojedinosti slučaja nasilja, objavljuju fotografije, informacije o mjestu stanovanja i druge osobne podatke žrtve bez da za to postoji opravdani interes javnosti te na druge načine krše privatnost i dostojanstvo žrtve. Također, u pojedinim rijetkim medijskim objavama još uvijek se bilježi banaliziranje kaznenih djela rodno utemeljenog nasilja, te neizravno sugeriranje žrtve o odgovornosti, kao i pripisivanje olakotnih okolnosti počiniteljima za počinjenje nasilja, uz iznošenje podataka iz prošlosti počinitelja u svrhu njihova pozitivnijeg prikaza. Pravobraniteljica redovito reagira prema medijima radi ovakvih praksi.

Primjeri iz prakse ukazuju kako je još uvijek **postoji značajan prostor za napredak u području medijskog izvještavanja o problematici različitih oblika rodno utemeljenog nasilja**. Ukoliko se želimo na učinkovit način boriti protiv perpetuiranja i održavanja rodnih stereotipa u medijima, nužno je prije svega razumijevanje od strane ključnih dionika da je medijski prikaz žena i muškaraca jedan od ključnih čimbenika u osvještavanju o ravnopravnosti spolova, te prevenciji i uklanjanju rodne diskriminacije.

PRIMJER 1. (Femicid u Osijeku): u predmetu PRS-05-02/23-38, Pravobraniteljica je zaprimila pritužbe vezane uz neetičko izvještavanje o rodno utemeljenom nasilju, odnosno o femicidu osječke studentice i sportašice u članku „Veliki preokret: Policajac (27) iz Osijeka osumnjičen za kazneno djelo ubojstva!“.²³³ Uvidom u predmetni članak, razvidno je da je isti i nadalje bio dostupan na elektroničkoj publikaciji Jutarnji.hr, međutim u revidiranom obliku, u kojem je uklonjen sljedeći dio teksta „Uglavnom, može se reći da mu se sve u životu lijepo posložilo. Sada je to, na žalost, prekinuto na najgrublji i najgori mogući način, smrću djevojke koja je tek počinjala živjeti, tugom i boli za njene roditelje i sestru, užu i širu rodbinu, prijatelje...“

Iako je označeni dio teksta uklonjen, isti je članak u svom inicijanom integralnom obliku izazvao niz opravdano negativnih reakcija šireg čitateljstva Jutarnjeg.hr, kao i reakcija na društvenim mrežama. Pravobraniteljica je slijedom zaprimljenih pritužbi u ispitnom postupku u predmetnom članku utvrdila evidentno neetičko izvještavanje o femicidu i rodno utemeljenom nasilju te posebice nepoštivanje dostojanstva same žrtve. Potreba da se opisom profila i životnih okolnosti policijskog službenika, koji je osumnjičen za počinjenje kaznenog djela ubojstva, odnosno koji je počinio femicid, izazove potencijalna senzibiliziranost i suosjećanje čitatelja/ica za njegovu sudbinu, kao i da se posredno samu žrtvu okarakterizira tek kao „otegotnu okolnost“ zbog koje je to (životni put

²³³ Jutarnji.hr, 22.9.2023.; <https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/veliki-preokret-policajac-27-iz-osijeka-osumnjicen-za-kazneno-djelo-ubojstva-15377168>.

počinitelja) „na žalost, prekinuto na najgrublji i najgori mogući način“, u konačnici opravdava nasilnika i pritom insinuirala odgovornost žrtve za njegov „prekinuti“ život. Pritom žrtva ostaje manje važna, iako je upravo njen život prekinut na najgrublji i najgori mogući način. Autor je umjesto da se rukovodi principima etičkog i senzibiliziranog izvještavanja o problematici rodno utemeljenog nasilja, odnosno femicida kao njegovog najsurovijeg oblika, gdje žena bude ubijena upravo iz razloga zato što je žena, koristeći se zamjenom teza počinitelja ubojstva pretvorio u svojevrsnu žrtvu, dok sudbina stvarne žrtve ostaje manje važna i po svemu sudeći, za autora u drugom planu.

Nastavno na sve navedeno, Pravobraniteljica je izdala preporuke, koje su **u potpunosti prihvaćene**.

PRIMJER 2. (Banaliziranje obiteljskog nasilja)²³⁴: Predmet PRS-05-01/22-18, u kojem je Pravobraniteljica zaprimila pritužbu vezanu uz senzacionalistički pristup u izvještavanju o nasilju u obitelji, kojim se ujedno banalizira i opravdava nasilje u obitelji te otvara prostor okrivljavanju žrtava, u članku „*Obiteljski nasilnik osuđen jer je bivšoj ženi i djetetu na plaži dao 500 kuna za sladoled*“, posebice njegovu naslovu/podnaslovu: „*Otac (42) proglašen je krivim i osuđen jer je na plaži prišao bivšoj supruzi (30) i njihovu djetetu (6) te im ostavio 500 kuna za sladoled*“.²³⁵

Pravobraniteljica je u predmetnom naslovu i podnaslovu članka utvrdila kršenje načela ravnopravnosti spolova te neetičko i senzacionalističko izvještavanje o nasilju u obitelji, kojim se ujedno banalizira i opravdava nasilje u obitelji te otvara prostor okrivljavanju žrtava. Potreba da se informacije u predmetnom naslovu/podnaslovu formuliraju na način da upućuju na to da je obiteljski nasilnik priveden i nepravomoćno osuđen zbog činjenice što je bivšoj supruzi i djetetu dao novčana sredstva „za sladoled“, u potpunosti previđanju i zanemaruju činjenicu da je taj isti počinitelj svojim činom u tom trenutku prekršio zaštitnu mjeru zabrane približavanja žrtvi nasilja u obitelji na udaljenosti od 50 metara, koja mu je ranije izrečena pravomoćnom presudom Prekršajnog suda u Zagrebu. Poštivanje žrtava, kao i poštivanje njihovog dostojanstva i privatnosti, temeljni su etički principi u medijskom izvještavanju, definirani i u Kodeksu časti hrvatskih novinara, te su predmetnim naslovom i podnaslovom članka grubo prekršeni. Danica.hr je ovim naslovom članka problematici nasilja u obitelji pristupila senzacionalistički bez razumijevanja i kontekstualizacije problematike nasilja prema ženama.

Pravobraniteljica je upozorila glavnog urednika elektroničke publikacije Danica.hr da mediji imaju društvenu odgovornost, koja je prepoznata u nacionalnim i međunarodnim zakonima i propisima, promicati vrijednosti ravnopravnosti spolova i uklanjati rodne stereotipe i predrasude, te imaju obvezu temeljem profesionalnih novinarskih standarda etički postupati u svome izvještavanju.

²³⁴ Postupanje Pravobraniteljice prema Novinarskom vijeću časti: Uvidom u Zaključke 30. sjednice Novinarskog vijeća časti (9.3.2023.), temeljem prijave SOS Rijeka – Centra za nenasilje i ljudska prava, a protiv portala Danica.hr zbog predmetnog teksta, Novinarsko vijeće časti jednoglasno je donijelo mišljenje da je u konkretnom slučaju urednik prekršio univerzalna novinarska etička načela.

²³⁵ Danica.hr, 27.10.2022., <https://danica.hr/otac-osuden-je-je-bivsoj-supruzi-i-djetetu-na-plazi-dao-500-kuna-za-sladoled/> Unatoč vremenskom odmaku, predmetni članak i nadalje ostaje dostupan na elektroničkoj publikaciji Danica.hr. Članci sličnih naziva o navedenoj temi bili su objavljeni i na drugim elektroničkim publikacijama, međutim, u međuvremenu su uklonjeni.

Pravobraniteljica je zaprimila povratno očitovanje glavnog urednika, iz kojeg je razvidno da **ne prihvaća preporuku i upozorenje Pravobraniteljice** te se ne slaže s njenim očitovanjem da su spornim tekstom prekršena načela ravnopravnosti spolova.

Slijedom svega navedenog, Pravobraniteljica je prijavila glavnog urednika elektroničke publikacije Danica.hr Novinarskom vijeću časti radi kršenja pojedinih odredaba Etičkog kodeksa hrvatskih novinara. Do datuma pisanja ovog Izvješća o radu Pravobraniteljica nije zaprimila informacije o eventualnoj odluci Vijeća časti.

6.1.2. Medijski sadržaji koji koriste seksizam, objektivizaciju i rodne stereotipe u najrazličitijim područjima života

I ove godine zabilježeni su **medijski sadržaji koji koriste seksizam i rodne stereotipe te objektiviziraju žene u najrazličitijim područjima života**. Rodni stereotipi i seksizam te prateći senzacionalizam tako oblikuju i izvještavanja o temama iz područja ravnopravnosti spolova.

PRIMJER 3. (Seksualizacija i objektivizacija žena): U predmetu PRS-05-01/23-10-16, Pravobraniteljica je zaprimila pritužbe na seksualizaciju i objektivizaciju u novinskim člancima i pratećim likovno-grafičkim oblikovanjima uz članke (više od 2.000 članaka), objavljene na elektroničkim publikacijama Jutarnji.hr, Dnevno.hr, Direktno.hr, Dnevnik.hr, Net.hr, Slobodnadalmacija.hr i 24sata.hr, a koje je prikupila Neformalna mreža za suzbijanje seksizma u medijima i oglašivačkoj industriji i Centar za građanske inicijative Poreč²³⁶.

Sukladno svojim zakonskim ovlastima, Pravobraniteljica je izvršila uvid u sve pritužene članke (više od 2.000), provela ispitni postupak te odgovornim osobama/glavnim urednicima/cama elektroničkih publikacija za pojedine pritužene članke koji predstavljaju eklatantne primjere kršenja dostojanstva žena i načela ravnopravnosti spolova uputila svoja upozorenja i preporuke.

Ne ulazeći u uređivačku politiku, Pravobraniteljica je upozorila da navedeni članci i/ili likovno-grafičko oblikovanje uz članke koriste eklatantne seksizme, pritom grubo objektivizirajući žene i svodeći ih na razinu seksualnog objekta. Promoviranje ovakvih neravnopravnih odnosa između žena i muškaraca, u kojima se žene svode na seksualne objekte, zapravo je promoviranje stereotipnih rodnih uloga, te je ovakvo prikazivanje žene dehumanizacija temeljem njezinog spola. Prema zaprimljenim povratnim informacijama, **u svim slučajevima (100%) prihvaćene su preporuke i upozorenja Pravobraniteljice**, uz prihvaćanje odgovornosti za svoje postupke te, iako mediji iskazuju da im nije bila namjera reproducirati rodne stereotipe, seksizam ili narušavati privatnost i dostojanstvo žena, priznaju pogrešku te sa stajalištem Pravobraniteljice upoznaju uredništvo i redakciju.

²³⁶ Facebook stranica Seksizam naš svagdašnji.

Nastavno na slučajeve iz prakse poput prethodno navedenog, **Pravobraniteljica je stajališta da su organizacije civilnog društva**, osobito one koje su senzibilizirane te u svom djelovanju specijalizirane za područje praćenja medija iz perspektive poštivanja ravnopravnosti spolova, nediskriminacije te poštivanja prava LGBTIQ zajednice, ključne poluge koje će svojim javnim djelovanjem učinkovito pratiti na koji se način i u kojoj mjeri načelo ravnopravnosti spolova u svakodnevnim medijima oživotvoruje u njihovim medijskim sadržajima, konceptima i usmjerenjima.

PRIMJER 4. (Spolni stereotipi): U predmetima PRS-05-01/23-21-26,28, Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu na seksistički sadržaj u radio emisiji „Špica“, Drugog programa Hrvatskog radija u svezi s kojom su dijelovi emisija dostupni i na društvenim mrežama (Instagram - „spica.hrt.hr“). U predmetnoj emisiji zabavnog formata, koja se snima u zagrebačkoj Bogovićevoj ulici, svake subote od 10 do 12 sati glumac/voditelj razgovara o različitim temama (većinom) sa osobama iz hrvatskog i zagrebačkog javnog života (pjevači/ce, glumci/glumice, voditelji/ce, novinari/ke i sl.), ali i sa prolaznicima/cama. Prema navodima samog autora/voditelja, radi se ponekad i o „vrućim te nerijetko i kontroverznim“ temama razgovora. Osim navedenog, u okviru emisije organiziraju se različiti izazovi i zabavne igre za gošće/goste emisije, kao i kratki upiti u vidu postavljanja seta kratkih pitanja prolaznicima/cama o muško/ženskim odnosima, na koja prolaznici/ce, također kratko, odgovaraju svoja stajališta. Navedenim se pojedinim upitima, koji su predmet pritužbi koje je zaprimila Pravobraniteljica, propituju stajališta prolaznika/ca o tome što muškarci misle o ženama i žene o muškarcima, te počinju izjavom novinara/ke: „10 je...“ te se nastavljaju tvrdnjama poput: „*ali stalno izlazi po klubovima, ali je lijen i neambiciozan, ali ima puno obaveza, ali ne zarađuje, ali ne voli tvoje prijateljice, ali ima najbolju prijateljicu*, sve pitanja koja se odnose na muškarce, kao i pitanja koje se odnose na žene – *10 je: ali je ljubomorna, ali nema povjerenja, ali ima masnu kosu, ali obožava sport, ali nema prijatelja, ali voli estetske operacije, ali ima muške prijatelje, ali laže kao pas, ali podriguje, ali ima prljavu kosu, ali je viša od mene, ali stalno zove mamu, ali ima kućnog ljubimca, ali ne voli ići na more, ali smrdi, ali nikada nije imala dečka, ali se puno šminka, ali može popiti više od tebe, ali izlazi polugola, ali izlazi svaki vikend u klub, ali ima najboljeg prijatelja...*“. Po postavljanju pitanja, prolaznik/ca, ovisno o svome spolu, odgovara, te tako muškarci izražavaju svoja stajališta o ženama, koje su 10, ali: *smrde, imaju masnu kosu, podriguju, izlaze polugole i slično, dok žene izražavaju svoje mišljenje o muškarcima koji su 10, ali su lijeni i neambiciozni, ne zarađuju, ne vole njihove prijateljice* i slično. Prolaznik/ca u svom odgovoru daje povratnu procjenu/ocjenu koliko vrednuje/smatra značajnom određenu izrečenu (negativnu) karakteristiku kod osoba suprotnog spola, ujedno pripisujući toj (negativnoj) karakteristici ocjenu od 1 do 10.

Iako razumijevajući da je namjera bila biti zanimljivi, simpatični i pristupačni, Pravobraniteljica je upozorila uredništvo da po pitanju seksizma nije bitna namjera, nego stvarni učinak, a koji se u ovom slučaju odnosi na perpetuiranje rodni stereotipa koji ograničavaju postizanje stvarne ravnopravnosti između muškaraca i žena. Upravo su rodni stereotipi i seksizmi ti koji se učestalo koriste kroz šale, doskočice i poskočice.

Stoga je Pravobraniteljica uredništvo upozorila da prikaz koji se koristi u navedenom medijskom sadržaju obiluje seksizmima i rodnim stereotipima (žene su tu isključivo da budu fizički privlačne, da čim manje izlaze, ne budu oskudno odjevene...), dok se za muškarce sugerira da bi bilo poželjno

da su ambiciozni, zarađuju, da su vrijedni, što u konačnici na stereotipan, uvredljiv i ponižavajući način prikazuje žene, ali i muškarce, što je u suprotnosti sa čl.16.st.2. ZRS-a. **Uredništvo je u potpunosti prihvatilo preporuke i upozorenja Pravobraniteljice.**

6.1.3. Medijsko izvještavanje o transrodnim osobama i stručnjacima/kinjama koji rade s navedenom populacijom

Trenutno stanje u medijskom prostoru i nadalje je obilježeno negativnim prikazivanjem tema LGBTIQ populacije u pojedinim medijima i na društvenim mrežama, koje seže od osporavanja prava i uopće potrebe za promicanjem ljudskih prava LGBTIQ osoba do širenja netrpeljivosti i stvaranja neprijateljskog, ponižavajućeg i uvredljivog okruženja, a u ekstremnim slučajevima i pravog govora mržnje i poticanja na mržnju. Sudeći prema pritužbama koje je Pravobraniteljica zapimala, procjena je da će se takav trend nastaviti i u narednom razdoblju.

U izvještajnom je razdoblju, posebice imajući u vidu izniman interes javnosti za vijesti o **hrvatskim državljanima i državljanicama koji su bili zadržani u Zambiji**, predmetni diskurs bio osobito vidljiv u odnosu na izvještavanje pojedinih medija o jednom od zatočenih - transrodnom muškarcu.

Pojedini mediji uistinu su se pridržavali etičkih smjernica i kodeksa izvještavanja kada izvještavaju o LGBTIQ populaciji, međutim, kada se izvještavalo o tematici zatočenog transrodnog hrvatskog državljanina u Zambiji, ali i aktualnim temama o transrodnoj populaciji općenito, bio je razvidan i prateći senzacionalizam i neetičan način izvještavanja, uz bombastične naslove kojima je prije svega cilj privući pažnju i interes čitateljstva.

Tijekom 2022., ali i 2023. godine pojačano medijsko praćenje i izvještavanje o transrodnim osobama rezultiralo je i većim brojem pritužbi na neprimjereno, pristrano, a ponekad i huškačko medijsko izvještavanje pojedinih medija o ovoj društvenoj skupini. U više navrata Pravobraniteljica je reagirala s preporukama, javnim istupima i priopćenjima, kako bi zaštitila transrodne osobe, ali i stručne zdravstvene djelatnike/ce od neprimjerenih medijskih napisa, dok je u jednom slučaju podnesena i kaznena prijava²³⁷.

U svezi s neprimjerenim medijskim napisima, Pravobraniteljica je u svojim javnim priopćenjima između ostalog istaknula da, kada se pod krinkom prava na slobodu govora i izražavanja misli u javnom prostoru i/ili putem određenih medija, elementima senzacionalizma i sustavnosti dovode u pitanje ili krše prava i slobode drugih, posebice prava na opstojnost, zaštitu privatnosti, medicinsku skrb i dobrobit LGBTIQ, odnosno transrodnih osoba, kada se sloboda govora i izražavanja misli koristi kako bi se navedena populacija, koja se ionako nalazi u nepovoljnom položaju zbog stigme i tabua koje ih prate, javno dodatno izložila društvenoj stigmi, kada se instrumentaliziraju tekstovi drugih tiskovina na način da se društvo neosnovano dodatno zaplaši te pojača animozitet prema određenoj populaciji samo zato što se ne uklapaju u svjetonazorske norme određene politike, onda

²³⁷ Kaznena prijava podnesena je protiv bivšeg saborskog zastupnika Ivana Pernara zbog sumnje u počinjenje kaznenih djela javnog poticanja na mržnju i nedozvoljene upotrebe osobnih podataka u predmetnom slučaju uhićenja hrvatskih državljanica/ki u Africi.

sloboda govora i različito mišljenje opasno graniči kako s najgrubljim oblicima diskriminacije, tako i s kaznenim djelima počinjenim iz mržnje.

PRIMJER 5. (Slučaj Zambija): U pritužbama PRS-05-02/23-6-8,11,19²³⁸ na Elektroničku publikaciju Narod.hr koji je redovito medijski pratio slučaj međunarodnog posvajanja djece iz DR Konga od strane osmero hrvatskih državljana/ki, kao i njihovo zadržavanje u Zambiji, u svojim objavama/tekstovima na navedenu temu redovito je isticao, uz političku pripadnost i spol, rodni identitet te spolnu orijentaciju navedenih hrvatskih državljana/ki, posebice transrodnog hrvatskog državljanina, te iste povezivao sa optužbama za navodno počinjenje kaznenog djela trgovanja djecom, kao i za širenje tzv. transrodne ideologije. Pritom su u pojedinim tekstovima iznošeni i osobni podaci hrvatskih državljana/kinja i malodobnih osoba.

Pravobraniteljica je navedenu elektroničku publikaciju upozorila, široko tumačeći prava vezana uz slobodu govora, medija i kritičkog mišljenja, da su utvrđeni elementi dovođenja u nepovoljan položaj, uznemiravanje te dodatne stigmatizacije transrodnog hrvatskog državljanina zadržanog u Zambiji, ali i cjelokupne LGBTIQ odnosno transrodne zajednice.

Pravobraniteljica je elektroničkoj publikaciji preporučila da se pri izvještavanju ne koriste ovakvim diskursom u svojim medijskim sadržajima sukladno zakonskim odredbama, dostavljena im je poveznica na priručnik organizacije Zagreb Pride o medijskom izvještavanju o temama vezanim uz LGBTIQ zajednicu te preporučeno da se upoznaju sa njegovim sadržajem i isti primjenjuju pri izvještavanju o pitanjima vezanima uz navedenu tematiku.

Narod.hr je usprkos upozorenjima i preporukama Pravobraniteljice i drugim poduzetim koracima u okviru njene nadležnosti, ipak nastavio sa opisanom štetnom praksom izvještavanja i oblikovanja medijskih sadržaja, dodatno kroz medijske objave prozivajući i izlažući pritiscima instituciju Pravobraniteljice.

Pravobraniteljica je u svezi s pritužbama na niz medijskih objava na elektroničkim publikacijama Narod.hr i Crodex.net o hrvatskim državljanima/kama zadržanima u Zambiji, posebice transrodnom hrvatskom državljaninu, te nastavno na sadržaj kojeg u komentarima na tekstove objavljene na elektroničkim publikacijama na ovu temu generiraju pojedini korisnici, a u kojima se, prema stajalištu Pravobraniteljice, između ostalog, transrodni hrvatski državljanin zadržan u Zambiji, ali i cjelokupna LGBTIQ odnosno transrodna zajednica dovode u nepovoljan položaj, uznemiravaju i dodatno stigmatiziraju po osnovi rodnog identiteta i spolne orijentacije, zatražila i nadležno postupanje Agencije/Vijeća za elektroničke medije. Do datuma pisanja ovog Izvješća o radu, na gore navedene upite Pravobraniteljice nije zaprimljeno povratno očitovanje Vijeća/Agencije.

²³⁸ Preporuke Pravobraniteljice zbog neprimjerenog izvještavanja o navedenoj tematici upućene su i portalu Crodex.net, koji je prihvatio navedena upozorenja i preporuke.

Pravobraniteljica je, međutim, zaprimila odgovor u kojem Vijeće izvješćuje da je (23.3.2023.) izreklo upozorenje Udruzi u ime obitelji, pružatelju elektroničke publikacije Narod.hr, zbog toga što su objavljene informacije kojima se otkriva identitet djece u slučaju Zambija.

6.1.4. Neravnopravnost spolova u oglašavanju/reklamama i reklamnim kampanjama, uz često korištenje rodni stereotipa

Vezano uz **oglašavanje/reklame i reklamne kampanje**, one postaju sve sofisticiranije te većinom suptilno koriste rodne stereotipe i objektivizaciju žena u vjeri da će na taj način biti primijećene u javnosti i ostvariti tržišni uspjeh. U pojedinim slučajevima kao što su niže opisani, dovodilo se žene, ali i muškarce u nepovoljan položaj te se neizravno promoviralo rodno utemeljeno nasilje i ekonomsko nasilje.

PRIMJER 6. (Rodni stereotipi u oglašavanju): U predmetu PRS-05-03/23-5, Pravobraniteljica je zaprimila je pritužbu na jumbo plakate jednog trgovačkog centra, postavljene na javnim površinama, prema izjavi iz pritužbe, u Gradu Zagrebu i njegovoj okolini. Prema navodima iz pritužbe, predmetni plakat, uz to što je izazvao značajnu osudu šire javnosti, sadržavao je brojne stereotipe, ponižavanje žena, promociju ekonomskog nasilja i promicanje manipulativnog ponašanja. Pravobraniteljica je u skladu sa svojim Zakonom propisanim ovlastima u predmetnom plakatu trgovačkog centra utvrdila prisutnost brojnih rodni stereotipa. Ovakvi rodni stereotipi, uz to što su bili uvredljivi spram žena koje se karakterizira kao one koje prekomjerno kupuju, prikazuju žene kao neodgovorne spram financija i kao one koje ne zarađuju, stoga nemaju vlastite kartice, već iste „posuđuju“ od partnera, koji pritom ima „puno pravo“ rastrošnoj partnerici „oduzeti“ karticu. Također, imenovani se trgovački centar stavlja u svojevrsnu ulogu zaštitnika i suučesnika u realizaciji kupovine, obećavajući ujedno i diskreciju te nudeći brzinu rješavanja „problemske“ situacije.

Pravobraniteljica je o navedenom slučaju izdala i javno priopćenje, dostupno na Internet stranici Pravobraniteljice te trgovački centar upozorila da plakat osim što obiluje rodni stereotipima, dovodi žene u nepovoljan položaj te neizravno promiče i ekonomsko nasilje, preudicirajući da je muškarac, vlasnik kartice, ovlašten upravljati financijama i umjesto partnerice proizvoljno odlučivati o kupovini odnosno zabrani kupovine. Razumijevajući namjeru da se bude duhovit i šaljiv, Pravobraniteljica je upozorila da po pitanju seksizma nije bitna namjera, nego stvarni učinak, a koji se u ovom slučaju odnosi na perpetuiranje rodni stereotipa koji ograničavaju postizanje stvarne ravnopravnosti između muškaraca i žena. Pravobraniteljica je podsjetila na *Rezoluciju o utjecaju marketinga i oglašavanja na ravnopravnost spolova* (INI/2008/2038) i *Preporuku CM/Rec (2019)1 Sprječavanje i borba protiv seksizma* te je tvrtci/trgovačkom centru uputila preporuku da se upoznaju s aktualnim nacionalnim i europskim zakonodavnim okvirom i dokumentima koji promiču ravnopravnost spolova, uklone rodne stereotipe i neizravne elemente promicanja na ekonomsko nasilje iz oglašavanja odnosno navedenog plakata te da svoje marketinško djelovanje u budućnosti koriste za promicanje ustavnog načela ravnopravnosti spolova.

Preporuke i upozorenja Pravobraniteljice u potpunosti su prihvaćene, reklama je uklonjena iz uporabe, a za djelatnike/ce trgovačkog centra i marketinške agencije koje s istima surađuju održana je **interna edukativna radionica** na temu suzbijanja diskriminacije.

6.1.5. Seksizam u javnom prostoru i izjavama javnih osoba

Svake godine nailazimo na nove primjere **izjava javnih osoba** koje sadrže seksističke konotacije, izravni seksizam, rodne stereotype i direktno ili indirektno omalovažavanje žena temeljem spola, ali i neprimjerene izjave protiv LGBTIQ osoba, te je Pravobraniteljica tijekom izvještajne godine na iste i reagirala. Detaljnije informacije o jednom od istaknutih događaja, donose se u okviru opisa pojedinačnog slučaja u nastavku.

PRIMJER 7. (neprimjerene izjave javnih osoba): u predmetu **PRS-04-01/23-7**, Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu udruge koja promiče prava LGBTIQ osoba o neprimjerenom istupu gradonačelnika Grada Crikvenice na 16. sjednici Gradskog vijeća Grada Crikvenice. Neprimjerene izjave odnose se na dio predmetne sjednice, u okviru rasprave o Prijedlogu proračuna za 2023. do 2025., u kojem gradonačelnik, izražavajući se na izrazito neprimjeren način pri glasanju o usvajanju prijedloga/amandmana da se u crikveničke škole uvede građanski odgoj kao izborni predmet za učenike/ice od petog do osmog razreda, iskazujući svoje neslaganje s tim prijedlogom, ponižava, ismijava i u nepovoljan položaj dovodi LGBTIQ populaciju po osnovi spolne orijentacije navedenim ujedno podupirući nerazumijevanje i njihovo osuđivanje.

Nakon provedenog ispitnog postupka, **Pravobraniteljica je uputila upozorenje i preporuke** gradonačelniku i predsjednici Gradskog vijeća Grada Crikvenice te oštro osudila retoriku korištenu u istupu gradonačelnika, upozorila da su osobe koje obnašaju javne funkcije prve koje svojim ponašanjem i komunikacijom moraju biti odraz društvene odgovornosti jer postavljaju standarde javne komunikacije i dužni/e su i svojim ponašanjem i svojim izjavama biti primjer drugima. Pozvala je pritom Gradsko vijeće Grada Crikvenice da poduzme odgovarajuće aktivnosti kako bi se na sjednicama Gradskog vijeća osiguralo odsustvo govora kojim se krši načelo ravnopravnosti spolova te između ostalog neprimjerenom referira na LGBTIQ osobe i njihova prava te, u slučaju njegove pojave, adekvatno sukladno Ustavu RH, Poslovniku o radu Gradskog vijeća te drugim propisima na isti bez odgode i toleriranja ovakvog ponašanja reagiralo. Pravobraniteljica je ujedno preporučila da Gradsko vijeće izradi uputu za predsjedavajuće sjednicama vezano uz odgovarajuće promptno reagiranje u smislu jasne osude te ostalih poslovnčkih mogućnosti na seksistički i diskriminatorni govor te govor mržnje. Također je preporučila gradonačelniku da se upozna s aktualnim nacionalnim i europskim zakonodavnim okvirom i dokumentima koji promiču ravnopravnost spolova, kao i prava LGBTIQ osoba, da javno na sjednici Gradskog vijeća kao gradonačelnik uputi ispriku zbog neprimjerenog govora te pruži punu podršku značaju poštivanja ustavnog načela ravnopravnosti spolova u izjavama vijećnika/ca i lokalnih političkih dužnosnika/ca.

Nastavno na zaprimljeno pisano očitovanje pročelnice Upravnog odjela za društvene djelatnosti i lokalnu samoupravu Grada Crikvenice, iz istog je razvidno krajnje nerazumijevanje anti-diskriminacijskih jamstava i jamstava ravnopravnosti spolova, kao i **nepoštivanje odluke institucije**

Pravobraniteljice te je nastavno na navedeno Pravobraniteljica istu preporuku ponovno uputila nadležnima, uz zahtjev za očitovanjem u zakonskom roku, a kojeg do datuma pisanja ovog izvješća, nije zaprimila.

Navedeni slučaj ukazuje na nužnost daljnjeg osvještavanja činjenice da su osobe koje obnašaju javne funkcije prve koje svojim ponašanjem i komunikacijom moraju biti odraz društvene odgovornosti jer postavljaju standarde javne komunikacije i dužni/e su i svojim ponašanjem i svojim izjavama biti primjer drugima.

6.1.6. Ostalo

Rodni stereotipi često se koriste i u satiričkim priložima ili umjetničko-kulturnim sadržajima, te je i u izvještajnoj godini Pravobraniteljica zaprimila nekolicinu takvih pritužbi. Pravobraniteljica u slučajevima satire/humora/umjetničkih djela može reagirati samo onda kada se jasno radi o pozivu na mržnju i nasilju prema određenim društvenim skupinama ili kada se relativizira nasilje prema skupinama iz nadležnosti Pravobraniteljice, što u ispitnim postupcima provedenim od strane Pravobraniteljice, u svezi sa zaprimljenim pritužbama u izvještajnom razdoblju, nije utvrđeno. Člancima 38. i 69. Ustava RH²³⁹, jamči se sloboda mišljenja i izražavanja, kao i sloboda kulturnog i umjetničkog stvaralaštva te je Pravobraniteljica u svom djelovanju dužna štititi te ustavne odredbe. Kvaliteta, odnosno vrijednost kulturno-umjetničkog stvaralaštva sasvim su druga pitanja u koja Pravobraniteljica nema ovlasti ulaziti, a u odnosu na koje pravo na kritiku i izbor hoće li podržati takav vid kulturno-umjetničkog izražavanja u prvom redu imaju publika te stručna zajednica iz područja kulture. Istovremeno, aktualno zakonodavstvo omogućava pojedincima/kama koji su oštećeni napisima da zaštitu traže sudskim putem, a važnu ulogu imaju i strukovna udruženja te instituti kao što je Novinarsko vijeće časti, tijelo samoregulacije medijskog prostora u Hrvatskoj koje djeluje u okviru HND-a, a koje je nadležno za zaštitu i primjenu Kodeksa časti hrvatskih novinara.

PRIMJER 8. (Rodni stereotipi u umjetničko-kulturnim sadržajima): U predmetu PRS-05-03/23-4, Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu na oglasni materijal tvrtke zamijećen na jednom od službenih vozila tvrtke. U pritužbi se navodi da predmetni oglasni materijal predstavlja seksizam i objektivizaciju ženskog tijela u reklamiranju prehrambenog/mesnog proizvoda. Naime, za potrebe kampanje tvrtke, između ostalog, korištene su grafike dvojice hrvatskih likovnih umjetnika, a koje su ujedno dio i art galerije u okviru koje se tvrtku i njezine proizvode prikazuje kroz djela likovnih umjetnika.

Kada institucija Pravobraniteljice zaprimi pritužbe vezane uz sadržaje filmova, kazališnih predstava, televizijskih *show* programa, karikatura, likovnih i kiparskih djela, naslovnica stripova, satiričnih priloga i sl., tada nije nadležna provoditi anti-diskriminacijski postupak, s obzirom na to da se, kako je prethodno navedeno, člankom 69. Ustava RH *jamči sloboda znanstvenoga, kulturnog i umjetničkog stvaralaštva*. Svaki pokušaj utjecanja na tu slobodu s pozicije institucije mogao bi se tumačiti kao

²³⁹ Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 8/98 - proć. tekst, 113/00, 124/00 - proć. tekst, 28/01, 41/01 - proć. tekst, 55/01 - ispr., 76/10, 85/10 - proć. tekst i 5/14 - Odluka USRH.

pokušaj cenzure. Po takvim prijavama Pravobraniteljica može postupati samo u eklatantnim slučajevima očigledne i grube diskriminacije koja ima obilježja kaznenog djela. U tim slučajevima Pravobraniteljica podnosi kaznenu prijavu mjesno nadležnom Državnom odvjetništvu.

Stoga je Pravobraniteljica istaknula da u konkretnom slučaju ne postoji osnova za postupanje iz nadležnosti Pravobraniteljice, iako razumije viđenje predmetnog oglasa od strane pritužitelja u ovom slučaju, a koje je u suglasju s ranijim reakcijama dijela građanstva na oglašavanje tvrtke korištenjem navedenih umjetničkih djela. Pritom je ujedno izrazila žaljenje što su umjetnici odlučili svoje viđenje tvrtke i njenih proizvoda prikazati putem objektivizacije ženskog tijela, kao i radi činjenice da je tvrtka ponovno odlučila ta djela koristiti u svrhe oglašavanja, uključujući i ovaj put u slučaju prituženog oglasa te im je dala preporuke za postupanje.

Preporuke Pravobraniteljice su prihvaćene a sporni je oglas uklonjen sa vozila. Istovremeno tvrtka se očitovala da ne nalazi ništa sporno u navedenim djelima hrvatskih likovnih umjetnika, dapače smatraju da se njima slave žene te navode da nikada nisu imali nikakvu pritužbu na ta djela i izražavaju žaljenje zbog činjenice da je njihovo korištenje u kampanji ponukalo bilo koga da se Pravobraniteljici obrati novom pritužbom.

U doba društvenih mreža te aktivne komunikacije javnih osoba i građana i građanki putem tih platformi dolazi i do **pojave seksističkog govora putem osobnih profila na društvenim mrežama.**

Iako Pravobraniteljica nije nadležna za postupanja po pitanju izjava putem profila na društvenim mrežama, kontinuirano upozorava da posebice javne osobe imaju višu razinu društvene odgovornosti i kao takve moraju voditi računa o govoru o javnom prostoru uključivo i društvenim mrežama. Pravobraniteljica potencijalno može reagirati samo ako se direktno poziva na nasilje, diskriminaciju ili oduzimanje prava s obilježjima kaznenog djela u kojem slučaju može podnijeti kaznenu prijavu prema Državnom odvjetništvu. Isto tako, Pravobraniteljica kontinuirano naglašava da su takve izjave ili izneseni stavovi podložni reakciji medija, organizacija civilnog društva i građana/ki te Pravobraniteljica podržava sve napore i inicijative usmjerene na postizanje konstruktivne i ravnopravne komunikacije²⁴⁰.

Nastavno na **komentare koje na elektroničkim publikacijama generiraju korisnici/ce**, dolazili oni od građana/ki ili javnih osoba, Pravobraniteljica nije nadležna za postupanje po istima.

²⁴⁰ U tom smislu Pravobraniteljica smatra važnim inicijative i platforme kao što je Facebook stranica *Seksizam naš svagdašnji* i drugi.

No, članak 94. Zakona o elektroničkim medijima (ZEM)²⁴¹ definira da je pružatelj elektroničke publikacije odgovoran za: cjelokupni sadržaj objavljen na elektroničkoj publikaciji, uključujući i sadržaj koji generiraju korisnici ako propusti registrirati korisnika i ako nije na jasan i lako uočljivi način upozorio korisnika na pravila komentiranja i na kršenje odredaba koje se odnose na zaštitu maloljetnika, onemogućavanje objavljivanja sadržaja koji potiče na nasilje ili mržnju te poduzimanje svih mjera kako bi onemogućili objavljivanje sadržaja koji potiče na kaznena djela terorizma, kaznena djela u vezi s dječjom pornografijom i kaznena djela koja se odnose na rasizam i ksenofobiju. U slučaju da je nakladnik propustio učiniti nešto od navedenog, Pravobraniteljica ima ovlasti za postupanje prema pružatelju elektroničke publikacije, a temeljem diskriminacijskih osnova iz nadležnosti.

Nastavno na sve češće primjere iz prakse Pravobraniteljice, a iz kojih su razvidne učestale nedosljednosti pojedinih pružatelja elektroničkih publikacija te nepravovremenosti u poštivanju predmetnih odredbi ZEM-a, Pravobraniteljica je stajališta da bi isti trebali uložiti dodatne napore u pravovremeno i dosljedno moderiranje sadržaja kojeg na stranicama elektroničke publikacije generiraju korisnici/ce, kako bi registrirali korisnika/cu, na jasan i lako uočljivi način upozorili korisnika/cu na pravila komentiranja i na kršenje odredaba koje se odnose na zaštitu maloljetnika, te onemogućili objavljivanja neprimjerenog sadržaja protivnog odredbama ZEM-a.

6.2. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Pravobraniteljica zaključuje da se, usprkos određenim pozitivnim pomacima, pojedini trendovi u medijskim sadržajima uporno ponavljaju i/ili iako mijenjaju svoj fokus i dalje ostaju problematični iz aspekta ravnopravnosti spolova, pogotovo oni vezani uz: izvještavanje o rodno utemeljenom nasilju, učestalo korištenje seksizama, objektivizacije i rodni stereotipa, neprimjerenom medijsko izvještavanje o transrodnim osobama i stručnjacima/kinjama koji rade s navedenom populacijom, neravnopravnost spolova u oglašavanju/reklamama i reklamnim kampanjama, uz često korištenje rodni stereotipa, seksizama u javnom prostoru i izjavama javnih osoba, izvještavanje o ženama u politici, rodne stereotipe u satiričkim priložima ili umjetničko-kulturnim sadržajima, seksistički govor putem osobnih profila na društvenim mrežama te neprimjerene komentare koje na elektroničkim publikacijama generiraju korisnici/ce.

Bitno je ponovno naglasiti da u značajnom broju slučajeva mediji prihvaćaju odgovornost za svoje postupke te, iako iskazuju da im nije bila namjera reproducirati rodne stereotipe, seksizam ili narušavati privatnost i dostojanstvo žrtve te vršiti daljnju viktimizaciju, priznaju pogrešku te sa stajalištem Pravobraniteljice upoznaju uredništvo i redakciju i iskazuju otvorenost za edukaciju, posebice vezano uz senzibilizirano izvještavanje o slučajevima rodno utemeljenog nasilja.

²⁴¹ Narodne novine, br. 111/21.

Također, ono što dodatno ohrabruje jest sve veći broj građana/ki koji reagiraju na rodne stereotipe u javnom prostoru i u pojedinačnim slučajevima u svakodnevnom životu, kako pritužujući se Pravobraniteljici, tako i pritužujući se medijima i oglašivačima, čime se dugoročno postojeće prakse mijenjaju na bolje.

Uz dosljednu provedbu zakona, kontinuiranih edukacija i osvještavanja, sustavno djelovanje neovisnog regulatornog tijela Agencije/Vijeća za elektroničke medije te primjenom kontinuirane i beskompromisne samoregulacije putem Novinarskog vijeća časti, kao i od strane samih urednika/ca i novinara/ka, uz prethodni uvjet temeljnog razumijevanja koncepta ravnopravnosti spolova i nediskriminacije, moguće je na učinkovit način graditi sustav kojim će se moći uspješno boriti protiv neprimjerenog izvještavanja iz perspektive ravnopravnosti spolova u medijima. Osnovno je pravilo da, ukoliko želimo utjecati na veću osviještenost, promjenu stavova, percepcija i posljedično ponašanja, u ovom slučaju u području medija, moramo djelovati sustavno i sveobuhvatno. Jer, niti jedna korjenita promjena ne dolazi preko noći, već predstavlja proces kontinuiranog učenja i postupnog mijenjanja štetnih obrazaca.

Preporuke Pravobraniteljice u području medija, a temeljem praćenja trendova te provedenih analiza i istraživanja:
--

- (1) Poticati sustavnu edukaciju medijskih djelatnika/ca sukladno nacionalnom zakonodavstvu i standardima europskih dokumenata vezano uz suzbijanje seksizama i rodni stereotipa u medijskim sadržajima te jačati etičke principe i poštivanje načela ravnopravnosti spolova u izvještavanju i oblikovanju medijskih sadržaja.
- (2) Povećati zastupljenost tema iz područja ravnopravnosti spolova u medijskim sadržajima te posebice povećati broj sadržaja koji, umjesto stereotipiziranih rodni uloga, promoviraju raznovrsne rezultate i uspjehe žena i LGBTIQ osoba u različitim područjima života, od gospodarstva, znanosti, kulture i umjetnosti, obrazovanja, istraživanja, politike, poduzetništva do sporta.
- (3) O temama iz područja ravnopravnosti spolova i prava LGBTIQ osoba u medijskim sadržajima izvještavati razumijevajući društveni kontekst te izbjegavati senzacionalizam u njihovu prikazu, posebice kada su u pitanju rodno utemeljeno nasilje te sadržaji koji se tiču osobito ranjivih društvenih skupina.
- (4) U (pred)izbornom razdoblju pri medijskom izvještavanju izbjegavati diskriminacijsko izvještavanje i/ili naslove kojima se, između ostalog, u prvi plan stavljaju privatne i intimne informacije (ili fotografije) kandidata i kandidatkinja, koje ni na koji način nisu povezane s njihovim političkim djelovanjem ili programom niti su od javnog interesa. Ujedno odgovorno i vjerodostojno prenositi informacije kako se izjave aktera izbornog procesa ne bi pogrešno interpretirale, izbjegavajući pritom tendencioznost i senzacionalizam te posebno sve oblike seksizma.

- (5) Reklame i reklamne kampanje ne smiju se temeljiti na objektivizaciji ženskog tijela, rodnim stereotipima i seksizmu već je poželjno da koriste svoj doseg kako bi promicale načelo ravnopravnosti spolova.
- (6) Uložiti dodatne napore u pravovremeno i dosljedno moderiranje sadržaja kojeg na stranicama elektroničkih publikacija generiraju korisnici/ce, u skladu s odgovarajućim odredbama ZEM-a.
- (7) Kroz javne pozive za dodjelu sredstava za proizvodnju i objavljivanje programa regionalnih i lokalnih nakladnika televizije i/ili radija te elektroničkih publikacija iz proračuna JLP(R)S dosljedno promicati načelo ravnopravnosti spolova, u skladu s odgovarajućim odredbama zakona.

6.3. PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA KROZ ISTUPE U MEDIJIMA

Rad Pravobraniteljice u području medija odnosi se i na promicanje načela ravnopravnosti spolova i kroz druge aktivnosti Pravobraniteljice. Pravobraniteljica se tijekom godine obraća javnosti i putem javnih priopćenja, izjava za medije, gostovanja u radio i televizijskim emisijama te odgovora na upite medija koji traže intervjuje ili komentare aktualnih tema. Veliki broj medijskih članaka referira se ili citira podatke iz izvješća ili rezultata istraživanja koje Pravobraniteljica provodi. **Pravobraniteljica je objavila 13 javnih priopćenja i izjava** putem svoje web stranice, samoinicijativno ili temeljem zaprimljenih upita medija i pritužbi građana/ki. Priopćenjima je ujedno obilježila datume relevantne za pitanje ravnopravnosti spolova kao što su Međunarodni dan žena, Međunarodni dan borbe protiv homofobije, bifobije i transfobije, Dan očeva, Nacionalni dan borbe protiv nasilja nad ženama, Međunarodni dan ruralnih žena i Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama. Sva javna priopćenja dostupna su na službenim internet stranicama Pravobraniteljice.

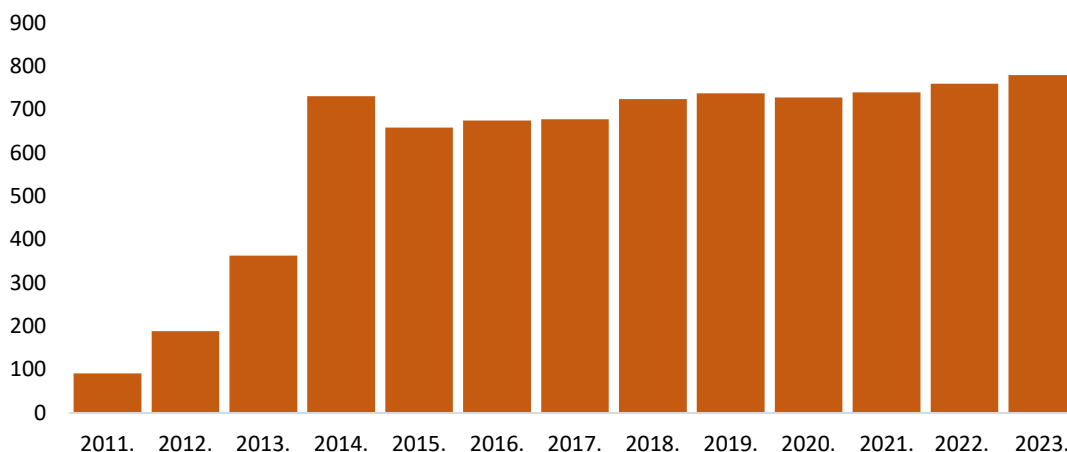
Pravobraniteljica o raznim temama iz svoje nadležnosti redovito govori za nacionalne radio i televizijske kuće, tiskovine i elektroničke publikacije/portale kao i za lokalne medije, što smatra izuzetno korisnim za promociju načela ravnopravnosti spolova u lokalnim sredinama. **Pravobraniteljica je dala izjave ili intervjuje na upite medija 130 puta, što predstavlja povećanje za 19,2% u odnosu na 2022.**

Predmetne izjave/intervjuje Pravobraniteljica je dala za sljedeće medije: Nova TV, HRT, HINA, N1 televizija, RTL, BBC Škotska, Hrvatski radio (1. program, Radio Rijeka, Radio Sljeme), Jutarnji list, Večernji list, Žene i mediji, Novosti, Women in Adria, Deutsche Welle, Telegram, 24 sata, index.hr, Nacional, Radio Slobodna Europa, Gong, Netokracija, Glas Slavonije, Slobodna Dalmacija, Zadarski tjednik, H-alter, Zaposlena, Grad Zagreb, Virovitica.net, Istra24, Srednja.hr, Studentske novine Global, Euractiv, Dubrovački vjesnik, Dubrovnikpress.hr, Novi List, Reci.hr, Dubrovačka TV, Njemački institut za ljudska prava, Ugasimo nasilje, list Umirovljenik, magazin Globus, Generacija.hr, kao i za nezavisne novinare/ke.

Ukupno gledano, izjave, intervjui, aktivnosti i dijelovi izvješća Pravobraniteljice **prenose se godišnje u prosjeku više od 780 puta u raznim pisanim i elektroničkim medijima.** Većina poveznica na

originalne medijske tekstove nalazi se na internet stranicama Pravobraniteljice ispod objavljene vijesti o aktivnostima, priopćenjima, rezultatima istraživanja ili navodima iz izvješća o radu.

Grafikon: Promicanje ravnopravnosti spolova kroz medije u razdoblju od 2011.-2023., broj objava u medijima

Pravobraniteljica ima službenu internetsku stranicu na poveznici www.prs.hr, koja je u izvještajnoj godini posjećena ukupno **53.314** puta. Ukupno **23.057** posjetitelja pregledalo je **468.840** stranica na internetskoj domeni Pravobraniteljice. Prosječno je mjesečno, u izvještajnoj godini, bilo **4.800** posjeta stranici Pravobraniteljice, uz prosječno trajanje posjete **160** sekundi.

Pravobraniteljica je (u srpnju 2023.) pokrenula i **internetsku stranicu novog EU-projekta** kojeg je nositeljica - „*Podizanje svijesti o rodno uvjetovanom kibernetičkom nasilju nad djevojkama i ženama te stvaranje sigurnijeg online okruženja (bE-SAFE)*“. Stranica je dostupna na poveznici <https://be-safe.prs.hr/cms>, te je u izvještajnoj godini posjećena ukupno 490 puta. Ukupno 407 posjetitelja pregledalo je 7.050 stranica na internetskoj domeni EU-projekta Pravobraniteljice. Prosječno je mjesečno, u izvještajnoj godini (od srpnja 2023.), bilo 82 posjeta stranici EU-projekta Pravobraniteljice, uz prosječno trajanje posjete 346 sekundi.

Pravobraniteljica održava i internetske stranice završenih EU-projekata, koje služe kao izvor publiciranih analiza i drugih informacija, a posjećene su u 2023.:

<https://gppg.prs.hr> - 6.570 puta;

<http://vawa.prs.hr> - 1.166 puta;

<http://rec.prs.hr> - 6.189 puta;

<http://staklenilabirint.prs.hr> - 6.153 puta.

6.4. OSTALI OBLICI SURADNJE U PODRUČJU MEDIJA

Institucija Pravobraniteljice ostvaruje dugogodišnju suradnju s medijskim institucijama. Od provedbe edukacija za predstavnike/ce medija, uključujući djelatnike/ce i povjerenike/ce za zaštitu dostojanstva s nacionalne televizije - **HRT-a**, suradnje u izradi njihova *Pravilnika o postupku i mjerama za zaštitu dostojanstva radnika/ca HRT-a*, sve do aktivnog angažmana Pravobraniteljice u postupku izrade i savjetovanja o prijedlogu novog *Ugovora između HRT-a i Vlade RH za razdoblje do 2027. godine* i suradnje u provedbi edukacija na temu problematike spolnog uznemiravanja na radnom mjestu (u okviru EU projekta koji se provodi u suradnji s Centrom za nove inicijative).

Pravobraniteljica surađuje i s **Novinarskim vijećem časti** kao samoregulacijskim tijelom te se tijekom godina, ukoliko su za to postojale opravdane okolnosti Pravobraniteljica nije ustručavala podnositi prijave navedenom tijelu u slučajevima kršenja Etičkog kodeksa novinara i etičkih smjernica izvještavanja od strane pojedinih medija i pojedinih novinara/ki.

Suradnja je uspostavljena i sa **Agencijom/Vijećem za elektroničke medije**. Kada provodeći ispitni postupak u pojedinačnom slučaju Pravobraniteljica utvrdi da su se ostvarili uvjeti propisani Zakonom o ravnopravnosti spolova, kao i drugim propisima, posebice Zakonom o elektroničkim medijima, određeni medijski sadržaj/oglas se bez odgode prosljeđuje Vijeću, uz napomenu da se u skladu sa čl.25.st.1. ZRS-a u roku od 30 dana od dana zaprimanja dopisa Pravobraniteljicu izvijesti o postupanju Vijeća.

U području zakonodavnih inicijativa, Pravobraniteljica se u izvještajnoj godini uključila u javno savjetovanje o **Nacrtu prijedloga Nacionalnog plana razvoja kulture i medija za razdoblje od 2023. do 2027. godine** i **Nacrtu prijedloga Akcijskog plana razvoja kulture i medija za razdoblje od 2023. do 2024. godine**. Objavljeno je izvješće o provedenom savjetovanju te je od 5 prijedloga, 1 prijedlog Pravobraniteljice je djelomično prihvaćen, 3 prijedloga su primljena na znanje, a na 1 se predlagatelj nije očitovao (Više informacija o sudjelovanju Pravobraniteljice u savjetovanju dostupno je u poglavlju 14. Zakon i propisi - inicijative Pravobraniteljice ovog Izvješća).

20. veljače 2023. - Pravobraniteljica se odazvala na poziv Centra za građanske inicijative Poreč i održala *on-line* edukaciju za predstavnice organizacija civilnog društva na **temu rodne ravnopravnosti u medijima**. Edukacija je provedena u okviru projekta „Seksizam naš svagdašnji“, kojeg CGI Poreč provodi u partnerstvu s Hrvatskim novinarskim društvom i Islandskom organizacijom za ženska ljudska prava (IWRA). Izlaganje je ispred institucije Pravobraniteljice održao savjetnik pravobraniteljice. Nakon što je okvirno predstavio pravni okvir, nacionalne i međunarodne ljudsko-pravne standarde u području rodne ravnopravnosti i medija, kroz primjere iz prakse rada Pravobraniteljice problematizirao je različite aspekte medijskih sadržaja u vezi s pitanjima rodne ravnopravnosti te odgovarao na pitanja polaznica edukacije.

9. ožujka 2023. - Pravobraniteljica Višnja Ljubičić održala je **sastanak s predstavnicama nevladinih organizacija** Centar za građanske inicijative Poreč, Dugine obitelji i Sofija. Na sastanku je pravobraniteljica Ljubičić iznijela iskustva iz rada institucije Pravobraniteljice u suzbijanju seksizama i diskriminacije u području medija i medijskog oglašavanja, uključujući primjere iz prakse. Razgovaralo se također o nastavku i unaprjeđenju međusobne suradnje, s ciljem povećanja broja prijava seksističkog sadržaja u medijima i oglašivačkim kampanjama, daljnjeg osvještavanja javnosti o štetnom utjecaju seksizma te zagovaranja strožih kazni za medije i oglašivače koji opetovano krše zakone i produciraju seksistički sadržaj.

15. svibnja 2023. - Pravobraniteljica se odazvala na poziv saborske zastupnice Katice Glamuzine i u **prostorima Hrvatskog sabora održala edukaciju o ravnopravnosti spolova studenticama i studentima Diplomatskog kluba Sveučilišta Libertas**. Nakon uvodne riječi Katice Glamuzine, pozdravni govor održao je veleposlanik Republike Irske u Republici Hrvatskoj, Nj.E. g. Ruaidhri Mark Dowling. Ispred institucije Pravobraniteljice izlaganja su održali zamjenik pravobraniteljice Kristijan Kevešević, te savjetnik i savjetnica pravobraniteljice. Zamjenik Kevešević predstavio je osnovne informacije o institucionalnom okviru, pravnim izvorima i mehanizmima provedbe načela ravnopravnosti spolova, savjetnik pravobraniteljice izložio je pregled stanja u području političke participacije, dok je savjetnica pravobraniteljice govorila o glavnim izazovima i postupanjima Pravobraniteljice u području medija. Polaznice/i edukacije izrazili su interes za predstavljene teme te su se aktivno uključili u raspravu s brojnim komentarima i pitanjima.

23. - 25. svibnja 2023. - Savjetnica Pravobraniteljice sudjelovala je u Zagrebu na sastanku **Radne skupine za Komunikacije Mreže europskih tijela za jednakost (EQUINET)** i na dvodnevnom treningu s ciljem razmjene iskustava i unaprjeđenja znanja službenika/ca zaduženih za medije, zaposlenih u tijelima za jednakost članovima/cama EQUINET-a. U okviru održanog sastanka i dvodnevnog treninga, savjetnica je u razmjeni stajališta upoznala ostale članove/ice Radne skupine s metodologijom adresiranja tema u području odnosa sa medijima Institucije Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, uključila se u raspravu o očekivanjima i prijedlozima unaprjeđenja rada Radne skupine, kao i adresiranju potencijalno izazovnih situacija u odnosima s javnošću/novinarskih upita. Istaknula je pritom značaj medija i društvenih mreža kao ključnih alata prijenosa poruka koje tijela za jednakost upućuju široj javnosti i komuniciraju prema ciljanim skupinama. Uključila se i u razmjenu prijedloga o mogućim aktivnostima koje će biti uključene/predložene u Program rada Radne skupine za komunikacije u 2024. godini, a koje bi bile usmjerene između ostalog, na stavljanje fokusa na edukacije o poticanju korištenja društvenih mreža u svakodnevnoj komunikaciji tijela za jednakost, kao i promišljanja o mogućoj kampanji, na razini EU, u kontekstu predstojećih izbora za zastupnike/ce u Europski parlament iduće godine. U okviru treninga sudionicama/cama su prenesene i korisne informacije i znanja s ciljem unaprjeđenja njihova rada u odnosima s medijima i komuniciranjem sa novinarima/kama, korisni savjeti, posebice u slučajevima kriznog komuniciranja, kao i metodologije kako prepoznati i uspješno koristiti mogućnosti koje pružaju sredstva javnog priopćavanja te su dogovoreni daljnji okvirni koraci u smislu održavanja *follow-up* treninga na ovu temu u idućim mjesecima, sukladno dosadašnjoj uvriježenoj praksi.

29. lipnja 2023. - Pravobraniteljica Višnja Ljubičić sudjelovala je na **tribini “Homofobija i transfobija u medijima u Hrvatskoj”**, održanoj u organizaciji Duginih obitelji i Centra za građanske inicijative Poreč (Seksizam naš svagdašnji), u Književnom klubu Booksa u Zagrebu. Tribina je organizirana kao odgovor na učestalo neprimjereno izvještavanje pojedinih medija o predstavnicima/cama LGBTIQ zajednice, s elementima homofobnog i transfobnog izričaja, sve s ciljem boljeg razumijevanja problematike i identificiranja mogućih koraka za poboljšanje. Pravobraniteljica Ljubičić govorila je o aktualnom stanju vezano uz homofobiju i transfobiju u medijskom prostoru u Hrvatskoj, glavnim preprekama s kojima se u njihovu suzbijanju suočava institucija Pravobraniteljice, suradnji s medijskim institucijama i Agencijom za elektroničke medije, modalitetima osvještavanja o važnosti borbe protiv homofobije i transfobije u novinskoj industriji, najučinkovitijim metodama za promjenu percepcije i ponašanja, kao i slobodi govora i postojećim zakonskim rješenjima. U okviru tribine predstavljena je i *Analiza medijskog izvještavanja o LGBTIQ zajednici* koju provodi Neformalna mreža za suzbijanje seksizma u medijima i oglašivačkoj industriji.

19. listopada 2023. - U prostorijama Saveza Roma u Republici Hrvatskoj „KALI SARA“ održan je sastanak partnerskih organizacija uključenih u djelovanje Internetskog portala „Žene i mediji“. **Portal "Žene i mediji"** redovito prati različita područja iz aspekta ravnopravnosti žena i muškaraca i to različitih društvenih dionika (organizacija civilnog društva, resornih i neovisnih tijela, dionika iz poduzetništva, kulture i umjetnosti, znanosti, sporta i dr.), kao i pojedinki - uspješnih žena u različitim područjima djelovanja, te problematizira brojna pitanja vezana uz ravnopravnost spolova. Portal djeluje od 2019., kada je Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova kao jedna od partnerskih organizacija potpisala *Sporazum o suradnji s Agencijom za elektroničke medije*.

22. studenog 2023. - Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Višnja Ljubičić je sa savjetnikom i savjetnicom održala je **edukaciju za urednike/ce i novinare/ke Jutarnjeg lista** o primjeni načela ravnopravnosti spolova u medijskom izvještavanju. U interaktivnoj raspravi o konkretnim slučajevima, pravobraniteljica Ljubičić razmijenila je stajališta sa sudionicima/cama edukacije o presumpciji nevinosti počinitelja u kontekstu medijskog izvještavanja o rodno utemeljenom nasilju, pitanjima relevantnim za objavu informacija od javnog interesa, primjeni pojedinih Smjernica u praksi, modalitetima unaprjeđenja medijskog izvještavanja o različitim oblicima rodno utemeljenog nasilja i dr.

Također, Pravobraniteljica redovito sudjeluje u brojnim aktivnostima osvještavanja, obilježavanjima relevantnih datuma i kampanjama, u organizaciji državnih tijela, međunarodnih organizacija, udruga i drugih dionika, nastavno na široki krug tema iz područja ravnopravnosti spolova i suzbijanja svih oblika rodno utemeljenog nasilja. Detaljne informacije o navedenom dostupne su na web stranici Pravobraniteljice: <https://www.prs.hr/cms>.

Fotografija 6.: Pravobraniteljica na panel raspravi Milijarda ustaje protiv nasilja nad ženama, Zagreb, 14. veljače 2023.

7

POLITIČKA PARTICIPACIJA

7.1. AKTIVNOSTI U IZVJEŠTAJNOJ GODINI

Uoči intenzivne izborne godine koja slijedi (2024.), krajem izvještajne godine političke stranke počele su vršiti prve predizborne aktivnosti, a mediji su počeli iskazivati interes za problematiku spolne zastupljenosti u području političke participacije, vezano za što je Pravobraniteljica zaprimila nekoliko novinarskih upita.

3. prosinca 2023. - U **izjavi za Jutarnji list**²⁴² podsjetila je na obvezu poštivanja načela ravnopravnosti spolova, kako na izbornim listama, tako i u odnosu na predizbornu retoriku, koja mora biti lišena rodnih stereotipa, seksizma te bilo koje vrste diskriminirajućih poruka temeljem spola, bračnog i obiteljskog statusa i spolne orijentacije.

8. siječnja 2024. - U **izjavi za Zadarski list**²⁴³ osvrnula se na zastupljenost žena u području političke participacije u Zadarskoj županiji te je obrazložila razloge njihove osjetne podzastupljenosti na razini lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Kao što je isticano u izvješćima o radu za prethodne godine, **Pravobraniteljica ne raspolaže statističkim podacima o provedbi prekršajnih sankcija iz čl.35. ZRS-a** protiv predlagatelja kandidacijskih lista koji pri podnošenju lista na političkim izborima ne poštuju kvotu od najmanje 40% kandidata svakog spola.

Pravobraniteljica kontinuirano traži podatke od Državnog odvjetništva Republike Hrvatske (DORH), međutim zbog načina statističke obrade tih podataka od strane DORH-a, iz kojega nije vidljivo na koju odredbu ZRS-a i na koje političke izbore se prekršajni postupci odnose, po tom pitanju Pravobraniteljica nema stvarne statističke podatke o provedenim postupcima kao i o ishodima istih, te može izvijestiti samo o pojedinačnim slučajevima u okviru kojih je postupala.

Tijekom izvještajne godine održano je nekoliko prijevremenih izbora za predstavnička tijela u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, u okviru kojih su nadležna izborna povjerenstva postupala u skladu s uputama Državnog izbornog povjerenstva (DIP; priopćenja DIP-a

²⁴² „Apel nakon Vandelićevog istupa da ‘ženu treba provjeriti ako nema nagon za rađanje’: ‘Klonite se seksizama’“ (Jutarnji.hr, 3.12.2023.) <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/apel-nakon-vandelicevog-istupa-da-zenu-treba-provjeriti-ako-nema-nagon-za-radanje-klonite-se-seksizama-15401277>

²⁴³ „Izjava za Zadarski list o podzastupljenosti žena u politici i javnom životu“ (8.1.2024.) <https://prs.hr/cms/post/1153>

objavljena na <https://www.izbori.hr>), te su kandidacijske liste na kojima nije poštivano načelo ravnopravnosti spolova prijavljivale Državnom odvjetništvu Republike Hrvatske (kao ovlaštenom tužitelju u prekršajnim postupcima) i ujedno dostavljale na znanje Pravobraniteljici za ravnopravnosti spolova. Ukupno gledajući, prema dostavljenim podacima izbornih povjerenstava, na prijevremenim izborima koji su provedeni u izvještajnoj godini bilo je 13% (4/32) kandidacijskih lista koje nisu bile sastavljene u skladu s odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova (ZRS), što je na tragu postotka zabilježenih na prethodnim redovnim političkim izborima u Republici Hrvatskoj. Protiv tih predlagatelja kandidacijskih lista trebali bi biti pokrenuti prekršajni postupci sukladno čl.35. ZRS-a.

Kao i u nekoliko slučajeva proteklih godina, Pravobraniteljica je ponovo zaprimila prijavu kandidacijskih lista bez kvote na izborima članova/ica vijeća mjesnih odbora. Jednako kao i do sada, Pravobraniteljica je lokalnom izbornom povjerenstvu ukazala da se prekršajne odredbe propisane čl.35. ZRS-a na razini lokalne i područne (regionalne) samouprave odnose na izbore za članove županijskih skupština, gradskih vijeća i općinskih vijeća, međutim ne i na izbore za članove vijeća mjesnih odbora te na izbore za članove vijeća gradskih kotareva i gradskih četvrti.

15. svibnja 2023. - Pravobraniteljica je u Hrvatskom saboru održala **edukaciju o ravnopravnosti spolova**²⁴⁴. Polaznici/e edukacije bili su studenti/ce Libertas međunarodnog sveučilišta. Nakon uvodne riječi saborske zastupnice Katice Glamuzine, pozdravni govor održao je veleposlanik Republike Irske u Republici Hrvatskoj, Nj.E. g. Ruaidhri Mark Dowling, a ispred institucije Pravobraniteljice izlaganja su održali zamjenik Pravobraniteljice Kristijan Kevešević i dvoje savjetnika Pravobraniteljice.

Uoči predstojećih europskih izbora, Europski parlament usvojio je **Rezoluciju o europskim izborima 2024. (2023/2016(INI))**²⁴⁵, u kojoj je naglašeno kako među državama članicama postoje razlike u zastupljenosti žena te da je promicanje načela ravnopravnosti spolova ključan element za poboljšanje njihove zastupljenosti na izborima (čl. 23.).

Europski parlament objavio je „**Posebni Eurobarometar 100.1 (Parlamentar 2023)**“²⁴⁶ u kojem su objavljeni rezultati ispitivanja javnog mnijenja u zemljama Europske unije uoči europskih izbora. Na pitanje treba li ravnopravnost spolova braniti kao prioritetnu vrijednost EU, ispitanici iz Republike Hrvatske u manjoj mjeri su odgovarali potvrdno u usporedbi s prosjekom EU (s time se slaže 14% ispitanika iz RH, u odnosu na 21% ispitanika na razini EU).

7.2. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

S krajem izvještajne godine završava duže razdoblje u kojem nije bilo redovnih političkih izbora (posljednji su bili lokalni izbori 2021.), pa samim time nije bilo niti bitnijih promjena u spolnoj zastupljenosti u tijelima političkog odlučivanja. Slijedi razdoblje u kojemu bi u istoj godini (2024.)

²⁴⁴ „Edukacija o ravnopravnosti spolova u Hrvatskom saboru“ (15.5.2023.) <https://prs.hr/cms/post/986>

²⁴⁵ Poveznica: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0455_HR.html

²⁴⁶ EP Autumn 2023 Survey: Six months before the 2024 EU Elections: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3152>

trebala biti održana tri redovna politička izbora: izbor zastupnika/ca u Hrvatski sabor, izbor članova/ica u Europski parlament i izbor Predsjednika/ce Republike Hrvatske, a odmah zatim bi trebali biti održani lokalni izbori (2025.).

Trenutno stanje po pitanju participacije žena u tijelima političkog odlučivanja u RH još uvijek je daleko od željenog cilja relativne spolne uravnoteženosti: na kraju 2023. godine u Hrvatskom saboru je 33% žena²⁴⁷, u Vladi RH je 22% žena²⁴⁸, a među zastupnicima iz RH u EP je 33% žena²⁴⁹. Prema rezultatima lokalnih izbora 2021., na razini lokalne i područne (regionalne) samouprave u svim političkim tijelima JLP(R)S je 27% žena²⁵⁰ (predstavnička tijela – 29% žena²⁵¹, izvršna tijela – 11% žena²⁵²).

Po pitanju participacije žena u tijelima političkog odlučivanja, Hrvatska se nalazi ispod prosjeka EU na svim razinama, a posebno zabrinjavajući pokazatelji su rezultati posljednjih parlamentarnih izbora (2020.) kada je izabrano svega 23% žena, te rezultati posljednjih lokalnih izbora (2021.) kada je izabrano svega 27% žena. Pritom nije na odmet spomenuti da se radi o najpovoljnijim rezultatima iz perspektive ravnopravnosti spolova od osnutka RH. Uz dosljednu primjenu izborne kvote, na narednim parlamentarnim (2024.) i lokalnim izborima (2025.) valjalo bi inzistirati na odlučnom poštivanju načela ravnopravnosti spolova i provođenju svih prikladnih mjera pozitivne akcije kako bi se postigli znatno bolji izborni rezultati nego do sada.

Pravobraniteljica u cilju većeg uključivanja žena u političku participaciju **preporučuje**:

- (1) *Političkim strankama* – u skladu s člankom 9. Zakona o ravnopravnosti spolova primjenjivati posebne mjere i poticati ravnopravnu participaciju žena u unutarstranačkim strukturama i na svim hijerarhijskim razinama, uključujući vrh stranačke hijerarhije i pri imenovanju na političke funkcije.
- (2) *Državnom odvjetništvu Republike Hrvatske* – u skladu s člankom 35. ZRS-a pravovremeno i dosljedno pokretati prekršajne postupke protiv predlagatelja kandidacijskih lista koji na izborima ne poštuju načelo ravnopravnosti spolova.
- (3) *Jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, posebno županijama* – potpisati Europsku povelju o ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini Vijeća europskih općina i regija²⁵³, usvojiti akcijski plan s razrađenim mjerama i aktivnostima te ih aktivno provoditi.
- (4) *Svim relevantnim dionicima* – poticati ravnopravnu participaciju žena na upravljačkim pozicijama.

²⁴⁷ Od 151 zastupnika, 50 Ž i 101 M. Trenutno stanje od 33% je zbog kadrovskih rotacija znatno povoljnije od samih rezultata parlamentarnih izbora (2020.) kada je izabrano 23% žena.

²⁴⁸ Od 18 članova (uključujući predsjednika Vlade RH), 4 Ž i 14 M.

²⁴⁹ Od 12 članova, 4 Ž i 8 M.

²⁵⁰ Od 8.143 izabranih kandidata/kinja, u sva predstavnička i izvršna tijela JLP(R)S izabrano je 2.223 Ž i 5.920 M.

²⁵¹ Županijske skupštine – 30% žena, gradska vijeća – 31% žena, općinska vijeća – 27% žena.

²⁵² Županice – 10%, gradonačelnice – 13%, načelnice općina – 10%.

²⁵³ Poveznica: <http://www.charter-equality.eu/wp-content/uploads/2013/03/European-Charter-in-Croatian-HR2.pdf>.

8

RIZICI VIŠESTRUKÉ DISKRIMINACIJE

8.1. ŽENE U RURALNIM PODRUČJIMA

Pravobraniteljica je posvećivala osobitu pažnju položaju žena u ruralnim područjima uzimajući pritom u obzir da se radi o posebno osjetljivoj društvenoj skupini izloženoj riziku višestruke diskriminacije²⁵⁴.

S obzirom na to da još od razdoblja 2009. do 2022., u RH nisu provedene značajnije aktivnosti i istraživanja²⁵⁵ vezana uz problematiku položaja žena u ruralnim područjima te da žene u ruralnim područjima još uvijek nisu dovoljno zastupljene u javnim politikama, Pravobraniteljica je u izvještajnoj godini nastavila ukazivati na važnost proaktivnog pristupa i poduzimanja daljnjih kontinuiranih mjera u cilju izrade nacionalne strategije koja bi se odnosila na položaj žena u ruralnim područjima.

18. travnja 2023. - Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Višnja Ljubičić održala je **sastanak sa zastupnicom u Hrvatskom saboru i predsjednicom novoustrojenog Povjerenstva za ravnopravnost spolova Splitsko-dalmatinske županije** Danicom Baričević. Teme sastanka uključile su razgovor o modalitetima daljnje suradnje Pravobraniteljice i Povjerenstva, posebice planiranje aktivnosti s ciljem adresiranja problematike žena u ruralnim područjima, moguće u suradnji s drugim županijama i županijskim i lokalnom povjerenstvima za ravnopravnost spolova ili

²⁵⁴ UN Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena predviđa uzimanje u obzir i posebnih problema s kojima se suočavaju žene na selu (čl.14.); Odbor za uklanjanje diskriminacije žena UN-a donio je Opću preporuku br. 34 (2016.) o pravima žena u ruralnim područjima sukladno kojoj bi države stranke trebale uspostaviti poticajni institucionalni, zakonski i politički okvir kako bi osigurale da ruralni razvoj, poljoprivredne i vodne politike, uključujući i one koje se odnose na šumarstvo, stočarstvo, ribarstvo i akvakulturu, budu rodno osjetljive te da imaju primjeren proračun, omogućavajući ženama u ruralnim područjima da djeluju i budu vidljive kao dionici, donositeljice odluka i korisnice; Rezolucija Europskog parlamenta od 4.4.2017. o ženama i njihovoj ulozi u ruralnim područjima (2016/2204(INI)): Žene i njihova uloga u ruralnim područjima navodi kako žene u prosjeku upravljaju sa samo 30% poljoprivrednih gospodarstava u EU te je stoga potrebno postići veću vidljivost žena u ruralnim područjima te ukazuje i na pitanje zakonodavnog reguliranja položaja žena u ruralnim područjima, odnosno priznavanja njihovog profesionalnog statusa i „nevidljivog rada“. Značajan broj žena na selu nema regulirano zdravstveno i/ili mirovinsko osiguranje, nema plaćeni roditeljski dopust, nema mirovinu, a ako je i ima onda je ona bitno niža od mirovine muškarca.

²⁵⁵ Ženska mreža Hrvatske i feministička udruga Domine 2022. godine provele su kvalitativnu Analizu položaja žena u ruralnim područjima Hrvatske. Metodom polustrukturiranih intervjua obuhvaćeno je 25 žena različite dobi (od dvadesetih do osamdesetih godina života), obrazovanja, socijalnog i obiteljskog statusa, koje žive u različitim dijelovima Hrvatske. Sudionice su odgovarale na pitanja vezana uz njihovo obrazovanje, vlasništvo nekretnine, raspodjelu kućanskih poslova, zaposlenost, slobodne aktivnosti, zadovoljstvo mjestom života te općenito o položaju žena u njihovu mjestu stanovanja.

Rezultati provedene Analize govore u prilog činjenici da su žene u ruralnim područjima i nadalje većinom ekonomski nesamostalne, njihov neplaćeni rad je neprepoznat, posvećene su gotovo isključivo brizi za obitelj, te su nevidljive u javnom prostoru.

na razini nadležnih saborskih odbora, a koje bi uključivale teme kao što su uloga žena u poduzetništvu na lokalnoj razini, ali i značaj žena vlasnica obiteljsko-poljoprivrednih gospodarstava te nužnost osiguranja dodatnih uvjeta za njihovo nesmetano obavljanje djelatnosti. Ujedno, razgovaralo se i o potrebi ukazivanja na dodatne izazove s kojima su žene u ruralnim područjima i nadalje često suočene – neodgovarajuća zdravstvena zaštita, socijalna isključenost, kao i nedostupnost odgovarajuće infrastrukture prilagođene potrebama žena.

26. lipnja 2023. - U sklopu ciklusa edukacija pod nazivom „Antidiskriminacija, ravnopravnost spolova i primjena Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom u ESI fondovima“, koje se odvijaju u organizaciji MRRFEU, MROSP-a te DŠJU, održana je nova edukacija u okviru koje je zamjenik pravobraniteljice održao predavanje na temu ravnopravnosti spolova²⁵⁶. U okviru predavanja, izložio je pravni i institucionalni okvir vezan uz ravnopravnost spolova, ovlasti institucije Pravobraniteljice, te najučestalije oblike kršenja načela ravnopravnosti spolova i diskriminacije vezane uz područje zapošljavanja i rada, rodno utemeljeno nasilje, obrazovanje, medije, zdravlje i druga područja.²⁵⁷

1. srpnja 2023. - Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Višnja Ljubičić sudjelovala na **Festivalu žena iz ruralnih područja Koprivničko-križevačke županije**, održanom pod visokim pokroviteljstvom Pravobraniteljice u Kalinovcu. Glavni organizatori Festivala, koji se održavao već jedanaestu godinu, su Koprivničko-križevačka županija i Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Koprivničko-križevačke županije na čelu sa predsjednicom Povjerenstva Vericom Rupčić, u suradnji sa županijskom Udrugom žena iz ruralnih područja, dok je suorganizator i domaćin bila Općina Kalinovac. Pravobraniteljica je otvorila Festival te je govorila o činjenici da su, usprkos različitosti njihovih životnih okolnosti, od dobi, interesa, zanimanja i drugih specifičnosti, žene u ruralnim krajevima te koje svojim entuzijazmom, svestranošću i upornošću značajno doprinose napretku svojih gospodarstava i lokalnih sredina, ali i očuvanju obitelji te promicanju tradicije i običaja u svojim zajednicama. Istaknula je i prepreke s kojima se one suočavaju u svom uključivanju u svakodnevni život zajednice i ostvarenju svojih potencijala, inicijativama koje institucija Pravobraniteljice poduzima s ciljem njihova aktualiziranja i rješavanja, naglasila je značaj uloge donositelja odluka na lokalnoj razini, te u konačnici izrazila i zadovoljstvo činjenicom sve većeg broja mladih, visokoobrazovanih žena koje su uspješne u prijavama u okviru mjera ruralnog razvoja te zahvalila hrabrim i kreativnim ženama koje su na Festivalu predstavile svoja znanja i vještine.

Navedeni Festival, prepoznat kao primjer dobre prakse u regiji i na razini EU, daje priliku prijavljenim ženama za pojedinačnu prezentaciju njihovog života, hobija te društvenih aktivnosti, a njegov je osnovni cilj doprinijeti afirmaciji žena te promovirati različitost njihovih života u ruralnim

²⁵⁶ Aktivnost je sufinancirana sredstvima tehničke pomoći u okviru Operativnog programa Konkurentnost i kohezija, iz Europskog fonda za regionalni razvoj, a svrha programa edukacija je osigurati ispunjavanje općih *ex-ante* uvjeta za provedbu operativnih programa iz financijske perspektive EU 2014.-2020. i korištenje financijskih sredstava iz europskih i investicijskih fondova (ESI fondovi) koji se odnose na postojanje mjera za primjenu zakonodavstva EU o nediskriminaciji, ravnopravnosti spolova i poštivanja prava osoba s invaliditetom u području ESI fondova.

²⁵⁷ Edukaciji su prisustvovali polaznici/ce iz MP, Hrvatske agencije za malo gospodarstvo, inovacije i investicije, Agencije za reviziju sustava provedbe programa EU, MINGOR, Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, HZZ-a, Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva, MF te MRRFEU.

područjima. Na Festivalu, koji je ujedno i humanitarnog karaktera, sudjelovalo je 15 žena, a sudionice su dobile i unikatna priznanja za svoje posebnosti koje uključuju čuvanje i prezentaciju ručnog rada, starinske odjeće i narodnih nošnji, očuvanje starina, namještaja i etno predmeta, promociju i zaštitu tradicionalnih jela te kreativnost i društvenu aktivnost i humanost.

Fotografija 7.: Pravobraniteljica na Festivalu žena iz ruralnih područja Koprivničko-križevačke županije, održanom pod visokim pokroviteljstvom Pravobraniteljice, Kalinovac, 1. srpnja 2023.

U odnosu na strateške dokumente vezane uz poljoprivredu i ruralni razvoj, stupila je na snagu (2022.) **Strategija poljoprivrede do 2030. godine**, u čijem je postupku javnog savjetovanja sudjelovala Pravobraniteljica. Primjedbe Pravobraniteljice istaknute u postupku javnog savjetovanja **prihvaćene su** te je u sklopu provedbenih mehanizama Strategije istaknuta uloga žena u ruralnim područjima i rodna ravnopravnost.²⁵⁸ Ovaj strateški dokument temelj je za izradu svih daljnjih strateških dokumenata za poljoprivredu i ruralni razvoj te je predstavljao osnovu i za donošenje **Strateškog**

²⁵⁸ U provedbenom mehanizmu D.1. Smanjenje administrativnog i regulatornog opterećenja (*Nadalje, potrebno je razmotriti važeće zakonodavstvo kako bi se smanjila rodna neravnopravnost u području radne, socijalne i mirovinske politike.*), zatim E.1. Poboljšanje povezanosti ruralnih područja s tržištem (*Prioritetna poboljšanja ruralne infrastrukture i usluga uključivat će ona koja podupiru opskrbu vodom (za navodnjavanje), logistiku hladnog lanca, digitalnu tehnologiju, gospodarenje otpadom, obnovljive izvore energije, postrojenja za proizvodnju obnovljivih izvora energije (biogestori i fotonaponske ploče na objektima koji su smješteni na poljoprivrednim gospodarstvima) te usluge razvoja vještina, uključujući za žene na ruralnim prostorima.*) te E.4. „Uvest će se novi mehanizmi za obrazovanje i osposobljavanje radnika u ruralnim područjima, koji će pomoći u rješavanju problema neusklađenosti vještina u suvremenim poljoprivredno prehrambenim lancima, uključujući one u biogospodarstvu. Nastojat će se ostvariti jača suradnja s industrijom kada je riječ o osmišljavanju i provedbi inicijativa za razvoj vještina. Te će inicijative uključivati ulaganja i aktivno sudjelovanje, uključujući žena u ruralnim područjima u: (i) regionalnim centrima kompetencija; (ii) analizama nedostataka u pogledu vještina za programe strukovnog obrazovanja i osposobljavanja; (iii) programe učenja kroz rad; (iv) produktivna partnerstva u poljoprivredno-prehrambenom lancu i (v) razvoj lokalnih lanaca vrijednosti u biogospodarstvu“.

plana Zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske 2023.-2027. (Strateški plan) u čiji se postupak javnog savjetovanja Pravobraniteljica također uključila tijekom 2022., o čemu je detaljno izviješteno u okviru Izvješća o radu Pravobraniteljice u 2022.²⁵⁹

Nastavno na mjere i aktivnosti provedene u 2023., u odnosu na osiguranje provedbe načela poticanja ravnopravnosti spolova u okviru Strateškog plana, Ministarstvo poljoprivrede (MP) izvještava da se nastavlja s provedbom LEADER-a, koji osigurava da u pripremi i provedbi lokalnih razvojnih strategija (LRS) Lokalnih akcijskih grupa (LAG) lokalno stanovništvo/dionici imaju mogućnost izravnog utjecaja na poboljšanje uvjeta, odnosno kvalitete života u ruralnom području. LAG-ovi imaju mogućnost izrade intervencija u LRS koje odgovaraju potrebama područja, odnosno odabira projekta na LAG natječajima za koje smatraju da pridonose potrebama LAG područja (tzv. *bottom-up*). Osiguravanje jačeg doprinosa žena radu, ciljevima i rezultatima LAG-ova, uvedeno je još u prošlom programskom razdoblju kroz Pravilnik o provedbi podmjere 19.2. „Provedba operacija unutar CLLD strategije“ podmjere 19.3. „Priprema i provedba aktivnosti suradnje LAG-a“ i podmjere 19.4. „Tekući troškovi i animacija“ (Narodne novine RH, br. 96/17 i 53/18), odredbom da u članstvu Upravnog odbora LAG-a mora biti zastupljeno najmanje 30% žena. U programskom razdoblju 2023. – 2027. (SPZPP) navedena odredba u Pravilniku o provedbi intervencije 77.06 „Potpora LEADER (CLLD) pristupu“ iz Strateškog plana je dodatno naglašena na način da u članstvu Upravnog odbora LAG-a mora biti zastupljeno najmanje 40% žena. Ovim se pristupom, prema MP, osigurava pozicija ženama u ruralnim područjima kako bi aktivno sudjelovale u kreiranju politika, uključujući afirmaciju žena za sudjelovanje u svim procesima, od identifikacije potreba i definiranja intervencija, do odabira intervencija za financiranje, kao i praćenje rezultata i utjecaja intervencija, odnosno politika/strategija u njihovim zajednicama.

Vežano uz promicanje načela ravnopravnosti spolova u drugim strateškim i programskim dokumentima u nadležnosti MP, MP je u svom očitovanju istaknulo da se praktična primjena politike jednakih mogućnosti, nediskriminacije i pristupačnosti, kao dio sustava ravnopravnosti spolova, promiče, gdje je moguće, kroz provedbu Operativnog programa za pomorstvo i ribarstvo RH za programsko razdoblje 2014.-2020. godine (OPPiR), a isto je predviđeno i u okviru provedbe Programa za ribarstvo i akvakulturu RH za programsko razdoblje 2021. - 2027. godine (PRA). Kao preduvjet promocije ravnopravnosti spolova, zaposlenici/ce tijela uključenih u upravljanje i kontrolu OPPiR i PRA osposobljavaju se na području antidiskriminacijskog prava i politike EU o zakonu i politikama ravnopravnosti spolova, kao i nacionalnom zakonodavnom i strateškom okviru. S obzirom na specifičnosti OPPiR i PRA, kao i specifičnosti sektora ribarstva, u okviru mjera i sufinanciranih operacija, **nisu se provodile posebne mjere** kojima se dodatno promiču načela ravnopravnosti spolova.

²⁵⁹ Pravobraniteljica je predložila da se u Strateški plan uvrsti **pokazatelj povećanja broja vlasnica poljoprivrednih gospodarstava** te je predloženo da se kao kriterij odabira prema kojem će poljoprivrednice dobiti dodatne bodove uvrsti kod odabira korisnika/ca intervencije 75.01. „Uspostava mladih poljoprivrednika“. Pravobraniteljica je tijekom javnog savjetovanja predložila i **dodatnu edukaciju LAG-ova** (lokalnih akcijskih grupa) **o ženskom poduzetništvu i ravnopravnosti spolova u ruralnom području** te istaknula kako se pitanje sudjelovanja žena u poljoprivrednom sektoru ne može prepustiti isključivo LAG-ovima, već isto treba biti uključeno u sve aspekte provedbe Strateškog plana. **Prijedlozi Pravobraniteljice primljeni su na znanje.**

MP ujedno navodi da je u ribarstvu i akvakulturi prisutan nedostatak prepoznavanja uloge žena, te je stoga PRA-om kroz različite mehanizme predviđeno, u mjeri u kojoj je primjenjivo, poticati načelo ravnopravnosti spolova i promicati ulogu žena. Također, u mjerama u kojoj je to primjenjivo, sukladno PRA, u pripremi su **vodiči/smjernice** za korisnike/ce Uprave ribarstva MP, kao Upravljačkog tijela Programa. Isti će sadržavati upute korisnicima/cama o uvažavanju i promicanju načela ravnopravnosti spolova i rodno osviještene politike.

MP u svom očitovanju navodi da **ne raspolaže podacima o provedenom istraživanju** o položaju i potrebama žena u ruralnim područjima te o njihovom utjecaju na razvoj tih područja u 2023. Također, navodi da tijekom 2023, **nije provodilo posebne mjere i aktivnosti** u cilju osiguranja sustavne podrške ženama u pripremi projekata za financiranje iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo 2014. - 2020., odnosno Europskog fonda za pomorstvo, ribarstvo i akvakulturu 2021. - 2027. od strane potpornih poduzetničkih institucija. Ujedno, tijekom 2023., **nije provodilo mjere** radi osiguranja skrbi za žene starije životne dobi i radi njihova uključivanja u društvene i kulturne aktivnosti u zajednici.

Nastavno na edukacije o ravnopravnosti spolova provedene u 2023., MP je nastavilo s edukacijama predviđenima Akcijskim planom za provedbu Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova za razdoblje do 2024., kao jednom od mjera predviđenom i u Planu djelovanja MP za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova 2023. - 2026.²⁶⁰

Prema podacima Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju o broju poljoprivrednika upisanih u Upisnik poljoprivrednika (do 31.12.2023.) u RH djelovalo je 45.913 poljoprivrednica u svim organizacijskim oblicima (OPG i SOPG) što čini **29%** ukupnog broja poljoprivrednika²⁶¹. Najveći broj poljoprivrednika u RH djeluje kroz organizacijski oblik obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva (74,6% svih poljoprivrednika) te sukladno tome i najveći broj žena, njih 35.055, upravlja obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvom.

Gledajući udjele žena kao nositeljica ili odgovornih osoba poljoprivrednog gospodarstva (poljoprivrednica), najveći udio ih je u organizacijskom obliku samoopskrbnog poljoprivrednog gospodarstva (SOPG)²⁶² - 30,8%, nakon čega slijedi organizacijski oblik obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva (OPG) s 28,5% žena nositeljica te trgovačka društva s 26,6% žena u svojstvu

²⁶⁰ Edukacija se provodila kroz tečaj „Poduzetništvo žena u ruralnim područjima“ te su u 2023. održana dva tečaja – u Istarskoj i Virovitičko-podravskoj županiji, koje su završile 23 polaznice. U Sisačko-moslavačkoj županiji održana je jedna demonstracijska aktivnost: Poduzetništvo žena u ruralnim područjima - izrada osobnih i prirodnih parfema-Sisak-Operacija 1.2.1., na kojoj je sudjelovalo 12 korisnica. Organiziran je i trodnevni *ad hoc* tečaj „Poduzetništvo žena na ruralnim područjima - diversifikacija poljoprivredne proizvodnje“, s temom osposobljavanja „Tradicijske vještine i obrtnički zanati - put vune“, putem kojeg je osposobljeno i 14 djelatnika/ca MP za daljnju edukaciju korisnika/ca.

²⁶¹ U 2021. je u RH djelovalo 50.235 poljoprivrednica u svim organizacijskim oblicima što je činilo udio od 30% ukupnog broja poljoprivrednika, a u 2022. djelovalo je 48.402 poljoprivrednica u svim organizacijskim oblicima, što je činilo 29% ukupnog broja poljoprivrednika.

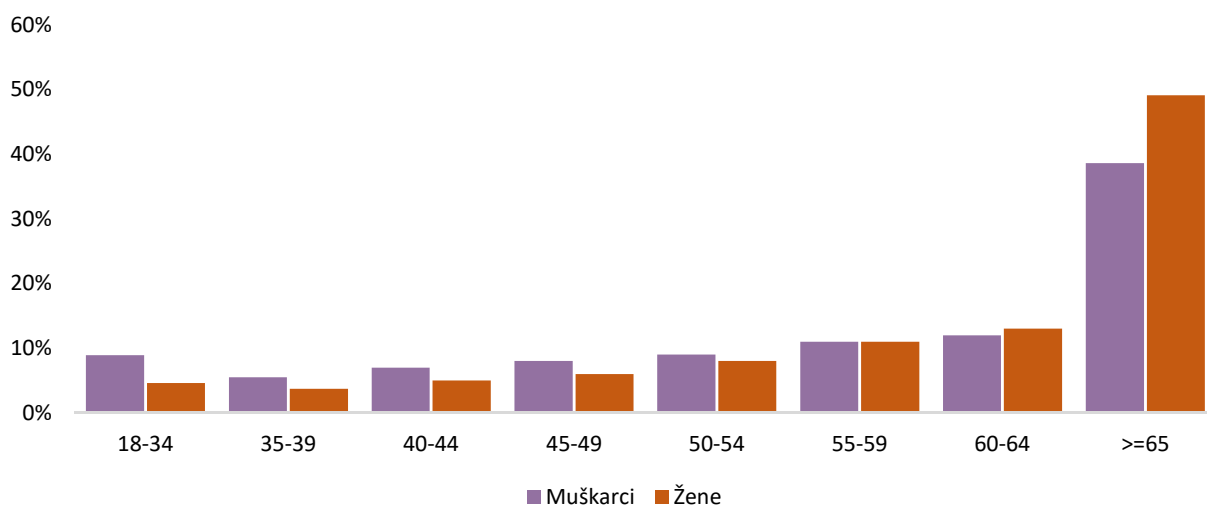
²⁶² Samoopskrbno poljoprivredno gospodarstvo (SOPG) je fizička osoba poljoprivrednik/ca koja se za osobne potrebe bavi poljoprivredom u okviru korištenja prirodnih bogatstava zemlje i prodajom, odnosno zamjenom od tih djelatnosti dobivenih proizvoda u neprerađenom stanju i kojoj obavljanje gospodarske djelatnosti poljoprivrede nije glavna djelatnost, odnosno zanimanje poljoprivrednik nije glavno ili jedino zanimanje, a temelji se na korištenju vlastitih i/ili unajmljenih proizvodnih resursa te na radu, znanju i vještinama članova kućanstva i ekonomska veličina gospodarstva je manja ili jednaka od kunske protuvrijednosti izražene u stranjoj valuti od 3000 eura (Zakon o poljoprivredi, Narodne novine, br. 118/18, 42/20 i 52/21).

odgovornih osoba. Najmanje žena kao odgovornih osoba nalazi se u zadrugama - svega 19,2% te u obrtima 20,3%.²⁶³

Razvrstano prema županijama, podaci Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju pokazuju da iznadprosječni broj poljoprivrednica u svim organizacijskim oblicima poljoprivrednih gospodarstava, kao i u prethodnom izvještajnom razdoblju, imaju županije sjeverne²⁶⁴ i središnje²⁶⁵ Hrvatske te riječko Primorje²⁶⁶, a u ovom izvještajnom razdoblju po broju poljoprivrednica se ističe i Međimurska županija.

Promatrano prema dobi nositeljica OPG-ova i SOPG-ova, gotovo identično kao u prethodnom izvještajnom razdoblju, **gotovo polovica (49,1%) žena nositeljica starija je od 65 godina**²⁶⁷, dok ih je svega 8,3% mlađe od 39 godina, a za razliku od 14,5% muškaraca u dobnoj skupini do 39 godina među svim muškarcima. Kako raste životna dob tako se povećava udio žena nositeljica OPG-ova i SOPG-ova, a istovremeno **kako raste dob tako se smanjuje razina obrazovanja** tih nositeljica²⁶⁸. Ovo ukazuje na nužnost cjeloživotnog obrazovanja u ruralnim područjima i važnost savjetodavnih usluga za poljoprivrednike/ce. Istovremeno, starenje stanovništva u ruralnom području te veći udio žena među starijom populacijom ukazuje na nužnost odgovarajućih socijalnih usluga za starije žene koje eventualno samostalno i bez zainteresiranih nasljednika/ca vode poljoprivredna gospodarstva.

Grafikon: Nositelji/ce OPG-ova i SOPG-ova prema spolu i dobi u Republici Hrvatskoj (2023.)

²⁶³ Navedeni pokazatelji gotovo su identični kao i **2021. godine**, kada je udio žena u organizacijskom obliku SOPG-a iznosio 31%, OPG-a 30%, u trgovačkim društvima 27%, u obrtima 20% te u zadrugama 18% te **2022. godine**, kada je udio žena u organizacijskom obliku SOPG-a iznosio 31%, OPG-a 29%, trgovačkim društva 27%, u obrtima 20% te u zadrugama 18%.

²⁶⁴ Varaždinska županija, Krapinsko-zagorska županija, Koprivničko-križevačka županija i Bjelovarsko-bilogorska županija.

²⁶⁵ Karlovačka županija, Zagrebačka županija, Sisačko-moslavačka županija i Grad Zagreb.

²⁶⁶ Ličko-senjska županija i Primorsko-goranska županija.

²⁶⁷ 38,6% svih muškaraca poljoprivrednika je starije od 65 godina što znači da su muškarci poljoprivrednici prosječno mlađi od žena poljoprivrednica.

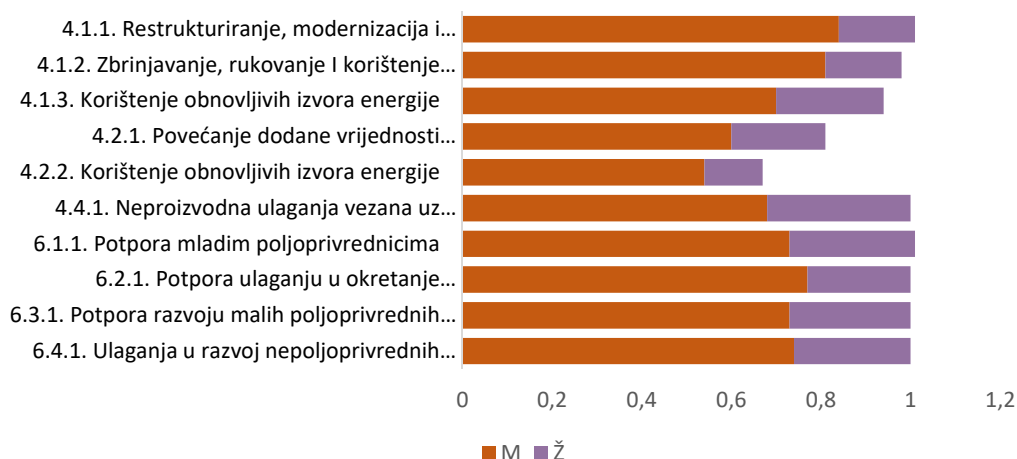
²⁶⁸ U najstarijoj dobnoj skupini podaci o obrazovanju nisu dostupni za 40,2% nositeljica poljoprivrednih gospodarstava, a njih 29,9% ima završeno najviše osnovnu školu.

Gledajući samo dobnu skupinu od 18 do 39 godina, koja obuhvaća mlade poljoprivrednike ²⁶⁹, uočavamo podzastupljenost žena kao nositeljica poljoprivrednih gospodarstava - mlađe žene čine **18,1%** svih mladih nositelja/ica OPG-ova i SOPG-ova pri čemu njih 27,6% ima visokoškolsko obrazovanje, dok visokoškolsko obrazovanje ima samo 13,5% muškaraca od njihova ukupnog broja u ovoj dobnoj skupini.

Istovremeno, 27,6% ugovorenih potpora za tip operacije 6.1.1. *Potpoma mladim poljoprivrednicima* dodijeljeno je poljoprivrednim gospodarstvima čije su nositeljice ili odgovorne osobe žene. Ovi podaci ukazuju na značajan potencijal koji imaju mlade žene za pokretanje poljoprivrednih aktivnosti te jačanje poljoprivrednih gospodarstava te je stoga važno prilikom dizajniranja potpora za mlade poljoprivrednike/ce i početnike/ce voditi računa o rodnoj dimenziji potpora, a kako bi se povećale mogućnosti mladih žena za bavljenje poljoprivredom te iskoristio njihov puni potencijal.

Prema podacima Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, poljoprivredna gospodarstva čije su nositeljice ili odgovorne osobe žene (poljoprivrednice), su u sklopu mjere 4 „Ulaganja u fizičku imovinu“ i mjere 6 „Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja“²⁷⁰ Programa ruralnog razvoja RH za razdoblje 2014.–2020. ukupno ugovorile 413 projekata u iznosu od 23.910.759,96 eura, a što čini 25,6% svih ugovorenih iznosa projekata u okviru te dvije mjere.²⁷¹

Grafikon: Ugovoreni projekti iz mjere 4 „Ulaganja u fizičku imovinu“ i mjere 6 „Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja“ Programa ruralnog razvoja RH za razdoblje 2014 - 2020., prema spolu

²⁶⁹ Sukladno Uredbi (EU) br. 1307/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 17.12.2013., mladi poljoprivrednici su definirani kao fizičke osobe koje prvi put osnivaju poljoprivredno gospodarstvo kao upravitelji poljoprivrednog gospodarstva ili koje su već bile osnovale takvo poljoprivredno gospodarstvo u razdoblju od pet godina prije podnošenja prvog zahtjeva u okviru programa osnovnih plaćanja ili programa jedinstvenih plaćanja po površini te koje nisu starije od 40 godina u godini podnošenja zahtjeva.

²⁷⁰ Više na poveznici www.ruralnirazvoj.hr.

²⁷¹ Navedeno predstavlja pad u ukupnom broju projekata ugovorenih od strane žena poljoprivrednica u okviru mjere 4 i mjere 6 u odnosu na 2022., kada je ugovoren 621 projekt, no udio projekata ugovorenih od strane žena poljoprivrednica nešto je veći (2022. iznosio je 25%).

Uz navedeno, u okviru mjere 7 „*Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima*“, tipa operacije 7.4.1. „*Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu*“, ugovoreno je ukupno 60 projekata²⁷² što poticajno djeluje na zapošljavanje žena u ruralnim područjima te na bolje mogućnosti usklađivanja poslovnog i obiteljskog života.²⁷³

8.1.1. Zaključno razmatranje i preporuke

Iako su aktivno uključene u rad gospodarstava, očuvanje obitelji te kulturnih tradicija u ruralnim područjima, **svega 29%** žena u RH su nositeljice poljoprivrednih gospodarstava, pri čemu su izložene višoj stopi rizika od siromaštva i nezaposlenosti, a društvena i socijalna infrastruktura nužna za dostojanstven život i usklađivanje poslovnog i obiteljskog života još uvijek im nije u potpunosti dostupna.

I u ovom izvještajnom razdoblju najviše visokoobrazovanih žena nositeljica poljoprivrednih gospodarstava (obiteljskih gospodarstava i samoopskrbnih poljoprivrednih gospodarstava) nalazi se u mlađim dobnim skupinama, a mlade poljoprivrednice su bile uspješne u prijavi na mjere ruralnog razvoja za mlade. Međutim, podaci o dobnoj strukturi žena nositeljica poljoprivrednih gospodarstava pokazuju kako je gotovo polovica žena nositeljica starija od 65 godina te nižeg stupnja obrazovanja, što upućuje na nužnost socijalnih usluga za starije žene, ali i nužnost cjeloživotnog obrazovanja i važnost savjetodavnih usluga za sve poljoprivrednike/ce.

Pravobraniteljica smatra iznimno važnim u idućem razdoblju provesti i aktivnosti MP koje su usmjerene na financiranje istraživanja o ženama i rodnoj ravnopravnosti u ruralnim područjima, kao i provoditi kontinuirane aktivnosti edukacije žena vezano uz poduzetništvo u poljoprivrednom sektoru, a što je sukladno ranijim višekratno upućivanim preporukama Pravobraniteljice.

S obzirom na to da je od provedbe studije koja se bavila položajem žena na ruralnim područjima u RH prošlo više od jedanaest godina, Pravobraniteljica ukazuje kako je nužno potrebno provesti **nove studije i istraživanja** kako bi se utvrdile trenutne okolnosti te donijele **odgovarajuće mjere i strateški dokumenti** za ovu posebno osjetljivu društvenu skupinu.

²⁷² Tijekom 2021. godine ugovoreno je 198 projekata u okviru mjere 7, dok je 88 projekata ugovoreno 2022.

²⁷³ Riječ je o aktivnostima vezanim uz financiranje aktivnosti izgradnje, rekonstrukcije i opremanja građevine za ostvarivanje organizirane njege, odgoja, obrazovanja i zaštite djece do polaska u osnovnu školu (dječji vrtić, rekonstrukcija i opremanje prostora za izvođenje programa predškole u osnovnoj školi te rekonstrukcija i opremanje prostora za igraonicu pri knjižnici, zdravstvenoj, socijalnoj, kulturnoj i sportskoj ustanovi, udruzi te drugoj pravnoj osobi u kojima se provode kraći programi odgojno-obrazovnog rada s djecom rane i predškolske dobi).

Imajući u vidu navedeno, Pravobraniteljica ponavlja sljedeće **preporuke**:

- (1) Provesti cjelovito istraživanje o položaju i potrebama žena u ruralnim područjima te o utjecaju žena na razvoj ruralnih područja s uključenom analizom poljoprivrednog sektora iz rodne perspektive.
- (2) Prioritetno donositi posebne mjere koje bi se na sveobuhvatan način odnosile na položaj žena u ruralnim područjima te osigurati dosljednu provedbu načela ravnopravnosti spolova u okviru *Strateškog plana Zajedničke poljoprivredne politike RH 2023.-2027. te Strategije poljoprivrede do 2030.*
- (3) Izraditi rodnu analizu provedbe mjera poticanja poljoprivrede te donositi posebne mjere za poticanje poduzetništva žena u poljoprivredi, ribarstvu i šumarstvu na razini županija.
- (4) Nastaviti s provedbom edukacija o osnivanju i razvoju poljoprivrednih gospodarstava te razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima te uključiti informiranje poljoprivrednica o zadružnom poslovanju i mogućnostima udruživanja u proizvođačke organizacije.
- (5) Osigurati sustavnu podršku ženama u pripremi projekata za financiranje iz europskih fondova namijenjenih ribarstvu i poljoprivredi od strane potpornih poduzetničkih institucija te o istome voditi rodno razvrstanu statistiku.
- (6) Daljnje sustavno osnaživati žene u ruralnim područjima, a posebice mlade žene, budući da one predstavljaju značajan društveni i gospodarski potencijal razvoja ruralnih područja i to primarno kroz povećanje mogućnosti za cjeloživotno obrazovanje, dostupnost financijskih sredstava za pokretanje poslovanja u poljoprivrednom i nepoljoprivrednom sektoru i nastavak jačanja usluga za usklađivanje profesionalnog i privatnog života u ruralnim područjima.
- (7) Osigurati kontinuiranu skrb za žene starije životne dobi koje žive u samačkim domaćinstvima i pritom imaju poljoprivredna gospodarstva, uz pružanje podrške njihovom uključivanju u aktivnosti u lokalnoj zajednici.

8.2. ŽENE S INVALIDITETOM

Imajući u vidu da su žene i djevojke s invaliditetom, sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom²⁷⁴ posebno osjetljiva skupina izložena riziku višestruke diskriminacije, a što prepoznaje i *Strategija Vijeća Europe za osobe s invaliditetom 2017. – 2023.*²⁷⁵, Pravobraniteljica je nastavila pratiti njihov položaj u Republici Hrvatskoj, a posebno vezano uz tržište rada, rodno utemeljenog nasilja, položaja u zatvorskom sustavu i reproduktivnog zdravlja. Što se tiče problema s kojima se žene i djevojke s invaliditetom najčešće susreću u životu i na koje se najčešće pritužuju, prednjače pritužbe i traženje informacija iz područja socijalne zaštite, prava iz radnog odnosa (npr. neosiguravanje razumne prilagodbe vezano za invaliditet i dr.), zapošljavanja (ostvarivanje prednosti

²⁷⁴ Članak 6. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 6/07).

²⁷⁵ Strategija govori o perspektivi ravnopravnosti spolova navodeći kako se žene i djevojke s invaliditetom često suočavaju s dodatnim preprekama i većim razinama diskriminacije u svojem pristupu ljudskim pravima i aktivnostima u usporedbi s muškarcima. Također, Strategija govori i o višestrukoj diskriminaciji koja prijete brojnim osobama s invaliditetom zbog njihovih specifičnih situacija ili na određenim temeljima (između ostaloga, i temeljem spola).

prilikom zapošljavanja, pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju i dr.), općenitog savjetovanja o pravima iz više područja, na pritužbe i upite vezano za područje pristupačnosti i mobilnosti (npr. arhitektonske prepreke, ostvarivanje prava na znak pristupačnosti i dr.), pritužbama i upitima iz mirovinskog osiguranja (npr. savjetovanja radi odbijanja prava na invalidsku mirovinu, informacije o mogućnostima ostvarivanja prava na obiteljsku mirovinu, prava na doplatu za dijete i dr.) te zdravstva.²⁷⁶

Važno je naglasiti kako je trenutno na snazi *Odluka o donošenju Nacionalnog plana izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine (Nacionalni plan) i Akcijski plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2024. godine (Akcijski plan)*. U Akcijskom planu detaljnije su razrađene mjere iz Nacionalnog plana, te se na žene s invaliditetom direktno odnose **2 mjere**: (1) mjera „Edukacija i promicanje aktivne implementacije UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom s ciljem zaštite i promicanja prava osoba s invaliditetom“, u okviru posebnog cilja „Poboljšanje pristupačnosti sadržaja javnog života te jačanje sigurnosti u kriznim situacijama“, u svrhu informiranja i senzibiliziranja javnosti o mogućnostima uključivanja osoba s invaliditetom, s posebnim naglaskom na djevojčice i žene s invaliditetom. (2) u okviru posebnog cilja „Deinstitucionalizacija i prevencija institucionalizacije osoba s invaliditetom“ planirana je mjera „Osnaživanje pružatelja podrške osobama s invaliditetom u zajednici“ u kojoj se navodi da je osobama s invaliditetom potrebno osigurati pristupačne informacije o spolnim i reproduktivnim pravima. Pravobraniteljica će u narednom periodu nastaviti pratiti provedbu ovih mjera.²⁷⁷

Analiza relevantnih podataka za 2023., pokazuje da u Republici Hrvatskoj živi ukupno **625.152 osoba s invaliditetom** od čega **274.227 žena (44%)** i **350.925 muškaraca (56%)** iz čega proizlazi da su razlike minorne naspram 2022.²⁷⁸ **Najveći broj žena s invaliditetom živi** u Gradu Zagrebu, zatim Splitsko-dalmatinskoj županiji, Zagrebačkoj županiji, Osječko-baranjskoj, Primorsko-goranskoj i Varaždinskoj županiji (dakle, istim redoslijedom kao i u 2022.)²⁷⁹.

U evidenciji HZZ-a, na dan 31.12.2023., registrirano je **ukupno 114.982 nezaposlenih osoba** od čega su **11.297 osobe s invaliditetom** što iznosi **9,8%** od ukupne populacije nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciji HZZ-a.²⁸⁰ Gledajući spolnu strukturu **nezaposlenih osoba s invaliditetom**,

²⁷⁶ Podaci Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

²⁷⁷ U travnju 2023. je tek izrađeno Izvješće o provedbi Nacionalnog plana izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. – 2027. godine, za 2022. godinu.

<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Dokumenti/Izvjescja%20o%20NP/Izveje%20C5%A1%C4%87e%20o%20provedbi%20Nacionalnog%20plana%20izjedna%20C4%8Davanja%20omogu%20C4%87nosti%20za%20OSI.pdf>

²⁷⁸ U 2022., evidentirano je da u Republici Hrvatskoj živi ukupno 636.965 osoba s invaliditetom od čega 277.274 žena (43,54%) i 359.691 muškaraca (56,46%).

²⁷⁹ U **Gradu Zagrebu** je ukupno 111.209 osoba s invaliditetom od čega **55.341 žena (49%)**, zatim, u **Splitsko-dalmatinskoj županiji** je ukupno 72.677 osoba s invaliditetom od čega **31.952 žena (43%)**, u **Zagrebačkoj županiji** je ukupno **43.040** osoba s invaliditetom od čega **19.398 žena (45%)**, u **Osječko – baranjskoj županiji** je ukupno **42.946** osoba s invaliditetom od čega **18.291 žena (42%)**, u **Primorsko-goranskoj županiji** je ukupno **32.623** osoba s invaliditetom od čega **15.949 žena (48%)** i u **Varaždinskoj županiji** je ukupno 25.234 osoba s invaliditetom od čega **12.215 žena (48%)**.

²⁸⁰ U 2022. - je bilo ukupno 117.816 nezaposlenih osoba od čega 7.196 osoba s invaliditetom (6,1% od ukupne populacije nezaposlenih).

u evidenciji HZZ-a prevladavaju muškarci (5.732 ili 50,7%), dok **kod ukupne populacije** svih prijavljenih nezaposlenih osoba u evidenciji HZZ-a prevladavaju žene 66.395 odnosno (57,47%).

Prema podacima HZZ-a, a temeljem *Očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom*, zabilježeni su podaci za **17.376 osoba s invaliditetom** koje zadovoljavaju kriterije Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom²⁸¹ te je među njima **48% žena**.²⁸² Proizlazi kako su se žene s invaliditetom najviše zapošljavale na poslovima čistačice (193), administrativne službenice (136) i pomoćne kuharice (135).²⁸³

Ukupan broj korisnika/ca s invaliditetom koji su **koristili mjere aktivne politike zapošljavanja** je 1.634 što je u odnosu na 2022. smanjenje za 4,3% kada je mjere aktivne politike zapošljavanja koristilo 1.708 osoba s invaliditetom. Od ukupnog broja osoba s invaliditetom uključenih u mjere u 2023., bilo je 967 muškaraca (59,2%) i 667 žena (40,8%). Od 1.1.2023., u mjere je novouključena 1.121 osoba s invaliditetom – 650 muškaraca (58%) i 471 žena (42%) što je povećanje za 18,9% u odnosu na 2022., kada su bile novouključene 943 osobe s invaliditetom. Osobe s invaliditetom uključene u mjere čine udio od 3% u ukupnom broju uključenih u mjere aktivne politike zapošljavanja (37.226 osoba).

S tim u vezi, također je značajno ukazati na podatke Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (MROSP), a vezano za njihove mjere i aktivnosti koje su poduzete s ciljem unaprjeđenja položaja žena s invaliditetom u RH. Naime, (2023.) u provedbi je u nadležnosti MROSP bilo ukupno 108 projekata sufinanciranih iz Europskog socijalnog fonda ukupne vrijednosti 27.102.074,27 eura koji su kao pripadnike ciljnih skupina uključivali osobe s invaliditetom. Navedeni projekti obuhvatili su **2.380 osoba s invaliditetom pri čemu je broj žena s invaliditetom iznosio 1.177 (49%), a muškaraca s invaliditetom 1.203 (51%)**. Što se tiče projekata koji su financirani iz nacionalnih sredstava, a koji se odnose na žene s invaliditetom, u provedbi je u nadležnosti MROSP bilo ukupno 294 projekta financiranih iz nacionalnih sredstava ukupne vrijednosti 22.888.824,25 eura koji su kao pripadnike ciljnih skupina uključivali osobe s invaliditetom. Navedeni projekti obuhvatili su **24.719 osoba s invaliditetom pri čemu je broj žena s invaliditetom iznosio 14.906 (60%), a broj muškaraca s invaliditetom 9.813 (40%)**.

Također, a u vezi s dostavljenim podacima MROSP, značajno je istaknuti i podatke o broju žena s invaliditetom koje su (2023.) ostvarivale prava iz sustava socijalne skrbi, a prema Zakonu o socijalnoj skrbi.²⁸⁴ Naime, u informacijskom sustavu socijalne skrbi je evidentirano 436.080 priznatih naknada i odobrenih usluga socijalne skrbi, od čega je njih 215.902 priznato ženama.²⁸⁵ Broj osoba s invaliditetom kojima su priznata gore navedena prava se može iskazati isključivo za one naknade i usluge za koje je oštećenje zdravlja zakonom propisan uvjet za priznavanje navedenog prava ili usluge. S tim u vezi, ukupan broj korisnika/ca doplatka za pomoć i njegu je 92.438 od čega je 50.991

²⁸¹ Narodne novine, br. 75/18.

²⁸² U 2022. - je bilo ukupno 16.722 osoba s invaliditetom od čega 46% žena.

²⁸³ Podaci HZZ koje je Pravobraniteljica zaprimila od Pravobraniteljstva za osobe s invaliditetom.

²⁸⁴ Narodne novine 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23.

²⁸⁵ Prema dopisu MROSP, navedeno predstavlja broj priznatih prava, a ne osoba s obzirom da jednoj osobi tijekom godine može biti priznato jedno pravo u više navrata i jednoj osobi može istovremeno biti priznato više različitih prava i odobriti više različitih usluga.

žena (55% u ukupnom udjelu).²⁸⁶ Nadalje, ukupan broj korisnika/ca osobne invalidnine je 54.119 od čega je žena 26.457 (48% u ukupnom udjelu).²⁸⁷

Tabela: Osobe s invaliditetom uključene u mjere aktivne politike zapošljavanja u 2023., prema vrsti intervencije i spolu

Intervencija	Aktivni		Novouključeni		Ukupni	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Javni radovi	63	42	215	115	278	157
Obrazovanje	29	25	114	112	143	137
Očuvanje radnih mjesta	11	3	2	1	13	4
Osposobljavanje na radnom mjestu	12	10	61	55	73	65
Potpore	147	83	182	136	329	219
Potpore pripravnništvo	2	2	3	/	5	2
Potpore pripravnništvo u javnim službama	6	6	4	11	10	17
Samozapošljavanje	34	16	23	12	57	28
Stalni sezonac	9	7	35	19	44	26
Usavršavanje	4	2	11	10	15	12
Ukupno	317	196	650	471	967	667

Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom isplaćivao je (2023.) poticaje za zapošljavanje osoba s invaliditetom za niz različitih namjena, a njih je koristilo **938 poslodavaca** za zapošljavanje **3.074 osobe s invaliditetom** (1.607 muškaraca – 52% i 1.467 žena – 48%)²⁸⁸, a isplaćeno je ukupno 23.998.203,84 eura za zapošljavanje osoba s invaliditetom i u vezi sa zapošljavanjem osoba s invaliditetom (stručno osoblje). Također, Centri za profesionalnu

²⁸⁶ Pravo na doplatka za pomoć i njegu ostvarivalo je 49.450 žena s invaliditetom od ukupno 89.652 korisnika doplatka za pomoć i njegu što predstavlja **udio od 55% žena s invaliditetom u ukupnom broju korisnika/ca** navedenog prava, a u **2023. je udio žena isto 55% u ukupnom broju korisnika/ca**.

²⁸⁷ U studenom 2022. bilo je 21.784 žena s invaliditetom koje su ostvarivale pravo na osobnu invalidninu od ukupno 44.860 korisnika osobne invalidnine što predstavlja udio od **48 % žena s invaliditetom u ukupnom broju korisnika/ca** navedenog prava.

²⁸⁸ Razvidno je kako je tijekom 2022. i 2023., došlo do povećanja broja poslodavaca koji koriste poticaje naspram 2021. (u 2022. je poticaje koristilo 788 poslodavaca za zapošljavanje 2.603 osoba s invaliditetom – 54% muškaraca i 46% žena, a u 2021. je poticaje koristilo 630 poslodavaca za zapošljavanje 2.155 osoba s invaliditetom – 53% muškaraca i 47% žena).

rehabilitaciju proveli su **ukupno 1.429 usluga profesionalne rehabilitacije**, a od tog broja se 665 usluga odnosilo na žene s invaliditetom (46%), a 764 usluga na muškarce s invaliditetom (54%).²⁸⁹

Nadalje, HZZ navodi kako je u regionalne centre upućena 181 osoba s invaliditetom, a utrošena financijska sredstva za troškove puta, smještaja i prehrane tih osoba iznosila je ukupno 5.083,69 eura.²⁹⁰ Od strane centara za profesionalnu rehabilitaciju povratno je zaprimljeno 144 nalaza i mišljenja te se u daljnje usluge profesionalne rehabilitacije uključila 41 osoba – 22 muškarca i 19 žena. Pored uobičajenih konzultacija i savjetovanja od strane savjetnika za zapošljavanje, dodatno su 452 osobe s invaliditetom uključene u usluge profesionalnog usmjeravanja (individualno profesionalno informiranje i savjetovanje i grupno profesionalno informiranje, psihologijsko testiranje i radionice) od strane savjetnika specijaliziranih za profesionalnu rehabilitaciju i razvoj karijere.

Prema podacima MUP-a, zabilježen je porast rodno uvjetovanog nasilja posebno u kaznenoj sferi, te su općenito gledano sve osobe s invaliditetom, a posebice žene s invaliditetom, u povećanom riziku od obiteljskog nasilja, a posebno se postavlja **pitanje tamnih brojki** kada je u pitanju obiteljsko nasilje nad ženama s invaliditetom s obzirom na činjenicu njihove značajnije ekonomske i druge ovisnosti o obitelji. S tim u vezi, od izuzetne je važnosti osiguravanje pravovremene i adekvatne zaštite i pomoći ženama s invaliditetom koje su izložene obiteljskom nasilju.

Prema zabilježenom stanju i evidencijama vezano za počinjenje **prekršaja** nasilja u obitelji počinjenog na štetu osoba s invaliditetom, evidentirano je ukupno 98 osoba od kojih je 53 žene i 45 muškaraca.²⁹¹ Vezano za broj žrtava – osoba s invaliditetom, na čiju štetu su u razdoblju od 1.1.2023. do 31.12.2023. počinjena kaznena djela s elementima nasilja, iz podataka MUP-a proizlazi kako je bilo 117 žena s invaliditetom žrtava (57%) i 86 muškaraca s invaliditetom žrtava (43%).

29. studenog 2023. - Na problematiku rodno utemeljenog nasilja Pravobraniteljica je posebno ukazala sudjelujući na **konferenciji o učinku projekta Novi početak**, s podizanjem svijesti javnosti o pravima žena žrtava nasilja i žrtava nasilja u obitelji, održanoj u Tuhelju. Nositelj projekta, financiranog u okviru Europskog socijalnog fonda, je Krapinsko-zagorska županija, a partneri su Dom za žrtve nasilja u obitelji Novi početak i Hrvatski zavod za socijalni rad - Područni ured Krapina. Tom prilikom, Pravobraniteljica je govorila o iskustvima institucije Pravobraniteljice kao neovisnog tijela u monitoriranju postupanja različitih sustava u slučajevima nasilja u obitelji na nacionalnoj razini, pri primjeni Zakona o ravnopravnosti spolova i drugih povezanih propisa; sustavima koji se

²⁸⁹ Centri za profesionalnu rehabilitaciju su u 2022. proveli ukupno 1.117 usluga profesionalne rehabilitacije, a od tog broja se 528 usluga odnosilo na žene s invaliditetom (47%), a 589 usluga na muškarce s invaliditetom (53%), a u 2021. su proveli ukupno 906 usluga profesionalne rehabilitacije od čega 405 (45%) za žene s invaliditetom, a 501 (55%) za muškarce s invaliditetom.

²⁹⁰ Nezaposlene osobe s invaliditetom naručuju se na usluge profesionalne rehabilitacije koje provode centri za profesionalnu rehabilitaciju (Zagreb, Split, Rijeka, Osijek).

²⁹¹ U 2022. - evidentirano 135 žrtava s invaliditetom od kojih 74 žene i 61 muškarac.

ističu u dobroj internoj koordinaciji djelovanja, ali i u međusektorskoj suradnji prilikom postupanja u cilju zaštite žrtve obiteljskog nasilja; kapacitetima skloništa za žrtve u Republici Hrvatskoj te nužnim promjenama u smislu izgradnje onih odgovarajućih; modalitetima rada s počiniteljima nasilja u Hrvatskoj i ocjeni pravobraniteljice da li se navedenom pitanju pristupa sustavno ili ovisno o pojedinoj županiji kao i podacima kojima raspolaže Pravobraniteljica o žrtvama nasilja koje su dodatno viktimizirane zbog pripadnosti posebno ranjivim skupinama, kao što su osobe s invaliditetom.

12. prosinca 2023. - Pravobraniteljica je također sudjelovala na okruglom stolu povodom **Međunarodnog dana ljudskih prava i završetka kampanje – 16 dana aktivizma protiv rodno utemeljenog nasilja, Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH.** Cilj održavanja okruglog stola bio je senzibilizirati javnost o velikoj pojavnosti i potrebi sprječavanja nasilja nad ženama i djevojkama, a posebice nad ženama i djevojkama s invaliditetom. Također, ukazano je na činjenicu da su žene i djevojke s invaliditetom u riziku od višestruke diskriminacije (kao žene i kao osobe s invaliditetom) odnosno da pripadaju vulnerabilnijoj skupini. Nadalje, ukazano je na značaj međuinstitucionalne suradnje kao i na važnost da se o ovim temama više govori u javnosti te da se, općenito, osobama s invaliditetom osigura veća vidljivost.

Nadalje, **Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (MROSP)** je od pružatelja usluga smještaja za žrtve nasilja u obitelji putem upitnika zatražilo samoprocjenu pristupačnosti objekata skloništa. Šest pružatelja (6) usluge odgovorili su da su objekti potpuno pristupačni, odnosno da nemaju prepreka unutar skloništa, pristupačan je ulaz u sklonište i sanitarni čvor. Jedanaest pružatelja (11) usluge procijenilo je objekte djelomično pristupačnim budući da zadovoljavaju neke od elemenata pristupačnosti, dok je sedam pružatelja (7) usluge objekte procijenilo potpuno nepristupačnim za osobe s invaliditetom. U odnosu na prethodnu godinu, vidljiv je pomak u osiguravanju pristupačnosti skloništa osobama s invaliditetom²⁹² budući da su tijekom 2023. pojedina skloništa izvršila adaptaciju prostora na način da je osigurana smještajna jedinica prilagođena osobama s invaliditetom ili je sklonište preseljeno u novi objekt prilagođen potrebama osoba s invaliditetom.²⁹³

Prema dostavljenim podacima **Ministarstva pravosuđa i uprave (MPU)**, proizlazi da, prema podacima kojima raspolažu, udio osoba s invaliditetom u cjelokupnoj zatvorskoj populaciji iznosi 1,46% tijekom 2023. Također, proizlazi kako se unutar zatvorskog sustava nalazilo 14.433 osobe lišene slobode od čega se na izvršavanju kazne zatvora nalazilo 5.006 muškaraca i 253 žene. Broj muškaraca s invaliditetom lišenih slobode iznosi 211 osoba od čega je 110 zatvorenika, 84 istražnih zatvorenika i 17 kažnjenika, dok broj žena s invaliditetom iznosi 8, od čega su 2 zatvorenice, 5

²⁹² Tijekom 2022. 4 objekta bila su potpuno pristupačna, 9 objekata djelomično pristupačno, a 11 objekata potpuno nepristupačno.

²⁹³ U RH na području svih županija djeluje ukupno 25 skloništa za žrtve nasilja sa ukupnim kapacitetom 373 raspoloživih mjesta. MROSP navodi kako prati popunjenost smještajnih kapaciteta svih skloništa u RH na dvotjednoj razini te podaci pokazuju popunjenost smještajnih kapaciteta do najviše 67%. Prema posljednjim podacima, od dana 15.1.2024., **popunjenost kapaciteta iznosi 61%** pa slijedom navedenoga, MROSP navodi kako zasada nema potrebe za širenjem mreže skloništa za žrtve nasilja.

istražnih zatvorenica i 1 kažnjenica.²⁹⁴ Nema zabilježenih slučajeva poroda žena s invaliditetom za vrijeme izdržavanja kazne tijekom 2023.

U odnosu na **spolna i reproduktivna prava žena s invaliditetom** od izuzetne važnosti je pitanje pristupačnosti i dostupnosti zdravstvenih usluga te ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu.²⁹⁵ S tim u vezi, pažnju treba posvetiti opremljenosti zdravstvenih ustanova ginekološkim stolovima prilagođenim ženama s invaliditetom uzevši u obzir njihovu teritorijalnu rasprostranjenost i pristupačnost, posebice u manjim i ruralnim sredinama, kao i općenito arhitektonskoj (ne)pristupačnosti zdravstvenih ustanova.

Naime, prema dostavljenim podacima, ukupan broj roditelja u RH iznosio je 32.597²⁹⁶, a od čega **1.730 roditelja ima status osobe s invaliditetom**²⁹⁷ (udio od 5,3% u ukupnoj populaciji roditelja u odnosu na 4,9% u 2022.). Najveći udio roditelja s invaliditetom je u dobnoj skupini od 20-24 godine (32,5%). Što se tiče broja roditelja prema županiji prebivališta, najveći udio roditelja s invaliditetom ima Međimurska županija (15,8%), a najmanji Istarska županija (2,1%).

2. svibnja 2023. - U vezi s gore navedenim, Pravobraniteljica je sudjelovala na predstavljanju istraživanja i publikacije na temu „**Seksualnost i osobe s invaliditetom**“ koje je organizirala Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Cilj toga predstavljanja bio je ukazati da se u javnosti rijetko govori o seksualnosti osoba s invaliditetom kao jednom od temeljnih ljudskih prava, te da postoje negativni stavovi u društvu o seksualnosti osoba s invaliditetom koji u konačnici rezultiraju diskriminacijom i činjenicom da osobe s invaliditetom nemaju mogućnost ostvarivanja seksualnih prava. Također, naglasak je stavljen na potrebu sveobuhvatne edukacije sustava, posebice onih koji dolaze u neposredni doticaj s osobama s invaliditetom. U kontekstu predstavljenih rezultata istraživanja, Pravobraniteljica je istaknula kako se problematika u vezi sa seksualnošću odražava i na žene s invaliditetom koje još uvijek u dovoljnoj mjeri ne ostvaruju svoja reproduktivna prava što se, posljedično, odražava i na ostvarivanje roditeljstva, te je ukazala da ženama s invaliditetom treba omogućiti veću vidljivost u javnom i medijskom prostoru.

8.2.1. Zaključno razmatranje i preporuke

Žene s invaliditetom u riziku su višestruke diskriminacije, a što utječe na sve aspekte njihova života. Rodni stereotipi i predrasude isprepleteni s predrasudama spram osoba s invaliditetom, posebice u pogledu njihovih znanja i vještina, mogu dugoročno utjecati na smanjene mogućnosti ekonomske neovisnosti žena s invaliditetom, kao i nemogućnost ostvarivanja samostalnog života. Politike zapošljavanja osoba s invaliditetom stoga moraju biti rodno osjetljive, odnosno voditi računa o

²⁹⁴ MPU napominje kako se radi o podacima za koje se ne vode službene evidencije, već se podaci prikupljaju temeljem neposrednih saznanja. Također, kod velikog broja spomenutih zatvorenika/ca nije provedeno vještačenje kako bi se utvrdio stupanj invaliditeta ili zatvorski sustav ne raspolaže tim podacima. U navedene podatke uključene su osobe koje imaju uglavnom oštećenja lokomotornog sustava, oštećenja sluha, više vrsta oštećenja te je manji dio sa intelektualnim i mentalnim oštećenjima.

²⁹⁵ **Pravobraniteljica je provela (2022.) istraživanje** pod nazivom „*Analiza dostupnosti primarne i sekundarne ginekološke zaštite, s naglaskom na pristupačnost zdravstvenih usluga u području reproduktivnih prava za žene s invaliditetom*“. Pravobraniteljica je istraživanje provodila u odnosu na domove zdravlja i opće bolnice. Rezultati predmetnog izvješća su detaljno izloženi u Izvješću Pravobraniteljice za 2022.

²⁹⁶ U 2022. je bilo ukupno 34.358 roditelja, a u 2023. imamo smanjenje broja roditelja za 5,12% u odnosu na 2022.

²⁹⁷ U 2022. je bilo 1.696 roditelja s invaliditetom, a u 2023. je 1.730 roditelja s invaliditetom.

ravnomjernom uključivanju muškaraca i žena kako bi oni imali jednake šanse na tržištu rada, a uz nužnost daljnjeg povećanja uključivanja osoba s invaliditetom u svijet rada radi stjecanja ekonomske neovisnosti.

Značajan problem za žene s invaliditetom predstavlja nasilje u obitelji s obzirom na to da su iste posebno ovisne o partneru i drugim članovima obitelji te ukoliko nisu ekonomski neovisne otežano im je prijavljivanje nasilja i napuštanje nasilne okoline. U tom smislu je važan rad SOIH - SOS telefona za žene s invaliditetom žrtve nasilja koji pruža usluge savjetovanja, informiranja i psihosocijalne podrške ženama s invaliditetom, a potreban je i dodatni angažman na prilagodbi postojećih domova i skloništa za žrtve nasilja u obitelji pri čemu je posebno potrebno nove kapacitete planirati na način da su u mogućnosti pružiti usluge ženama s invaliditetom.

Iako se i tijekom 2023., nastavio pozitivan trend povećanja broja žena s invaliditetom koje su rodile, ipak se i dalje radi o relativno malom udjelu u ukupnom broju roditelja te je pozitivno uvrštavanje mjere kroz koju su planirane edukacije stručnih radnika, skrbnika, roditelja i osoba s invaliditetom o spolnim, reproduktivnim i roditeljskim pravima osoba s invaliditetom u Akcijski plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2024. Svakako je potrebno nastaviti s provedbom svih mjera usmjerenih na poboljšanje položaja žena s invaliditetom i njihovu zaštitu.

Nastavno na navedeno, Pravobraniteljica daje sljedeće **preporuke**:

- (1) Osigurati veću prisutnost žena s invaliditetom u javnom i medijskom prostoru te u procesima odlučivanja radi povećanja vidljivosti njihovih potreba.
- (2) Provoditi sveobuhvatne edukacije institucija, organizacija civilnoga društva i zdravstvenih djelatnika/ca o svim pitanjima značajnima za položaj žena s invaliditetom, a posebice vezano uz zaštitu od nasilja u obitelji, ostvarivanje reproduktivnih i zdravstvenih prava te obrazovanje i zapošljavanje.
- (3) Osigurati rodno osjetljiv i uključiv pristup prilikom kreiranja javnih politika za osobe s invaliditetom te prilikom pružanja svih oblika pomoći, podrške i provedbe aktivnosti za žene s invaliditetom, a posebno prilikom izgradnje infrastrukture i pružanja usluga vezano uz zaštitu od nasilja u obitelji.
- (4) Razraditi mehanizme edukacije i zaštite osoba s invaliditetom iznad 65 godina, a posebno žena s invaliditetom iznad 65 godina, kao posebno vulnerabilne skupine osoba.
- (5) Prikupljati rodno segregirane podatke pri izvještavanju o pokazateljima u Nacionalnom planu izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. – 2027. i Akcijskom planu izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. – 2024., a sukladno čl.17. ZRS-a.

8.3. PRIPADNICE NACIONALNIH MANJINA

8.3.1. Novi nacionalni strateški dokument

Pravobraniteljica je sudjelovala u radu radne skupine za izradu *Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027., za razdoblje 2023.-2025.* Navedeni dokument usvojen je krajem izvještajne godine i objavljen na mrežnim stranicama Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (ULJPPNM)²⁹⁸. Pravobraniteljica je pozdravila niz uvrštenih aktivnosti koje su u skladu s njezinim preporukama i prijedlozima, a koje bi trebale pridonijeti unaprjeđenju položaja Romkinja: aktivnost „Zdravlje prije svega“ (usmjerena na unaprjeđenje reproduktivnog zdravlja Romkinja), „Povećanje informiranosti o rodno utemeljenom nasilju“, „Pružanje besplatne pravne pomoći pripadnicima osjetljivih društvenih skupina“, „Izrada preporuka za smanjivanje ranog napuštanja školovanja radi maloljetničkih brakova i maloljetničkih trudnoća“. Pravobraniteljica je također pozdravila aktivnosti usmjerene na poticanje veće participacije Romkinja i Roma u područjima obrazovanja te zapošljavanja i rada.

Prijedlog Pravobraniteljice koji se odnosio na potrebu vođenja statističkih podataka po spolu sukladno čl.17.st.1. Zakona o ravnopravnosti spolova nije usvojen, unatoč tome što je to Pravobraniteljica isticala kao važan pokazatelj o rodnoj dimenziji položaja pripadnica i pripadnika romske nacionalne manjine te su nadležna tijela i osobe afirmativno reagirale na prijedloge Pravobraniteljice²⁹⁹. Pravobraniteljica je na navedeno još jednom skrenula pažnju u okviru e-savjetovanja³⁰⁰, na što je predlagatelj dokumenta istaknuo da prijedlog Pravobraniteljice nije prihvaćen iz razloga što zbog tehničkih ograničenja prikupljanja podataka tj. njihova unosa putem web-sučelja www.npur.hr, trenutno nije moguće sve podatke voditi po spolu.

8.3.2. Aktivnosti Pravobraniteljice u izvještajnoj godini

27. veljače 2023. - Pravobraniteljica je sudjelovala na **radionici „Equality bodies contributing to National Roma Strategic Frameworks“** u organizaciji EQUINET-a, posvećenoj ulozi tijela za ravnopravnost u izradi nacionalnih strateških okvira za uključivanje romske manjine. Na radionici je predstavljeno *Izvešće Europske komisije o procjeni nacionalnih strateških okvira država članica za Rome*³⁰¹, u kojem je među ostalim posebno istaknut pozitivan primjer Republike Hrvatske kao zemlje koja je svoje nacionalne strateške ciljeve uskladila s ciljevima na razini EU.

5. travnja 2023. - Pravobraniteljica je sudjelovala na središnjoj svečanosti **obilježavanja Svjetskog dana Roma** u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, u organizaciji Saveza Roma u Republici Hrvatskoj „KALI SARA“ i Ureda saborskog zastupnika Veljka Kajtazija.

²⁹⁸ Poveznica: <https://ljudskaprava.gov.hr/UserDocsImages//NPUR%202021-2027//AP%20NPUR%202023-2025.pdf>

²⁹⁹ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/770>

³⁰⁰ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/1021>

³⁰¹ „Assessment report of the Member States’ national Roma strategic frameworks“ (2023.) https://commission.europa.eu/publications/assessment-report-member-states-national-roma-strategic-frameworks-full-package_en

Pravobraniteljici Višnji Ljubičić uručeno je priznanje za rad i zalaganje za ravnopravnost spolova te unaprjeđenje prava Romkinja.³⁰²

Fotografija 8.: Pravobraniteljica na središnjoj svečanosti obilježavanja Svjetskog dana Roma, Priznanje za rad i zalaganje za ravnopravnost spolova te unaprjeđenje prava Romkinja, Zagreb, 5. travnja 2023.

11. srpnja 2023. - Pravobraniteljica se odazvala na poziv Saveza Roma u Republici Hrvatskoj „KALI SARA“ i sudjelovala u procesu prikupljanja podataka za potrebe **istraživanja o romskoj nacionalnoj manjini u Hrvatskoj**, koji se provodi u okviru europskog projekta „REGARD - REmembering Genocide Against Roma Discrimination“, a u sklopu programa Europske komisije „Građani, jednakost, prava i vrijednosti“ (CERV).³⁰³

7. studenog 2023. - Pravobraniteljica je sudjelovala na **Završnoj konferenciji projekta „Obrazovane Romkinje, osnažene romske zajednice“**³⁰⁴. Na panelu 1 „*Položaj mladih Romkinja u hrvatskom društvu kroz prizmu višestruke diskriminacije*“, pravobraniteljica Višnja Ljubičić pozdravila je provedbu projekta, koji je usmjeren na ono na čemu je prijeko potrebno raditi - na osnaživanje mladih žena i promjenu ustaljenih običajnih obrazaca još uvijek široko rasprostranjenih i prihvaćenih u romskim zajednicama u kojima je patrijarhalnost i dalje izrazito naglašena i dominantna.

7.-8. studenog 2023. - Pravobraniteljica je sudjelovala na dvodnevnom *on-line okruglom stolu o ravnopravnosti Roma/kinja „Round Table with Media Regulators“*, organiziranom u okviru

³⁰² Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/950>

³⁰³ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/1024>

³⁰⁴ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/1087>

zajedničkog programa Europske unije i Vijeća Europe EQUIROM. Središnja tema okruglog stola bila je problematiziranje uloge medija za kreiranje općedruštvene percepcije prema romskoj manjini u kontekstu njenog položaja u zemljama Europe i odgovornosti medija za poticanje ili suzbijanje govora mržnje, te u kontekstu prepreka za integraciju Roma u društvene tokove. Jedan od problema na koji je ukazano su maloljetnički običajni brakovi, koji znaju biti sklopljeni u vrlo ranim godinama života (od 12 godina nadalje).

29. prosinca 2023. - Nastavno na zahtjev Pravobraniteljice, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH (ULJPPNM) dostavio je izvješće o aktivnostima provedenima u 2023. godini u svrhu unaprjeđenja položaja žena pripadnica nacionalnih manjina. Većina aktivnosti odnosi se općenito na pripadnike nacionalnih manjina neovisno o spolu, dok od aktivnosti koje se izravno tiču položaja žena pripadnica nacionalnih manjina, treba istaknuti sudjelovanje ULJPPNM-a u izradi *nacrta Preporuke Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama o jednakosti žena i djevojaka Romkinja i Putnika*.

Pravobraniteljica je uključena u edukacije romske populacije vezano za maloljetničke trudnoće i rane brakove, te u predmetu (PRS-02-02/22-03) prati postupanje Pučke pravobraniteljice prema jednoj osnovnoj školi vezano za slučaj nekoliko učenica romske nacionalne manjine koje su prekinule školovanje nakon navršene 15. godine starosti, a uslijed maloljetničkih trudnoća i sklapanja braka.

Tijekom 2023., Pravobraniteljica je pratila dokumente i istraživanja koji su usvojeni/doneseni na međunarodnoj razini, a odnose na dječje i prisilne brakove, LGBTI+ osoba romske populacije, segregaciju romske djece u obrazovnom sustavu i dr.

Slijedom UN-ove Rezolucije 41/8³⁰⁵ i Rezolucije 75/167³⁰⁶, Ured visokog povjerenika UN-a za ljudska prava (OHCHR) je u **tematskom izvješću A/HRC/50/44 o dječjim, ranim i prisilnim brakovima**³⁰⁷ još jednom takve brakove označio štetnom praksom te državama članicama uputio niz preporuka.

Vijeće Europe usvojilo je **Preporuku CM/Rec(2023)4 o uključivanju romske mladeži**³⁰⁸ kojom državama članicama ukazuje na problem interseksionalne diskriminacije žena i LGBTI+ osoba romske manjine te poziva na osiguravanje dostupnosti informacija o seksualnim i reproduktivnim pravima, zdravstvenim pregledima i cijepljenju, posebno za romske djevojke i žene.

³⁰⁵ Resolution 41/8 on consequences of child, early and forced marriage <https://digitallibrary.un.org/record/3832174?ln=en&v=pdf>

³⁰⁶ Resolution 75/167 on child, early and forced marriage - <https://digitallibrary.un.org/record/3896027?ln=en&v=pdf>

³⁰⁷ Progress, gaps and challenges in addressing child, early and forced marriage - Thematic Report (OHCHR) <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc5044-progress-gaps-and-challenges-addressing-child-early-and-forced>

³⁰⁸ Recommendation CM/Rec(2023)4 of the Committee of Ministers to member States on Roma youth participation - <https://www.coe.int/en/web/youth/-/roma-youth-participation-recommendation-adopted-by-the-committee-of-ministers>

Europski parlament usvojio je **Rezoluciju o segregaciji i diskriminaciji romske djece u obrazovnom sustavu (2023/2840(RSP))**³⁰⁹ kojom poziva države članice da podrže obrazovanje romskih žena i djevojčica, s posebnim naglaskom na važnost znanosti, tehnologije, inženjerstva i matematike (STEM) te na rješavanje problema stope napuštanja školovanja; ističe da je potrebno ispraviti problem rodne neravnopravnosti i osigurati da romske djevojčice ne budu izostavljene iz bilo kakvih politika uključivanja (čl.6.).

Europski parlament je u publikaciji *Understanding EU action on Roma inclusion*³¹⁰ podsjetio da, prema rezultatima recentnog istraživanja na razini EU (FRA), Romkinje znatno rjeđe obavljaju neki oblik plaćenog rada (28% Romkinja, 59% Roma), te je znatno manje mladih Romkinja uključeno u područja zapošljavanja, obrazovanja i stručnog usavršavanja (69% mladih Romkinja, 44% mladih Roma). Također, Romkinje žive u prosjeku 11 godina kraće od žena u općoj populaciji, dok Romi žive 9.1 godina kraće od muškaraca u općoj populaciji.

8.3.3. Zaključno razmatranje i preporuke

Romkinje su izložene povećanom riziku od višestruke diskriminacije - osim što mogu biti žrtve diskriminacije temeljem etničke pripadnosti i socijalnog statusa, diskriminacija temeljem spola je također prisutna u različitim oblicima. Pitanja kojima je potrebno pridati posebnu pažnju su obiteljsko nasilje, trgovanje ljudima, prisilno prosjačenje te maloljetno zasnivanje obitelji i običajnih brakova, koji znaju biti dogovoreni, odnosno prisilni. Romkinje su na taj način u velikom broju slučajeva osuđene na siromaštvo i besperspektivnost, te na ekonomsku ovisnost o muškarcima u obitelji. Loši ekonomski uvjeti u uskoj su vezi s niskim stupnjem obrazovanja, niskim socijalnim statusom, visokom stopom nezaposlenosti, te također s niskom razinom informiranosti. U takvim okolnostima Romkinje teško postižu optimalnu razinu emancipacije te su zbog toga vjerojatno najugroženija skupina u hrvatskom društvu. Među pripadnicima romske nacionalne manjine još uvijek ne postoji dovoljna razina osviještenosti o pravu na život bez nasilja te seksualnim i reproduktivnim pravima i zdravlju, ali i drugim pitanjima poput izazova u područjima obrazovanja te zapošljavanja i rada. Mladim Romkinjama često nedostaje podrška za prevladavanje negativnih okolinskih utjecaja te nemaju osigurane ravnopravne uvjete za pristup obrazovanju, koje je ključno za izlazak iz siromaštva i uključivanje u područje zapošljavanja i rada.

Pravobraniteljica **preporučuje:**

- (1) Poticati veće uključivanje Romkinja u odgojno-obrazovni sustav na svim razinama, a posebice u sustav srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja.
- (2) Raditi na unaprjeđenju reproduktivnog zdravlja i pristupa zdravstvenoj zaštiti žena, uz naglasak na prevenciji i suzbijanju maloljetničkih trudnoća i ranih brakova.

³⁰⁹ Poveznica: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0342_HR.html

³¹⁰ Poveznica: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2021\)690629](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2021)690629)

8.4. PROSTITUCIJA

I tijekom ovog izvještajnog razdoblja Pravobraniteljica je iznosila svoje stajalište prema kojem se **zalaže za švedski model kriminalizacije kupaca usluga te dekriminalizacije osoba u prostituciji** odnosno osoba koje pružaju spolne usluge, a s obzirom na to da je prostitucija jedan od najgrubljih i najtežih oblika eksploatacije i to uglavnom žena. Pravobraniteljica je sudjelovala i na određenim aktivnostima iz ovog područja u kojima je iznosila svoje stajalište, od kojih se izdvajaju sljedeće.

25. siječnja 2023. - Pravobraniteljica je sudjelovala na **radionici održanoj u sklopu projekta „Regulacija prostitucije u Hrvatskoj“**, koji je provodio Institut društvenih znanosti Ivo Pilar uz financijsku potporu Hrvatske zaklade za znanost.³¹¹ Pravobraniteljica je naglasila potrebu šire javne i stručne rasprave, promjene trenutnog zakonodavnog okvira kojim se regulira prostitucija (prvenstveno Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira) te važnost osvještavanja rodne dimenzije prostitucije i detabuizacije ove teme, kako u široj javnosti tako i među donositeljima javnih politika.

22. ožujka 2023. - Pravobraniteljica je dala **izjavu Jutarnjem listu** istaknuvši kako prostitucija predstavlja kompleksan društveni problem koji se kroz povijest prvenstveno razmatrao kao pitanje morala, javnog reda i mira, dok se posljednjih desetljeća sve više prepoznaje kao rodni fenomen. Naglasila je da na međunarodnoj razini postoji suglasnost da se osobe koje prodaju spolne usluge ni na koji način ne bi trebale kažnjavati. Unatoč takvim međunarodnim standardima, u RH se osobe u prostituciji i dalje prekršajno sankcioniraju, dok se kupci tih usluga ne sankcioniraju, već mogu jedino kazneno odgovarati u pojedinim zakonom predviđenim slučajevima.

Travanj 2023. - Pravobraniteljica se uključila u **javno savjetovanje o prijedlogu Zakona o izmjenama Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira**, s konačnim prijedlogom zakona istaknuvši kako bi Prijedlog izmjena trebao ići u smjeru opće dekriminalizacije osoba u prostituciji (odnosno osoba koje pružaju spolne usluge) uz dosljedno sankcioniranje kupaca tih usluga. Naime, i sam predlagatelj zakonskih izmjena je naveo kako je broj evidentiranih prekršaja „odavanja prostituciji“ u posljednjih pet godina gotovo neznatan, kao i da samo mali broj država članica EU kažnjava osobe koje se odaju prostituciji te zbog istih razloga ne predlaže povećanje sankcije za spomenuti prekršaj.³¹² Primjedbe Pravobraniteljice su bile primljene na znanje.

³¹¹ Na radionici su sudjelovali Pučka pravobraniteljica, te predstavnici/e relevantnih ministarstava, drugih državnih tijela i udruga. Navedena radionica jedna je od završnih aktivnosti spomenutog projekta, a cilj radionice bio je navedene stručnjake/inje, koji/e su sudjelovali/e u provedbi projekta tijekom 2020. godine, upoznati s rezultatima projekta te izraditi smjernice za izradu i provedbu javnih politika o prostituciji, a temeljem diskusije o rezultatima projekta.

³¹² Pravobraniteljica je istaknula da se Prijedlogom nastoje uskladiti prekršajnepravne sankcije s realnostima vremena i općim prilikama, a s obzirom na značajno izmijenjene okolnosti u smislu državnog, društvenog, gospodarskog, socijalnog i drugog uređenja u odnosu na vremensko razdoblje kada je Zakon donesen. Prijedlogom se, između ostalog, predlaže izmjena sankcija za prekršaje propisane važećim Zakonom, izuzev za pet prekršaja za koje se izmjena sankcija ne predlaže, a među kojima je i prekršaj iz članka 12. važećeg Zakona („odavanje prostituciji“). Kao razlog za izostavljanje spomenutog prekršaja navodi se kako je u posljednjih pet godina evidentiran izrazito mali broj tog prekršaja (66), kao i da je usporednim prikazom propisane kazne i obilježja djela u RH s kaznama i obilježjima djela u drugim državama članicama EU utvrđeno da se još samo u malom broju država kažnjavaju osobe koje se odaju prostituciji. Ujedno se navodi kako je analizom svih prekršaja izostavljenih iz zakonskih izmjena, pa tako i analizom prekršaja „odavanje prostituciji“, utvrđeno kako isti zauzimaju mali udio u broju ukupno evidentiranih prekršaja iz Zakona te ne utječu u većoj mjeri na stanje javnog reda i mira.

5. srpnja 2023. - Pravobraniteljica je održala **sastanak s predstavnicama Centra za žene žrtve rata - ROSA** na kojem se raspravljalo o pitanjima vezanim uz tematiku prostitucije, postojećem pravnom okviru i relevantnim statističkim podacima, a razmijenjena su i iskustva u dosadašnjem radu iz ovog područja te je dogovorena daljnja suradnja.

15. rujna 2023. - Pravobraniteljica je kao jedna od članica **sudjelovala i u radu Međuresorne radne skupine** (oformljene pri MUP-u)³¹³ u cilju izrade nacrtu prijedloga novog zakona koji regulira prekršaje iz područja javnog reda i mira te se zalagala za švedski model kriminalizacije kupaca usluga i dekriminalizacije osoba u prostituciji odnosno osoba koje pružaju spolne usluge. Pritom je Pravobraniteljica imala u vidu i novu *Rezoluciju Europskog parlamenta od 14. rujna 2023. o reguliranju prostitucije u EU-u: prekogranične posljedice i utjecaj na rodnu ravnopravnost i prava žena (2022/2139(INI))*, u kojoj se ukazuje na rodnu specifičnost prostitucije „budući da veliku većinu osoba u prostituciji čine žene i djevojčice, a kupci seksualnih usluga uglavnom su muškarci“.³¹⁴

19. listopada 2023. – Pravobraniteljica je, kao jedna od izlagačica, sudjelovala na **stručnom konzultacijskom sastanku**³¹⁵ u organizaciji Centra za žene žrtve rata - ROSA, na temu „*Prostitucija: utjecaj na prava žena i ravnopravnost spolova*“, održanom u cilju razmjene iskustava i prakse koje se odnose na problematiku žrtava prostitucije i trgovanja ženama u svrhu seksualnog iskorištavanja. Pravobraniteljica je održala izlaganje pod nazivom „*Prostitucija kao rodni fenomen - preporuke Pravobraniteljice*“, u kojem je iznijela relevantne statističke podatke koji ukazuju na rodnu dimenziju prostitucije istaknuvši kako se kontinuirano zalaže za švedski model odnosno model jednakosti u kojem se sankcioniraju kupci spolnih usluga. Osvrnula se i na postojeći zakonodavni okvir iz 1977. godine, kao i na potrebu donošenja novog zakona istaknuvši posebice kako je Hrvatska, uz Rumunjsku, trenutno jedina država članica EU koja sankcionira osobe u prostituciji.

Prostitucija je u Hrvatskoj zakonski regulirana Zakonom o prekršajima protiv javnog reda i mira (ZPJM)³¹⁶ te KZ-om³¹⁷. Sukladno ZPJM, prekršajno se kažnjavaju osobe koje se „odaju

³¹³ Prema navodima MUP-a, Međuresorna radna skupina izradila je sveobuhvatnu analizu postojećeg Zakona te su utvrđeni nedostaci/neusklađenosti postojećeg Zakona s izazovima vremena u kojima se Zakon donosi, odnosno s potrebama struke i prakse te promjenama drugih, u međuvremenu donesenih zakona, ali i s usporedivim zakonima članica EU. S obzirom na kompleksnost tema koje bi budući zakon trebao uređivati, ali i nastojanja da se donese uistinu kvalitetan zakon te veliki broj članova/ica Međuresorne radne skupine, MUP je mišljenja da bi se **prijedlog novog zakona mogao očekivati u drugoj polovici 2024. godine.**

³¹⁴ U Rezoluciji se navodi kako se „*prima na znanje činjenicu da određeni broj zemalja na različite načine prihvaća i provodi nordijski model / model jednakosti; podržava glavni rodno specifičan cilj tog modela kojim se nastoji smanjiti potražnja i njegov dodatni cilj postizanja rodne ravnopravnosti, uključujući promjenu paradigme; ističe pozitivne učinke tog modela na prava osoba, posebno žena, u prostituciji...*“ te kako bi „*države članice pri provedbi nordijskog modela / modela jednakosti trebale iskoristiti najbolje prakse koje se primjenjuju u drugim državama članicama*“. Također se ističe da je „*dekriminalizacija osoba u prostituciji najučinkovitiji način da te osobe steknu povjerenje prema tijelima kaznenog progona i drugim službama za pružanje pomoći*“. Iako je uređenje prostitucije i dalje u nadležnosti država članica, osobe u prostituciji moraju moći uživati prava utvrđena Poveljom EU-a o temeljnim pravima. U odnosu na nordijski model, ističe se da je „*nakon uvođenja nordijskog modela u Švedskoj došlo do znatne i pozitivne promjene stajališta dječaka i muškaraca, odnosno žene u prostituciji manje se smatraju objektima kojima se zadovoljava požuda muškaraca, već prije žrtvama iskorištavanja, što muškarce odvraća od kupnje seksualnih usluga*“. S tim u vezi, spomenuta Rezolucija navodi kako „*prostitucija sve više prelazi u virtualni prostor, bez obzira na važeće propise: budući da se to ne odnosi samo na postupak vrbovanja i inicijacije, već i na način provedbe same seksualne radnje; budući da prostitucija u virtualnom prostoru ima iste štetne učinke na žene koje se bave prostitucijom kao i u stvarnom životu*“.

³¹⁵ Na navedenom sastanku raspravljalo se i o **terminologiji** koja se koristi u *Rezoluciji Europskog parlamenta od 14. rujna 2023. o reguliranju prostitucije u EU-u* te je na inicijativu Centra za žene žrtve rata - ROSA naknadno objavljen **ispravak prijevoda** Rezolucije na hrvatski jezik na način da je dotadašnji prijevod „*žene koje se bave prostitucijom*“ službeno ispravljen i sada glasi: „*žene u prostituciji*“, dok je prijevod „*seksualni rad*“ ispravljen te sada glasi: „*prostitucija*“.

³¹⁶ Narodne novine br. 5/90, 30/90, 47/90, 29/94 i 114/22, 47/23.

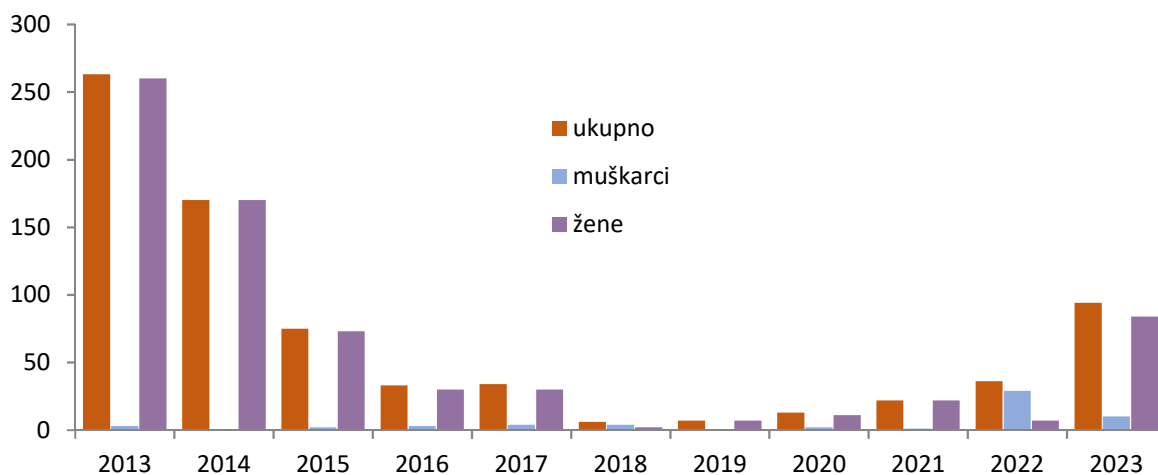
³¹⁷ Narodne novine br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23.

prostituciji“ (čl.12.)³¹⁸ te osobe koje dopuste da se u njihovim prostorijama vrši bludničenje ili koje omogućavaju ili pomažu vršenju prostitucije (čl.7.)³¹⁹. Pored toga, osobi koja počinj prekršaj iz čl. 12. ZPJRM-a mogu se izreći dvije zaštitne mjere - obavezno liječenje od AIDS-a i spolnih bolesti te udaljenje iz općine u kojoj je prekršaj počinjen (čl.34. i čl.36. ZPJRM). Kupci usluga se, dakle, prekršajno ne kažnjavaju, već jedino mogu kazneno odgovarati i to u slučajevima iz čl.157.st.2. KZ-a.

Prema podacima MUP-a, u 2023. godini su za prekršaj iz čl.12. ZPJRM („odavanje prostituciji“) evidentirana 94 počinitelj/ica, od čega **84 žene (89%)** i 10 muškaraca (11%). Kao i prethodnih godina, **žene natpolovičnom većinom dominiraju među počiniteljima/icama prekršaja „odavanje prostituciji“**. Usporedbom podataka sa 2022., kada je bilo zabilježeno 36 počinitelja/ica, vidljivo je kako je **u 2023. došlo do značajnog povećanja broja počinitelja prekršaja odavanja prostituciji**, čime je značajnije nastavljen trend rasta započet 2020. godine. U odnosu na čl.7. ZPJRM, tijekom 2023. niti jedna osoba nije bila prijavljena kao počinitelj/ica.

Prema navodima MUP-a, komparativni prikaz broja prekršaja za desetogodišnje razdoblje za čl.12. ZPJRM („odavanje prostituciji“) pokazuje nedosljednost. Naime, nakon relativnog pada broja prekršaja od 2014. do 2018., od 2020. do 2023. se bilježi konstantan porast broja počinjenih prekršaja.

Grafikon: Broj evidentiranih prekršaja iz čl.12. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira te spolna struktura počinitelja/ica

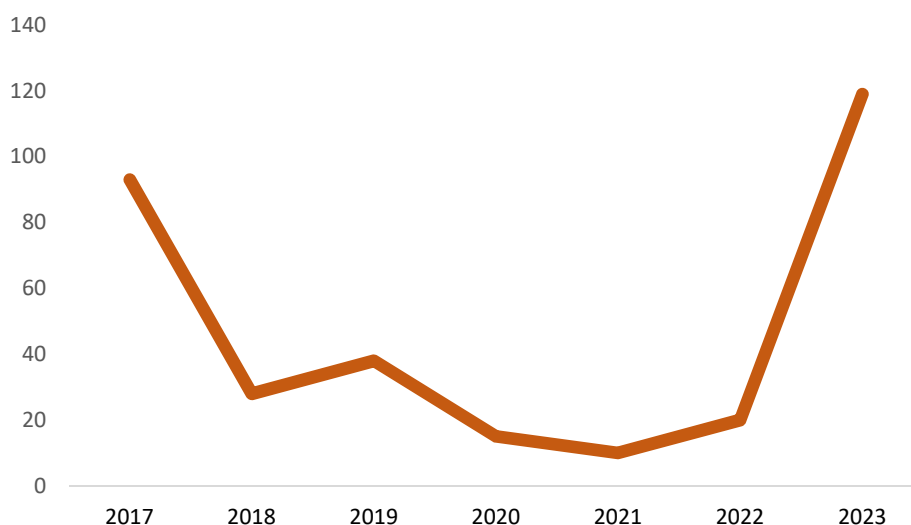

³¹⁸ Članak 12. Zakona propisuje: „Tko se odaje prostituciji, kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od 20,00 do 100,00 eura ili kaznom zatvora do 30 dana.“

³¹⁹ Članak 7. Zakona propisuje: „Tko dopušta da se u njegovim prostorijama vrši bludničenje ili tko omogućuje ili na drugi način pomaže vršenju prostitucije, kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od 300,00 do 2000,00 eura ili kaznom zatvora do 30 dana.“

Pored prekršajno pravne regulative, prostitucija je kriminalizirana člankom 157. KZ-a³²⁰. Prema podacima MUP-a, prijavljeno je ukupno **119 kaznenih djela prostitucije** iz čl.157. KZ-a. U odnosu na prijavljenih 20 kaznenih djela prostitucije u 2022., evidentan je **značajno višestruki porast** broja prijavljenih kaznenih djela³²¹, što pokazuje *nastavak trenda porasta* prijavljivanja navedenog kaznenog djela započetog u 2021. godini.³²²

Grafikon: Ukupan broj prijavljenih djela iz članka 157. Kaznenog zakona

Shodno porastu broja prijavljenih kaznenih djela prostitucije, raste i broj oštećenih osoba te broj počinitelja/ica djela vezanih uz prostituciju. Tako je **oštećenih osoba u 2023. bilo ukupno 114** (za razliku od 2022. kada ih je bilo 18, što predstavlja značajniji višestruki porast), a počinitelja/ica je bilo 23 (14 žena i 9 muškaraca, dok ih je u 2022. bilo ukupno 8). Gledajući prema spolu, u 2023. su, kao i svih prethodnih godina, **sve oštećene osobe kaznenim djelom prostitucije bile isključivo**

³²⁰ Članak 157. KZ-a:

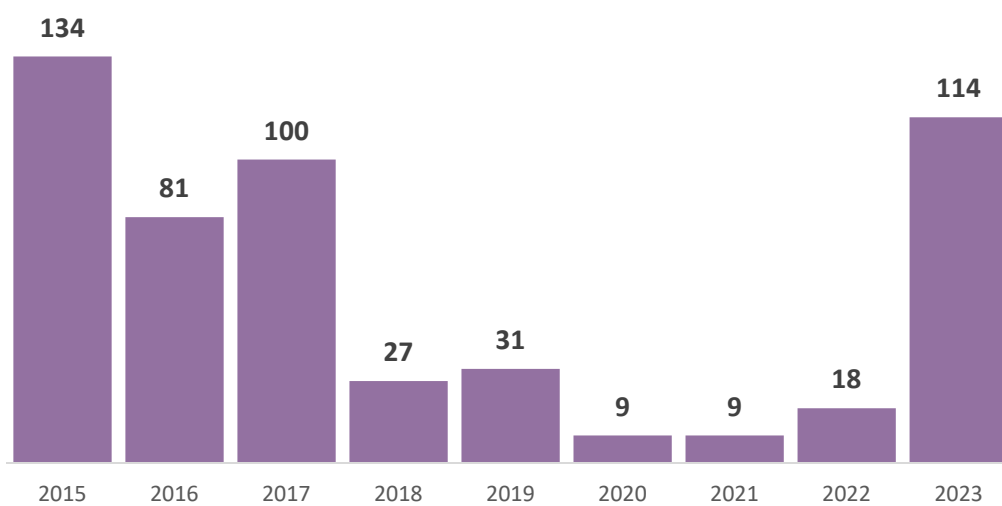
- (1) Tko radi zarade ili druge koristi drugu osobu namamljuje, vrbuje ili potiče na pružanje spolnih usluga ili organizira ili omogućiti drugoj osobi pružanje spolnih usluga, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.
- (2) Tko drugu osobu radi zarade silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti, prisili ili navede na pružanje spolnih usluga, ili tko koristi spolne usluge takve osobe uz naplatu, a znao je ili je morao i mogao znati za navedene okolnosti, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.
- (3) Tko putem sredstava javnog informiranja i drugih sličnih sredstava oglašava prostituciju druge osobe, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.
- (4) Bez utjecaja je na postojanje kaznenog djela iz ovoga članka okolnost je li osoba koju se namamljuje, vrbuje, potiče ili iskorištava za prostituciju na to pristala i je li se već time bavila.

³²¹ U odnosu na izložene podatke, MUP navodi kako je evidentno da je tijekom 2023. zabilježen značajan porast otkrivenosti kaznenih djela iz čl. 157. KZ-a. Interpretacija godišnjih statističkih podataka, u ovom slučaju za proteklu 2023. godinu, prema navodima MUP-a ide u smjeru detektiranja evidentnog povećanja broja prijavljenih kaznenih djela „Prostitucija“ iz čl.157. KZ-a, koje je posljedica **povećane otkrivačke djelatnosti policije u odnosu na ovu vrstu kriminaliteta.**

³²² Tijekom 2017. evidentirana su 93 kaznena djela prostitucije, u 2018. - 28, u 2019.- 38, u 2020. - 15, u 2021. - 10, u 2022. - 20.

žene. Međutim, za razliku od ranijih godina kada su žrtve bile najčešće žene mlađe životne dobi, tijekom 2023. **najveći broj žrtava** (njih 74, što čini udio od **65%** svih žrtva) je bio **u dobi od 50-60 godina života**, a zatim slijedi dobna skupina od 30-40 godina života (njih 19, što čini udio od 16,6%). Istodobno, u počinjenje kaznenog djela prostitucije su uključeni i muškarci i žene.

Grafikon: Ukupan broj žrtava (žena) oštećenih kaznenim djelom iz članka 157. Kaznenog zakona

Iz dosad iznesenih podataka proizlazi da su žene te koje u pravilu pružaju seksualne usluge i koje su žrtve kaznenog djela prostitucije, iz čega je razvidna **rodna dimenzija** prostitucije koju treba imati u vidu prilikom svih aktivnosti i mjera iz ovog područja.

8.4.1. Zaključno razmatranje i preporuke

Statistički podaci ukazuju kako je tijekom 2023. došlo do značajnog i višestrukog povećanja broja prijavljenih kaznenih djela prostitucije, broja počinitelja/ica kao i broja oštećenih osoba koje su *sve bile ženskog spola*. Značajniji porast je također zabilježen i kod broja počinitelja prekršaja odavanja prostituciji (sa 36 u 2022. na 94 u 2023., pri čemu su žene bile počiniteljice u 89% slučajeva). Prema navodima MUP-a, navedeno je posljedica povećane otkrivačke djelatnosti policije tijekom 2023. u odnosu na ovu vrstu kriminaliteta. Imajući u vidu kako svi statistički pokazatelji u izvještajnom razdoblju ukazuju na *značajnije i višestruke trendove porasta u ovom području*, pitanju reguliranja prostitucije potrebno je pristupiti na sveobuhvatan način, kako kroz izmjene zakonodavnog okvira, tako i kroz javne politike i strategije koje će uključivati rodnu dimenziju ovog problema.

Imajući u vidu glavne karakteristike i trendove u prostituciji te dominantan pristup prostituciji u RH, Pravobraniteljica daje sljedeće **preporuke**:

- (1) Potpuna dekriminalizacija osoba u prostituciji odnosno osoba koje prodaju spolne usluge i dosljedno sankcioniranje kupaca tih usluga, bez obzira na okolnosti u kojima je djelo počinjeno.
- (2) Što skorije donošenje novog zakona kojim će se regulirati prekršaji protiv javnog reda i mira, a u kojem zakonu će se implementirati *švedski model kriminalizacije kupaca usluga te dekriminalizacije osoba u prostituciji*.
- (3) Osvještavati rodnu dimenziju prostitucije donositeljima javnih politika, službenicima/ama policijskog i pravosudnog sustava, medijskim djelatnicima/ama te široj javnosti.
- (4) Donositi informirane i na dokazima utemeljene javne politike o prostituciji te razvijati politike i programe pomoći i podrške usmjerene izlasku iz prostitucije.
- (5) Suzbijati stigmatizaciju i marginalizaciju osoba koje se bave ili su se bavile prostitucijom te im osigurati ravnopravno sudjelovanje u svim područjima javnog i privatnog života.
- (6) Poticati sveobuhvatna znanstvena i stručna istraživanja o prostituciji iz rodne perspektive.

8.5. ŽRTVE TRGOVANJA LJUDIMA

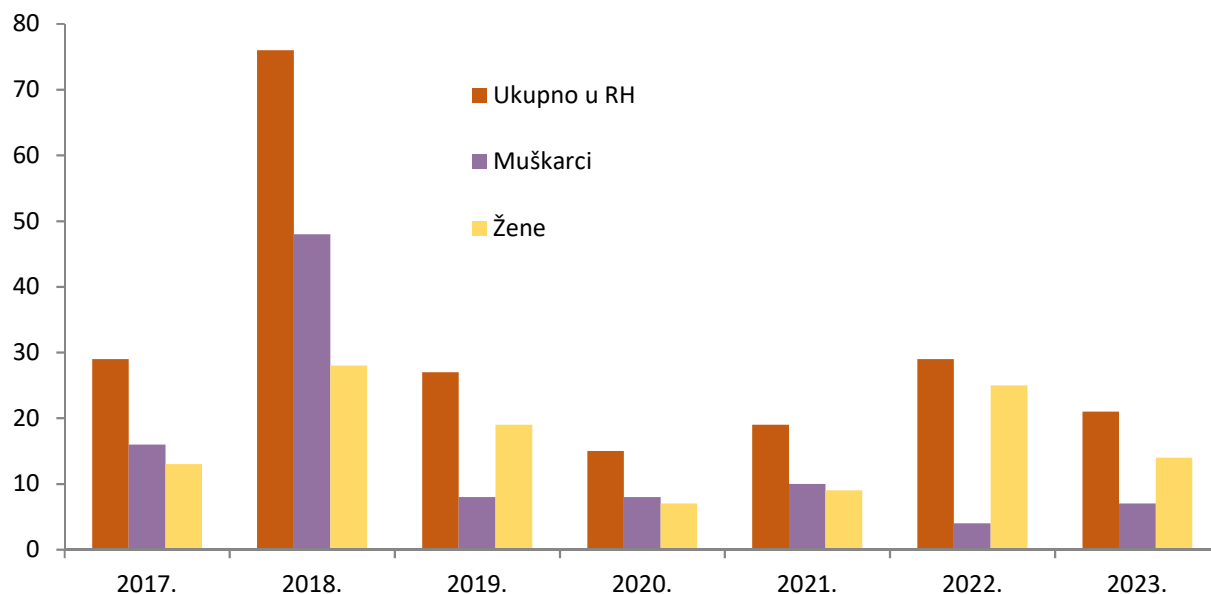
Imajući u vidu da je trgovanje ljudima³²³ jedan od najtežih oblika kršenja ljudskih prava i oblik diskriminacije žena³²⁴, radi čega je potrebno imati u vidu i *rodnu dimenziju* ovog problema, Pravobraniteljica je i tijekom ovog izvještajnog razdoblja nastavila aktivno pratiti predmetnu problematiku. Prema podacima MUP-a, na području Republike Hrvatske (2023.) identificirana je ukupno **21 žrtva** trgovanja ljudima, za razliku od prethodne godine (2022.) kada je bilo identificirano 29 žrtava trgovanja ljudima, a što predstavlja **pad od 27%**.

Podaci razvrstani po spolu pokazuju kako je od ukupno evidentirane 21 žrtve trgovanja ljudima, njih 7 bilo muškog spola, dok je **14 žrtava bilo ženskog spola (udio od 66,6%)**. Pravobraniteljica uočava kako se nastavio trend započeo 2022., prema kojem **većinu žrtava trgovanja ljudima ponovno čine žene**.

³²³ Trgovanje ljudima je kao kazneno djelo propisano u čl.106. Kaznenog zakona (Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/2021, 114/2022, 114/2023.). Također i Povelja o temeljnim pravima Europske unije u čl.5.toč.3. propisuje: „Zabranjeno je trgovanje ljudima.“

³²⁴ Republika Hrvatska je ratificirala (2007.) *Konvenciju Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima* čime je izrazila pristanak na ispunjavanje standarda suzbijanja trgovanja ljudima definiranih navedenom Konvencijom. Na razini Europske unije važan dokument predstavlja i *Direktiva 2011/36/EU o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava (5.4.2011.)* koja priznaje **posebnost trgovanja ljudima vezano za spol** te činjenicu da se ženama i muškarcima često trguje iz različitih razloga. Zbog toga, a sukladno Direktivi, mjere potpore i pomoći trebaju također uzimati u obzir spol, ako je to moguće.

Grafikon: Broj identificiranih žrtava trgovanja ljudima u periodu 2017. – 2023.

Gledano po starosnoj dobi, **polovina žrtava su bile maloljetne osobe** (njih ukupno 11), a zatim slijedi dobna skupina od 19-30 godina (ukupno 5 žrtava) te dobna skupina od 31-40 godina (ukupno 3 žrtve). Dakle, od ukupnog broja žrtava trgovanja ljudima, **76% čine djeca i mladi do 30 godina**.³²⁵ U odnosu na vrstu eksploatacije, **najčešći oblik čine eksploatacija radi činjenja protupravnih radnji (42%)** te spolna eksploatacija (34%), a zatim slijedi radna eksploatacija (20%), dok je u jednom slučaju zabilježena eksploatacija radi sklapanja nedozvoljenog/prisilnog braka.³²⁶

Pravobraniteljica uočava kako iz dostavljenih podataka proizlazi da *niti jedan muškarac nije bio spolno eksploatiran* (kao i tijekom 2022.) dok je **50% svih žrtava ženskog spola bilo spolno eksploatirano**. Žrtve muškog spola najčešće su bile eksploatirane radi činjenja protupravnih radnji (75%, za razliku od 2022. - kada je 75% svih žrtava muškog spola bilo radno eksploatirano), te radno eksploatirane (25%). Žrtve ženskog spola su, osim spolne eksploatacije (50%), bile eksploatirane radi činjenja protupravnih radnji (27%) te radno eksploatirane (16,6%).³²⁷ Dakle, navedeni podaci ukazuju kako su muškarci žrtve trgovanja ljudima bili najčešće eksploatirani radi činjenja protupravnih radnji dok su žene bile najčešće eksploatirane spolno.

³²⁵ Tijekom 2022. - čak 90% žrtava trgovanja ljudima su činila djeca i mladi do 30 godina, dok je u 2021. udio osoba do 30. godine života u ukupnom broju žrtava trgovanja ljudima iznosio 69%.

³²⁶ Pritom iz podataka MUP-a proizlazi da su **u šest slučajeva žrtve trgovanja ljudima bile istodobno eksploatirane na više načina**. Tako su dvije žrtve ženskog spola pokušane biti spolno eksploatirane, a također su oštećene kaznenim djelom iznude, jedna žrtva ženskog spola je bila spolno i radno eksploatirana, kao i radi činjenja protupravnih radnji krađa, jedna mlt. žrtva muškog spola bila je radno eksploatirana, kao i radi činjenja protupravnih radnji krađa, jedna mlt. žrtva ženskog spola bila je radno eksploatirana kao i radi činjenja protupravnih radnji krađa i prosjačenja, dok je jedna žrtva ženskog spola bila radno eksploatirana kao i radi činjenja protupravnih radnji prosjačenja.

³²⁷ Tijekom 2022. više od polovice svih žrtava ženskog spola bilo je spolno eksploatirano (76%), njih 24% bilo je eksploatirano radi počinjenja protupravnih radnji, dok niti jedna žena nije bila radno eksploatirana.

S obzirom na navedene podatke koji ukazuju kako je više od polovine identificiranih žrtava trgovanja ljudima bilo ženskog spola (66,6%) te je polovina žrtava ženskog spola bila spolno eksploatirana, i u ovom izvještajnom razdoblju *nastavila se rodna dimenzija ove problematike.*

Vezano uz uočene trendove u ovom području tijekom 2023., MUP navodi kako se RH unazad proteklih godina najčešće pojavljivala kao tranzitna zemlja, no zabilježena je promjena spomenutog trenda te se tako RH u sve većoj mjeri, **pojavljuje kao država odredišta/krajnje destinacije žrtava** trgovanja ljudima te kao država porijekla žrtava trgovanja ljudima.³²⁸ Identificirane žrtve trgovanja ljudima i nadalje su u najvećem broju državljani RH, a u odnosu na identificirane žrtve strane državljane, iste su unazad nekoliko godina većinom bile porijeklom iz država u okruženju RH, no pojavljivali su se i državljani azijskih država. Države koje su se pojavljivale kao države krajnje destinacije žrtava trgovanja ljudima su u pravilu države zapadne Europe.

Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (ULJPPNM) ističe kako je (svibanj 2023.) u Dubrovniku održao međunarodnu konferenciju na temu „*Poboljšanje reakcije na trgovanje ljudima radi seksualnog iskorištavanja, posebno žena i djevojčica, borbom protiv potražnje u jugoistočnoj Europi*“ s ciljem jačanja zajedničke suradnje zemalja Jugoistočne Europe u suzbijanju seksualnog iskorištavanja, osobito žena i djevojčica, ali i s ciljem osvještavanja svih dionika sustava na izazove i probleme ove vrste trgovanja ljudima. Također, ULJPPNM navodi kako je u *Nacrtu novog Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje do 2030. godine* posvećen cijeli poseban cilj prevenciji trgovanja ljudima u sklopu kojeg će se do IV kvartala 2026., organizirati i provoditi javne kampanje usmjerene osvještavanju javnosti o fenomenu trgovanja ljudima i kibernetičkoj sigurnosti prvenstveno usmjerenoj na žene i djevojčice kao žrtve trgovanja ljudima.

U godišnjem izvještaju Vlade Sjedinjenih Američkih Država (State Department), TIP Office, RH je i dalje pozicionirana u rangu TIER 2, koji označava države čije vlade ne ispunjavaju u potpunosti minimalne standarde o suzbijanju trgovanja ljudima (*TVPA minimum standards for the elimination of trafficking in persons*), ali poduzimaju značajne napore kako bi se uskladile s tim standardima³²⁹.

8.5.1. Zaključno razmatranje i preporuke

U izvještajnom razdoblju nastavio se trend započet 2022., prema kojem većinu žrtava trgovanja ljudima čine žene (66,6%). Za razliku od žrtava ženskog spola koje su najčešće bile spolno eksploatirane (50%), žrtve muškog spola najčešće su bile eksploatirane radi činjenja protupravnih radnji. Obzirom kako ni tijekom 2023. niti jedna žrtva muškog spola nije bila spolno eksploatirana, razvidna je rodna dimenzija ove problematike.

³²⁸ U odnosu na **rute kretanja i modalitete izvršenja kaznenih djela** iz navedenog, a u skladu sa trendovima posljednjih godina, razvidno je kako se u većem broju slučajeva radi o tzv. „internom“ trgovanju ljudima.

³²⁹ Navedeni izvještaj predstavlja najopsežniji izvor aktivnosti država u borbi protiv trgovanja ljudima.

Imajući u vidu sve navedeno, Pravobraniteljica vezano za problematiku trgovanja ljudima daje slijedeće **preporuke**:

- (1) Kontinuirano primjenjivati rodno osjetljiv pristup prilikom postupanja sa žrtvama trgovanja ljudima.
- (2) Kontinuirano osvještavati rodnu dimenziju trgovanja ljudima.

8.6. ŽENE OVISNICE

Pravobraniteljica je i tijekom ovog izvještajnog razdoblja nastavila pratiti položaj žena ovisnica kao specifične skupine izložene *riziku višestruke diskriminacije* zbog brojnih problema sa kojima se susreću, kao što su izloženost obiteljskom i seksualnom nasilju, stigmatizacija, nezaposlenost, izostanak podrške primarne obitelji, ali i nedovoljan društveni senzibilitet te nedostatak rodno osjetljivog pristupa ovoj problematici.

Tijekom izvještajnog razdoblja Pravobraniteljica je sudjelovala u javnom savjetovanju na **Nacrt prijedloga Akcijskog plana djelovanja na području ovisnosti za razdoblje do 2026. godine**³³⁰ te je ukazala na **važnost rodnog aspekta u pristupu ovoj problematici**, budući da su trudnice, roditelje, dojilje i majke s problemom ovisnosti posebno osjetljiva društvena skupina prema kojoj je potrebno njegovati maksimalno senzibilan pristup, imajući u vidu njihovu dobrobit i dobrobit njihove djece. Stoga je Pravobraniteljica izrazila zadovoljstvo mjerom br.5. u okviru posebnog cilja 3. (podtočka 3.1. Sustav zdravstva) kojom se predviđa „*Unaprjeđenje i osiguravanje boljeg liječenja i skrbi za posebne skupine osoba liječenih zbog problema ovisnosti kao što su osobe s dualnim poremećajima, maloljetnici, žene s problemom ovisnosti, majke s djecom, te skrb za djecu osoba s problemom ovisnosti.*“³³¹

14. prosinca 2023. - U organizaciji HZJZ-a, a povodom **Mjeseca borbe protiv ovisnosti** (15.11.-15.12.), Pravobraniteljica je sudjelovala na okruglom stolu „*Multidisciplinarni pristup u pružanju potpore obiteljima s problemom ovisnosti*“ na kojem su predstavljene planirane strateške mjere Nacionalne strategije djelovanja na području ovisnosti za razdoblje do 2030., u odnosu na zaštitu obitelji u kojima postoji problem ovisnosti, kao i različiti modaliteti skrbi za članove/ice obitelji koji/e se nalaze u ovisničkom okruženju. Pravobraniteljica je izrazila zadovoljstvo prepoznavanjem i uvažavanjem rodne dimenzije i specifičnosti ovisnosti kod žena, kao i ostalih ranjivih skupina, a što je u skladu sa njezinim preporukama.

Pored navedenog događaja, HZJZ navodi kako je provedeno nekoliko aktivnosti usmjerenih na razvijanje usluga za žene s problemom ovisnosti.³³² S ciljem jačanja suradnje pri tretmanu i skrbi

³³⁰ Pravobraniteljica je iznijela primjedbe i prijedloge usmjerene na **uvođenje rodne dimenzije u ovaj dokument**, a više o navedenim primjedbama, koje su bile **prihvaćene**, vidjeti u poglavlju 14. Zakoni i propisi – inicijative Pravobraniteljice.

³³¹ U opisu doprinosa provedbi navedenog posebnog cilja navodi se i osiguravanje **evidencija za praćenje roditelja s problemom ovisnosti**, a što je bila jedna od preporuka Pravobraniteljice.

³³² Tako su se u okviru Projekta resocijalizacije ovisnika o drogama koji se provodi od 2007., tijekom izvještajnog razdoblja provodili programi oporavka i rehabilitacije žena s problemom ovisnosti o drogama kroz pružanje paketa usluga usmjerenih uspješnom

osoba s problemom ovisnosti o drogama, izrađen je prijedlog *Protokola suradnje i postupanja između zdravstvenog, socijalnog i kazneno-represivnog sustava pri tretmanu i skrbi osoba s problemom ovisnosti o drogama*³³³, a posebno u pružanju usluga ženama s problemom ovisnosti. Također, izrađen je i prijedlog *Smjernica za psihosocijalni tretman ovisnosti u zdravstvenom, socijalnom i zatvorskom sustavu*, u okviru kojih su obuhvaćene i intervencije usmjerene na žene s problemom ovisnosti. Navedeni dokumenti se nalaze u postupku donošenja pri Ministarstvu zdravstva.

S obzirom da posebnu skupinu u okviru ove problematike predstavljaju **žene izbjeglice, migranti i interno raseljene osobe kod kojih postoji problem ovisnosti o drogama**, HZJZ je tijekom prethodnih godina sudjelovao u projektu Pompidou Grupe Vijeća Europe na temu *Odgovora vezanih za problematiku droga kod izbjeglica, migranata i interno raseljenih osoba u području problematike korištenja droga i ovisnosti o drogama*, u okviru kojeg je jedan od ciljeva zaštita i pružanje odgovarajuće skrbi ženama izbjeglicama i migranticama kod kojih postoji ovisnost o drogama. Također je sudjelovao i u projektu Pompidou Grupe „Djeca čiji su roditelji ili skrbnici ovisnici“.³³⁴

U svojim aktivnostima Pravobraniteljica je kontinuirano ukazivala na izloženost žena ovisnica obiteljskom i seksualnom nasilju (kao oblicima rodno utemeljenog nasilja), pri čemu jedan od izazova predstavlja i pitanje *smještaja takvih žrtava u postojeće sigurne kuće*³³⁵ (s obzirom na njihovu specifičnu i dodatno nepovoljniju situaciju uvjetovanu i ovisnošću) kao i općenito adekvatno pružanje svih oblika potrebne pomoći. Prema podacima MROSP-a, **11 žena žrtava obiteljskog nasilja, a koje su ujedno i žene ovisnice, boravilo je u skloništima/domovima za žrtve obiteljskog nasilja** (u 2022.- 9 žena). MROSP ističe kako je skrb o ženama ovisnicama, a koje su ujedno i žrtve obiteljskog nasilja, prioritetno vezana uz zdravstvenu skrb, zatim uz socijalno-terapijski tretman i rehabilitaciju.³³⁶

U nadležnosti MROSP-a je u provedbi bio jedan projekt sufinanciran iz Europskog socijalnog fonda ukupne vrijednosti 400.835,96 eura, koji je među ciljnim skupinama uključivao osobe s problemom ovisnosti. Ukupno je kroz projekte (2023.) bilo uključeno 166 osoba s problemom ovisnosti, od čega je 20 žena. Pravobraniteljica ukazuje i kako su žene ovisnice izložene društvenim stereotipima i

održavanju apstinencije i njihove društvene reintegracije. U Zadru je održana (26.9.2023.) Regionalna edukacija o Projektu za provoditelje s područja četiri županije na kojoj je poseban naglasak bio na teme vezane za resocijalizaciju i specifičnosti žena s problemom ovisnosti.

³³³ **Pravobraniteljica je (2022.) sudjelovala na sastanku radne skupine** za izradu navedenog Protokola te se zalagala za implementaciju rodno osjetljivog pristupa u razradi ove problematike i prepoznavanju žena ovisnica kao posebno ranjive skupine.

³³⁴ Pored navedenog, predstavnici/e HZJZ-a su na sastancima Horizontalne radne skupine za droge Vijeća EU koji su održani u prvoj polovici 2023. u Briselu tijekom švedskog predsjedanja, u okviru tematskih rasprava žene i ovisnosti i žene i tržište droga predstavili svoje primjere dobre prakse, nacionalne projekte, aktivnosti i trendove vezane za ova područja.

³³⁵ S tim u vezi, Pravobraniteljica ukazuje kako od 2010., u Sloveniji postoji i djeluje *prva i jedina sigurna kuća u Europi koja je specijalizirana za žrtve obiteljskog i partnerskog nasilja koje su ujedno korisnice droga* i koju vodi udruga pod nazivom Društvo Stigma. Smještajni kapacitet sigurne kuće je 8 korisnica koje mogu boraviti najdulje godinu i pol dana. Navedeno svakako predstavlja primjer dobre prakse koji bi trebalo slijediti i dalje razvijati.

³³⁶ Stoga se kao razlozi zbog kojih nije došlo do realizacije smještaja žena s problemom ovisnosti navode: nije bilo zahtjeva za smještaj žena s problemom ovisnosti u pojedinim skloništima budući je smještaj ove kategorije korisnica vezan uz teritorijalnu nadležnost, nedostatak smještajnog kapaciteta iz teritorijalne nadležnosti, nepostojanje 24 satnog dežurstva, izričita želja korisnika, nedostatak medicinskog osoblja, nemogućnost osiguravanja sigurnih uvjeta za korisnike, nedostatak specijalno educiranog osoblja za podršku i pomoć ženama ovisnicama, udaljenost od ustanove u koju osobe moraju odlaziti na tretman i to zdravstvene ustanove ili socijalno-terapijske zajednice, sigurnosna pravila vezana uz tajnost adrese koja često otežavaju ili onemogućavaju potreban tretman ženama ovisnicama, te postupanje sukladno *Pravilniku o prijemu i otpustu korisnica* prema kojem se usluga smještaja ne pruža osobama s problemom ovisnosti bez kontrolirane apstinencije.

stigmatizaciji u većoj mjeri nego muškarci³³⁷, kao i riziku prostitucije pomoću koje lakše (u odnosu na muškarce) dolaze do novca kojim nabavljaju drogu i/ili alkohol, a što može biti jedan od faktora zbog kojeg se one teže odlučuju za liječenje.³³⁸

Nadalje, žene ovisnice se teže odlučuju na liječenje od muškaraca zbog obiteljskih i roditeljskih obaveza, a vrlo često i njihovi partneri imaju problema s ovisnošću te im u tom smislu nisu potpora.³³⁹ Posebnu pažnju zahtijevaju trudnice i majke ovisnice te se kao jedan od problema javlja i pitanje evidencije roditelja ovisnica.³⁴⁰ Mnogi programi za liječenje ovisnosti ne uspijevaju pružiti usluge u kontekstu koji podržava i potiče žene te ne zadovoljavaju njihove specifične potrebe.

S tim u vezi, treba istaknuti kako još uvijek nema dovoljno relevantnih istraživanja koja se odnose na žene ovisnice i njihove specifičnosti – provedeno je vrlo malo istraživanja³⁴¹ iako se velik broj stručnjaka/inja slaže da je priroda ovisnosti među ženama drugačija i to ne samo u pogledu bioloških razlika koje čine muškarce i žene različito osjetljivima na uporabu droga, već i u pogledu psiholoških, socijalnih i raznih karakteristika okruženja, posebice onog obiteljskog. Stoga i **liječenje ovisnosti kod žena zahtjeva bitno drugačije oblike tretmana.**

Iz podataka HZJZ-a o osobama liječenima zbog uporabe droga te o hospitalizacijama zbog mentalnih poremećaja i poremećaja ponašanja uzrokovanih alkoholom u periodu od 2020. do 2022.,³⁴² (pogledati napomenu HZJZ) proizlazi slijedeće.

Prema podacima HZJZ-a o spolu i dobi osoba liječenih zbog ovisnosti o psihoaktivnim tvarima ili njihovoj zlouporabi - većinu liječenih osoba čine muškarci. Omjer muškaraca i žena u 2020. i 2021. - bio je 5,3 naspram 1, a 2022. - 4,7 naspram 1. U 2022., od ukupno 6.078 liječenih osoba njih 82,5% bili su muškarci i **17,5% žene**, dok je u 2020. i 2021., udio liječenih muškaraca bio 84% naspram 16% žena. Navedene osobe liječene su u službama za mentalno zdravlje i prevenciju ovisnosti

³³⁷ Npr. alkoholizam se percipira kao „muška“ bolest, svojevrstan „stil života“, obiteljska bolest i sl.

³³⁸ Međutim, istodobno pojedine žene koje se bave prostitucijom postaju ovisnice upravo kako bi se lakše nosile sa time i tako upadaju u „začarani krug“ ovisnosti i prostitucije iz kojega je vrlo teško izaći.

³³⁹ Stoga važnu ulogu u liječenju ovisnosti kod žena ima upravo obitelj jer se pokazalo kako je potpora obitelji jedan od odlučujućih uvjeta prilikom donošenja njihove odluke o liječenju.

³⁴⁰ Prema podacima Klinike za ženske bolesti i porode KBC Zagreb iz kraja 2020. godine, u Hrvatskoj je oko 4.500 žena ovisnica koje su u fertilnoj dobi, a oko 250 njih godišnje rodi, pri čemu su iste mlade životne dobi te su česte neželjene trudnoće, kao i rizično spolno ponašanje. Trudnice i majke ovisnice često *negiraju problem ovisnosti iz straha od oduzimanja djeteta* nakon poroda kao i iz straha od kaznenog progona, a trudnice ovisnice iz toga razloga izbjegavaju i redovite ginekološke preglede tijekom trudnoće te dolaze na kontrolu tek pred kraj trudnoće.

³⁴¹ Tako su istraživanja pokazala da žene ovisnice imaju značajno višu stopu komorbiditeta nego kod muških ovisnika, stopa depresije i anksioznosti je znatno viša te rizik od razvijanja ovisnosti postoji sve do srednje životne dobi. Istraživanja također navode kako je u etiologiji nastanka ovisnosti kod žena, vrlo važna psihička trauma koja može biti uzrokovana **seksualnim, fizičkim i obiteljskim nasiljem** ili na stigmatizaciji zasnovanoj na siromaštvu, rasi, seksualnoj orijentaciji i slično. Studije opetovano pokazuju da je *partnerstvo žene ovisnice često puno nasilja i zlostavljanja.*

³⁴² **NAPOMENA:** U skladu sa internim procedurama te obvezama prema Godišnjem provedbenom planu statističkih aktivnosti RH (GPP), HZJZ je odlučio kako od ove godine neće dostavljati preliminarne podatke (kao ranijih godina), a razlog leži u činjenici da preliminarne podaci znatno variraju u odnosu na konačne podatke. Dodatno, prema nedavnim smjernicama GPP, podaci koji nisu javno objavljeni ne bi se trebali dijeliti s drugim osobama ili institucijama. **Stoga se analiziraju konačni podaci za 2021. i 2022.**

županijskih zavoda za javno zdravstvo, u bolnicama, terapijskim zajednicama i u zatvorskom sustavu. Najviše liječenih muškaraca i žena pripada **dobnoj skupini 40-49**.

Tabela: Broj osoba liječenih zbog zlouporabe droga u 2022., prema spolu i dobi

Dobna skupina	12-14	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	Ukupno
Muškarci	4	160	481	1.250	2.283	709	119	7	5.013
Žene	5	57	134	299	423	115	29	3	1.065
Ukupno	9	217	615	1.549	2.706	824	148	10	6.078

U periodu od 2020. do 2022., **udio liječenih osoba koje imaju djecu kretao se oko 39%**. Prema roditeljskom statusu, **više je bilo žena majki** (2020: 53,1%; 2021: 54,0%; 2022: **52,7%**) od muškaraca očeva (oko 36%), a 60-ak osoba je izjavilo da su im oduzeta roditeljska prava. Kod nekolicine osoba (11-13) provodio se nadzor nad roditeljskim pravima.

Tabela: Broj osoba liječenih zbog zlouporabe droga u 2022., prema roditeljskom statusu i spolu

Ima li djece	Muškarci	%	Žene	%	Ukupno	%
1. da	1.830	36,5	561	52,7	2.391	39,3
2. ne	3.044	60,7	430	40,4	3.474	57,2
3. da, oduzeta roditeljska prava	33	0,7	35	3,3	68	1,1
4. nadzor nad roditeljskim pravom	4	0,1	8	0,8	12	0,2
9. nepoznato	102	2	31	2,9	133	2,2
Ukupno	5.013	100	1.065	100	6.078	100

U periodu od 2020. do 2022., najveće su razlike u obrazovanju vidljive u udjelu muškaraca i žena s osnovnom školom kao najvišim stupnjem obrazovanja (M: oko 10%, Ž: 4-5%) te udjelu muškaraca i žena sa završenom višom školom ili fakultetom (Ž: oko 10%, M: 4-5%). Iako je *udio visokoobrazovanih liječenih žena veći*, nešto veći je udio nezaposlenih žena u odnosu na muškarce (Ž: 38,4 - 42,5%, M: 34,2 - 39,2%). Udio liječenih *muškaraca koji nisu u braku veći je od udjela žena* (M: 57-58%, Ž: 40-42%), a udio žena koje žive u izvanbračnoj zajednici nešto je veći od udjela muškaraca (Ž: 15-16%, M: oko 10%).

Tabela: Broj i udio žena i muškaraca liječenih zbog zlouporabe droga u 2020., prema bračnom statusu

Bračni status osobe	Žene	%	Muškarci	%	Ukupno	%
1. u braku (prvi brak)	153	17,5%	701	15,2%	854	15,6%
2. u braku (drugi brak)	26	3,0%	66	1,4%	92	1,7%
3. neudana/neoženjen	354	40,6%	2.686	58,3%	3.040	55,5%
4. rastavljen/a	151	17,3%	589	12,8%	740	13,5%
5. udovac/udovica	34	3,9%	38	0,8%	72	1,3%
6. izvanbračna zajednica	141	16,2%	481	10,4%	622	11,4%
9. nepoznato	13	1,5%	45	1,0%	58	1,1%
Ukupno	872	100,0%	4.606	100,0%	5.478	100,0%

Prema analizi trendova liječenja zbog uporabe droga u periodu od 2020.-2022., HZJZ navodi kako je pandemija COVID-19 donijela mnoge promjene u životima ljudi, a samim time i neizvjesnost, promjenu svakodnevne rutine, socijalnu izolaciju i strah za egzistenciju. Restrikcije i mjere za smanjenje zaraze novim virusom utjecale su i na broj zahtjeva za liječenje zbog uporabe psihoaktivnih droga u 2020.-2021. Osim što se smanjio ukupan broj liječenih muškaraca i žena u odnosu na pretpandemijske godine, promijenio se i njihov omjer – **u 2020. i 2021., udio liječenih žena spao je na 16%, dok se u godinama prije pandemije COVID-19 kretao oko 18%.** U 2022., udio liječenih žena ponovno se vratio na 18%.

Osobe u tretmanu zbog ovisnosti o drogama sve su starije - u navedenom periodu uočava se povećanje broja liječenih osoba u srednjim i starijim dobnim skupinama. Utjecaj mjera i restrikcija pandemije COVID-19 možemo vidjeti i u porastu udjela nezaposlenih žena i muškaraca u 2020.-2021., u odnosu na pretpandemijske godine, dok su ti udjeli blago pali u 2022. Distribucija liječenih osoba s obzirom na roditeljski status, stupanj obrazovanja te bračni status ostala je prilično stabilna tijekom promatranih godina. Iako postoje manje varijacije u postocima, nema značajnih skokova ili padova koji bi ukazivali na veće promjene kod osoba liječenih zbog zlouporabe droga.

U 2022., prema podacima HZJZ-a je u stacionarnom dijelu ili u dnevnim bolnicama bilo ukupno **hospitalizirano** zbog mentalnih poremećaja i poremećaja ponašanja uzrokovanih **alkoholom** 4.708 osoba. U ukupan broj osoba uključene su osobe s poznatim prebivalištem, osobe s nepoznatim prebivalištem i strani državljani. Analiza prema spolu pokazuje da je **udio žena bio 19,7%**³⁴³, dok je

³⁴³ Tijekom 2020. i 2021., taj udio je iznosio 18%.

analiza prema dobnim skupinama pokazala da je **najviše žena pripadalo dobnj skupini 45-64 godine** (kao i tijekom 2020.-2021.).

Prema analizi trenda u razdoblju 2020.-2022., HZJZ navodi kako je ukupan broj osoba koje su hospitalizirane u stacionarnom dijelu ili su liječene u dnevnim bolnicama zbog mentalnih poremećaja i poremećaja ponašanja uzrokovanih *alkoholom* u 2022. bio nešto veći (za 12%) od broja osoba zabilježenih tijekom pandemijske 2020. i 2021. godine. Zabilježeni broj hospitaliziranih osoba tijekom 2022. je još uvijek manji u odnosu na pretpandemijsku 2019. godinu kada je zabilježeno 5.486 hospitaliziranih osoba. Analiza prema spolu pokazuje da je **udio žena u 2022. nešto veći (19,7%) u odnosu na pandemijsku 2020.-2021., ali i pretpandemijsku 2019.** (tijekom navedenih godina udio žena je bio oko 18%).

Specifičnu kategoriju predstavljaju **žene ovisnice u zatvorskom sustavu**³⁴⁴ kojima je potreban poseban tretman u liječenju te cjeloviti multidisciplinarni pristup prilikom izvršavanja kazne zatvora. Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave (MPU)³⁴⁵, u zatvorskom sustavu RH nalazilo se (2022.) ukupno 12.826 osoba lišenih slobode, od čega 739 žena (udio od 5,76%). Od navedenog broja, 2.692 osobe su bile ovisnici/e (o drogama ili alkoholu) pri čemu je **žena** bilo 110 (udio od **4,08% u zatvorskoj ovisničkoj populaciji**). Ako uspoređujemo broj žena ovisnica koje su boravile u zatvorskom sustavu (110) sa ukupnim brojem osoba u zatvorskom sustavu (12.826), vidljivo je da su *žene ovisnice činile udio od svega 0,85% svih osoba lišenih slobode koje su se nalazile u zatvorskom sustavu.*

Pritom MPU navodi kako u 2023.,³⁴⁶ **nije bilo zabilježenih slučajeva poroda žena ovisnica za vrijeme izdržavanja kazne.** Dakle žene čine vrlo malen udio u zatvoreničkoj populaciji (a posebice žene ovisnice), te svakako zahtijevaju **rodno-senzibilni tretman** kako prilikom liječenja tako i prilikom izvršavanja kazne zatvora.

8.6.1. Zaključno razmatranje i preporuke

Svi relevantni statistički pokazatelji i podaci ukazuju kako žene ovisnice predstavljaju specifičnu kategoriju izloženu riziku višestruke diskriminacije. U tom smislu, značajan napredak predstavlja prepoznavanje ove kategorije i u *Nacionalnoj strategiji djelovanja na području ovisnosti za razdoblje do 2030.*, kao i u pripadajućem akcijskom planu, u kojima su uvažene primjedbe Pravobraniteljice usmjerene na *prepoznavanje i uvažavanje rodne dimenzije i specifičnosti ovisnosti kod žena.*

Istraživanja ukazuju kako je u etiologiji nastanka ovisnosti kod žena vrlo važna psihička trauma koja može biti uzrokovana *seksualnim, fizičkim i nasiljem u obitelji* ili na stigmatizaciji zasnovanoj na siromaštvu, rasi, seksualnoj orijentaciji i slično. Stoga je od izuzetne važnosti kontinuirano poduzimati mjere u cilju osiguravanja svih uvjeta za *smještaj takvih žrtava u postojeće sigurne kuće.* Tijekom prethodne godine, 11 žena žrtava obiteljskog nasilja, a koje su ujedno i žene ovisnice,

³⁴⁴ Zatvorski sustav obuhvaća osobe lišene slobode iz slijedećih razloga: kazna zatvora, istražni zatvor, sankcije i mjere temeljem Prekršajnog zakona, maloljetnički zatvor i odgojne mjere.

³⁴⁵ Podaci su objavljeni u dokumentu „Izješće o stanju i radu kaznonica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2022. godinu“.

³⁴⁶ U odnosu na ostale podatke za 2023., MPU navodi kako se isti prikupljaju te da će biti dostupni krajem prvog kvartala 2024.

boravilo je u skloništima/domovima za žrtve obiteljskog nasilja. Studije opetovano pokazuju da je *partnerstvo žene ovisnice često puno nasilja i zlostavljanja*. Pritom posebnu pažnju treba posvetiti trudnicama i majkama s malom djecom koje su izložene nizu socijalnih i zdravstvenih rizika.

Imajući u vidu sve navedeno, a u cilju poboljšanja položaja žena ovisnica i uklanjanja rizika višestruke diskriminacije, Pravobraniteljica daje sljedeće **preporuke**:

- (1) Senzibilizirati i osvještavati društvo o problematici ovisnosti kod žena te potreba uklanjanja stereotipa.
- (2) Individualizirani rodno-senzibilni medicinski pristup u liječenju žena ovisnica.
- (3) Sustavno pratiti ovu problematiku iz rodnog aspekta (iskazivanje svih relevantnih statističkih podataka po spolu, prilikom analize podataka imati u vidu rizik višestruke diskriminacije žena).
- (4) Poduzeti mjere u cilju osnivanja i vođenja evidencije roditelja ovisnica.
- (5) Provoditi istraživanja o ovisnosti žena i njihovim specifičnostima te, sukladno dobivenim rezultatima, kreirati programe liječenja koji će uvažavati i zadovoljavati njihove specifične potrebe.
- (6) Razmotriti osnivanje sigurne kuće koja bi bila specijalizirana za žrtve obiteljskog i partnerskog nasilja koje su ujedno ovisnice ili prilagoditi postojeće sigurne kuće njihovim specifičnim potrebama.
- (7) Što prije donijeti *Protokol suradnje i postupanja između zdravstvenog, socijalnog i kazneno-represivnog sustava pri tretmanu i skrbi osoba s problemom ovisnosti o drogama kao i Smjernice za psihosocijalni tretman ovisnosti u zdravstvenom, socijalnom i zatvorskom sustavu*.
- (8) Dosljedno provoditi mjere iz *Akcijskog plana djelovanja na području ovisnosti za razdoblje do 2026.*, usmjerene na trudnice, roditelje, dojilje i majke s problemom ovisnosti.

9

ZDRAVLJE

9.1. REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE

9.1.1. Zdravstvena skrb za trudnice, roditelje i babinjače

PRIMJER 1. (Postupanje primalje prilikom poroda) - Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu PRS-17-01/21-03, na postupanje primalje i drugog zdravstvenog osoblja prilikom poroda pritužiteljice u **KBC-u Osijek**. Pravobraniteljica je od nadležnih tijela zatražila provedbu nadzora te je pratila njihov tijek i ishod. KBC Osijek, Hrvatska liječnička komora i Hrvatska komora primalja nakon provedenih postupaka nisu utvrdili propuste u postupanju zdravstvenog osoblja, pri čemu se kao glavna poteškoća za potvrđivanje navoda iz pritužbe navodi vremenski odmak od poroda do provedbe nadzora (oko 10 mjeseci³⁴⁷). Nakon uvida u sva izvješća i dokumentaciju, Pravobraniteljica je KBC-u Osijek uputila dopis u kojem je ukazala na općenite pokazatelje o neprimjerenom načinu komunikacije od strane primalje prema roditeljama, na što je pažnju skrenulo nekoliko liječnica u svojim izjavama, te je *preporučila KBC-u nastavak provođenja tečaja komunikacijskih vještina za zdravstveno osoblje*.

PRIMJER 2. (Postupanje zdravstvenog osoblja prilikom poroda) - U predmetu PRS-17-01/22-16, Pravobraniteljica je postupala po pritužbi na propuste u postupanju zdravstvenog osoblja za vrijeme boravka pritužiteljice u **KBC Split** radi poroda i oporavka nakon poroda. Pritužiteljica navodi da nije poštivana njezina želja da ne primi „drip“, da nije imala podršku pri uspostavljanju dojenja, te da medicinske sestre nisu pružale potrebnu pomoć. Nakon provedenih ispitnih postupaka, nadležna tijela (KBC Split, Hrvatska liječnička komora, Hrvatska komora medicinskih sestara) nisu utvrdile propuste u postupanju zdravstvenih radnika/ca. Pritužiteljica je potom reagirala na pojedine navode u prikupljenim očitovanjima koje smatra netočnima. Pravobraniteljica ju je uputila u daljnje mogućnosti zaštite svojih prava, međutim pritužiteljica je odustala od daljnjeg postupanja.

³⁴⁷ Pritužba je podnesena više od 5 mjeseci nakon poroda i nije podnesena izravno KBC-u (KBC je u roku od 2 tjedna od njezinog primitka proveo nadzor).

9.1.2. Zdravstvena usluga prekida trudnoće

9.1.2.1. Opisi slučajeva

PRIMJER 3. (Slučaj M.Č. u KBC Zagreb, PRS-17-01/22-06) - U Izvješću o radu za 2022. godinu (str.189.) Pravobraniteljica je izvijestila o svom postupanju u slučaju pacijentice M.Č. u Kliničkom bolničkom centru Zagreb, koji je završio tako da je pacijentica traženu zdravstvenu uslugu (prekid trudnoće) primila u Sloveniji bez istih poteškoća s kojima se susrela u RH, unatoč većoj restriktivnosti slovenskog zakonodavstva³⁴⁸. Ispitni postupak provodila je Pučka pravobraniteljica, koja je u svom dopisu (8.2.2023.) zaključila da je u konkretnom slučaju pacijentici povrijeđeno pravo na zdravlje te da ženama u RH nije osigurana odgovarajuća zdravstvena zaštita, čime je ugroženo njihovo pravo na zdravlje. Nastavno na zaprimljeno stajalište Pučke pravobraniteljice, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je nakon prikupljenih cjelovitih informacija donijela vlastito stajalište. Pravobraniteljica je utvrdila da cjelokupan odnos nacionalnog zdravstvenog sustava prema pacijentici nije bio u skladu sa suvremenim zdravstvenim i ljudsko-pravnim standardima, budući da su zabilježeni propusti u informiranju, propusti u poštivanju prava na privatnost, povjerljivost i humanost u postupanju i propusti u poštivanju prava na fizički i mentalni integritet. Pored toga, Pravobraniteljica također smatra da je došlo do povrede potrebe žurnosti u postupanju te da je prisutan problem neusklađenosti i nedosljednosti u postupanju zdravstvenog sustava i nedovoljne razine stručnosti zdravstvenih radnika za prekid trudnoće u slučajevima kasnih visokorizičnih trudnoća. Zbog toga je Pravobraniteljica resorno ministarstvo upozorila da sve utvrđene činjenice ukazuju da razina ostvarene dostupnosti zdravstvene usluge prekida trudnoće u Hrvatskoj nije zadovoljavajuća, da na taj način RH ne ispunjava međunarodno preuzete obveze u vidu promicanja i poštivanja ljudskih prava žena u području reproduktivnog zdravlja te da je u ovom slučaju prekršen čl.6. st.1. i čl.7. st.1. Zakona o ravnopravnosti spolova.

Pravobraniteljica je resornom ministarstvu uputila sljedeće preporuke: 1) poduzeti sve odgovarajuće mjere kojima se osigurava da građanke RH u okviru zdravstvenog sustava budu oslobođene svakog postupanja koje se može okarakterizirati vršenjem izravne ili neizravne prisile da iznesu neželjenu trudnoću;

2) poduzeti sve odgovarajuće mjere kojima se osigurava optimalna zdravstvena zaštita i stvaraju uvjeti da se pacijentice ne dovode u situaciju da moraju odlaziti u zdravstvene ustanove izvan granica RH radi pružanja zdravstvene usluge prekida trudnoće, već da ih bez prepreka ostvaruju u ovlaštenim zdravstvenim ustanovama u RH;

3) raditi na unaprjeđenju, usklađivanju i standardizaciji postupanja zdravstvenih ustanova, te u tu svrhu izraditi prijevod smjernica „Abortion care guideline“ (WHO 2022.) na hrvatski jezik;

³⁴⁸ Čl.8. Zakona o zdravstvenih ukrepah pri uresničavanju pravice do slobodnoga odlučanja o rojstvu otrok (neslužbeni prijevod): „Nakon isteka deset tjedana od dana začeća, umjetni prekid trudnoće može se izvesti na zahtjev trudnice samo ako je rizik zahvata za život i zdravlje trudnice i njezinog budućeg djeteta manji od rizika za trudnicu ili dijete u slučaju nastavka trudnoće i porođaja.“

4) prilikom izrade novog zakonskog okvira sukladno Rješenju Ustavnog suda RH U-I-60/1991 i dr. uzeti u obzir ljudsko-pravne standarde u pogledu osiguravanja optimalne dostupnosti prekida trudnoće ženama;

5) osigurati opće pokrivanje troškova legalno induciranog prekida trudnoće iz zdravstvenog osiguranja, u skladu s preporukom UN-ovog Odbora za uklanjanje diskriminacije žena (minimum u tom smislu predstavljalo bi uvođenje socijalnog/dohodovnog cenzusa, prema kojem bi se posebno ranjivim skupinama žena (su)financiralo troškove prekida trudnoće iz zdravstvenog osiguranja).

Odgovor Ministarstva nije zaprimljen. Vlada Republike Hrvatske je u međuvremenu dostavila očitovanje Posebnim procedurama UN-a za ljudska prava³⁴⁹.

PRIMJER 4. (Slučaj pacijentice M.J. u KBC Osijek, PRS-17-01/22-09) – U Izvješću o radu za 2022. godinu (str.190.), Pravobraniteljica je izvijestila o svom postupanju u slučaju pacijentice M.J. u Kliničkom bolničkom centru Osijek, gdje joj je napravljen neuspjeli prekid trudnoće, nakon čega je KBC Osijek odbio njezin ponovni zahtjev za prekidom trudnoće zbog isteka roka od 10 tjedana trudnoće, uputivši je na podnošenje žalbe drugostupanjskoj komisiji KBC-a Zagreb. Prikupivši sve informacije o slučaju, Pravobraniteljica je utvrdila da je KBC Osijek pogrešno primjenjivao čl.15. Zakona o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece (Zakon)³⁵⁰, što je nadzorom prethodno utvrdila zdravstvena inspekcija Ministarstva zdravstva, kao i Hrvatska liječnička komora (HLK). Naime, KBC Osijek propisao je interno pravilo da se prekid trudnoće može izvršiti do isteka 10 tjedana **od zadnje menstruacije**, umjesto **od dana začeća** kako je propisano Zakonom. Na taj način KBC Osijek je pacijenticama skratio dozvoljeno razdoblje za prekid trudnoće (u slučaju redovnog menstrualnog ciklusa) prosječno za 2 tjedna, što bi značilo da se u praksi u većini slučajeva u toj zdravstvenoj ustanovi prekid trudnoće mogao obaviti **u roku od 8 tjedana od dana začeća, umjesto u roku od 10 tjedana**. Dokument s takvim pravilom na mrežnim stranicama KBC-a Osijek stajao je oko 1 godinu³⁵¹, međutim takva praksa na snazi je bila puno duže, budući da je inspeksijskim nadzorom utvrđeno da je predstojnica Klinike za ginekologiju i opstetriciju KBC-a Osijek (imenovana 2020.) primjenjivala naslijeđenu dugogodišnju praksu te zdravstvene ustanove. Nakon provedenog nadzora, zdravstvena inspekcija je KBC-u naložila da svoje postupanje uskladi sa Zakonom. KBC Osijek je u priopćenju potvrdio da će od sada postupati u skladu s nalogom inspekcije³⁵², a ravnatelj KBC-a razriješio je dužnosti predstojnicu Klinike. HLK je u svom Stručnom mišljenju zauzela stajalište da za propust pojedinačno nisu odgovorni liječnici, budući da su postupali u skladu s internim pravilima KBC-a Osijek. U konkretnom slučaju pacijentica M.J. dvostruko je zakinueta: prekid trudnoće nije joj uspješno napravljen, nakon čega joj je KBC Osijek

³⁴⁹ Poveznica: <https://www.roda.hr/udruga/projekti/radar/odgovor-vlade-rh-o-slucaju-mirele-cavajde-posebnim-procedurama-un-za-ljudska-prava.html>

³⁵⁰ Narodne novine, br. 18/78, 31/86, 47/89 i 88/09

³⁵¹ Dokument je objavljen 28.6.2021., a uklonjen je nakon upita portala 24sata.hr 2.6.2022. U njemu je među ostalim stajalo da „nerodeni život zaštićuje ustav i kazneni zakonik“, „prekid trudnoće uništava život nerođenog djeteta“, implicirala se obveza liječnika da pokuša zaštititi život nerođenog djeteta te se pacijentice zastrašivalo rizikom od zaraze hepatitisom B i HIV-om kod transfuzije krvi. - <https://www.24sata.hr/news/trudnici-nisu-napravili-pobacaj-bolnica-uklonila-dokument-s-izmisljenim-clancima-ustava-839760>

³⁵² Poveznica: <https://www.24sata.hr/news/kbc-nakon-nalaza-inspekcije-smijenjena-je-predstojnica-ginekologije-u-osijeku-851799>

neosnovano uskratio ponovni pokušaj prekida trudnoće, tumačeći da se pacijentica nalazi u 12. tjednu trudnoće (računajući od prvog dana zadnje menstruacije), dok se zapravo radilo o 10. tjednu trudnoće (računajući od dana začeća). Premda je KBC Osijek u informacijama o prekidu trudnoće naveo da se „može dogoditi da trudnoća ne bude uklonjena“ i s time upoznao pacijenticu, svojim daljnjim postupanjem pacijentici je neopravdano uskratio pristup zdravstvenoj usluzi. Pacijentica zbog nepovjerenja u zdravstveni sustav nije podnijela žalbu na odluku KBC-a, odustala je od potraživanja zdravstvene usluge u RH te je prekid trudnoće obavila u Amsterdamu, Nizozemska (cijena: 850 eura)³⁵³. Ovaj slučaj ukazuje na važnost pravovremenog reagiranja na uočene nepravilnosti u postupanju zdravstvenih ustanova i prijavljivanje nadležnim tijelima. U suprotnome, otvara se rizik od nesankcioniranja i neispravljanja dugogodišnjeg protupravnog postupanja, čime se nanosi šteta velikom broju pacijentica.

PRIMJER 5. (Aktivistička kampanja protiv prekida trudnoće na ulazu u Dom zdravlja Splitsko-dalmatinske županije – Trogir) - Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu PRS-05-03/23-01, da se na glavnom ulazu u Dom zdravlja nalaze materijali kojima se pružaju informacije koje proizlaze iz vjerskog nauka, uključujući one o prekidu trudnoće, te da na istom mjestu lokalni svećenik s vjernicima održava „molitve za nerođene bebe“. Pravobraniteljica je Domu zdravlja skrenula pažnju na aktivnosti kampanja usmjerenih protiv određenih zdravstvenih usluga koje se pružaju u okviru ginekološke i opstetričke zdravstvene zaštite žena u Republici Hrvatskoj, a koje se odvijaju u samom prostoru tih ustanova ili pred ulazom u njih (molitveni obredi i okupljanja, transparenti, plakati, letci). Te aktivnosti su u pravilu usmjerene protiv vršenja zdravstvene usluge prekida trudnoće, ali i protiv korištenja kontracepcije. Pravobraniteljica je ukazala na pravni okvir i ljudsko-pravne standarde u području reproduktivnog zdravlja i prava, na potrebu za osiguravanjem povjerljivosti i privatnosti pacijentica i suzbijanja stigme o prekidu trudnoće, kako bi se pacijentice lišilo izloženosti psihološkim pritiscima i riziku od uznemiravanja, imajući u vidu da su domovi zdravlja javno-zdravstvene ustanove dužne pružati stručnu liječničku skrb. Pravobraniteljica je Domu zdravlja preporučila da svojim pacijenticama osigura pružanje stručno utemeljenih informacija o zdravlju te najviši mogući stupanj poštivanja njihove privatnosti i povjerljivosti te oslobođenosti psiholoških pritisaka od strane aktivističkih kampanja.

9.1.2.2. Ostale aktivnosti

24. travnja 2023. - U Hotelu Dubrovnik u Zagrebu održana je **međunarodna konferencija „Dostupnost sigurnog i zakonitog pobačaja: Problem uskraćivanja zdravstvene skrbi na temelju vjere ili savjesti“**³⁵⁴ u organizaciji Centra za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI) i Inicijative liječnika/ca za reguliranje priziva savjesti u medicini. Pravobraniteljica Višnja Ljubičić je u svom govoru naglasila da se radi o važnoj temi za raspravu s obzirom na prepreke u dostupnosti zdravstvene usluge prekida trudnoće koje bilježi u svom radu. U izlaganju je sumirala najbitnije informacije iz perspektive rada institucije Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova prikupljene

³⁵³ Poveznica: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/djevojka-kojoj-je-u-kbc-u-osijek-napravljen-neuspjeli-pobacaj-govori-za-dnevnik-nove-tv---727357.html>

³⁵⁴ „Održana konferencija o dostupnosti prekida trudnoće“ (21.4.2023.) <https://prs.hr/cms/post/963>

tijekom proteklih godina, uključujući podatke iz samostalno provedenih istraživanja, iskustva iz rada na pritužbama i podatke o ljudsko-pravnim standardima u ovom području.

20. veljače 2023. - Nastavno na novinarske upite povodom pojave društvenih pokreta koji organiziraju **javna okupljanja muškaraca u formi religijskih obreda na gradskim trgovima** u Hrvatskoj, a koji se među ostalim zalažu za „čedno odijevanje žena“ i „prestanak pobačaja“ (pri čemu je znakovito da je iz tih okupljanja isključena društvena skupina na koju se ta problematika odnosi - žene), Pravobraniteljica je objavila **javno priopćenje**³⁵⁵, ukazavši da se, pored već postojećih inicijativa koje se zalažu za retradicionalizaciju društva i ograničavanje reproduktivnih prava žena i zabranu pobačaja³⁵⁶, radi o još jednoj inicijativi koja je sastavni dio društvenih pokreta usmjerenih ka nastojanjima za povratkom na strogo patrijarhalni socijalni poredak i regresijom stečenih ljudskih prava. Ženska ljudska prava neizbježno postaju kolateralna žrtva vrijednosnog sustava za koje se takve inicijative zalažu.

Budući da Republika Hrvatska u tom pogledu nije iznimka u Europi i svijetu, **Ured visokog povjerenika UN-a za ljudska prava (OHCHR)** je u recentnoj publikaciji³⁵⁷ podsjetio na međunarodne ljudsko-pravne standarde, izrazio je *zabrinutost zbog instrumentalizacije i politizacije tijela žena i djevojaka, globalne patrijarhalne kulture te regresivne društvene klime i nazadovanja u području seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava i rodne ravnopravnosti* te naglasio kako *cjeloviti seksualni odgoj i obrazovanje ne smije biti ograničavan u ime onih vjerskih i kulturnih vrijednosti i uvjerenja koji su usmjereni na očuvanje patrijarhata*. Države članice pozvao je da reguliraju institut priziva savjesti na način da osiguraju dostupnost zdravstvene usluge prekida trudnoće. Na isti problem već je ranije upozorio **Povjerenik za ljudska prava Vijeća Europe**³⁵⁸, uputivši državama članicama preporuku da *potvrde obveze prema ženskim ljudskim pravima i ravnopravnosti spolova i pružaju zaštitu od retrogradnih mjera koje ograničavaju seksualno i reproduktivno zdravlje i prava žena*.

9.1.3. Nedostatak ginekoloških timova u sustavu zdravstvene zaštite

U predmetu PRS-17-01/23-20, Pravobraniteljica je pratila postupanje Pučke pravobraniteljice prema Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje (HZZO) povodom pritužbe na nedostupnost ginekološke skrbi u **Domu zdravlja Splitsko-dalmatinske županije - Ispostavi Vrgorac** (o slučaju su pisali i mediji³⁵⁹). Utvrđeno je da Dom zdravlja privremeno (u razdoblju 12.-26.10.2023.) nije bio u mogućnosti organizirati rad ginekološke ordinacije radi isteka ugovora s dotadašnjim liječnikom.

³⁵⁵ „Izjava za HINA-u o molitvenim okupljanjima na gradskim trgovima“ (20.2.2023.) <https://prs.hr/cms/post/928>

³⁵⁶ „3. Hod za život - U Zadru 300 sudionika - Krpina: Želimo zabranu pobačaja“ (Zadarski list, 15.5.2023.)

³⁵⁷ *A Compendium on Comprehensive Sexuality Education* (OHCHR 2023.) <https://www.ohchr.org/en/documents/tools-and-resources/compendium-comprehensive-sexuality-education>

³⁵⁸ *Women's sexual and reproductive health and rights in Europe* (COE 2017.): <https://www.coe.int/en/web/commissioner/women-s-sexual-and-reproductive-rights-in-europe?desktop=true>

³⁵⁹ Poveznica: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/prazna-ginekoloska-ordinacija-razljutila-vrgorcanke-ravnatelj-ocekujem-velikuburu/2500408.aspx>

Iz prikupljenih informacija proizlazi da je generalni uzrok problema manjak ginekoloških timova na području Splitsko-dalmatinske županije.

Vezano za to, Pravobraniteljica je izvršila uvid u recentne podatke Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (stanje na dan 31.12.2023.) i utvrdila da u *Mreži javne zdravstvene službe u djelatnosti zdravstvene zaštite žena*³⁶⁰ u Hrvatskoj nedostaje 61 od potrebnih 335 ginekoloških timova (18,2%), što je identično stanju koje je Pravobraniteljica utvrdila u analizi iz 2019. (vidjeti Izvješće o radu za 2019., str. 270.). Navedeno dakako uzrokuje poteškoće u dostupnosti ginekološke skrbi, a ovakvi podaci ukazuju da se radi o kontinuiranom problemu za koji se za sada ne nazire promjena niti učinkovito i brzo rješenje³⁶¹.

9.1.4. Menstrualno bolovanje

Tijekom izvještajne godine u Španjolskoj je izglasan zakon kojim se uvodi pravo na menstrualni dopust na teret zdravstvenog osiguranja, koji podrazumijeva plaćenu odsutnost s radnog mjesta za žene koje pate od bolnih mjesečnica. Vijest da je Španjolska prva europska zemlja koja je uvela navedeno pravo izazvala je interes medija te je Pravobraniteljica dostavljala odgovore na više novinarskih upita. Pravobraniteljica je pojasnila da je menstrualno bolovanje općeprihvaćeni standard u Europi i svijetu, pa tako i u Hrvatskoj u kojoj je *bol i druga stanja povezana s ženskim spolnim organima i menstruacijskim ciklusom* - prepoznata kao osnova za otvaranje bolovanja³⁶². Jedina razlika između Španjolske i drugih zemalja je u tome tko snosi troškove naknade plaće: država ili poslodavac. Španjolska je prva država u Europi koja je u potpunosti preuzela tu obvezu.

Premda bi zakonodavno rješenje kakvo je uvedeno u Španjolskoj moglo rezultirati time da bi zaposlenice slobodnije koristile pravo na bolovanje (jer bi poslodavci imali manje razloga vršiti pritisak zbog korištenja tog prava), kao dominantna kritika ovakvog španjolskog modela spominje se rizik od dodatnog produbljivanja nepovoljnog položaja u kojem se žene nalaze na tržištu rada, odnosno mogućnost da zbog uvođenja prava na menstrualno bolovanje na opisani način poslodavci počnu davati (još) veću prednost muškarcima u pogledu zapošljavanja, napredovanja i iznosa plaća. Iskustvo Španjolske će u narednom razdoblju svakako biti zanimljivo pratiti u kontekstu evaluacije učinka kakvog će uvođenje takve mjere imati na status žena u području zapošljavanja i rada. Pravobraniteljica je dodatno ukazala na rezultate jednog istraživanja provedenog u Ujedinjenom kraljevstvu, prema kojem 90% žena osjeća tegobe za vrijeme menstruacije, no samo 2% njih osjeća jake bolove koji bi mogli predstavljati osnovu za otvaranje bolovanja. Stoga treba odbaciti predrasudu da se omogućavanjem prava na menstrualno bolovanje uzrokuju masovne odsutnosti žena s radnog mjesta.

³⁶⁰ Poveznica: <https://www.hzzo.hr/zdravstveni-sustav-rh/zdravstvena-zastita-pokrivena-obveznim-zdravstvenim-osiguranjem/ugovoreni-sadrzaji-zdravstvene-zastite-u-rh/>

³⁶¹ Za više informacija vidjeti izvješća o radu Pravobraniteljice za prethodne godine.

³⁶² Šifra N.94 navodi se u *Pravilniku o rokovima najduljeg trajanja bolovanja ovisno o vrsti bolesti* (NN 153/09 i 80/13) i u *Međunarodnoj klasifikaciji bolesti i srodnih zdravstvenih problema* (WHO).

Nastavno na pojašnjenja Pravobraniteljice, nekoliko medija je odustalo od objave članaka na ovu temu. Medij koji je prenio izjavu Pravobraniteljice je Deutsche Welle³⁶³.

9.1.5. Opisi slučajeva - ostalo

PRIMJER 6. (Neodgovarajuća zdravstvena skrb za žene oboljele od endometrioze) - U predmetu PRS-17-01/23-01, Pravobraniteljica je postupajući po pritužbi izdala Ministarstvu zdravstva preporuke vezano uz recentne inicijative na nacionalnoj i međunarodnoj razini kojima se ukazuje na ozbiljnost i raširenost endometrioze te se nalaže potreba za unaprjeđenjem zdravstvene skrbi za tu skupinu pacijentica. U Hrvatskom saboru održana je tematska sjednica o endometriozu u Hrvatskoj³⁶⁴, nakon čega je Hrvatski sabor donio Odluku (15.2.2023.)³⁶⁵ kojom je 1. ožujka proglasio „Danom podizanja svijesti o endometriozu u Republici Hrvatskoj“. Ministarstvo zdravstva je Pravobraniteljicu povratno izvijestilo o poduzetim i planiranim aktivnostima. Organiziran je sastanak s dr. Mariom Ćorićem, predsjednikom Hrvatskog društva za endometriozu i voditeljem Referentnog centra za endometriozu Ministarstva zdravstva, s ciljem razjašnjavanja svih stručno-medicinskih problema vezano za endometriozu i usuglašavanje stavova struke. Dogovoreno je da će stručna tijela u narednom razdoblju raditi na određivanju *točnog naziva lijekova i pomagala za novu indicaciju – dijagnoza endometriosa, detaljnom obrazloženju dijagnostičkih i terapijskih postupaka u liječenju oboljelih te razradi podataka o bolesti i vezanim problemima s kojima se struka u liječenju ove bolesti svakodnevno susreće*. Pravobraniteljica će nastaviti pratiti dinamiku i ishode navedenih aktivnosti.

PRIMJER 7. (Postupanje psihologinje kod psihološkog testiranja) - U predmetu PRS-17-01/23-0), Pravobraniteljica je postupala po pritužbi na Dom zdravlja Zagreb-Zapad, koja se odnosila na postupanje psihologinje prilikom intervjua provedenog u okviru psihološkog testiranja u svrhu utvrđivanja zdravstvenih sposobnosti kandidata za vozače/ice. Pritužiteljica navodi da je, unatoč tome što je u inozemstvu godinama bez poteškoća obavljala poslove na radnom mjestu vozačice teretnog vozila, nakon provedene psihološke procjene njezine sposobnosti za upravljanje vozilom nije zaprimila pozitivno rješenje, već je procijenjena kao sposobna, ali uz ograničenje na 1 godinu, nakon koje mora ponavljati zdravstveni pregled. Pritužiteljica navodi da su joj postavljana neugodna pitanja intimne i osjetljive prirode o njezinom (vrlo specifičnom) obiteljskom statusu koja nemaju veze s njezinom sposobnošću za upravljanjem vozilom te da je njezina izražena nevoljkost da na njih odgovara razlog iz kojega joj nije izdano pozitivno rješenje. Nakon zaprimljenih očitovanja, Pravobraniteljica je odbacila sumnju da je pritužiteljica bila žrtva nepovoljnog postupanja temeljem bračnog i obiteljskog statusa u odnosu na ishod postupka psihološke procjene, budući da je ona donesena timski (psihologinja koja je vodila intervju i na koju se pritužba odnosi nije ju donijela samostalno). Međutim, prituženo tijelo nije dostavilo dokaze kojima bi postavljanje pitanja o bračnom i obiteljskom statusu, koja su na pritužiteljicu djelovala uznemirujuće, dovelo u kontekst

³⁶³ „Pravobraniteljica za Deutsche Welle o menstrualnom dopustu“ (5.6.2023.) <https://prs.hr/cms/post/1004>

³⁶⁴ Poveznica: <https://www.sabor.hr/hr/press/priopcenja/odbor-za-zdravstvo-i-socijalnu-politiku-odrzao-raspravu-o-problemu-endometrioze>

³⁶⁵ Narodne novine, br. 18/23 - https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2023_02_18_309.html

esencijalnih informacija potrebnih za donošenje procjene o zdravstvenoj sposobnosti pritužiteljice za upravljanje vozilom. Stoga je Pravobraniteljica preporučila: 1) stranke informirati o njihovim pravima vezano za odgovaranje na pitanja intimne i osjetljive prirode te im po potrebi pojasniti svrhu njihovog postavljanja; 2) pri provođenju intervjua primjenjivati individualizirani pristup prema korisnicima/ama; 3) provođenje intervjua za pritužiteljicu u budućim slučajevima dodijeliti drugom psihologu. **Dom zdravlja je Pravobraniteljicu povratno izvijestio da usvaja preporuke.**

9.1.6. Ostale aktivnosti

9. veljače 2023. - Nastavno na upit portala N1, Pravobraniteljica je dala **izjavu o dostupnosti kontracepcijskih sredstava u ljekarnama**³⁶⁶ i pružanju ljekarničkih usluga u odnosu na korištenje prava na priziv savjesti. U odnosu na novinarski upit o nedostupnosti hitnih kontraceptiva i odbijanju ljekarnika da ih izdaju unatoč receptu ginekologa, Pravobraniteljica je podsjetila na slučajeve u kojima je do sada postupala u odnosu na priziv savjesti ljekarnika i dostupnost hitnih kontracepcijskih sredstava, istaknuvši kako bi hitni kontraceptivi, sukladno promjenama u propisanom načinu izdavanja od 2015., trebali biti dostupni bez recepta, te kako bi ljekarne trebale voditi računa da osiguraju nesmetano pružanje ljekarničkih usluga neovisno o korištenju prava na priziv savjesti, budući da se radi o pravu na individualnoj razini djelatnika, a ne na kolektivnoj razini ustanove. To je posebno važno osigurati po pitanju hitnih kontraceptiva, s obzirom na žurnost koju potreba za tim lijekom podrazumijeva.

29. ožujka 2023. - Pravobraniteljica je sudjelovala na **predstavljanju nacрта Akcijskog plana za reproduktivno zdravlje žena**³⁶⁷ u organizaciji udruge Roda - Roditelji u akciji. Dokument se izrađuje u okviru projekta „RADAR - Osnaživanje zagovaračkih potencijala organizacija civilnoga društva za zaštitu ženskih ljudskih prava u zdravstvu“. Savjetnik pravobraniteljice ukazao je na neka od aktualnih problemskih pitanja u ovom području.

29. lipnja 2023. - Pravobraniteljica je održala **sastanak s udrugama RODA, CESI i SOS Rijeka**³⁶⁸ na kojem su raspravljena pitanja vezano uz ostvarivanje prava trudnica, roditelja i roditelja iz sustava obveznog zdravstvenog osiguranja kao što su visina naknade plaće za vrijeme bolovanja zbog bolesti i komplikacija u vezi s trudnoćom i porodom te pitanje reguliranja bolovanja kod prekida trudnoće. Dogovoreni su daljnji oblici suradnje, uključujući osmišljavanje istraživanja kojim bi se prikupili empirijski podaci potrebni za planiranje daljnjih aktivnosti s ciljem unaprjeđenja položaja trudnica i roditelja.

13. rujna 2023. - Pravobraniteljica je sudjelovala na **okruglom stolu „Zdravstvena pismenost u Hrvatskoj: tko preuzima odgovornost?“**, održanom u Zagrebu u organizaciji udruge Krijesnica u okviru projekta „Zdravstveni opservatorij“. Na okruglom stolu predstavljeni su rezultati istraživanja o zdravstvenoj pismenosti i javnopolitičke smjernice proizašle iz navedenog istraživanja. Glavni zaključak istraživanja je da razina zdravstvene pismenosti hrvatskih građana na granici između problematične i adekvatne. Preporučuje se da bi u svrhu unaprjeđenja zdravstvene pismenosti u RH

³⁶⁶ „Izjava za N1 o ljekarničkim uslugama i prizivu savjesti“ (9.2.2023.) <https://prs.hr/cms/post/915>

³⁶⁷ Poveznica: <https://www.roda.hr/udruga/projekti/radar/akcijski-plan-za-reproduktivno-zdravlje-zena.html>

³⁶⁸ „Održan sastanak s udrugama RODA, CESI i SOS Rijeka“ (29.6.2023.) <https://prs.hr/cms/post/1017>

bilo uputno poticati razvoj zdravstvenog odgoja u odgojno-obrazovnom sustavu te raditi na unaprjeđivanju informiranja pacijenata u zdravstvenom sustavu.

Međunarodna organizacija Amnesty International objavila je **izvješće o stanju ljudskih prava u svijetu 2022./23.**³⁶⁹, u kojem je za Republiku Hrvatsku među ostalim istaknut problem ograničenog pristupa uslugama u području seksualnog i reproduktivnog zdravlja.

9.1.7. Zaključno razmatranje i preporuke

Izvještajna godina potvrdila je prisutnost od ranije identificiranih prepreka u dostupnosti zdravstvene skrbi u području reproduktivnog zdravlja i prava. Zaprimiteljne pritužbe i slučajevi za koje Pravobraniteljica sazna posrednim putem (mediji i dr.), kao i ostali slučajevi koji nisu opisani u ovom Izvješću (jer nije utvrđeno dovoljno pokazatelja za utvrđivanje nepovoljnog postupanja ili su pritužiteljice u nekoj fazi postupka odustale od postupanja Pravobraniteljice ili drugih nadležnih tijela), potvrđuju da u Hrvatskoj u ovom području ima još značajnog prostora za napredak i korekcije u okviru zdravstvenog sustava koji je potrebno nastojati maksimalno prilagoditi potrebama žena u smislu ostvarivanja prava na reproduktivno zdravlje u skladu s relevantnim stručno-zdravstvenim i ljudsko-pravnim standardima utvrđenima na međunarodnoj razini.

Specifičnost koju je Pravobraniteljica identificirala tijekom proteklih godina u okviru ispitnih postupaka po pritužbama pacijentica, su suprotstavljene, odnosno proturječne tvrdnje pacijentica i zdravstvenih radnika, što ima utjecaj na ishode postupanja tijela koja vrše nadzor nad radom liječnika, a koja ne idu u korist pacijentica, najčešće uz obrazloženje da *nije pronađeno dovoljno dokaza koji bi potvrdili navode iz pritužbe*. Zbog toga je Pravobraniteljica u nekoliko slučajeva, unatoč odlukama koje nisu išle u korist pacijentica, zdravstvenim ustanovama ukazivala na određene pojedinosti koje upućuju na potencijalne propuste u postupanju zdravstvenog osoblja. Ono što na pacijentice također djeluje nepoticažno i demotivirajuće u nastojanjima za ostvarivanjem svojih prava u nekim slučajevima je dugotrajnost ispitnih postupaka. Zato je važno inzistirati na što bržem i učinkovitijem postupanju prituženih tijela.

Pravobraniteljica u području reproduktivnog zdravlja **preporučuje:**

- (1) Poduzimati sve odgovarajuće mjere u cilju osiguravanja odgovarajuće razine dostupnosti i kvalitete zdravstvene skrbi za trudnice, roditelje i babinjače u zdravstvenim ustanovama.
- (2) Raditi na unaprjeđivanju dostupnosti ginekoloških zdravstvenih usluga i rješavanju problema manjka ginekoloških timova u sustavu zdravstvene zaštite.
- (3) Podupirati projekte usmjerene na suzbijanje menstrualnog siromaštva, odnosno rješavanje problema otežane pristupačnosti menstrualnih higijenskih potrepština, pogotovo dobnim skupinama uključenima u odgojno-obrazovni sustav.

³⁶⁹ „Amnesty International Report 2022/23 - The State of the World's Human Rights“:
<https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/5670/2023/en/>

9.2. MENTALNO ZDRAVLJE

U okviru svojih zakonskih ovlasti, Pravobraniteljica posvećuje pažnju i području mentalnog zdravlja s posebnim naglaskom na *rodni aspekt* ove problematike. Mentalno zdravlje nije samo odsustvo poremećaja ili bolesti. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji to je stanje dobrobiti u kojem pojedinac ostvaruje svoje potencijale, može se nositi s normalnim životnim stresovima, može raditi produktivno i plodno te je sposoban pridonositi svojoj zajednici. Mentalni poremećaj prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji³⁷⁰ karakterizira klinički značajan poremećaj na kognitivnoj, emocionalnoj ili ponašajnoj razini, a obuhvaća niz stanja s različitim simptomima.³⁷¹

Pravobraniteljica ukazuje na određeni stupanj korelacije između obiteljskog nasilja (kao i svih oblika rodno uvjetovanog nasilja) i narušenog mentalnog zdravlja (npr. različiti oblici ovisnosti, PTSP), a koju je detektirala u pojedinim slučajevima temeljem dugogodišnje prakse postupanja po pritužbama žrtava tih oblika nasilja. Kod prevencije mentalnih bolesti svakako je nužna podrška obitelji i okoline, a koja podrška žrtvama obiteljskog nasilja ponekad izostaje (posebice zbog njihove stigmatizacije).

Imajući u vidu značaj ove problematike, Pravobraniteljica je tijekom izvještajnog razdoblja sudjelovala na određenim aktivnostima u vidu sastanaka i nazočnosti na pojedinim događanjima, od kojih se posebice izdvaja slijedeće.

7. rujna 2023. - Povodom posjete UNICEF-ove regionalne savjetnice za rodna pitanja Sheebe Harma, Pravobraniteljica je sudjelovala na **sastanku kojeg je Ured UNICEF-a za Hrvatsku** organizirao za predstavnike/ce pravobraniteljskih institucija i Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora. Cilj sastanka bio je razmijeniti informacije o ključnim postignućima, prioritetima i izazovima na području ravnopravnosti spolova u Hrvatskoj te razmotriti načine jačanja suradnje u okviru Plana programskog djelovanja UNICEF-a za razdoblje 2023.-2027. i provedbe ciljeva iz UNICEF-ovog *Akcijskog plana za ravnopravnost spolova za razdoblje 2022.-2025.*³⁷² Izložene su osnovne aktivnosti u kojima UNICEF podržava Vladu RH u razdoblju do 2025., a odnose se, između ostalog, na pravovremene usluge rane intervencije, regulaciju prehrane, inkluzivno rano obrazovanje, kvalitetu obrazovanja i razvoj vještina, adekvatnu brigu i skrb, mentalno zdravlje te sprječavanje nasilja. Na sastanku je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice koji se osvrnuo na određene prioritete

³⁷⁰ Prema podacima dostupnim na poveznici: <https://www.unicef.org/croatia/mentalno-zdravlje-vazni-pojmovi>

³⁷¹ Svjetska federacija za mentalno zdravlje u suradnji sa Svjetskom zdravstvenom organizacijom od 1992., obilježava se - 10. listopada, *Svjetski dan mentalnog zdravlja*. Na taj dan podsjeća se na važnost ulaganja u sustav podrške mentalnom zdravlju i promicanje mentalnog zdravlja te destigmatizaciju osoba narušenog mentalnog zdravlja.

³⁷² Kao rezultate ravnopravnosti spolova, UNICEF-ov Akcijski plan za ravnopravnost spolova navodi kako će svako od ciljanih područja globalnog strateškog plana (2022.-2025.) unaprijediti rodnu ravnopravnost, od prije rođenja do adolescencije. Ovo uključuje planove i ciljeve koji se odnose na: - Zdravlje i prehranu majki, uključujući testiranje na HIV, prevenciju, savjetovanje i njegu, - Rodno osjetljivi obrazovni sustavi, posebno kada je u pitanju ravnopravan pristup školovanju, STEM i digitalnim vještinama za adolescentice, - Štetne prakse (dječji brakovi i genitalno sakaćenje žena) i nasilje nad djevojčicama, dječacima i ženama, - Pravični vodoopskrbni, sanitarni i higijenski sustavi, uključujući usluge za menstrualno zdravlje, - Rodno osjetljivu socijalnu zaštitu i skrb (dostupno na poveznici: <https://www.unicef.org/gender-equality/gender-action-plan-2022-2025>).

u zaštiti dobrobiti i interesa djece koji imaju naglašenu rodnu dimenziju. U tom kontekstu, posebno se dotaknuo pojavnosti rodno utemeljenog nasilja nad djevojčicama, prisutnosti stereotipa o rodnim ulogama u obrazovanju i nedostatne edukacije na temu ravnopravnosti spolova te mentalnog zdravlja dječaka i djevojčica. Ukazao je na porast seksualnog nasilja nad djevojčicama u vidu kibernetičkog kriminaliteta te ukratko predstavio EU projekt „*Podizanje svijesti o rodno uvjetovanom kibernetičkom nasilju nad djevojčicama i ženama te stvaranje sigurnijeg online okruženja*“, kojeg je Pravobraniteljica kao nositeljica počela provoditi početkom 2023.

15.-24. rujna 2023. - U sklopu UNICEF-ove kampanje za podršku mentalnom zdravlju djece i mladih, održana je **sedma humanitarna utrka pod nazivom Mliječna staza**, koju je podržala Pravobraniteljica. Ciljevi ovogodišnje Mliječne staze bili su osigurati podršku mentalnom zdravlju djece i mladih u školama i razvoj njihove otpornosti i socio-emocionalnih vještina te osigurati potrebne vještine i znanje odgojno-obrazovnim djelatnicima/ama. Uz pomoć mobilne aplikacije sudionici/e su hodanjem, trčanjem, vožnjom na biciklu, rolanjem ili u kolicima te svojim porukama podrške i donacijama pomogli podržati poboljšanje brige za mentalno zdravlje djece i mladih u Hrvatskoj.

9.-10. listopada 2023. - Pravobraniteljica je sudjelovala na **međunarodnoj konferenciji „Krizna mentalnog zdravlja – Djeca i mladi 2030.?!“**, koja se u organizaciji Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije održala u Opatiji. Dvodnevna stručna konferencija, koju je bilo moguće pratiti i uživo putem interneta, okupila je više od 500 predstavnika/ca znanstvene i stručne javnosti na temu porazne statistike mentalnog zdravlja u mlađoj populaciji i s njim povezanih izazova.³⁷³ U okviru navedene konferencije, Pravobraniteljica je sudjelovala na okruglom stolu „*Internet i nasilje: uzrok ili arena*“ gdje je govorila o raširenosti kibernetičkog nasilja kod mladih, posebice djevojčica, kao jednim od njegovih sve učestalijih oblika te implikacijama ovog oblika nasilja na njihovo mentalno zdravlje.³⁷⁴

21. studenog 2023. - Forum za slobodu odgoja organizirao je završno predstavljanje Erasmus+ projekta „*Let's Talk: razvoj rodno osjetljivog programa mentalnog zdravlja za mlade*“. Tijekom predstavljanja projekta, održana je i **edukacijska radionica „Rodno osjetljiv pristup i mentalno zdravlje mladih“**. Cilj predstavljanja bio je ukazati na probleme u vezi s mentalnim zdravljem s kojima se djevojčice i dječaci susreću tijekom svog odrastanja te na koji način djelatnici/ce iz sustava obrazovanja mogu pomoći mladima u razumijevanju pitanja vezanih za mentalno zdravlje, a sve s naglaskom na rodno osjetljivi pristup toj temi. Također, ukazano je na važnost edukacije te međuinstitucionalnu suradnju odnosno važnost uključivanja i ostalih institucija, organizacija i udruga

³⁷³ Ciljevi Konferencije bili su zajednički unaprijediti spoznaje o suvremenim promjenama u okolišnim uvjetima odrastanja i čimbenicima rizika, predstaviti nove pristupe prevenciji, liječenju i rehabilitaciji svih vrsta ovisnosti i s njima povezanim rizičnim ponašanjima i stanjima te interdisciplinarnim pristupom pronaći nova rješenja aktualnih problema. Konferencija je dio „*Višekomponentnog programa prevencije ovisnosti o alkoholu, kockanju i novim tehnologijama*“ kojeg provodi Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije uz potporu Ministarstva zdravstva.

³⁷⁴ Pravobraniteljica je istaknula i svoju inicijativu da se kazneno djelo „Osvetničke pornografije“, odnosno kazneno djelo „Zlouporebe snimke spolno eksplicitnog sadržaja“ (čl.144.a Kaznenog zakona), izmjenama navedenog Zakona iz 2021., uvrsti kao zasebno kazneno djelo, čime Hrvatska postaje jedna od rijetkih europskih država s ovakvom zakonskom regulativom. Kao dodatni doprinos aktivnostima učinkovite borbe protiv kibernetičkog nasilja, navela je i provedbu trogodišnjeg EU projekta „*Podizanje svijesti o rodno uvjetovanom kibernetičkom nasilju i zagovaranje sigurnijeg online okruženja za žene i djevojčice*“, kojeg **institucija Pravobraniteljice kao nositeljica provodi sa svojim partnerima iz Hrvatske, Španjolske i Portugala.**

u promicanje mentalnog zdravlja među mladima. Predstavnica Pravobraniteljice ukazala je na **problematiku rodno uvjetovanog kibernetičkog nasilja** te predstavila EU-projekt iz navedenog područja, čija nositeljica je Pravobraniteljica.

U cilju praćenja ove problematike, pribavljeni su relevantni podaci HZJZ-a (za 2021. i 2022.)³⁷⁵ iz kojih proizlazi slijedeće.

Tabela: Broj hospitalizacija zbog mentalnih poremećaja i poremećaja ponašanja (šifre F00-F99, MKB 10), po spolu i dobnim skupinama 2021. i 2022. u RH

Godina	Spol	Dob					
		Ukupno	0-9	10-19	20-39	40-59	60+
2021.	Muški spol	16 328	141	647	4551	7199	3790
	Ženski spol	12 351	61	1215	2753	4409	3913
	Ukupno	28 679	202	1862	7304	11 608	7703
2022.	Muški spol	17 304	129	767	4798	7689	3921
	Ženski spol	13 217	60	1458	2930	4630	4139
	Ukupno	30 522	189	2225	7729	12 319	8060

Gornja tabela prikazuje broj hospitalizacija u 2021. i 2022., u kojima je glavna otpusna dijagnoza bio mentalni poremećaj ili poremećaj ponašanja. S tim u vezi, prema navodima HZJZ-a, u 2022. - bilo je registrirano nešto više ukupnih hospitalizacija nego 2021., te podjednako kao 2020. (30.228 hospitalizacija). Najveći broj hospitalizacija je u dobi 40-59 godina, oko 40% svih hospitalizacija s glavnom otpusnom dijagnozom mentalnog poremećaja. Ukupan broj hospitalizacija muškaraca nešto je veći nego žena (odnos 1,3:1, udio oko 56%). **U dobi do 9 godina broj hospitalizacija dječaka u prosjeku je bio dvostruko veći nego djevojčica, dok je u dobi 10-19 godina situacija obrnuta.** U dobi 20-39 i 40-59 godina više je hospitalizacija muškaraca (udio oko 60%), dok je u dobi 60 i više godina registriran podjednak broj hospitalizacija.

³⁷⁵ Prema navodima HZJZ-a, podaci za 2023. godinu su u fazi prikupljanja i obrade.

Mentalni poremećaji uzrokovani alkoholom, shizofrenija, depresivni poremećaji, mentalni poremećaji zbog oštećenja i disfunkcije mozga i tjelesne bolesti te reakcije na teški stres i poremećaji prilagodbe, uključujući posttraumatski stresni poremećaj (PTSP,) predstavljaju preko 55% svih uzroka hospitalizacije zbog mentalnih poremećaja. Pritom se **bilježe znatne razlike u bolničkom pobolu po spolu**. Tako su *muškarci* najviše bili hospitalizirani zbog *mentalnih poremećaja uzrokovanih alkoholom* (udio oko 25% u hospitalizacijama osoba muškog spola), a *žene* zbog *depresivnih poremećaja* (udio oko 15% u hospitalizacijama osoba ženskog spola).

Također, prema podacima HZJZ-a, **postoje razlike u oboljevanju prema spolu unutar određenih dobnih skupina**. U obje godine (2021. i 2022.), za dob do 9 godina i oba spola najčešći razlozi hospitalizacija bili su pervazivni razvojni poremećaji i specifični poremećaji razvoja govora i jezika, a za dob 10-19 godina i oba spola bili su emocionalni poremećaji s početkom specifično u djetinjstvu i mješoviti poremećaj ponašanja i osjećaja. U dobi 20-39 godina vodeći uzroci hospitalizacija muškaraca bili su shizofrenija i mentalni poremećaji uzrokovani alkoholom, a žena specifični poremećaji ličnosti i akutni i prolazni psihotični poremećaji. U dobi 40-59 godina vodeći uzroci hospitalizacija muškaraca bili su mentalni poremećaji uzrokovani alkoholom i shizofrenija, a žena depresivni poremećaji i shizofrenija. U dobi 60 i više godina najčešći razlozi hospitalizacija muškaraca bili su mentalni poremećaji uzrokovani alkoholom i ostali mentalni poremećaji zbog oštećenja i disfunkcije mozga i tjelesne bolesti, a kod žena ostali mentalni poremećaji zbog oštećenja i disfunkcije mozga i tjelesne bolesti i depresivni poremećaji.

Prema podacima HZJZ-a, u 2022. - registriran je manji broj samoubojstava nego 2021., za 31 slučaj te podjednak broj kao 2020. (556 samoubojstava). Najveći broj samoubojstava registrira se u dobi 65 i više godina, u toj dobi najviša je i stopa smrtnosti od samoubojstava (odnos broja smrti od samoubojstava u odnosu na broj stanovnika u dobi 65 i više godina). **Broj samoubojstava muškaraca znatno je veći nego žena** (2022. – odnos 3,2:1, udio **76,4%**), što je vidljivo **u svim dobnim skupinama od 15 godina naviše**. U dobi 10-14 godina u 2022., registrirana su 2 samoubojstva kod osoba muškog spola, 2021. - nije bilo samoubojstava u toj dobi, a 2020. - 2 samoubojstva bila su registrirana kod osoba ženskog spola.

Tabela: Broj samoubojstava (šifre X60-X84, Y87.0, MKB 10), po spolu i dobnim skupinama 2021. i 2022. u RH

Godina	Spol	Dob					
		Ukupno	10--14	15-19	20-49	50-64	60 i više
2021.	Muški spol	454	0	7	128	135	184
	Ženski spol	129	0	3	23	37	66
	Ukupno	583	0	10	151	172	250

2022.	Muški spol	422	2	11	125	125	159
	Ženski spol	130	0	3	36	43	48
	Ukupno	552	2	14	161	168	207

Prvih pet načina počinjenja samoubojstava³⁷⁶ predstavljaju oko 90% svih uzroka smrti od samoubojstava. Najčešći način počinjenja samoubojstava u oba spola i u svim dobnim skupinama od 15 i više godina je vješanje. U 2022., 55,5% samoubojstava muškaraca i 46,9% samoubojstava žena počinjeno je vješanjem. Međutim, *u ostalim načinima počinjenja samoubojstava registriraju se razlike prema spolu*. Tako su **gotovo sva samoubojstva počinjena vatrenim oružjem i eksplozivom registrirana kod osoba muškog spola** (68 od ukupno 70 slučajeva u 2022.). Kod osoba ženskog spola najčešći uzroci počinjenja, osim vješanja (46,9%), su samootrovanje (16,9%), skok s visine (11,5%) te utapanje i potapanje (8,5%). Istodobno, kod muškaraca je samootrovanje kao način počinjenja samoubojstava zabilježeno u svega 3,8% slučajeva, dok je skok s visine podjednako bio zastupljen kod osoba oba spola (M- 11,8%, Ž- 11,5%).³⁷⁷

³⁷⁶ Prema podacima HZJZ-a, prvih pet načina počinjenja samoubojstava u 2022. su slijedeći: namjerno samoozljeđivanje vješanjem, davljenjem i ugušenjem (53,4%), namjerno samoozljeđivanje vatrenim oružjem i eksplozivom (12,7%), namjerno samoozljeđivanje skokom s visine (11,8%), namjerno samootrovanje (6,9%) te namjerno samoozljeđivanje oštrim predmetnom (3,8%).

³⁷⁷ U odnosu na **pokušaje samoubojstava**, prema podacima objavljenim od strane MUP-a u Statističkom pregledu temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2022. godini (dostupno na poveznici: https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2023/Statisticki_pregled_2022_web%20prelim.pdf), u 2022. zabilježeno je 734 pokušaja samoubojstava (najviše trovanjem-31,%, te rezanjem žila- 11%) od čega **kod žena** 331 pokušaj samoubojstava (udio od **45%** u ukupnom broju) pri čemu je najviše pokušaja kod žena bilo trovanjem (42,6%) te rezanjem žila (9,3%). U odnosu na dobnu strukturu žena koje su pokušale samoubojstvo, najviše ih je bilo u dobnjoj skupini iznad 65 godina (21,5%) te u dobnjoj skupini 36-50 godina (20%).

Pored navedenih statističkih podataka, HZJZ navodi i brojne mjere i aktivnosti u području zaštite mentalnog zdravlja koje provodi.³⁷⁸ Što se tiče mentalnog zdravlja radne populacije, trendovi pokazuju da **postoje spolne razlike u izloženosti psihosocijalnim rizicima na radnim mjestima** (npr. *veća izloženost žena seksualnom uznemiravanju na radom mjestu*) te da **žene doživljavaju u prosjeku više razine stresa povezanog s radom, što se negativno odražava na njihovo mentalno zdravlje**. Što se tiče korisnika/ica Savjetovališta za psihosocijalne rizike HZJZ-a za razdoblje studeni - prosinac 2023., 80% korisnica su bile žene koje su se javile zbog stresnih situacija vezanih uz radno mjesto.

Nadalje, HZJZ navodi kako školski liječnici u okviru sistematskih pregleda učenika/ica 8. razreda osnovne škole i 1. razreda srednje škole provode *probir rizika u mentalnom zdravlju*.³⁷⁹ U školskoj godini 2022./2023. rizik u mentalnom zdravlju školski liječnici su utvrdili kod **5% učenika i 11% učenica 8. razreda**³⁸⁰, te kod **5% učenika i 10% učenica 1. razreda srednje škole**³⁸¹. Prema navodima HZJZ-a, radi se o udjelu učenika i učenica koji odgovara međunarodnim procjenama ili je čak nešto niži od procjena koje se mogu naći u međunarodnoj literaturi, što je posebno pozitivno s obzirom da se radi o prvoj školskoj godini koja je u potpunosti protekla bez ikakvih epidemioloških mjera vezanih uz pandemiju.

9.2.1. Zaključno razmatranje i preporuke

Svjetska zdravstvena organizacija već godinama upozorava kako je mentalno zdravlje najveći izazov 21. stoljeća, osobito depresija, i to već u djece i mladih. Na mentalno zdravlje utječu brojni čimbenici kao što su primjerice nedavna pandemija, ratna zbivanja u svijetu, klimatske promjene, nepovoljna ekonomska situacija. Međutim, postoje i određeni specifični čimbenici u koje zasigurno možemo ubrojiti i one rodno specifične kao što su rodno uvjetovano nasilje (uključujući spolno uznemiravanje) te obiteljsko i partnersko nasilje.

Relevantni podaci HZJZ-a ukazuju kako se bilježe znatne razlike u bolničkom pobolu po spolu, a postoje razlike u oboljevanju prema spolu unutar određenih dobnih skupina. Nadalje, broj samoubojstava muškaraca znatno je veći nego žena (odnos 3,2:1, udio 76,4%), što je vidljivo u svim dobnim skupinama od 15 godina naviše. Gotovo sva samoubojstva počinjena vatrenim oružjem i eksplozivom registrirana su kod osoba muškog spola. Kod osoba ženskog spola najčešći uzroci počinjenja, osim vješanja (kao i kod muškaraca), su samootrovanje i skok s visine. Također, trendovi pokazuju da postoje spolne razlike i u izloženosti psihosocijalnim rizicima na radnim mjestima (npr. *veća izloženost žena spolnom uznemiravanju na radom mjestu*). Rizik u mentalnom zdravlju (šk. god,

³⁷⁸ Kao jednu od aktivnosti HZJZ navodi kako u okviru nacionalnog programa Živjeti zdravo provodi edukativni program PoMoZi Da koji je namijenjen odgojno-obrazovnim djelatnicima/icama te im pruža vrijedna znanja, vještine i alate za njihov svakodnevni rad u školi i primjereno pružanje inicijalne psihološke prve pomoći i podrške djeci i mladima kad je to potrebno. Programom su obuhvaćeni depresivno-anksiozni problemi kod djece i mladih te s njima povezani problemi samoozljeđivanja, razmišljanja o samoubojstvu, zlouporabe alkohola, gubitka i tugovanja.

³⁷⁹ Probir se provodi na način da učenici/ice ispune međunarodno validiran YP CORE upitnik. Nakon ispunjavanja upitnika slijedi razgovor i klinička procjena liječnika školske medicine kako bi školski liječnik utvrdio potrebu za daljnjom obradom i savjetovanjem.

³⁸⁰ 39.647 učenika i učenica 8. razreda OŠ obuhvaćeno je probirom, što je 43% svih učenika/ica 8. razreda OŠ.

³⁸¹ 39.914 učenika i učenica 1. razreda SŠ obuhvaćeno je probirom, što je 45% učenika/ica 1. razreda SŠ.

2022./2023) školski liječnici su utvrdili kod 5% učenika i 11% učenica 8. razreda, te kod 5% učenika i 10% učenica 1. razreda srednje škole.

Svi navedeni podaci ukazuju kako je području mentalnog zdravlja potrebno pristupiti i sa **rodno aspekta**, a što svakako podrazumijeva prikupljanje rodno segregiranih podataka kao i prepoznavanje rizika višestruke diskriminacije kojem su izložene žene sa problemima mentalnog zdravlja.

Vezano za unaprjeđenje mentalnog zdravlja, Pravobraniteljica daje sljedeće **preporuke**:

- (1) Području mentalnog zdravlja pristupiti sa rodno osjetljivog aspekta, što posebice uključuje prikupljanje rodno segregiranih statističkih podataka.
- (2) Primjenjivati individualizirani rodno-senzibilni medicinski pristup u liječenju.
- (3) Osigurati multidisciplinarni pristup u analizi problematike mentalnog zdravlja te izlučiti indikatore koji čine podlogu za stvaranje uspješne preventivne politike.
- (4) Senzibilizirati javnost za problematiku mentalnog zdravlja te izazove sa kojima se susreću osobe sa problemima u mentalnom zdravlju.
- (5) Provoditi kampanje u cilju destigmatizacije osoba s problemima mentalnog zdravlja.
- (6) Educirati relevantne stručnjake/kinje o važnosti rodno osjetljivog pristupa u liječenju mentalnog zdravlja.
- (7) Provoditi istraživanja iz područja mentalnog zdravlja s posebnim osvrtom na rodne specifičnosti te, sukladno dobivenim rezultatima, kreirati odgovarajuće programe liječenja kao i preventivne politike.

10

ŽENE I SPORT

10.1. AKTIVNOSTI U IZVJEŠTAJNOJ GODINI

U skladu s najjavama, početkom godine usvojen je i objavljen **novi Popis značajnih događaja**³⁸² kojim se definiraju nacionalno značajni događaji koji trebaju biti javno dostupni na televizijskim programima slobodnog pristupa. U novom Popisu **uvažene su preporuke Pravobraniteljice** koja je niz godina upozoravala na diskriminirajući položaj ženskog sporta u starom Popisu (na snazi od 2008.), a u kojem su sportska natjecanja u ženskoj konkurenciji bila gotovo u potpunosti isključena iz događaja značajnih za javnost. U novom Popisu izjednačen je medijski tretman natjecanja u muškoj i ženskoj konkurenciji u brojnim sportovima (nogometu, tenisu, atletici, plivanju, gimnastici, košarci, rukometu, odbojci, vaterpolu, skijanju, veslanju). Pravobraniteljica je putem javnog priopćenja pozdravila donošenje ovog propisa³⁸³.

Nastavljena je konstruktivna suradnja s Hrvatskim rukometnim savezom (HRS) i **Hrvatskim olimpijskim odborom** (HOO). Pravobraniteljica je uspostavila suradnju s Hrvatskom olimpijskom akademijom (HOA), tijelom Hrvatskog olimpijskog odbora (HOO)³⁸⁴. Na zajedničkom sastanku razmijenjena su iskustva i primjeri dobre prakse te su raspravljene perspektive za buduće istraživačke i edukativne aktivnosti. Također je održan sastanak s dopredsjednicom HOO-a i predsjednicom HOO-ove Komisije za ravnopravnost spolova u sportu Moranom Paliković Gruden³⁸⁵.

Pravobraniteljica je podržala rad Sportske televizije (SPTV) HOO-a. Sportska televizija počela je s radom 4.4.2011., a program emitira u ritmu 24/7/365. Radi se o nacionalnom kanalu s ponešto različitim programskim pristupom od pristupa komercijalnih kanala, **uz primjetnu zastupljenost natjecanja u ženskoj konkurenciji**, čime se promiče ravnopravnost spolova u sportu (npr. emisija „Ženska strana sporta“ specijalizirana je za ženski sport). Zastupljenost žena u sportu i zastupljenost sadržaja posvećenih ženskom sportu u medijskom prostoru međusobno su povezani čimbenici koji utječu jedan na drugoga i međusobno se potiču. U tom smislu mediji imaju izrazito važnu ulogu kao generatori popularizacije i poticanja razvoja ženskog sporta, što je svakako potrebno s obzirom na pokazatelje o značajno manjoj uključenosti žena u sport i sportske aktivnosti u usporedbi s muškarcima. Takav trend neizbježno se odražava na njihovo zdravlje i kvalitetu života te predstavlja društveni problem širokih razmjera. Budući da su žene u sportu u medijskom prostoru danas još

³⁸² Narodne novine, br. 17/23 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2023_02_17_299.html

³⁸³ „Ravnopravan status muškog i ženskog sporta u novom Popisu značajnih događaja (NN 17/23)“ <https://prs.hr/cms/post/924>

³⁸⁴ „Sastanak s predstavnicima Hrvatske olimpijske akademije i Hrvatskog rukometnog saveza“ <https://prs.hr/cms/post/940>

³⁸⁵ „Sastanak s Moranom Paliković Gruden (HOO)“ <https://prs.hr/cms/post/955>

uvijek ili osjetno podzastupljene ili pak u potpunosti nevidljive, uključujući najpraćenije medije, potrebno je staviti protutežu takvim medijskim odrednicama.

13. listopada 2023. - U Hotelu Westin u Zagrebu održana je **konferencija „Uspješne u sportu, uspješne u poslu“**³⁸⁶, u organizaciji Hrvatske gospodarske komore (HGK) u suradnji s Hrvatskim olimpijskim odborom (HOO), a pod pokroviteljstvom Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja i Ministarstva turizma i sporta. Na konferenciji je sudjelovala pravobraniteljica Višnja Ljubičić, koja je u svom govoru ukazala na još uvijek nezadovoljavajući položaj žena u sportu, istaknuvši neke od rezultata istraživanja koje je zajedno sa suradnicama objavila proteklih godina.

10. studenog 2023. - U Hotelu Antunović u Zagrebu održan je **okrugli stol „Tamna strana medalje: obilježja, posljedice i prevencija nasilja u sportu mladih u Hrvatskoj“**³⁸⁷, u sklopu 30. godišnje konferencije hrvatskih psihologa na temu „Uloga i doprinos psihologije u održivoj zajednici“. Na okruglom stolu sudjelovala je pravobraniteljica Višnja Ljubičić, koja je u svom govoru objasnila uzročno-posljedičnu vezu između rodni stereotipa i rodno utemeljenog nasilja u sportu te razloge iz kojih se sport još uvijek percipira kao primarno „muško“ područje javnog života. Naglasila je važnost poticanja cjeloživotnog učenja i edukacije trenera i drugih sportskih djelatnika, uzimajući u obzir da se po pitanju cjeloživotnog učenja Hrvatska nalazi na samom dnu u Europskoj uniji. Ukazala je na problem neprijavlivanja slučajeva nasilja, što potvrđuju i rezultati istraživanja o pojavnostima različitih oblika nasilja u sportu. Pravobraniteljica je pozdravila aktivnosti HOO-a, koji je ove godine imenovao povjerenika za zaštitu djece u sportu, donio Odluku o osnivanju Povjerenstva za zaštitu djece u sportu te usvojio Protokol za postupanje u slučaju nasilja među djecom i nad djecom u sportskim klubovima, kojim je među ostalim predviđeno imenovanje povjerenika za zaštitu djece u sportu u svim sportskim udrugama u Hrvatskoj. Spomenuti su i zaključci s nedavno održane tematske sjednice u Hrvatskom saboru, posvećene problemu nasilja u sportu.

30. studenog 2023. - Pravobraniteljica je sudjelovala na **27. sjednici Povjerenstva za ravnopravnost spolova Grada Zagreba**³⁸⁸, na kojoj su predstavljeni rezultati istraživanja o pojavnosti nasilja kod sportašica i sportaša na području Grada Zagreba. Istraživanjem je još jednom potvrđena prisutnost različitih oblika nasilja u trenažnom procesu, odnosno nezanemariva rasprostranjenost prakse prema kojoj su pojavnosti nasilja sastavni dio sportskih aktivnosti. Kao jedan od zabrinjavajućih pokazatelja istaknut je podatak od 22% aktivnih sportašica i 14% aktivnih sportaša koji su zbog pojavnosti nasilja razmišljali da se prestanu baviti sportom. Još jednom je potvrđena veća izloženost žena oblicima spolnog uznemiravanja koji uključuju komentare fizičkog izgleda u kontekstu seksualne privlačnosti od strane trenera. S druge strane, zabrinjavajući je podatak o 60% sportaša izloženih fizičkom nasilju, u usporedbi s 23% sportašica. Na temelju dobivenih rezultata preporučuje se izrada kodeksa ponašanja za trenere i sportaše te imenovanje povjerenika za zaštitu djece u sportu.

³⁸⁶ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/1066>

³⁸⁷ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/1090>

³⁸⁸ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/1121>

10.2. OPISI SLUČAJEVA

PRIMJER 1. (nogomet) Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu (PRS-20-01/23-09) na vrijeđanje ml. nogometne sutkinje na utakmici lokalne nogometne lige u Osječko-baranjskoj županiji u kategoriji „prednatjecatelji“. Prema navodima iz pritužbe, otac jednog od igrača je za vrijeme utakmice verbalno nasrnuo na glavnu sutkinju, upućujući joj niz uvreda po spolnoj i dobnoj osnovi: „*što glumi, žensko i još tako balava, a umišlja si da zna nešto o nogometu*“, „*bolje neka ode u kuhinju kuhati gdje joj je i mjesto*“, „*neka se uhvati krpe i briše po kući prašinu što i druge ženske*“ itd. Uvrede je po završetku utakmice ponovio na agresivan način vičući i unoseći se sutkinji u lice. Zbog takvog neugodnog iskustva, sutkinja osjeća strah i nesigurnost te izbjegava daljnje aktivnosti po pitanju nogometnog suđenja, iako je već godinama aktivna u tom sportu. Pravobraniteljica je od Ministarstva unutarnjih poslova zatražila postupanje te je povratno obaviještena da je nadležna policijska postaja protiv okrivljenika podnijela optužni prijedlog Općinskom sudu u Osijeku radi počinjenja prekršaja iz čl.25. st.1. Zakona o suzbijanju diskriminacije, u skladu sa **stajalištem Pravobraniteljice koja je ukazala da opisane radnje predstavljaju sumnju na počinjenje tog prekršaja.**

PRIMJER 2. (košarka) Pravobraniteljica je postupala po pritužbi (PRS-18-01/22-22) na Hrvatski košarkaški savez (HKS) zbog neravnopravne dostupnosti informacija o ženskoj košarki na mrežnim stranicama HKS-a u usporedbi s muškom košarkom, odnosno zapostavljanjem Prve ženske košarkaške lige u usporedbi s muškom HT Premijer ligom te Prvom i Drugom muškom ligom (nisu omogućeni *on-line* prijenosi/snimke utakmica te izostaju osnovni podaci o natjecateljskim rezultatima u Prvoj ženskoj ligi). Pravobraniteljica se obratila HKS-u, koji je u svom očitovanju naglasio da se na HKS TV-u (*Youtube* kanal) uživo prenose sve utakmice svih kola Premijer ženske lige, dok je Prva ženska liga regionalna liga koju vode povjerenici na regionalnoj razini (HKS nema obvezu praćenja te lige, ali unatoč tome na svojim mrežnim stranicama objavljuje rezultate). HKS navodi da je Prva ženska liga po natjecateljskoj razini ekvivalentna Drugoj muškoj ligi, te nema bitnih razlika u praćenju navedenih liga od strane HKS-a. Pravobraniteljica na temelju dostavljenih informacija te uvida u relevantne Internetske sadržaje nije utvrdila osnove za utvrđivanje diskriminacije temeljem spola u smislu nepovoljnog tretmana ženske košarke od strane HKS-a. HKS-u je preporučila da u narednom razdoblju posebnu pozornost prida nastojanjima za ravnopravnom vidljivošću muške i ženske košarke, kao i ravnopravnim poticanjem razvoja muške i ženske košarke na svim razinama, uzimajući u obzir povijesne, odgojno-obrazovne i kulturološke čimbenike koji uvjetuju današnji podređen status ženskog sporta. Također je skrenula pažnju na mogućnost uvođenja posebnih mjera sukladno odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova.

PRIMJER 3. (tenis) Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu (PRS-12-02/23-24) na Hrvatsku radioteleviziju (HRT) zbog navodne odluke HRT-a da neće prenositi ženski teniski turnir WTA Makarska Open 2023. Organizator turnira navodi da ne potražuje nikakvu financijsku naknadu za prijenos turnira, međutim da unatoč tome HRT ove godine, za razliku od prethodnih, nema namjeru prenositi turnir. Pravobraniteljica je od HRT-a zatražila očitovanje, ukazavši pritom na nacionalne pozitivne propise, uključujući novi Popis značajnih događaja, u kojem je ženskim WTA i muškim

ATP teniskim turnirima pridani su jednak status. Također je zatražila osvrt na planiranu medijsku pokrivenost predstojećeg muškog teniskog turnira ATP Croatia Open Umag 2023. Nakon što je održan WTA Makarska Open 2023., HRT je Pravobraniteljicu izvijestio da je taj turnir naposljetku bio pokriven televizijskim prijenosom posljednja dva dana turnira (jedan polufinalni susret i finale), jednako kao prethodne 2022. Kao razloge za takvu medijsku pokrivenost HRT je naveo sljedeće: 1) HRT s organizatorom WTA turnira u Makarskoj nema sklopljen ugovor i ne prenosi ga u kontinuitetu, dok s organizatorom ATP turnira u Umagu HRT ima sklopljen ugovor i prenosi ga u kontinuitetu od njegovog 3. izdanja 1992. godine do danas; 2) WTA turnir u Makarskoj ima manji rang i kvalitetu u usporedbi s ATP turnirom u Umagu – premda nije precizirano u čemu se to očituje, Pravobraniteljica je prikupila informacije iz kojih je vidljivo da je riječ o općem rejtingu turnira, odnosno o većoj koncentraciji igračke kvalitete (npr. prvi nositelj ATP turnira u Umagu bio je 6. igrač svijeta, danski tenisač Holger Rune, dok je prva nositeljica WTA turnira u Makarskoj bila 50. igračica svijeta, češka tenisačica Linda Noskova); 3) WTA Makarska Open 2022. imao je lošu gledanost (nisu navedeni konkretni podaci u usporedbi s ATP turnirom u Umagu); 4) tehničko-financijski zahtjevi medijske pokrivenosti WTA turnira u Makarskoj. Pri zaključnom razmatranju predmeta pritužbe, Pravobraniteljica je uzela u obzir navedene razloge, ocijenivši ključnim navod o općem rejtingu navedenih turnira. Premda je bio osiguran televizijski prijenos ograničenog opsega (završna 2 dana turnira), podsjetila je na važnost uloge nacionalne televizije u nastojanjima za postupnim prevladavanjem općeg nepovoljnog položaja u kojem se nalazi ženski sport na svim razinama, uključujući njegovu osjetnu podzastupljenost u medijima.³⁸⁹

Pravobraniteljica je pozdravila postupanja HRT-a kojima se u posljednje vrijeme pridonosi promicanju ravnopravnosti spolova u medijskoj pokrivenosti sporta (prijenosi niza natjecanja u muškoj i ženskoj konkurenciji, prijenos Svjetskog prvenstva u nogometu za žene u Australiji i Novom Zelandu³⁹⁰, prijenos finala UEFA-ine Lige prvakinja na 2. programu HTV-a). HRT-u je preporučila da radi na osiguravanju ravnopravnije medijske zastupljenosti muškog i ženskog sporta, odnosno da njeguje rodno osjetljiv pristup problematici medijskog praćenja sporta te da nastoji osigurati reprezentativnu medijsku pokrivenost relevantnih sportskih natjecanja u ženskoj konkurenciji, uključujući međunarodna sportska natjecanja koja se održavaju na području Republike Hrvatske. Također je ukazala na mogućnost uvođenja posebnih mjera sukladno odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova.

³⁸⁹ Naknadnim komparativnim uvidom u medijsku pokrivenost dva navedena turnira (po završetku ATP Umag Opena 2023.), utvrdila je da je WTA Makarska Open 2023. na 2. programu HTV-a bio zastupljen u formi izravnog prijenosa za vrijeme 2 dana turnira (10.-11.6.2023.), dok je ATP Umag Open 2023. bio zastupljen u formi izravnog prijenosa za vrijeme 6 dana turnira, odnosno za vrijeme cijelog trajanja turnira (24.-30.7.2023.) izuzev jednog dana (25.7.2023.). Oba turnira trajala su 7 dana. Iz navedenoga proizlazi da je u ovom slučaju muški tenis bio tri puta medijski zastupljeniji u odnosu na ženski tenis.

³⁹⁰ SP za žene u nogometu 2023. oborilo je rekorde u gledanosti uživo i putem medija – „Svjetsko prvenstvo postavlja rekorde ženskog nogometa Nakon samo pet dana: 'Ovaj turnir ispisuje povijest'“, Sportske.jutarnji.hr 25.7.2023. <https://sportske.jutarnji.hr/sn/nogomet-nogomet-medjunarodni/svjetsko-prvenstvo-postavlja-rekorde-zenskog-nogometa-nakon-samo-pet-dana-ovaj-turnir-ispisuje-povijest-15358762>; „Žene i nogomet: Lopta je okrugla, ne razlikuje spolove“, Lidermedia.hr 27.8.2023. <https://lidermedia.hr/zivot/zene-i-nogomet-lopta-je-okrugla-ne-razlikuje-spolove-152643>

10.3. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Pri razmatranju problematike ravnopravnosti spolova u sportu, nužno je uzeti u obzir činjenicu da se ženski sport počeo razvijati tek u novije vrijeme paralelno s emancipacijom žena u suvremenom društvu, zbog čega se u području sporta žene još uvijek nalaze u nepovoljnom položaju. Taj položaj karakterizira domino-efekt različitih čimbenika: nepoticajno odgojno-obrazovno i kulturološko okruženje za uključivanje djevojčica i žena u sport; raširenost rodnih stereotipa o neprimjerenosti sportskih aktivnosti za djevojčice i žene; nedovoljno ulaganje i poticanje razvoja ženskog sporta; manja primanja sportašica u odnosu na sportaše; snižena razina konkurentnosti i kompetitivnosti; nedovoljan interes medija za ženski sport; snižena razina motivacije i interesa žena za bavljenjem sportom te manja brojnost sportašica u odnosu na sportaše. Na dekonstrukciji navedenog uzročno-posljedičnog kruga potrebno je kontinuirano raditi te su stoga pohvalne sve prakse kojima se ženskom sportu priznaje ravnopravan status kao muškom sportu.

Mediji u tom smislu imaju izuzetno važnu ulogu. Pored toga što imaju obvezu paziti da izravno ili neizravno ne podržavaju i na taj način održavaju povijesno uvjetovane vidove neravnopravnosti, također trebaju doprinijeti unaprjeđenju društvene svijesti s obzirom na ulogu medija kao pokretača promjena javnog mnijenja i korektora negativnih društvenih pojava. Premda je razumljivo da je pristup medija izboru medijskih sadržaja u određenoj mjeri uvjetovan percepcijom interesa opće populacije za te sadržaje, ne smije se zaobići činjenica da su mediji u poziciji oblikovati i postupno mijenjati javno mnijenje i u fokus javnosti dovoditi one sadržaje koji predstavljaju promociju pozitivnih i poželjnih društvenih vrijednosti. Stoga, budući da se izborom medijskih sadržaja općoj populaciji neizbježno odašilje poruka o statusu muškog i ženskog sporta, potrebno je paziti da se natjecanjima istog ili sličnog tipa i ranga u muškoj i ženskoj konkurenciji, pogotovo onima na kojima nastupaju predstavnici/e Republike Hrvatske ili koji se odvijaju na području Republike Hrvatske, ne prida osjetno različit medijski tretman. Pritom treba uzeti u obzir da u takvim nastojanjima za poticanjem spolno ravnopravnije medijske zastupljenosti, javno-nacionalni medijski nakladnici slobodnog pristupa imaju veću odgovornost od isključivo komercijalno orijentiranih nakladnika.

U cilju promjene postojećeg stanja u području sporta, Pravobraniteljica **preporučuje**:

- (1) Uvoditi i primjenjivati posebne mjere propisane Zakonom o ravnopravnosti spolova radi nadoknađivanja nepovoljnog položaja žena u sportu.
- (2) Poticati ravnopravnu medijsku pokrivenost muškog i ženskog sporta, te u tu svrhu nastojati osigurati prijenose natjecanja istog ranga i u muškoj i u ženskoj konkurenciji.
- (3) Raditi na suzbijanju osjetne podzastupljenosti žena na upravljačkim pozicijama u području sporta, uz razmatranje uvođenja spolnih kvota.
- (4) Raditi na suzbijanju rodno utemeljenog nasilja i seksizma u sportu.

11

RAVNOPRAVNOST SPOLOVA I TRAŽITELJI/CE MEĐUNARODNE I PRIVREMENE ZAŠTITE

Kada govorimo o tražiteljima/icama međunarodne i privremene zaštite u okviru nacionalnog zakonodavstva, primarno mjesto zauzima *Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (ZMPZ)*.³⁹¹ Njime je uspostavljen sustav koji je na normativno-pravnoj razini u potpunosti usklađen s relevantnim zakonodavstvom EU.

U situaciji u kojoj se broj tražitelja/ica međunarodne zaštite kontinuirano povećava, zbog ratnih i vojnih sukoba u zemljama Bliskoga i Srednjeg istoka te u područjima sjeverne i srednje Afrike, sustav azila u RH se nalazi pred velikim izazovom kako odgovoriti na povećanje broja zahtjeva te na koji način, što učinkovitije, provoditi integraciju. Naime, ti izazovi su iz godine u godinu sve veći, a posebice od 1.1.2023., kada je RH postala dio schengenskog prostora³⁹² te automatizmom država koja je zadužena za čuvanje vanjske granice EU koja je iz godine u godinu izložena velikom broju nezakonitih migracija.

Nadalje, zbog većeg priljeva tražitelja/ica međunarodne zaštite na teritorij RH i EU, postavilo se pitanje učinkovitosti tzv. Dublinske uredbe. Naime, svrha uredbe i Dublinskog sustava, koji je trenutačno na snazi, je utvrditi koja je država članica EU-a jedina odgovorna za obradu zahtjeva za azil. Postupak se temelji na više kriterija, uključujući onaj o **prvoj zemlji ulaska**. U praksi to znači da je za obradu većine zahtjeva za azil odgovoran mali broj država članica.³⁹³ Sva ova događanja na europskoj i globalnoj razini će svakako utjecati i na sustav azila u RH te će svakako biti važno pratiti navedena događanja iz rodne perspektive.

Također, u veljači 2022., došlo je do ruske agresije na Ukrajinu prilikom čega je, na razini EU, prvi put, **aktiviran institut privremene zaštite**.³⁹⁴ U skladu s navedenim, RH je odgovarajuće reagirala te se solidarizirala s Ukrajinom i ukrajinskim narodom.³⁹⁵ S obzirom da je rat trajao i cijelu 2023., te

³⁹¹ Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (Narodne novine, br. 70/15, 127/17, 33/23).

³⁹² RH je 1.1.2023. postala 27. zemlja koja se u potpunosti pridružila schengenskom području.

³⁹³ Vijeće EU i EP 20.12.2023. postigli su dogovor o 5 ključnih uredaba odnosno o novoj uredbi o upravljanju azilom i migracijama, novim pravilima kojima se uređuju krizne situacije i situacije više sile u vezi s migracijama, ažuriranju baze otisaka prstiju, novoj uredbi o dubinskoj provjeri te zajedničkom postupku azila.

³⁹⁴ Na razini EU, institut privremene zaštite aktiviran je Provedbenom odlukom Vijeća (EU) 2022/382 od 4. ožujka 2022. o utvrđivanju postojanja masovnog priljeva raseljenih osoba iz Ukrajine u smislu članka 5. Direktive 2001/55/EZ koja ima učinak uvođenja privremene zaštite, a predmetnom Odlukom se određuje kako se ista primjenjuje na ukrajinske državljane koji su boravili u Ukrajini prije 24.2.2022., zatim, osobe bez državljanstva i državljane trećih zemalja, osim Ukrajine, koji su uživali međunarodnu zaštitu ili jednaku nacionalnu zaštitu u Ukrajini prije 24.2.2022. i članove obitelji navedenih osoba. Pored navedenoga, Odluka daje mogućnost državama članicama da prošire privremenu zaštitu i na dodatne kategorije raseljenih osoba.

³⁹⁵ Hrvatski sabor je (25.2.2022.) donio Deklaraciju o Ukrajini (Narodne novine, br. 25/22), kojom je najoštrije osudio ničim izazvanu agresiju na Ukrajinu te pozvao Vladu RH da pruži humanitarnu i tehničku pomoć te prihvati ukrajinske izbjeglice, a (7.3.2022.) Vlada RH je donijela Odluku o uvođenju privremene zaštite u RH za raseljene osobe iz Ukrajine.

se i u trenutku sastavljanja ovog izvješća ne nazire okončanje, svakako je za zaključiti da slijede izazovna vremena te će biti važno pratiti sva zbivanja u vezi s time.

U svjetlu svega gore navedenoga, važno je istaknuti kako su ZMPZ-om, u pravni poredak RH transponirane sve važne direktive EU te kako je istim također uređena primjena uredbi EU prilikom čega su **žene prepoznate kao ranjiva skupina**, i to posebno: trudnice, samohrani roditelji s maloljetnom djecom (u najvećem broju radi se o ženama), žrtve trgovanja ljudima, žrtve mučenja, silovanja ili drugog psihičkog, fizičkog i spolnog nasilja, kao što su žrtve sakaćenja ženskih spolnih organa, te kao takve uživaju posebna postupovna i prihvatna jamstva.

Nadalje, članom/icom obitelji tražitelja/ice međunarodne zaštite, azilanta/ice, stranca pod supsidijarnom zaštitom i stranca pod privremenom zaštitom smatra se: bračni/a ili izvanbračni/a partner/ica prema propisima RH, kao i osobe koje su u zajednici koja se prema propisima RH može smatrati formalnim ili neformalnim životnim partnerstvom.

Budući da su žene izvrgnute posebnim oblicima progona na temelju roda i u većini slučajeva nisu prepoznate u postupku odobravanja međunarodne i privremene zaštite usvojena je *Rezolucija Europskog parlamenta (8.3.2016.) o situaciji u kojoj se nalaze žene izbjeglice i tražiteljice azila u EU (2015/2325(INI))*³⁹⁶. Navedena Rezolucija sadržava: Rodnu dimenziju postupka utvrđivanja statusa izbjeglice; Potrebe žena u postupcima azila; Prihvat i zadržavanje i Socijalnu uključenost i integraciju.³⁹⁷

Također, (u svibnju 2022.) *Odbor ministara Vijeća Europe prihvatio je Preporuke CM/Rec (2022)17 o zaštiti prava žena i djevojčica migrantica, izbjeglica i tražiteljica azila.*³⁹⁸

Nadalje, valja spomenuti i *Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji* (stupio na snagu 1.10.2018.), koji sadržava Poglavlje VII. pod nazivom „Migracija i azil“, a razrađuje u čl.59. Boravišni status, u čl.60. Zahtjeve za azil utemeljene na rodu i čl.61. Zabranu protjerivanja ili vraćanja osoba, odnosno, daje dodatna jamstva ženama za zaštitu od proganjanja zasnovano na rodu.

Pravobraniteljica kontinuirano prati pitanje ravnopravnosti spolova u području migracija i međunarodne zaštite te naglašava važnost dosljednog poštivanja načela ravnopravnosti spolova u sustavu azila, kontinuiranog provođenja aktivnosti na podizanju svijesti o pojavama i neprihvatljivosti diskriminacije te vođenja svih statističkih podataka po spolu vezano za migracijsku politiku. Pravobraniteljica kontinuirano prati ukupnu politiku odobravanja međunarodnih zaštita³⁹⁹

³⁹⁶ Službeni list Europske unije, 9.2.2018., C 50/25.

³⁹⁷ Rezolucija poziva sve države članice na objektivniji i rodno osjetljiv pristup prilikom ocjenjivanja vjerodostojnosti te na poboljšanje osposobljavanja u tom području za donositelje odluka kako bi ono uključivalo i rodnu dimenziju; naglašava da ocjena vjerodostojnosti nikad ne može biti potpuno točna te se ne bi smjela upotrebljavati kao jedina osnova za negativnu odluku o azilu; preporučuje da se u ocjeni zahtjeva za azil koje su podnijele žene uzimaju u obzir kulturni, socijalni i psihološki profili, uključujući kulturnu pozadinu, obrazovanje, traumu, strah, sram i/ili kulturne nejednakosti između muškaraca i žena.

³⁹⁸ Cilj joj je zaštititi i osnažiti prava žena i djevojčica migrantica, izbjeglica i tražiteljica azila. Također, navodi kako bi migrantska, integracijska i politika vezana za azil trebale biti rodno senzibilne te uključivati specifičnu zaštitu te mehanizme za potporu.

³⁹⁹ Međunarodna zaštita obuhvaća azil i supsidijarnu zaštitu.

te pitanja integracije stranaca, a posebno u kojoj se situaciji nalaze žene izbjeglice i tražiteljice međunarodne zaštite na području RH.

Nastavno na sve navedeno, Pravobraniteljica od MUP-a prikuplja podatke po spolu. Dostavljeni podaci MUP-a pokazuju da je evidentirano (2023.) **ukupno 68.114 osoba koje su zatražile međunarodnu zaštitu**, što je ogroman porast **od 429%** u odnosu na 2022., kada je bilo ukupno 12.872 osoba koje su zatražile međunarodnu zaštitu. Razvrstano po spolu, **tražitelja međunarodne zaštite bilo je 54.185 (80%), dok je tražiteljica bilo 13.929 (20%).**⁴⁰⁰

Azil je odobren za 43 osobe (25 osoba muškog spola ili 58% i 18 osoba ženskog spola ili 42%), a u 2023. imamo i supsidijarnu zaštitu koja je odobrena za 2 osobe muškog spola.⁴⁰¹ Što se tiče azila, važno je naglasiti da je, prema podacima MUP-a, u 2023. zbog nasilja u obitelji odobreno 9 azila osobama ženskog spola.

Međutim, pravo razumijevanje rezultata odobravanja međunarodne zaštite treba tražiti u broju obustavljenih postupaka⁴⁰², a što je ključno za bilo kakvo zaključivanje. **Tako su u 2023., obustavljeni postupci za 6.298 tražitelja/ica međunarodne zaštite odnosno 3.864 osoba muškog spola (61%) i 2.434 osoba ženskog spola (39%).** U 2023. je isti udio žena i muškaraca u ukupnom broju obustavljenih postupaka kao što je bio i u 2022.⁴⁰³

⁴⁰⁰ U 2022. je bilo 7.660 (59,50%) muškaraca i 5.212 (40,50%) žena.

⁴⁰¹ U 2022. i 2021. nije bilo niti jednog slučaja supsidijarne zaštite.

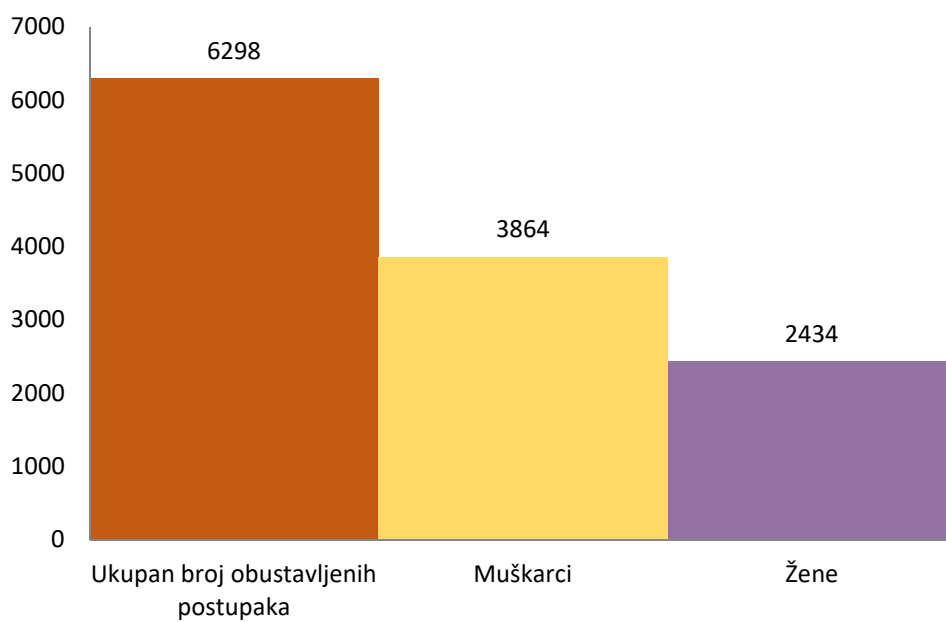
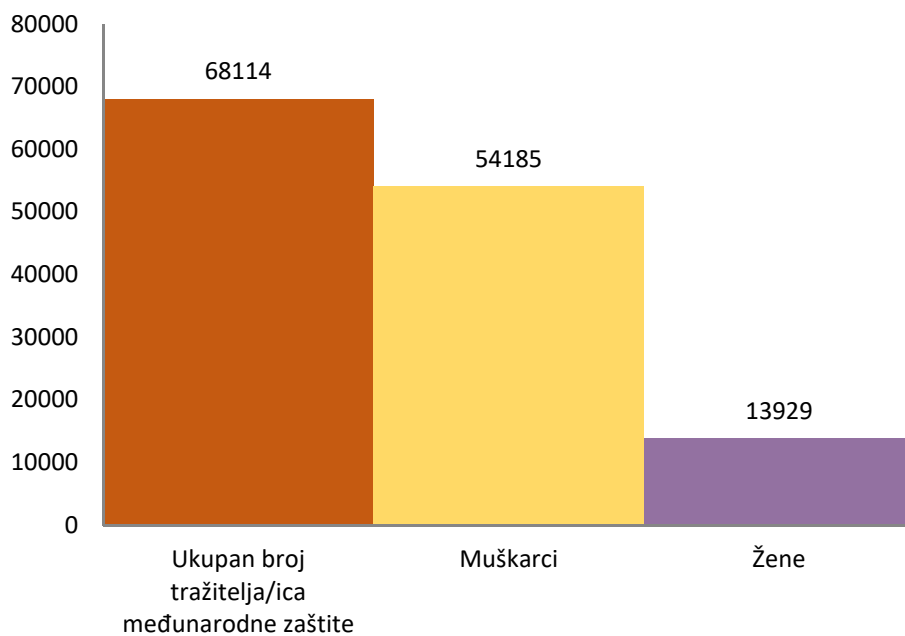
⁴⁰² Čl. 39. st. 1. - 2. ZMPZ-a propisano je:

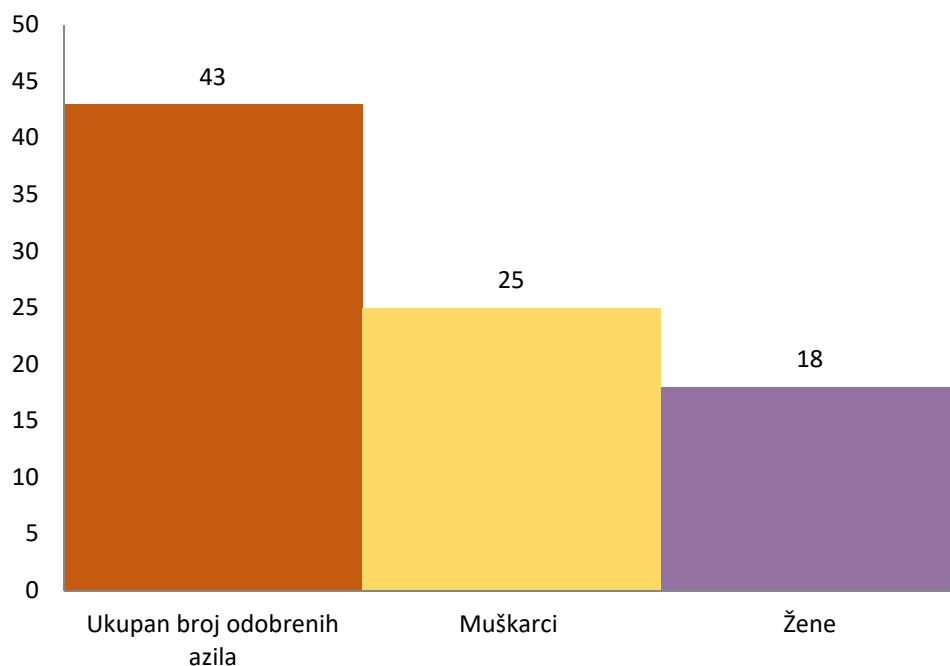
(1) *Postupak odobrenja međunarodne zaštite obustavit će se ako tražitelj odustane od zahtjeva.*

(2) *Smatra se da je tražitelj odustao od zahtjeva ako: ako se ne pojavi u Prihvatilištu ili izbjegava podnošenje zahtjeva, a to ne opravda u roku od dva dana od roka koji mu je određen za dolazak u Prihvatilište, odnosno za podnošenje zahtjeva; ako se ne odazove pozivu na saslušanje, a svoj izostanak ne opravda u roku od dva dana od zakazanog saslušanja; ako napusti boravište duže od dva dana bez suglasnosti Prihvatilišta ili; odustane od zahtjeva.*

⁴⁰³ U 2022. obustavljeni su postupci za 3.406 tražitelja/ica međunarodne zaštite od kojih 2.065 (61%) muškaraca i 1.341 žena (39%).

Grafikon: Osobe koje su zatražile međunarodnu zaštitu, kojima je obustavljen postupak te kojima je odobren azil

Što se tiče broja odobrenih međunarodnih zaštita u 2023., vidljivo je da je **ove godine bilo manje žena nego u 2022.** Naime, od ukupnog broja osoba koje su zatražile međunarodnu zaštitu samo je **20% žena**⁴⁰⁴, a u ukupnom broju osoba kojima je odobren azil **žena je 42%**⁴⁰⁵ Također, u 2023. smo imali i **2 odobrene supsidijarne zaštite**, ali među njima nema žena.

U 2023. se nije, baš kao niti u 2022. provodio *Europski program preseljenja državljana trećih zemalja ili osoba bez državljanstva koje ispunjavaju uvjete za odobrenje međunarodne zaštite*⁴⁰⁶, međutim, MUP navodi kako je u 2023. iz Italije premješteno 29 osoba od čega 20 osoba muškog i 9 osoba ženskog spola.

Prema podacima MUP-a, tijekom 2023. **evidentirano je 69.726 nezakonitih migranata u RH**,⁴⁰⁷ dok je u 2022. bilo evidentirano 50.624 postupanja vezanih uz nezakoniti prelazak državne granice, što predstavlja povećanje za **37%** od prošle godine.⁴⁰⁸

⁴⁰⁴ U 2022. je od ukupno 12.872 osoba koje su zatražile međunarodnu zaštitu bilo 5.212 (40,50%) žena.

⁴⁰⁵ U 2022. azil je odobren za 21 osobu od kojih je 10 žena (48%).

⁴⁰⁶ Nakon iskustva masovnog prolaska oko 650.000 izbjeglica kroz RH (rujan 2015. do travanj 2016.), RH se obvezala sudjelovati u **Europskom programu premještanja i preseljenja državljana trećih zemalja ili osoba bez državljanstva koje ispunjavaju uvjete za odobrenje međunarodne zaštite**. Preseljenje (*resettlement*) je instrument međunarodne zaštite kojim se omogućava odabir i transfer određenog broja osoba pod međunarodnom zaštitom iz zemlje u kojoj su inicijalno zatražili međunarodnu zaštitu u neku treću zemlju, koja će ih u istom statusu primiti te im sukladno tome odobriti boravak. To znači preseljenje osoba pod međunarodnom zaštitom iz države koja nije država članica (Turska) u neku od država članica. Radi se o dobrovoljnom procesu, u kojeg su uključene posebno ranjive skupine te su one odabrale upravo RH kao zemlju konačnog odredišta u kojoj žele živjeti. RH se obvezala primiti ukupno 1.583 osobe. Što se tiče programa premještanja, vremenski okvir za premještanje je završen (26.9.2017.).

⁴⁰⁷ Nisu dostavljeni podaci o tome koliko je bilo muškaraca, a koliko žena.

⁴⁰⁸ U 2022. je među evidentiranim nezakonitim migrantima/icama bilo 41.512 (82%) muškaraca i 9.112 (18%) žena.

Kada govorimo o institutu privremene zaštite, Pravobraniteljica je zatražila podatke od MUP-a prema kojima je **odobrena privremena zaštita za ukupno 24.089 raseljenih osoba iz Ukrajine, od čega je 16.027 (66%) žena i 8.062 (34%) muškaraca.**

Što se tiče **podataka vezanih za rodno utemeljeno nasilje** prema tražiteljima/icama međunarodne zaštite, Pravobraniteljica je i po tom pitanju zatražila podatke od MUP-a. Naime, MUP vodi evidenciju ranjivih skupina tražitelja/ica međunarodne zaštite prema kojoj je tijekom 2023. u Prihvatilištu za tražitelje/ice međunarodne zaštite u Zagrebu i Prihvatilištu za tražitelje/ice međunarodne zaštite u Kutini identificirano ukupno 49 žena i 15 muškaraca tražitelja/ica međunarodne zaštite žrtava rodno utemeljenog nasilja. Navedeni su doživjeli i po nekoliko različitih vrsta nasilja: seksualno nasilje doživjelo je 20 tražiteljica i 2 tražitelja međunarodne zaštite, tjelesnom nasilju bilo je izloženo 38 tražiteljica i 14 tražitelja međunarodne zaštite, psihičkom nasilju bilo je izloženo 41 tražiteljica i 9 tražitelja međunarodne zaštite. Identificirano je 8 tražiteljica međunarodne zaštite koje su bile izložene štetnim tradicionalnim praksama te 3 tražiteljice koje su doživjele socio-ekonomsko nasilje. Sve identificirane osobe koje su preživjele neke od navedenih oblika rodno utemeljenog nasilja, kao i žrtve mučenja, fizičkog ili psihičkog nasilja, upućuju se organizacijama koje provode psihosocijalnu podršku u prihvatilištima - Hrvatski crveni križ (HCK), *Médecins du Monde* (Liječnici svijeta) te im je kontinuirano omogućen pristup psihosocijalnoj skrbi, prema potrebi uključuju se u praćenje i tretman liječnika/ica psihijatra, a u svrhu bolje informiranosti provode se i edukativne aktivnosti. Tražiteljima/icama međunarodne zaštite žrtvama nasilja uz primarnu zdravstvenu zaštitu osigurana je i specijalistička zdravstvena zaštita.

MUP također navodi da se od 2021. u prihvatilištima primjenjuje standardizirani obrazac za prijavu slučajeva seksualnog i rodno utemeljenog nasilja kao dio „*Standardnog operativnog postupka u slučaju seksualno i rodno utemeljenog nasilja u prihvatilištima za tražitelje/ice međunarodne zaštite*“, (SOP) kojim je uspostavljen učinkovit sustav upućivanja na nacionalne mehanizme za žene i muškarce koji su preživjeli seksualno i rodno utemeljeno nasilje. SOP također uređuje i aktivnosti Koordinacijske skupine za seksualno i rodno utemeljeno nasilje koja procjenjuje i planira aktivnosti usmjerene na prevenciju i jačanje kapaciteta kako bi se osigurala kvalitetna i učinkovita prevencija i zaštita od rodno utemeljenog nasilja. Službenici/ce službe za prihvata i smještaj tražitelja/ica međunarodne zaštite sustavno prate potrebe osoba koje su preživjele neki oblik nasilja, kontinuirano se usavršavaju kroz edukacije (identificiranje ranjivih skupina, rodno utemeljeno nasilje i sl.) kao i kroz razmjenu iskustava na sastancima Koordinacijske skupine za seksualno i rodno utemeljeno nasilje, a po potrebi surađuju sa stručnim djelatnicima/ama HZSR te vode evidencije o broju, vrsti nasilja i specifičnim karakteristikama osoba koje su preživjele neku vrstu nasilja.

Što se tiče broja žena koje su migrirale iz svojih zemalja zbog nasilja u obitelji, iz kojih zemalja su najviše migrirale te o kojoj vrsti nasilja se radilo, MUP navodi kako se o navedenome ne vode službene evidencije u službi za prihvata i smještaj tražitelja/ica međunarodne zaštite i službe za međunarodnu zaštitu, stoga ne raspolažu predmetnim podacima.

Što se tiče zapošljavanja tražitelja/ica međunarodne i privremene zaštite, Pravobraniteljica je zatražila podatke od HZZ-a⁴⁰⁹. Naime, prema dostavljenim podacima, **u evidenciji nezaposlenih osoba HZZ-a u 2023. nalazilo se ukupno 537 osoba iz kategorije tražitelja/ica međunarodne i privremene zaštite**, od čega **428 žena (80%) i 109 muškaraca (20%), 44 azilanata/kinja od čega 22 žene i 22 muškarca, 7 osoba pod supsidijarnom zaštitom (4 žene, 3 muškarca), 5 članova obitelji osobe pod međunarodnom zaštitom (4 žene, 1 muškarac) te 5 tražitelja/ica međunarodne zaštite s pravom na rad (2 žene i 3 muškarca)**. Isto tako, u evidenciji nezaposlenih HZZ-a evidentirano je **476 osoba u statusu privremene zaštite (396 žena i 80 muškaraca)**. Od ukupnog broja prijavljenih državljana/ki Ukrajine u evidenciju nezaposlenih HZZ-a upisano je **81% žena i 19% muškaraca**.

Tijekom 2023., u **aktivnost individualnog savjetovanja HZZ-a** uključeno je **960 osoba (74 osobe u statusu azilanta, 10 osoba pod supsidijarnom zaštitom, 6 članova obitelji osoba pod međunarodnom zaštitom, 22 tražitelja/ica međunarodne zaštite i 848 osoba pod privremenom zaštitom)**.⁴¹⁰ Posredovanjem HZZ-a, tijekom 2023. zaposleno je 88 osoba navedenih kategorija (25 žena i 63 muškarca), odnosno osoba kojima je odobrena supsidijarna, međunarodna zaštita ili su istu potraživali.

Posredovanjem HZZ-a, tijekom 2023. zaposleno je **556 osoba u statusu privremene zaštite - izbjegle osobe iz Ukrajine (437 žena i 119 muškaraca)**. Najviše državljana/ki iz Ukrajine zaposleno je u djelatnostima pripreme i posluživanja hrane i pića (ugostiteljstvo i turizam), održavanja poslovnih (turističkih) objekata, prodaji, proizvodnim djelatnostima i administraciji.

Što se tiče mjera aktivne politike zapošljavanja s ciljem brže i uspješnije integracije na tržište rada, bilo je uključeno 97 osoba (1 član obitelji osobe pod međunarodnom zaštitom, 1 stranac pod supsidijarnom zaštitom, 6 tražitelja/ica međunarodne zaštite te 89 osoba pod privremenom zaštitom).⁴¹¹

Što se tiče aktivnosti koje je HZZ poduzimao u vezi s osobama iz Ukrajine, proizlazi kako je HZZ nastavio redovne aktivnosti u vidu upisa u evidenciju nezaposlenih te u posredovanju savjetnika/ca za zapošljavanje s osobama pod privremenom zaštitom. Tijekom 2023. ukrajinski državljani/ke u statusu privremene zaštite uključeni su i u programe obrazovanja i edukacije putem sustava vaučera te su aplicirali pod jednakim uvjetima kao i hrvatski državljani/ke pod uvjetom da su poznavali hrvatski jezik odnosno engleski jezik dovoljno dobro da prate program i ukoliko su prošli postupak priznavanja inozemne obrazovne kvalifikacije. Također tijekom 2023. HZZ je zabilježio upite 517 poslodavaca koji su iskazali interes za zapošljavanje ukrajinskih državljana/ki.

⁴⁰⁹ Sukladno članku 14. Zakona o tržištu rada (Narodne novine, br. 118/18, 32/20, 18/22, 156/23), Zavodu se može prijaviti azilant i stranac pod supsidijarnom odnosno privremenom zaštitom u RH kao i članovi njihove obitelji, koji su u pravima i dužnostima utvrđenim ovim Zakonom izjednačeni s hrvatskim državljanima. Iznimno se Zavodu može prijaviti i tražitelj međunarodne zaštite i članovi njegove obitelji ako ministarstvo nadležno za unutarnje poslove nije donijelo odluku o zahtjevu za međunarodnu zaštitu u zakonom propisanom roku, a tražitelj svojim postupanjem nije utjecao na razloge nedonošenja odluke.

⁴¹⁰ Nisu dostavljeni podaci razvrstani po spolu.

⁴¹¹ Nisu dostavljeni podaci razvrstani po spolu.

Integracija je višedimenzionalni proces⁴¹² prihvaćanja i uključivanja osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita koji u pravilu uključuje nekoliko dimenzija: pravno-političku⁴¹³, društveno-ekonomsku⁴¹⁴ i kulturno religijsku.⁴¹⁵ Integracija je proces koji je dinamičan i dvosmjernan. U stvarnosti, integracija osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita događa se na lokalnoj razini. Međutim, o većem angažmanu i uključenju predstavnika jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave⁴¹⁶ možemo govoriti tek odnedavno, s otvaranjem procesa premještanja i preseljenja tražitelja/ica međunarodne zaštite sukladno preuzetim kvotama.

Također, Vlada RH je usvojila *Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje 2017. do 2019. godine*, u kojem su definirane obveze tijela državne uprave u ostvarivanju prava iz sustava socijalne skrbi, zdravstvene zaštite, stanovanja, učenja hrvatskog jezika i obrazovanja i zapošljavanja. U cilju praćenja provedbe integracije osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita formirano je *Stalno povjerenstvo za provedbu integracije stranaca u hrvatsko društvo*.⁴¹⁷ Trenutno je u izradi novi Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2021. do 2023., međutim, značajno je istaknuti kako je Gradska skupština Grada Zagreba (27.1.2022.) donijela *Akcijski plan Grada Zagreba za integraciju tražitelja međunarodne zaštite i osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za 2022.*, čime je Grad Zagreb postao prva jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u RH koja je donijela ovakav dokument. Nadalje, tijekom 2023. Grad Zagreb je nastavio sa svojim aktivnostima na ovom području te je (23.5.2023.) donesen *Akcijski plan Grada Zagreba za provedbu Povelje integrirajućih gradova za 2023. i 2024.*

⁴¹² U trenutku kada se osobi odobri međunarodna zaštita (azil ili supsidijarna zaštita), u RH započinje proces integracije u kojem sudjeluju nadležna državna tijela (MROSP, MUP, MZO, ULJPPNM te druga državna tijela), tijela jedinica lokalne i regionalne samouprave te organizacije civilnog društva (Hrvatski Crveni križ (HCK), Centar za mirovne studije (CMS), Hrvatski pravni centar (HPC), Isusovačka služba za izbjeglice (JRS), Are You Syrious (AYS), Društvo za psihološku pomoć (DPP) i mnogi drugi. Veliki broj aktivnosti je usmjeren prema ženama kao ranjivoj skupini kojoj je potrebna dodatna podrška i osnaživanje.

⁴¹³ Uključuje politička i statusna prava, pravo boravka, spajanje obitelji, stjecanja državljanstva i političke participacije i dr.

⁴¹⁴ Uključuje rad, stanovanje, socijalna i zdravstvena prava, obrazovanje i dr.

⁴¹⁵ Tiče se kulturnih i religijskih prava uključivanja osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita te posebno njihove percepcije i prakticanja različitosti u kulturnom, etničkom i vjerskom pogledu u društvu države primitka.

⁴¹⁶ Valja spomenuti da je (2017.) izrađen Okvir za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita na lokalnoj razini u sklopu projekta IPA 2012 FFRAC „*Potpora provedbi politike za integraciju migranata*“, financiranog od strane EU, a sufinanciranog od strane ULJPPNM koji je korisnik projekta. Navedeni dokument je dostupan na web stranici: <https://www.irh.hr/hijerarhijski-prikaz/izvjestaji/50-okvir-za-integraciju-osoba-kojima-je-odobrena-medunarodna-zastita/file>

⁴¹⁷ Vlada RH je na sjednici (14.11.2019.) donijela Odluku o osnivanju Stalnog povjerenstva za provedbu integracije stranaca u hrvatsko društvo, a Odluka je objavljena u službenom glasilu Narodne novine, br. 110/19. Nadalje, Vlada RH je na sjednici (29.10.2020.) donijela Odluku o izmjenama Odluke o osnivanju Stalnog povjerenstva za provedbu integracije stranaca u hrvatsko društvo, a Odluka je objavljena u službenom glasilu Narodne novine, br. 119/20. Vlada RH je također na sjednici 21.6.2023. donijela Odluku o izmjeni Odluke o osnivanju stalnog povjerenstva za provedbu integracije stranaca u hrvatsko društvo.

U sklopu svojih aktivnosti u području međunarodne i privremene zaštite tijekom 2023., Pravobraniteljica je sudjelovala na raznim sastancima, konferencijama te na inicijativama za izmjenu propisa, a u nastavku prikazujemo neke od njih.

12. travnja 2023. - Pravobraniteljica je sudjelovala na **Savjetovanju o Strategiji UNHCR-a u Hrvatskoj za razdoblje od 2024. - 2026.** Cilj savjetovanja je bio ukazati na ključne probleme s kojima se susreću tražitelji/ice međunarodne zaštite, kao i tražitelji/ice privremene zaštite te iznaći moguća rješenja odnosno načine na koje se cjelokupni sustav može poboljšati. Kao jedno od prioritetnih pitanja, spomenuto je i rodno utemeljeno nasilje kojom prilikom je pravobraniteljica ukazala na to kako je migraciju potrebno promatrati iz rodne perspektive s obzirom na to da djevojčice i žene imaju drugačije probleme od dječaka i muškaraca te im je potrebna posebna zaštita, a naglašeno je i da bi u određenim okolnostima, rodno utemeljeno nasilje trebalo biti valjani razlog za odobravanje međunarodne zaštite. Također, pravobraniteljica je ukazala na to kako bi se sustav podrške tražiteljima/cama međunarodne i privremene zaštite trebao razvijati i na lokalnim razinama, a ne samo na razini države te je istaknula kako bi trebalo kontinuirano raditi na edukaciji svih ustanova i institucija s ciljem provođenja učinkovitije integracije.

22.-24. svibnja 2023. - Pravobraniteljica je sudjelovala u okviru **studijske posjete predstavnika/ca ključnih dionika iz Ukrajine** na uvodnom događanju/okruglom stolu održanom u Zagrebu, koji je organizirao Centar za žene žrtve rata - ROSA, u suradnji s Ukrajinskim ženskim fondom te ukrajinskim organizacijama civilnog društva La Strada i JurFem, s ciljem jačanja sustava odgovora na seksualno nasilje u ratu u Ukrajini. Namjera suradnje je stvoriti učinkoviti sustav prevencije i odgovora na seksualno nasilje na regionalnoj razini te doprinijeti razvoju pravnog okvira na seksualno nasilje u ratu. Pravobraniteljica je govorila o problematici seksualnog nasilja počinjenog u Domovinskom ratu, čije višestruke posljedice žrtve, ali i njihove obitelji osjećaju i danas. Istaknula je aktivnosti usmjerene rješavanju problema posebno osjetljivih društvenih skupina koje su u riziku višestruke diskriminacije, od kojih su jedna od ugroženih skupina žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu te praćenje rada Povjerenstva koje odlučuje o zahtjevima za ostvarenje prava žrtava seksualnog nasilja iz Domovinskog rata. Zaključno je navela da je seksualno nasilje jedan od najtežih kaznenih djela rodno utemeljenog nasilja u mirnodopskom okruženju, a kada isto bude počinjeno u sukobima, predstavlja ratni zločin, stoga je iznimno važno osigurati odgovarajući sustav odgovora ključnih dionika, koji je rodno osjetljiv i usmjeren prije svega na zaštitu žrtve i njene potrebe.

28. lipnja 2023. - U Zagrebu je u organizaciji HPC-a održan okrugli stol na kojem su predstavljene **preporuke izrađene u sklopu projekta „Komplementarni putevi za pristup međunarodnoj zaštiti u Jugoistočnoj Europi – COMP4SEE“** koji HPC od siječnja 2022. godine provodi u partnerstvu s Mirovnim institutom i Pravnim centrom za zaštitu ljudskih prava i okoliša iz Slovenije te Zakladom za pristup pravima iz Bugarske. Predložene preporuke i zaključci odnose se na razvoj komplementarnih puteva za prihvata osoba kojima je potrebna međunarodna zaštita, kao mehanizama omogućavanja sigurnih i legalnih mogućnosti dolaska izbjeglica u EU, posebno u zemljama koje do sada nisu imale takve programe i to kroz stvaranje modela privatnih sponzorstava te poboljšanje postojećih sustava u području spajanja obitelji. Pravobraniteljica je na okruglom stolu pozdravila

donošenje spomenutih preporuka te izrazila voljnost za doprinos mogućem razvoju modela privatnog sponzorstva i unapređenja sustava spajanja obitelji iz domene nadležnosti Pravobraniteljice.

16. rujna 2023. - Pravobraniteljica se odazvala na poziv Akademije za politički razvoj (APR) i sudjelovala na **seminaru Godišnjeg programa „Ženska prava - predmet sukoba ili temelj za konsenzus?“**, u Ekoparku Krašograd. Pravobraniteljica je prisutnima predstavila implementacijske osnove ljudsko-pravnih standarda u nacionalnom zakonodavstvu vezano uz rodnu ravnopravnost, naglasila važnost edukacije i senzibilizacije policijskih i pravosudnih djelatnika/ca u svrhu uspješne i dosljedne provedbe važećeg pravnog okvira te ukazala na kulturološke i političke specifičnosti koje imaju utjecaj na implementaciju i provedbu politike ravnopravnosti spolova u različitim sredinama, uzimajući u obzir aktualne ratne sukobe u svijetu.

11.1. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Hrvatsko pravo međunarodne i privremene zaštite je na institucionalnoj razini u potpunosti usklađeno s relevantnim zakonodavstvom EU. Premda RH i nadalje ostaje većinom tranzicijska, a manje destinacijska zemlja, u situaciji povećavanja broja tražitelja/ica međunarodne zaštite, RH se nalazi pred izazovom kako odgovoriti na povećanje broja zahtjeva za odobrenjem međunarodne zaštite te na sve veće potrebe za integracijom. S tim u vezi, iz godine u godinu, javljaju se sve veći izazovi poput primjerice onih infrastrukturnih i organizacijskih.

Naime, politika integracije bi se trebala početi razvijati i na razini lokalne (područne) regionalne samouprave, a ne samo na nacionalnoj razini. Na taj način bi se lakše dolazilo u neposredni kontakt s tražiteljima/icama međunarodne zaštite te bi se istima omogućio lakši i brži pristup uslugama. Velika izbjeglička kriza tijekom 2015.-2016. (kao dio Balkanskog koridora) i sudjelovanje RH u programima premještanja i preseljenja utjecali su na porast zahtjeva za odobravanjem međunarodne zaštite (od 2016.). Taj je porast i to značajan (76% u odnosu na 2021.), zabilježen u 2022. te sada u 2023. (429% u odnosu na 2022.), odnosno, iz godine u godinu taj broj se povećava. Osim toga, u izvještajnoj je godini zabilježeno manje žena nego u 2022. Naime, od ukupnog broja osoba koje su zatražile međunarodnu zaštitu samo je 20% žena, a u ukupnom broju osoba kojima je odobren azil žena je 42%. Također, u 2023. smo imali i 2 odobrene supsidijarne zaštite, ali među njima nije bilo žena.

Statistički podaci MUP-a također pokazuju i visok broj neregularnih (nezakonitih) migracija. Pri tendenciji jačanja nadzora državnih granica i učinkovitog suzbijanja neregularnih migracija, a što je i obveza RH kao članice EU te sada i države koja pripada schengenskom području, potrebno je voditi računa o nesmetanom i sigurnom pristupu sustavu azila, posebno najranjivijim skupinama žena. Pravobraniteljica smatra da je ženama, djevojkama i djevojčicama koje traže međunarodnu zaštitu potrebna posebna zaštita i da one imaju drukčije probleme od muškaraca, zbog čega je nužno osigurati da se u provedbi svih politika i postupaka azila, među ostalim i u ocjeni zahtjeva za međunarodnom zaštitom, u obzir uzme rodno pitanje i da se o njima odlučuje na pojedinačnoj osnovi, budući da podnositeljice zahtjeva povezanih s nasiljem treba zaštititi od sekundarne viktimizacije tijekom

postupka. Pravobraniteljica je mišljenja da je potrebno migraciju promatrati iz rodne perspektive i pravo je pitanje kako na najbolji način ugraditi rod u razumijevanje migracije.

Nadalje, Pravobraniteljica smatra kako je važno voditi računa i o drugim aspektima pa tako primjerice pravu na zdravstvene usluge i dostupnost istih, kao i dostupnost poslovima i mogućnostima zapošljavanja. Što se toga tiče, a sukladno podacima HZZ-a, proizlazi kako su najveće prepreke boljoj integraciji na tržište rada, a i društvo u cjelini, nepoznavanje hrvatskog i/ili engleskog jezika, niska motivacija kod dijela korisnika/ca kako za učenje hrvatskog jezika, tako i za uključivanje u druge programe koji mogu podići razinu zapošljivosti. Premda je, općenito gledano, pravna integracija osoba pod međunarodnom zaštitom u RH relativno dobro posložena, u praksi se još uvijek izgrađuje sustav integracije. Također, uočavamo da Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2021. do 2023. još uvijek nije donesen kao ni dokument za naredno razdoblje stoga je preporuka da se donese novi Akcijski plan.

Nadalje, a s obzirom na zbivanja u Ukrajini te aktiviranje instituta privremene zaštite, razvidno je iz dostavljenih podataka MUP-a i HZZ-a kako je RH reagirala pravovremeno te pokazala solidarnost s Ukrajinom i aktivirala sve raspoložive mehanizme kako bi se izbjeglicama iz Ukrajine pomoglo. Evidentno je iz svih podataka kako žene predstavljaju većinu (66%) u ukupnom broju raseljenih osoba iz Ukrajine, dok je ujedno, prema podacima HZZ-a, u evidenciji nezaposlenih HZZ-a evidentirano 476 osoba u statusu privremene zaštite, od kojih čak 396 žena. S obzirom na to da je institut privremene zaštite vrlo specifičan, te nastavno na trenutna zbivanja, odnosno na činjenicu da se ne nazire završetak rata u Ukrajini, biti će svakako zanimljivo pratiti kako će se razvijati institut privremene zaštite u budućnosti i koliko će osoba koje su trenutno u statusu privremene zaštite odlučiti trajno ostati u RH.

Pravobraniteljica u području međunarodne i privremene zaštite daje sljedeće preporuke:

- (1) Razvijati potrebne procedure za uzimanje rodno osjetljivih iskaza žena i ustrajno upozoravati tražiteljice međunarodne zaštite da imaju pravo na prevoditeljicu ženskog spola.
- (2) Osnaživati i jačati podršku ženama i djevojkama migrantske populacije za borbu protiv seksualnog i rodno utemeljenog nasilja.
- (3) Voditi brigu da se žene izbjeglice popisuju individualno i da dobivaju odgovarajuću dokumentaciju koja će im osigurati osobnu sigurnost, slobodu kretanja i pristup zdravstvenoj i socijalnoj skrbi.
- (4) Razvijati potrebne procedure za uzimanje iskaza od LGBTIQ osoba, uvažavajući činjenicu da su te osobe posebno ranjiva skupina među tražiteljima međunarodne zaštite.
- (5) Prilikom podnošenja zahtjeva za međunarodnom zaštitom voditi računa o identifikaciji osoba s posebnim potrebama ili obiteljskim vezama u EU te dati prednost spajanju obitelji tražitelja/ica međunarodne zaštite na početku postupka.
- (6) Osigurati dosljedno poštivanje načela ravnopravnosti spolova u sustavu azila, odnosno međunarodne i privremene zaštite te kontinuirano provoditi aktivnosti na podizanju svijesti o pojavama i neprihvatljivosti diskriminacije.

- (7) Nastaviti provoditi kampanje s ciljem osvještavanja javnosti o problemima s kojima se tražitelji/ice azila, azilanti/ice i osobe pod supsidijarnom zaštitom susreću te razbijanja stereotipa i predrasuda.
- (8) Osigurati cjelovitu zdravstvenu zaštitu tražiteljica azila i osoba kojima je odobrena međunarodna i privremena zaštita, posebno za trudnice i roditelje te dodatnu edukaciju medicinskog osoblja u smjeru senzibiliziranja prema potrebama navedenih skupina, posebno pojačati zastupljenost pitanja reproduktivnog zdravlja žena te osigurati specijalističku zaštitu.
- (9) Poticati žene kojima je odobrena međunarodna i privremena zaštita na osposobljavanje i zapošljavanje te im pružiti potporu u procesu zapošljavanja i osposobljavanja.
- (10) Razvijati sustav integracije i na lokalnim razinama, a ne samo na nacionalnoj razini.
- (11) Nastaviti voditi po spolu razvrstane sve statističke podatke vezane uz migracijsku politiku.
- (12) Žurno donijeti novi Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita.

12

PROVEDBA NACIONALNOG AKCIJSKOG PLANA PROVEDBE REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI UN-A 1325(2000) – O ŽENAMA, MIRU I SIGURNOSTI I SRODNIH REZOLUCIJA

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda je (31.10.2000.) usvojilo *Rezoluciju 1325 (2000) – o ženama, miru i sigurnosti* (RVSUN 1325) kao odgovor na izmijenjenu prirodu rata i sve veću izloženost civila, osobito žena i djevojčica, nasilju i ratnim stradanjima. RVSUN 1325 je zapravo jedna od deset rezolucija UN-a na kojima se temelji agenda „Žene, mir i sigurnost“.⁴¹⁸ Nadalje, RVSUN 1325 je značajna zbog toga što se radi o prvoj rezoluciji koja se bavi posljedicama sukoba na žene i djevojčice, naglašavajući potrebu za njihovom zaštitom za vrijeme i nakon sukoba te postavlja narativ koji se najbolje očituje kroz ove dvije teze: a) mir i sigurnost su održivi jedino ukoliko su žene ravnopravne u mirovnim procesima; poziva na cjelovitu i jednaku participaciju žena u svim stadijima prevencije sukoba i izgradnje mira u njihovim zemljama i b) žene i djevojke su neproporcionalno pogođene nasilnim sukobima i ratom; poziva na posebne mjere za zaštitu žena i djevojaka od, s ratom povezanog, seksualnog nasilja. Također, značajno je istaknuti da RVSUN 1325 počiva na četiri stupa - sudjelovanje⁴¹⁹, zaštita⁴²⁰, prevencija⁴²¹, pomoć i oporavak.⁴²² U konačnici, RVSUN 1325 poziva države članice UN-a na poduzimanje mjera na svim razinama – od sudjelovanja žena u donošenju

⁴¹⁸ RVSUN 1325 je zapravo prva rezolucija tog paketa od njih 10, a ostale su: Rezolucija 1820 (2008) – priznaje seksualno nasilje kao taktiku ratovanja, Rezolucija 1888 (2009) – ojačava napore da se okonča seksualno nasilje u sukobima uspostavljajući Posebnog predstavnika Glavnog tajništva i tim stručnjaka za pitanja seksualnog nasilja, Rezolucija 1889 (2009) – uspostavlja indikatore za nadziranje RVSUN 1325, Rezolucija 1960 (2010) – uspostavlja mehanizme za nadziranje i izvještavanje o seksualnom nasilju u sukobima, Rezolucija 2106 (2013) – naglašava odgovornost počinitelja za počinjeno seksualno nasilje u sukobima kao i političko i ekonomsko osnaženje žena, Rezolucija 2122 (2013) – pozicionira rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena kao ključne faktore za međunarodni mir i sigurnost, Rezolucija 2242 (2015) – uspostavlja Neformalnu Grupu Stručnjaka, adresira dugotrajne prepreke u implementaciji agende „Žene, mir i sigurnost“, Rezolucija 2467 (2019) – pozicionira seksualno nasilje u vezi sa sukobima kao čvrsto ukorijenjeno u širu agendu „Žene, mir i sigurnost“ i Rezolucija 2493 (2019) – poziva na cjelovitu implementaciju svih ranijih rezolucija o ženama, miru i sigurnosti te zahtjeva od UN-a da razvije posebne načine za participaciju žena u svim mirovnim procesima koje podupire UN.

⁴¹⁹ Odnosi se na povećanje sudjelovanja žena na svim razinama institucionalnog donošenja odluka, u mehanizmima sprječavanja, upravljanja i rješavanja sukoba, u mirovnim pregovorima, kao pripadnica vojske, policije i kao civila te kao posebnih predstavnica Glavnog tajništva UN-a.

⁴²⁰ Zaštita žena i djevojčica od seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja, uključujući izvanredne i humanitarne situacije, kao što su one u izbjegličkim kampovima.

⁴²¹ Poboljšanje strategija za sprječavanje nasilja nad ženama putem kaznenog progona osoba odgovornih za kršenje međunarodnog prava, jačanje prava žena kroz zakonodavstvo te podržavanje lokalnih mirovnih inicijativa žena i procesa rješavanja sukoba.

⁴²² Unaprjeđenje mjera pomoći i oporavka kako bi se međunarodnim krizama pristupilo iz rodne perspektive, uz poštivanje civilne i humanitarne prirode izbjegličkih kampova, te uzimajući u obzir potrebe žena i djevojčica pri dizajniranju izbjegličkih kampova i naselja.

odluka i mirovnim procesima, preko sveobuhvatne zaštite žena, do provedbe obrazovanja o rodnoj ravnopravnosti u izgradnji i očuvanju mira.

Vlada Republike Hrvatske (Vlada RH) je donijela *Nacionalni akcijski plan provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1325 (2000) o ženama, miru i sigurnosti te srodnih rezolucija za razdoblje od 2019. do 2023. godine* (dalje: NAP II).⁴²³ To je drugi po redu nacionalni akcijski plan; prvi je obuhvaćao razdoblje od 2011. do 2014. godine, nakon čijeg isteka je provedba mjera nastavljena daljnje četiri godine. Pravobraniteljica je bila članica Radne skupine za izradu Nacionalnog akcijskog plana provedbe Rezolucije.

Radna skupina za praćenje NAP-a II trajno i kontinuirano prati provedbu mjera, analizira i evaluira ostvarene rezultate te po isteku svakog provedbenog ciklusa predlaže novi NAP s novim ciljevima i mjerama. Čine je predstavnici/ce tijela uključenih u provedbu NAP-a II - Ministarstvo obrane (MORH), Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP), Ministarstvo vanjskih i europskih poslova (MVEP), Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (ULJPPNM) i Ured za ravnopravnost spolova (URS), a koji su u izvještajnom razdoblju provodili niz aktivnosti sukladno tematskim područjima.

Pravobraniteljica u svome radu posebnu pažnju obraća na vertikalnu i horizontalnu segregaciju u obrambeno sigurnosnom sektoru. **Prema podacima MORH-a**, može se utvrditi da udio žena u različitim dijelovima obrambenih snaga blago raste s periodičnim oscilacijama.

Tako je udio žena koje su bile angažirane u međunarodnim (UN, NATO i EU) misijama i **operacijama potpore miru iznosio 8,21% u 2023.** Usporedno s 2022., kada je bilo 8,57%, nije bilo većih oscilacija, no u odnosu na ranije godine, radi se o većem udjelu žena.⁴²⁴

Programe izobrazbe časnika i dočasnika u RH na Hrvatskom vojnom učilištu (HVU) „Dr. Franjo Tuđman“ je završilo ukupno 686 polaznika/ca s udjelom žena od 14,43% (99 žena), što je porast u odnosu na 2022. kada je udio žena iznosio 9,81%.

Udio žena u kadetskoj populaciji, odnosno u okviru sveučilišnih vojnih studijskih programa: „Vojno inženjerstvo“, „Vojno vođenje i upravljanje“, „Vojno pomorstvo“ na HVU „Dr. Franjo Tuđman“ te civilno-vojnog školovanja na Studiju aeronautike za vojne pilote, i dalje je bila na visokoj razini od 22,09% (80 žena). Razmjerna je zastupljenost žena u kadetskoj populaciji uzme li se u obzir i podatak

⁴²³ Vlada RH je 15.6.2023. usvojila Izvješće o provedbi Nacionalnog akcijskog plana provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325 (2000) o ženama, miru i sigurnosti te srodnih rezolucija za razdoblje od 2019.- 2023. (NAP II). Treći po redu, NAP III bi, sukladno odluci Radne skupine za praćenje Nacionalnog akcijskog plana provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325 (2000) o ženama, miru i sigurnosti te srodnih rezolucija trebao obuhvaćati četverogodišnji ciklus od 2025. – 2029. Tijekom 2023. i 2024. predviđeno je da nadležni nositelji mjera utvrde i sistematiziraju naučene lekcije iz prethodnog razdoblja u svrhu što kvalitetnije i svrsishodnije izrade nove generacije NAP-a, konkretno NAP-a III.

⁴²⁴ 6,93% u 2021. godini; 5,83% u 2020. godini; 6,09% u 2019. godini.

o sveukupnoj zastupljenosti časnica u MORH-u i OSRH (u 2023. taj je iznos bio 21,03%, a u 2022. 20,35%).

Podaci ukazuju na stabilnu zastupljenost odnosno trend rasta udjela žena u MORH-u i OSRH pa je tako udio žena u djelatnom vojnom sastavu raspoređenih u MORH-u i OSRH iznosio 14,52% (21,03% časnica, 11,58% dočasnica, 13,33% vojnkinja/mornarica) što je respektabilna zastupljenost žena djelatnih vojnih osoba usporedno s ostalim državama članicama NATO-a i EU. **Udio žena među državnim službenicima/ama i namještenicima/ama iznosio je 50,89%.**⁴²⁵

U OSRH je 26 generala/ica od čega 1 žena u činu brigadnog generala. Među visokim časnicima/ama razine brigadira je 9,66% žena, a što je nastavak kontinuiranog uzlaznog trenda iz prethodnih godina (8,50% u 2022.).⁴²⁶

Udio žena na zapovjednim i voditeljskim dužnostima u MORH-u i OSRH je 12,87%, a što je porast u odnosu na prethodne godine (12,08% u 2022.).⁴²⁷ U MORH-u je na voditeljskim dužnostima 39,06% žena, dok je u OSRH na zapovjednim dužnostima 11,15% žena. U odnosu na 2021. i 2022. radi se o povećanju udjela žena te je tako u 2022. u MORH-u bilo 36,92% žena, a u 2021. 39,08% žena na voditeljskim dužnostima, dok je u OSRH 2022. bilo 10,44% žena te je 2021. bilo 10,49% žena na zapovjednim dužnostima.

U MORH-u je na dužnosti načelnice sektora bilo postavljeno 5 žena, dok je muškaraca bilo 8, a što je povećanje u odnosu na 2021. i 2022. kada su na navedenoj dužnosti bile 4 žene u 2022. i 2 žene u 2021. Udio žena među voditeljima/icama službi je nešto manji nego godinu ranije – 36,36% žena, dok ih je u 2022. bilo 40,48%. Na dužnosti ravnatelja/ice uprave su 2 žene i 2 muškarca, jednako kao i 2021. i 2022., dok je 2019. i 2020. bila 1 žena ovlaštena za obavljanje dužnosti ravnatelja/ice uprave (od 4 uprave). Nadalje, što se tiče promaknuća, tijekom 2023. promaknuto je 12,36% žena od toga je među časnicima/ama 21,31% žena, među dočasnicima/ama 9% žena te među vojnicima/vojnkinjama 7,44% žena. Udio žena pohvaljenih i nagrađenih iznosio je 13,04%, a što je povećanje u odnosu na 2022. kada je taj udio iznosio 12,24% kao i godinu ranije kada je bio 10,31%. Od broja dodijeljenih prvih činova (časnici, dočasnici i vojnici) je 16,80% žena dobilo prvi čin. Od toga je među časnicima/ama 25,53% žena, među dočasnicima/ama 13,97% žena te 16,04% vojnkinja. U odnosu na 2020., 2021. i 2022. radi se o neznatnom povećanju udjela žena kojima je dodijeljen prvi čin, a koji je u 2022. iznosio 16,67% , a u 2021. 16,43% te 2020. 14,38%.

Kroz NATO/NCGM program tečaja za instruktore/ice rodne perspektive u vojnim operacijama – GtoT, osposobljeno je odnosno certificirano 67 djelatnika/ca – pripadnika/ca MORH i OSRH (40 žena i 27 muškaraca), uključujući 1 državnu službenicu.

⁴²⁵ Razvidan je blagi trend rasta s obzirom na to da je u 2022. udio žena djelatnih vojnih osoba raspoređenih u MORH-u i OS RH iznosio 14,06% (20,35% časnica, 11,24% dočasnica i 13,04 vojnkinja/mornarica) dok je udio žena među državnim službenicima/ama i namještenicima/ama iznosio 50,99%.

⁴²⁶ U 2022. 8,50% žena, u 2021. 7,34% žena, u 2020. 6,73% žena te u 2019. 5,56% žena.

⁴²⁷ U 2022. 12,08% udio žena, u 2021. 12,04% udio žena, u 2020. 11,59% udio žena te 2019. 10,59% udio žena.

Pravobraniteljica prati rodnu perspektivu u MUP-u vezano za njihov hijerarhijski ustroj. **Prema podacima MUP-a**, došlo je do 32,35% udjela žena u ukupnom broju zaposlenih⁴²⁸, na rukovodećim radnim mjestima žena je zabilježen gotovo dvostruki pad sa 15,85% na 8,91%⁴²⁹, na rukovodećim radnim mjestima policijskih službenica je 76,43%⁴³⁰ i 23,57%⁴³¹ žena na rukovodećim radnim mjestima državnih službenica.

Kako bi se ojačala rodna perspektiva u programima obuke i obrazovanja, MUP navodi kako se u preduputnim obukama koje su ranije provodili kao i onim koje provode druga ministarstva/agencije u inozemstvu za obuku policijskih službenika/ca za sudjelovanje u mirovnim misijama i operacijama potpore u miru obrađuju nastavni moduli iz međunarodnog i humanitarnog prava kao i teme o načinima zaštite civila i sprečavanja nasilja nad ženama i djecom za vrijeme sukoba odnosno na područjima sukoba i post-ratnim područjima. Nadalje, Služba za cjeloživotno obrazovanje Policijske akademije „Prvi hrvatski redarstvenik“ kontinuirano provodi edukacije rukovoditelja u vidu organizacije Tečaja rukovođenja postupanjem policije u predmetima nasilja u obitelji koji tečaj sadržava temu „Policija i zaštita ljudskih prava“ gdje se polaznici/e upoznaju sa radom Europskog suda za ljudska prava (ESLJP) i Ureda zastupnice pred ESLJP. Tijekom navedenih tečajeva ujedno se višestruko obrađuju teme rodne diskriminacije odnosno rodno utemeljenog nasilja prema ženama, zaštita prava djece, osoba s invaliditetom i drugih ranjivih skupina. Tijekom 2023., Tečaj rukovođenja postupanjem policije u predmetima nasilja u obitelji u osam ciklusa uspješno je završilo 152 polaznika/ca od čega 35 policijskih službenica. Također, tijekom 2023. provedena su dva tečaja granične policije na kojem se tema „Temeljna ljudska prava“ obrađivala kroz 20 sati, a na tečaju je sudjelovalo 50 policijskih službenika/ca od čega 21 žena.

Prema podacima MVEP proizlazi da se udio žena u obnašanju dužnosničkih položaja povećao te predstavlja nastavak blagog trenda povećane zastupljenosti žena u službi vanjskih poslova na svim razinama, dok je izvjesna stagnacija žena na veleposlaničkim mjestima u inozemstvu.

Navodi se da žene i dalje prevladavaju na svim rukovodećim položajima (osim ravnateljskog) te i dalje vode ustrojstvene jedinice u čijoj su nadležnosti pitanja međunarodnog mira i sigurnosti. Međutim, zabilježena je stagnacija broja žena veleposlanica u inozemstvu, prema kojem RH trenutno ima 18 veleposlanica u inozemstvu (u odnosu na 43 veleposlanika) dok je došlo do manjeg rasta broja generalnih konzulica (trenutno imamo 7 generalnih konzulica i 19 generalnih konzula u odnosu na 5

⁴²⁸ Na dan 31.12.2023. od ukupno 25.440 zaposlenih osoba, 8.230 je žena (to je spomenuti udio od 32,35%), a u 2022. je bilo ukupno 25.734 zaposlenih osoba od čega 8.046 žena, a to je činilo udio od 31,27% što je manje nego u 2023.

⁴²⁹ U 2022. je na rukovodećim radnim mjestima bilo 696 žena - 15,85%, a u 2023. je 734 žene – 8,91%.

⁴³⁰ U 2022. je na rukovodećim radnim mjestima policijskih službenica bilo 577 žena, a u 2023. je 561 žena.

⁴³¹ U 2022. je na rukovodećim radnim mjestima državnih službenica bilo 119 žena, a u 2023. su 173 žene.

generalnih konzulica te 18 generalnih konzula prethodne godine), pa je vidljivo da su žene i dalje podzastupljene u obnašanju dužnosti šefica diplomatskih i konzularnih predstavništava.

Nadalje, MVEP ističe kako kontinuirano potiče i podržava kandidature zainteresiranih diplomatkinja kao i ostalih hrvatskih državljanke na vodeće i druge pozicije u međunarodnim organizacijama.⁴³²

Također, prema suvremenim međunarodnim trendovima preventivnog i civilnog djelovanja u rješavanju sukoba poseban naglasak se stavlja na snažniju ulogu žena u mirovnim misijama i operacijama. Prilikom izbora za ključne pozicije u međunarodnim organizacijama kad god je to moguće daje se prednost kandidaturama žena. U tom smislu, u međunarodnim misijama EULEX Kosovo i EUCAP Somalija te u Uredu posebnog tužitelja u Haagu je sudjelovalo 11 hrvatskih državljanke u statusu ugovornog osoblja.

12.1. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Pravobraniteljica, kao i prethodnih godina, primjećuje da se napori ulažu u povećanje broja žena u oružanim snagama, policiji, kao i mirovnim misijama te da su vidljivi rezultati, ali i određene oscilacije. Osim što je ženama iznimno teško uspjeti u poslovima u kojima tradicionalno dominiraju muškarci, žene nailaze i na poteškoće u usklađivanju posla s obiteljskim obvezama pa nedostaju pokazatelji o programima i politikama koje daju podršku usklađivanju poslovnog i obiteljskog života, odnosno programi i mjere za podršku onim ženama koje su zaposlenice oružanih snaga, kao i roditeljima koji su, oboje, zaposlenici/e oružanih snaga.

Pravobraniteljica smatra da je nužno integrirati sveobuhvatni i rodno osjetljiv pristup miru i sigurnosti, ali koji uključuje uvođenje rodne ravnoteže i jačanje uloga žena u mirovnoj politici i obrambeno sigurnosnom sektoru te da je potrebno odgovoriti i na nove izazove kao što su sukobi, pandemije, klimatske promjene, katastrofe, masovne migracije, a koje dominiraju globalnom scenom posljednjih godina i nemoguće ih je adekvatno sagledavati i rješavati ako se ne uzme u obzir njihova rodna dimenzija. Pored toga, nužno je sve više uključivati organizacije civilnoga društva u oblikovanje, provedbu i ocjenjivanje politika za žene, mir i sigurnost polazeći sa stajališta da ravnopravno sudjelovanje žena u svim društvenim i političkim procesima doprinosi sprječavanju sukoba, bržem postkonfliktnom oporavku i ukupnom održivom razvoju.

⁴³² Primjerice, ističu angažman hrvatske državljanke na položaju *Program Specialist – UN Women*, u Ukrajini od 1.9.2023. Navedeni položaj je posebno aktualan zbog toga što je hrvatska državljanke uključena u organizaciju međunarodne konferencije *24 years of the Women, Peace and Security (WPS) Agenda, time for pragmatism* koja će se održati 21.3.2024.

Što se tiče sekundiranja u Vijeću Europe, hrvatska državljanke bila je raspoređena na mjesto I. tajnika/ce u Stalnom predstavništvu RH pri VE u Strasbourgu radi sekundiranja u Glavnom tajništvu Vijeća Europe, u Odjelu za izvršenje presuda ESLJP u razdoblju od 1.1.2023.-31.7.2023.

Uzevši u obzir sve navedeno, Pravobraniteljica daje sljedeće **preporuke**:

- (1) Razviti, usvojiti i primijeniti dugoročni strategijski pristup s ciljem privlačenja većeg broja kandidatkinja u oružane snage.
- (2) Imenovati i obučiti savjetnike/ce za rodnu ravnopravnost unutar oružanih snaga (*tzv. gender advisors*) te precizno definirati njihovu ulogu i djelokrug rada na različitim razinama u oružanim snagama.
- (3) U cilju povećavanja zastupljenosti žena, posebno na poziciji odlučivanja, unaprijediti sustav vođenja rodno osjetljive statistike i osigurati kvalitativno i kvantitativno rodno osjetljivo praćenje razvoja karijere i fluktuacije kadra kao i adekvatno uređivanje sustava prikupljanja i analize tih podataka.
- (4) Unaprijediti mjere za usklađivanje privatnog i profesionalnog života, čime će se omogućavati veći udio žena za sudjelovanje u međunarodnim i mirovnim operacijama.
- (5) Ohrabriti žrtve da prijave spolnu diskriminaciju i seksualno uznemiravanje, osnažiti mehanizme zaštite te poduzeti napore za izgradnju povjerenja u sustav prijavljivanja diskriminacije, uznemiravanja i nasilja.
- (6) Sustavno uvoditi sadržaje o ravnopravnosti spolova kroz cjelokupan ciklus obuke i vojne izobrazbe i obrazovanja.

12.2. ŽRTVE SEKSUALNOG NASILJA U DOMOVINSKOM RATU

Praćenje provedbe **Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na RH u Domovinskom ratu**⁴³³ (Zakon) te rada *Povjerenstva za seksualno nasilje* (Povjerenstvo)⁴³⁴, osim temeljem ZRS-a, Pravobraniteljica temelji i na preporukama Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325(2000) – Žene, mir i sigurnost, kao i na ostalim međunarodnim dokumentima koji se bave problemom eksploatacije, zaštite i unaprjeđenja prava žena.⁴³⁵

Prema podacima koje je dostavilo Ministarstvo hrvatskih branitelja (MHB), od dana stupanja na snagu Zakona (**18.6.2015.-31.12.2023.**), Povjerenstvo je zaprimilo **ukupno 304 (227 žene – 75% i 77 muškarci – 25%)**⁴³⁶ zahtjeva za stjecanje statusa žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu i ostvarivanje prava sukladno navedenom Zakonu. Od toga je **riješeno 300** zahtjeva (za 225 žena -74% i 75 muškaraca – 24%), dok je još 4 zahtjeva u postupku rješavanja. Od toga je pozitivno riješeno 213 zahtjeva (164 za žene – 77% i 49 za muškarce – 23%), negativno 77 zahtjeva (22 za muškarce i

⁴³³ Narodne novine, br. 64/25, 98/19.

⁴³⁴ Pravobraniteljica prati rad Povjerenstva za seksualno nasilje koje je temeljem *Pravilnika o ustrojstvu i načinu rada povjerenstva za žrtve seksualnog nasilja* (Pravilnik), oformljenog pri Ministarstvu hrvatskih branitelja, a kako bi odlučivalo o ostvarenjima prava žrtava iz Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu. Svrha praćenja rada Povjerenstva jest osiguranje poštivanja načela ravnopravnosti spolova, odsustvo spolne diskriminacije, unaprjeđenje procesa ostvarenja prava žrtava, predlaganje zakonskih ili drugih promjena u postupanju nadležnih tijela.

⁴³⁵ Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda je (31.10.2000.) jednoglasno usvojilo Rezoluciju 1325(2000) - žene, mir i sigurnost, kojom ono po prvi puta prepoznaje nerazmjerni i jedinstveni utjecaj oružanog sukoba na žene. U svojoj srži, Rezolucija VS 1325 afirmira pristup ljudskoj sigurnosti, ukazujući na nedovoljno cijenjen doprinos žena u sprečavanju i rješavanju oružanog sukoba te u izgradnji i očuvanju mira kao i na nužnost jednakog i punog sudjelovanja žena u ulozi zastupnica mira i sigurnosti.

55 zahtjeva za žene), a u 8 predmeta došlo je do obustave postupka (3 za muškarce i 5 za žene) dok su 2 zahtjeva odbačena.

U 2022., zaprimljeno je ukupno 14 zahtjeva (1 muškarac i 13 žena), a od toga je pozitivno riješeno 10 zahtjeva (1 muškarac i 9 žena), dok je u 2023. - ukupno zaprimljeno 6 zahtjeva (3 muškarca, 3 žene), a od toga je pozitivno riješeno 3 zahtjeva (1 muškarac i 2 žene), dakle **došlo je do smanjenja broja zaprimljenih zahtjeva za 57% u odnosu na 2022., a od tog broja je 76% manje žena podnijelo zahtjev nego u 2022.**

Sukladno članku 10. stavku 2. navedenog Zakona, *Povjerenstvo za žrtve seksualnog nasilja* sastoji se od 7 članova/ica, od kojih svaki član/ica ima zamjenika/icu (12 žena i 2 muškarca). Ministarstvo je također obavijestilo Pravobraniteljicu kako se zahtjevi nasljednika žrtava seksualnog nasilja koji su podneseni sukladno čl.27. Zakona, vode odvojeno, te da je do 31.12.2023., zaprimljeno ukupno 8 takvih zahtjeva, od čega su 2 odbijena, a 4 pozitivno riješena, dok su 2 odbačena.

13

MEHANIZMI ZA PROVEDBU ZAKONA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

13.1. POVJERENSTVA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

U skladu s čl.28.st.2. ZRS-a, povjerenstva za ravnopravnost spolova (Povjerenstva) su radno-savjetodavna tijela županijskih skupština i skupštine Grada Zagreba u čijem sastavu su zastupljeni članovi/ce županijskih skupština, odnosno skupštine Grada Zagreba, predstavnici/ce udruga i nezavisni stručnjaci/kinje.

U okviru svojih nadležnosti, Pravobraniteljica kontinuirano surađuje s povjerenstvima za ravnopravnost spolova koja predstavljaju značajan mehanizam provedbe ZRS-a te imaju ključnu ulogu u oživotvorenju ustavnog načela ravnopravnosti spolova na lokalnoj i područnoj (regionalnoj) razini.

Fotografija 9.: Sastanak pravobraniteljice sa zamjenikom župana i članovima/cama Povjerenstva za ravnopravnost spolova Međimurske županije, Čakovec, 21. studenog 2023.

Pravobraniteljica je u cilju praćenja provedbe ZRS-a i drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova, u želji da se ti propisi u cijelosti implementiraju, temeljem čl.25. ZRS-a uputila županijskim skupštinama i povjerenstvima za ravnopravnost spolova zahtjev za dostavom podataka:

1. *Pregled aktivnosti povjerenstava* provedenih tijekom 2023., s posebnim osvrtom na aktivnosti koje su provedene vezano uz društvene skupine izložene riziku višestruke diskriminacije (žene u ruralnim područjima, žene s invaliditetom i žene pripadnice nacionalnih manjina i dr.).
2. Podatke o provedbi *preporuka Pravobraniteljice* jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave iz njenog Godišnjeg Izvješća za 2022, a tijekom 2023.

Preporuke Pravobraniteljice jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave/povjerenstvima za ravnopravnost spolova, iz njenog Godišnjeg Izvješća za 2022., odnosile su se na sljedeća područja: Zapošljavanje i rad, Samozapošljavanje i poduzetništvo žena, Spolno uznemiravanje, Demografska politika, Nasilje u obitelji, Obrazovanje, Mediji, Žene u ruralnim područjima, Žene s invaliditetom, Pripadnice nacionalnih manjina, Reproductivno zdravlje, Ravnopravnost spolova i tražitelji/ce međunarodne zaštite, Mehanizmi za provedbu ZRS-a.

Na traženje Pravobraniteljice, podatke o sastavu i djelovanju povjerenstva dostavilo je 21 povjerenstvo. Analizom je utvrđeno da je zaključno s 31. prosincem 2023., imenovano⁴³⁷ 21 povjerenstvo⁴³⁸ koje je u svojem sastavu imalo (prema dostupnim podacima) 214 članova/ica (od čega 67,33% žena i 32,67% muškaraca). Predstavnicu/e županijskih skupština čine oko četvrtinu svih članova povjerenstava, dok preostale članove/ice čine predstavnici udruga, nezavisni stručnjaci/kinje, predstavnici/ce županijskih izvršnih i upravnih tijela i drugi.

Imenovanje povjerenstava za ravnopravnost spolova u županijama, odnosno Gradu Zagrebu, u najvećem broju županija⁴³⁹ prati dinamiku održavanja lokalnih izbora te su stoga prevladavajuća većina županija i Grad Zagreb, nakon provedenih lokalnih izbora u svibnju 2021., pristupili imenovanju novih saziva povjerenstava. Ovdje valja napomenuti da su odredbama čl.67. Zakona o sustavu državne uprave⁴⁴⁰ uredi državne uprave u županijama prestali s radom (1.1.2020.) te je, sukladno tumačenju čl.27.-28. ZRS-a od strane MPU, a s obzirom na to da poslovi koje su obavljali koordinatori/ce za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave nisu poslovi državne uprave niti da su isti mogli biti povjereni na obavljanje županijama te da su preuzeti državni službenici/ce ureda državne uprave postali službenici/ce jedinica područne (regionalne) samouprave, više ne postoje koordinatori/ice za ravnopravnost spolova u županijama, što se odrazilo i na sazive povjerenstava

⁴³⁷ Povjerenstva se formalno imenuju na prijedlog odbora za izbor i imenovanje pri čemu su pojedine županije provodile javni poziv za dio članova/ica povjerenstava koji nisu članovi/ce županijske skupštine, a pojedine su županije izvijestile da su članovi/ce imenovani isključivo na prijedlog odbora za izbor i imenovanje.

⁴³⁸ Od toga, u 2023. godini imenovana su dva nova sastava povjerenstva: Primorsko-goranske županije i Splitsko-dalmatinske županije.

⁴³⁹ Izuzetak od ovog principa su povjerenstva Primorsko-goranske županije, Istarske županije i Sisačko-moslavačke županije u kojima se članice i članovi povjerenstva imenuju neovisno o održavanju lokalnih izbora.

⁴⁴⁰ Narodne novine, br. 66/19.

imenovane 2021., o čemu je izvješteno u okviru prethodnih godišnjih izvješća o radu Pravobraniteljice.

Člankom 28. ZRS-a određeno je da jedinice područne (regionalne) samouprave i Grad Zagreb osiguravaju uvjete i sredstva za rad županijskim povjerenstvima za ravnopravnost spolova i povjerenstvu za ravnopravnost spolova Grada Zagreba⁴⁴¹ s ciljem promicanja ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini i provedbe Zakona, o čemu se očitovala većina povjerenstava⁴⁴².

Analizom njihova rada utvrđeno je da su u izvještajnoj godini povjerenstva organizirala ukupno više od 100 aktivnosti. Pritom je iz dostavljenih podataka razvidna **izrazita diversificiranost u metodologiji izvještavanja, kao i provedenim aktivnostima povjerenstava**⁴⁴³.

Za potrebe ovog Izvješća o radu analiza djelovanja povjerenstava usmjerit će se prije svega na **pojedine istaknute primjere dobre prakse** u provedbi različitih aktivnosti i inicijativa povjerenstava, a o čijoj su provedbi u 2023. povjerenstva izvijestila Pravobraniteljicu⁴⁴⁴, te koje su sukladne prethodno navedenim preporukama Pravobraniteljice koje je uputila JLP(R)S/povjerenstvima.

Nekolicina povjerenstava izvijestila je o pristupanju JLP(R)S *Europskoj povelji o ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini Vijeća europskih općina i regija*, ali i sudjelovanjima u inicijativama o proglašenju pojedinih gradova/županija sigurnim mjestom za žene.

Prevladavajuće aktivnosti povjerenstava uključivale su prigodno obilježavanje relevantnih datuma: Međunarodnog dana žena - 8. ožujka, Dana mimoza (Nacionalni dan protiv raka maternice (27. siječnja), a od 22. do 28. siječnja 2024., Europski tjedan prevencije raka vrata maternice), Dana ružičastih majica - Nacionalnog dana borbe protiv vršnjačkog nasilja (posljednja srijeda u veljači), Dana narcisa (prva subota proljeća), Međunarodnog dana obitelji - 15. svibnja, Međunarodnog dana borbe protiv homofobije i transfobije - 17. svibnja, Svjetskog dana kulturne raznolikosti za dijalog i razvoj - 21. svibnja, Svjetskog dana žena iz ruralnih područja - 15. listopada, Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama - 25. studenog⁴⁴⁵, 16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama, Međunarodnog dana ljudskih prava - 10. prosinca i dr.

⁴⁴¹ Kao primjer dobre prakse u smislu promišljanja i planiranja mjera rodno osjetljive politike, **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Grada Zagreba** naručilo je izradu Analitičke studije „Rodna perspektiva Proračuna Grada Zagreba u 2022.”

⁴⁴² Osiguranje financijskih sredstava za rad povjerenstva u proračunima županija.

⁴⁴³ Pri tom je potrebno uzeti u obzir i čimbenike koji imaju utjecaja na navedene različitosti/neujednačenosti - postojeće izazove u vidu neujednačenosti u osiguranju raspoloživih financijskih sredstava za rad povjerenstava među županijama, različitosti u prostornim, logističkim i organizacijskim uvjetima njihova rada, različitosti u motivaciji članova/ica, podršci i prepoznavanju značaja tematike ravnopravnosti spolova od strane drugih dionika, donositelja odluka i šire lokalne zajednice, nužnost za unaprjeđenjem koordinacije na nacionalnoj razini i dr.

⁴⁴⁴ **Sustavnom aktivnošću** su se istaknula povjerenstva **Grada Zagreba, Koprivničko-križevačke, Krapinsko-zagorske, Virovitičko-podravske, Istarske te Vukovarsko-srijemske županije**, koja su organizirala niz aktivnosti te sudjelovala u brojnim događanjima drugih tijela i organizacija.

⁴⁴⁵ Primjerice, povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama i Dana ljudskih prava **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Grada Zagreba** održalo je sjednicu na kojoj je su predstavljeni rezultati Istraživanja o pojavnosti nasilja kod sportašica i sportaša na području Grada Zagreba. Na istoj sjednici predstavljena je i aplikacija „Safecity” koja prikuplja podatke o uličnom uznemiravanju i nasilju s ciljem lociranja pojave nasilje na javnim površinama.

Povodom njihova obilježavanja, organizirani su tematski okrugli stolovi, tribine, sjednice povjerenstava, javne akcije, konferencije, razne aktivnosti za medije, pisana su javna priopćenja i objave na društvenim mrežama i dr. U istima su kao sudionici/ce i (su)organizatori sudjelovali predstavnici/ce ključnih dionika na lokalnoj razini, predstavnici/ce mladih, građana/ki te drugih skupina. Navedena se događanja organiziraju, često u suradnji s predstavnicima/cama lokalnih dionika na teme: suzbijanja i prevencije različitih oblika rodno utemeljenog nasilja, prevencije femicida, podrške ženama iz BiH žrtvama nasilja, unaprjeđenja sustava pomoći žrtvama, međuresorne suradnje, položaja žena na tržištu rada, prava i položaja poduzetnica, prevencije nasilja nad starijima, čimbenika rizika za moždani i srčani udar žena, položaja i problema mladih, posebice ranjivih skupina, nužnosti podjele kućanskih poslova u obitelji, poticanja očeva za aktivniju obiteljsku ulogu, izmjena zakonodavstva, prevencije zločina iz mržnje, sprečavanja i suzbijanja homofobije i transfobije, osobito prema LGBTIQ populaciji, problematike vezane uz razdoblje odrastanja, uvažavanja različitosti i potrebu tolerancije, zatim na temu žena u prometu, politici, javnom životu, znanosti, sportu, uloge obitelji kod onoloških bolesnika u procesu liječenja i druge teme (ne) izravno vezane uz tematiku ravnopravnosti spolova.

U okviru aktivnosti povjerenstva u izvještajnoj se godini bilježe se i različite organizacije i sudjelovanja u kampanjama⁴⁴⁶, različitim kreativnim aktivnostima⁴⁴⁷, promocijama knjiga, koncertima, izložbama, projekcijama filmova i dr. Održane su i edukacije te predavanja za različite ciljane skupine o rodnoj ravnopravnosti, prevenciji rodno utemeljenog nasilja, jačanju kapaciteta nevladinih organizacija za adresiranje izazova lokalne zajednice, osnaživanju ranjivih skupina, jačanju kapaciteta stručnjaka/kinja koji rade sa žrtvama različitih oblika diskriminacije i rodno utemeljenog nasilja i dr.

U području zapošljavanja i rada, odnosno adresiranju problematike usklađivanja poslovnog i privatnog života izvještavalo se o mjerama na razini JLP(R)S koje se poduzimaju s ciljem unaprjeđenja mreže predškolskih ustanova, poticanja produženog boravka u školama, jačanja kvalitete usluga i proširenje smještajnih kapaciteta u brizi za starije i nemoćne⁴⁴⁸.

Nastavno na preporuke pravobraniteljice u području *Samozapošljavanja i poduzetništva žena*⁴⁴⁹, izvještavalo se o (su)financiranju projekata poticanja zapošljavanja - programa obrazovanja za stjecanje mikro-kvalifikacija, provedbi programa kreditiranja poduzetnica u suradnju s HBOR-om,

⁴⁴⁶ Primjerice kampanja Milijarda ustaje, javnozdravstvena kampanja „Dan CRVENIH HALJINA“ i dr.

⁴⁴⁷ Primjerice, **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Krapinsko-zagorske županije** pozvalo je mlade kreativce Škole za umjetnost dizajn, grafiku i odjeću Zabok da daju svoj prijedlog vizuala Povjerenstva. Pristigla su 4 prijedloga od koje je odabran prijedlog koji će se promovirati u proljeće 2024. godine. Krapinsko-zagorska županija i Povjerenstvo raspisali su u travnju 2023. natječaj kojim su željeli potaknuti na promišljanje o neravnopravnom položaju žena i muškaraca, rodnim stereotipima, mirotvornoj komunikaciji te sprječavanju nasilja nad ženama, odnosno muškarcima. Na natječaj je stigao veliki broj likovnih i literarnih radova. Na programu obilježavanja predstavljeno je 29 literarnih radova te je postavljena izložba likovnih radova i podijeljene su nagrade i zahvale najuspješnijim sudionicima/cama i njihovim mentorima/cama.

⁴⁴⁸ Karlovačka županija.

⁴⁴⁹ Promovirati poduzetništvo žena na nacionalnoj i lokalnoj te područnoj (regionalnoj) razini kroz kampanje informiranja i edukacije te podršku projektima koji za cilj imaju jačanje znanja i vještina žena, njihovo umrežavanje i mentorsku podršku.

Prilikom formuliranja politika poticanja poduzetništva, posebice na lokalnoj i područnoj (regionalnoj) razini, uvažavati prepreke specifične za poduzetništvo žena te razvijati mjere koje će ih ublažavati, odnosno eliminirati, s naglaskom na područje usklađivanja privatnog i profesionalnog života.

sudjelovanje u info danima HGK-a⁴⁵⁰, subvencioniranju kamata na kredite za žene poduzetnice koje koriste kreditnu liniju HBOR-a „Poduzetništvo žena, mladih i početnika“, organizaciji Izložbe ženskog poduzetništva i sufinanciranju nastupa poduzetnica na izložbi⁴⁵¹, dodjeli potpore subjektima malog gospodarstva koji djeluju u sektoru informacijsko- komunikacijskih tehnologija za razvoj proizvoda i usluga, dodjelu potpora male vrijednosti za samozapošljavanje, kao i održavanju edukacija za poduzetnice.⁴⁵²

Nastavno na preporuke Pravobraniteljice u području adresiranja spolnog uznemiravanja u širem smislu, izvještavalo se o donošenju, na razini osnovnih i srednjih škola te zdravstvenih ustanova s područja županije, Pravilnika o planu djelovanja za zaštitu dostojanstva te promicanje ravnopravnosti spolova te imenovanja osoba za zaštitu dostojanstva i prijave uznemiravanja⁴⁵³.

Povjerenstva i županije izvijestile su i o primjeni preporuke Pravobraniteljice o uvođenju rodno osjetljivog proračuna na lokalnoj i područnoj (regionalnoj) razini, a kako bi se sukladno analizi potreba financirale usluge pružanja savjetodavne podrške i smještaja za žrtve rodno utemeljenog nasilja, kao i stambeno zbrinjavanje po izlasku iz skloništa.

Jačanje sustava podrške za žene žrtve nasilja i žrtve nasilja u obitelji osigurava se, izviješteno je, između ostalog, putem sredstava iz EU fondova⁴⁵⁴. Iz proračuna županija (su)financira se i djelovanje skloništa i sigurnih kuća u županijama⁴⁵⁵, a osigurava se i stambeno zbrinjavanje žrtava obiteljskog nasilja nakon izlaska iz skloništa⁴⁵⁶. Povjerenstva izvještavanju i o inicijativama za unaprjeđenje

⁴⁵⁰ Karlovačka županija, info dani HGK.

⁴⁵¹ Osječko-baranjska županija, izložba ženskog poduzetništva.

⁴⁵² U 2023. godini Upravni odjel za gospodarstvo Istarske županije proveo je javni natječaj „IKT POTPORE – Istarska županija 2023.“ putem kojeg su dodijeljene potpore subjektima malog gospodarstva koji djeluju u sektoru informacijsko komunikacijskih tehnologija za razvoj proizvoda i usluga. Putem navedenog natječaja, poslovni subjekti u vlasništvu žena ostvarili su pravo na dodatne bodove. Od ukupno 45 dodijeljenih potpora, pravo na bespovratnu financijsku potporu dobilo je 16 žena poduzetnica, što čini 35,5% u ukupnom broju dodijeljenih potpora.

Objavljen je i javni poziv za dodjelu potpora male vrijednosti za samozapošljavanje „START – UP ISTAR“ putem kojeg je od ukupno 17 dodijeljenih potpora, potporu dobilo 11 žena (64,7%) te su iste osnovale vlastite poslovne subjekte.

Poduzetnicima su u Istarskoj županiji na raspolaganju edukacije o raznim aktualnim temama, pa je tako u 2023., na edukacijama prisustvovalo 403 poduzetnika/ica, od čega 250 žena poduzetnica, što čini udio od 62% u ukupnom broju polaznika.

⁴⁵³ Ličko-senjska županija.

⁴⁵⁴ Dubrovačko-neretvanska županija.

⁴⁵⁵ **Istarska županija** - Od 2006. godine iz proračuna Istarske županije se sufinancira i Sigurna kuća Istra kao neprofitna organizacija koja pruža besplatnu pomoć i podršku žrtvama obiteljskog nasilja i njihovoj djeci. Osim smještaja u sklonište, uključujući i hitni smještaj u akutnim situacijama nasilja (30-tak korisnika/ica godišnje), Sigurna kuća Istra provodi i savjetodavni rad (cca 500 individualnih razgovora sa 80-tak korisnika/ica godišnje), odnosno putem svojih psihologinja, pravica i educiranih volonterki pruža psihosocijalnu, psihološku i pravnu pomoć; podršku putem SOS telefona; provodi preventivne aktivnosti (za mlade), ciljane medijske kampanje i sl.

Sisačko-moslavačka županija - Pružanjem financijske potpore u provedbi programa Savjetovalište i sklonište za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji Centra za žene Adela svake se godine osigurava pružanje usluge smještaja u sklonište na tajnoj adresi. U 2023. godini to je bilo 39 žena i 32 maloljetne djece, žrtve nasilja u obitelji. Pravno savjetovanje i zastupanje na sudu, psihosocijalno savjetovanje, psihološko savjetovanje, radna terapija, briga o zdravlju, ostvarivanje financijske sigurnosti i zapošljavanje te ostale aktivnosti provode se s ciljem osnaživanja žena i spremnosti za samostalan život.

⁴⁵⁶ O navedenim inicijativama izvijestila su **povjerenstva za ravnopravnost spolova Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije te Grada Zagreba**.

Gradska skupština Grada Zagreba na 19. sjednici održanoj u siječnju 2023. donijela je Zagrebačku strategiju zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2023. do 2025. Grad Zagreb je prva lokalna zajednica u RH koja je Odlukom o najmu stanova uvela posebno pravo (izvan liste reda prvenstva) na stambeno zbrinjavanje žrtava obiteljskog nasilja. Gradska skupština Grada Zagreba, na 23. sjednici, 23. svibnja 2023. donijela je odluku o izmjenama i dopunama odluke o osnivanju Doma za djecu i odrasle - žrtve obiteljskog nasilja "Duga - Zagreb" te je nadopunila djelatnost Doma Duga uslugom organiziranog stanovanja (u tijeku je uređenje dva stana kojima će upravljati Dom Duga, a namijenjena su samostalnom Življenju žrtava obiteljskog nasilja nakon izlaska iz Doma Duga).

socijalne infrastrukture za potrebe pružanja izvaninstitucijskih usluga savjetovanja i psihosocijalne podrške za žrtve obiteljskog nasilja, te aktivnostima kontinuiranog zagovaranja unaprjeđenja sustava pomoći i podrške žrtvama nasilja u obitelji na razini lokalne zajednice.

U području obrazovanja, pojedina povjerenstva izvještavaju o aktivnostima škola u promociji ravnopravnosti spolova i prevenciji nasilja putem provedbi radionica i predavanja na temu rodne ravnopravnosti, odgovornog ponašanja za život bez nasilja, stereotipa i predrasuda, provedbe preventivnih programi u školama - o prevenciji vršnjačkog nasilja i prevenciji nasilja putem interneta i sl.

Nastavno na preporuke Pravobraniteljice vezane uz unaprjeđenje prava i položaja žena u ruralnim područjima⁴⁵⁷, povjerenstva izvještavaju o dodjeli financijskih potpora s ciljem osnaživanja žena u ruralnim područjima za pokretanje poduzetništva kroz dostupnost financijskih sredstava za pokretanje poslovanja u poljoprivrednom sektoru⁴⁵⁸, održan je *Festival žena iz ruralnih područja Koprivničko-križevačke županije*⁴⁵⁹, a dodijeljeno je i javno priznanje „Ženska kreativnost u ruralnom životu“ povodom obilježavanja Svjetskog dana žena iz ruralnih područja⁴⁶⁰.

Na razini županija provodile su se i aktivnosti s ciljem unaprjeđenja suradnje s udrugama osoba s invaliditetom, osnaživanja žena s invaliditetom u području zdravstva - korištenja zdravstvenih usluga te o aktivnosti povećanja vidljivosti žena s invaliditetom u javnom i medijskom prostoru.⁴⁶¹

⁴⁵⁷ Izraditi rodnu analizu provedbe mjera poticanja poljoprivrede te donositi posebne mjere za poticanje poduzetništva žena u poljoprivredi, ribarstvu i šumarstvu na razini županija.

Sustavno osnaživati žene u ruralnim područjima, a posebice mlade žene, budući da one predstavljaju značajan društveni i gospodarski potencijal razvoja ruralnih područja i to primarno kroz povećanje mogućnosti za cjeloživotno obrazovanje, dostupnost financijskih sredstava za pokretanje poslovanja u poljoprivrednom i nepoljoprivrednom sektoru i nastavak jačanja usluga za usklađivanje profesionalnog i privatnog života u ruralnim područjima.

Osigurati sustavnu podršku ženama u pripremi projekata za financiranje iz europskih fondova namijenjenih ribarstvu i poljoprivredi od strane potpornih poduzetničkih institucija te o istome voditi rodno segregiranu statistiku.

Nastaviti s provedbom edukacija o osnivanju i razvoju poljoprivrednih gospodarstava te razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima te uključiti informiranje poljoprivrednica o zadržanom poslovanju i mogućnostima udruživanja u proizvođačke organizacije.

Osigurati kontinuiranu skrb za žene starije životne dobi koje žive u samačkim domaćinstvima i pritom imaju poljoprivredna gospodarstva, uz pružanje podrške njihovom uključivanju u društvene i kulturne aktivnosti u zajednici.

⁴⁵⁸ Ličko-senjska županija odobravalala je bespovratne financijske potpore u okviru mjera Potpora poljoprivrednicima, u preradi poljoprivrednih proizvoda te Potpore osnaživanju konkurentnosti malih poljoprivrednih gospodarstava, između ostalog radi sustavnog osnaživanja žena u ruralnim područjima za pokretanje poduzetništva kroz dostupnost financijskih sredstava za pokretanje poslovanja u poljoprivrednom sektoru.

⁴⁵⁹ U Kalinovcu (1.7.2023.) održan je 12. Festival žena iz ruralnih područja Koprivničko-križevačke županije, kojeg je svečano otvorila pravobraniteljica Višnja Ljubičić. Glavni organizatori Festivala, koji se održava već jedanaestu godinu, su Koprivničko-križevačka županija i **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Koprivničko-križevačke županije** na čelu sa predsjednicom Povjerenstva Vericom Rupčić, u suradnji sa županijskom Udrugom žena iz ruralnih područja, dok je suorganizator i domaćin bila Općina Kalinovac. Projekt je jedinstven po tome što daje priliku ženama za pojedinačnu prezentaciju njihovog života, posebnosti i društvene aktivnosti.

Na Festivalu je sudjelovalo 15 žena s područja Županije, najrazličitijih profila, zanimanja i dobnih skupina. Uz poklone i cvijeće dodijeljenih od strane Županije, Općine Kalinovac i Udruge žena iz ruralnih područja Koprivničko-križevačke županije sudionice su dobile i unikatna priznanja za svoje posebnosti. Festival je imao i humanitarni karakter te je u predvorju dvorane, partnerska udruga za pomoć osobama s intelektualnim teškoćama „Lattice“ na izložbenom štandu izložila svoje ruktvorine i prikupljala sredstva za svoje djelovanje.

⁴⁶⁰ Izvijestilo **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Varaždinske županije** - priznanje je dodijeljeno temeljem pozivnog natječaja, cilj je bio isticanje osobitosti seoskih žena i senzibilizacija lokalne zajednice o njihovoj velikoj ali neprepoznatoj i nepriznatoj ulozi i doprinosu društvenoj zajednici.

⁴⁶¹ **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Istarske županije** izvještava da se kontinuirano s ravnateljima/cama svih zdravstvenih ustanova kojima je osnivač Istarska županija i predstavnicima osoba s invaliditetom provode sastanci sa svrhom senzibilizacije i

Nastavno na zaštitu žena starije životne dobi, pojedina povjerenstva u svojim su aktivnostima ukazivala na probleme starijih žena vezane uz siromaštvo, socijalnu isključenost, nasilje⁴⁶², nedostatak informacija vezano uz prava i mogućnosti njihova ostvarivanja, slabu prometu povezanost, otežano ostvarivanje zdravstvene zaštite.

U području reproduktivnog zdravlja, od strane nekolicine povjerenstava izvješteno je o osiguravanju dostupnosti besplatnih menstrualnih higijenskih potrepština, pogotovo dobnim skupinama uključenima u odgojno-obrazovni sustav, radi suzbijanja menstrualnog siromaštva. Provode se i aktivnosti usmjerene na povećanje svijesti i važnosti prevencije tzv. ženskih karcinoma - dojke, endometrija, jajnika i vrata maternice, a radi se i na unaprjeđenju dostupnosti kvalitete zdravstvene skrbi u području reproduktivnog zdravlja žena.

Zaključno, usprkos značajnom broju provedenih aktivnosti, kao i zalaganju te entuzijazmu dijela članova/ica povjerenstava kako bi se tematika ravnopravnosti spolova prihvatila kao nešto što doprinosi boljoj kvaliteti života svih u zajednici, izazovi i potrebe vezani uz uspostavu ravnopravnosti spolova u svim sferama društva i dalje perzistiraju, uključivo na lokalnim razinama. Postoji značajan prostor za rad i napredak te u tom smislu, a u području oživotvorenja ravnopravnosti spolova važnu ulogu imaju i županijska te gradska i općinska povjerenstva za ravnopravnost spolova. Upravo zato je potrebno i nadalje djelovati s ciljem njihova osnaživanja, usklađivanja i koordinacije te osiguranja uvjeta za rad, a posebice dostatnih financijskih sredstava za organiziranje aktivnosti. Nužno je i nastaviti s njihovim daljnjim proaktivnim radom te diversificirati teme iz područja ravnopravnosti spolova kojima se ista bave kroz svoje aktivnosti.

Dodatno, u svrhu šireg uključivanja predstavnika/ca različitih sektora u povjerenstva za ravnopravnost spolova, posebice predstavnika/ca organizacija i institucija koje se bave gospodarstvom i tržištem rada, obrazovanjem te zdravljem žena, potrebno je, pri imenovanju članova/ica, provoditi javni poziv za članove/ice povjerenstava koji nisu iz redova izabраниh članova/ica županijskih skupština, odnosno gradske skupštine Grada Zagreba.

ukazivanja na poteškoće koje osobe s invaliditetom doživljavaju prilikom korištenja zdravstvenih usluga odnosno komunikacije sa zdravstvenim osobljem. U suradnji sa glavnim sestrama/tehničarima ustanova aktualno se radi na unapređenju komunikacije sa osobama oštećena sluha prilikom korištenja hitnih službi i/ili službi za zaštitu spolnog zdravlja te osposobljavanju novih tumača za znakovni jezik.

Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Karlovačke županije izvještava o aktivnostima povećanja vidljivosti žena s invaliditetom u javnom i medijskom prostoru (radio emisija „Jesmo i ravnopravni“ obrađuje problematiku osoba s invaliditetom, TV trend - emisija „Mogu sve“ promiče sudjelovanje osoba s invaliditetom u zajednici i dr.). Također izvještava da su predstavnici/ce osoba s invaliditetom uključeni u rad tijela Županije - Savjet za socijalnu skrb Karlovačke županije, Povjerenstvo za zaštitu pacijenata Karlovačke županije, Koordinacija za ljudska prava Karlovačke županije i dr.

⁴⁶² **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Grada Zagreba** je u studenom 2022. započelo Kampanju „NeVidljive“ - osobe starije Životne dobi u sklopu koje je provedeno istraživanje o iskustvu i stavovima o nasilju prema osobama starije životne dobi. Tijekom 2023. Provedeno je istraživanje, a u rujnu 2023. Povjerenstvo je organiziralo „Predstavljanje rezultata istraživanja“.

13.2. URED ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA VLADE REPUBLIKE HRVATSKE

Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske (Ured), kao stručna služba za obavljanje stručnih i administrativnih poslova u vezi s ostvarivanjem ravnopravnosti spolova, koordinira aktivnosti kojima je cilj uspostavljanje ravnopravnosti spolova u društvu, stvaranje uvjeta za promicanje ravnopravnosti spolova te praćenje provedbe i učinkovitosti ZRS-a, odobrava tijelima državne uprave i pravnim osobama u pretežitom vlasništvu države planove djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova te izrađuje nacionalnu politiku za promicanje ravnopravnosti spolova i nadzire njezinu provedbu.⁴⁶³

Višegodišnji izostanak strateških dokumenata za borbu protiv diskriminacije te promicanje ravnopravnosti spolova, misleći pritom prije svega na Nacionalni plan zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije te osobito na Nacionalni plan za ravnopravnost spolova, koji su usvojeni tek izvještajne 2023. godine, na čije je žurno donošenje, značaj i dosljednu provedbu **Pravobraniteljica kontinuirano upozoravala**, između ostalog i u svojim godišnjim izvješćima o radu, u širem se smislu negativno odrazio na stanje u društvu po pitanju ravnopravnosti, odnosno značajno je usporio i doveo u pitanje kontinuitet i sustavnost provedbe pojedinih mjera krovne nacionalne politike ravnopravnosti, kao i procjenu njihove provedbe, što je osobito bilo vidljivo na razinama JLP(R)S i koordinacije provedbe aktivnosti županijskih i lokalnih povjerenstava za ravnopravnost spolova, u radu koordinatora/ica u tijelima državne uprave za ravnopravnost spolova koji provedbu tih politika koordiniraju, kao i za tijela državne uprave i pravne osobe u pretežitom vlasništvu države, s obzirom na činjenicu da njihovi Planovi nužno moraju sadržavati plan provedbe aktivnosti vezanih uz mjere nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova.

Osim što je izrada navedenih akata bila obilježena neprihvatljivim višekratnim zastojsima u procesima izrade, zbog kojih su mijenjani i njihovi nazivi u odnosu na razdoblje primjene, dojam je da su u sadržajima donesenih strateških akata i provedbenih akcijskih planova problematika zaštite i promicanja ravnopravnosti spolova i prava LGBTIQ osoba, kao i mjere za adresiranje različitih oblika rodno utemeljenog nasilja zastupljene ispod potrebne razine te da predmetni akti ne odražavaju ciljeve i nastojanja koje pred iste postavljaju aktualne društveno-političke okolnosti i aktualni izazovi te značajni međunarodni i EU dokumenti u ovom području.

Nastavno na navedeno, Pravobraniteljica se uključila u izradu *Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova za razdoblje do 2027. godine i pripadajućeg Akcijskog plana za razdoblje do 2024. godine* te je u postupku savjetovanja sa zainteresiranom javnošću dostavila i svoje detaljno očitovanje predlagatelju Uredu za ravnopravnost spolova.

Vlada Republike Hrvatske donijela je *Nacionalni plan za ravnopravnost spolova za razdoblje do 2027. godine i pripadajući Akcijski plan za ravnopravnost spolova za razdoblje do 2024.*, na svojoj 199. sjednici, održanoj 9.03.2023.

⁴⁶³ Sukladno čl.18.st.2.toč.2.i 4. ZRS-a (Narodne novine, br. 82/08, 69/17).

20. listopada 2023. - održan je prvi sastanak Međuresorne radne skupine za praćenje provedbe Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova za razdoblje do 2027. godine i Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova, za razdoblje do 2024., koju je imenovao Ured za ravnopravnost spolova, a kojoj je ključna zadaća u predstojećem razdoblju pratiti provedbu navedenih strateških akata⁴⁶⁴. Osigurati odgovarajuće sustavno praćenje provedbe mjera Nacionalnog i Akcijskog plana Pravobraniteljica smatra osobito važnim, te stoga ponavlja svoje stajalište da je odgovarajući strateški okvir za provedbu politike ravnopravnosti spolova ključna podloga za djelovanje tijela državne uprave i pravnih osoba u pretežitom vlasništvu države te koordinatora/ica u istima, s obzirom na to da njihovi Planovi nužno moraju sadržavati plan provedbe aktivnosti vezanih uz mjere Nacionalnog plana i pripadajućeg Akcijskog plana. Također, nacionalni strateški dokumenti u području ravnopravnosti spolova važan su orijentir za godišnje planove djelovanja županijskih/općinskih povjerenstava za ravnopravnost spolova. Iz navedenih razloga potrebno je osigurati njihovu dosljednu primjenu i praćenje iste.

Nastavno na nadležnost Ureda vezano za odobravanje tijelima državne uprave i pravnim osobama u pretežitom vlasništvu države planova djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova, u dostavljenom izvješću Ured navodi da je u izvještajnom razdoblju (2023.) odobreno devet *Planova djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova*⁴⁶⁵, dok je ukupan broj aktivnih planova u 2023. iznosio 16 planova⁴⁶⁶.

Usprkos najavi Ureda iz njihova pisanog očitovanja dostavljenog Pravobraniteljici za potrebe izrade Izvješća o radu Pravobraniteljice u 2022. godini kako je potrebno nakon donošenja Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova te pripadajućeg Akcijskog plana, a sukladno mjeri za koju je zadužen Ured,⁴⁶⁷ ažurirati *Smjernice za izradu Planova djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova* te uputiti podsjetnik svim poduzećima u pretežitom vlasništvu države, kao i tijelima državne uprave o obvezi izrade Plana djelovanja, navedene informacije Ureda o ažuriranju i upućivanju podsjetnika poduzećima i tijelima državne uprave, za potrebe izrade ovog Izvješća, Pravobraniteljica nije zaprimila.

Predmetno ažuriranje Smjernica važan je preduvjet za izradu (ažuriranih) Planova djelovanja, imajući još dodatno u vidu da je, prema Zapisniku⁴⁶⁸ sa prvog sastanka Međuresorne radne skupine za praćenje provedbe Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova i pripadajućeg Akcijskog plana, razvidno da je jedan od zaključaka sa sastanka bio: „Sva tijela obveznici izrade Planova djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova pozivaju se ista dostaviti Uredu za ravnopravnost spolova u što kraćem roku, na odobrenje. Ukoliko su nositelji određenih mjera iz

⁴⁶⁴ Ured u svom očitovanju navodi da je pregled aktivnosti, vezano uz praćenje provedbe Nacionalnog plana, dostupan na sljedećoj poveznici: <https://ravnopravnost.gov.hr/vijesti/izrada-nacionalnog-plana-za-ravnopravnost-spolova-za-razdoblje-od-2021-do-2027-godine/3429>

⁴⁶⁵ Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo hrvatskih branitelja, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, Ministarstvo unutarnjih poslova, Narodne Novine d.d., HEP Grupa, APIS AT, Hrvatske vode i HRT.

⁴⁶⁶ MRRFEU, MP, MHB, MINGOR, MUP, MVEP, Hrvatska pošta d.d., Hrvatske ceste d.o.o., Narodne Novine d.d., HEP Grupa, APIS IT, Hrvatske vode, HRT, Institut za turizam, Institut za fiziku i Poljoprivredni institut Osijek.

⁴⁶⁷ Temeljem čl.18.st.2. ZRS-a (Narodne novine, br. 82/08, 69/17).

⁴⁶⁸ Zapisnik je dostupan na sljedećoj poveznici:

<https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Me%20C4%91uresorna%20radna%20skupina%20za%20pra%20C4%87enje%20provedbe%20NPRS%202027%20i%20APRS%202024/Zapisnik%201.%20sastanak%20MRS%2020.10.2023..pdf>

Nacionalnog plana, dužni su ih uvrstiti u Plan djelovanja.⁴⁶⁹ **Sukladno navedenom, Pravobraniteljica smatra važnim ažurirati predmetne Smjernice i dostaviti ih obveznicima izrade Planova djelovanja.**

U svom Izvješću o provedbi ZRS-a u 2023., Ured nakon poslanih požurnica u 2022., županijskim skupštinama, nije zaprimio Rješenja ili Odluke o imenovanju 5 županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova⁴⁷⁰.

Dodatno, Ured navodi da je u izvještajnom razdoblju na svojoj internetskoj stranici objavljivao vijesti o aktivnostima županijskih povjerenstava u rubrici „Iz rada županijskih povjerenstava“ te su njihovi predstavnici/ce bili pozivani na događanja koja je organizirao Ured.

Zaključno, **Pravobraniteljica smatra da je nužno unaprijediti koordinaciju mehanizama** za ravnopravnost spolova - koordinatora/ica za ravnopravnost spolova u tijelima državne uprave, drugih obveznika donošenja planova djelovanja te županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova, nastavno na obveze koje proizlaze iz provedbe Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova.

Slijedom navedenog, Pravobraniteljica smatra da je, uz prethodno navedeno, potrebno poticati županijske skupštine da osiguraju kontinuitet i potiču proaktivan rad županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova, osiguraju multiresorni pristup u radu i sastav povjerenstava te osiguraju svekolike uvjete za njihov rad. Također, nužno je ojačati rad na koordinaciji županijskih/općinskih povjerenstava za ravnopravnost spolova kroz redovite godišnje konferencije/sastanke.

13.3. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Strateški okvir za provedbu politike ravnopravnosti spolova nužan je kao podloga za djelovanje županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova koja sukladno ZRS-u provode nacionalnu politiku na lokalnoj razini i koordinatora/ica u tijelima državne uprave za ravnopravnost spolova koji provedbu iste koordiniraju, kao i za tijela državne uprave i pravne osobe u pretežitom vlasništvu države s obzirom na to da njihovi Planovi nužno moraju sadržavati plan provedbe aktivnosti vezanih uz mjere nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova.

⁴⁶⁹ Prema Akcijskom planu za provedbu Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova, mjera 6.2. **Pružati sustavnu podršku** tijelima državne uprave za izradu Planova djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova, a čija je Svrha i doprinos: **Planovi djelovanja su akti čije je donošenje propisano Zakonom o ravnopravnosti spolova. Suradnjom na njihovoj izradi, stručnim savjetima, dostavom mišljenja i prijedloga Planovi postaju sredstvo i alat za veću rodnu osjetljivost tijela državne uprave i tvrtki koje ga donose i veću rodnu osjetljivost javne politike za koje su nadležni. Suradnja tijela državne uprave na provedbi Akcijskog plana unaprijedit će njegovu implementaciju.**

⁴⁷⁰ Povjerenstvo za ravnopravnost spolova **Istarske županije**, Povjerenstvo za ravnopravnost spolova **Međimurske županije**, Povjerenstvo za ravnopravnost spolova **Primorsko-goranske županije**, Povjerenstvo za ravnopravnost spolova **Sisačko-moslavačke županije** i Povjerenstvo za ravnopravnost spolova **Splitsko-dalmatinske županije**.

Nastavno na prethodno navedene otežavajuće okolnosti za rad mehanizama za provedbu ZRS-a, posebice povjerenstava za ravnopravnost spolova, Pravobraniteljica upućuje/ponavlja sljedeće **preporuke:**

- (1) Potrebno je osigurati dosljednu primjenu i sveobuhvatno praćenje primjene Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova za razdoblje do 2027. godine i pripadajućeg Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za razdoblje do 2024. godine.
- (2) Sustavnim programima edukacije jačati kapacitete državne uprave za provedbu načela ravnopravnosti spolova u svakodnevnom radu i kreiranju rodno osjetljivih javnih politika.
- (3) Ažurirati smjernice za izradu Planova djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova.
- (4) **Ojačati rad na koordinaciji županijskih/općinskih povjerenstava za ravnopravnost spolova kroz redovite godišnje konferencije/sastanke.**
- (5) Nužno je osigurati sve potrebne uvjete za rad povjerenstava za ravnopravnost spolova, a posebice dostatna financijska sredstava za organiziranje aktivnosti.
- (6) Nastaviti s daljnjim proaktivnim radom povjerenstava za ravnopravnost spolova te diversificirati teme iz područja ravnopravnosti spolova kojima se ista bave kroz svoje aktivnosti.
- (7) U svrhu šireg uključivanja predstavnika/ca različitih sektora u povjerenstva za ravnopravnost spolova, posebice predstavnika/ca organizacija i institucija koje se bave gospodarstvom i tržištem rada, obrazovanjem te zdravljem žena, provoditi javni poziv za članove/ice povjerenstava koji nisu iz redova izabраниh članova/ica županijskih skupština, odnosno gradske skupštine Grada Zagreba.

ZAKONI I PROPISI - INICIJATIVE PRAVOBRANITELJICE

U okviru svog djelokruga praćenja zakona i propisa, na temelju pristiglih pritužbi stranaka te poziva na javno savjetovanje o izradi/izmjeni i dopuni zakona i propisa, kao i sukladno ustaljenoj praksi utemeljenoj na čl.187. Poslovnika Hrvatskoga sabora, Pravobraniteljica je analizirala zakone i propise, odnosno predlagala izmjene i dopune već postojećih zakona, a sve kako bi se isti uskladili sa Zakonom o ravnopravnosti spolova. Pravobraniteljica je uputila svoja mišljenja u obliku primjedbi, prijedloga i komentara nadležnim tijelima, od kojih dolje navedene ističemo kao posebno važne.

Pravobraniteljica je tijekom izvještajnog razdoblja intenzivno pratila tijek izrade prijedloga *Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o standardima za tijela za jednakost u području jednakog postupanja prema ženama i muškarcima te njihovih jednakih mogućnosti u pitanjima zapošljavanja i rada te prijedloga Direktive Vijeća o standardima za tijela za jednakost u području jednakog postupanja u području zapošljavanja i rada prema osobama bez obzira na njihovu vjeru ili uvjerenje, invaliditet, dob ili seksualnu orijentaciju, jednakog postupanja prema ženama i muškarcima u pitanjima socijalne sigurnosti te u pristupu i nabavi robe, odnosno pružanju usluga.*

Cilj je ovih direktiva jest uspostaviti minimalne obvezujuće standarde za funkcioniranje tijela za jednakost u navedenim područjima. Pravobraniteljica je o sadržaju navedenih direktiva iznosila svoja stajališta i davala prijedloge za poboljšanje kroz radnu skupinu u okviru Europske mreže tijela za jednakost (Equinet) te komunikaciju s Ministarstvom rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Također, Pravobraniteljica je sudjelovala na 34. sjednici Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora⁴⁷¹ (13.4.2023.) na temu prijedloga predmetnih direktiva te opsežno iznijela svoja stajališta o tekstovima prijedloga. Prijedlozi direktiva su trenutno predmet razmatranja u okviru Vijeća EU, a očekuje se da bi potencijalno usvajanje uslijedilo sredinom 2024.

Tijekom 2023., Pravobraniteljica je sudjelovala u ukupno **49 predmeta** u kojima je iznijela svoja mišljenja i/ili prijedloge izmjena i dopuna raznih propisa (zakona, podzakonskih akata, nacionalnih planova i strategija). Pravobraniteljica je dala **ukupno 59⁴⁷²** mišljenja i/ili prijedloga na izmjene i dopune u 49 predmeta (zakona, podzakonskih akata, nacionalnih planova i strategija) na vlastitu

⁴⁷¹ <https://prs.hr/cms/post/954>

⁴⁷² Dva propisa, Nacrt prijedloga Zakona o arhivskom gradivu i arhivima i Nacrt prijedloga Zakona o kibernetičkoj sigurnosti, Pravobraniteljica je samo razmatrala odnosno nije aktivno sudjelovala prilikom njihove izrade. U izradi Nacrta prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o medicinski pomognutoj oplodnji Pravobraniteljica je sudjelovala, ali isti još uvijek nije raspravljen. Spomenuta 3 propisa su također dio brojke „*ukupno predloženo mišljenja i/ili prijedloga*“ u tabeli. Naime, kada zbrojimo prihvaćene, djelomično prihvaćene, primljene na znanje i one koji nisu prihvaćeni dobijemo rezultat 56 te kada dodamo još ova 3 propisa koja su samo razmatrana, to je onda brojka od 59 ukupno predloženih mišljenja i/ili prijedloga.

inicijativu, na traženje nadležnih institucija te na temelju prijedloga pojedinaca i udruga.⁴⁷³ Od tog broja prihvaćeni su prijedlozi u 17 propisa, djelomično je prihvaćeno 6, na znanje 12, u 21 propisa nisu prihvaćeni prijedlozi.

Tabela: Pregled sudjelovanja Pravobraniteljice

Ukupan broj sudjelovanja	Ukupno predloženo mišljenja i/ili prijedloga	Prihvaćeno	Djelomično prihvaćeno	Primljeno na znanje	Razmatrano	Nije prihvaćeno
49	59	17 (29%)	6 (10%)	12 (20%)	3 (5%)	21 (36%)

14.1. NACRT PRIJEDLOGA ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O SLUŽBENICIMA I NAMJEŠTENICIMA U LOKALNOJ I PODRUČNOJ (REGIONALNOJ) SAMOUPRAVI⁴⁷⁴

Pravobraniteljica je sudjelovala u javnom savjetovanju o Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o službenicima i namještenicima u lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (Nacrt prijedloga Zakona).

Pravobraniteljica je predložila, u čl.20.st.2. Nacrta prijedloga Zakona u kojem se proširuje krug osoba o čijoj je povezanosti službenik dužan obavijestiti pročelnika upravnog tijela, pa je tako službenik dužan pisanim putem obavijestiti pročelnika upravnog tijela obavlja li njegov bračni ili izvanbračni drug, dijete, posvojenik, roditelj ili posvojitelj najviše dužnosti u političkoj stranci, udruzi, trgovačkom društvu ili drugoj pravnoj osobi odnosno drugom organizacijskom obliku gospodarskog subjekta koji je u poslovnom odnosu s upravnim tijelom u kojem službenik radi, da se u navedenom članku uvrsti i „životni partner“ te „neformalni životni partner“. **Prijedlog Pravobraniteljice je prihvaćen.** Pravobraniteljica je također ukazala da trenutni tekst Zakona o službenicima i namještenicima u lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi nije pisan rodno osjetljivim jezikom te ne sadrži odredbu o korištenju pojmova s rodnom značenjem, što je u suprotnosti s čl. 43. Zakona o ravnopravnosti spolova te odredbom čl.13. *Jedinstvenih metodološko-nomotehničkih pravila za izradu akata* koje donosi Hrvatski sabor. Pravobraniteljica je predložila da se ovom prilikom Zakon

⁴⁷³ Radi pojašnjenja, kada Pravobraniteljica sudjeluje u savjetovanjima, otvara se novi predmet (spis) i u tome jednom predmetu (spisu) moguće je da Pravobraniteljica iznese više mišljenja i/ili prijedloga na jedan propis stoga su se mišljenja i/ili prijedlozi Pravobraniteljice i zbrajali na navedeni način. Posljedično, iz navedene tabele proizlazi da je broj ukupno iznesenih mišljenja i/ili prijedloga veći od ukupnog broja sudjelovanja upravo zato što se pod „*ukupan broj sudjelovanja*“ računaju otvoreni predmeti (spisi), a u svakom je spisu, uglavnom, bilo izneseno više mišljenja i/ili prijedloga.

⁴⁷⁴ Narodne novine br. 86/08, 61/11, 04/18, 112/19.

o službenicima i namještenicima u lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi uskladi s navedenim aktima. **Prijedlog Pravobraniteljice je prihvaćen.**

14.2. NACRT PRIJEDLOGA AKCIJSKOG PLANA DJELOVANJA NA PODRUČJU OVISNOSTI ZA RAZDOBLJE DO 2026.

Pravobraniteljica je ukazala na važnost uvođenja rodnog aspekta u pristupu ovoj problematici te je iznijela primjedbe usmjerene na uvrštavanje načelne odredbe o rodnoj neutralnosti izraza (sukladno čl. 43. ZORS-a), kao i da se svi statistički podaci prikupljaju, evidentiraju, obrađuju i iskazuju razvrstani po spolu. Predložila je da se razmotri uvrštavanje aktivnosti koja bi se odnosila na poduzimanje mjera u cilju osnivanja i vođenja evidencije roditelja ovisnica, kao i mjera usmjerenih na provođenje relevantnih istraživanja o ženama ovisnicama i njihovim specifičnostima, obzirom kako liječenje ovisnosti kod žena zahtjeva bitno drugačije oblike tretmana. **Sve navedene primjedbe Pravobraniteljice su prihvaćene.**

14.3. NACRT PRIJEDLOGA ZAKONA O DRŽAVNIM SLUŽBENICIMA⁴⁷⁵

Pravobraniteljica je sudjelovala u javnom savjetovanju o Nacrtu prijedloga Zakona o državnim službenicima (Nacrt prijedloga Zakona). Upućene su primjedbe vezano uz odredbu o ocjenjivanju državnih službenika, a prema kojoj se ne ocjenjuju državni službenici koji su u prethodnoj kalendarskoj godini radili manje od šest mjeseci, neovisno o razlozima, pri čemu je propisano kako se razdoblje probnog rada i korištenja godišnjeg odmora ne uračunava u razdoblje ocjenjivanja. Ova odredba je u neposrednoj vezi sa *Zakonom o plaćama u državnoj službi i javnim službama* koji govori o dodatku za učinkovitost rada i predviđa da se dodatak na plaću za učinkovitost rada isplaćuje službeniku i namješteniku na temelju ocjena njegove učinkovitosti rada te da svaka ocjena nosi određen broj bodova temeljem kojih onda službenik može ostvariti dodatak na plaću u određenom postotku. Dakle, proizlazi kako je preduvjet za ostvarivanje navedenog dodatka taj da je službenik prethodno bio ocijenjen za kalendarsku godinu, a što u praksi neće biti moguće kod osoba koje koriste roditeljski dopust ili bolovanje u trudnoći u trajanju duljem od šest mjeseci tijekom kalendarske godine, što će u praksi dovesti u nepovoljniji položaj trudnice i osobe koje koriste prava iz sustava roditeljskih potpora u trajanju duljem od šest mjeseci u kalendarskoj godini. Shodno navedenom Pravobraniteljica je stava kako navedeno predstavlja normativnu diskriminaciju zabranjenu navedenim međunarodnim i domaćim zakonodavnim okvirom te je predložila da se isto promijeni na način da se razdoblje roditeljskog, posvojiteljskog, očinskog dopusta ili dopusta koji je po sadržaju i načinu korištenja istovjetan pravu na očinski dopust, rada s polovicom punog radnog vremena, rada s polovicom punog radnog vremena radi pojačane njege djeteta, dopusta trudne radnice, dopusta radnice koja je rodila ili radnice koja doji dijete te dopusta ili rada s polovicom punog radnog vremena radi skrbi i njege djeteta s težim smetnjama u razvoju u skladu s propisom o

⁴⁷⁵ Narodne novine br. 155/23.

rodiljnim i roditeljskim potporama smatraju vremenom provedenim na radu u punom radnom vremenu. **Prihvaćen je prijedlog Pravobraniteljice** te je dodana odredba prema kojoj se navedena razdoblja smatraju vremenom provedenim na radu u punom radnom vremenu.

Nadalje, Pravobraniteljica je ukazala kako postoje pojedina kaznena djela za koje se progon ne vrši po službenoj dužnosti, a koja bi svakako trebala biti zapreka za prijam u državnu službu, kao npr. kazneno djelo zlouporabe snimke spolno eksplicitnog sadržaja te kazneno djelo prijetnje (čiji temeljni oblik se progona po privatnoj tužbi, a kvalificirani oblik po prijedlogu). **Navedeno nije prihvaćeno.**

Pravobraniteljica je nadalje ukazala kako bi se trebalo voditi računa o spolnoj uravnoteženosti u državnoj službi te je s tim u vezi predložila da se čelnike/ce tijela uprave obveže zakonskim odredbama da pri izradi Pravilnika o unutarnjem redu, odnosno pri raspoređivanju ili zapošljavanju državnih službenika, uvažavaju postojeću obvezu uravnoteženosti među spolovima izraženu kroz minimalni udio od 40% podzastupljenog spola u ukupnom broju osoba unutar određene razine ili kategorije. **Navedeno nije prihvaćeno.**

Predloženo je i da se u svim odredbama u kojima se taksativno navodi krug srodnika istodobno navede i životni partner odnosno neformalni životni partner, **a što je prihvaćeno**, kao i prijedlog da se diskriminatorne osnove koje se navode usklade sa diskriminatornim osnovama iz Zakona o suzbijanju diskriminacije.

14.4. NACRT PRIJEDLOGA ZAKONA O PLAĆAMA U DRŽAVNOJ SLUŽBI I JAVNIM SLUŽBAMA⁴⁷⁶

Pravobraniteljica je sudjelovala u javnom savjetovanju o Nacrtu prijedloga Zakona o plaćama u državnoj službi i javnim službama (Nacrt prijedloga Zakona). Pravobraniteljica je uputila glavnu primjedbu na odredbu koja govori o dodatku za učinkovitost rada i predviđa da se dodatak na plaću za učinkovitost rada isplaćuje službeniku i namješteniku na temelju ocjena njegove učinkovitosti rada te da svaka ocjena nosi određen broj bodova temeljem kojih onda službenik može ostvariti dodatak na plaću u određenom postotku. Uvjet za ostvarivanje dodatka je da je službenik prethodno bio ocijenjen za kalendarsku godinu, a što u praksi neće biti moguće kod osoba koje koriste roditeljni, roditeljski dopust ili bolovanje u trudnoći u trajanju duljem od šest mjeseci tijekom kalendarske godine s obzirom na *odredbu Zakona o državnim službenicima*, a prema kojoj se ne ocjenjuju državni službenici koji su u prethodnoj kalendarskoj godini radili manje od šest mjeseci, neovisno o razlozima. Navedeno će u praksi dovesti u nepovoljniji položaj trudnice i osobe koje koriste prava iz sustava roditeljnih i roditeljskih potpora u trajanju duljem od šest mjeseci u kalendarskoj godini, obzirom da iste neće moći biti ocijenjene, a čime im posljedično neće biti omogućeno niti ostvarivanje dodatka za učinkovitost rada. Pravobraniteljica je zauzela stav da se vrijeme koje žene provode na roditeljnom ili roditeljskom dopustu, odnosno na bolovanju zbog komplikacija u trudnoći i u vezi s trudnoćom, ima priznavati kao vrijeme provedeno u službi, kada se to vrijeme koristi kao kriterij za

⁴⁷⁶ Narodne novine br. 155/23.

napredovanje na poslu. **Primjedba Pravobraniteljice uzet će se u obzir** pri izradi Uredbe Vlade RH, a budući da Nacrtom prijedloga Zakona nije propisano koje kategorije službenika i namještenika se ne ocjenjuju, već pravo na dodatak za učinkovitost rada.

Primjedba na čl.31.st.1.-2. Nacrta prijedloga Zakona, prema kojoj je propisano da tijekom jedne kalendarske godine najviše 5% od ukupnog broja zaposlenih službenika i namještenika može dobiti ocjenu „izvrstan“, odnosno da tijekom jedne kalendarske godine najviše 15% od ukupnog broja zaposlenih službenika i namještenika može dobiti ocjenu „naročito uspješan“, ukazuje na potencijalne poteškoće u provedbi ove odredbe u praksi i to posebice u državnim tijelima u kojima je manji broj službenika i namještenika, u kojima će čelnik tijela biti prisiljen nejednako postupati u slučajevima u kojima je više od 5% službenika i namještenika zaslužilo ocjenu „izvrstan“, odnosno u slučajevima u kojima je više od 15% službenika i namještenika zaslužilo ocjenu „naročito uspješan“ a što je i u suprotnosti sa odredbom čl.8., koji govori o načelu zabrane diskriminacije. **Primjedba Pravobraniteljice nije prihvaćena.**

14.5. NACRT PRIJEDLOGA ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O STAMBENOM ZBRINJAVANJU NA POTPOMOĞNUTIM PODRUČJIMA⁴⁷⁷

Pravobraniteljica je sudjelovala u javnom savjetovanju o Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima (Nacrt prijedloga Zakona). Pravobraniteljica je podržala i pozdravila izmjene i dopune Nacrta prijedloga Zakona u dijelu - koji se odnosi na zbrinjavanje žrtava obiteljskog nasilja, odnosno unaprjeđenje prava na potporu žrtvama. U tom smislu također je pozdravila i produljenje roka za zbrinjavanje žrtava na dodatne dvije godine, ali je upozorila da dodatni rok od dvije godine,⁴⁷⁸ iako predstavlja poboljšanje u odnosu na prethodno zakonodavno rješenje, nije usklađen s odredbama i duhom Istanbulske konvencije jer je sukladno Istanbulske konvenciji, potrebno omogućiti dulji rok, odnosno zbrinjavanje mora trajati sve dokle traju razlozi zbog kojih je doneseno rješenje. Prijedlog Pravobraniteljice je **primljen na znanje.**

14.6. PRIJEDLOG PROTOKOLA O POSTUPANJU U SLUČAJU SEKSUALNOG NASILJA

Pravobraniteljica je sudjelovala u javnom savjetovanju o Prijedlogu Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja (Prijedlog Protokola). Pravobraniteljica je kao članica Radne skupine aktivno

⁴⁷⁷ Narodne novine br. 106/18, 98/19, 82/23.

⁴⁷⁸ **Pravobraniteljica je također podržala komentar grupe žena korisnica stambenog zbrinjavanja sa područja grada Vukovara** (koje su ujedno i Pravobraniteljici podnijeli pritužbu) i njihovu ideju da korisnice stambenog zbrinjavanja s osnovne obiteljskog nasilja nakon određenog razdoblja korištenja uz uredno plaćanje svih obveza, ostvaruju pravo na otkup ili darovanje stambene jedinice, kao i sve komentare i prijedloge izmjena koje su dale udruga SOS Rijeka, B.a.B.e i DEŠA Dubrovnik, te prijedlog Maje Kaić kao predstavnice neformalne grupe žena, korisnica stambenog zbrinjavanja s osnova obiteljskog nasilja s područja Vukovara.

sudjelovala u izradi te je podržala navedeni Prijedlog Protokola.⁴⁷⁹ **Prijedlog Pravobraniteljice primljen na znanje.**

14.7. NACRT PRIJEDLOGA ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O SOCIJALNOJ SKRBI⁴⁸⁰

Pravobraniteljica je iznijela svoje primjedbe vezane uz status njegovatelja smatrajući kako su sve ostale kategorije osoba koje skrbe o članovima/icama svoje obitelji, kao što su djeca koja skrbe o svojim roditeljima koji su nemoćne osobe starije životne dobi – na određeni način zakinuti/e odnosno stavljeni/e u nepovoljniji položaj u odnosu na kategorije osoba obuhvaćene u čl.62. i čl.63. Nacrta prijedloga Zakona (koje također skrbe o članovima/icama svoje obitelji, ali im se priznaje status njegovatelja) i to temeljem obiteljskog statusa, a što se očituje upravo u njihovoj nemogućnosti ostvarivanja statusa njegovatelja. Stoga je predložila da se i navedenim kategorijama omogući status njegovatelja, a što je **primljeno na znanje.**

14.8. PRIJEDLOG PRAVILNIKA O SADRŽAJU I NAČINU PODNOŠENJA IZVJEŠĆA O OSTVARIVANJU PRAVA NA RODILJNE I RODITELJSKE POTPORE⁴⁸¹

Pravobraniteljica se uključila u javno savjetovanje o Prijedlogu Pravilniku o sadržaju i načinu podnošenja izvješća o ostvarivanju prava na roditeljske potpore (Prijedlog Pravilnika) istaknuvši kako tekst nije pisan rodno osjetljivim jezikom te ne sadrži odredbu o korištenju pojmova s rodnim značenjem, što je u suprotnosti sa čl.43. Zakona o ravnopravnosti spolova, kao organskim zakonom, te odredbom čl.13. *Jedinstvenih metodološko-nomotehničkih pravila za izradu akata koje donosi Hrvatski sabor.* Stoga je Pravobraniteljica predložila da se predmetni Prijedlog Pravilnika uskladi s navedenim aktima, a **navedena primjedba Pravobraniteljice je prihvaćena.**

14.9. PRIJEDLOG PRAVILNIKA O SADRŽAJU I NAČINU VOĐENJA ELEKTRONIČKOG OČEVIDNIKA O KORISNICIMA PRAVA NA RODILJNE I RODITELJSKE POTPORE⁴⁸²

Pravobraniteljica se uključila u javno savjetovanje o Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja elektroničkog očevidnika o korisnicima prava na roditeljske potpore (Prijedlog Pravilnika) istaknuvši kako tekst predmetnog nije pisan rodno osjetljivim jezikom te ne sadrži odredbu o

⁴⁷⁹ **Pravobraniteljica je podržala primjedbe Pučke pravobraniteljice** koje se odnose na činjenicu da nisu u dovoljnoj mjeri istaknuti edukacija, prevencija, načini postupanja i zaštite kada su **u pitanju osobe starije životne dobi** te domovi za starije i nemoćne osobe, čiji korisnici/e također mogu biti izloženi seksualnom nasilju. Pored navedenog, Pravobraniteljica je podržala komentare Udruge za unapređenje kvalitete življenja LET, udruge SOS Rijeka – Centar za nenasilje i ljudska prava i Europske civilne inicijative Zagreb.

⁴⁸⁰ Narodne novine br. 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23.

⁴⁸¹ Narodne novine br. 8/24.

⁴⁸² Narodne novine br. 8/24.

korištenju pojmova s rodnim značenjem, što je u suprotnosti sa čl.43. Zakona o ravnopravnosti spolova, kao organskim zakonom, te odredbom čl.13. *Jedinstvenih metodološko-nomotehničkih pravila za izradu akata* koje donosi Hrvatski sabor. **Primjedba Pravobraniteljice je prihvaćena.**

14.10. PLAN ZAKONODAVNIH AKTIVNOSTI MINISTARSTVA PRAVOSUĐA I UPRAVE ZA 2024. ⁴⁸³

Pravobraniteljica je sudjelovala u javnom savjetovanju o Planu zakonodavnih aktivnosti Ministarstva pravosuđa i uprave za 2024. (Plan). Pravobraniteljica je istaknula da je u posljednjih nekoliko godina postupala povodom niza pritužbi majki - zaposlenica tvrtki nad kojima je proveden postupak stečaja za vrijeme dok su koristile roditeljski dopust te su uslijed brisanja tvrtke poslodavca, a o čemu nisu bile obaviještene, retroaktivno s danom brisanja tvrtke iz sudskog registra gubile status osigurane osobe u obveznom zdravstvenom osiguranju. Posljedica retroaktivnog odjavljivanja statusa osiguranika jest okolnost da su pritužiteljice pozivane na povrat nepripadajuće naknade po osnovi roditeljskih potpora koja im je isplaćivana za razdoblje za koje im je retroaktivno ukinut status osiguranica zbog gubitka radnog statusa. Također, pritužiteljice su ukazivale i na poteškoće koje su imale prilikom ostvarivanja svojih prava pred Hrvatskim zavodom za mirovinsko osiguranje i Hrvatskim zavodom za zapošljavanje. S tim u vezi, Pravobraniteljica je (tijekom 2022.) sudjelovala u javnom savjetovanju o izmjenama i dopunama *Stečajnog zakona* te je ukazala na navedene probleme. Nakon provedenog savjetovanja, primjedbe Pravobraniteljice su bile djelomično prihvaćene te je zakonom propisano da će se rješenje o otvaranju i zaključenju stečajnog postupka kao i rješenje o zaključenju stečajnog postupka dostaviti radnicima/cama dužnika i na taj način omogućiti da radnici/ce budu obaviješteni/e o prekidu radnog odnosa.⁴⁸⁴ Ipak, gore navedeno **u praksi nije funkcioniralo stoga je Pravobraniteljica odlučila reagirati**. Naime, Pravobraniteljica je upoznata s činjenicom da je u tijeku proces izmjena i dopuna *Stečajnog zakona*, međutim, opisana materija nije predmet izmjena i dopuna. Stoga, s obzirom da je sasvim razvidno da je izostao ciljani učinak svih nenormativnih rješenja, a dobrim dijelom i zakonskih odredaba, Pravobraniteljica je predložila da se u Plan normativnih aktivnosti za 2024., **uvrsti i Stečajni zakon**, kako bi se konačno razradilo zakonsko rješenje koje će učinkovito spriječiti da se u praksi događa da se tvrtka briše iz

⁴⁸³ Vlada Republike Hrvatske je na 277. sjednici, održanoj 11.1.2024., na prijedlog Ureda za zakonodavstvo, donijela Plan zakonodavnih aktivnosti za 2024.

⁴⁸⁴ **Pravobraniteljica je isticala da navedeni rizik predmetnom izmjenom i dopunom *Stečajnog zakona* nije u potpunosti otklonjen** jer predviđena odgovornost za štetu zbog povrede dužnosti stečajnog upravitelja iz čl.93.st.1. *Stečajnog zakona*, kao što se kroz opisane slučajeve pokazalo u odnosu na propuštanje dostave isprava Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje, dosad nije predstavljala jamstvo za ispunjenje navedene dužnosti stečajnih upravitelja niti predstavlja odgovarajuće i pristupačno sredstvo zaštite za majke s djecom u dobi od godine dana, koja su ostala bez posla, ne ostvaruju pravo na naknadu za vrijeme nezaposlenosti te su još u obvezi vratiti Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje, s obzirom da se naknada štete ostvaruje kroz sudski postupak, a što su potvrdile nove pritužbe s istovjetnim okolnostima koje je Pravobraniteljica naknadno zaprimala. Pravobraniteljica je o navedenoj problematici detaljno izvještavala u svojem Izvješću o radu za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022., kao i u okviru savjetovanja sa zainteresiranom javnošću o prijedlogu Etičkog kodeksa stečajnih upravitelja te je za potrebe edukacija stečajnih upravitelja u sklopu Pravosudne akademije pripremila i dostavila detaljan opis svojeg postupanja po navedenim pritužbama. Unatoč svim naporima poduzetim u cilju zaštite navedene kategorije radnika/ca, noviji primjeri tumačenja *Stečajnog zakona* u praksi dovode u pitanje smisao odredbe o obvezi suda iz čl.132.st.6. da radnicima/ama dostavi rješenje o otvaranju i zatvaranju stečajnog postupka te smisao odredbe o obvezi stečajnih upravitelja iz čl.89.st.1.st.8. da Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje i Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje dostave isprave koje se odnose na radnopravni status radnika/ca.

Sudskog registra, a da radnici/e ostanu prijavljeni na obvezna osiguranja temeljem radnog odnosa u tvrtki koja je prestala postojati. **Prijedlog Pravobraniteljice nije prihvaćen.**

14.11. NACRT PRIJEDLOGA ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O DOPLATKU ZA DJECU⁴⁸⁵

Iznesene su primjedbe usmjerene na uvrštavanje načelne odredbe o rodnoj neutralnosti izraza (sukladno čl. 43. ZRS-a), koje **nisu prihvaćene**, uz obrazloženje kako navedeno nije predmet izmjena i dopuna ovog Nacrta prijedloga Zakona te će se razmotriti prilikom izrade novog sveobuhvatnog zakona o doplatku za djecu. Nadalje, Pravobraniteljica smatra kako bi se trebalo razmotriti uvođenje univerzalnog dječjeg doplatka za svu djecu, koji neće biti uvjetovan dohotkom odnosno imovinskim cenzusom kao što je to sada slučaj. Također, predložila je da se pronatalitetni dodatak isplaćuje za svako daljnje dijete u obitelji, a ne samo za treće i četvrto dijete, kao što je to trenutno slučaj, a u duhu poticanja demografske obnove i demografskog razvoja RH. **Navedeni prijedlozi nisu prihvaćeni.**

14.12. NACRT PRIJEDLOGA ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O KAZNENOM POSTUPKU⁴⁸⁶

Pravobraniteljica je sudjelovala u javnom savjetovanju o Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku. Iako je pozdravila zakonske izmjene kojima se nastoji unaprijediti zakonsko uređenje kaznenog postupka s ciljem jačanja procesnog položaja žrtve kaznenih djela koja se manifestiraju kao nasilje nad ženama i nasilje u obitelji, Pravobraniteljica je predložila da se pravo na tajnost podataka proširi na sve sudske i druge postupke te na taj način spriječi narušavanje tajnosti podataka u drugim postupcima (npr. za uzdržavanje i sl.) kroz isticanje pismena s osjetljivim podacima na oglasnoj ploči suda, navođenje naziva i adrese skloništa za žrtve nasilja u spisu i sl., čijim bi se otkrivanjem mogla ugroziti sigurnost žrtve ili njoj bliskih osoba. Nadalje, predloženo je da se kod provedbe pojedinačne procjene, uz obvezu uzimanja u obzir rizičnih čimbenika, doda obveza uzimanja u obzir preporuka tijela, organizacija i ustanova iz čl.3.st.3. *Pravilnika o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve*. Nadalje, iznesene su primjedbe usmjerene na usklađivanja pojedinih zakonskih odredbi važećeg ZKP-a sa Zakonom o ravnopravnosti spolova (čl.6.st.2. i st.3.) kao i sa Zakonom o životnom partnerstvu osoba istog spola (čl.2., čl.3.st.1., čl.6.st.3.) te Zakonom o suzbijanju diskriminacije (čl.1.st.1.). Naime, iako su pojedine odredbe ZKP-a usklađene s navedenim propisima na način da se sva prava koja se priznaju bračnim i izvanbračnim drugovima, na jednak način i pod jednakim uvjetima priznaju i životnim partnerima te neformalnim životnim partnerima, ZKP ipak sadrži i pojedine odredbe koje određena prava priznaju samo bračnim i izvanbračnim drugovima, ali ne i životnim partnerima i neformalnim životnim partnerima.

⁴⁸⁵ Narodne novine br. 94/01, 138/06, 107/07, 37/08, 61/11, 112/12, 82/15, 58/18, 156/23.

⁴⁸⁶ Narodne novine br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22.

Predloženo je i da se u ZKP-u razmotri uvrštavanje definicije pojmova obitelji (odnosno članova obitelji) i bliskih osoba, kao što je to sadržano i u Kaznenom zakonu kao i da se pravo na žalbu žrtve kaznenog djela nasilja nad ženama, nasilja u obitelji i nasilja prema bliskim osobama omogući u svim slučajevima te da se u tom smislu izmijeni i čl.464. ZKP-a. **Navedene primjedbe nisu bile prihvaćene.**

14.13. NACRT PRIJEDLOGA NACIONALNOG PLANA RAZVOJA KULTURE I MEDIJA ZA RAZDOBLJE OD 2023. DO 2027. I NACRT PRIJEDLOGA AKCIJSKOG PLANA RAZVOJA KULTURE I MEDIJA ZA RAZDOBLJE OD 2023. DO 2024.

Pravobraniteljica se uključila u javno savjetovanje o Nacrtu prijedloga Nacionalnog plana razvoja kulture i medija za razdoblje od 2023. do 2027. godine i Nacrta prijedloga Akcijskog plana razvoja kulture i medija za razdoblje od 2023. do 2024. godine (Nacrt prijedloga NP i Nacrt prijedloga AP).

U Nacrtu prijedloga Nacionalnog plana, u dijelu koji se odnosi na 3. Razvojne potrebe i potencijali, 3.1. Kulturno stvaralaštvo, produkcija i distribucija, Pristup i sudjelovanje u kulturi,

navedeno je da je trenutno izrađeno ili u procesu izrade više akata strateškog planiranja na nacionalnoj razini koji se bave suzbijanjem diskriminacije i omogućavanjem pristupa te se u navedenom kontekstu uz ostale, navodi i Nacionalni plan za ravnopravnost spolova. Pravobraniteljica je predložila davanje značajnijeg prostora (horizontalnom) pitanju rodne ravnopravnosti u Nacrtu prijedloga NP, kao i pripadajućem Nacrtu prijedloga AP.

Također, Pravobraniteljica je radi osiguranja dosljedne primjene načela ravnopravnosti spolova te ne prejudicirajući ishode postupaka, predložila uvrštavanje odredbe/odgovarajuće mjere u Nacrt prijedloga NP/Nacrt prijedloga AP o primjeni sustavnog i sveobuhvatnog rodno osviještenog pristupa pri osiguravanju dostupnosti kulturnim i umjetničkim sadržajima, sve kako bi se osigurao optimalan doseg tih sadržaja prema publici, prema njenim potrebama i različitostima (na primjer, ženama s invaliditetom i ženama u ruralnim područjima, između ostalog, otežan je pristup kulturnim i umjetničkim uslugama i sadržajima, a naglašena je i problematika socijalne isključenosti općenito, osobito kada se govori o ženama starije životne dobi. Stoga je ovim skupinama žena, kao i drugim (potencijalno) osjetljivim skupinama i u ovom kontekstu nužno omogućiti ravnopravan pristup). **Prijedlog Pravobraniteljice je djelomično prihvaćen.**

U Nacrtu prijedloga AP, pod Posebni ciljevi i mjere, u okviru posebnog cilja 1. Razvoj kulturnog stvaralaštva, produkcije i distribucije, 1.4. Osiguravanje pristupa i sudjelovanja u kulturi, Pravobraniteljica je pozdravila prijedlog mjere Predlagatelja, koji uključuje „Poticanje kulturne raznolikosti i suzbijanje svih oblika diskriminacije, uključujući podizanje svijesti o promicanju načela rodne ravnopravnosti...“ Međutim, predlaže da se radi sveobuhvatnijeg praćenja i usklađivanja terminologije vezane uz pitanja rodne ravnopravnosti, i to između predložene mjere i pokazatelja rezultata, uvrste izmjenjene terminologije. **Prijedlog Pravobraniteljice je primljen na znanje.**

Pod posebnim ciljem 4. Unaprjeđenje statusa novinarske profesije, medijskog sektora i poticanje pluralizma, 4.1. Unaprjeđenje uloge medija i statusa novinara/ki, imajući u vidu značaj medija u

prenošenju i oblikovanju vrijednosti i stavova o ravnopravnosti spolova, Pravobraniteljica je predložila izmjenu i nadopunu mjere Nacrta AP, na način da se uključe manjinske skupine. Na prijedlog Pravobraniteljice **predlagatelj se nije očitovao**.

U Nacrtu prijedloga AP, posebnom cilju 4.3. Poticanje medijske pismenosti, obrazovanja i stjecanja vještina za digitalno okruženje - mjerama vezanim uz unaprjeđenje medijske pismenosti - njeno promicanje, financiranje programa za njeno unaprjeđenje te poticanje uvođenja programa medijske pismenosti u formalnom obrazovanju i dr., Pravobraniteljica je smatrala važnim istaknuti činjenicu da je način na koji medijski sadržaji prikazuju žene i muškarce jedan od ključnih čimbenika u promicanju i jačanju društvene svijesti o rodnoj ravnopravnosti, kao i u prevenciji i uklanjanju svih oblika rodne diskriminacije. Stoga je stajališta da je edukaciju o medijskoj pismenosti, uključujući u kontekstu zaštite i promicanja ljudskih prava, odnosno rodne ravnopravnosti, nužno provoditi na svim razinama odgojno - obrazovnog sustava. Sukladno navedenome, predložila je dopunu navedenih mjera na način da se u istima ujedno naglasi i značaj promicanja medijske pismenosti u kontekstu rodne ravnopravnosti i nediskriminacije. **Prijedlog Pravobraniteljice je primljen na znanje.**

U okviru posebnog cilja 5. Učinkovita podrška kulturnom i medijskom sektoru, 5.1. Razvoj ljudskih potencijala, sustava podrške i otpornosti na rizike Nacrta prijedloga AP, a temeljem dugogodišnjih praćenja trendova i provedenih analiza, Pravobraniteljica je istaknula važnost osiguranja sustavne edukacije medijskih djelatnika/ca vezano uz tematiku i značaj rodne ravnopravnosti, suzbijanje seksizama i rodnih stereotipa u medijskim sadržajima te jačanje etičkih principa i poštivanja načela ravnopravnosti spolova pri izvještavanju i oblikovanju navedenih sadržaja. Stoga je predložila na odgovarajući način istaknuti relevantnost ovog pitanja. **Prijedlog Pravobraniteljice je primljen na znanje.**

14.14. NACRT PRIJEDLOGA ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA OBITELJSKOG ZAKONA⁴⁸⁷

Primjedbe Pravobraniteljice su bile usmjerene na potrebu uvrštavanja odredbe koja bi propisivala da se prilikom primjene Obiteljskog zakona treba imati u vidu odredbe Istanbulske konvencije te da se sve odredbe trebaju tumačiti i primjenjivati u skladu s navedenom Konvencijom. Nadalje, predloženo je da se i u slučajevima iz čl.119.st.2. treba imati u vidu i eventualnu činjenicu postojanja nasilja u obitelji (između roditelja) te osigurati da se u takvim slučajevima niti na koji način ne smije ugroziti sigurnost roditelja koji je bio žrtva, što je **djelomično prihvaćeno**.

Dio primjedbi odnosio se na preporuku GREVIO-a uz čl.32. Istanbulske konvencije koji govori o građanskim posljedicama prisilnih brakova, pri čemu je Pravobraniteljica istaknula kako je intencija navedene odredbe usmjerena upravo na slučajeve u kojima izjavljeni pristanak ne odgovara pravoj volji nevjeste i ženika, radi čega je potrebno i u nacionalnom zakonodavstvu prepoznati ovu specifičnu skupinu žrtava te ih izdvojiti u posebnu kategoriju odnosno pružiti im veću razinu pravne

⁴⁸⁷ Narodne novine br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23.

zaštite u cilju bržeg i efikasnijeg pružanja pravne pomoći, a posebice u vidu uklanjanja svih financijskih i administrativnih poteškoća prilikom poništaja takvih brakova. Također, sukladno preporuci br.46a GREVIO-a, trebalo bi uspostaviti sustav prikupljanja podataka o ranim i prisilnim brakovima i pratiti trendove u tom području sa odgovarajućom strukturom podataka (spol, dob, regija odnosno županija i slično). Pravobraniteljica je ukazala i na potrebu preispitivanja opravdanost potpunog isključenja obiteljske medijacije u slučaju saznanja o obiteljskom nasilju. Također, predložila je i da se odredba o obveznom savjetovanju izmjeni. Navedene **primjedbe Pravobraniteljice nisu prihvaćene.**

14.15. NACRT PRIJEDLOGA ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O SUDOVIMA⁴⁸⁸

Pravobraniteljica se uključila u javno savjetovanje o Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima (Nacrt prijedloga Zakona). Pravobraniteljica je podržala odredbu čl.1. Nacrta prijedloga Zakona kojom se propisuje da se sudske odluke kojima se postupak dovršava javno objavljuju na posebnoj mrežnoj stranici uz prethodnu anonimizaciju i poštivanje pravila o zaštiti osobnih podataka. **Prijedlog Pravobraniteljice je primljen na znanje.**

U odnosu na čl.2. Nacrta prijedloga Zakona kojim se propisuje da se godišnjim rasporedom određuju suci i državni službenici za rad na predmetima nasilja u obitelji te da će pri određivanju sudaca za rad na ovim predmetima predsjednik suda voditi računa o tome da suci koji se raspoređuju na rad na ovim predmetima moraju imati izražen osjećaj i sklonost za rad na predmetima ove vrste te redovito pohađati stručno usavršavanje iz ovog područja, Pravobraniteljica ukazuje da je navedena aktivnost na tragu specijalizacije sudaca/tkinja za koju se kontinuirano zalaže i čiju potrebu naglašava u svojim preporukama u godišnjim izvješćima o radu, a čiju punu realizaciju i dalje vidi u ustrojavanju posebnih odjela na svim sudovima i svim državnim odvjetništvima sa specijaliziranim sucima/tkinjama i državnim odvjetnicima/cama samo za obiteljsko i rodno utemeljeno nasilje. Ipak, sporan je bio pojam licenciranja u ovome kontekstu, stoga je Pravobraniteljica dala prijedlog da se, u duhu *Akcijskog plan za provedbu Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova*, na kojeg se nositelj izrade zakona poziva, propišu „posebni uvjeti“ za raspoređivanje predmeta nasilja u obitelji u rad sucima/sutkinjama kojima će se osigurati posebna razina stručnosti sudaca/tkinja koji rade na navedenim predmetima te ujednačeni kriteriji njihove selekcije. **Prijedlog Pravobraniteljice nije prihvaćen.**

⁴⁸⁸ Narodne novine br. 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20, 21/22, 60/22, 16/23, 155/23.

14.16. NACRT PRIJEDLOGA ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O ZAŠTITI OD NASILJA U OBITELJI⁴⁸⁹

Pravobraniteljica se uključila u postupak javnog savjetovanja na Nacrt prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (Nacrt prijedloga Zakona). Iako je pozdravila zakonske izmjene kojima se nastavljaju zakonodavne aktivnosti u smjeru suzbijanja nasilja u obitelji i jačanja zaštite žrtava nasilja u obitelji, Pravobraniteljica je predložila da se u čl.1.st.1.t.7. pravo na tajnost podataka proširiti na sve sudske i druge postupke te da se na taj način spriječi narušavanje tajnosti podataka u drugim postupcima (npr. za uzdržavanje i sl.) kroz isticanje pismena s osjetljivim podacima na oglasnoj ploči suda, navođenje naziva i adrese skloništa za žrtve nasilja u spisu i sl., čijim bi se otkrivanjem mogla ugroziti sigurnost žrtve ili sigurnost osoba iz čl.8.st.1.-2. Nacrta prijedloga Zakona. Nadalje, Pravobraniteljica je ukazala da će predviđena izmjena kojom se spolno uznemiravanje bliske osobe tretira isključivo kao kazneno djelo spolnog uznemiravanja iz čl.156. Kaznenog zakona, iako naoko predstavlja strožu zakonsku politiku kažnjavanja, u suštini dovoditi do blažeg kažnjavanja iz razloga što teže kršenje Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, što podrazumijeva i teže kršenje odredbe o spolnom uznemiravanju bliske osobe, prema važećem Kaznenom zakonu predstavlja kazneno djelo nasilja u obitelji iz čl.179.a za koje je zapriječena kazna zatvora od jedne do tri godine, dok je za kazneno djelo spolnog uznemiravanja zapriječena kazna zatvora do dvije godine, što je po zakonskom minimumu i maksimumu blaža sankcija od one koja je sada propisana za teže oblike spolnog uznemiravanja bliske osobe. Navedene primjedbe su **djelomično prihvaćene**.

14.17. NACRT NACIONALNOG PROGRAMA ZA ZAŠTITU I PROMICANJE DOJENJA ZA RAZDOBLJE OD 2023. DO 2026.

Pravobraniteljica je sudjelovala u javnom savjetovanju o Nacrtu Nacionalnog programa za zaštitu i promicanje dojenja za razdoblje od 2023. do 2026. godine (Nacrt NP). Pravobraniteljica je istaknula kako niti jedan od predviđenih 9 ciljeva, 21 podcilja, 35 mjera i 73 aktivnosti nije usmjeren na promoviranje i korištenje zakonskog prava na stanku za dojenje, kao niti općenito na aktivnosti vezane uz provođenje dojenja na radnom mjestu, posebice u vidu stvaranja pozitivne klime kod poslodavaca te informiranja samih žena o korištenju navedenog prava. Uvidom u toč.3. Nacrta NP (Opis prioriteta javne politike), proizlazi kako navedeni program ima za cilj „povećati učestalost isključivog i ukupnog dojenja“, te da je potrebno planirati nastavak rada na poboljšanju uvjeta rađanja sa stajališta ljudskih prava u rodilištima u RH uvođenjem novog programa „Rodilište-prijatelj majki i djece“, uz „poticanje dojenja na dječjim odjelima bolnica i u zajednici“. Navedeno ukazuje kako bi se poticanje dojenja, osim unutar zdravstvenog sustava, trebalo promovirati i u zajednici koja svakako uključuje i radno mjesto. Stoga je Pravobraniteljica stava kako je ovo najprikladniji dokument za osvještavanje poslodavaca u cilju osiguravanja adekvatnih uvjeta za korištenje predmetnog prava, a

⁴⁸⁹ Narodne novine br. 70/17, 126/19, 84/21, 114/22.

koje pravo je ključno za dosljednu provedbu Nacionalnog programa. **Primjedbe Pravobraniteljice su primljene na znanje.**

14.18. PRIJEDLOG PRAVILNIKA O JEDINSTVENOJ METODOLOGIJI ZA PROCJENU POTREBA

Pravobraniteljica je ukazala na izostanak rodne dimenzije u Prijedlogu Pravilnika, radi čega je predložila uvrštavanje načelne odredbe o rodnoj neutralnosti izraza (sukladno čl.43. ZRS-a), **a što je prihvaćeno.** Obzirom kako Prijedlog Pravilnika sadrži niz obrazaca u kojima se navode i brojni statistički podaci, parametri i informacije, predložila je da se svi statistički podaci prikupljaju, evidentiraju, obrađuju i iskazuju razvrstani po spolu, te **prijedlog Pravobraniteljice nije prihvaćen,** uz obrazloženje kako je suvišno na obrascima tražiti i razvrstavati podatke o broju muškaraca i žena tamo gdje to nije potrebno.

Pravobraniteljica je skrenula pažnju i na sintagmu „ostali duševni poremećaji i poremećaji ponašanja“, a koju smatra spornom u kontekstu transrodnosti. Naime, iako se transrodnost, sukladno trenutno važećoj *Međunarodnoj klasifikaciji bolesti 10 (MKB-10)*, kao dijagnoza vodi pod šifrom F64-Poremećaji spolnog identiteta te je trenutno svrstana u kategoriju poremećaja ličnosti i ponašanja, ista u MKB-11 više nije duševni poremećaj, a radi čega postaje problematično navedenu skupinu tretirati kao potencijalni socijalni rizik. **Navedeni prijedlog nije prihvaćen,** uz obrazloženje da nadležno tijelo za tu problematiku nije izmijenilo važeću klasifikaciju te je dosadašnja još uvijek na snazi.

14.19. NACRT AKCIJSKOG PLANA GRADA ZAGREBA ZA PROVEDBU POVELJE INTEGRIRAJUĆIH GRADOVA ZA 2023. I 2024.

Pravobraniteljica je sudjelovala u savjetovanju o Nacrtu Akcijskog plana Grada Zagreba za provedbu Povelje integrirajućih gradova za 2023. i 2024. (Nacrt AP). Pravobraniteljica je predložila da se u Nacrt AP, u okviru cilja 6.3. Osnažiti i promicati potencijal Grada Zagreba u području integracije tražitelja/ica međunarodne zaštite, osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita, osoba pod privremenom zaštitom i stranih radnika/ca, razmotri uvrštavanje mjere u cilju uvođenja rodno osjetljivog proračuna na lokalnoj razini (Proračuna Grada Zagreba), a kako bi se na odgovarajući način iz rodne perspektive planirale i realizirale mjere i aktivnosti u području migracijskih/integracijskih politika. **Prijedlog Pravobraniteljice je primljen na znanje,** uz obrazloženje da će se uzeti u obzir prilikom izrade migracijske strategije u budućem razdoblju.

14.20. NACRT PRIJEDLOGA ZAKONA O IZMJENAMA ZAKONA O PREKRŠAJIMA PROTIV JAVNOG REDA I MIRA⁴⁹⁰

Pravobraniteljica je istaknula da se Prijedlogom nastoji uskladiti prekršajnopravne sankcije s realnostima vremena i općim prilikama, a s obzirom na značajno izmijenjene okolnosti u smislu državnog, društvenog, gospodarskog, socijalnog i drugog uređenja u odnosu na vremensko razdoblje kada je Zakon donesen. Prijedlogom se, između ostalog, predlaže izmjena sankcija za prekršaje propisane važećim Zakonom, izuzev za pet prekršaja za koje se izmjena sankcija ne predlaže, a među kojima je i prekršaj iz članka 12. važećeg Zakona („odavanje prostituciji“). Kao razlog za izostavljanje spomenutog prekršaja navodi se kako je u posljednjih pet godina evidentiran izrazito mali broj tog prekršaja (66), kao i da je usporednim prikazom propisane kazne i obilježja djela u Hrvatskoj s kaznama i obilježjima djela u drugim državama članicama Europske unije utvrđeno da se još samo u malom broju država kažnjavaju osobe koje se odaju prostituciji. Ujedno se navodi kako je analizom svih prekršaja izostavljenih iz zakonskih izmjena, pa tako i analizom prekršaja „odavanje prostituciji“, utvrđeno kako isti zauzimaju mali udio u broju ukupno evidentiranih prekršaja iz Zakona te ne utječu u većoj mjeri na stanje javnog reda i mira. Pravobraniteljica je ukazala kako bi Prijedlog izmjena trebao ići u smjeru opće dekriminalizacije osoba koje se bave prostitucijom. **Prijedlog Pravobraniteljice primljen je na znanje.**

14.21. AKCIJSKI PLAN ZAŠTITE I PROMICANJA LJUDSKIH PRAVA ZA 2024.-2025. I AKCIJSKI PLAN SUZBIJANJA DISKRIMINACIJE 2024.-2025.

Pravobraniteljica je, kao članica radne skupine, aktivno sudjelovala u njezinom radu na 4 radna sastanka u 2023. (13.6., 14.7., 26.9. i 3.11.) te predlagala određene mjere usmjerene prvenstveno na poboljšanje položaja LGBTIQ osoba, imajući u vidu činjenicu kako trenutno u RH - **ne postoji odgovarajući nacionalni dokument koji bi se odnosio isključivo na LGBTIQ populaciju.** Pravobraniteljica je smatrala kako bi ovim dokumentima trebalo obuhvatiti i pojedina druga pitanja (npr. tretman trudnica i rodilja u bolnicama prilikom poroda, poboljšanje položaja transrodnih osoba, donošenje nacionalnog akcijskog plana za ravnopravnost spolnih i rodnih manjina, poduzimanje mjera u cilju prelaska na MKB-11 klasifikaciju bolesti i slično). **Prijedlozi Pravobraniteljice su djelomično prihvaćeni** kao proširenje već postojećih prijedloga aktivnosti odnosno na način da su se u postojeće prijedloge aktivnosti (koji se odnose na određene druge ranjive skupine izložene riziku višestruke diskriminacije) uvrstile i LGBTIQ osobe kao dodatna ranjiva skupina.

⁴⁹⁰ Narodne novine br. 41/77, 55/89, 05/90, 30/90, 47/90, 29/94, 114/22, 47/23.

14.22. OSTALI ZAKONI I PROPISI

Pravobraniteljica je tijekom izvještajne godine sudjelovala u razmatranju i nekih drugih zakona pa tako primjerice Nacrta prijedloga *Zakona o arhivskom gradivu i arhivima*, zatim, Nacrta prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama *Zakona o medicinski pomognutoj oplodnji*⁴⁹¹ i Nacrtu prijedloga *Zakona o kibernetičkoj sigurnosti*.

Nadalje, aktivno je sudjelovala u brojnim domaćim i međunarodnim radnim skupinama za izradu nacionalne strategije za promicanje ravnopravnosti spolova, borbu protiv spolne diskriminacije, zaštite od rodno utemeljenog nasilja i nasilja u obitelji, komparativne analize različitih zakona iz područja svoje nadležnosti, pravilnika, protokola i dr.

Za istaknuti je da je članica brojnih radnih skupina usmjerenih na unaprjeđenje zakonodavnog okvira zaštite od nasilja nad ženama te analize i prijedloga mogućih izmjena zakona.

Tijekom izvještajne godine je nastavila s praksom aktivnog surađivanja s brojnim obrazovnim i ostalim državnim, javnim i strukovnim udrugama i institucijama kojima je pružila svoju stručnu pomoć i ekspertizu s ciljem osvještavanja, informiranja, educiranja, kao i jačanja povjerenja u institucije te većoj vidljivosti aktera u području suzbijanja diskriminacije. Slijedom dosadašnje uspješne, kontinuirane i višegodišnje suradnje s institucijama, strukovnim udrugama, tijelima državne, lokalne uprave i samouprave, održane su brojne edukacije tijela i institucija vezano uz upoznavanje zakonodavnog okvira, na prvom mjestu Zakona o ravnopravnosti spolova, ali i svih ostalih zakonskih akata koji jamče ravnopravnost spolova u RH, sve diskriminacijske osnove spolnog predznaka, te ukratko ostale diskriminacijske osnove iz Zakona o suzbijanju diskriminacije, pojmove i definicije ravnopravnosti spolova i spolne diskriminacije te institucionalne mehanizme za zaštitu od spolne diskriminacije.

⁴⁹¹ Predmetni Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama *Zakona o medicinski pomognutoj oplodnji* još uvijek nije raspravljen u Hrvatskom saboru.

IV. FINANCIJSKO POSLOVANJE

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova korisnica je Državnog proračuna Republike Hrvatske, glava 122 razdjel 05, sa sjedištem u Zagrebu, bez područnih ureda u drugim dijelovima Republike Hrvatske.

Ured Pravobraniteljice ima 13 zaposlenih osoba⁴⁹² (11 službenika/ca, 1 dužnosnicu i 1 dužnosnika).

Financijski plan za 2023., iznosio je ukupno 1.371.178,00 eura⁴⁹³, izvršenje 1.104.636,68 eura ili 80,56%.

Razvrstano po aktivnostima, plan i izvršenje se odnose na aktivnosti:

- **A735000** - Zaštita i promicanje ravnopravnosti spolova, **K735001** - Opremanje uredskog prostora i **K735002** – Informatizacija, koje se odnose na redovne aktivnosti Pravobraniteljice za koja su sredstva osigurana u okviru Državnog proračuna Republike Hrvatske iz izvora financiranja 11 – Opći prihodi i primici, financijski plan je ukupno iznosio 508.263,00 eura, izvršenje 504.115,65 eura ili **99,18%**.

- **K735006** – koja se odnosi na provedbu međunarodnog EU projekta „Podizanje svijesti o rodno uvjetovanom kibernetičkom nasilju nad djevojčicama i ženama te stvaranje sigurnijeg online okruženja, DAPHNE-101096462-bE-SAFE”, kojeg je Pravobraniteljica nositeljica, financijski plan je iznosio 862.915,00 eura, izvršenje 600.521,03 eura ili **69,59%**.⁴⁹⁴ Veći dio izdataka odnosio se na:

- isplate u korist 6 partnerskih organizacija za aktivnosti koje provode: CIG - Komisija za građanstvo i ravnopravnost spolova iz Portugala, PpDM - Portugalska platforma za prava žena, LEM Espana - organizacije za zaštitu ženskih prava iz Španjolske, IDIZ- Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, CESI - Centra za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, Domine - organizacije za promicanje ženskih prava; i

- održavanje međunarodne Kick-off konferencije kojom je službeno započet projekt, Zagreb 7.ožujka 2023.

⁴⁹² 10 žena i 3 muškarca.

⁴⁹³ Državnim proračunom RH za 2023. Financijski plan je bio utvrđen u iznosu od 533.617,00 eura (NN, broj 145). Izmjenom i dopunom Državnog proračuna RH povećan je za 862.915,00 eura i utvrđen u ukupnom iznosu od 1.396.532,00 eura temeljem 2 uplate Europske komisije izvršene - 28.12.2022. i 17.01.2023., za predfinanciranje aktivnosti K735006, na Izvoru 51 – Pomoći EU, u korist projekta „DAPHNE-101096462-bE-SAFE” kojeg je Pravobraniteljica nositeljica. Krajem proračunske godine Financijski plan Pravobraniteljice je umanjeno za nepotrošeni iznos redovnih sredstava (na izvoru financiranja 11- Opći prihodi i primici) u iznosu od 25.354 eura radi uštede u korist Državnog proračuna i tada utvrđen u iznosu od 1.371.178,00 eura.

⁴⁹⁴ Uplatom Europske komisije za predfinanciranje aktivnosti K735006, **Pravobraniteljica je osigurala u korist Državnog proračuna RH ukupno 1.580.387,74 eura**, međutim u Financijski plan tekuće proračunske godine planiraju se izdaci samo za one aktivnosti koje se u toj godini provode.

V.
ZAKLJUČNO
RAZMATRANJE
PRAVOBRANITELJICE

Izvrješće o radu Pravobraniteljice za 2023., čini presjek godišnjeg rada institucije i slučajeva, ukazuje na pojedine trendove vezano za diskriminaciju i to na temelju: spola, bračnog i obiteljskog statusa, majčinstva, spolne orijentacije i rodnog identiteta te u područjima: rada, zapošljavanja i socijalne sigurnosti, obitelji (uključujući obiteljsko nasilje), obrazovanja, političke participacije, medija, i sporta.

Unatoč izazovima vezano uz okolnosti posljedica potresa, nastavljen je i u 2023., proaktivni rad Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

Pravobraniteljica je radila na ukupno **1.909** predmeta, od kojih se **829** pritužbi odnosilo na zaštitu od diskriminacije), dok se većina ostalih odnosila na praćenje primjene Zakona o ravnopravnosti spolova, na suradnju na međunarodnoj, nacionalnoj i lokalnoj razini s dionicima zakonodavne i izvršne, predstavnicima drugih institucija i organizacija. Specifičnost ovog izvještajnog razdoblja je sudjelovanje Pravobraniteljice - kao nositeljice i/ili partnerske organizacije u **4 projekta** financiranih sredstvima Europske unije, Grada Zagreba i/ili iz drugih međunarodnih izvora. Započeta je 3-godišnja provedba *EU-projekta „Podizanje svijesti o rodno uvjetovanom kibernetičkom nasilju nad djevojčicama i ženama“*, temeljem kojeg je kao nositeljica projekta početkom 2023., osigurala uplatu europskih sredstava u korist Državnog proračuna, u iznosu 1.508.387,74 eura.

Ukupno gledano kao i ranijih godina, razvrstano **po spolu oštećenih osoba**, razmatrani slučajevi su se većinom odnosili na - žene (80,8%), razvrstano **po osnovi diskriminacije** – temeljem spola (60,2%), temeljem spolne orijentacije i rodnog identiteta (5,2%), obiteljskog i bračnog statusa (2,1%), višestruke diskriminacije - spol i obiteljski status (28,4%) , te po drugim osnovama utvrđenih ZRS-om u udjelima manjim od 2,5%.

Analiza 829 pritužbi građana/ki razvrstanih prema **području diskriminacije** ukazuje da se kao i ranijih godina njihov najveći broj odnosi na područje - uprave od 74,7%, pri čemu pritužbe koje se odnose na status roditelja odgajatelja čine 40,4%; zatim područje socijalne sigurnosti, uključujući socijalnu skrb, mirovinsko i zdravstveno osiguranje od 20,1%; rada i zapošljavanja 14,2%, javno informiranje i medije 12,9%, zdravstvenu zaštitu 3,6%; pravosuđe 2,4% te ostala područja.

Pravobraniteljica je na ukupno 1.909 predmeta donijela 741 odluku, od čega je uputila 314 pisanih preporuka, 269 upozorenja i 158 prijedloga. Nadležnom državnom odvjetništvu prijavila je sumnju na počinjenje kaznenog djela u 9 slučajeva, na prekršajno djelo u 1 slučaju. Zadržan je trend **uvažavanja njezinih upozorenja/preporuka/prijedloga** na visokih 95% (88% slučajeva u potpunosti i 7% slučajeva djelomično), te se u 5% slučajeva ne uvažavaju (zbog čega je poduzimala daljnje pravne radnje).

Postupajući po pritužbama i osobnoj inicijativi, djelovalo se na svim razinama državne uprave i na području svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, uključujući i druge pravne i fizičke osobe te medije. **Teritorijalno gledano** vidljiv je priličan nesrazmjer vezano za osobe koje su se prituživale s područja cijele Republike Hrvatske. Naime, najviše iz Grada Zagreba (62,6%), te iz ostalih županija u prosjeku manje od 5% - iz Zagrebačke županije (5,4%), Splitsko-dalmatinske (5,1%), Istarske (4,2%), Osječko-baranjske (3,7%), Primorsko-goranske (3,6%) i drugih županija. Statistika ukazuje da smo niz godina suočeni s najvećim brojem pritužbi žena na diskriminatorno postupanje u svim segmentima društva, što čini konstantu od oko 2/3 svih pritužbi te ukazuje na

činjenicu da su žene i dalje društvena skupina koja je suočena s diskriminacijom temeljem spola, majčinstva i obiteljskog statusa u društvenoj, javnoj i privatnoj sferi. Zaprimamo i pritužbe muškaraca i to u najvećem broju u području roditeljske skrbi.

Podaci Eurostat-a ukazuju da je Republika Hrvatska i dalje među zemljama sa **stopom nezaposlenosti** koja je iznad EU prosjeka, te se nalazi među zemljama s najvećim razlikama po spolu u stopama nezaposlenosti⁴⁹⁵. Podaci HZZ-a iz evidencije registrirane nezaposlenosti u 2023., pokazuju udio žena u ukupnoj evidenciji od 57,1%, a u pojedinim županijama udio žena u evidenciji registrirane nezaposlenosti je prelazio i 60%.

Na veliku prisutnost prekarnog rada ponovno ukazuju i podaci Eurostat-a, koji Hrvatsku sa stopom od 3,9% smještaju među zemlje najvećom prisutnošću **prekarnog rada**⁴⁹⁶, ali i analiza izlazaka iz evidencije nezaposlenih osoba temeljem radnog odnosa prema mjesečnim statističkim biltenima HZZ-a, koja pokazuje čak 6,5 puta veću prisutnost ugovora o radu na određeno vrijeme od ugovora o radu na neodređeno vrijeme po toj osnovi.

Prema pritužbama građanki, **životna dob i majčinstvo** i nadalje ostaju glavne prepreke rodne diskriminacije žena na tržištu rada. **Zaštitu trudnica** s ugovorom o radu na određeno vrijeme potrebno je dodatno pojačati jer je dokazivanje neproduljenja ugovora zbog trudnoće za žrtve diskriminacije vrlo komplicirano te su često u lošijoj procesnoj poziciji i nemaju na dispoziciji dokaze kojima mogu potkrijepiti svoje navode. Također, držimo potrebnim produžiti rok nakon prestanka trudnoće ili prestanka korištenja prava u skladu s propisom o roditeljskim potporama, unutar kojeg poslodavac ne smije otkazati ugovor o radu trudnici i osobi koja se koristi nekim od tih prava.

Podaci EIGE-a upućuju na visoki **rodni jaz u neformalnoj skrbi** odnosno brizi za djecu, starije i nemoćne članove obitelji, u kojoj u Hrvatskoj sudjeluje 39% žena i 28% muškaraca, što uz okolnost da 78% žena i 34% muškaraca svakodnevno sudjeluje u obavljanju kućanskih poslova, Hrvatsku pozicionira tek na 22. mjesto na razini Europske unije.

Nadalje, podaci HANFA-e i EIGE-a ukazuju na daljnju prisutnost **vertikalne segregacije** u odnosu na upravljačke pozicije i veliku udaljenost od ciljeva postavljenih *Direktivom o poboljšanju rodne ravnoteže među direktorima uvrštenih trgovačkih društava i o povezanim mjerama*. Naime, udio žena u upravama dioničkih društava čije su dionice/korporativne obveznice bile uvrštene na uređeno tržište Zagrebačke burze iznosio je 17,29%, dok je udio žena u nadzornim odborima navedenih društava iznosio 24,78%.

Prosječna bruto plaća muškaraca zaposlenih u pravnim osobama iznosila je 1.635 eura, dok je prosječna plaća žena iznosila 1.524 eura, što upućuje na **rodni jaz** u plaćama od 6,8%, odnosno relativnu stagnaciju rodnog jaza u plaćama. Također, rodni jaz u mirovinama se nije značajno promijenio te prema zadnje dostupnim godišnjim podacima DZS-a iznosi 20,3%.

⁴⁹⁵ Uz Grčku, Italiju, Latviju i Litvu.

⁴⁹⁶ Na razini članica EU - jedino Francuska ima nepovoljniju stopu prekarnog rada.

Snažnu inicijativu u smjeru povećanja **transparentnosti plaća** u vidu pripreme i usvajanja (17.5.2023.) *Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o jačanju primjene načela jednakih plaća muškaraca i žena za jednak rad ili rad jednake vrijednosti putem transparentnosti plaća i provedbenih mehanizama*, podupirala je Pravobraniteljica u posebnoj ekspertnoj radnoj skupini Equinet-a osnovanoj radi analize i utjecaja na sadržaj predmetne direktive, kao i kroz interakciju sa nadležnim državnim tijelima.

U izvještajnoj godini, Pravobraniteljica je proaktivno surađivala i davala mišljenja na izmjene podzakonskih akata vezano za **seksualno uznemiravanje na radnom mjestu** te se nastavio trend pojačanog normiranja materije kroz interne propise mnogih institucija, tvrtki i organizacija, neke od kojih nisu niti imale propisane postupke za zaštitu dostojanstva radnika/ca i disciplinskog kažnjavanja počinitelja/ica u slučaju spolnog uznemiravanja. Međutim, unatoč blagom porastu broja kaznenih djela seksualnog uznemiravanja, sudska praksa i dalje bilježi izrazito niske brojke postupaka zbog ove vrste diskriminatornog ponašanja, a oni pokrenuti provode se uglavnom bez potrebnog razumijevanja spolne diskriminacije, odnosno senzibiliteta za žrtve. Tome u prilog ide i odluka Europskog suda za ljudska prava (ESLJP) u jednom slučaju seksualnog nasilja, u kojem je također postupala i Pravobraniteljica. ESLJP je (12.12.2023.) objavio presudu u predmetu Vučković protiv Hrvatske, slučaj na kojem je Pravobraniteljica postupala još od 2015., te se (2018.) umiješala u sudski postupak na strani žrtve. ESLJP je izrazio jasno stajalište o neprihvatljivosti politike blagog kažnjavanja počinitelja (izricanje kazne radom za opće dobro na slobodi počinitelju seksualnog nasilja), na što Pravobraniteljica kontinuirano upozorava već godinama.

U okviru projektnih ciljeva podržavajućeg EU-projekta „TEAMWORK#2: combaT sExuAlharassMent in the WORKplace vol_2“, uveden je tzv. **Helpdesk** ili poseban obrazac za prijavu seksualnog uznemiravanja na web-stranicama Pravobraniteljice. I dalje je zamijećen nastavak trenda anonimnog prijavljivanja spolnog uznemiravanja. Pravobraniteljica je kroz svoj rad na praćenju ove vrste rodno utemeljenog nasilja primijetila kako i dalje prevelik broj žrtava nema povjerenja u sustav zaštite i učinkovitost progona.

Pravobraniteljica pozdravlja **uvodenje očevog dopusta** kao i povećanje naknade plaće za vrijeme korištenja roditeljskog dopusta, ali se i nadalje zalažemo za potpuno delimitiranje iznosa roditeljskih naknada, kao i za potrebu isplate dvostrukih novčanih naknada i potpora iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora u slučajevima poroda blizanaca. Uspoređujući roditeljski dopust i očinski dopust, vidljivo je kako je roditeljski dopust koristilo svega 2.022 muškaraca, dok je očinski dopust istodobno koristilo 16.289 očeva, odnosno njih gotovo osam puta više.

Preporuke Pravobraniteljice vezano za razvoj demografske politike se odnose na: poduzimanje normativnih mjera u cilju jačanja zaštite položaja trudnica i roditelja na tržištu rada; provedba mjera za održavanje i razvoj predškolske djelatnosti u cilju povećanja vrtićkih kapaciteta i njihove dostupnosti; organiziranje školske nastave na način koji će roditeljima olakšati usklađivanje poslovnog i obiteljskog života i prilagoditi kapacitete demografskim potrebama i očekivanjima.

U području **obiteljskih odnosa i roditeljske skrbi** najčešće očevi iskazuju nezadovoljstvo odlukama Hrvatskog zavoda za socijalni rad i sudova o roditeljskoj skrbi te pasivnosti i nepoduzimanju adekvatnih i žurnih mjera, dok majke ukazuju na nesenzibiliziranost stručnih osoba vezano uz nasilje u obitelji kojem su bile prethodno izložene u obiteljskoj/partnerskoj zajednici. Pored postupanja po

zaprimljenim pritužbama, izvještajno razdoblje karakteriziraju i određene aktivnosti vezane uz koncept/sindrom otuđenja od roditelja pri čemu je Pravobraniteljica isticala kako se prvenstveno radi o pitanju struke koja se o navedenom treba odrediti.

Pravobraniteljica sudjeluje u svim radnim skupinama koje se odnose na ravnopravnost spolova na nacionalnoj razini, a u kojima se aktivno zalaže za ustrojavanje mehanizama koji bi dugoročno omogućili učinkovitije suzbijanje **nasilja prema ženama, rodno uvjetovanog nasilja**. Pravobraniteljica je u navedenim radnim skupinama predlagala jačanje svih postojećih nacionalnih preventivnih mehanizama te uvođenje sustavne i sveobuhvatnije prevencije rodno utemeljenog nasilja, posebice ustrojavanje konkretne, kvalitetne i dugotrajnije psihosocijalne podrške obiteljima u problemima, a prije eskalacije nasilničkih obrazaca ponašanja. Pravobraniteljica se zalagala i za osiguravanje dodatnih sredstava za resocijalizaciju počinitelja rodno utemeljenog nasilja, osnivanje specijalnih odjela za rodno utemeljeno nasilje pri policiji, državnom odvjetništvu, sudovima te centrima za socijalnu skrb, a sve kako bi se postigla učinkovitija i tješnja suradnja među ovim tijelima te žrtvama osigurala stvarna i učinkovita zaštita, a ne samo deklaratorna i formalna.

Pravobraniteljica je kontinuirano javno izražavala ozbiljnu zabrinutost u odnosu na činjenicu da većinu nasilja prema ženama i dalje čine zapravo njihovi najbliži, supruzi, partneri/bivši partneri, sinovi, dok veliki broj žena smrtno strada upravo nakon što se odluči prekinuti nasilnički odnos.

Glavni zabilježeni trend zadnjih skoro deset godina jest kontinuirani rast broja kaznenih djela nasilničkih ponašanja u obitelji i među bliskim osobama, te pad broja prekršajnih djela u istom razdoblju. Naime, ove godine je po prvi puta brojka evidentiranih kaznenih djela (8.460) pretekla brojku evidentiranih prekršajnih djela (7.675), za čak 785 evidentiranih kaznenih djela među bliskim osobama i u obitelji.

Vezano za ostvarivanje **prava LGBTIQ osoba**, Pravobraniteljica i nadalje daje preporuke nadležnim tijelima da uvrste u nacionalne politike konkretne ciljeve/mjere koje će se specifično odnositi na: promicanje prava i zaštitu LGBTIQ osoba od diskriminacije; procijene napredak Hrvatske u provedbi Strategije EU o ravnopravnosti LGBTIQ osoba 2020.-2025., te izvijeste Europsku komisiju i Europski parlament o rezultatima procjene; uspostavu proaktivnijeg djelovanja Radne skupine za praćenje zločina iz mržnje, te funkcionalan i pravovremen sustav prikupljanja i analize podataka o zločinima iz mržnje; povećanje broja edukacija o zločinima iz mržnje za predstavnike/ce tijela kaznenog progona.

Kako je tijekom izvještajne godine nastavljeno i pojačano negativno izvještavanje o **transrodnim osobama** od strane određenih medija/portala, što je rezultiralo i većim brojem pritužbi na neprimjereno, pristrano, a ponekad i huškačko medijsko izvještavanje pojedinih medija o transrodnim osobama, Pravobraniteljica je u više navrata reagirala s preporukama, javnim istupima i priopćenjima, kako bi zaštitila transrodne osobe i stručne zdravstvene djelatnike/ce od neprimjerenih medijskih napisa.

Pravobraniteljica je u izvještajnoj godini sudjelovala u brojnim aktivnostima koje se odnose na promicanje ravnopravnosti spolova u području **obrazovanja**, uključujući provedbu edukacija na različitim obrazovnim razinama i za različite ciljne skupine, od učenika do ravnatelja školskih

ustanova. Pritužbe koje je zaprimala tijekom godine i dalje ukazuju na neiskorijenjenost rodni stereotipa u odgojno-obrazovnom sustavu na čijoj prevenciji i suzbijanju je potrebno ustrajno raditi.

Iako je došlo do pozitivnih poboljšanja u području medijskih izvještavanja o rodno utemeljenom nasilju, **medijski sadržaji** i dalje obiluju senzacionalizmom i narušavanje privatnosti i dostojanstva žrtava rodno utemeljenog nasilja. Seksizam u javnom prostoru i izjavama javnih osoba te komunikaciji putem društvenih mreža, kao i seksizmi, objektivizacija žena i rodni stereotipi u medijskim sadržajima i oglašavanju ostaju prisutni, no ohrabruje činjenica da građani/ke reagiraju na takve sadržaje pritužujući se Pravobraniteljici te medijima i oglašivačima, čime se dugoročno mijenjaju postojeće prakse.

Po pitanju **političke participacije žena** u tijelima političkog odlučivanja, Hrvatska se nalazi ispod prosjeka EU na svim razinama, a posebno zabrinjavajući pokazatelji su rezultati posljednjih parlamentarnih izbora (2020.) kada je izabrano svega 23% žena, te rezultati posljednjih lokalnih izbora (2021.) kada je izabrano svega 27% žena. Pritom nije na odmet spomenuti da se radi o najpovoljnijim rezultatima iz perspektive ravnopravnosti spolova od osnutka RH. Uz dosljednu primjenu izborne kvote, na narednim parlamentarnim (2024.) i lokalnim izborima (2025.) valjalo bi inzistirati na odlučnom poštivanju načela ravnopravnosti spolova i provođenju svih prikladnih mjera pozitivne akcije kako bi se postigli znatno bolji izborni rezultati nego do sada.

Na područje **reproduktivnog zdravlja** i prava žena, izvještajnu godinu obilježio je povećan broj pritužbi u području reproduktivnog zdravlja žena i one su se najvećim dijelom odnosile na neodgovarajuće postupanje zdravstvenih djelatnika/ca prema ženama u rodilištima.

Izvještajno razdoblje prema aktivnostima Pravobraniteljice ukazuje kako je području **mentalnog zdravlja** potrebno pristupiti i sa rodno aspekta, a što svakako podrazumijeva prikupljanje rodno segregiranih podataka kao i prepoznavanje rizika višestruke diskriminacije kojem su izložene žene i djevojčice sa problemima mentalnog zdravlja.

Godinu su obilježile i aktivnosti usmjerene na **rodnu ravnopravnost u sportu**. Početkom godine usvojen je i objavljen novi *Popis značajnih događaja* kojim se definiraju nacionalno značajni događaji koji trebaju biti javno dostupni na televizijskim programima slobodnog pristupa, pri čemu su uvažene preporuke Pravobraniteljice koja je niz godina upozoravala na diskriminirajući položaj ženskog sporta u starom Popisu (na snazi od 2008.), a u kojem su sportska natjecanja u ženskoj konkurenciji bila gotovo u potpunosti isključena iz događaja značajnih za javnost.⁴⁹⁷ Kao i prethodnih godina, Pravobraniteljica predlaže da se primjenjuju posebne mjere propisane ZRS-om radi nadoknađivanja nepovoljnog položaja žena u sportu; potiče ravnopravna medijska pokrivenost muškog i ženskog sporta, te u tu svrhu nastojati osigurati prijenose natjecanja istog ranga i u muškoj i u ženskoj konkurenciji; raditi na suzbijanju osjetne podzastupljenosti žena na upravljačkim pozicijama u području sporta, uz razmatranje uvođenja spolnih kvota; te predano suzbijati rodno utemeljeno nasilje i seksizme u sportu.

⁴⁹⁷ U novom Popisu izjednačen je medijski tretman natjecanja u muškoj i ženskoj konkurenciji u brojnim sportovima (nogometu, tenisu, atletici, plivanju, gimnastici, košarci, rukometu, odbojci, vaterpolu, skijanju, veslanju).

Pravobraniteljica posebnu pažnju pridaje rješavanju problema posebno osjetljivih društvenih skupina koje su u **riziku višestruke diskriminacije** poput žena u ruralnim područjima, žena s invaliditetom, pripadnica nacionalnih manjina, žrtava seksualnog nasilja u Domovinskom ratu, oštećenica kaznenim djelom prostitucije, ovisnica i žrtva trgovanja ljudima. Značajna pažnja posvećena je i pitanju statusa, prava i obveza tražitelja/ica međunarodne zaštite, azilanata/ica i stranaca pod supsidijarnom zaštitom.

Kontinuirano smo pratili proces izrade i donošenja zakona, propisa i javnih politika te smo kao članovi radnih grupa ili putem **javnog savjetovanja** dali 59 mišljenja.

Temeljem postupanja po pritužbama građana/ki, kao i provedenih istraživanja i analiza, u cjelovitom Izvješću o radu za 2023., dajemo ukupno **62 opisa slučajeva i 149 preporuka** razvrstane po područjima rada na koja se odnose, uvjereni da će ih Vlada RH i Hrvatski sabor razmotriti i primijeniti u tekućoj godini, a sve u zajedničkom cilju poboljšanja ostvarenja ustavnog načela ravnopravnosti muškaraca i žena.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova

Višnja Ljubičić, dipl. iur.

U Zagrebu 29. ožujka 2024.

IZJAVA O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI*

ZA 2023. GODINU

Ja, Višnja Ljubičić, dipl.iur., pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, čelnik/ca proračunskog korisnika državnog proračuna Pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova, na temelju popunjenog Upitnika o fiskalnoj odgovornosti, nalaza Državnog ureda za reviziju, odnosno vanjske revizije te raspoloživih informacija, potvrđujem:

- zakonito, namjensko i svrhovito korištenje sredstava,
- učinkovito i djelotvorno funkcioniranje sustava unutarnjih kontrola u okviru proračunom odnosno financijskim planom utvrđenih sredstava.

Potpis čelnika/ce

Višnja Ljubičić, dipl.iur.
pravobraniteljica za ravnopravnost spolova

Zagreb, 29. ožujka 2024.

* Obrazac Izjave o fiskalnoj odgovornosti, koja se daje ako nisu uočene slabosti i nepravilnosti

**Obveznik: Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova, korisnica Proračuna Republike Hrvatske, razdjel 122, glava 05
UPITNIK O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI ZA OBVEZNIKE UTVRĐENE U REGISTRU PRORAČUNSKIH I
IZVANPRORAČUNSKIH KORISNIKA ZA PRORAČUNSKU GODINU 2023**

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca ¹
		N/P	DA	NE ²	
PLANIRANJE PRORAČUNA/FINANCIJSKOG PLANA					
1.	<p>U uputama za izradu proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno uputama upravnih tijela utvrđeni su i dostavljeni limiti u apsolutnim iznosima odnosno visina financijskog plana po upravnim tijelima i proračunskim i izvanproračunskim korisnicima jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za sljedeću proračunsku godinu i za sljedeće dvije godine, koji su raspoređeni na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sredstva potrebna za provedbu postojećih programa, odnosno aktivnosti, koje proizlaze iz trenutno važećih propisa i - sredstva potrebna za uvođenje i provedbu novih ili promjenu postojećih programa, odnosno aktivnosti, a u razdoblju privremenog financiranja, u uputama su utvrđeni i dostavljeni limiti u apsolutnim iznosima odnosno visina financijskog plana po upravnim tijelima odnosno proračunskim i izvanproračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti za razdoblje privremenog financiranja (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju proračunske i izvanproračunske korisnike) 				preslike odnosno reference dopisa i uputa
2.	<p>Ministarstvo je nakon primitka uputa za izradu prijedloga državnog proračuna od Ministarstva financija izradilo i dostavilo proračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti upute s limitima u apsolutnom iznosu, odnosno s visinama financijskog plana po proračunskim korisnicima za sljedeću proračunsku godinu i za sljedeće dvije godine, koje su raspoređene na:</p>	X			preslika, odnosno referenca dopisa i upute

¹ Stupac Referenca se ne popunjava već su u njemu dane upute koja je vrsta dokaza podloga za davanje odgovora na pitanje

² Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

	<ul style="list-style-type: none"> - visinu sredstava potrebnih za provedbu postojećih programa, odnosno aktivnosti, koje proizlaze iz trenutno važećih propisa i - visinu sredstava potrebnih za uvođenje i provedbu novih ili promjenu postojećih programa, odnosno aktivnosti, a u razdoblju privremenog financiranja, ministarstvo je, nakon primitka uputa za izradu financijskih planova proračunskih i izvanproračunskih korisnika državnog proračuna za prva tri mjeseca proračunske godine od Ministarstva financija, izradilo i dostavilo upute s limitima plana za prva tri mjeseca proračunske godine korisnicima iz svoje nadležnosti (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike) 				
3.	<p>Financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika državnog proračuna za naredno trogodišnje razdoblje je uravnotežen, uključujući i procjenu donosa sredstava iz prethodne, odnosno <i>odnosa</i> u sljedeću godinu</p>	X			preslika odnosno referenca financijskog plana
4.	<p>Financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za naredno trogodišnje razdoblje je uravnotežen, uključujući i procjenu ukupnog rezultata poslovanja koji se prenosi u sljedeću(e) proračunsku(e) godinu(e)</p>	X			preslika, odnosno referenca financijskog plana odnosno proračuna
5.	<p>Obrazloženje proračuna, odnosno financijskog plana sastoji se od obrazloženja općeg dijela proračuna odnosno financijskog plana i obrazloženja posebnog dijela proračuna, odnosno financijskog plana. Obrazloženje općeg dijela proračuna, odnosno financijskog plana sadrži obrazloženje prihoda i rashoda, primitaka i izdataka. Obrazloženje posebnog dijela proračuna, odnosno financijskog plana sastoji se od obrazloženja programa koje se daje kroz obrazloženje aktivnosti i projekata zajedno s ciljevima i pokazateljima uspješnosti</p>	X			preslika, odnosno referenca obrazloženja proračuna, odnosno financijskog plana usvojenog do 31. prosinca pitanje nije primjenjivo za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave te proračunske i izvanproračunske korisnike za godinu u kojoj se donosi odluka o privremenom financiranju za prva tri mjeseca naredne godine
6.	<p>Usklađeni prijedlog financijskog plana ministarstva sastavljen je temeljem prikupljenih i objedinjenih prijedloga financijskih planova proračunskih korisnika (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)</p>	X			provesti analizu na način da se zbroje prihodi i rashodi iz financijskih planova proračunskih korisnika te prihodi i rashodi iz financijskog plana nadležnog ministarstva bez proračunskih korisnika te usporede s podacima u usklađenom financijskom planu

7.	<p>Posebni dio proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave sastavljen je od prikupljenih i objedinjenih prijedloga financijskih planova proračunskih korisnika proračuna jedinice u koji su uključeni svi vlastiti i namjenski prihodi i primici proračunskih korisnika (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave).</p> <p>Rashodi i izdaci koji se financiraju iz EU sredstava planirani su realno, odnosno odstupanje između plana usvojenog od strane Hrvatskog sabora i konačnog izvršenja nije veće od 5% (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije).</p>	X			<p>financijski plan proračunskog korisnika jedinice usvojen od strane upravljačkog tijela odgovara financijskom planu tog proračunskog korisnika sadržanom u posebnom dijelu proračuna jedinice a kod zajedničkih proračunskih glava zbroju financijskih planova svih proračunskih korisnika unutar te glave</p>
8.	<p>Rashodi i izdaci koji se financiraju iz EU sredstava planirani su realno, odnosno odstupanje između plana usvojenog od strane Hrvatskog sabora i konačnog izvršenja nije veće od 5% (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije).</p>	X			<p>usporedba izvornog financijskog plana (iz posljednjih izmjena i dopuna Državnog proračuna koje je donio Hrvatski sabor) i izvještaja o izvršenju</p> <p>odstupanje od 5% podrazumijeva 5% ispod planiranih veličina</p>
9.	<p>U slučaju sukcesivnog planiranja trošenja viškova, odnosno pokriva manjkova, uz proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika proračuna lokalne i područne (regionalne) samouprave doneseni su odgovarajući akti:</p> <p>(odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i proračunski i izvanproračunski korisnici jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave)</p>				
9.1.	<p>U slučaju sukcesivnog planiranja trošenja viškova donesen je akt koji sadrži analizu nastanka tako značajnog viška, mjere za smanjenje ili ukidanje određenih naknada koje se naplaćuju za usluge koje pružaju proračunski korisnici te način i svrhu za koju će se upotrijebiti navedeni višak</p>	X			<p>preslika, odnosno referenca akta usvojenog od strane predstavničkog tijela, odnosno upravnog vijeća ili drugog upravljačkog tijela</p>
9.2.	<p>U slučaju pokriva manjkova donesen je akt koji sadrži analizu i ocjenu postojećeg financijskog stanja, prijedlog mjera za otklanjanja utvrđenih uzroka nastanka negativnog poslovanja te mjera za stabilno održivo poslovanje te akcijski plan provedbe navedenih mjera (s opisom mjere, načinom provedbe, rokom provedbe, imenom i prezimenom odgovorne osobe) s očekivanim financijskim i ekonomskim učinkom</p>	X			<p>preslika, odnosno referenca akta usvojenog od strane predstavničkog tijela, odnosno upravnog vijeća ili drugog upravljačkog tijela</p>
10.	<p>Izrađen je godišnji plan rada koji sadrži podatke o cijevima koji se planiraju ostvariti te opći prikaz zadaća i poslova (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)</p>				<p>preslika odnosno referenca godišnjeg plana rada</p>

11.	Čelnik je u roku 30 dana od stupanja na snagu državnog proračuna donio odluku o prijenosu ovlasti i odgovornosti za ostvarenje strateških ciljeva i upravljanje proračunskim sredstvima osiguranim u financijskom planu (odgovarajući ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)	X		preslika, odnosno referenca odluke
12.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave se zaduživala/davala suglasnost za zaduživanje/jamstvo sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovarajući jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)			
12.1.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost Vlade za dugoročno zaduživanje	X		preslike, odnosno reference dobivenih suglasnosti
12.2.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost ministra financija za sve odluke o davanju jamstva pravnoj osobi u njezinu većinskom izravnom ili neizravnom vlasništvu i ustanovi čiji je osnivač za ispunjenje obveza pravne osobe i ustanove	X		preslike, odnosno reference dobivenih suglasnosti
12.3.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost ministra financija za sve odluke o davanju suglasnosti izvanproračunskim korisnicima za zaduživanje i davanje jamstva	X		preslike, odnosno reference dobivenih i datih suglasnosti
12.4.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja davala suglasnost na zaduživanje pravnoj osobi u njezinu većinskom vlasništvu i ustanovi čiji je osnivač	X		preslike, odnosno reference datih suglasnosti

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE ³	DJELOMIČNO ⁴	
IZVRŠAVANJE PRORAČUNA/FINACIJSKOG PLANA						
13.	Procedura stvaranja ugovornih obveza jasno je definirana i dostupna svim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima		X			preslika, odnosno referenca pisane procedure
14.	Obveze po ugovorima koji zahtijevaju plaćanje iz proračuna u sljedećim godinama preuzimale su se isključivo uz suglasnost ministra financija/Mlade Republike Hrvatske, odnosno općinskog načelnika /gradonačelnika /župana (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna i proračunski korisnici proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave)		X			preslika, odnosno referenca dobivenih suglasnosti na uzorku od najviše 20
15.	Obveze po investicijskim projektima preuzimaju se isključivo ako su predviđene u proračunu i projekcijama, financijskom planu i po provedenom stručnom vrednovanju i ocjeni opravdanosti te učinkovitosti investicijskog projekta					na uzorku od najviše 10 investicijskih projekata dokazati povezanost s proračunom i projekcijama, odnosno s financijskim planom i priložiti preslike, odnosno referencu provedenih vrednovanja
16.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sredstva proračunske zalihe koristila samo za elementarne nepogode i druge nepredvidive događaje	X				izvješća o korištenju proračunske zalihe
17.	Postoji jasna procedura naplate prihoda	X				preslika, odnosno referenca pisane procedure iz koje su vidljive vrste prihoda koje se naplaćuju, mjere naplate koje će poduzimati, vremensko razdoblje nakon kojeg se pokreće pojedina mjera naplate, slučajeve u kojima treba pribaviti instrumente osiguranja plaćanja, praćenje, naplate po poduzetim mjerama, osobe koje će obavljati navedene poslove i slično

³ Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

⁴ Za svaki djelomično potvrđan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

18.	Poduzete su sve potrebne mjere za potpunu naplatu prihoda i primitaka iz nadležnosti i uplatu u proračun prema važećim propisima	X				na uzorku od 10% dospjelih nenaplaćenih potraživanja sa stanjem 31. prosinca dokazi o poduzetim radnjama za naplatu (preslike, odnosno reference odgovarajućih dopisa, opomena), a najviše 100
19.	Uređen je sustav ostvarivanja i korištenja vlastitih prihoda					
19.1.	Ministarstvo/jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave donijelo je akt kojim su uređena mjerila i način korištenja vlastitih prihoda proračunskih korisnika iz svoje nadležnosti (odgovaraju ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X				preslika akta
19.2.	Upravljачko tijelo proračunskog korisnika donijelo je akt kojim je uređeno ostvarivanje i korištenje vlastitih prihoda (a koji je u skladu s aktom nadležnog ministarstva/jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kojim su uređena mjerila i način korištenja vlastitih prihoda proračunskih korisnika, ako je to primjenjivo)	X				preslika akta
20.	Sredstva su utrošena u skladu s proračunom, odnosno financijskim planom					izvještaj o izvršenju proračuna za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave iz kojeg se vidi da nije utrošeno više sredstva od odobrenih proračunom (osim za vlastite i namjenske prihode i primitke u skladu sa Zakonom o proračunu) usporedba izvršenja i financijskog plana iz koje se vidi da nije utrošeno više sredstva od odobrenih financijskim planom (osim za vlastite i namjenske prihode i primitke u skladu sa Zakonom o proračunu) za proračunske i izvanproračunske korisnike
21.	Isplata sredstava temeljila se na vjerodostojnoj dokumentaciji				X	nasumično odabrano najmanje pet isplata po svakoj od vrsta rashoda na razini definiranoj u Tablici: Testiranja uz pitanje 21 danoj u dodatku 1 Upitnika
22.	Pratilo se i kontroliralo namjensko isplaćivanje donacija, pomoći, subvencija do krajnjeg korisnika te korištenje istih				X	

22.1.	Dostupne su preslike, odnosno reference ugovora koji su podloga za isplate	X				Preslika, odnosno referenca ugovora na uzorku od 5% ukupnog broja svih transfera i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih transfera, a najviše 100
22.2.	Postoji izvješće od krajnjeg korisnika o utrošku sredstava/realizaciji projekta	X				preslika, odnosno referenca izvješća na uzorku od 5% ukupnog broja svih transfera i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih transfera, a najviše 100
22.3.	Obavljene su provjere na licu mjesta na odabranom uzorku od onih krajnjih korisnika kojima je na godišnjoj razini isplaćeno 20.000,00 kuna ili više	X				preslika, odnosno referenca zapisnika o izvršenoj kontroli kod 10%, a najviše 100 krajnjih korisnika kojima je na godišnjoj razini isplaćeno 20.000,00 kuna ili više
23.	Evidencijski nalozi (EV nalozi) dostavljani su Ministarstvu financija u skladu sa Zakonom o izvršavanju Državnog proračuna i uputom Ministarstva financija					
23.1.	Nadležno ministarstvo/središnji državni ured dostavio je proračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti uputu s rokom do kojeg su mu isti dužni dostaviti mjesečne podatke o ostvarenju vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka izuzetih od obveze uplate u državni proračun i rashoda i izdataka financiranih iz istih (mjesečne evidencijske naloge) (odgovaraju ministarstva i središnji državni uredi koji u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)	X				preslika upute i dokaz o dostavi proračunskim korisnicima
23.2.	Proračunski korisnici dostavljali su mjesečne podatke o ostvarenim vlastitim i namjenskim prihodima i primicima, koji su izuzeti od obveze uplate u državni proračun, te rashodima i izdacima financiranim iz njih (evidencijske – EV – naloge) u skladu s rokom danim u uputi nadležnog ministarstva/središnjeg državnog ureda (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)	X				dokaz o pravovremenom dostavljanju podataka
23.3.	Ministarstvo/središnji državni ured je tijekom godine dostavljalo evidencijske naloge (EV naloge) Ministarstvu financija najkasnije do 10. u mjesecu za prethodni mjesec (odgovaraju ministarstva i središnji državni uredi koji u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike koji su	X				dokaz o pravovremenom dostavljanju podataka

	izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)					
24.	Prilikom isporuke opreme/izvođenja radova obavljene su sve potrebne provjere					provjera na uzorku 5% ukupnog broja svih nabava dugotrajne nefinancijske imovine i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih nabava dugotrajne nefinancijske imovine
24.1.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na način utvrđen ugovorom			X		priložiti odgovarajući dokaz
24.2.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu s vremenskim rokovima iz ugovora			X		priložiti odgovarajući dokaz
24.3.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu sa zahtjevima količine i kvalitete iz ugovora			X		priložiti odgovarajući dokaz
24.4.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na lokacijama koje su navedene u ugovoru			X		priložiti odgovarajući dokaz
24.5.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni prema opisu iz ugovora			X		priložiti odgovarajući dokaz
24.6.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni sukladno nacrtima, analizama, modelima i uzorcima iz ugovora			X		priložiti odgovarajući dokaz
24.7.	Oprema je instalirana i u upotrebi			X		priložiti odgovarajući dokaz
25.	Propisana je procedura zaprimanja računa, njihove provjere u odgovarajućim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima i pravovremenog plaćanja			X		preslika, odnosno referenca pisane procedure
26.	Propisana je procedura blagajničkog poslovanja kojom su definirane sve aktivnosti vezane uz promet gotovim novcem			X		preslika, odnosno referenca pisane procedure
27.	Propisana je procedura izdavanja i obračunavanja putnih naloga			X		preslika, odnosno referenca pisane procedure
28.	Prije isplate sredstava neprofitnoj organizaciji sklopljen je ugovor u kojem su definirana prava i obveze neprofitne organizacije i isplattelja			X		uzorak od 5% ukupnog broja svih ugovora, a najviše 20
29.	Pravomoćne presude izvršavale su se bez postupka prisilne naplate			X		sve pravomoćne presude s dospijećem u godini za koju se ispunjava Upitnik ili u ranijim godinama, a nepodmirene su, te izvodi ili drugi dokumenti koji dokazuju da je plaćeno

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE ⁵	DJELOMIČNO ⁶	
JAVNA NABAVA						
30.	U zaključenim ugovorima o nabavama velike vrijednosti ugovoreni su instrumenti za osiguranje urednog ispunjenja ugovornih obveza ili odredbe o ugovornoj kazni	X				dokazati na uzorku od 20% financijski najznačajnijih ugovora/objava/provedenih postupaka javne nabave, a najviše 50
31.	Ugovori o javnoj nabavi zaključeni su u skladu s uvjetima određenim u dokumentaciji o nabavi		X			preslike, odnosno reference ugovora, navesti članak u kojem stoje odredbe o instrumentima urednog ispunjenja ugovornih obveza ili odredbe o ugovornoj kazni
32.	Za sve predmete javne nabave čija je procijenjena vrijednost jednaka ili veća od 200.000,00 kuna za nabavu robe i usluga, odnosno za nabavu radova jednaka ili veća od 500.000,00 kuna provedeni su postupci javne nabave sukladno odredbama Zakona o javnoj nabavi		X			preslike, odnosno reference dokumentacije o provedenim postupcima i preslike, odnosno reference ugovora
33.	Za ugovore o javnoj nabavi koji su se tijekom njegova trajanja značajno izmijenili, proveden je novi postupak javne nabave u skladu s odredbama Zakona o javnoj nabavi	X				oznake i datum objave
34.	Donesen je i redovito ažuriran plan nabave koji je objavljen na mrežnim stranicama u skladu s propisima o javnoj nabavi					Registar sklopljenih ugovora preslika, odnosno referenca dodataka ugovora
35.	Donesena je interna odluka kojom je imenovano stručno povjerenstvo za javnu nabavu koje je pripremalo i provodilo postupak javne nabave, a najmanje jedan član stručnog povjerenstva imao je važeći certifikat u području javne nabave u skladu s propisima o javnoj nabavi		X			adresa mrežne stranice gdje je objavljen plan nabave i poveznica na objavljeni plan nabave u Elektroničkom oglasniku javne nabave za predmete nabave čija je procijenjena vrijednost nabave jednaka ili veća od 20.000,00 kuna
						preslika, odnosno referenca potvrda i internih odluka o imenovanju stručnih povjerenstava za javnu nabavu

⁵ Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

⁶ Za svaki djelomično potvrđen odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

36.	Osobe koje prate provedbu ugovora različite su od osoba koje su bile članovi stručnog povjerenstva	X			imena osoba koje su sudjelovale u provedbi postupka i osoba koje prate provedbu ugovora te preslika, odnosno referenca internih odluka o imenovanju ovlaštenih predstavnika naručitelja
37.	Naručitelj vodi registar ugovora o javnoj nabavi i okvirnih sporazuma koji je objavljen na mrežnim stranicama, a sadrži podatke u skladu s propisima o javnoj nabavi	X			adresa mrežne stranice gdje je objavljen registar ugovora o javnoj nabavi i okvirnih sporazuma i poveznica na objavljeni registar ugovora u Elektroničkom oglasniku javne nabave za predmete nabave čija je procijenjena vrijednost nabave jednaka ili veća od 20.000,00 kn
38.	Do 31. ožujka tijelu nadležnom za politiku javne nabave dostavljeno je statističko izvješće o javnoj nabavi za prethodnu godinu koje sadrži podatke sukladno Zakonu o javnoj nabavi	X			preslika, odnosno referenca izvješća u EOJN, preslika, odnosno referenca izvješća o javnoj nabavi koje sadrži i ukupan iznos jednostavne nabave prema vrsti predmeta nabave (roba, usluga i radovi)
39.	Donesen je akt kojim su uređena pitanja jednostavne nabave za nabavu robe i usluga, odnosno za nabavu radova na koje se ne primjenjuje Zakon o javnoj nabavi te je akt objavljen na mrežnim stranicama	X			preslika, odnosno referenca akta adresa mrežne stranice na kojoj je objavljen akt

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako je provođenje postupaka javne nabave objedinjeno na razini osnivača, obveznik odgovara „NIJE PRIMJENJIVO – N/P“

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE ⁷	DJELOMIČNO ⁸	
RAČUNOVODSTVO						
40.	Narudžbenice su valjano ispunjene na način da se vidi tko je nabavu inicirao, tko je nabavu odobrio, koja vrsta roba/usluga/radova se nabavlja, uz detaljnu specifikaciju jedinica mjere, količina, jediničnih cijena te ukupnih cijena		X			uzorak 1% svih narudžbenica, a najviše 100
41.	U potpisanim ugovorima s dobavljačima/pružateljima usluga/izvršiteljima radova detaljno je utvrđena vrsta robe/usluga/radova koji se nabavljaju		X			uzorak 5% svih ugovora i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih ugovora
42.	Iz primke, otpremnice i drugog odgovarajućeg dokumenta potpisanog od skladištara ili druge osobe zadužene za zaprimanje robe i dobavljača vidljivo je da je prilikom preuzimanja robe utvrđena količina, stanje i kvaliteta zaprimljene robe		X			preslike, odnosno reference dokumenata na uzorku 5% svih dokumenata, a najviše 100
43.	Postoji izvještaj o obavljenoj usluzi, odnosno druga vrsta pisanog odobrenja ili dokumentacije kojom se potvrđuje izvršenje usluge		X			preslika, odnosno referenca izvještaja ili druge dokumentacije na uzorku 1% izvršenih usluga, a najviše 100
44.	O izvedenim radovima, sukladno definiranoj proceduri odobrenja radova, postoji privremena, odnosno konačna obračunska situacija, koju odobrava osoba, odnosno tijelo koje nadzire i odobrava radove		X			preslike, odnosno reference odobrenih privremenih, odnosno konačnih situacija na uzorku 5% svih ugovora
45.	Na zaprimljenim računima navedeni su svi elementi računa u skladu sa zakonskim i podzakonskim propisima		X			uzorak 1% svih računa, a najviše 100
46.	Računi sadrže detaljnu specifikaciju roba/usluga/radova koje odgovaraju opisu i specifikaciji roba/usluga/radova definiranih narudžbenicom, odnosno ugovorom		X			uzorak 1% svih računa, a najviše 100
47.	Za svaki račun obavljena je matematička kontrola ispravnosti iznosa koji je zaračunan što je evidentno u postupku obrade računa		X			uzorak 1% svih računa, a najviše 100

⁷ Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

⁸ Za svaki djelomično potvrđan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

48.	Provjeren je postojanje potpisa, žiga ili elektroničke oznake kojom se može potvrditi da je račun odobren za plaćanje		X		uzorak 1% svih računa, a najviše 100
49.	Za primljene i dane donacije nefinancijske imovine u glavnoj knjizi evidentirani su prihodi i rashodi, a međusobni prijenos nefinancijske imovine proračuna i proračunskih korisnika evidentiran je preko promjena u objemu imovine (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)	X			uzorak 5% svih donacija i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih primljenih i danih donacija
50.	S dužnicima su usklađeni podaci o potraživanjima na datum 31. listopada	X			preslika, odnosno reference izvoda otvorenih stavaka na uzorku 10%, ali ne više od 20 izvoda otvorenih stavaka
51.	Izveštaj o obavljenom popisu sadrži popis potraživanja i obveza po pojedinom vjerovniku, odnosno dužniku		X		preslika popisa vjerovnika i dužnika s iznosim potraživanja i obveza po pojedinom vjerovniku, odnosno dužniku
52.	Uspostavljene računovodstvene evidencije omogućile su praćenje korištenja sredstva po izvorima financiranja i programima (projektima/aktivnostima)		X		dio analitičke evidencije po izvorima financiranja i programima (projektima i aktivnostima) ili referenca iz pitanja 21.
53.	Prati se stvaranje ugovornih obveza i njihov financijski učinak				
53.1.	Uspostavljena je evidencija svih ugovora, uključujući ugovore vezane uz zaposlene		X		preslika, odnosno referenca dijela evidencije
53.2.	Organizacijska jedinica, odnosno osoba zadužena za financijsko-računovodstvene poslove ima uvid u sve sklopljene ugovore iz kojih proizlaze financijski učinci		X		preslika procedure u kojoj je propisano da se sve kopije ugovora dostavljaju na znanje ustrojstvenoj jedinici za financije
54.	Provodio se ispravak vrijednosti potraživanja u skladu s odredbama Pravilnika o proračunskom računovodstvu i Računskom planu				uzorak 10% potraživanja od čijeg je dospjeca prošio više od godinu dana, odnosno potraživanja od dužnika nad kojima je pokrenut stečajni i/ili likvidacijski postupak, ali ne više od 20 pojedinačnih
55.	Proračunski korisnik koji je doznao sredstva proračunskom korisniku istog proračuna, a iskazao ih je unutar podskupine računa 369 <i>Prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna</i> , uskladio je evidencije s proračunskim korisnikom koji su sredstva primili i iskazali ih unutar podskupine računa 639 <i>Prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna</i> . (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna i proračunski korisnici proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ako su njeni upravni odjeli dodjeljivali		X		preslika, odnosno referenca usklađenja s proračunskim korisnicima istog proračuna, odnosno pisani trag kojim se informira primatelja sredstava, na uzorku 10%, ali ne više od 20 dokumenata usklađenja s proračunskim korisnicima

	sredstva proračunskim korisnicima u nadležnosti drugih upravnih odjela te jedinice)						preslika, odnosno referenca dijela evidencije
56.	Vodi se analitička evidencija dugotrajne nefinancijske imovine i usklađena je s glavnom knjigom				X		
57.	Ulaganja u dugotrajnu imovinu prenose se u glavnoj knjizi s računa imovine u pripremi na račune imovine u upotrebi odmah po završetku ulaganja			X			uzorak 20% okončanih građevinskih situacija
58.	Najkasnije u roku od 15 dana od isplate naknade za bolovanje na teret Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO), HZZO-u je dostavljen zahtjev za refundaciju				X		zahtjevi za refundaciju za svaki mjesec u kojem je bila isplata bolovanja

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca
		N/P	DA	NE ⁹	
IZVJEŠTAVANJE I OSTALO					
59.	Kod predaje financijskih izvještaja poštivali su se rokovi i način predaje utvrđeni Pravilnikom o financijskom izvještavanju u proračunskom računovodstvu (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)		X		preslika, odnosno reference referentnih stranica financijskih izvještaja
60.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izvještavala je Ministarstvo financija o zaduženjima/danim suglasnostima za zaduženja/jamstva sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X			preslika, odnosno referenca dopisa ili elektroničke pošte
61.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (korisnik pomoći izravnanja) dostavila je izvještaj o utrošenim sredstvima resornom ministarstvu ili nadležnom tijelu državne uprave na propisan način i u rokovima utvrđenima Uredbom o načinu izračuna iznosa pomoći izravnanja za decentralizirane funkcije jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i odlukama o kriterijima i mjerilima za osiguranje minimalnog financijskog standarda javnih potreba u djelatnostima osnovnog i srednjeg školstva, socijalne skrbi, zdravstva i vatrogastva (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave - nositelji decentraliziranih funkcija)				preslika, odnosno referenca dopisa
62.	Izvještaj o izvršenju financijskog plana izrađen je i dostavljen upravljačkom tijelu (odgovaraju proračunski i izvanproračunski korisnici jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave te proračunski korisnici državnog proračuna, izuzev onih koji nemaju upravljačka tijela)			X	preslika, odnosno referenca izvještaja o izvršenju financijskog plana dostavljenog upravljačkom tijelu

⁹ Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

63.	<p>Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži elemente propisane Pravilnikom o polugodišnjem i godišnjem izvještaju o izvršenju proračuna (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)</p>					
63.1.	<p>Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje nenaplaćenih potraživanja za prihode jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika</p>	X			preslika, odnosno referenca godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna iz koje je vidljivo da sadrži tražene elemente	
63.2.	<p>Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje nepodmirenih dospjelih obveza jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika</p>	X			preslika, odnosno referenca godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna iz koje je vidljivo da sadrži tražene elemente	
63.3.	<p>Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje potencijalnih obveza po osnovi sudskih postupaka jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika</p>	X			preslika, odnosno referenca godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna iz koje je vidljivo da sadrži tražene elemente	
64.	<p>Kod predaje polugodišnjeg i godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave poštivali su se rokovi utvrđeni Zakonom o proračunu (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)</p>					
64.1.	<p>Godišnji izvještaj o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za prethodnu godinu dostavljen je predstavničkom tijelu do 1. lipnja tekuće proračunske godine</p>	X			preslika, odnosno referenca dopisa, odnosno drugi dokaz da je godišnji izvještaj predan predstavničkom tijelu	
64.2.	<p>Polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za prvo polugodište tekuće proračunske godine dostavljen je predstavničkom tijelu do 15. rujna tekuće proračunske godine</p>	X			preslika, odnosno referenca dopisa, odnosno drugi dokaz da je polugodišnji izvještaj predan predstavničkom tijelu	
65.	<p>Provedene su suštinske i formalne kontrole dostavljenih izvjava o fiskalnoj odgovornosti (odgovaraju nadležna ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kojima se dostavljaju izvjave o fiskalnoj odgovornosti)</p>	X			preslika, odnosno referenca dopisa ili pismena o izvršenim kontrolama	
66.	<p>Uspostavljen je sustav dokumentiranja podataka o rizicima koji sadrži najznačajnije strateške i operativne rizike, mjere za postupanje po riziku te odgovorne osobe i rokove za provedbu mjera (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)</p>	X		X	preslika dijela registra rizika	

67.	Internim aktom (uputom, sporazumom) uređen je način komunikacije, izvještavanja i drugih aktivnosti s proračunskim i izvanproračunskim korisnicima iz nadležnosti (odgovaraju ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koji imaju proračunske i izvanproračunske korisnike)	X			preslika, odnosno referenca akta
-----	---	---	--	--	----------------------------------

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca
		N/P	DA	NE ¹⁰	
TRANSPARENTNOST					
68.	Godišnji plan rada je objavljen na mrežnim stranicama (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)				poveznica na mrežnu stranicu
69.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljeni su svi proračunski dokumenti (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X			
69.1.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u strojno čitljivom formatu objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen proračun koji uključuje opći i posebni dio te obrazloženje	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen opći i posebni dio proračuna te obrazloženje
69.2.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u strojno čitljivom formatu objavljene su od strane predstavničkog tijela usvojene izmjene i dopune proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su objavljene izmjene i dopune proračuna
69.3.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljena je od strane predstavničkog tijela usvojena odluka o izvršavanju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljena odluka o izvršavanju proračuna
69.4.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljene su od strane predstavničkog tijela usvojene izmjene i dopune odluke o izvršavanju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su objavljene izmjene i dopune odluke o izvršavanju državnog proračuna
69.5.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna, odnosno, ako predstavničko tijelo ne donese izvještaj u roku od 60 dana od dana podnošenja predstavničkom tijelu, objavljen je prijedlog polugodišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna

¹⁰ Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

69.6.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen godišnji izvještaj o izvršenju proračuna, odnosno, ako predstavničko tijelo ne donese izvještaj u roku od 60 dana od dana podnošenja predstavničkom tijelu, objavljen je prijedlog godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen godišnji izvještaj o izvršenju proračuna
70.	Uz proračune jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izrađen je i objavljen vodič za građane	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen vodič za građane
71.	Nakon usvajanja državnog proračuna od strane Hrvatskog sabora, odnosno upravljačkih tijela, financijski planovi objavljeni su na vlastitim mrežnim stranicama, odnosno na mrežnim stranicama nadležnog ministarstva ako ne posjeduju mrežnu stranicu (odgovaraju ministarstva i proračunski korisnici državnog proračuna)		X		poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su financijski planovi objavljeni
72.	Godišnji financijski izvještaji objavljeni su u roku od 8 dana od propisanog roka za predaju godišnjih financijskih izvještaja na vlastitim mrežnim stranicama, odnosno na mrežnim stranicama nadležnog proračuna ako ne posjeduju mrežnu stranicu			X	poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su izvještaji objavljeni

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE ¹¹	DJELOMIČNO ¹²	
UPRAVLJANJE IMOVINOM						
73.	Doneseni su strateški i provedbeni dokumenti za upravljanje i raspolaganje nekretninama (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)					
73.1.	Donesena je strategija upravljanja i raspolaganja nekretninama	X				preslika strategije, odnosno poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljena strategija
73.2.	Na temelju strategije upravljanja i raspolaganja nekretninama donesen je godišnji plan za ostvarenje cijeva utvrđenih u strategiji	X				preslika godišnjeg plana, odnosno poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen godišnji plan
74.	Za nekretnine u vlasništvu upisane su vlasnička prava u zemljišnim knjigama	X				preslika popisa imovine i obveza te preslike zemljišnoknjižnih izvadata
75.	Ustrojen je registar imovine jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koji sadrži podatke i informacije propisane za Središnji registar državne imovine (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				preslika registra
76.	Državna imovina kojom se raspolaže/upravlja neovisno o pravnoj osnovi korištenja te imovine (knjižno vlasništvo, izvan knjižno vlasništvo, druga pravna osnova korištenja, bez dokumentirane pravne osnove) evidentirana je u glavnoj knjizi onog tko raspolaže s/upravlja imovinom, u skladu s Uputom Ministarstva financija o priznavanju, mjeranju i evidentiranju imovine u vlasništvu Republike Hrvatske	X				priložiti odgovarajući dokaz
77.	Utvrđena je namjena nekretnina s kojima se upravlja i raspolaže	X				popis nekretnina s utvrđenom namjenom ili drugi odgovarajući dokaz

¹¹ Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

¹² Za svaki djelomično potvrđen odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

78.	Za nekretnine kojima je definirana namjena utvrđeno je jesu li u funkciji ili ne, odnosno koriste li se ili ne u skladu s namjenom	X				popis nekretnina s utvrđenom namjenom i korištenjem (jesu li u funkciji ili ne) ili drugi odgovarajući dokaz
79.	Za nekretnine koje nisu u funkciji poduzimane su aktivnosti za stavljanje istih u funkciju, odnosno korištenje prema utvrđenoj namjeni	X				popis nekretnina za koje je utvrđena namjena, a nisu u funkciji i odgovarajući dokazi o poduzimanim aktivnostima (dopisi, zahtjevi...)
80.	Za imovinu za koju nisu riješeni imovinsko-pravni odnosi poduzimane su aktivnosti za rješavanje istih	X				priložiti odgovarajući dokaz
81.	Prije stjecanja nekretnina izrađena je analiza kojom je utvrđena opravdanost odabranog oblika stjecanja nekretnine	X				dokaz za ovo pitanje je preslika analize za svaku pojedinu nekretninu koja je stečena u godini za koju se popunjava Upitnik o fiskalnoj odgovornosti
82.	Isknjižavanje imovine iz poslovnih knjiga provodi se isključivo nakon prodaje, darovanja ili drugog načina otuđenja ili uništenja imovine, a temeljem izlaznog računa, ugovora o kupoprodaji, zapisnika o uništenju, potvrde o odvozu na otpad i slične dokumentacije	X				preslike ugovora/akta o prodaji, darovanju ili drugom načinu otuđenja ili uništenja imovine
83.	Čelnik je donio interni akt o načinu korištenja službenih automobila	X				preslika, odnosno referenca na interni akt
84.	Postoji pisana procedura kojom su detaljno utvrđeni poslovi upravljanja i raspologanja nekretninama te ovlasti i nadležnosti zaposlenika za obavljanje i kontrolu navedenih poslova	X				preslika donesene procedure s popisanim aktivnostima, osobama i ovlaštenjima na temelju kojih se upravlja i raspolaže nekretninama i osigurana je koordinacija odjela u slučaju ako se poslovi u vezi s evidentiranjem, procjenom i praćenjem nekretnina obavljaju u više odjela

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Potpis čelnika/ce

Višnja Ljubičić, dipl.iur.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova

Zagreb, 29. ožujka 2024